nº 160

UVA. BHSC. IyR_098_1

2310

98

UPA. BASC. InR. 09.1.1

709
219
325

Questiões magi-
stri Johānis versoris super li
bros ethicorum Aristotelis et
textus eiusdem. cum singulari
diligentia correcte.

UVA. BHSC. IyR_098_1

UVA. BHSC. IyR_098_1

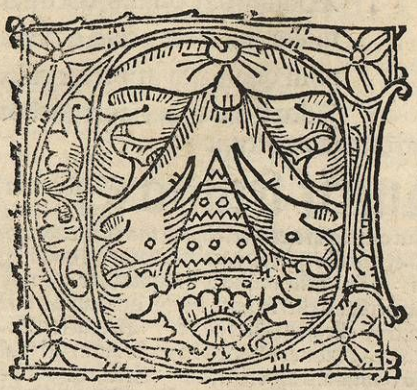

Jrca initiũ libri Ethicozũ

Aristotelis Querit primo. vtrũ de moribꝫ humanis seu de virtutibꝫ moralibꝫ possit esse vna scientia practica ab alijs distincta Arguit primo q̃ de moralibꝫ non sit scientia. nam scientia est necessariozũ. vt dicit primo posteriozũ. sed mores humani non sunt necessarij. cum dependeant a volũtate humana. ergo ꝛc Secũdo sic. In omni scientia maxime proficit scire. sed ad mores humanos parum vel nihil proficit scire. vt habetur secũdo huius. ergo ꝛc Tercio arguit q̃ nõ sit practica. quia in ipsa dantur diffinitiones per quas demonstrant passiones de moribꝫ. sed talis modus procedendi est theoricus siue speculatiuus. ergo ꝛc Quarto sic. scientia cuius finis est scire) est speculatiua. sed finis huius discipline est cognitio omniũ moralium. ergo est speculatiua In oppositũ arguit p. Aristotelẽ et p eius expositozes Pro rnsiõe

Sciendum primo

Q̃ sicut phus habet in primo metaphisice. sapientis est ordinare. Cuius rõ est. q̃ sapientia est potissima pfectio rõnis humane. cuius q̃dem rõnis pprius est cognoscere ordinẽ. Nã licet vires sensitiue cognoscant aliquas res absolute. nõ tñ cognoscũt ordinez vnius rei ad aliã. imo hoc solũ ptinet ad intellectũ seu rõnem

Sciendũ scdo q̃ duplex repitur ordo. Vnus est partium alicuius totius seu alicuius multitudinis ad inuicẽ sicut partes domus ordinãtur ad inuicem sub forma domus. Alius est ordo rerũ in suũ finẽ. ꝛ iste est pfectioz primo. q̃ vt habet scdo metaphi. ordo partiꝫ exercitus ad inuicem est pter ordinẽ totius exercitus ad ducem. Ordo aũt quadrupliciter pparatur ad rõnem. Nam q̃daz est ordo quem rõ nõ facit in reb. sed solum ipsum pside rat sicut est ordo rerũ naturaliũ. Alius est ordo quem rõ pside rando facit in pprio actu. vtputa cuz ordinat suos ceptus adinuicẽ. ꝛ etiaz signa ceptuũ que sunt voces significatiue. Tercius est ordo quem rõ pside rando facit in opationibꝫ voluntatis. sicut in agibilibꝫ. Quartus est quẽ rõ pside rando facit in rebꝫ exterioribꝫ quarũ ipsa est causa. sicut est in domo vel in archa. Et q̃ pside ratio rõnis pficitur p habitum scientie fm hos diuersos ordines quos rõ pside rat sunt diuerse scientie. vtputa phia naturalis. ad quã ptinet pside rare ordinẽ rerũ naturalium. quem rõ humana non facit sed solum pside rat. Et sub phia naturali pprehendit mathematica ꝛ metaphysica ꝛ etiã phia rõnalis. cuius est pside rare ordinẽ partium ad inuicẽ. ꝛ ordinẽ pncipioꝝ ad pclusiones. Et pterea phia naturalis est que pficit rõnem in recte ordinando actiões volũtarias. Sunt etiam artes mechanice ad quas ptinet ordo quem rõ facit in rebꝫ exterioribꝫ pstitutis p rõnem practicã humanã. Ex quibꝫ patz q̃ pprium est moralis phie pside rare operationes humanas fm q̃ ordinate sunt ad vnũ finẽ. Sciendũ tercio. q̃ ille dicũtur opationes humane que pcedũt a volũtate hominis fm ordinẽ rõnis. Nam si alique operatiões reperiantur in hoie que volũtati ꝛ rõni nõ subiacent. tales nõ dicunt humane ppie loquẽdo. sed magis naturales seu inaiate sub pside ratiõe moralis phie. vt patz de operatiõibus aie vegetatiue. q̃ nullo mõ cadũt sub pside ratiõe moralis phie. Ex isto infert sanctus Thomas q̃ sicut subiectum phie naturalis est motus vel res mobilis. ita subiectũ moralis phie est operatio humana ordinata in finẽ seu etiã hõ. put est volũtarie agens. pter finez. Albertus vero dicit q̃ bonũ hois incptũ hõ est subiectũ huius scie moralis. Qõ q̃dẽ bonũ hois est duplex fm ipm. Nã qõdam est pfectũ. Aliud est dispositio pfecti ad optimum. Et adhuc bonũ pfectũ hois est duplex fm q̃ duplex est felicitas. scz actiua ꝛ pemplatiua Vñ pfectum hois bonũ est felicitas actiua. de qua agit in hoc primo libro. Et de alia pfectiõe hois (que est felicitas pẽplatiua) agitur decimo huius Vñ inter istos doctozes nõ est diuersitas in assignatiõe subiecti huius scie. nisi penes magis cõe ꝛ minus pmune. q̃ sctus Thomas assignat bonuz hois (qõ est operatio) p subiecto Albertus vero assignat bonũ vt se extendit ad operationẽ ꝛ habitum.

Conclusio. De moribꝫ seu virtutibꝫ humanis pside ratis fm suas rõnes vles est scia practica ab alijs distincta. Q̃ sit scia pz. q̃ habet pncipia ꝛ causas ꝛ passiones que possunt demõstrari p talia pncipia. Et q̃ nulla alia scientia ab ista pside rat operationes hominis seu bonuz hois. ergo est distincta ab alijs Et q̃ sit practica patz. q̃ omnis habitus directiuus operis est practicus. sed hec scientia est hmõi. ergo ꝛc.

Dubitatur primo

Qñ diuidit scia moralis Rñdetur q̃ diuiditur per monasticã. yconomicã ꝛ politicã. q̃ ois scia diuidit fm diuisionẽ sui subiecti. ideo hec scia diuiditur fm diuisionez boni hois seu operationis humane. Vnde cuz homo naturaliter sit aial sociale ꝛ indigens multis ad vitã suam que ipse sibi solus preparare non posset. psequens est q̃ hõ naturaliter sit pars alicuius multitudinis vnde habeat auxiliũ in sibi necessarijs. Que q̃dez nccãria sñt duo q̃dam sunt nccãria vite. et quo ad ista ponitur domestica multitudo. Alia sunt nccãria nõ absolute. sed magis dꝛ dici quo ad vite sufficientiã. Nõ enim sufficit vt hõ viuat. sed requirit vt bene viuat. et quo ad ista auxiliat hõ a multitudine ciuili cuius ipse est pars. non solum cptuz ad corporalia. sed etiã cptum ad moralia. pro cpto p publicam potestatem cohercẽtur mali et pmũtur boni Vñde prima pars phie moralis pside rat bonũ vnius hominis seu operationes vnius hois ordinatas in finem. Et vocat monastica. a monos qõ est vnum vel bonũ. ꝛ icos scientia. quasi scientia pside rãs de bono vnius hominis Secũda pside rat bonuz seu operatiões vnius hominis

UVA. BHSC. IyR_098_1

et multitudis domestice. Et ōr yconomica ab ycos qđ est scia. et nomos quod est dom⁹ seu familia Tercia cō/ siderat bonū seu operationes multitudinis ciuilis: ꝛ vocatur politica a polis quod est pluralitas et ycos scia

Dubitaꝝ secūdo de fine huius sciēte. Rñdetur q̄ duplex est finis ſm q̄ hec scientia p̄t cōsiderari vt docēs vel vt vtens Unde si cōsideretur vt docens p̄t esse duplex finis. Quidaz est cōsiderationis. que ē cognitio moralīū Alius est finis ipsius cōsiderantis seu inquirentis hanc sciam. et vt dicit ph̄s talis finis non est consideratio seu cognitio. sed magis operatio. Nam intentio considerantis et addiscentis hanc sciam non sistit in tali cognitione sed cognitionem finaliter ordinat ad opus Finis autez huius scientie considerate vt est vtens est vt boni efficiamur Dubitatur tercio de necessitate huius. Respondetur q̄ ipsa est homini necāria. Cuius rō est. qz in hoie sunt due partes. scz intellectiua et sensitiua. Pars intellectiua est rōnalis per essentiam. Sensitiua vero p̄ participationem Ūñ pars intellectiua principatur principatu regali seu politico. et non dispotico. Unde principat⁹ politicus est quo aliquis dominatur alicui. qui tamē ha habet facultatem resistendi imperio precipientis sicut pater principatur filio. qui tamē filius p̄t resistere imperio patris. Sed principatus dispoticus est quo aliquis dominatur alicui qui non habet potestatem resistendi imperio dominantis. sicut dux principatur seruo. Quia ergo potentie rōnales se habent ad opposita ideo oportet poni/ nere in parte intellectiua quendam habitum quo determinetur ad vnū. scz ad bonū: et similiter in parte sensitiua. q̄ non semper obedit rationi. Et isti duo habit⁹ in istis duabus partibus hominis existentes sunt virtus intellectualis et virtus moralis. de quibus considerat hec scientia Et ita patet qualiter ad hoc q̄ homo recte se habeat in qualibet sui parte hec scientia est necessaria

Dubitatur quarto de titulo huius scientie Respondetur q̄ titulus talis est Incipit ethica nycomachia tragaica Aristote. Per hoc em̄ q̄ dicitur ethica tangit causa materialis: Nam ethica dicitur ab ethos qđ est mos et ycos quod est scia. quasi scientia de moribus Et dicitur nycomachia. quia Aristoteles hunc librum scripsit ad Nicomachū patrem vel amicum eius. vt recitat cōmentator Et dicitur tragaica. quia Aristoteles fuit oriundus a tragaico opido. Et per h̄ q̄ dicit Aristotelis. tangitur causa efficiens huius libri Et dicitur ab ares. quod est virtus. et olum quod est totum. quasi totus virtuosus. Et sic patet de titulo ac etiam de causis huius libri ethicorum

Ad rationes

ante oppositū Ad primā dicitur q̄ licet de moribus ſm q̄ contingenter dependent a voluntate humana non sit scientia. tamē de ipsis ſm q̄ considerantur sub ratione cōmuni et vniuersali est scia Ad secūdaz dicitur. q̄ si hec doctrina cōsideretur vt vtens tunc verū est q̄ finis parum proficit vel nihil. Sed si consideretur vt docens. tunc eam scire multum valet Ad terciam dicitur. q̄ hic non danť diffinitiones virtutū ꝛ aliorū que in hac scientia considerantur absolute. sed ſm q̄ ordinantur ad opus. et ideo hec scientia est simpliciter practica

Ad quartam dicitur. q̄ finis huius doctrine nō est cognoscere absolute. sed cognoscere vel scire ordinatū ad aliqđ opus. et ideo ista scientia non est scientia speculatiua

Omnis ars et omnis doctrina. similiter autem et actus ꝛ electio bonum quoddam appetere videntur Ideo bene enunciauerunt bonum quod omnia appetunt

Querit secūdo Utrū omnia bonū appetāt. et maxime vtrum omnis ars et doctrina actus et electio appetant bonū. et sint illa quib⁹ homo ordinatur ad bonū appetendum Arguitur primo q̄ nō: quia sunt quedaz entia que appetūt nō esse. vt patz de illis qui seipsos interficiunt. sed nō esse est malū ergo ꝛc. Arguit secūdo. q̄daz sunt artes. phibite et hoc est qz ordinantur ad malū. ergo nō omnis ars appetit bonū Tercio arguit de doctrina. qz sub doctrina p̄hendūtur scientie speculatiue sed finis scientiarū speculatiuarū non est bonū. imo verum. ergo ꝛc Quarto arguit q̄ illa predicta quatuor non sint illa quib⁹ homo ordinať ad bonuz appetendū. qz in homine sunt sensus irascibilis ꝛ concupiscibilis ꝛ multa alia. quoz quodlibet appetit bonū. ergo predicta quatuor non sunt omnia quib⁹ ordinať homo ad bonū appetendū In oppositū arguit p̄ ph̄m in p̄ncipio huius p̄mi libri. Pro responsione.

Sciendum primo

Qđ appetitus nihil aliud est q̄ inclinatio p̄sequens formam rei vel naturā qua vnaquaq̄ res tendit ꝛ inclinatur in eius perfectionem. Eadem em̄ est rō boni ꝛ pfecti ideo bonū ordinem essendi importat eo modo quo possibile est vnicuiq̄ rei. In omni aūt re citra p̄mū p̄mo reperitur entitas siue substantia ipsius que nō est simpliciter pfecta. eo q̄ effectus nō est tota similitudo sue cause. sed est quedā participatio sue cause. et ideo in omni re citra p̄mū reperitur. Secūdo reperitur quedā naturalis inclinatio ad p̄tā operationē ꝛ pfectionē. Et tercio reperitur actualis tendentia seu inclinatio in illā pfectionem. P̄mū ergo sic repertū in qualibet re creata vocať entitas. secūdū ōr appetitus. ꝛ tertiū ōr bonū

Sciendū secūdo. q̄ triplex reperitur appetitus. vnus est naturalis. qui est sine cognitiōe ipsius particulariter appetentis. dirigitur tn̄ a quodā vl cognoscente in suuz finē. Et ideo ōr q̄ opus nature est opus intelligentie nō errantis sicut sagitta directa tendit ad signū. nō qz cognoscat signū. sed qz dirigiť ab agente cognoscēte signum. Nō est tn̄ omnino simile. qz res naturales a deo naturaliter inclinātur ad suos fines. sagitta directa a sagittante non naturaliter. sed violente mouet ad signū. Secundus est appetitus aialis. Et iste est duplex ſm q̄ sunt q̄dam aialia rōne carentia. et q̄dam rōnez habētia. Et ita q̄dam sunt pure aialia Alia vero p̄ter sensum includunt rōnem. Unde bruta aialia licet apꝛehēdant finē ꝛ cognoscant. nō tn̄ cognoscūt rōnem finis neq̄ p̄portionē eorum que ad finem ordinātur. Ipsa em̄ quodā instinctu nature ꝛ quodā naturali pulsu tendunt in suos fines. ꝛ sic magis agūtur q̄ agant. ꝛ magis ducūtur q̄ seipsa ducant. p̄ter quod semp operantur vno et eodez mō Sed habētia rōnem possunt eligere diuersa media ad p̄sequēdum finem. ideo non semp eodem modo operantur

UVA. BHSC. IyR_098_1

Conclusio prima

Omnia bonū appetunt.patet q̄ omnia inclinātur ⁊ tendūt in suā ꝓpriā ꝓfectionē.sed ꝓpria perfectio vniuscuiusq; rei est eius bonū.cum ergo tendere in aliq̄d sit ipm bonū appetere.sequit̄ q̄ oia bonum appetunt. Item omne ens appetit assimilari primo enti inquantuz pt. q̄ omne ens dependet a primo.sicut a prima cā effectiua.⁊ vnūqōq; ē perfectū cū ꝓpinquit̄ suo principio.sz prima cā est summe perfecta ⁊ summe bona. ergo omne ens appetit bonum.

Sciendū tercio ꝓ scōa ꝑte q̄siti.q̄ duo sunt principia humanoz actuū.scz intellectus siue rō.⁊ appetitus. Et ista sunt principia motiua: vt dr̄ tercio de aia Intellect⁹ aūt siue rō diuiditur in speculatiuū ⁊ practicū Et in appetitu rōnali ꝓsiderantur duo.scz actio et executio q̄tuz ergo ad intellectum speculatiuū phus ponit doctrinam per quā effunditur scia a magistro in discipulum Quātum vero ad intellectū practicū ponitur ars.que est recta rō rerum in nobis factibiliū.vt habetur sexto huius. Et quantū ad actum interiorem siue elicitū (qui pertinet ad voluntatē) ponitur electio Sed quantū ad executionez siue ad actum exteriorē imperatū per voluntatem ponit̄ actus Et non facit phus mentionē de prudentia q̄uis sit in rōne practica.sicut et ars. q̄ per prudentiam ꝓprie dirigitur electio Conclusio secūda.omnis ars et omnis doctrina actus et electio sunt illa q̄bus homo ordinatur ad bonū appetendū. Patet q̄ principiū operandi in hoīe est appetitus vel voluntas et ratio vt dictū est. sz ista regulantur a quatuor predictis.ergo ꝛc.

Dubitatur primo

Vtrū omnia bona sint bona vna bonitate. Rñdetur q̄ licet omnia bona dici possint bona effectiue et exēplariter vna bonitate. scz bonitate diuina:a qua bonitate (sicut a primo principio effectiuo et a fonte) omnia bona depēdent. non tamen pñt dici omnia bona esse bona vna bonitate formali.imo q̄libet bonū est formaliter bonum p suā ꝓpriā formā.que est sua ꝓpria bonitas.sed manifestū est q̄ diuersoz bonoz diuerse sunt forme.ideo etiā sunt diuerse bonitates formaliter ipsis inherentes.

Dubitatur secūdo. vtrū sit vnū bonū q̄d omnia appetunt. Rñdetur q̄ licet sit vnū bonum ⁊ idem quod oia appetūt iplicite et mediate.tū explicite et imediate diuersa entia appetunt diuersa bona. Dubitat̄ tercio. vtruz bonū bene diffiniatur cuz dicitur bonum est quod omnia appetunt Respondetur q̄ sic.tū ista diffinitio est a posteriori ⁊ per ꝓprium effectum. Nam q̄ bonū est vnū de primis principijs quod cadere nō potuit diffiniri per aliquod prius ipso.et ita oportuit ipsum diffiniri p aliquod posterius eo.scz ꝓprium eius effectū. Cuz ergo bonū ꝓprie sit motiuū appetitus non potuit melius diffiniri q̄z per motiuū illius appetitus.et ita vt habet textus antiqui philosophi bene enunciauerūt dicentes. Bonum est quod omnia appetunt

Ad rationes

ante oppositū Ad primam dicitur q̄ sicut dicitur secundo huius Carere malo est quoddā bonū.ideo aliqui appetūt non esse simp̄r.scz non esse in miserijs et trūsticijs. Et ita per se intendūt bonū. licet per accidens appetant malum. Ad secundaz dicitur q̄ quedam artes sunt prohibite.nō quia male sint de se.sed solum quo ad suuz vsum. Et ita aliqui possent ipsis male vti. Scire em̄ malū est quoddam bonū. sed facere malū est malum. Ideo dicit boetius q̄ scientia mali videt̄ esse bona.quia malū non potest euitari nisi p̄cognoscatur.

Ad terciam dicit̄.q̄ licet scientie speculatiue ꝓsiderate fm se ⁊ absolute habeant verum ꝓ fine.tamen si ꝓsiderentur fm q̄ ordinantur ad finem totius humane vite appetūt quoddā bonū.et cadūt sub ꝓsideratione phie moralis. Vel etiā potest dici q̄ illud verū qō habent.p fine est quoddam bonum Ad quartam dicitur.q̄ licet sensus irascibilis ⁊ concupiscibilis sint de numero illoz quibus homo ordinatur in bonū.tamen immediate per sensum irascibilem ⁊ concupiscibilem homo non tendit in bonū.sed mediantibz quatuor predictis.ideo sufficienter enumerantur illa quatuor.

Differentia vero quedam videtur finium hi quidem em̄ operationes.hi vero preter has opera quedam. Quorum autem sunt fines q̄dem preter operationes. in his existunt meliora operationibus opera. Multis autem operationibus entibz ⁊ artibus ⁊ doctrinis multi fiunt et fines Medicinalis quidem enim sanitas. nauifactiue vero nauigatio. militaris vero victoria. ꝯomice vero diuitie. Quecū q̄ autem sunt talium sub vna quadam virtute quemadmodum sub sequestri frenifactiua. ⁊ quecūq; alie equestrium instrumentoruz sunt hec autē ⁊ ois bellica operatio sub militari fm eūdem itaq; modū alie sub alteris. In omnibz itaq; architectonicarū fines oīnibz sunt desiderabiliores his que sunt sub ipsis. horuz em̄ gratia illa persequūtur. Differt autē nihil operationes esse fines actuuz. aut preter has aliud quoddam. quēadmodum in dictis doctrinis Si vtiq; est aliquis finis operabiliū quē propter ipm volumus. alia vero ꝓpter illū. ⁊ non oīnia ꝓpter alterū desideramus. procedit em̄ in infinitum.sicq; esset vacuum et inane desiderium. manifestū quoniam hic vtiq; erit bonus ⁊ optimus. Igitur ⁊ ad vitā cognitio ei⁹ magnum habet incrementum. Et quemadmodum sagittatores signum habentes magis vtiq; adipiscimur quod oportz Si autem

UVA. BHSC. IyR_098_1

sic temptãdum est figuraliter accipere illud qđ quid est ꝛ cuius disciplinarum aut virtutũ

Querit tercio. Utrum in rebus humanis reperiatur vn9 finis vltimus. Arguitur primo ꝙ non. quia si sic non conuenirent hominib9 diuersa studia viuendi. que ordinantur ad diuersos fines. ergo in reb9 humanis non est tm̃ vnus finis. Arguitur secũdo. in omnib9 que sunt rationis est procedere in infinitum. sed desiderium sequitur apprehensionem rõnis. ergo in finibus est procedere in infinitum Arguitur tercio. in actibus volũtatis est procedere in infinitum. quod patet ex hoc ꝙ ego possum velle aliquid. ꝛ possum velle me velle. ꝛ iterũ possuꝫ velle me velle. ꝛ sic in infinitum. Cum ergo bonũ et finis sint obiectum volũtatis. sequitur ꝙ in finib9 sit procedere in infinitum. et per consequens in rebus humanis non est aliquis vltimus finis. Arguitur quarto. bonum est suiipsius diffusiuum. cum ergo finis habeat rationeꝫ boni est diffusiu9 in aliud bonum. et sic in infinitum. ergo in finibus est processus in infinitum. ꝛ sic non est aliquis finis vltimus In oppositũ est pħus in textu

Sciendum primo

Qꝫ postq̃ pħus in prima propositione huius libri ostendit ꝙ omnia habent tendentiam ad bonum. et per consequens ad finem. cum finis habeat rõnem boni. Et quia naturalis inclinatio esset inanis nisi posset quandoq̃ terminari. ideo Aristoteles ꝙsequenter ostendit ꝙ in finib9 non est procedendum in infinitum. Et quia in hac scientia principaliter intenditur de bono humano. ideo principaliter inquirit de humanorum actionum fine. circa cuius inquisitioneꝫ ꝓponit aliqua necessaria ad huiusmodi finis manifestationem.

Sciendũ secũdo ꝙ finale bonuꝫ (i quod tendit appetitus vniuscuiusq̃) est vltima pfectio eius. Prima autez perfectio rei se habet per modum forme. secũda vero per modum operationis. ideo oportet esse hanc differentiaꝫ inter fines. scz ꝙ ꝺdam fines sunt ipse operationes. alie aũt sunt ipsa operata p̃ter opationes

Sciendũ tercio ꝙ duplex est operatio. vt habetur no9 no metaphisice. Una est que manet in ipso operante. sicut videre velle ꝛ intelligere. et huiusmodi operatio prie dicitur actio. Alia est operatio transiens in materiam extrinsecam que prie dicitur factio. Et hec est duplex. quia quandoq̃ aliquis assumit solum materiam extrinsecam ad suum vsum. sicut equũ ad equitandum. et cytharam ad cytharizandum. Quandoq̃ vero assumit materiam extrinsecam vt mutet eam in aliquam aliam formam. sicut cum artifex facit lectulum vel domũ. Prima et secũda harum operationum non habent aliquid operatum quod sit earum finis. sed vtraq̃ istarum operationũ est finis. prima tamen melior est q̃ secũda. ex eo ꝙ manet in operante. Sed tercia operatio est sicut quedam generatio cuius finis est res genita. Et in operationibus tercij generis ipsa operata sunt fines. vt finis domificationis est domus facta. Et in istis est talis ordo. ꝙ quando operatum est finis tunc melius est operatum q̃ ipsa operatio. quia finis semper est potior his que sunt ad finem. quia ea que sunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad ipsum finem

Conclusio prima

In vita humana sunt multi fines imediati ꝛ nõ simpliciter vltimi. Probatur. quia multe operationes artes et doctrine habent diuersos fines imediatos ꝛ primos. Cum ergo sint multe operationes artis ꝛ doctrine hominum necesse est ꝙ earum sint diuersi fines. quia finis ꝛ ea que sunt ad finem adinuicem ꝓportionantur. Et hoc manifestat philosophus inductiue. quia artis medicinalis finis est sanitas. nauifactiue vero nauigatio. militaris vero victoria. ꝯomice vero. id est dispensatiue domus diuitie Circa quod ꝯsiderandum est ꝙ philosophus hic dicit ꝙ diuitie sunt fines dispensatiue domus fm̃ multorum opinionem ꝛ non fm̃ opinionem proprijam. quia in primo politice ipse probat ꝙ diuitie non sunt finis ꝯomice. sed instrumenta

Conclusio secũda. licet in reb9 humanis sint multi fines. tamen adinuicem sunt subordinati. Patet quia artes sunt adinuicez subordinate. ergo ꝛ fines. Antecedẽs probat pħus per exemplum. Nam ꝓtingit vnũ habituꝫ operationũ (quem vocat philosophus virtutẽ) sub alio esse. sicut ars que facit frenum est sub arte equitandi. qz ille qui debet equitare precipit artifici frenifactiue qualiter ipse faciet frenũ. et sic ipse est architector et principalis artifex. Et eadem ratio est de alijs artificib9. qui faciunt alia instrumenta ad equitandum. vtputa sellas calcaria ꝛ alia huiusmodi. Equestres aũt vlterius ordinantur sub arte militari. Pro quo notandum ꝙ milites antiquitus dicebantur quicunq̃ pugnatores qui erant ordinati ad vincendum. ideo sub militari continentur non solum equestres. sed etiam omnis ars ordinata ad aliquam operationem bellicam. sicut ars sagittandi ꝛ sic de alijs. Et per eũdem modum alie artes minus principales sub principalibus continentur. et quo ad hoc artes seinuicem excedunt. nam illa que sub se alias cõtinet respectu ipsarum dicitur architectonica. quia ipsa alijs vtitur. ꝛ alie sunt propter ipsam. et alijs habet precipere. Ex quo sequitur ꝙ fines architectonicaruꝫ sunt quo ad omnes desiderabiliores q̃ fines artium. que sub principalibus continentur. Quod probat philosophus ꝓ hoc ꝙ homines querunt inferiores artes propter fines superiorum. nihil tamen differt quantum ad ordinem finium vtrum fines sint operationes vel aliquid aliud operatum preter operatiões. Nam frenifactiue finis est frenum factum. sed finis equestris (qui est principalior) est equitatio. Sed econuerso se habet in medicinali ꝛ exercitatiua. quia medicinalis finis est aliquid operatum scz sanitas. sed exercitatiue (que cõtinetur sub ea) finis est operatio vel ipsum exercitium

Conclusio tercia. In rebus humanis est vnus finis bonus ꝛ optimus. Quod probat philosophus. qz quicunq̃ finis talis est ꝙ alia volumus propter ipsum ꝛ non ꝓpter aliquod aliud. ille finis non soluꝫ est bonus sed etiam optimus. sed necesse est aliquem esse talem in rebus humanis. ergo in rebus humanis est aliquis finis bon9 et optimus. Minorem probat philosophus ratione ducente ad impossibile. que talis est. Manifestum est ex premissis ꝙ vnus finis desideratur per alium. aut ergo est deuenire ad aliquem alium finem qui non desiderabitur ꝓpter alium. aut nõ. si sic habetur intentuꝫ. si nõ ꝙsequẽs est ꝙ omnis finis desideratur propter alium finem. ꝛ sic

UVA. BHSC. IyR_098_1

oportet procedere in infinitum. sed hoc est impossibile qđ probat philosophus. quia si procedatur in infinitum in desiderio finium nunqꝫ erit deuenire ad hoc q̄ homo cō sequatur fines desideratos. sed frustra ⁊ vane aliquis desiderat illud quod non potest consequi. ergo desiderium finis est vanum et frustra. sed hoc desiderium est naturale. quia naturaliter omnia bonum desiderant. ergo naturale desiderium erit inane. sed hoc est impossibile. quia desiderium naturale non est aliud q̄ quedam inclinatio inherens rebus ex ordinatione primi mouentis. que nō potest esse vana siue frustra. ergo non est procedere in infinitum in finibus. et per consequens necesse est esse aliquez finē optimum rez humanarum. Ex quo concludit philosophus q̄ cognitio huius finis magnum auxilium confert ad vitam humanam. quod patet. quia quādocū qꝫ aliquid ordinatur ⁊ dirigitur in aliud non potest recte consequi illud nisi ex cognitione eius per quod dirigitur quod patet per exempla de sagittante. qui mittit directe sagittas ad signum ad quod sagitta dirigitur. Sed tota vita humana ordinatur ad illum finem vite humane scz ad beatitudinem siue felicitatem. ergo ad humane vite rectitudinem necesse est habere cognitionem de vltimo fine vite humane. quia semper ratio eorum (que sunt ad finem) sumenda est ab ipso fine. vt habetur secundo physicorum.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam conceditur q̄ diuersi sunt fines immediate diuersorum studiorum. ordinantur tamen ad vnum vltimū finem.

Ad secundam dicitur q̄ in per se ordinatis ratio incipit ab aliquibus naturaliter notis ⁊ ad aliquem terminum proceditur. Et sic est in his que per se connectūtur ad inuicem. sed in his que per accidens ad inuicem connectuntur nihil prohibet procedere in infinitum

Ad terciam dicitur q̄ in actibus intellectus ⁊ voluntatis supra seinuicem reflexis non est inconueniens q̄ sm potentiam procedatur in infinitum. tamen non est procedere in infinitum in actibus directis. modo illi actus reflexi non connectuntur ad inuicem per accidens

Ad quartam dicitur q̄ bonum naturale quod non agit per intellectum et voluntatem est suipsius diffusiuum inquantum potest. sed bonum quod agit per intellectum et voluntatem non diffundit se inquantū potest sed inquantū vult

Videbitur autem vtiqꝫ principalissime et maxime architectonice esse. talis vtiqꝫ ⁊ ciuilis appet Quas em̄ esse debitū est disciplinaꝝ in ciuitatibꝫ ⁊ ḡles vnūquēqꝫ addiscere et vsqueq̄ hec p̄ordinat Videmus aūt precioſissimas virtutū sub hac existentes. vtputa militarem. yconomicam rethoricam. Utente vero hac reliq̄s practicis disciplinaꝝ. amplius aūt legē p̄ponente quid oportet operari ⁊ a q̄ bus abstinere: huiꝰ finis p̄plectitur vtiqꝫ eos qui aliarum. Quapropter hic vtiqꝫ erit humanum bonum. Si enim et idem est vni et ciuitati. maiusqꝫ et perfectius quod ciuitatis videtur et suscipere ⁊ saluare. Amabile quidem enim et vni soli. melius vero et diuinius genti et ciuitatibus. Methodus quidem igitur hoc appetit ciuilis quedam existens Dicetur autem vtiqꝫ sufficienter si sm subiectā materiam manifestetur. Certum enim non similiter in omnibus sermonibus querendū quemadmodum neqꝫ in conditis. bona autem ⁊ iusta de quibus ciuilis intendit tantam habent differentiam ⁊ errorem vt videantur lege sola esse. natura vero non. Talem autem quēdam errorem habent ⁊ bona. quia multis contingunt detrimenta ex ipsis. Jam enim quidam perierunt propter diuitias. alij vero propter fortitudinem. Amabile igitur de talibus et ex talibus dicētes grosse et figuraliter veritatem ostendere et de his que vt frequentius et ex talibus dicentes talia ⁊ concludere. Eodē vtiqꝫ modo et recipere debitum est vnūquodqꝫ dictorum. disciplinati enim est in tantum certitudinem inquirere sm vnumquodqꝫ genus in quantum natura rei recipit. proximum enim videtur et mathematicum persuadentem acceptare et rethoricum demonstrationes expetere. Unusquisqꝫ autem iudicat bene que cognoscit et horum iudex est bonus. sm ergo vnū quodqꝫ bene iudicat in vnoquoqꝫ erudit⁹. simpliciter autem qui circa oīa eruditus est Jd circo politice nō est proprius auditor inuenis ¡nexpertus enim est eorum qui sm vitam sunt actuum. rationes autem ex his et de his Amplius autem passionum secutor existens inaniter audiet et inutiliter. quia finis est nō cognitio sed act⁹. Differt autem nihil inuenis sm etatem aut sm morem iuuenilis. Non enim a

UVA. BHSC. IyR_098_1

tempore defectio. sed propter fm passiones vi
uere et persequi singula. Talibus enim inuti/
lis cognitio fit quemadmodum incontinenti/
bus. Scom autem rationem desideria facie
tibus et operantibus multum vtiq; vtile erit
de his scire. Et quid vtiq; de auditore ⁊ qua/
liter demonstrandū ⁊ quid proponimus pro
hemialiter dicta sunt tanta

Queritur Quarto vtrum desideratio opti
mi finis hominis pertinet ad ci/
uilem scientiam siue ad politicam

Arguitur primo q non. quia sapientia est optima sci
entiarum. ergo ad ipsam pertinet consideratio optimi fi/
nis Secundo sic. in hac scientia consideratur de vlti/
mo fine hominis que est felicitas. cuz ergo ista scientia sit
alia a pollitica vt ostensum. est prius. sequitur q ad politi
cam non pertinet consideratio illius vltimi finis

Tercio sic. finis vltimus hominis consistit in contem
platione summi obiecti. cuius consideratio non pertinet
ad politicam scientiam. ergo necz consideratio illius scie
tie Quarto sic. Optimus finis hominis siue bonum
humanum debet conuenire cuilibet homini. sed finis scie
tie politice consistit in ciuium gubernatione. modo non
cuilibet homo est ciuium gubernator. sed est tantū vnus
precellens alios. ergo tali solum conuenit finis politice. ⁊
per consequens ad totalem scientiam non ptinet consi/
deratio humani boni quod est cōmune omnib⁹ hominib⁹

In oppositum est phūs in textu.

Sciendum primo

Q; postq̄ phs ostendit q cognitio optimi finis homis
est necessaria ad vitam humanā. cōsequenter ostendit q
oportet aspicere quis sit iste vltimus finis. ⁊ ad quā scien
tiam speculatiuam vel practicam pertinet eius conside/
ratio. et hoc ostendit phs in prohemio huius libri

Conclusio prima

Optimi finis hominis cōsideratio ptinet ad ciuilem scie
tiam Quod probat phs. q; consideratio optimi finis p
tinet ad principalissimā scientiam ⁊ maxime ad architec/
tonicam. sed ciuilis scientia videt esse principalissima et p
fectissima. cum sit architectonica. ergo ad eaz pertinet cō
sideratio optimi finis Maior patet ex his que supra oñ
sa sunt. quia ostensum est q sub scientia vel arte que ē de
fine continent illa que sunt circa ea. ⁊ que sunt ad finem. ⁊
sic oportet q consideratio huius finis ptineat ad princi/
palissimam scientiam tanq̄ de principalissimo fine existē
te: ⁊ precipientē alijs que oporteat facere. Minore pbat
phs et primo q scientia ciuilis sit architectonica ꝯtum
ad duo. que pertinent ad scientiam architectonicā. Pri/
mū est q ipsa precipit scientie vel arti que est sub ipsa qd
debeat operari. sicut equestris precipit frenifactiue. Se/
cundū est q ad suum finem vtatur arte que sub ipsa est.
Primū autem istorum duoz cōuenit scientie politice tā
respectu sciarum speculatiuarū ꝯ practicaz. aliter tamē
et aliter. q; politica precipit scie ꝯtum ad vsum eius. vt
sez sic operetur vel sic. et ꝯtum ad determinationē ope/
ris precipit fabro non solum q vtatur sua arte. sed q sic
vtatur faciendo tales cultellos. Sed ciuilis scientia spe
culatiue scie p̄cipit solū quo ad vsum ⁊nō quo ad deter/
minatiōem operis. Politica em̄ ordinat q aliqui hoies
doceāt vel edificant. sed nō p̄cipit geometrie q cōcludat
de triangulo. q; hoc non subiacet humane voluntati. sed
alia ꝓprietas architectonice scientie (sez vt inferioribus sci/
entijs) pertinet ad politicam respectu scientiarum poli/
ticarum. Ideo dicit phūs q videmus precipissimas. i. no
bilissimas virtutum. i. artiū optimarum esse sub politica
sez militarem yconomicam ⁊ rethoricam. quib⁹ omnib⁹
vtit politica ad suū finem. scz ad bonū cōmune ciuitatis
Et his omnib⁹ concludit phūs principale ꝓpositum. scilz
q finis politice est aliquod optimum in rebus humanis
Patet q; cum politica (que practica est) reliquis practi/
cis disciplinis vtat. vt dictum est in secunda ꝓprietate. et
cum ipsa legem ponat dicendo quid oporteat operari. ⁊
a quib⁹ abstinere. vt dictum est in prima ꝓprietate scietie
architectonice. Consequens est q finis politice sub se ptine
at fines aliarū scientiarū practicarū. et per cōsequēs finis
eius est humanū bonū. Deinde probat phūs q politi/
ca sit principalissima. quia illa scientia est principalissima
cuius finis est principalissimus. sed finis politice est hmōi
ergo ⁊c. Minorem pbat phūs. quia vnaquez causa est
potior ꝯto ad plures effectus se extendit. cum ergo bo/
num habeat rōnem cause finalis. tanto potius est quā to
ad plura se extendit. ergo si est bonum vnius hominis ⁊
totius ciuitatis. multo videtur maius ⁊ perfectius illud
quod est bonū totius ciuitatis. ꝯ quod est bonuz vnius
hominis. sed ciuilis nedum intendit bonū vnius homi/
nis. sed etiam totius ciuitatis. ⁊ nedum totius ciuitatis
ūmo etiam totius gentis. ergo iste finis est principalissi/
mus. et per consequens politica est principalissima. quod
quidem intelligendum est in genere scientiarum actiuaz
que sunt circa res humanas. quaruz politica considerat
vltimum finem. Item nota q dicit philosophus hic
in textu q bonum quanto communius tanto melius est ⁊
diuinius. Sed obijcitur illud quod dicit Arestoteles in
tercio thopicorum. vbi dicit q bonum propium est pre
eligendum bono cmuni. ergo ⁊c. Respondetur distin/
guendo de bono cmuni. quia tale est duplex. Quoddaz
em̄ est quo multi simul vti non possunt. et tali bonum p
prium preeligendum est. vt dicit phūs in thopicis. Ali/
ud est bonuz cmune quo plures simul vti possunt. sicut
pax in aliquo regno vel in aliqua patria. et tale bonū me
lius est ⁊ diuinius bono ꝓprio.

Dubitatur primo

Qualiter sit procedendū in ista scientia Respondet phi
losophus q grosse ⁊ figuraliter. Cuius assignat ratiōez
q; modus manifestandi veritatē in qualibet scientia de/
bet esse ꝓueniens ei qđ subijcitur in illa scientia. qđ mani
festat per hoc q certitudo est similiter inquirenda in om/
nib⁹ sermonib⁹ quibus de aliqua re sermocinamur. sicut
etiā in his que fiunt per artem nō est similis modus ope
randi in omnib⁹. sed vnusquisq; artifex operat ex mate/
ria fm modū ꝓuenientē tali materie. Materia aūt mo/
ralis talis est q non est ei ꝓueniens certitudo Nota q ex
isto passu habetur auctoritas cōis. videlicz q sermones p
ferendi sunt fm materiā subiectam. Qđ manifestat phūs
per duo genera rerū que pertinent ad materiā morales

UVA. BHSC. IyR_098_1

Primo ad eam pertinēt opera virtuosa circa que nō habetur certa scientia hominum. Secundo ad eam pertinent bona exteriora quibus homo vtitur ad suum finē Et circa huiusmodi bona predictus error inuenitur. qa nō semper eodem modo se habent in omnibus. Quidā em occasione suarū diuitiarū perierūt. qdā p̄o occasione sue fortitudinis. z eius confidentia magnis periculis se exposuerunt. Et sic manifestum est q̄ moralis scientie materia est variabilis z diffōrmis non habens omnimodaz certitudinem. Et q̄ fm artem doctrine vel scientie demōstratiue oportet principia esse conformia conclusionibus congruum est de tantis varietatibus tractatum facere et ex similibus procedentes grosse z figuraliter z veriſimiliter veritatem ostendere

Dubitatur secundo.

Qualis debet esse auditor huius scientie Pro quo ponitur conclusio secunda. q̄ iuuenis est insufficiens auditor huius scientie. Patet quia nullus potest habere rectum iudicium nisi de his que nouit. sed iuuenis non habet naturalem experientiam neq̄ noticiaz eorum que ad posiciam moralem pertinent. quia propter temporis breuitatem est inexpertus in operatiōibus vite humane. ex quibus procedunt ratōes moralis scie. ergo manifestuz est q̄ iuuenis est insufficiēs auditor huiꝰ scie Cōclusio tercia. passionuz secutor est inutilis auditor huius scientie. puta secutor ire vel concupiscentie Pro cuius declaratione.

Notandum. Q̄ moralis scientia docet nos insequi rationem et discedere ab his in que passiones anime naturaliter inclinant. vt sunt concupiscentia. gula. ira. voluptas z cetera huiusmodi. in que omnes tendunt. Et homo dupliciter in ipsis tēdere potest. vno modo ex electione. puta cuz aliquis proponit sue concupiscentie satisfacere. Et hos vocat philosophus passionum sectatores. Alio modo cū aliquis proponit a nociuis delectationib⁹ abstinere. viuitur tamen interdum impetu passionis et contra suum intentum sequitur impetus passionum. Probatur conclusio. quia finis huius scientie non est sola cognitio. ad quem forte possent peruenire passionum sectatores. Sz finis huius scientie est humanus actus virtuosus. ad actus autem virtuosos non peruenunt qui passiones sectantur. ergo passionum sequutor est huius scientie inutil⁹ auditor Ex quibus infert philosophus q̄ conueniēs auditor huius scientie est ille qui fm ordinem rationis adimplet omnia sua desideria. z qui diligenter laborat. Et em magna vtilitas est scire moralia. nam bona eius inclinatio maxime perficitur per cognitiōem moraliū quaz hic tradit tanq̄ per vsum ipsorum qui est finis huius scientie moralis.

Ad rationes ante oppositum. Ad p̄mam z ad secundam dicitur q̄ solute sunt ex dictis Ad terciam ōr. q̄ vltimꝰ finis homis simpliciter z fm se p̄sideratus nō ptinet ad politicam. cū sit summum bonum simpliciter. sed magis ptinet ad altiorē sciam. tamē vltimus finis hois simpliciter siue vltimum obiectum cōsideratum fm q̄ cōparatur ad mores bene ptinet ad politicam scientiam seu moralem. et ideo de felicitate agitur in hoc libro z in politica Ad quartam dicitur q̄ sicut analoguz p̄ se reperitur in vno primo. z per illud reperitur in alijs. Ita etiam finis politice primo et principaliter reperitur in gubernatione ciuium. et consequenter in alijs fm ꝓpinquitatez vl distantiam ad primum. et sic nullus homo est priuatus tali bono. sed vnusquisq̄ recipit in se tale bonuz fm q̄ est capax illius boni

Icamus autem resumentes quoniaz omnis cognitio et electio bonum alicuius quod desiderat. Quid est hoc quod ciuilem dicimus desiderare. z quid est omnium operatorum summum bonum. Nomine ergo quidem fere a plurimis confessum est. felicitatem enim et multi et excellentes dicunt. bene viuere autem et bene operari idem existimant ei qō est felicem esse. De felicitate autem (que est) alterantur et non similiter multi sapientibus tradiderunt. Hij quidem operatoz. quid est manifestorum vtputa voluptatem aut diuitias aut bonorem. alij autem aliud. multotiens autem z idem ipse alterum. Egrotans quidem enim sanitatem. mendicans autem diuitias. conscij autem sibi ipsis ignorantie eos q̄ magnum aliquid et super ipsos dicunt admirātur. Quidam autem existimauerunt preter hec multa bona. aliud quidem esse fm seipsum. quod et omnibus alijs causa est essendi bonum. Omnes quidem igitur perscrutari opiniones inanius fortassis est. sufficiens autez eas maxime que superficietenus aut apparent vel existimantur habere aliquam rationem. Non lateat autem nos quoniam differunt que a principijs rationes. et que ad principia. Bene em et Plato dubitauit hoc. et quesiuit vtrum a principijs vel ad principia est via. quemadmodum in stadijs ab athlotecis ad terminum vl econuerso. Incipiendum quidem igitur a cognitis: hec autem dupliciter sunt. hec q̄dem em nobis. hec autem simpliciter. Forte igitur

UVA. BHSC. IyR_098_1

nobis incipiendū est a nobis cognitis. Propter quod oportet consuetudinibus duci bene de bonis et iustis et totaliter ciuilibus auditurum sufficienter. Principium enim quia. etsi hoc appareat sufficienter nihil opus erit. eo quod propter quid. talis autez habet vel suscipit vtiqz principia faciliter. Cui enim neutrum existit. horum audiat que Esiodi. Iste quidem optimus qui ipse omnia intellexit. bonus autem rursus et ille qui benedicenti obediet. Qui autem neqz ipsemet intelligit. nec alium audiens in animo ponet. hic rursus inutilis vir. Nos autem dicamus vnde discessim⁹ bonum enim z felicitatem non irrationabiliter videntur ex his que huius vite sunt existimare. multi quidem et grauissimi voluptatem ideo et vitam diligunt voluptuosam. Tres enim sunt maxime excellentes. et que nunc dicta est. et que ciuilis est. et tercia que contemplatiua est. Multi quidem igitur omnino bestiales videntur esse pecudum vitam eligentes. Adipiscuntur autem rationem. quia multi eorum qui in potestate sunt similia patiuntur sardanopallo. Qui autem excellentes z operatiui honorem. ciuilis enim vite fere hic finis Videtur enim magis superficietenus esse eo quod queritur. videtur enim in honorantibus magis esse q̄ in honorato. bonum autē proprium quidem et quod difficile aufertur diuinamus. Amplius autem videntur honorem querere vt credāt seipsos bonos esse Querunt ergo prudentibus honorari. et apud eos a quibus cognoscuntur et in virtute. Manifestum autem quoniam ꝑm hos virtus melior est. Forsitan autem et magis vtiqz finem ciuilis vite hanc existimet. videtur autem imperfectior et hec. Videtur etenim contingere et dormire habentem virtutem et non operari per vitam. Et cum his mala pati z infortunatum esse plurimum. Ita autem viuentem nullus vtiqz felicitabit nisi positionem custodiat. Et de his quidem igitur satis. sufficienter em̄ in enkidijs dictum est de ipsis. Tercia autem est contemplatiua. de qua pscrutatōem in sequētibus faciemus. Pecuniosus autē violentus quis est. z diuitie nō sunt quod querit bonū. Utiles em̄ sunt z alterius gratia. Ideo magis que prioza dicta sunt: fines aliqs existimat. propter se em̄ diligunt. Vident aūt neqz illa q̄ꝫ multi sermōes ad hoc ꝓpositi sint hec autem relinquantur.

Querit quinto Utrū felicitas hominis ꝓsistat in voluptate. in honore. virtute. vel in diuitijs. Arguitur primo q̄ cōsistat in voluptate. Probatur. quia in illo maxime consistit felicitas quod propter seipsum z nō propter aliud appetitur. sed voluptas est huiusmodi. quia ꝑm Arestotelem decimo huius. ridiculum est querere propter quid aliquis vult delectari. Arguitur secundo. q̄ consistat in honore. quia in illo consistit felicitas quod est premium virtutis humane. sed honor est huiusmodi. ergo z̄c. Arguitur tercio. in illo consistit felicitas quod ē vltimum consequens humanas operationes. sed virt⁹ est huiusmodi. ergo felicitas consistit in virtute. Arguitur quarto. in illo (per quod homo potest sibi omnia bona acquirere) consistit felicitas. cum felicitas sit stat⁹ omnium bonorum aggregatione perfectus. vt inqt Boetius. Sed diuitie sunt huiusmodi. quia vt dicitur quinto huius nummisma inuentuz est ad hoc q̄ sit fideiussor omnium quibus homo indiget. ergo felicitas hominis consistit in diuitijs. In oppositum est ꝓbus in textu. Pro responsione.

Sciendum primo Q̄ postq̄ꝫ in prohemio dictum est q̄ est vnum vltimuz bonum. cuius consideratio ad ciuilem scientiam pertinet. hic consequenter videnduz est quid sit illud summū bonum. siue in quo consistat. Pro quo sciendum secūdo q̄ homines tam populares q̄ꝫ sapientes qui de vltimo fine locuti sunt conueniunt in commum nomine illius finis ipsum nominando felicitatem. Secundo cōueniunt in communi nomine rationis dicentis bene viuere et bene operari idem esse qō felicem ee. sed multiplicit diuersificati sunt. Prima diuersitas est popularium et sapientum. quia populares vltimum finem constituerunt in aliquo bono sensibili. quia sola sensibilia cognoscunt. sed sapientes ipsum posuerunt in bono intelligibili et separato Secunda diuersitas est popularium inter se. quidam enim posuerunt vltimum finem consistere in voluptatib⁹. quidam in honoribus. q̄dā in diuitijs. z sic de alijs

UVA. BHSC. IyR_098_1

Tercia est eiusdem ad seipsum. quia idem homo diuersi mode dispositus vltimū finem ponit in diuersis. vt eger arbitratur sanitatem esse felicitatem. mendicus vero diuitias. z scientes se ignorare quasi admirantes eos qui dicunt aliquod magnum vel sciunt reputant ipsos esse felices Sciendū secundo q predictarum opinionum quedā modicam vel nullam habent apparentiam. iō non de omnibus est perscrutandum. sed solum de illis q̄ habent aliquam apparentiam. vel credunt habere rōem per quam credantur a multis. Et sic circa modum inquirē di de istis dicit phs allegans platonem. q bene licet procedere ex principijs ad principiata vel econtra. Ideo dicit q incipiendū est a nobis cognitis. quare oportet auditorem huius scientie duci bonis ꝓsuetudinibus tam in bonis exterioribus q̄m in operationibus ꝓtuosis. Quod si ita sit nō erit sibi opus scire propter quid. quia talis scire poterit principia moralia per seipm vel ab alio faciliter recipiet. Qui aūt neutro modo est dispositus audiat sentē tiam Esiodi poete. Nam fm ipsum p̄mus est optimus scz qui per se omnia intelligit. Secūdus bonus est qui bene suscipit ab alio. Tercius vero. scz qui neutro modo ē dispositus ad bonum z ad verum cognoscendū est omnino inutilis.

Conclusio prima.

Felicitas nō consistit in voluptatibꝫ. z q voluptatem intelligitur delectatio corporalis Patet quia si felicitas cōsisteret in voluptatibus maxime esset in delectatōe cibi z potus. Sed tales delectationes sunt cōmunes hoibus et brutis. ergo felicitas ꝓueniret etiā brutis. quod est impossibile. cum ipsa sit proprium bonum hominis Unde rō qua mouebantur isti erat quia multi in magnis potestatibus constituti credebant a vulgo esse felices. eo q prosequebantur istas voluptates. Et tales assimilant sardanopallo regi assyrioꝝ qui totam vitam suam cōsumpsit in voluptatibꝫ Conclusio secūda. felicitas nō consistit in honoribꝫ. Probatur. quia felicitas est proprium bonū felicis difficulter ab eo auferibile. Sed honor magis est in honorante q̄m in honorato. ergo nō est proprium bonū neq̄ felicitas honorati. Secunda ratio. q felicitas est perfectum bonum quod propter se queritur. sed honor non propter se queritur. quia queritur propter ꝓtutem tanq̄m testimoniū virtutis. ergo felicitas nō est in honoribꝫ Deinde dicit phs. q appetentes honorem maxime querūt a prudentibus aut sapientibus honorari. et etiam a notis. Et quo sequetur q felicitas nō ꝓsistit in laude z gloria humana vel in fama. nec etiam in bonis corporis. qa ipsa sunt propter aliud. scz propter bonū anime. Conclusio tercia. felicitas nō consistit in virtute. Patet p̄mo quia felicitas est operatio perfecta in vita perfecta. Sed habens virtutem potest esse sine operatione. vt patet de dormiente. igitur zc. Patet secundo. quia felicitas non permittit secum aliqua mala cum sit summum bonum Sed virtuoso possunt accidere multa mala et infortuna Conclusio quarta. felicitas non consistit in diuitijs. Patet quia omnes diuitie siue naturales siue artificiales queruntur propter aliud. felicitas autem non queritur propter aliud. igitur zc. Item diuitie acquiruntur seu possidentur aliquando per violentiam. sed felicitas non acquiritur taliter. ergo zc. Item felicitas magis videtur cadere in honore vel in virtute q̄m in diuitijs. et tamen non consistit in ipsis. vt prius patuit. ergo zc.

Ex predictis sequitur. q felicitas non cōsistit in potestate. Tum primo quia potens est indifferens ad bonum et ad malū. felicitas aūt summū bonū. Tum secundo. quia potest habet rōnem principij formalis felicitas aūt habet rationem vltimi finis

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur q in illo cōsistit felicitas quod queritur ꝓpter se. z non propter aliud fm appetitum recta rōne regulatū. Sed voluptas nō queritur ꝓpter se nisi fm appetitū deprauatū Ad secūdam dicitur. q honor non est premiū essentiale virtutis per se intentū a virtuoso Sed honor ab hominibꝫ tribuitur virtuoso pro premio. quia non possunt sibi magis tribuere. ideo est signū virtutis z premiū accidentale

Ad tercia dicitur. q licet virtus sit pfectior operationibus quibꝫ generat. tamē operationes cōsequētes ipaz virtutē ad quā ordinatur virtus sunt pfectiores virtute. ideo virtus non est summum bonum simpl'r. Ad quartā conceditur q omnia bona venalia possunt acquiri p diuitias. sed bona anime que non sunt venalia nō possunt haberi p diuitias nisi forte p accidens.

Q autem vniuersa le melius forte perscrutari et querere qualiter dicitur. Et si obuia tali questione facta propter amicos viros introducere ydeas Uidebitur autem vtiq̄ melius esse forsitan et oportere et pro salute veritatis et familiaria destruere: aliter et philosophos existentes. Ambobus enim existentibus amicis sanctum prebonorare veritatē. Ferentes autem opinionem hanc non faciebant ydeas in quibus prius z posterius dicebāt. propter quod neq̄ numeroꝝ ydeam constituebant. bonū autem dicitur z in eo quod quid: z in quali et in adaliqnid. Quod autem z fm seipsum z substantia prius natura. eo quod adaliquid. Propagini enim hec assimilant z accidēti entis: quare vtiq̄ cōmunis erit quedam in his ydea. Amplius autem quia bonū equaliter dicitur enti etem in eo quod q̄d est dicit: vtputa deus et intellectus. z in qualivirtutes. z in q̄nto mensuratum. z adaliquid vtile: z tempore temporale. et in loco dieta: et altera talia Manifestum q non vtiq̄ erit commune quid vniuersaliter et vnum. Non em̄ vtiq̄ diceretur in omnibus predicamentis. sed in vno solo Amplius aūt q eoꝝ q̄ fm vnā ydeā vna est et scia

UVA. BHSC. IyR_098_1

Et bonorum omnium esset vtiq; quedam sci/
entia vna. nunc autem sunt multe. Et eorum
que sub vno sunt predicamento. vtputa tempo
ris. in bello quidem enim militaris. in egritu/
dine enim medicinalis. in laboribus autem ex
ercitatiua. Querit autem vtiq; aliquis quid. t
volunt dicere per se vnum quodq;. si et in per se
homine. et in homine vna et eadem est ratio q̄
hominis. Scōm enim q̄ homo nihil differ/
ret. si autem sic. neq; fm q̄ bonum. Sed neq;
quidem perpetuum esse magis bonum erit. sed
neq; magis quod diuturnius est eo quod vni
us diei. Probabilius autem videntur picta/
gorici dicere de ipo ponentes in bonorum co
ordinatione vnum. quos vtiq; et Leucippus
sequi videtur. Sz de his alius fit sermo. His
autem que dicta sunt dubitatio quedam sub/
apparet. propter non de omni bono sermones
dici et fieri. Dici autem fm vnam speciem que
fm seipsa persecuta sunt et dilecta. factiua au
tem horum vel conseruatiua aliqualiter vel cō
trariorum prohibitiua propter quod et dici t
fm modum alium. Manifestum igitur quo/
niam dupliciter dicetur vtiq; bonum. et hec q̄
dem fm seipsa. vtraq; autem propter hoc Di
uidentes igitur ab vtilibus que fm seipsa in/
tueamur si dicantur fm vnam ydeaz. Scōm
seipsa autem qualia ponet quis vtiq; vel que/
cunq; et solitaria persequuntur. vtputa scire t
videre et voluptates quedam et honores. Hec
enim etsi propter aliud quidem persequimur.
tamen fm se bonorum ponet vtiq; aliquis. vl'
neq; aliquid aliud ydeam. quare inanis ē ydea
Si autem et hec sunt eorum que fm seipsa bo
nitationem in omnibus ipsis eandem appa/
rere oportebit. quemadmodum in niue t ceru
sa eam que albedinis. bonoris aūt et pruden/
tie. t voluptatis. alie t differentes sunt rōnes
ita fm q̄ bona. Non igitur est bonum com/
mune quid fm vnam ydeaz. Sed qualiter vti
q; dicuntur. non enim assimilantur a casu equi
uocis. sed certe ei quod est ab vno esse. vel ad
vnum omnia contendere vel magis fm analo
giam. Sicut enim in corpore visus. sic in ani/
ma intellectus. et aliud vtiq; in alio. Sed for
te hoc quidem relinquendum est nunc. certifi
care enim de ipsis alterius vtiq; erit philoso/
phie magis proprium. Similiter autem de
ydea. Si enim et est vnum quidem predicatū
communiter bonum vel separabitur quidem
ipsum fm seipsum. manifestum q̄ nō vtiq; erit
operatum neq; possessum homini. Nunc au/
tem tale aliquid queritur. Forte autē alicui vi/
debitur vtiq; melius esse cognoscere ipsum ad
possessa et operata bonorum. velut enim ha/
bentes hoc exemplum magis sciemus. t que
nobis sunt bona. t si sciamus adipiscemur ip
sa. Probabilitatem igitur quandam habz ser
mo. videtur autem scientijs dissonare. Om/
nes enim quoddam bonum appetentes t quo
indigent. vel inquirentes derelinquunt cogni
tionem ipsius. Cuius auxilium tale dicimus
omnes artifices ignorare. t neq; inquirere nō
est bene rationabile. Inutile autem et quid iu
uabitur textor vel faber ad suam artem scien
ipsum bonum. vel qualiter magis medicus vl'
magis miles erit. qui ydeam ipam contempla
tus est. Videtur quidem enim neq; ita sanita
tem intendere medicus. sed eam que hominis
Magis autem eam forte que huius fm vnū
quodq; eē medicabitur. Et de his quidez igi
tur intantum dictum sit.

Querit sexto Vtrum ponēda sit vna communis ydea omniuz bonorum. que sit per se sufficiens bonum. et in quo consistat hominis felicitas. Arguitur primo q̄ sic. q̄ iste mundus est factus a primo rerum artifice. ergo oportet q̄ eius exemplar preexistat. iuxta illud Boetij dicentis. Tu cūcta supno ducis exēplo. ergo ponēda est cōis ydea

UVA. BHSC. IyR_098_1

Arguitur secundo. vlē quod est in seipso nō est in intellectu diuino. neq; in singulari. neq; in intellectu humano. Et tm vlē hoc mō ponendū est. ergo est cōis ydea separata vnius z omniū aliorū Arguit tercio. felicitas cōsistit in vltimo bono. sed vltimū bonū est bonū separatū qđ est cōis ydea oīm bonorum. igit zc. In oppositum est phs in textu. Pro responsione.

Sciendum primo

Q; postq; phs improbauit opiniones ponentium felicitatem in aliquo bono manifesto. hic p̄ter improbat opinionem platonis ponētis felicitatē in bono separato. Et qz Plato fuit amicus Aristotelis. nō se excusat de eo q; improbat opinionē eius. Et magis hoc facit hic q̄ in alijs scientijs. quia impugnare opinionē amicorū nō est cōtra veritatem que in scientijs speculatiuis principaliter intenditur. sed forte videtur esse p̄tra bonos mores. qui principaliter in hac scientia traduntur. Sed tamē vt dicit phs nō est contra bonos mores. qz melius est. p salute veritatis familiaritatē seu amiciciā destruere. licet em̄ habeamus amiciā ad homines z ad veritatem. tamen ambobus existētibus amicis sanctū est honorare veritatem.

Sciendum secundo. q̄ Aristo. nō improbat Platonem in hoc q̄ dicit aliquod bonū esse separatum a q̄ cūcta bona dependant vt a principio effectiuo. z ad quod ordinant. sicut ad vltimū finem. hoc em̄ firmiter credendum est. Sed improbat. qz ponebat tale bonum esse ydeā cōmunem boni separatam ab omni alio bono. p cuius participatiōem cetera bona dicunt. Nec illud bonum ponebat in mente diuina. in qua tamen sunt y dee omniū rerum que sunt eedem realiter cū prima causa Sciendū tercio q̄ felicitatem consistere in aliquo potest dupl'r intelligi. Vno mō sicut in obiecto. qđ effectiue causat felicitatem. Et isto mō consistit in bono vlī ab hoīe separato. qđ est prima causa. Alio mō sicut in illo qđ est formaliter ipsa felicitas. Et isto mō cōsistit in adeptiōe seu fruitione illius rei que est felicitatis obiectū.

Conclusio prima

Non est vna cōis ydea totī' bon. Probatur tripliciter. primo ex positiōe platonicoz. quia sm platonicos vbi est prius z posterius ibi non est nec inuenit' vna communis ydea. quia nō possent ipsam equaliter participare. sed in bonis reperitur prius z posterius. quia bonū reperitur in substantia z accidentib'. substātia aūt prior est accīte. igitur zc. Secūda rō. bonorū que st; in diuersis p̄dicamentis nō est vna cōis rō. ergo neq; vna cōis ydea. Tercia. omniū que habēt vnā cōem ydeam est vna scia. quia plato posuit q̄ ab ydea deriuat' sciētia in anima nostra. sed non omniū bonorū est vna scientia. quia diuersorum entiū diuerse sunt scientie. igit' zc. Conclusio secūda. si esset tal' ydea boni adhuc non esset per se bonum. Probat phs. quia eadem est ratio hominis coniuncti z hominis separati. quia non differunt sm q̄ hō. sed accītaliter tm̄. Eadem igitur ratiōe illud bonum separatum nō erit alterius rōis q̄ hoc p̄ticulare bonū. Licet posset esse dītia quātum ad aliqua alia q̄ sunt p̄pter rōem boni. Ergo si p̄ticulare bonum non dicatur p se bonum. nec etiā talis ydea diceretur per se bonum

Dubitatur primo

Vtrum bonū cōmune separatū possit esse vna cōis ydea omniū bonorum Ad hoc rn̄detur q̄ non. quod sic probat phs. qz diuerse sunt rōnes bonorū. nam quedā sunt sm se quesita et desiderata. alia vero sunt bona factiua bonorum tm̄. alia conseruatiua bonorū. z alia sunt prohibitiua malorum tm̄. Et sic bonorum sunt diuerse rōnes q̄ ipsorum non potest esse vna ydea Dubitat' secundo vtrum si poneretur talis ydea vltima felicitas hominis in ipsa consisteret. Ad hoc rn̄detur q̄ non. quia talis ydea non esset opatio hoīs. nec aliquid opatum felicitas autem est ab homine vt operatio vel operatum Sed contra hoc obijcitur. qz cognitio istius boni separati ad minus erit exemplū p quod sciem' adipisci tale bonū. ergo talis possessio boni non est vtilis. Hoc aūt improbat phs primo. qz omnis ars habet inḋrere illud quo necessario indiget ad suū finem. Sed nulla ars humana inquirit bonum separatum. cum nihil facit ad constitutionē finis alicuius artis igitur zc Secūdo. rectoz non iuuat' in sui operis executionem p contēplationez talis ydee separate. Nec faber nec medicus quod exemplar debet esse cōforme exēplato et opato. Sed opatum est ꝑticulare. ergo exēplar debet eē ꝑticulare. ergo agnitio boni separati quod est vlē nihil facit ad acquisitionem finis alicui' artis

Ad rationes

añ oppositū Prima z tercia soluunt' ex dictis. Ad secundam dicit. q̄ vlē vt est in seipso consideratū sub illo mō considerandi nō accipit' vt in singularib'. tamē realiter habet esse in singularibus.

Ursus autē redeamus ad quesitū bonū quid vtiq; sit. Videtur quidem enim aliud in alia operatione et arte. aliud enim in medicinali et militari z reliquis similiter: Quid igitur vnicuiq; bonum est. aut gratia cuius reliqua operata sunt. Hoc autem in medicinali quidez sanitas. in militari vero victoria. in edificatiua autē domus. in alio vero aliud Jn omni autē opatione ratione z electione finis. huius em̄ gratia reliqua operant' oīes. Quare si quis operatoz oīum est finis. id vtiq; erit operatū bonuz. Si vero plura hec transcendens vtiq; sermo ad hoc peruenit. Hoc autem magis adhuc explanare temptandū: quoniaz autem plures videntur fines. horum autē eligimus quosdā propter alterū. vtputa diuitias fistulas z omnino organa. Manifestū igit' quoniam non sunt oīes pfecti. optimus autem pfectus q̄s videt'. Quapropter siquidē est vnuz

UVA. BHSC. IyR_098_1

aliquod solum perfectum. hoc vtiqꝫ erit quod queritur. si vero plura perfectissimum horum perfectius autem dicimus quod ꝑ se ipsum est persequibile. eo qꝺ ꝓpter alterum. ⁊ quod nunqꝫ ꝓpter aliud eligibile his que ꝑ se ipsa. et ꝓpter hoc eligibilius. Et simpliciter vtiqꝫ perfectum quod ꝑ se ipsum eligibile semper et nunqꝫ ꝓpter aliud. tale itaqꝫ felicitas maxime esse videtur. Hanc em̃ eligimus semper ꝓpter seipsam et nunqꝫ ꝓpter aliud. Honorem vero et voluptatem ⁊ intellectum ⁊ omnem virtutem eligimus quidem ⁊ ꝓpter ipsam. Nullo em̃ adueniente eligeremus vnum quodqꝫ ipsum. eligimus autē ⁊ felicitatis gratia. per hec suspicantes felices fore. Felicitatē enim nullus eligit horum gratia nec omnino ꝓpter aliud. Videtur autem ⁊ ex per se sufficientia idem accidere. perfectum enim bonum per se sufficiens esse videtur. per se sufficiens autem dicimus non ipsi soli viuenti vitam solitariam. sed ⁊ parentibus ⁊ filijs ⁊ vxori ⁊ vniuersaliter amicis ⁊ ciuibus. quia natura ciuile homo Horum autem assumendus terminus quis extendenti em̃ ad parentes et ꝓpinquos et amicos amicorū in infinituꝫ procedit Sed hoc qꝺem rursus perscrutandū. Per se sufficiens aūt ponimus quod solitarium sufficientē et eligibilem facit vitā ⁊ nullo indigentē Tale autem existimamus esse. Amplius autē eligibile omniū maxime nō connumeratā. connumerata aūt manifestū qꝫ eligibilior cum bonorum minimo. supabundātia em̃ bonorū sic qꝺ appositum est. bonorū aūt maius eligibili⁹ ſꝫ Perfectum vtiqꝫ quid videtur ⁊ ꝑ se sufficiēs felicitas operatorū existens finis.

Querit septimo Vtrum felicitas sit maximum. bonum ⁊ per se sufficiēs. Arguit primo qꝫ nō. qꝛ ꝓfectuꝫ ē cui nihil deest. ſꝫ felicitati multa desunt. puta bona exteriora. ꝯ felicitas nō est ꝓfectū bonū Sc̃o sic. illud nō est ꝑ se sufficiens quo habito indigem⁹ multis alijs Sꝫ habita felicitate indigemus potu cibo ⁊ veste et multis alijs. ergo felicitas non est ꝑ se sufficiens In oppositū est ꝓpͤs in textu Pro responsione

Sciendum primo

qꝫ postqꝫ ꝓpͤs tractauit opiniones antiquorꝫ de felicitate hic ꝓnter determinat de ipsa ꝑm ꝓpriā opinionē. Primo inquirendo aliquas conditiones eius. Secundo inuestigando diffinitionē eius Sciēdū sc̃o. qꝫ duplex ē felicitas. q̄dam est supernaturalis. ad quaꝫ hō ex ꝓpriis principijs puenire nō potest. nisi iuuetur a primo efficiente ꝑ lumen glorie aut gracie. Et qꝛ talis felicitas transcendit humane rōnis inuestigationem. ideo de ista non est ad ꝓpositū Alia est felicitas naturalis. quā homo ex principijs naturalibus consequi potest. ⁊ de tali est ad ꝓpositū. De qua contingit loqui dupl'r. quia vno mō capitur felicitas ꝓ simplici et ꝓfectissimo bono. qꝺ naturaliter est homini possibile. ⁊ quod est cēntial'r ipsa felicitas. Alio mō capitur pro aggregatiōe ex illo ꝓfectissimo bono ⁊ omnibus alijs bonis subseruientib⁹ siue sibi subseruiant vt organa vel vt instrumenta vel vt decorātia illud ꝓfectissimū bonum. vt sunt bona nature ipsius corporis. vel bona fortune vt sunt diuitie artificiales aut naturales. Sciendum tercio. qꝫ triplex est finis siue bonum. quoddam est bonum quod solum appetitur ꝓpter aliud. sicut diuitie vel medicina amara Aliud est bonum quod appetitur ꝓpter se ⁊ ꝓpter aliud vt medicina dulcis. Terciū est bonum perfectissimum. quod solum ꝓpter seipsum appetitur ⁊ non ꝓpter aliud. Et tale bonum est felicitas

Conclusio prima

Felicitas est vltimus finis humanorū actuū. Patꝫ: qꝫ illud est vltimus finis in vnaquaqꝫ arte vel operatione gratia cuius omnia talia sunt. Sed felicitas in vita humana est huiusmodi. ergo est vltimus finis vite humane. Conclusio secunda. felicitas est bonum pefectuꝫ. Patet quia felicitas est vltimus finis totius finis naturalis hominis. Sed motus naturalis hominis terminatur ad aliquod bonuꝫ perfectum. ⁊ desiderium naturale est quidam motus naturalis. ergo felicitas est bonū perfectum. Nam illud est bonū perfectum. gracia cui⁹ omnia bona appetuntur. sed felicitas est huiusmodi. ergo ⁊c̃

Conclusio tercia. felicitas est bonum per se sufficiens Probat. quia illud est per se sufficiens bonū quod per se solitarie reddit vitam sufficientem ⁊ eligibilem non deficientē in aliquo necessario. Sed felicitas est hmōi. cum sit ꝓfectum bonum. igit̄ ⁊c̃. Et notanter dr̄ (necessario) quia felicitas bene potest connumerari aliquibus bonis non necessarijs: ⁊ in hoc fit eligibilior qꝫ sit ipsa ꝑm se sumpta. Ipsa tamen ꝑ se accepta non relinquit appetitū inquietum. qꝛ appetitus recta rōne regulatus non inquietat ꝓpter ea que non sunt necessaria Aduertendū est tamen. qꝫ circa hanc ꝯclusionē felicitas dr̄ vltimū bonuꝫ et sufficiens ꝑ se ⁊ solitarie acceptū. nō qꝫ sit sufficiēs homini solitarie viuenti. sed etiā parentib⁹ filijs amicis ⁊ cōciuibus. si aliquoꝫ curaꝫ habeat. nec tū ibi est ꝓcessus in infinitū in parentes et amicos. alīs nullus posset eē felix. sed positus est certus terminus

UVA. BHSC. IyR_098_1

Dubitatur prima

Utrum ad felicitatem requiratur delectatio. Respondetur q quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Uno modo vt sibi añs vt disciplina requiritur ad sciẽtiaz. Secundo modo vt essentialiter ipsum perficiens vt anima requiritur ad esse hominis. Tercio modo vt coadiuuãs vel subseruiens. vt equus ad ambulandũ. Quarto modo vt concomitans z per se consequens aliud. z isto modo ad felicitatem requiritur delectatio. quia delectatio sequitur adeptionem boni conuenientis. z sic felicitas magis consistit tam in addeptione summi boni q̃z in delectatione consequente. Dubitatur secundo. vtrum ad felicitatem requirantur bona exteriora. Respondetur q sic loquendo de felicitate p̃sentis vite. que tamen est duplex. quedam est actiua que consistit in operatione intellectus practici fm supremum habitum eius que est prudẽtia. Alia est contemplatiua que ꝓsistit in operatõe intellectus speculatiui fm supremũ eius habitum que est sapientia. Uerum est tamẽ q pauca bona requiruntur ad felicitatem contemplatiuam z etiam ad practicam quã/tum ad eius operationem extrinsecam vt est bene velle vel moderatio passionum.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur q bona exteriora non requiruntur ad felicitatem tanq̃ ipam essentialiter pficientia. sed solum vt decorãtia vel sibi subseruientia. Ad secãdam patuit solutio.

Sed forte felicitatem quidem z optimum dicere confessum quid videtur Desideratur autem manifestius quid est adhuc dici. Forte vtiq̃ fiet hoc si sumatur opus hominis quemadmodum dicunt tibicini z statuifici et omni artifici. et omnino quorum est opus aliquorum et actus in opere videtur bonum esse et bene. Ita videtur vtiq̃ et homini si quidem est aliquod opus ipsi. Utrum igitur textoris ꝗdem et coriarij sunt opera quedam et actus. hominis vero nullum est. sed ociosum naturaliter est Uel quemadmodum oculi et manus z pedis et omnino vnuscuiusq̃ particulariuz videtur aliquod opus ita et hominis preter hec omia ponet aliquis vtiq̃ opus aliquod. Quid igitur hoc vtiq̃ erit inquam. viuere quidem eñ commune videtur et plantis queritur ergo ꝓ prium. Separandum ergo nutritiuam et augmentatiuam vitam sequens aut sensitiua quidem vtiq̃ erit. videtur autem et hoc communis et equo boui et omni animali Relinquitur vtiq̃ operatiua quedam rationem habentis. huius autem hoc quidem vt bene pssua/sibile ratione. hoc vero vt habens et intelligens. Dupliciter autem et hac dicta eam que fm rationem ponendum. principalius enim hoc videtur dici. Si autem est opus anime hominis operatio fm rõem vel non sine ratõne Idem autem dicimus opus esse genere huius z huius studiosi. quemadmodum cythariste et studiosi cythariste z simpliciter hec vtiq̃ in omnibus apposita fm virtutem habundantia ad opus cytharisare quidem eñ cythariste studiosi autem bene. Si autem sic. hominis ponimus opus vitam quandam. hanc autem anime operationem et actum cum ratione. studiosi autem viri bene huius et optime. Unũquodq̃ autem bene fm propriam virtutem pficitur. Si autem hoc humanum bonum anime operatio fit fm virtutem. si autem plures virtutes fm pfectissimã z optimã. Amplio autem in vita perfecta. vna eñ yrundo ver nõ facit nec vna dies. Ita vtiq̃ nec beatũ z felicem vna dies neq̃ paucum tempus.

Queritur octauo

Utq̃ diffinitõ felicitatis sit bñ assignata in qua dr. Felicitas est opatio hois fm virtutem pfectã z in vita pfecta Arguit primo q nõ. quia felicitas est vltima pfectio felicis. sed opatio non est vltima pfectio cũ sit quidam motus. z omnis motus tendit in aliquam perfectionem. igitur ꝛc. Secũdo sic. operatio est pfectio rei operate ipm trãsiens. sed felicitas est pfectio ꝓpria felicis manens in ipso. ergo felicitas non est operatio Tercio sic. operatio fm virtutem aliquo indiget. s. virtute. sed felicitas nullo indiget cum sit bonũ per se sufficiens. g̃ nõ est opatio fm virtutem. In oppositum est pbs in textu. Pro responsione.

Sciendum

Q; postq̃ pbs posuit ꝓditõnes felicitatis. ꝓsequẽter incipit quid est felicitas. primo assignando diffinitõem cõmunem felicitatis. secũdo ostendendo qualiter illa diffinitõ consonat dictis antiquoz de felicitate.

Conclusio prima.

Felicitas est propria operatio hominis. Pater q cuiusl libet habentis ꝓpriam operationem summum bonum et

UVA. BHSC. IyR_098_1

perfectum consistit in vltima perfectione Sed hominis est aliqua operatio. ergo eius summū bonum (qđ est felicitas) ꝓsistit in tali operatione Minorē probat ꝑs duabus rationib⁹. Prima est. quia textoris corriarij ⁊ aliorum artificum est aliqua ꝓpria operatio. ergo a fortiori hominis inquātum homo est aliqua ꝓpria operatio Tenet ꝓsequentia. quia maius inconueniēs est ens a ratione diuina ⁊ naturaliter ordinatum carere operatione et esse ociosum q̄ illud quod est ab arte ⁊ a ratiōe humana. Secunda ratio. cuiuslibet partis hominis puto oculi pedis ⁊cij⁹ est aliqua ꝓpria operatio. ergo totius hominis ſm q̄ homo est aliqua ꝓpria operatio Aduertendum q̄ duplex est perfectio. quedam est prima que dicitur forma rei. alia est secūda que dicitur opatio. hoc modo operatio dicitur vltima pfectio. Et debet intelligi cōclusio q̄ felicitas est essentialiter ipsa operatio ⁊ nō obiectū. siue sit sermo de felicitate perfecta hominis siue imperfecta. siue ponatur in vita actiua siue contemplatiua. semper felicitas dicitur operatio. Ex ista conclusione sequitur q̄ felicitas nō consistit in operatiōe hominis que est ſm vitam vegetatiuam. aut ſm vitam sensitiuā Patet quia in istis homo communicat cum brutis ⁊ plantis quibus non conuenit felicitas. Sequitur etiam q̄ felicitas nō consistit in operatione partis rationalis ꝑ participatiōem. vt est appetitus sensitiuus inquātum ꝑsuadetur ⁊ regulatur a ratiōe. patet quia cuz felicitas sit optimum bonū hominis erit operatio optimi quod est in homine. Sed tale est rationale per essentiaz ⁊ nō rationale ꝑ participatiōez. igitur ⁊c. Ideo dicit sanct⁹ Thomas q̄ felicitas magis consistit in vita cōtemplatiua q̄ in vita actiua Secunda cōclusio. felicitas est operatio ſm virtutem perfectam. probatur quia eadem est operatio hominis ⁊ boni hominis. Sicut est eadem operatio cythariste ⁊ boni cytharistę. ſ. cytharisare. Sz operatio boni hominis est operatio ſm virtutem. quia virtus reddit operationem bonam. ergo operatio hominis est operatō ſm virtutem. ⁊ optimi ſm optimum. Cum igitur felicitas sit operatio boni hominis sequitur ergo est operatō ſm virtutem sanctissimam. ita q̄ si est vna operatio virtus hominis tm̄ illa operatio que est ſm illam fortitudinem est felicitas Et si sint plures virtutes hominis operatio que est ſm optimam illarum est felicitas. Tercia conclusio. felicitas requirit vitam perfectam. i. continuam in bonis operibus eo modo quo inest possibile ipsam esse continuam in presenti statu. Probat ꝑs. quia sicut vna yrundo non facit ver. neq̄ vna clara dies facit estatem. ita vna bona operatio nō facit hominem esse felicem. sed requiritur continuitas in bonis operatōibus per totam vitam hominis. Quarta conclusio. predicta diffinitio felicitatis est bene assignata. patet per inuestigationem partium eius. Dubitatur. quare oportet vitam esse continuam in bonis operibus eo modo q̄ possibile est in presenti vita. Respōdetur. q̄ cum felicitas sit perfectio felicis oportet esse diuersos grad⁹ ſm q̄ ſt diuerse res felicitabiles que diuersos gradus perfectionis attingere possunt. Ideo in perfecta felicitate que nō habetur in presenti vita. sed in alia patria est omnino continuitas absq̄ vlla interruptione. Sed in felicitate imperfecta qualis habetur in hac vita propter necessitatem nature. puta somni vel alicuius occupationis oportet esse quietem ⁊ aliqualem cessationem a bona operatiōe. ⁊ ita nō potest esse completa continuitas. Verum est tamen q̄ omnia talia que cessare faciunt a tali operatione ordinantur a ratione ipsius opatōis ſm virtutē

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝑmam dicitur. q̄ duplex est operatio. Vna est transiens que nō potest habere rationem vltimi finis que ordinatur ad rem operatā. Alia est immanens que est finis ⁊ perfectio operātis. ⁊ de ista dicitur q̄ felicitas est operatio. Et ꝑ hoc soluitur secūda ratio. Ad terciaz dicitur q̄ felicitas indiget virtute sicut causa eius aliquid ordinatum in ipsam. sed non indiget alio q̄ sit finis ⁊ pfectio eius.

Circumscribatur quidem igitur bonum ita. oportet enim forte figuraliter dicere primū deinde posterus rescribere. Videbitur autem hoc vtiq̄ hominis esse perducere et particulatim disponere. que bene habentia ad circūscriptionem. Et tempus talium inuentor⁊ co operatur bonus esse. vnde et artium sunt facta additamenta. Omnis enim est apponere quod deficit. Meminisse autem et predictorum oportet et certitudinem non in omnibus similiter exquirere. sed in singulis ſm subiectam materiam. et intantum inquantum proprium est doctrine. Et enim textor et geometra differenter quidem inquirunt rectam. hic quidem enim inquantum vtilis est ad opus. hic autem quid est vel quale quid. speculator enim est veri. Scōm eundem itaq̄ modum ⁊ in alijs est faciendum. vt non que extra opera operibus plura fiant. Non expedendum neq̄ causam in omnibus similiter. Sed sufficiens in quibusdam hoc quoniam ita est demonstrari bene. vtputa circa principia hoc autem quia principium et principium. Principiorum autem hec quidem inductione cōtemplata sunt. hec autem sensu. hec autem consuetudine quadam. et alia autem aliter. Pertransire autem temptandum singula ſm q̄ innata sunt. et studendum qualiter terminentur bene. magnum em̄ habent auxilium ad sequētia. videtur em̄ plus q̄ dimidiū totius eē principiū

UVA. BHSC. IyR_098_1

et multa manifesta fieri p ipsum eorū que que/
rūtur. Scrutandū ergo de ipso non solum ex
pclusione z ex quibꝫ sermo sz ex dictis de ipso
vero q̄dem omnia consonant existentia. falso
autē cito dissonat verum. Diuisis itaqꝫ bonis
tripliciter z his q̄dem exterius dictis. his au
tem circa animā et corpora. Circa animā prin
cipalissime dicimus z maxime bona. actꝰ ꝓ
z operationes animalis circa animā ponim⁹
quare bene vtiqꝫ dicetur ſm hanc opinionem
antiquam existentē z confessam a philosopho
Recte aūt z quoniā actus quidā dicūtur z ope
rationes finis. Ita em̄ et eorū (que circa ani/
mā sunt bonorū) sic z non que exterius. Con
sonat aūt rōni z bene viuere z bene operari fe
licem. fere em̄ bona vita quedā dicta est z bo/
na operatio Videtur aūt z quesita circa felici/
tatem om̄ia existere dicta. His q̄dem em̄ vir/
tus. his vero prudentia. alīs autē sapientia q̄
dam esse videtur. his autē hec vel illorū aliqꝫ
cum voluptate vel non sine voluptate. Alīj au
tem et eā (que exterius est habundantiā) com
prehendūt. Horū aūt hoc quidē multi z vete/
res dicūt. hoc autez pauci z glorioſi viri. Neu
tros aūt eorum rōnabile peccare in vniuersis
ſm vnū aliquid vel plura dirigere Dicentibus
quidē igitur omnē virtutē vel quādam cōcors
est ratio nostra. hmōi em̄ est ſm ipsaz operatio
Differt autē forte nō parū in possessiōe vel vsu
optimū existere. z in habitu vel operatione. ha
bitum q̄dē em̄ ꝓtingit nullum bonuz perficere
existentē. vtputa dormienti aut z aliter quali/
ter ocioso. operationem autem nō possibile est
operabīt em̄ ex necessitate z bñ opabīt. Quē/
admodū aūt in olimpiadibꝫ non optimi z for/
tissimi coronantur. sed agonisantes. horuz em̄
quidem vincūt. ita et eorum (qui in vita bono
rum z optimorū operantes) recte illustres fi/
unt. Est aūt in vita ipsorum ſm se ipsam dele
ctabilis. Delectari quidem em̄ animalium est
vnicuiqꝫ autē delectabile ad qd̄ dicīt amicus
talium. vtputa equus equū. quidē amanti spe
ctaculū autē amanti spectaculuz. eodē autem
modo z iusta amanti iustuz z omnino que ſm
virtutem amanti virtutē. Multis quidem er
go delectabilia aduersantur ad inuicem. quia
non naturalia sunt amantibꝫ aūt bonum sunt
delectabilia que natura delectabilia. Tales
autē ſm virtutem operationes. quare z in his
sunt delectabiles z ſm ipsas. Nihil autē indi/
get voluptate vita eorū quasi adiūcto aliq̄. sed
habet voluptatem in seipsa. Cum dictis em̄
nullus est bonus qui non gaudet bonis opera
tionibꝫ. neqꝫ em̄ iustum vtiqꝫ diceret aliquis
non gaudentē iusta operatione. neqꝫ liberalem
non gaudentē liberalibꝫ operationibus. Si/
militer autē z in alīs. Si autem sic ſm seipsa s
vtiqꝫ erunt ſm virtutē operatōes delectabiles
Quinimo et pulcre et bone z maxime. horum
vnūquodqꝫ si bene. Judicat de his studiosus
Judicat autem vt diximus. optimum ergo z
pulcerrimū et delectabilissimum felicitas. Et
non diuisa sunt hec ſm deliataz superscriptio
nem optimū iustissimum desideratissimuz au
tem sanum esse. delectabilissimū vero quo q̄s
optat frui. omnia em̄ hec existūt optimis ope
rationibus. hanc autem vel vnam harū opti/
mam dicimus esse felicitatem. Videtur tamē
et eorum (que exterius sunt bonorum) indigēs
quemadmodum diximus. Impossibile enim
vel non facile bona operari impotentem tribu
ere existentem. Multa quidem enim operata
sunt quemadmodum diximus per organa p
amicos per diuitias et ciuilē potentiaz. Qui/
busdam autem denudati coinquinant beati/
tudinem vtputa nobilitate bona prole pulcri/

UVA. BHSC. IyR_098_1

tudine. Non omnino eñ felix qui specie tur/pissimus vel ignobilis vel solitarius et sine p le. Amplius autē forte felix minus si huic pes/simi filij sunt vel amici vl' boni existentes mor tui sunt Quēadmodū igitur diximus videtur indigere et tali prosperitate. Unde in idē ordi nant quidam bonam fortunam. felicitati qui/dam vero virtutem

Querit nono Utrum operatões vir/tuose sint fm se delecta/biles. Arguitur primo q non. quia bonum hone/stum et delectabile distinguuntur. Sed operatio virtu/tis est bonū honestū. ergo non est delectabilis. Scdo sic. virtuosus in operando tristatur z pdit maiora bona que possit habere in vita. quia pdit gaudium et leticiaz. ergo operationes virtuose non sunt fm se delectabiles

In oppositum est phūs in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phūs inuestigauit diffinitionē felicitatis hic cō sequēter ipam oñdit esse sufficientē tam ex parte modi p cedendi huius scie. q̄z ex dictis antiquoz de felicitate. Uñ licet p̄dicta diffinitio nō sit simplr q̄dditatiua z cō/pleta. tñ sufficiēter explicat naturā felicitatis. put sufficit ad ꝓpositu. q. prius oportet determinare de aliquo figu raliter in complete. z postea inquirere diffinitionem com pletā. q. cuilibet est apponere q̄ dicit: Etiā sicut pri/us dictū est nō oportet inquirere certitudinem simplr in omnib. sed in singulis fm materiā subiectā neq̄ in ꝯclu sionib. artiū. neq̄ etiā in principijs. Nam principioz que dam cognoscūtur inductione vt q̄dam materialia Que dam p̄sensum vt naturalia: Quedam p consuetudinez vt moralia. Et in singulis oportet temptare et cognosce re principia eo mō quo nata sunt cognosci. quia multum valent ad cognoscendū sequentia. Nam vt habet textus Principiū est plus q̄z dimidiū totius. Ideo cum in hac scia procedat grosse et figuraliter sufficiebat dare diffini/tionē felicitatis prius positā. Sciendū scdo. q. oīa ali/quo mō vero consonāt vt ōr in textu. Ideo phūs notat p̄ dictā diffinitionē p ea que dicta sunt de felicitate q̄ omia quodāmodo ꝯcordāt p̄dicte diffinitioni. Uerū eñ ē bo/nū intellectus z falsum est malū eius. Et sicut nihil ē ita malū quin aliquid boni habeat et consonet bono: Et ita nihil adeo falsuz quin aliquid virtutis includat. z in hoc personat vero. ideo omia dicta antiquoz de felicitate ha/bent aliquid veri p quod cōueniunt in vna diffinitiōe feli citatis. Unde cōsequenter dictū fuit q. felicitas est ope/ratio anie rōnalis. q. scdm antiquos sapiētes q. triplicia sunt bona. scz bona exterioza. scilicz diuitie. honozes. ami ci et alia hmōi. Alia sunt bona corpis. vt robur sanitas et hmōi. Alia sunt bona aie: vt scia virtus. Et ista sunt bona humana. quozum prima dicuntur exterioza. et alia duo interioza. Et inter ipa pfectioza sunt bona aie Quz igitur felicitas sit bonū potissimū hominis circa bonū ani me. Sed operatio aie est bonū eius. q̄ cōuenienter ōr q. felicitas est bonū aie Sciendū tercio. q. p̄dicte diffiniti oni concordat cōmune dcm antiquoz. scz q. bene viuere et bene operari idem sunt ei qō est felicē esse. nam bona vi ta nihil aliud videt esse q̄ bona operatio. z sic cum felici/tas sit bona opatio ipsa est bona vita. Concordāt etiam p̄dicte diffinitioni opiniones ponentiū felicitates esse in virtute. Et isti sunt tripartiti. Nā q̄dam posuerūt q. vni uersaliter q̄libet virtus est felicitas. vel spealiter virt' mo ralis que est pfectio appetitus regulati p rectam rōnem. Alij posuerūt felicitate esse p̄udentiā que est summa p/fectio rōnis practice. Alij dixerūt q. felicitas est sapientia que est pfectio rōnis specifice. Nota q. neq̄ sapientia est felicitas ꝓ templatiua. neq̄ p̄udentia est felicitas actiua formaliter tñ bene causaliter

Sciendū quarto. q. scda opinio posuit oīa ista vel ali/aliq̄ō istoz esse felicitatē. z cū hoc adiūxit volūtatem. Et hec secūda opinio diuidit in duas. Nā q̄dam posuerunt virtutē cū volūtate q̄si ex equo esse felicitatem. alij aūt ita posuerūt q. felicitas est ꝑtus nō sine volūtate q̄si secūda rio se habēte ad felicitatē. Tercia vero opinio cū his oīb' p̄dictis ꝓplemētū felicitatis adiūxit habūdātiā bonoz exterioz. Unde p̄mi ꝓueniūt cū vera diffinitiōe felicita/tis. q. felicitas est operatio virtutis. sed opatio ꝑtutis ē aliq̄ virtus. q̄ illa opinio hz aliquid veritatis. sed tñ dif/fert a virtute. q. melius est veritatē ꝓsistere in opatione q̄ in habitu. q. habentē habitū ꝓtingit ociosum esse vt hz textus. Sed oportz q. ille (cui inest bona operatio) opere tur. ideo opatio pfectioz est habitu. sicut in reb' exterioribꝫ vsus rei melioz est possessione eius dē. sicut etiaz in monte olimpho qui est mons altissimus in macedonis. in quo fiebant ludi ad exercitiū pugne. qui ludi vocabātur olim phiades in quib' nō cozonabātur aliqui nisi illi q̄ pugnā do deuincebant. Ita siliter est in vita virtuosa. q. illi sunt summe felices qui recte operant. Secūda etiā opinio (q̄ cū virtute posuit volūtatē z delectatiōem) aliqualit' ve/rum dicit. Et circa hoc ponūtur aliq̄ ꝯclusiones.

Conclusio prima

Operatões virtuose sunt delectabiles ꝑtuosis. Proba tur. q. quilibet amāti aliq̄d illud q̄ amat est sibi delecta bile. Sed virtuosus amat virtuosas opatiões. q̄ ꝛc.

Scda ꝯclusio. delectatio in opatõe virtutis potioz est est z melioz alijs delectatōib'. Probat. nā q̄ est fm se de lectabile z fm naturā ꝓpriaz. est magis delectabile q̄ de lectabile fm aliud. sed opatiões ꝑtuose sunt delectabi/les fm se. alie vero sunt solū delectabiles habentib' habi tus coꝛruptos. igit. Minoꝛ ē. pbat phūs a signo. q. in de lectatiōib' q̄ sequūtur habitus coꝛruptos est ꝓtrarietas vt. p̄digus delectat in ꝑfluas datione pecuniarū. illiberalis vero in ꝑfluas rettēiõe. z in alijs nō est ꝓtrarietas

Tercia ꝯclusio. opatio virtuosa in se habet delectatio nem vel de rōne sua. Patz. q. nullus diceret hominē iu/stum qui nō gauderet iustis operationib'. ergo ꝛc. Ex q̄ patet q. operatio virtuosa nō requirit delectationē quasi aliquid extrinsecū sibi adūctum

Quarta conclusio. operatões virtuose nedum fm se sunt delectabiles. sed etiaz pulcre z bone. Patet. q. pul/critudo ꝯsistit in debita ꝓmensuratiõe partium. sed ope ratiões virtutis habent debitam ꝓmensuratiõe circū/stantiaruz. ergo sunt pulcre z etiam bone. quia ordinan/tur ad bonum finez. Ex quibus sequitur. q. felicitas est operatio optime virtutis que est quid optimum delec/tabilissimum et pulcherrimum. Et referuntur hec tria

UVA. BHSC. IyR_098_1

ad vnum et idem et non ad diuersa. sicut falsē scriptum erat apud deos in templo apollonis. vbi dicebatur optimum esse iustissimum. desideratiuum autem esse sanū et delectabilissimum illud quo aliquis optat frui. Sed tercia opinio conuenit cum predicta diffinitione felicitatis. quia bona exteriora deseruiunt felicitati. vt diuicie et amici et pulchritudo corporis. Quia qui caret omnibꝫ istis caret pluribus operationibus virtuosis que mediantibus pluribus bonis exercent. Ideo ōt pbus q̄ non omnino felix est qui specie turpissimus est quia per hꝰ ab alijs contemnitur et despicitur

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur q̄ bonum quod est formaliter delectabile ab vltima eius perfectione distinguitur a bono honesto

Sed tamen bonum honestum virtualiter et eminenter includit delectationem. licet non sit vltima perfectio ideo non denominatur delectabile. Ad secḋam dicitur q̄ licet fortis in operando tristetur sm appetitum sensitiuum. tamen sm voluntatem et rationem delectat in quantū operatur sm habitum. et sic sequitur suum finē et magis bonum q̄ sit illud quod amittit.

Unde et queritur. vtrum et discibile vel assuescibile: vel aliter qualiter exercitabile vel sm diuinam quandam particulam. vel propter fortunam aduenit. Si quidem igitur et aliquod aliud deorum est donū hominibus rationabile et felicitatem dei datum esse. et maxime humanorum quanto optimum. Sed hoc quidem forte alterius erit vtiq̄ perscrutationis magis proprium. Videtur autem etsi non a deo missum est. sed propter virtutem et quandam disciplinam. vel exercitatione aduenit diuinissimorum esse. virtutis enim premium et finis optimum videtur et diuinum quod et beatum. Erit autem vtiq̄ et multum commune possibile enim existente omnibus non orbatis ad virtutem per quandam disciplinam et studium. Si autem est ita melius q̄ propter fortunam beari rationabile habere sic. Siquidem que sm naturam vt possibile optime habere sic nata sunt. Similiter autem et que sm artem et omnem causam. et maxime sm optimam. Maximum autem et optimum concedere fortune valde perniciosum vtiq̄ erit. Manifestum autem et ex ratione qō queritur dictum est enim anime operatio sm virtutem qualis quedam. Reliquorum autem bonorum hec quidem existere necessarium. hec autem cooperatiua et vtilia nata sunt organice Confessa autem hec vtiq̄ erunt. et his que a principio. politice autem finem optimum posuimus. hec autem optimū studiū facit huiusmodi quales quosdam et bonos ciues facere et operatores bonorum. Decenter igitur neq̄ bonum. neq̄ equū. neq̄ aliud animatum aliquod felix esse dicimus. nullū em̄ ipsorū possibile est ꝓmunicare tali operatiōe. Propter hanc cām neq̄ puer felix est. nōdum em̄ operator talium per etatē. dicti aūt ppter spem beatificand. indigent em̄ quemadmodū diximus et virtute perfecta et vita pfecta

Querit decimo. Vtrū felicitas insit homini a causa diuina. vel a cā humana. vel a cā fortuita Arguit primo nō sit a causa diuina. qz si sic sequeretur q̄ homo frustra operaretur vt felicitatem assequeretur. Tenet cōsequentia. quia prima causa est per se sufficiens ad productionem sui effectus non indigens aliquo alio. Arguit secūdo q̄ non sit a causa humana. qz effectus non debet excedere suam causam. cum ergo felicitas sit quid diuinum. sequitur q̄ non sit a causa humana. Arguit tercio q̄ sit a causa fortuita. quia felicitas euenit vt in paucioribus et raro. ergo est a fortuna. In oppositum est philosophus in textu

Conclusio prima

Felicitas ineſt homini a causa diuina tanquā a causa remota. Probat pbus. quia si aliquid ineſt nobis ex dono deorum rōnabiliter videtur q̄ sit felicitas cum summū bonum hois sit dei donū. Manifestum em̄ est q̄ cōto aliquid perducit ad altiorem finem. tanto est ab altiori efficiente. Hoc tamen forte est altioris pscrutationis et magis ꝓprium vt dicitur in textu.

Conclusio secūda. felicitas ineſt nobis a causa humana tanq̄ a causa proxima. Probat philosophus duplicit. Primo quia de ratione felicitatis est q̄ sit quid optimum et diuinum. Sed hoc non tollitur si felicitas ponatur ineſſe hominibus a deo mouente. mediante tamē labore humano. ergo felicitas est a causa humana. Secunda ratio. cuz felicitas sit finis totius nature humane debet esse ꝓmunis oīb aut pluribꝫ habentibꝫ naturā humanā. Sed illud saluar si sit a causa humana. qz sic habetur q̄ quādam disciplinā studiū vel assuefactōem in oīb non habentibꝫ impedimentum ad operandū sm virtutē

UVA. BHSC. IyR_098_1

Conclusio tercia. irrationale est dicere felicitatez esse a causa fortuita. Probat philosophus duabus rationibus. Prima est. illud quod est a causa per se est dignius illo quod est a causa per accidens. sed felicitas est dignissimum et optimum bonum hominis. ergo melius est ipsaz esse a causa per se. siue sit humana siue diuina. q̄ a causa per accidens. ergo. Secūda ratio. q felicitas est maximum omniū bonorum humanorum. ergo irrationabile est ipsam esse a fortuna. Consequentia tenet. quia si esset a fortuna. multo magis alia bona essent a fortuna. z sic cessaret omne studium humanum ad bona humana acquirenda. ergo felicitas non inest a fortuna. Tercio probatur hoc per diffinitionem felicitatis. quia felicitas est operatio fm virtutem. sed operatio virtuosa non est a fortuna. quia non fit preter intentionem agentis. ergo felicitas non est a fortuna. Nec valet dicere q felicitas requirat aliqua bona exteriora. quia illa nō sunt nisi de bene esse et instrumenta ipsius felicitatis. ideo in ipsis non consistit felicitas. Ex dictis infert philosophus q nullus animal irrationale habet operationem fm virtutem z rationem. Infert secūdo q pueri nō sunt felices propter eādem causam. quia propter defectum etatis nōdum habent vsum plenum rōnis. Et si aliquādo dicantur beati hoc est propter spem future perfectionis acquirende. vel propter bonā disciplinā a parentib⁹ et magistris. vel p̄ pter bonam ꝯplexionem.

Ad rationes ante oppositum. Ad p̄mam dicitur q felicitas dependet a causa humana. et etiam a causa diuina. Nō propter insufficientiam vel deficientiaz cause diuine. sed hoc congruit fini rerum. Ad secundam dicitur. q felicitas dicitur aliquid diuinum nō quia sit aliquid a deo sed quia propter excellentiam sue bonitatis facit aliquē similem deo. Et inter bona hominis felicitas est maius bonum. Ad terciam dicitur. q licet felicitas aduenit raro in ordine ad suppositum humana z ad tempus. adhuc tamen semper in ordine ad suam causam. quia homines volentes operari fm virtutem et rationem omnes tales possunt assequi felicitatem. Et q aliqui nō assequantur hoc est quia magis insequūtur appetituz sensitiuum q̄ rationem

Multe autem transmutationes fiunt omnimode fortune fm vitam et contingit maxime habundantem magnis calamitatibus incidere in senectute quemadmodum in heroycis de priamo narratur. talibus autem vsum fortunis z finientem miserabiliter nullus vtiqz felicitabit. Verum igitur nullum alium hominum beatificandū vsquequo vtiqz viuit. sed secundum solonem autem debitum est finem respicere. Si autem vtiqz et ponendum ita ergo et est felix. tunc cum vtiqz morietur. vel hoc omnino inconueniens. Aliterqz dicentibus nobis operationem quandam felicitatem. Si autem non dicimus mortuum felicem. neqz solon hoc vult. sed quoniam tunc vtiqz quis fūr/miter beatificabit hominem vbi iam extra mala existentem et infortunia habet quedam. et hoc questionem quandam. Videtur enim esse mortuo et malum aliquod z bonum siquidem viuenti non scienti autem. puta honores z inhonorationes et filiorum et omnino pronepotum prosperitates et infortunia. Questionem autem et hec tribuūt etenim qui beate vixerit vsqz ad senectutem et mortuus est secūdum rationē. contingit multas transmutationes fieri circa filios. z hos quidem ipsorum esse bonos et potiri vita. que est secūdum dignitatē. hos autem econuerso. Manifestum autem quoniam discessionibus ad patres omnifariam habere ipsos contingit Inconueniens autem fiet vtiqz si simul transmutet et mortuus et fit et aliquando quidem felix. rursus autez miser Inconueniens autem et nichil neqz in quodam tempore superuenire que sunt filiorū partibus. Sed reuertenduz ad prius quesitum forsitan em̄ vtiqz inspicietur et quod nunc quesitum est ex illo. Si enim vtiqz finem videre oportet et tunc beatificare vnumquemqz non vt existentem beatum. sed quoniam prius erat qualiter non inconueniens. si quando est felix non vere dicetur de eo existere ꝓpter non velle viuentes felicitare propter transmutationes z propter permanēs quidem felicitatem existimare. et nequaq̄ facile transmutabile. fortunas autem multotiens recirculari circa eosdē Manifestum q si sequatur fortunas eundem felicem et rursus miserum. et dicimus multotiens cameleōta quēdam felicem nunciantes et debiliter firmatum. Vel fortunas quidam

UVA. BHSC. IyR_098_1

sequi nequaq̄ rectum non enim in his bene vel male. sed indiget his humana vita quem admodum diximus. Domine autem sunt que ſm virtutem operationes felicitatis contrarie autem contrarij. Testatur autem sermoni et quod tunc quesitum est. circa nihil enim sic existit humanorum operum constantia. vt circa operationes que sunt ſm virtutem permanentiores enim et disciplinis hec videntur eē earundem autem bonorabilissime permanentiores propter maxime ꝛ maxime continuevivere in ipsis beatos. hoc enīz assimilatur cause eius quod non est fieri circa ipsa oblīuiones Existet autez vtiq̄ qō quesitū est felici et erit per vitam talis. semper enim vel maxime omnium operabitur ꝛ speculabitur que ſm virtutem. Et fortunas ferret optime ꝛ vtiq̄ omnino prudenter qui et vere bonus ꝛ tetragon⁹ sine vituperio. Multis autem factis ſm fortunam ꝛ differentibus magnitudine ꝛ parui tate parua quidem prosperitatū. Similit autem et oppositoz mām q̄ non faciunt inclinationē vite. Magna autē ꝛ multa facta quidez bene beatiorē faciunt vitā. etēm hec concordare nata sunt. ꝛ vsus eorum bonus ꝛ studiosus fit. Econuerso autē accidentia tribulant ꝛ cō turbant beatū. tristicias ēm inferūt ꝛ impediunt multis operationibus. veruntamen ꝛ in his refulget bonum. Cū ēm vtiq̄ferat quis faciliter multa et magna infortunia non propter doloris insensibilitatē vilis existens ꝛ magnanimus. Si autē sunt operationes domine vite quēadmodum diximus: nullus itaq̄ beatoz fiet miser. neq̄ ēm aliqū operabitur odibilia ꝛ mala. vt ēm vere bonum ꝛ sapientē omnes existimamus fortunas decenter ferre ꝛ existentiby semp optima opari. quēadmodum ex datis ꝛ ducē bonū presente exercitu vti maxime bellicose et coriozuz inciſor est ex datis corijs optimum calciamentum facere. Eodem modo et alios artifices omnes. Si autem ita miser quidē nequaquā fiet vtiq̄ felix. neq̄ vtiq̄ beatus pre amicis fortunis incidet neq̄ vtiq̄ facile transmutabilis. Neq̄ ex felicitate mouebitur facile. neq̄ a contingētibus infortunijs sed a magnis et multis. et ex talibus nō vtiq̄ fiet rursus felix in paruo tēpore. sed si quide n in multo et perfecto magnorum et bonoꝝ n ipso factus habundans. Quid igitur prohibet dicere felicem ſm virtutem perfectam operantem et exterioribus bonis sufficienter ditatum non contingit tēpore. sed perfecta vita vel apponendum et victurum sit et finiturum ſm rationē. quia futurum īmanifestum nobis felicitatem autem finem ꝛ perfectuz ponimus omnino Si autē ita beatos dicemus viuētiū quiby existunt ꝛ existent que dicta sunt. beatos autē vt homines. Et quidez igit̄ de his in tantū dictū sit. Pronepotē autē fortunas ꝛ amicoꝝ omniū nequaq̄ q̄dē ꝓferre valde īamicabile videretur ꝛ opinionib⁹ contrariū Multas autē ꝛ omnimodas habentib⁹ differētias accidētib⁹ ꝛ his quidē magis redūdātib⁹. his aūt minus ſm vnūqōq̄ quidē diuidere longū ꝛ infinitū videret. vniuersaliter aūt dictū ꝛ typo forsan vtiq̄ ꝛ sufficienter habebit Si vtiq̄ quēadmodū et circa ipsum fortunarū hequidem habent aliquod pondus ꝛ auxiliū ad vitā he autē leniores videntur. Ita ꝛ q̄ circa amicos similiter oēs. Differt aūt ꝛ passionū vnaquaq̄ circa viuentes et mortuos contingere multomagis q̄ iniusta et mala preexistere in tragedijs vel fieri syllogisandum vtiq̄ et ita differentiā. Magis autē fortassis inquirendū circa eos qui defecerūt si bono aliquo cōicant vel oppositis. Videtur ēm ex his si et redun/

UVA. BHSC. IyR_098_1

dat ad ipsos quodcūq; sūe bonū sūe contra/rium fragile quoddā ꝛ parū vel simplr vel ip sis esse. Si aūt non tm̄ ꝛ tale vt faciat felices eos qui nō sunt. neq; his q̄ sunt auferat beati tudinē. Cōferre q̄dem igit̄ aliq̄d videnť his q̄ defecerūt bone operatōes amicoꝝ: Sil'r autē et infortunia. talia aūt et tam magna vt neq; felices nō felices. necnon felices felices faciāt nec aliud taliū aliquod.

Queritur Utrum hō possit hic dici vere felix Arguitur primo q̄ non. q̄ felicitas est summū bonū ꝛ perfectissimū. sed tale bo/num nō pōt haberi in hac vita. q̄ in hac vita hō est sub/iectus multis infortunijs et indigētijs. ℊ Secō sic. fe/licitas est status oīm bonoꝝ aggregatione pfectus. vt dt Boetius. sed nullus in hac vita p̄t sibi aggregare oīa bona. ℊ. In oppositū est pbus in textu

Sciendum primo

Q̄ postq̄ pbs ostendit quid sit felicitas. ꝛ determīauit de cā felicitatis. Consequēter inq̄rit aliq̄e dubitationes de felicitate. ostendendo qualiter ꝛ pro quo statu possit hoibus p̄uenire. Et solū hic loquit̄ pbs de felicitate pre/sentis vite ad quā ex naturalib; principijs possumus p/uenire. Secō sciendū. q̄ Solon qui fuit vnus de sep/tem sapientib; qui condiderūt athenien̄siū leges opinat? est neminem vere dici felicem nisi in termino vite sue. eo q̄ vita presens est multum instabilis. felicitas aūt est bo nū stabile ꝛ immobile Sed hanc opinionē reprobat pbs primo sic. felicitas est summū bonū et pfectissimū. mors aūt est summus defectus. ergo in morte homo nō debet dici vere felix Secō sic. felicitas consistit in opatiōe mor tuus aūt non habet aliquā opationē. ergo non debet dici vere felix loquēdo de felicitate p̄ntis vite. q̄ pbs nō iten dit loqui de felicitate future vite Sed ad istas rationes responderi posset. q̄ Solon non vult dicere mortuu esse felicem cum moritur. sed quia post mortem homo est ex tra pericula et infortunia huius vite. ideo tūc p̄t dici q̄ sit vere felix Sed hanc rōnem excludit pbus duplicit̄ Pri mo quia mortuū differt a viuis sicut non sentiens a sen tiente. ergo ea que possunt contingere homī non sentienti p̄nt contingere homini mortuo. sed homini non sentienti puta dormienti p̄nt accidere multa mala ꝛ infortunia. vt deportatio bonorum et alia huiusmodi. vel circa p̄priam psonam. vel circa parentes. ergo ista possunt contingere mortuo. ꝛ p cōsequens non est totaliter extra infortunia p̄ntis vite. si ergo ipso viuente non poterit dici felix. quia sit subiectus murationib;. nec etiā p̄t dici post mortez fe lix. Secda rō est inconueniens est dicere aliquem fuisse feli cem de quo tm̄ nunq̄ dicebať vere q̄ esset felix. Nam om nis p̄positio de preterito vera habuit aliq̄n vnam de pre senti veram. sed nunq̄ de homine viuente fuit verū dice re q̄ sit felix. ergo neq; erit verum dicere de ipso q̄ sit felix ideo aliter soluit pbus presentē questionem Pro quo

Sciendū secūdo q̄ in iudicando aliquem esse felicem vel miserum non oportet insequi fortunam. alis felix esset mutabilis ad motum animalis illius quod vocatur ga maleon. quod mutat colorem sm colores diuersoꝝ co/porum sibi oppositorum. sed oportet aspicere ad stabili/tatem virtutis. cum felicitas sit operatio eius. Item nota sm albertum q̄ gamaleon est animal quoddaz qō in se nihil potens est nisi in formicas quas deuorat. ꝛ ad omnia alia ita mutabile est q̄ ex timiditate congelato spi ritu sensum amittit ꝛ motum

Conclusio prima

Virtutes et operationes virtutum inter omnia bo/na humana maxime permanent. Patet quia inter bona humana bona anime sunt permanentiora corporalibus sed virtutes sunt bona anime. ergo ꝛc. Et adhuc virtu tes sunt permanentiores scientijs. non tamen quātum ad materiam. cum scientia sit circa necessaria. sed q̄tum ad exercitium actus. Unde quia occurrit continua ma teria virtutis sicut vsus ciborum. collocutiones hominū et alia huiusmodi. ideo dicit philosophus q̄ hec est cau/sa quare circa virtutes non cito accidit obliuio. Ex ista questione sequitur q̄ felicitas est bonū stabilissimū. quia operationes ꝛ virtutes sunt stabilissime. felicitas autem est operatio virtutis. ergo ꝛc.

Conclusio secūda. licet felix sit subiectus multis in/fortunijs. non tamen ꝓpter hoc oportet ipsum a felicitate mutari. Patet q̄ felix cū sit firmatus in virtute. semper q̄tum est possibile sustinet omnia sibi aduenientia patiē ter. ergo ꝓpter infortunia nō mutať. licet em̄ felix ꝓpter ali qua infortunia tribuleť. q̄ tm̄ illa patienter sustinet. ideo dicit q̄ est vir bonus ꝛ nō sm apparentiā. sed est sicut te/tragonū sine vituperio. Sicut em̄ tetragonus est corp? cubicū habēs sex superficies quadratas. ꝛ quocūq; mo/do p̄iciať semp̄ stat rectus. ita etiā virtuosus semp̄ stat rectus ita q̄ nunq̄ flectiť ab optimo virtutis ꝓpter que/cūq; infortunia. non eo q̄ nō sentiat dolorem. sed q̄ suas passiones ꝛ dolores recta rōne regulat.

Conclusio tercia. licet felix felicitate vite presentis sit transmutabilis in non felicem. hoc tamen est cum mag/na difficultate. Primū patet. quia felix virtute actua po test mutari in vicium per defectum exercitij. potest etiaz felix perdere habitum virtutis contemplatiuū per obli/uionem. igitur ꝛc. Secunda pars patet. quia virtus (cu ius felicitas est opatio) est quidā habitus. sed habit? est difficulter mobilis. ergo ꝛc.

Conclusio quarta. nichil prohibet aliquem in presenti vita dici vere felicem. Patet quia ille potest dici vere fe/lix qui operatur sm virtutem perfectaz ꝛ habundat suf ficienter in bonis operibus. scz quātum sufficit ad opera tionem virtutis. non quidez in paruo tempore sed in vi/ta perfecta et per longum tempus. sed multi possunt eē tales in hac vita. ergo ꝛc. Ex dictis patet q̄ felicitas p̄/sentis vite non est penitus transmutabilis. nec excludit oīa mala. ideo dicit pbs q̄ in presenti vita multi possunt dici felices. nō simpliciter. sed vt hoīes.

Dubitatur primo

Utrum fortune hominum redundāt in amicos. Di/citur em̄ primo q̄ fortune amicoꝝ reduc̄ūt in alios ami/

UVA. BHSC. IyR_098_1

cos. Patet quia nisi sic hoc esset contra rationem amicicie. Redundantia enim in aliquo est quedam vnio. ita q vnus amicus reputat illud suum quod est alterius. ergo bonum z malum vnius amici redundat in aliuz. Dicitur secundo. q fortune vnius amici non mutant aliuz amicum de felicitate in miseriam vel econtra. Patet qz fortune proprie non transmutant felicem. Si enim fortune sint magne sunt materia virtutis. si autem sunt pue pro nihilo reputantur.

Dubitatur secundo. vtrum fortune viuorum redundant in mortuos. Ad dubium dicitur primo. q fortune viuorum aliqualiter redundant in mortuos. Patet quia amici mortui aliqualiter attingunt presentem vitaz pro quanto manent in memorijs hominum et in fama populi. ergo fortune viuorum redundāt aliqualiter in ipsos mortuos Dicitur secundo q fortune viuorum multomagis redundant in amicos viuentes q̄z in mortuos Patet quia diuersimode attingunt presentem vitam. Vnde magis differenter se habent iam presentem vitam. cta q̄z olim facta. quia in ipsis est differentia ex parte personarum. in alijs vero ex parte euentuum. Dicitur tercio. q illud quod ex viuis redundat in mortuos parum est z fragile. Patet quia solum attingit mortuos prout sunt in opinione vel memorijs hominum Ex quibus sequitur q fortune viuorum nō mutant mortuos de felicitate in miseriam Rationes ante oppositum soluūtur ex dictis. Et hec de questione.

Eterminatis autem his scrutemur de felicitate. vtrum laudabilium est vel magis honorabilium. manifestuz em̄ quoniaz potentiarū nō est. Videtur aūt oīe laudabile in quale quid esse z ad aliq̄d qualiter habere laudari. Justū em̄ z virilē vniuersaliter bonū z virtutē laudamus ꝓpter opera z actus z fortem z cursorē et aliorum vnūquēq̄z in qualē quandā naturam esse z habere aliqualiter ad bonū aliquod et studiosum. manifestū est hoc z ex his que circa deos sunt. laudibus em̄ videnť ad nos relati. Hoc autē contingit quia sunt laudes per relationē vt diximus. Si aūt est laus talium manifestū quoniā optimoz nō est laus sed maius aliquid et melius. Quēadmodū videtur. deos em̄ beatificamus z felicitamus et virorum diuinissimos beatificamus. silr autē z bonorū. nullus em̄ felicitatē laudat quēadmoduz iustum. sed vt diuinius aliquid z melius beatificat. Videtur z Eudoxius bñ attribuisse de ꝑmitijs voluptati Jn nō laudari em̄ bonoz existentē nunciare existimat. quoniam melius est laudabilib⁹ Talē autē esse deum z ꝑ se bonū. Ad hoc em̄ z alia referri laus q̄dez virtutis. opatores em̄ bonoz ab hac virtute laudant. laus aūt opez simil̄r z corporaliū z animaliū. Sed hoc quidē forte magis ꝑpriū certificare his qui circa laudes insudarunt. Nobis aūt manifestū ex his q̄ dicta sunt. qm̄ est felicitas honorabiliū z ꝑfectorum. Videtur aūt ita habere z propter esse principiū huius em̄ gratia reliqui omnia omnes opantur. Principiū autē z causam bonoz. honorabile quid et diuinū ponimus.

Queritur Vtrum felicitas sit de numero bonorum honorabiliū vel laudabilium Arguitur primo q sit de numero laudabiliuz quia illud est laudandum quod deo attribuitur. sed attribuimus deo felicitatem. ergo felicitas est laudabilis. Secundo sic. propter quod vnūquodq̄z tale z illud magis. sed virtus laudatur propter operationem eius. cum ergo felicitas sit operatio virtutis erit laudabilis.

In oppositum est phs in textu.

Sciendum primo

q laus et vituperium debentur his que sunt in potestate nostra. z quoz nos sumus dñi. Et silr dom est de honore q̄ ad nos. Dupl̄r tn̄ differunt laus z honor. primo ex ꝑte illoz in quib⁹ existunt. qz honor in pluribus exhibetur siue cōsistit. nam honor importat testimoniū manifestās excellentiā alicuius. siue sit ꝑ verba siue ꝑ signa vel ꝑ facta vt cum aliq̄s flectit genua vel assurgat ante alterū Sz laus solū consistit in verbis. z sic honor in plus se habet q̄z laus. Secundo differunt q̄z tum ad id cui exhibentur vtrūq̄z em̄ exhibetur ꝓpter aliquam excellentiam. sed duplex est excellentia. quedaz est absoluta non ordinata ad aliq̄d aliud. sicut excellētia virtutis. z huic debetur laus Ex hac differentia patet. q illud est laudabile cuius bonitas ordinatur ad aliquid aliud. Et illud est honorabile cuius bonitas non ordinatur ad aliquid aliud. sed illō est per se bonum.

Sciendum secūdo. q honor sic diffinitur. Honor est exhibitio reuerentie in signum virtutis: vel sic Honor ē reuerentia cum timore absq̄z sermone Sed reuerentia est resilitio in ꝓpriam virtutem z considerationem magnitudinis alicuius alterius Sed laus est signū excellentie ex virtutis signum factum ꝑ synonem. vel sic Laus est ꝑconium ore alieno celebratum. Sed gloria est clara cum laude noticia Quibus positis ponitur

Conclusio prima

Capiendo laudem vt distinguitur ab honore felicitas non est de numero laudabilium Probat̄ tribus rōnibus

UVA. BHSC. IyR_098_1

Prima est. omne quod laudatur est ordinatum z relatū sed felicitas cum sit vltimus finis nō ordinatur ad aliud. ergo ipsius nō est laus sed aliquid melius. scz honor Secunda ratio illud quod est optimū non est laudabile quia laus est eorum que sunt ad aliud. sed felicitas ē optimū. ergo nō est laudabilis. Tercio probatur auctoritate Hesiodi. q posuerat felicitatē in voluptate dicens q voluptas nō debet laudari. q melior est cūctis laudabilib⁹

Conclusio secunda. felicitas est de numero bonorum honorabilium. Probatur. quia omne bonum vel est laudabile vel honorabile. sed felicitas non est bonum laudabile vt probatum est. ergo est bonū honorabile. Secūdo probatur. quia principium omnium bonarum operationū humanarū est de genere honorabilium z nō solum de genere laudabilium. sed felicitas est huiusmodi cum sit finis omnium humanorum actuum. ergo est bonum honorabile z non laudabile.

Dubitatur prima

Vtrum honor sit de genere bonorum honorabiliū. Ad dubium breuiter respondetur. q pro quanto honor habet rōem finis est honorabilis. Sed quia non est simpliciter vltimus finis cum queratur propter aliud non est simliciter honorabilis sicut felicitas.

Dubitatur secundo. vtrum laudes sint eodem modo accipiende circa virtutes corporis et circa virtutes anime. Respondetur q non. quia ad laudem virtutis anime sufficit q aliquis bene se habeat ad actum proprium actum virtutis. quia bonum hominis consistit in illo actu. Sz virtutibus corporis nō sufficit q aliquis bene se habeat ad actum proprium illius virtutis corpalis. puta ad currendum ad luctandum ꝛc. quia in his non cōsistit bonū hominis. potest em aliquis currere propter malum. sicut inuasor vel depredator. Ideo philosophus loquens de laude virtutum anime dicit. q aliquis laudatur propter actus z operationes. Sed ipse loquens de virtutib⁹ corpalibus dicit. q aliquis laudatur in ordine ad aliquod bonum et studiosum.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicit. q nos laudamus deum propter bona opera que facit nobis. Et sic illa laus est eorum que sunt ad aliud Ad secundam dicitur. q illa regula solum habet veritatem vbi predicatus dicitur de ambobus subiectis. sed vbi nō dicitur de ambobus subiectis non tenet. Sicut non sequitur. terra est calida propter solem. ergo sol est magis calidus. Sed bene sequitur. ergo in sole est aliquid dignius calore. scz lumen. Neq; sequit. media sunt vtilia propter finem. ergo finis est magis vtilis. Sed bene sequitur q aliqd excellentius est fini attribuendum. scz honestum

Si autem felicitas operatio est quedaz fm virtutem perfecta. de virtute scrutandum est forte enim vtiq; ita melius et de felicitate cō templabūnur. Videtur autem z fm veritatez ciuilis circa hanc maxime insudare. vult z ciues bonos facere. z legum obauditores. Exemplum autem horum habemus cretensium lacedemoniorum legislatores. etsi qui alijs tales facti sunt. Si vero politice est perscrutatō hec. manifestum quoniam fiet questio fm eam que a principio electionem. De virtute autem perscrutandum humana videlicet. etenim bonum humanum querebamus z felicitatem humanam. Virtutem autem dicimus humanā non eam que corporis. sz eam que anime. sed et felicitatem anime operationem dicimus. Si autem hec ita habent manifestum quoniam oportet politicum scire aliqualiter que circa animam. quemadmodum et eum qui oculos curat z omne corpus. et magis quanto honorabilior et melior politica medicinali. Sed et medicorum excellentes multa negociantur circa corporis cognitionē contemplandū ita z q; et ciuili de anima. Contemplandū autē horum gratia et inquantū sufficienter habet ad questa. Jn plus em certificare operosius forte est propositis. Dicuntur aūt de hac z in exterioribus sermonibus sufficiēter quedā z vtē dum ipsis. puta hoc quidē em irrationale ipius esse hoc vero rationē habēs. Hec aūt vtrū determinata sunt quēadmodū corpis particule et oīe diuisibile vel ratione sunt indiuisibilia apta nata quemadmoduz in periferia curuum et concauuz nihil differt ad presens. Jrrationalis autem hec quidem assimilatur cōmuni z plantatiuo. dico aūt causaz eius quod est nutriri et augeri. Talem em anime virtutē in oīibus que nutriuntur ponet aliquis vtiq; et in embrionibus eandē vtiq; hanc z in imperfectis. rōnabilius em q; aliquā aliā Hec quidē igit cōis virtus quedā z nō humana appet Videtur em in somnis opari maxima pticula hec et virtus. bonus aūt z malus nequaq; manifesti sunt fm somnū. Vñ dicūt nihil differre fm dimidiū vite felices a miseris Cōtingit ātboc

UVA. BHSC. IyR_098_1

decenter. Quies em̄ est somnus anime ꝑm ꝙ dicitur studiosa et praua. Ueruntamen si quo paulatim pertranseunt quidem motuum. ⁊ ita meliora fiunt fantasmata studiosorum q̄ꝫ quorumlibet. Sed de hijs igitur sufficienter ⁊ nutritiuum igitur relinquendum. quoniam humane virtutis expers innata est. Uidetur vtiqꝫ et alia quedam natura anime irrationabilis esse participans quidem ratione aliqualiter. Incontinentis enim ⁊ continentis rationem habens laudamus. Recte enim et ad optima deprecatur ratio. Uidetur autem in ipsis aliud quidem preter ratōnem innatam esse quod aduersatur et obuiat ratōni firmiter em̄ quemadmodum dissolute corporis particule in dexteram preelegentium mouere in sinistrā praue feruntur et in anima sic ad contraria em̄ motus incontinentium. Sed in corporibus quidem videmus ꝙ peruerse motuꝫ est. in anima vero non videmus. fortassis autem nihil minus et in anima existimandū esse aliquid p̄ter rationem contrariās huic et obuians qualiter aūt alterum nihil differt. Ratione autem et hec videtur participare quēadmodū diximꝰ obedit igitur rationi quod continentis. Amplius autez forsitan subiectius est quod sobrij ⁊ fortis. om̄ia em̄ consonant rationi. Uidetur vtiqꝫ et irrationabile. Dupliciter plātatiuum quidē em̄ nequaq̄ꝫ communicat ratione. Concupiscibile vero et vniuersaliter appetibile ꝑticipat aliqualiter ꝑm ꝙ exaudibile est ei ⁊ obaudibile. Ita vtiqꝫ et patris et amicorum dicitur habere rationem ⁊ non quemadmodum mathematicorū. Quoniam suadetur aliqualiter a ratione ratōnabile nūciat ⁊ suasio ⁊ om̄is increpatio ⁊ deprecatio. Si aūt oportet ⁊ hoc dicere habere rationem duplex erit et habēs rationem hoc quidem principaliter et in seipo hoc autē quemadmodūa parte audibile aliqd. Determinat̄ aūt virtus ꝑm differentiā hec dicimus em̄ harum has q̄dem intellectuales has autem morales sapientium quidem et intellectum et prudentiam intellectuales. liberalitatem autem ⁊ sobrietatem morales. Dicentes em̄ de moribus non dicimus quoniā sapiens ⁊ intelligens: sed quoniā mitis vel sobrius laudamus aūt ⁊ sapientē ꝑm habitū. habituū aūt laudabiles virtutes dicimus.

Queritur decimotercio. Utrum appetitus sensitiuus aduerset̄ rationi.

Arguitur primo ꝙ non. qꝛ vt habetur in textu. appetitus sensitiuꝰ natus est audire rōnem et sibi obedire. ergo non aduersatur rōni. Secundo sic. ratio dominatur appetitui sensitiuo. vt habetur primo politice. ergo appetitꝰ sensitiuus non aduersatur rationi. In oppositum est philosophus in textu

Sciendum Est ꝙ postq̄ꝫ philosophꝰ determinauit de felicitate. consequenter determinat de virtutibus. Et primo probat ꝙ ad moralē spectat determinare de virtute. ⁊ hoc duplici rōne. Prima est: cuius est cognoscere finem. eius est cognoscere media ad illū finem. Sed moralis est cognoscere felicitatem. ḡ eius. est cognoscere virtutes. que sunt media ad felicitatem. Scda ratio. politicus maxime studet et laborat circa virtutem. quia intendit facere ciues bonos ⁊ legibus obedientes. Sed cōsideratio p̄sentis sciētie ꝑtinet ad politicā. qꝛ in hac scientia traduntur principia politice. ḡ ad hanc sciam ꝑtinet cōsiderare de virtute non tñ de qualibet. sed de virtute humana que est virtꝰ aīe. Ex istis infert ph̄s. ꝙ ad moralem spectat cognitio aīe non tñ qualitercunqꝫ. sed q̄ꝫtum sufficit ad ꝓpositum Primam ꝑtem probat ph̄s. quia sicut se habet medicus ad considerandū de corpore cuius sanitatem inq̄rit. sic se habet moralis ad considerandū de aīa cuius virtutē inq̄rit. sed medicus considerat corpus. ergo ⁊ moralis considerat aīam. Scdam ꝑtem probat ph̄us: qꝛ determinare de aīa plusq̄ꝫ requirat presens intentio esset oposius illius q̄ꝫ requirat presens negotium Aduertendum ꝙ tres sunt ꝑtes aīe: Una est vegetatiua seu plantatiua. alia est sensitiua ⁊ alia intellectiua Et ꝑm hoc triplex est appetitus: scꝫ naturalis. sensitiuus. et intellectiuꝰ Et sensitiuus diuidit̄ in irascibilē ⁊ concupiscibilem.

Conclusio prima

Potētia vegetatiua non est hūana. neqꝫ nata est obedire rōni. Prima pars pꝫ. qꝛ sola potētia d̄r humana que est aliquo modo ꝓpria homini. Sed ista pars est cōis om̄ibꝰ viuentibꝰ. ergo non est hūana. Scda rō textus. illa potentia nō ē humana que maxime operatur in sompnis. sed vegetatiua est huiusmodi. quia recurrente calore naturali ad interiora dum aīal dormit digestio melius celebrat̄ ergo illa potentia non est humana. Ideo prouerbialiter dicitur. ꝙ felices non differunt a miseris nisi ꝑm dimidiū vite quod est sompnus quia in sompno illa pars quiescit ab operatione ꝑm quā homo dicitur bonus vl̄ malus

UVA. BHSC. IyR_098_1

In supmo em ligatur iudiciū rōis z sepantur sensus exteriores. opatur em fantasia z vis nutritiua. Contingit tn̄ per accns q bonus z malus in supmo differāt nō pter dn̄am eoz̄ que fit in dormiendo. sed pter dn̄am que fit in vigilando. inquātum scz q̄dam motus vigilantiuz paulatim ptranseunt ad dormientes. put scz ea que audiuit vel vidit vel cogitauit aliqs vigilādo occurrūt fantasie. Et p hunc modū in dormiendo fiunt meliora fantasmata virtuosoz̄ qui occupāt circa honesta q̄ quoz̄dam aliozum. q occupant se vanis z inhonestis. Ideo bonus somniat de bonis operib. z prauus de malis. z sic p hoc differunt. Secūda pars conclusionis patet. quia pars vegetatiua nō est humana vt patuit. z per consequens non est particeps virtutis humane. neq; nata obedire rationi Conclusio secunda. pars sensitiua aliquo modo nata est aduersari rationi. z aliquo modo obedire. Et similiter appetitus sensitiuus. probat philosophus per ea que accidunt circa continentem z incontinētem. Quia continens licet habeat malas concupiscentias. nō tamē insequitur eas. sed ratio ipsas expellit. Sed incontinens mouetur ad contraria eoz̄um que ratio eligit nec se tenz in ratione. ergo in homine est aliquid q contrariatur rationi. z etiam sibi obedit. vt est appetitus sensitiuus. Itē probatur conclusio quo ad secūdam partem. quia in virtuoso omnia consonant rationi. eo q ex frequenti operatione appetitus sensitiuus est subiectus rationi. Ergo pars sensitiua est nata rationi obedire. Tercia pars patz quia sensus fertur in bonum pñs z particulare. Ratō vero in bonum vniuersale. sed multoties particulare bonum obuiat bono vniuersali. ergo appetitus sensitiuus aduersatur rationi. Ex dictis sequitur q duplex est rōnale. scz rationale per essentiam. z rationale per participatōnem. Sequitur vlterius q in homine est aliquid irrationale simpliciter. scz pars vegetatiua. Et aliquid simpliciter rationale. s. pars intellectiua. Et aliquid quodammodo rationale. s. appetitus sensitiuus qui dicitur rationalis per participatōem qui non totaliter obedit rationi. Ideo dicitur q duo primi motus appetitus non sunt in potestate nostra. ideo fm eos non laudamur neq; vituperamur. Ex dictis sequitur q duplex est virtus humana. scz moralis que perficit appetitum. z intellectualis q̄ perficit rationem. Sapiētia em intellectus z prudētia vt habet textus dicūtur esse virtutes intellectuales. Sed liberalitas z sobrietas dicuntur morales. Et hoc probat textus per laudes humanas. quia cū volumus aliquez laudare de suis moribus nō dicimus q sit sapiens z intelligens. sed q sit sobrius z mitis. Nec solum laudam⁹ aliquem de moribus. sed etiam laudamus propter habitum scientie vt habet textus. Habitus aūt laudabiles dicūtur virtutes. g̃ pter virtutes morales sunt aliq̄ intellectuales. sicut sapiētia intellectus z hmōi

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dr. q sicut appetit⁹ natus est obedire rōi. ita natus est sibi aduersari. Ad secūdam dr q rō non dn̄atur sensitiuo appetitui taliter q̄n possit esse inobedientia seu rebellio. sicut filius nō sp obedit patri. licet deber obedire. Unde ratio nō dominat appetitui sensitiuo principatu dispotico. Sed pncipatu politico z regali de q̄bus dictum est superius Et hoc de primo libro ethicozum Aristotelis.

Uplici autem virtute existente. hac quidem intellectuali. hac aūt morali. Ea quedam que intellectualis plurimū ex doctrina habet z generatōem et augmentum. Ideo experimento indiget z tempore. Moralis vero ex more fit. vñ et nomen habuit parū declinans a more. Ex quo z manifestū quoniā neq; vna moraliū virtutum natura nobis insit. Nullum em existentium natura aliter assuescit. puta lapis natura deorsum latus nō vtiq; assuescet sursum ferri. Neq; si decies millies assuescat q̄s eū sursum iaciens. neq; ignis deorsuz. neq; aliud aliq̄d eorum que aliter innata sunt. aliter vtiq; assuescz Neq; igit natura. neq; pter naturā insunt virtutes. sed innatis quidem nobis suscipere eas pfectis aūt per assuetudinem.

Circa secūdum librum

Ethicozum Aristotelis queritur primo Utrum virtutes morales insunt nobis a natura Arguit primo q sic. q illud ineſt nobis a natura quod pcedit a naturalibz potētijs. scz virtutes sūt hmōi. g̃. Secōo sic. agēs pfectū pficit opus q̄d incepit. sed natura est agēs pfectū z inchoat virtutes. g̃ pficit eas. z p cōns complete insunt nobis a natura. In oppositum est phs in textu. Pro resp̄sione.

Sciendum primo. q postq̄ phs in primo libro posuit quedam preambula ad virtutem. Cōsequenter incipit determinare de virtutib. Et primo determinat de ipsis virtutibus. z deinde de q̄busdam p̄sequētib. ad virtutē. z hoc in septimo libro. Et determinādo de virtutib. primo determinat de moralibus. secōo de intellectualib. z hoc in sexto. Cuius ordinis rō est. q. virtutes morales sūt nobis magis note. z p eas disponimur ad intellectuales. Determinādo aūt de moralib. primo determinat de eis q̄ pueniūt ipsis in cōi

UVA. BHSC. IyR_098_1

Scō determinat de vnaquaqz virtute morali in speciali. Et hoc in fine tercij libri Sciendū secundo. q̄ virt⁹ intellectualis generatur ꝛ augetur ex doctrina. Cuius ratio est. quia virtus intellectualis ordinatur ad cognitionem que magis acquiritur ex doctrina q̄ ex inuentione. eo q̄ plures possunt virtutem cognoscere addiscendo ab alijs q̄ per se inueniendo. oportet tamē homines multa cognoscere p̄ se inueniendo cum non procedatur in infinitum Et quia omis cognitio nostra ortum habet a sensu ꝛ ex multoties sentire fit experimentū. Ideo cōcludit ph̄s q̄ virtus intellectualis indiget experimēto longi tēporis. Virtus aūt moralis fit ex more ꝛ ꝓsuetudine Cuius rō est. q̄ virtus moralis est in p̄te appetitiua. ꝛ sic importat inclinatōem ad aliquid appetibile. que quidez inclinatio vel est a natura inclinante in id quod est sibi conueniens. vel ex ꝓsuetudine que ꝓsequitur ipam naturaz. Et inde est q̄ nomē virtutis moralis sumit a more. i. cōsuetudine. q̄ habet nomē parū declinās a more Sciēdum tercio. q̄ fuit diuersitas ph̄orum circa naturam formarum corpaliuz. dā quidā dixerūt eā totaliter esse ab extrinseco vt platonici. Alij totaliter ab intrinseco dicētes oīes formas esse in materia ꝑm actū. sed latent nos ꝑter quod dicebant agentia naturalia solum inducere formas de occulto ad esse manifestū. sicut fabri ducunt ferrum in rubiginē. Alij vero posuerunt p̄tim esse ab extrinseco. ꝛ p̄tim ab intrinseco. vt Arestoteles ꝛ sui sequaces. Sic etiam fuit diuersitas in positōe sciarum ꝛ virtutuz. quia quidā dixerunt eas totaliter eē ab intrinseco. ꝛ q̄ p studium ꝛ exercitiū solum remouebant impedimēta impedientia aiam. ne p̄ eas opinar. Ideo dicebāt q̄ nostrū addiscere nō est nisi p̄ reminisci Alij posuerūt totaliter ab extrinseco ꝛ esse q̄dā dona deoz. Alij posuerunt p̄tim ab extrinseco ꝛ p̄tim ab intrinseco. ꝛ hec positio verior est

Sciendum quarto q̄ aliq̄d p̄t esse a natura duplicit Uno mō a natura indiuidui. alio mō a natura spēi. Et sic aliquid esse a natura spēi. q̄d actui cōuenit ꝑm formā cū vnūquodqz sortiat spēm a forma. Et illud est a natura indiuidui quod alicui ꝓuenit p̄ materiā. q̄ quidem materia est p̄ncipium indiuiduatōis. Uerū est tn̄ q̄ ois habitus disponēs ad opatōem. primo est ipsius forme. ꝛ scō corporis. p quātō bona dispositio corpis iuuat animam ad expedite exercēdum suas operatōes. Et adhuc vtroqz mō aliquid p̄t dici a natura dupliciter. Uno mō imperfecte. vt quādo aliquid est in alio vt in potētia ꝛ in virtute. In potentia scz quo ad causalitatem cause materialis. Et in virtute quo ad causalitatem cause efficientis vel formalis. sicut si ponatur inchoatio forme in subiecto. Alio modo ꝑm esse ꝓpletum ꝛ perfectum. vt cū aliquid habet esse in actu ꝛ formaliter

Conclusio prima

Virtus inest nobis a natura tā spēi q̄ indiuidui ꝑm esse imperfectum ꝛ inchoatū. Probar. q̄ nobis inest bona inclinatio naturalis ad bonū. vtputa q̄ nulli est nocēdum. et q̄ bonum est faciendum. Etiā sunt p̄ncipia iuris q̄ nullus ignorat. Sunt tamen quidam homines ꝑm complexionem corporis magis dispositi ad vnum q̄ ad aliud. propter quod sunt aliqui quasi a natura temperati. Alij sunt quasi fortes. alij quasi liberales. ꝛ sic de alijs Sed quia hec principia sunt vniuersalia. et operatio est. circa singularia; necesse est hec principia applicari ad particularia. In qua applicatione est multus error ideo non sufficiunt hec principia ad recte viuendum Sz per studium et exercitium oportet hominem habituari vt recte viuere possit.

Secunda conclusio. virtutes morales et intellectuales non insunt nobis a natura complete et perfecte Probatur rationibus philosophi. Prima est. nihil eorum est a natura que variatur per assuefactionem ꝛ consuetudinem. Sed in his que pertinent ad virtutes consuetudo aliquid facit. ergo virtutes nō insunt nobis a natura ꝑm esse completuz et perfectum. Maiorem probat philosophus per exempla. quia cuz lapis naturaliter feratur deorsum quantumcumqz proiciatur sursum nullo modo assuescit moueri sursum. Et similiter diceretur de igne et omnibus hijs que naturaliter mouentur. Secunda ratio. in omnibus que sunt a natura potentia prior est q̄ operatio quod patet in sensibus. quia ex multoties videre non accipimus visum. sed econtra. dum habemus sensum visus multotiens videre possumus. Sed operationes precedunt habitum virtutis. eo q̄ operando ꝑm virtutem efficimur virtuosi. sicut cytarizando cytharizare ergo virtutes non insunt nobis a natura complete ꝛ perfecte. Tercio probat philosophus per signa. quia legislatores per precepta et penas assuefaciunt ciues ad virtuose operandum. Et legislatores qui hoc non faciunt peccant. Et differt horum ciuilitas. et legislatio a recta legislatione ꝑm differentiam boni et mali

Ad rationes

ante oppositū Prima solutō est ex dictis Ad secundam dicitur q̄ licet quandoqz agens naturale perficiat opus quod incepit. tamen sine virtute nō non oportet de agente per cognitionem. eo q̄ tale agens agit ꝑm q̄ congruit sibi. Et etiam ꝑm q̄ congruit effectui. Modo enim congruum est q̄ homo per intellectuz acquirat scientiam et virtutem et aliquo modo seipsum perficit.

Adhuc quecunqz quidem natura nobis aduenientia potentias horum prius ferimus. Posteriores autem operationes horum redimus. quod in sensibus manifestum. Non enim ex multociens videre: aut ex multociens audire accipimus. sed econuerso habentes vsi sumus non vtentes habuimus. Uirtutes autem accipimus operantes prius quēadmodum et in alijs artibus. que enim oportet discentes facere. hec facientes discimus puta edificantes fiunt edificatores: et cytharisantes cytharisteː Sic autem et iusta quidem operantes iusti efficimur. temperata autem temperati. fortia vero fortes. Testatur autē ꝛ quod fit in ciuitatibus legislatores eē ciues assuefacientes faciunt bonos. et voluntas q̄dez

UVA. BHSC. IyR_098_1

cuiuslibet legislatoris hec est. Quicunq; ve/
ro hec non bene faciunt peccant.et differt bo
rum ciuilitas a ciuilitate.vt bona a mala Ad
huc ex eisdem et per eam. et fit omnis virtus
et corrumpitur.similiter autem et ars. Ex cy/
thharisare enim et boni et mali fiunt cythariste
proportionabiliter autem et edificatores ⁊ re/
liqui omnes. Ex bene quidem edificare boni
erunt edificatores.ex male autem mali Si em̃
non sic haberet nihil vtiq; opus esset docẽte.
sed om̃es vtiq; fierent boni ⁊ mali. Sic vtiq;
et in virtutibus habet. Operãtes em̃ que in cõ
mutatiõibus que sunt ad homines efficimur
hỹ quidem iusti.hỹ autem iniusti. Operantes
aũt que in periculis ⁊ assueti timere vel con/
fidere.hỹ quidem fortes.hỹ aũt timidi. Sil'
aũt ⁊ que circa ꝓcupiscẽtias habẽt ⁊ iras.hỹ q̃
dem em̃ temperati ⁊ mites fiunt.hỹ aũt intem
perati ⁊ iracũdi.hỹ quidẽ ex sic in eis conuersa
ri.hỹ aũt ex sic ⁊ omnino ⁊ vno vtiq; sermone
et similibus operationib⁹ habitus fiunt ꝓpp
ter quod oportet operationes quales reddere
fm̃ harum em̃ differẽtias sequuntur habitus
Non parum igitur differt sic vel sic ex iuue/
ne confestim assuesci.sed multum autem om̃e
Quoniam igitur presens negocium non con/
templationis gratia est quemadmodum alia.
non enim vt sciamus quid est virt⁹ scrutamur
sed vt boni efficiamur.quia nullum vtiq; esset
proficuum eius. Necessarium est scrutari ea q̃
circa operationes qualiter operandum est eas
hec enim sunt domine.et huiusmodi quales
fieri habitus quemadmodũ dictum⁹ Scõm
quidem ergo rectam rationem operari com/
muneet supponatur. dicetur autem et poste/
rius de hoc et quod est ratio recta et qualiter
habet ad alias virtutes. Illud autem precon
fessum sit.quoniam om̃is qui de operabilib⁹

est sermo) typo et non fm̃ certitudinem debet
dici:quemadmodum et in principio dictum⁹
quoniam sermones fm̃ materiam sunt expe/
tendi: Que autem in operationibus et qua cõ
ferentia nihil stans habet: qnemadmodu⁹ ne
q; sana tali autem existente vniuersali sermo/
ne adhuc magis (que de singulis sermo) non
habet certitudinem. neq; enim sub arte neq;
sub ratione aliqua cadit. Oportet autem ip/
sos semper operantes ea que ad tempus in/
tendere quemadmodum et in medicinali ha/
bet in gubernatiua Sed quamuis existen/
te tali presente sermone temptandum auxilia
ri. Primum igitur speculandum quoniam ta
lia innata sunt ab indigentia er superbabun
dantia corrumpi. Oportet enim de manife
stis. manifestis signis et testimoniis vti. quẽ
admodum in fortitudine et sanitate videmus
superbabundantiam enim gignasia et defici
entia corrumpunt fortitudinem. Similiter
autem et potus et cibi. Amplius et minus
effecti corrumpunt sanitatez, que autem com
mensurata sunt faciunt et augent et saluant.
Ita et in temperantia et fortitudine habet et
aliis virtutibus. Qui enim omnia timet et fu
git et nihil sustinet timidus efficitur. et qui
nihil omnino timet. sed ad omnia vadit au/
dax. Similiter autem et qui omni voluntа/
te potitur et neq; ab vna recedit intempera/
tus est: qui autem omnes fugit quemadmo/
dum agrestes insensibilis: Corrumpitur eniz
temperantia et fortitudo a superbabundantia
et defectu.a medietate autem saluatur. Sed
non solum generationes et augmentationes
et corruptiones ex eisdem et ab eisdem fiunt.
sed et operationes in eisdem erunt. Eteniz in
aliis manifestioribus ita habet puta in forti/
tudine. fit em̃ ex multum cibum sumere et mul

UVA. BHSC. IyR_098_1

tos labores sustinere. et maxime potest hoc facere fortis. Ita autē et in virtutibus. Ex recedere eē a voluptatib⁹ efficimur temperati. ⁊ effecti maxīe possum⁹ recedere ab ipsis. Similiter autē et in fortitudine assueti eē cōtemnere terribilia et sustinere ipsa efficimur fortes et effecti fortes maxime poterimus sustinere terribilia

Queritur. Utruz virtus moralis ex operationibus possit generari.

Arguitur primo q non. quia agens inquātū agens non est receptiuū. ergo ex actione agentis in agente nichil generatur. quia idem esset agens ⁊ patiens respectu eiusdem. ergo ⁊c. Secūdo sic. si sic. tūc idem esset in actu ⁊ in potentia respectu eiusdem. qz fm q agit est in actu. et fm q aliquid fit in eo est in potētia. ergo ⁊c. Tercio sic. agens est nobilius passo. sz virtus nobilior est operatio pcedens virtutem. ergo ex tali opatiōe nō generat virt⁹

In oppositum est pbus in textu

Sciendum primo

Q̄ posteaq̄ pbus ostendit q virtutes non insunt nobis a natura. Consequēter ostendit q ex operationib⁹ generantur ipse virtutes. et ex quib⁹ et qualibus operationib⁹ et qūo p operationes generantur. Vnde dicit q eadem sunt principia ex quib⁹ diuersimode captis fit et corrumpitur omnis virtus. Quod probat per simile in artificialibus. quia cythariste cythariſando fiunt cythariste. et bene cythariſando boni cythariste. ⁊ male mali. Et edificando fiunt edificatores. et ex bene edificando boni edificatores. et ex male mali. Ita similiter ex bonis opib⁹ generatur virtus. ex malis autē generantur vitia Ideo cōcludit pbus q ex similib⁹ operib⁹ vniuersaliter fiūt siles habitus. Ex hoc infert pbus q oportet studiū adhibere ad opatiōes quas aliquis facit. quia fm differentiā operum sequūtur differentie habituū. Vltra infert pbus q non parū differt. imo multū iuuenez assuescī bene vel male operari. quia quasi tota vita posterior ex isto dependet

Sciendū scdo q nō ex vnica operatiōe in nobis generat virtus. sicut ex vnica demonstratiōe ex intellectu generat scientia. Cuius rō est. qz intellectus possibilis in q̄ recipit scia semp est in vltima dispōne ad recipiedū sciaz et sic ex vnico actu p̄t in eo generari scia. sed appetit⁹ sensitiuus nō est totaliter dispositus ad virtutez. sed fertur in bonū ꝑtiū qđ obuiat rōni. Ideo ex vnico actu nō omnino determinat a rōne taliter vt promptе obediat rōni ideo ex vnico actu non p̄t generari virtus moralis. q̄ est subiectiue in appetitu sensitiuo

Sciendū tercio q presens negotiū non est gratia contemplationis sicut scientie speculatiue. quia nos non querimus hanc sciam neq̄ quid sit virtus solū vt sciamus. sed vt boni efficiamur. qz parum ꝓficeret cognitio eius sine alio. cum sit circa ꝓtingentia. Ideo necesse est pscrutari circa operationes nostras qualiter sint faciende. eo q ipse sunt differentie virtutis. sic q ex diuersitate illaruz generantur habitus boni vel mali. Ex isto infert philosophus q ad hanc inquisitionem oportet presupponere tā q̄ aliquid ꝯmune q operatio hominis est bona fm q est fm rationem rectam. mala vero qn̄ repugnat rōni rectē Oportet etiam supponere q omnis sermo (qui est de opē ribus nostris. sicut est iste) debet tradi typo. id est figuraliter et exemplariter. quia sermones sunt recipiendi fm materiam subiectā. sicut dictū est pus. modo sermo moraliū in vniuersali est incertus. et adhuc magis est incert⁹ si fiat descensus ad singularia ⁊ in speciali. quia talia nō cadunt sub arte ⁊ scientia. Et non obstante tali icertitudine adhuc pbus aggreditur determinationem de moralib⁹ in vli. vt aliqđ auxilium cōferat hominib⁹ q qđ in suis operib⁹ dirigantur.

Conclusio prima

Operatiōes generatiue virtutis nate sunt corrumpi ex suphabūdantia ⁊ defectu. Patet per simile in virtutib⁹ corporis. quia fortitudo corporalis corrūpitur ex suphabundantib⁹ ⁊ deficientib⁹ gignasijs. id est quibuscdā exercitijs corporalib⁹ quib⁹ aliqui certant adinuicez. Similiter si aliquis nimis sumat de potu ⁊ cibo. vl minus q̄ oportet corrūpitur eius sanitas ⁊ recta mensura. Si aliqs vtatur exercitijs in eo generabitur fortitudo corporalis et sanitas augebit. Et ita ꝓportiōabiliter ꝓtingit de virtutib⁹. qz ille qui oia timet ⁊ fugit efficit timidus. sed qui nihil timet ⁊ ad oia vadit pericula efficitur audax. Et qui potitur qualibet voluptate a natura recedit ⁊ efficit intemperatus. qui omnino vitat (sicut faciūt agrestres) fit insensibilis Ex ista ꝯclusione sequit q virtus similes opationes ꝓducit hijs ex quib⁹ generat. Probat pbus p simile in virtutib⁹ corporalibus. q̄ sunt nobis notiores virtutib⁹ aīe. Nam per multos labores sustinere fit hō fortis. et quando factus est fortis p̄t ista maxime facere. Ita etiā in virtutib⁹ aīe recedendo a voluptatib⁹ fit hō tēperatus. ⁊ ipse factus tēperatus maxime p̄t recedere a voluptatib⁹ ⁊ facere opa temperata.

Conclusio secūda. ex operationib⁹ generatur virtus Patet p simile in artib⁹. qz hoīes cythariſando fiunt cythariste. ⁊ edificando edificatores. ergo iusta operantes fiunt iusti. ⁊ fortia fortes ⁊c.

Ad rationes ante oppositum. Ad primā et secūdam dr q in generatiōe virtutis rō est p̄cipiū actiuū. ⁊ appetitus sensitiuus passiuū. ⁊ est in potentia ad habitū. nec est inconueniens idem esse agens ⁊ patiens in actu ⁊ in potentia fm diuersa. Ad terciam dicitur q licet operatio precedens virtutem nō producat illū habitum virtute ꝓpria. tamen ipsum producit virtute rectitudinis rōnis q̄ eadem rectitudo rōnis pfectior est q̄ virtus.

Signum autem oportet facere habituū su perueniente voluptatem vel tristiciaz operib⁹ Quiquidē eē recedit a corporalib⁹ voluptatibus et hoc ipo gaudet temperatus. qui autem tristat intēperatus. et qui sustinet pericula ⁊ gaudet vel non tristatur fortis. qui aūt tristatur

UVA. BHSC. IyR_098_1

tur timidus. Circa voluptates enim ⁊ tristi/
cias est moralis virtus. Propter voluptatem
q̃dem em̃ mala operamur. propter tristiciam
autem a bonis recedimus. propter qđ oportz
duci qualiter confestim ex iuuenibus vt plato
ait. quare et gaudere ⁊ tristari in quib⁹ oportet
recta em̃ disciplina hec est. Adhuc autẽ si vir
tutes sunt circa actus ⁊ passiones. omni autẽ
passioni ⁊ omni actui seq̃tur delectatio et tri/
sticia. ⁊ propter hoc vtiq; erit virtus circa de
lectationes et tristicias: Demonstrant autem
et pene facte ꝙ hoc medicine em̃ quedam sunt
medicine autem ꝙ contraria innate sunt fieri.
Adhuc sicut prius diximus omnis anime ha
bitus a quibus innatus est fieri deterior ⁊ me
lior. Adhuc ⁊ circa hoc naturam habet. prop
ter voluptates ⁊ tristicias prauí fiunt in perse
quendo has ⁊ fugiendo: vel quas non oportet
vel quando non oportet. vel vt non oportz. vl̃
qualitercunq; aliter a ratione determinatur.
Jdeoq; determinant virtutes impassibilita/
tes quasdam ⁊ quietes. Non bene autẽ quo/
niam simpliciter dicunt. sed vt non oportet. et
qñ non oportet. ⁊ quecũq; alia apponuntur.
Supponit̃ ergo virtus esse talis circa volup
tates et tristicias optimoꝝ operatiua. malicia
autem contrarioꝝ. Fiet autem vtiq; nobis ex
his manifestũ adhuc de eisdem. tribus em̃ exi
stentib⁹ que circa electiones ⁊ trib⁹ que in fugẽ
bono conferente delectabili. ⁊ trib⁹ cõtrarijs
malo nociuo tristi. circa hec q̃dem omnia bo/
nus directiuus est malus autem peccans. ma
xime autem circa delectationẽ cõmunis enim
hec animalib⁹ et omnib⁹ q̃ sunt sub electione
assequũtur. Etem̃ bonum ⁊ conferens delec
tabile q̃dem videt̃. Adhuc aũt ex puero omni
bus nobis cõmittit̃. ppter qđ difficile contere
re hanc passionem ꝓ temperataꝝ vite. Regula

mus autẽ ⁊ operationes. hi quidem magis. hi
autem minus delectatione ⁊ tristicia Propter
hoc ergo necessarium est circa hoc esse omne
negotium. non em̃ parum in operationes be/
ne vel male gaudere et tristari. Adhuc autem
difficilius voluptati pugnare q̃ ire. quemad/
modum ait Eraclitus. circa difficilius autem
semper et ars fit ⁊ virtus Etenim bene melius
in hoc. quare et propter hoc circa delectatio/
nes et tristicias omne negotiuz et virtutis est
politice. qui quidem enim bene his vtitur bo/
nus erit. qui autem male malus Quoniam q̃/
dem ergo est virtus circa delectationes ⁊ tri/
sticias. et quoniã ex quibus fit ab his ⁊ auge/
tur ⁊ corrũpitur non siliter factis. ⁊ quoniã ex
quib⁹ fit circa hec opatur dictũ sit. Queret aũt
vtiq; alq̃s qualiter dicimus. qm̃ optet q̃dem
iusta operantes iustos fieri. temperata aũt tpa
tos. Si em̃ opantur iusta ⁊ tẽperata iã sunt iu
sti ⁊ tẽperati. quẽadmodũ si grãmatica ⁊ musi/
ca grãmatici ⁊ musici. Vel neq; in artibus ita
habet. ꝓtingit em̃ grãmaticũ quid facere et a
casu et alio supposito. Tunc ergo grãmaticus
si grãmaticũ quid faciat et grãmatice. hoc au
tem est fm̃ eam que in ipso grãmaticam. Ad/
huc autẽ neq; simile est in artibus et virtutib⁹
Que enim ab artibus fiunt bene habẽt in cis
Sufficit ergo hoc qualiter habentia fieri. que
aũt fm̃ ꝓtutes fiũt neq; si hec q̃liter habeãt iu
ste vel tẽperate operata sunt. Sed ⁊ si operãs
qualiter habẽs operetur. Primũ q̃dẽ si sciens
deinde si eligens et eligens ꝓpter hoc. tercium
autẽ ⁊ si firme ⁊ imobiliter habeat ⁊ operetur
hec autẽ et alias quidem artes habere non cõ
numerantur p̃ter ipsum scire. at virtutes autẽ
scire q̃dẽ parũ aut nihil prodest. alia autez non
parũ. sed oĩa possunt que ex multotiens opa/
ri iusta ⁊ tẽperata adueniũt. Res quidez igitur

UVA. BHSC. IyR_098_1

iuste et temperate dicuntur quando sunt tales quales vtiq; iustus ⁊ temperatus operabitur. Justus autem ⁊ temperatus est nō q̄ hec operatur. sed ⁊ qui sic operatur vt iusti ⁊ temperati opantur. Bene igit̄ dr qm̄ ex iusta opari iustus fit. ⁊ ex tpantia tpatus. ⁊ ex non operari aūt hec nullus vtiq; neq; curabit fieri bonus Sed multi hec q̄dem non opantur. ad rōem aūt fugiētes existimant philosophari. ⁊ sic fore studiosi ⁊ simile aliq̄d facientes laborantib; qui medicos audiunt studiose. faciunt autem nihil hoz que precepta sūt. quēadmodū neq; illi bene habebunt corpus ita curari. neq; isti animam ita philosophantes.

Querit̄ tercio Vtrum omnis virtus sit circa delectationes et tristicias Arguitur primo q̄ nō. quia delectatio ⁊ tristicia sunt quedam passiones. sed omnis passio impedit vsum rōnis. ergo ⁊c. Scōo sic. iusticia est quedā virtus. et tm̄ non est circa delectationes et tristicias cū sit circa actiones. que sunt ad alterum. ergo ⁊c. Tercio sic. prudentia est circa agibilia: ergo nō est circa delectatiōes et tristicias In oppositū est pb̄us in textu

Sciendum primo

Q̄ postq̄ pb̄s ostendit quales debeant esse opationes ex q̄bus causant virtutes. p̄ter ostendit quid est signū virtutis generate dicens. q̄ signū habituz iam geniti; siue bonoz̄ siue malorū accipitur ex delectatōe vel tristicia que supuenit opationib; q̄ ille qui gaudet recedēdo a voluptatibus est temperatus. qui vero in hoc tristatur est intemperatus: Silr qui sustinet pericula delectabiliter. vel ad minus sine tristicia fortis est. q̄ omnis moralis virtus est circa voluptates et tristicias. nō tanq̄ sicut circa obiectū. q̄rium. q̄ illud est obiectū virtutis moralis. circa qō rō ponit mediū. Quedam em̄ virtutes morales sunt circa opationes sicut circa materiam. vt iusticia. Alie vero circa passiones vt temperantia

Conclusio Omnis virtus moralis est circa delectatiōes et tristicias vt tanq̄ circa obiectum. vel tanq̄z circa aliquid consequens actum virtutis Probatur octo rationibus. quaz̄ prime quatuor sumuntur ex his que ptinent ad virtutem. Alie vero ex parte virtuosi. Prima ratio est. quia propter voluptatem quandoq; mala facimus. et propter tristiciam a bonis recedimus. ergo ad recte agendū circa voluptatem et tristiciā requiritur virtus. Scōa ratio est. virtus moralis est circa actus vel circa passiones. sed ad omnez passionem vel actum sequit̄r delectatio vel tristicia: ergo ⁊c. Tercia ratio est sicut medicine ad sanitatem recuperandam requiruntur q̄dam potiones amare et phibite delectatōes substracte. Jta dant aliq; pene ad recuperandū virtutem p̄ substractiōem aliquarū delectationum vel adeptionē aliquarū tristiciarū. Quarta rō virtus moralis est circa illud quo habitus virtutis natus est fieri deterior vel melior. sed hoc fit p voluptates ⁊ tristicias. q̄ homines sunt praui sequēdo voluptates vel tristicias q̄s nō oportet vel qn̄ nō oportet. ⁊ qn̄cūq; deuiet aliquis a recta rōne Et occasione huius stoyci dixerunt virtutes esse quasdā impassibilitates credētes virtutes auferre oēs passiones. Sed ipsos redargunt pb̄us dicēs q̄ ad virtutē solū ptinet vt excludat passiones inordinatas a rōe. p q̄sto appetitus sensitiuus hominis virtuosi recta rōne regulatus ipsas refugit. Quinta rō est. tria sunt q̄ cadūt sub electiōe humana. scz bonū honestū. delectabile. ⁊ vtile. quib; tria ptrariant. scz vtū. nociuū. et triste. sed circa hec bonus recte se habet. prauus aūt peccat ⁊ p̄cipue circa delectatōem. que est cōior inter p̄dicta q̄z sequit̄ ad alia duo. q̄ cadūt sub electiōe. honestuz em̄ et vtile aliquo mō sunt delectabilia. Sexta rō est. delectatio p̄uenit hoīb; a puericia. vt infantes delectant lacte. ⁊ sic difficile est subiugare passionē hanc q̄. sic inest a principio vite. ergo circa delectatiōem maxime est virtus moralis. cū sit circa difficile. Septima rō est. oēs homines regulant suas opatiōes delectatione ⁊ tristicia in tendendo a delectatiōib; ⁊ abstinendo ab his de quib; tristantur. ergo totū negociū virtutis moralis est circa delectatiōes ⁊ tristicias. Octaua rō est. vt dicit heraclitus. difficilius ē pugnare p̄tra voluptatem q̄z p̄tra irā. cū tm̄ pugnare cōtra iram videat̄ difficillimū. p̄pter impetū eius. sed p̄cupiscentia delectationis p̄munior est ⁊ naturalior ⁊ magis durat. ars aūt ⁊ virtus sunt circa difficillima. nam bene operari in difficilib; repitur. ergo virtus moralis est circa delectationes ⁊ tristicias quib; bene vtens fit bonus. q̄ aūt̄ male fit malus. Circa textum.

Obiicitur. Q̄z sicut est in artib; ita est in virtutib; vt dicit textus. sed i artib; nullus operat̄ opus artis nisi habeat artez. vt nullus facit opa grāmaticalia nisi grāmaticus. ergo silr qui facit opa iusta est iustus. ergo male dictū est q̄ homines iusta operando fiūt iusti. ⁊ temperata tēperati. Hanc obiectionē soluit pb̄us p̄mo negando minorez. nam aliq; p̄t facere opus artis a casu. vt ydeota a casu bene p̄nūciat orōnem p̄gruā. p̄ingit etiā aliq̄s bene facere op⁹ aliq̄ exemplari p̄suppositō. Secūdo soluit negādo maiorem. q̄ nō est silr in artib; ⁊ virtutib; q̄. opa artis in se habēt illud q̄ ptinet ad bene esse artis. scz rōnem. Vnde ars est recta rō rerū a nobis factibiliū. facere aūt est opatio trāsiens in materiā extrinsecā. ⁊ sic factio est p̄fecti ⁊ nō faciētis. ideo in tali operatiōe bonum p̄sistit in re facta. quare ad bonū artis sufficit q̄ illa (que fiūt) bene se habeāt. sed ṗtutes sunt p̄ncipia actionū imanentiū in agente. ⁊ sic st̄z p̄fectiones. ideo bonū illarum actionum p̄sistit in agente Ideo dicit pb̄s q̄ ad hoc q̄ aliqua fiant iuste vel tēperate nō sufficit q̄ opera bene se habeāt. sed req̄ritur q̄ operans recte ⁊ debito mō operetur. Vnde ad hoc q̄ aliq̄s bene operetur fm̄ virtutē tria req̄runtur. Primo q̄ opet̄ sciens. Secūdo q̄ operetur eligens ⁊ nō ex passione. et etiā q̄ non operetur propter aliud q̄z propter opus virtutis. puta propter lucrum ⁊ vanam gloriam. Tercio q̄ firme et constanter operetur. Primum em̄ istorum pertinet ad intellectum. secundum requiritur ex parte virtutis. ⁊ tercium ex parte habitus. sed ad artes non pertinet Nisi p̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

mũ scilz scire ad virtutes autem alia duo magis requi/
rũtur scilicz electio et perseuerantia ex quo infert philoso/
phus q non quicunqz operatur iusta est iustus sed soluz
ille qui iusta operatur cum illis tribus circũstanciis im/
mediate predictis.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur q passio
nes non regulate recta ratione impediũt vsum rationis
sed ille (que recta rõne regulantur) non impediũr sed cũ
virtute recipiũtur. Alie autem due rationes bene p/
bant q non omnis virtus moralis est circa delectatio/
nes z tristicias tanqz circa materiam ppriam.

Ost hec autem quid est virtus scrutã
dum. quia igitur q in anima fiunt tria
sunt. passiones. potentie. et habitus
horum vtiqz aliquod erit virtus. Dico autem
passiones quidem concupiscentiam. iram. ti/
morem. audaciam. inuidiam. gaudiuz amici/
ciam. odium. desiderium. zelum. misericordi/
am. vniuersaliter quibus sequitur delectatio
vel tristicia. Potentias autem sm quas passi/
biles horum dicimur. puta sm quas potẽtes
irasci vel tristari vel misereri. Habitus autem
sm quos ad passiones habemus bene vel ma
le. puta ad irasci siquidem vehementer vel re/
misse male habemus si autem medie bene. si/
militer aũt z ad alia. Passiones quidez igitur
non sunt neqz virtutes neqz malicie. quoniam
neqz dicimur sm passiones studiosi vel prauis
sm virtutem autem vel maliciaz dicimur. Et
quoniam sm passiones quidem non lauda/
mur neqz vituperamur. non enim laudatur q
tumet neqz qui irascitur neqz vituperatur q sim
pliciter irascitur. sed qui qualiter. sm virtutes
autem vel malicias laudamur vel vitupera/
mur. Adhuc irascimur quidez et timemus nõ
sponte. virtutes autem electiões quedã vel nõ
sine electione. Adhuc autez sm passiones mo
ueri quidez dicimur. sm virtutes autez vel ma
licias non moueri. sed disponi qualiter. Pro/
pter hec autem neqz potentie sunt. neqz enim
boni dicimur propter posse pati simpliciter. ne
qz mali. neqz laudamur. neqz vituperamur Et
adhuc potentes sumus natura. boni autem
vel mali nõ efficimur natura. diximus autem
de hoc prius. Si igit neqz passiones sunt vir
tutes neqz potẽtie. relinqtur habitus eas esse
Quid qdẽ igit genere est virtus dictum

Querit quarto. Utrum virtutes humane sint passi
nes. potentie vel habitus Arguitur primo q sint pas
siones. quia medium est eiusdem generis cum extremis
sed quedam virtutes sunt media in passionibus. ergo q̃
dam virtutes sunt passiones. Secũdo sic. virtus est
vltimum de potentia. sed vltimum alicuius rei est eius/
dem generis cum re cuius est vltimum. sicut punctus q̃
est vltimuz linee est in genere quãtitatis. ergo virtus est
potentia Tercio sic. solis virtutib9 meremur z nõ ha/
bitibus sed solis actib9. quia dormientes habentes habi
tum nõ merentur. ergo virtutes sunt actus z non habi/
tus In oppositum est phus in textu.

Sciendum primo

Q9 postqz philosophus determinauit de causa virtutis
Consequenter inqrit quid sit virt9. Et primo per viam
diuisionis inuestigat genus virutis. supponens q in ani
ma solum sunt tria principia operandi. scz passio poten/
tia et habitus. ideo cum virtus sit principium operandi
inquirit quod illorum est virtus

Sciẽdum secũdo q passio tripliciter accipitur. Uno
modo ꝓmuniter pro quacũqz receptione alicuius forme
siue aliquid abijciatur siue non. Secũdo modo pro rece
ptione alicuius forme cum abiectiõe alterius. siue forma
sit conueniens siue nõ. Tercio modo proprijssime pro re
ceptione forme et distinctione mentis cum abiectiõe for
me conuenientis. vt cum aqua calefit vel homo infirma
tur. et de istis modis passionis non est ad propositũ. sed
in ꝓposito capitur passio sm q passio dicitur operatio ap
perit9 sensitiui Nota q Eustracius sic diffinit passio
nem de qua est hic ad propositum. Passio est motus ap/
petitus sensitiui in fantasia boni vel mali. hoc est ad pro/
sequendum bonũ z fugiendũ malũ.

Sciendum tercio q appetitus sensitiuus diuiditur
in concupiscibilem z irascibilem. Concupiscibilis respi
cit absolute bonum sensibile quod est delectabile sensui
et malum sibi contrarium. Sed irascibilis respicit bonũ
sub ratione ardui. inquantum bonum delectabile est dif
ficile ad prosequendum. ideo passiones (que respiciunt
bonum vel malum absolute) sunt in concupiscibili. que
respectu boni sunt tres. scilicet amor. qui importat natu
ralitatem appetitus ad bonum amatum. Et delectatio
que importat quietem in bono. Et desiderũ qõ impor/
tat modũ appetitus in bonũ amatum. Et his trib9 con/
trariantur iste tres passiones. scz odium qõ opponit amo
ri. auersio siue fuga desiderio. et tristicia delectationi.
Sed passiones (que respiciunt bonum) sub cuiusdam
ardui ratione pertinent ad irascibilem. z sunt quinqz. scz

UVA. BHSC. IyR_098_1

spes ⁊ desperatio respectu ardui futuri: quod inquantuz bonum causat spem. inquantū vero arduum quod non videtur posse cōsequi causat desperationē. ⁊ he sunt respectu boni futuri. Alie due scz timor ⁊ audacia sunt respectu mali futuri. quod inquantū est malum causat timorē sed inquantū per ipm vitatur maius malū causat audaciam Et respectu boni presentis non ponitur aliqua passio. quia presens non est difficile. sed respectu mali presentis ponitur ira. Et sic patet ꝙ sint vndecim passiones ad quas omnes alie reducuntur Sciendū quarto ꝙ potētie in materia morali dicuntur ꝑm quas dicimur potentes pati. sed passiones predicte. vt passiones irascibilis sunt ꝑm quas possumus irasci. sed habitus in moralibꝫ dicuntur ꝑm quos bene vel male nos habemus ad passiones Habitus em̄ est dispositio determinans potentiā per operationem ad aliud

Conclusio prima

Virtutes non sunt passiones Probatur quatuor rationibus textus Prima est. quia ꝑm virtutes dicimur boni ⁊ ꝑm malicias mali. sed ꝑm passiones absolute consideratas non dicimur boni aut mali. ergo virtutes non dicuntur passiones. Secunda ratio est. ꝑm passiones absolute non laudamur neqꝫ vituperamur. qui em̄ timet vel irascit̄ absolute non laudatur neqꝫ vituperat̄: sed soluz q̄ aliqualiter timet vel irascit̄ ꝑm rōem vel p̄ter rōnem. sed ꝑm virtutes ⁊ malicias laudamur ⁊ vitupamur. ergo ⁊c̄ Tercia rō est. virtutes vel sunt electōes. et hoc quantuz ad actiones interiores. vel non sine electione. ⁊ hoc quantum ad actus exteriores. qꝛ actus exteriores ꝑ virtutem ab actu interiori procedunt. sed passiones anīe nobis adueniunt sine electione: qꝛ interdū precedunt deliberatōez rōnis. q̄ ad electionē requiritur. ergo ⁊c̄. Quarta rō est. passiones aīe sunt motus ꝑm quos dicimur moueri. sed virtutes sunt quedam qualitates ꝑm quas nō dicimur moueri. sed disponi ad hoc ꝙ taliter moueantur

Conclusio secunda. virtutes non sunt potentie Probatur primo: quia nullus dicitur bonus vel malus. nec laudatur vel vituperatur ex hoc ꝙ p̄t pati. sed ꝑm virtutes et malicias dicimur boni vel mali et laudamur vel vituperamur. Secunda ratio potētie insunt nobis a natura. non aūt virtutes ⁊ malicie. vt prius patuit

Conclusio tertia. virtutes sunt habitus. Patet quia cum virtus sit principium quarundam operationū anime et in anima non sunt nisi tria que sunt principia operationū. scilicet passiones potentie et habitus. Et cū virtutes non sint passiones neqꝫ potentie. sequitur ꝙ sunt habitus. Et sic patet quid sit virtus ꝑm suum genus: scilicet ꝙ est habitus.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primam dicitur ꝙ virtus est medium in passionibus actiue et nō passiue vel formaliter. quia scilicet reducit passiones ad medium. ideo non sequitur ꝙ sit de passionum genere

Ad secundam dicitur ꝙ ibi capitur virtus pro obiecto potentie. Ideo non sequitur ꝙ virtus sit eadem realiter cum potentia.

Ad terciā dicitur ꝙ vno modo possumus mereri aliquo tanq̄ꝫ actu merendi. ⁊ hoc formaliter. ⁊ sic actibus ⁊ virtutibꝫ meremur Alio mō tāq̄ꝫ p̄ncipio effectio merendi. ⁊ sic actibꝫ meritorijs dicimur mereri. sicut cursu dicimur currere formal̄r ⁊ ꝓtute motia dicimur currere tāq̄ꝫ principio effectiuo currendi. vt etiā aqua dicit̄ calida a calore formaliter. ⁊ ab igne effectiue.

Portet aūt non solum sic dicere quoniam habitus. sed et qualis quidem. Dicendum igitur quoniaz virtus omnis cuius vtiqꝫ fuerit virtus et id bene habēs perficit et opus eius bene reddit. puta oculi virtus et oculum studiosum facit et opus eius. Oculi enim virtute bene videmus. similiter ⁊ equi virtus equum studiosum facit et bonum ad currendum et ferendum ascensorem et expectandum bellatores. Si itaqꝫ hoc in om̄ibus ita habet ⁊ hominis virtus erit itaqꝫ habitus ex quo bonus homo fit et a quo bene opus suum reddit. Qualiter autem hoc erit iam quidem diximus. Adhuc autem et hoc erit manifestuz si speculati fuerimus qualis quidem est natura ipsius. In omnibus itaqꝫ continuo et diuisibili est accipere hoc quidem plus. hoc autem minus. hoc vero equale. et hoc vel secūdum ipsaz rem vel quo ad nos. equale aūt medium quidem superhabūdantie et defectus. Dico vtiqꝫ rei quidem medium quod equaliter distat ab vtroqꝫ extremoruz. quod est vnū et idem omnibus. Ad nos autem quod neqꝫ habūdat neqꝫ deficit. hoc autem neqꝫ vnū neqꝫ idem omnibꝫ. puta si decem multa. duo autem pauca. sex media accipiūtur ꝑm rem. equaliter em̄ excedūt ⁊ excedūtur. hoc aūt medium est ꝑm arismetricā ꝓportiōem. Qd̄ aūt ad nos nō ita sumendū. nō em̄ alicui si decem minas cōmedere multū. duas aūt paucum. magister sex minas precipiet. Est em̄ forte et hoc multum sumenti vel paucum. Miloni quidez em̄ paucū. domiatori aūt gignasiorū multū Similit̄ ⁊ in cursu ⁊ in palestra. ita vtiqꝫ oīs sciēs suꝑhabūdantiaz ⁊ defectū fugit. mediū autem querit ⁊ hoc desiderat. mediū autē non rei. sed

UVA. BHSC. IyR_098_1

quo ad nos. Si vtiq; omnis sciētia sic opus proficit bene ad medium respiciens ꝛ in hoc ducens opera: Unde consuerūt dicere bñ habentibus opationibus. quoniam neq; auferre est neq; apponere. vt superabundantia quidem ꝛ defectu corrumpente. bñ medietate aūt saluante. boni aūt artifices vt diximus ad hec respicientes operantur. Uirtus aūt omni arte certior ꝛ melior est. quemadmodū ꝛ natura medij vtiq; erit coniectatrix Dico autem morale. hec enim est ꝛ circa passiones ꝛ operationes. In his aūt est supabundantia ꝛ defectus et medium. puta ꝛ timere ꝛ audere ꝛ concupiscere ꝛ auerti ꝛ irasci ꝛ misereri. ꝛ vniuersaliter delectari ꝛ tristari est ꝛ magis ꝛ minus ꝛ vtraq; non bñ Quando aūt oportz ꝛ in quibꝰ ꝛ ad quos ꝛ cuius gratia ꝛ vt oportet ꝛ medium et optimū quod est in virtute. Similr aūt ꝛ circa operationes est supabundantia et defectꝰ et medium. Uirtus autem circa passiones et opationes est. In quibus quidē supabundantia vitiosa est et defectus vitupatur. mediū autem laudatur et dirigitur: hec autē ambo virtutis medietas q̄dam ergo est virtus coniectatrix existens medij. Adhuc peccare multis modis quidem ōr. malū enim infiniti vt pictagorici existimauerunt. bonum autem finiti. Dirigere aūt vno modo. ideoq; boc q̄dem facile boc aūt difficile. facile q̄dem nō ꝓtingere signū. difficile autē contingere. ꝛ propter boc malicie q̄dem supabundantia ꝛ defectus virtutis aūt medietas. boni q̄dem enim simpliciter. multifarie aūt mali.

Quæritur Utrum virtus moralis consistat in medio Arguitur primo q; non. quia sunt alique virtutes circa extrema sicut magnanimitas circa extremos honores vel magnificentia circa extremos sumptus. ergo non omis virtus consistit in medio Secdo sic. si virtus cōsisteret in medio tūc tēdendo in extremuz corrūperet. sed aliq; virtutes tendunt in extremū. sicut virginitas q̄ fugit omnē delectationem venereā. ergo rē In oppositū est pbus in textu

Sciendum primo

Qꝛ postq; pbs ostendit quid sit genus virtutis. Cōsequeter manifestat eiꝰ ꝓpriā differētiā. p̄mittēdo tū q; oīs ꝑtus facit illū cuius est bene se habere ad aliud ꝛ opꝰ eiꝰ reddit bonū. Ex quo infert cōis diffinitio virtutis. scilz q; virtus est habitꝰ q̄ habētē pficit et opus eiꝰ bonū reddit. Qd̄ pbat pbus p̄ sile. q; virtus oculi est p quā oculus est bonus ꝛ p quā bene videmꝰ. Similiter ꝑtus eq̄ facit equū bonū. ꝛ etiā opus suū facit bonum. scz velociter currere. suauiter portare ascensorē. ꝛ expectare debellatores. ergo cū ita se habēt in oīb. sequitur q; diffinitio posita est sufficiens.

Sciendū scdo q; in oī indiuisibili ꝓtingit tria accipe. scz plus. qd̄ ptinet ad superabūdantiā. ꝛ minꝰ. qd̄ ptinet ad defectū. ꝛ equale qd̄ est mediū inter ipsa. Sed mediū dupliciter accipi ꝑt. Uno mō fm absolutā q̄titatē rei. puta eq̄liter distat ab vtroq; extremoꝝ. et est idē apud omnes Et tale dicit mediū fm ꝓportionē arismetricā. vt sex accipiūtur media inter decem. q̄ sunt multa. et duo. que sūt pauca. qz sex eq̄liter excedūt duo. ꝛ excedunt̄ a decē. scz in q̄tuor. Alio mō capitur mediū fm ꝓportionem ad nos qd̄ neq; superabūdat neq; deficit a debita ꝓportiōe rōnis et ideo nō est idem apud oēs. et tale ōr mediū fm ꝓportionē geometricā. Exemplū ponit in cibis. si em̄ ꝑmedere decē minas. i. decē mensuras sit multum. ꝛ cōmedere duas sit paucū. nō ꝓper hoc magister (qui debz ordinare de cibo alicuius) debet p̄cipere q; cōmedat sex. q̄ mediat fm mediū rei inter decē ꝛ duo. qz forte sex mine in ꝓparatione ad vnū excedūt. ꝛ in ꝓparatiōe ad aliud deficiunt. Esset em̄ paucū in ꝓparatiōe ad quēdā qui vocat̄ Milo. de quo narrat̄ q; comedebat vnū bouē in vno die. sed hoc essz superabūdans illi q̄ vellet exercitari in gignasijs. id est in illis ludis. vel illi qui vellet currere in stadio. vel qui vellet ludere in palestra. qui erat quidā ludus exercitozius apud grecos. oportebat eū tales modicū sumere cibū vt essent agiliozes.

Conclusio Uirtus ꝓsistit in medio loquendo de medio q̄ ad nos ita q; mediat inter duas malicias. Probat pbs tribus rōnib. Prima est. illud quo fit hō bonꝰ. ꝛ illud quo reddit eius opus bonū ꝓsistit in medio rōnis. qz generatur et ꝓseruat̄ p opatiōes medio mō se habentes fm rōnez et ꝓexcellentes ꝛ deficientes corrūpit. vt ꝑus dictuz est. sed virtus moralis facit hominē bonū ꝛ opus eius bonū reddit. vt patz ex diffinitiōe virtutis. ergo virtus moralis ꝓsistit in medio. Secūda rō est. ois scia opatiua bene pficit suū opus. eo q; fm intentionem respicit ad medium. ꝛ fm executionez suā opa producit in ipsum. Qd̄ declarat pbus p signū. qz homines (dum aliqd̄ opus bene seh̄z) ꝓsueuerūt dicere q; nihil est addendū neq; auferendum. dantes per hoc intelligere q; superabūdantia et defectus corrumpūt bonitatem operis. que saluatur in medio. et ita boni artifices operant respicientes ad medium. sed virtus est melioꝝ ꝛ certioꝝ omi arte. sicut est natura. qz virtus moralis inclinat ad vnū determinate. scz ad bonū. sicut et natura. per artem vero homo potest facere bonū ꝛ malū. ergo cū ars intendat mediū. sequitur a ꝓrtiori q; virtus (que est certioꝝ omni arte) sit ꝓiectatrix medij ꝛ ꝓsistat in medio

UVA. BHSC. IyR_098_1

Aduertendū tamē est. q̄ (vt habet phus) hoc potissime intelligitur de virtute morali que est circa passiones et opatōes. quibus est accipere supabundantiam defectū ⁊ medium. Exemplū est in passionibus. sicut ꝯtingit timere audere ꝯcupiscere aduerti. i. fingere irasci misereri. ⁊ sic de alijs passionibus magis ⁊ minus q̄ oportet q̄rum vtrunq̄ non bene fit. Sed si aliquis timeat vel audeat quando oportet. in q̄bus oportet. ⁊ ad quos oportet. ⁊ cuius gratia. ⁊ eo modo quo oportet. hoc erit medium in passionib⁹. Et in tali medio mō se habēdi circa obiectum ꝯsistit virtus. Silr circa operatōes est supabundantia defectus ⁊ medium. Est em̄ virtus moralis circa passiones ⁊ opatōes sicut circa materiam propriā. in quibus medium laudatur. ⁊ extrema vituperant̄. Et sic virtus moralis in medio consistit ⁊ est coniectatrix medij Tercio probatur ꝯclusio ex ratiōe boni. ⁊ hoc multipliciter cōtingit. q̄ ſm pithagoricos malum (quod includitur in rōne peccati) ad infinitū pertinet. bonum ꝟo ad finitum. Ideo rectitudo opatōis humane vnico modo contingit. peccatū vero infinitis modis. ideo facile est peccare ⁊ difficile bene agere. Quod pz per exemplū de sagittantib⁹. nam facile est deuiare a signo. quia hoc ꝯtingit infinitis modis. sed tāgere signū est difficile. quia non contingit nisi vno modo. s. ꝑ lineam rectā. ⁊ sic supabūdātia ⁊ defectus erāt malicie. mediās aūt virtus. Ideo cōcludit phs q̄ aliqui sunt boni simplr ⁊ vno modo. sz aliq̄ sunt mali multifarie seu multipliciter.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dr q̄ licet aliq̄ virtutes sint circa hoc qd est absolute extremū. tn̄ tales ſm circūstantias mediāt. ⁊ sic illud est mediū suppositis debitis circūstantijs. ꝯtingit em̄ magnos honores appetere plus q̄ oportz qd est supabūdantia. ⁊ min⁹ q̄ oportz qd est defectus. ⁊ vt oportet ⁊ qn̄ qd est mediū. Et silr dicet de magnanimitate. ⁊ ꝑ hoc soluit scda ratio

Est igitur virtus habitus electiuus in medietate existens quo ad nos determinata ratōne ⁊ vt vtiq̄ sapiēs determinabit. Medietas āt duarū maliciarū huius quidē ſm superabūdantiā. huius aūt ſm defectū. Et adhuc huic has quidē deficere. has aūt superabūdare ab eo quod oportet ⁊ in passionib⁹ ⁊ in opatōib⁹ virtutē autē mediū ⁊ inuenire eligere. Propter quod ſm substantiam quidē ⁊ ratōem quid est esse dicentem medietas est virtus ſm optimū autem ⁊ bene extremitas Non autem suscipit omnis operatio neq̄ omnis anime passio medietatē. Quedā em̄ confestim nominata cōuoluta sunt cum malicia. puta gaudium de malo et inuerecūdia et inuidia. ⁊ in operationib⁹ furtum adulteriū homicidium. hec em̄ omnia et que talia dicunt ſm seipsa mala esse. sed non superabundantie ipsorū neq̄ defectus. Non igitur est enim vnq̄ circa hoc dirigere. sz semper peccare. Neq̄ non est bn̄ vel non bn̄ circa talia in eo quod vt oportet ⁊ qūo ⁊ quādo puta adulterari. sed simplr facere quodcunq̄ horum peccatū est. Simile igit attribuenti ⁊ circa iniusta facere ⁊ timere ⁊ incontinentem eē esse medietatē ⁊ superabundantiam ⁊ defectū erit em̄ sic superabundantie ⁊ defectus medietas. ⁊ superabundantie superabundantia: ⁊ defectus defectionis Quēadmodū aūt temperantie ⁊ fortitudinis non est supabundantia ⁊ defectus propter mediū esse aliqualiter extremū. Itaq̄ neq̄ illorū medietas neq̄ supabundantia ⁊ defectus. Sed vt vtiq̄ opatum est viciosum est. vlr ergo neq̄ superabundantie neq̄ defectus medietas est. neq̄ medietatis supabundantia ⁊ defectus

Queritur sexto. vtrum diffinitio virtutis sit sufficiens. in qua dicitur Virtus est habitus electiuus in medietate existens quo ad nos determinata ratione. vt vtiq̄ sapiens determinabit

Arguitur primo q̄ non. q̄ virtus est inueniens medium et operans ipsum. ergo cōuenientius dicet inueniens medietatem q̄ dicitur in medietate. Secūdo sic. virtus est certior omni ratione et arte vt prius patuit. g̃ inconuenienter diffinitur virtus ꝑ rationem. Tercio sic. sapientis est cognoscere altissimas causas circa quas non est virtus. sed est circa agibilia. ergo videtur q̄ medium virtutis magis debet determinari a prudente q̄ a sapiente. et sic male dr hic sapiens. In oppositum est phus in textu Pro responsione.

Sciendum primo q̄ postq̄ phus inuestigauit genus virtutis ⁊ posuit diffinitionem ꝓpriam virtutis in ꝯmuni. hic ꝯn̄r concludit aliā diffinitionē ꝓpriā virtutis Pro cui⁹ intellectu

Sciendū scdo. q̄ virtus est q̄dam medietas inter duos habitus viciosos. quoꝝ vn⁹ est ꝑ supabundantiaz. et alius ꝑ defectū. sicut liberalitas est medietas inter prodigalitatē et auariciā Vn̄ taz in passionib⁹ q̄ in opationib⁹ quedam malicie ꝑ ꝯpationē ad aliq̄d deficiunt. alie vero supabundant ab eo qd oportet Sed ista virtus inquātū sumit qd opz dr medium. et dr inuenire medium ꝑ rationem. ⁊ eligere ꝑ voluntatē Ex quo pz q̄ virtus ē medietas ⁊ q̄ ipsa opatur mediū. est em̄ medietas inter habitus viciosos Ex quo infert Aresto. q̄ virtus ſm suā subam ⁊ rōnem diffinitiuā est duoꝝ viciorum medietas

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sed inquantū habet rōem optimi in tali genere ꝛ operantis fm rationē est extremitas. Ad cuius euidentiam Scienduz tercio. q fm sanctū Thomā tota bonitas virtutis moralis dependet ex rectitudine rōis. ī bonuz ꝓuenit virtuti morali fm q sequit rōem rectā. malū vero ꝓuenit vtrīq vicio. inquātum a recta rōe recedit. Et ī fm ratōem boni ꝛ mali ambo extrema vicia sunt in vno extremo. sed virtus est in alio. s. in bono quod attēditur fm rectitudinē rationis. non tamen ex recessu ratione vel ꝓfozmitate rōnis. ꝛ virtus ꝛ operata vicia nō constituunt spēm quam significat diffinitio. quia ratio est extrinseca vicio ꝛ virtuti. mō quod est alicui extrinsecū nō constituit ipm fm spēm. ideo ꝓcludit q phs cōuenienter distinguit q virtus fm spēm ꝛ substantiā est in medio. sed fm rōem bonū est in extremo.

Conclusio. Predicta diffinitio virtutis est sufficiens. Patuit primo q sit habitus. Est quia habitus habet cognosci p propriū actum. ꝛ principaliōz actū virtutis est electio vel fm electionē. ideo ꝓuenienter subiūgitur electiuus. i. fm electōem operatiuus. Et iterū quia actus cognoscitur p sūum obiectū. ꝛ obiectū virtutis siue terminus actōis eius est terminus siue mediū nō rei sed quo ad nos. ideo debite subiungitur (in medietate exīs q ad nos) Est q tota causa bonitatis virtutis est ipsa rō. ideo ad denotanduz bonitatem virtutis subiungitur (determinata ratione) Et quia rō quādoq est recta. ꝛ quādoq erronea. ꝛ mediū virtutis debet terminari per rōem rectam. ī vt hoc denotetur subiungitur (vt vtīq sapiens determinabit) Et accipitur ibi sapiēs non solum p illo qui cognoscit altissimas causas. sed etiam p cognoscente causas humanoz agibilium. qui cōiter prudens dicitur Et vtitur phs illo termino sapiens in vnaquaq arte. nam ille dicitur sapiens q summus est in illa arte

Dubitatur Utrum in omnib operationib ꝛ passionib anime sit reperire medium laudabile Respōdet phs q nō. ꝛ hoc manifestat tam in passionibus q in actionibus. quia q dam sunt passiones ꝛ actiones que in suis noīb important quandā maliciā inuolutā. ergo in talib nō contingit recte agere. quia quod fm se est malum nō pōt bene fieri. Exemplū ponit Aresto. ꝑmo de passionib. vt gaudium de malo ꝛ verecūdia de turpi actu. ꝛ inuidia de bono ꝓximi Exemplū de opatiōib. vt adulteriū furtū ꝛ homicidiū. Hec ei omnia ꝛ silla sunt mala fm se ꝛ solū ex superabundātia ipsoz. sed etiā defectus. ī non contingit circa hoc aliquem recte se habere. sed quandocūq operatur talis cōtingit semper peccare. Ideo dicit phs q in talibus nō contingit bene vti. eo q aliquis faciat aliquod ꝓdictorum. sicut oportet vel quādo ō oportz. Sz qualitercūq opantur hūt aliquid repugnās ad id qō oportet. Secūdo manifestat hoc phs dicēs. q simile est querere in talib mediū ꝛ extrema. sicut si aliqs attribueret malefacere superabundātie. ꝛ defectum circa hoc quod est iuste facere. vt timere vel continētem esse. quod est magnum incōueniēs. quia cum ista important superabundātiam ꝛ defectum. sequeretur q superabundantie esset superabundātia ꝛ etiā defectus. quod implicat contradictōem. Seq retur etiā q superabundātie esset superabundātia. ꝛ defectionis defectus. ꝛ sic esset ꝓcessus in infinitū Tercia ratio est. sicut se habet virtus ad extrema. ita se habent opa vitiosa de se ad mediū. sed in temperantia fortitudine ꝛ in alijs virtutib nō includitur superabundātia ꝛ defect⁹. eo q virtus est aliqliter in extremū. Ergo similiter opatio de se viciosa nō pōt habere medietatē laudabilē

Ad rationes ante oppositum. Ad p maz dicit q virtus fm suam ēntiam ꝛ substantiā est habitus medius inter duo vicia. sed per comparatōem ad rationem est operās ꝛ inueniens medium. ꝛ sic melius dicitur existens in medio q inueniens mediū Ad secūdam dicitur. q virtus diffinitur p rationez tanq per aliquid ꝓius generatōe. posterius tn perfectōe. sicut diffinitur p operatōem ꝓpriam aliquid tanq p aliquid ꝓius pfectione. ꝛ posterius generatōe. Ad terciā patet solutio ex dictis.

Portet aūt hoc non solū vniuersaliter dici. sed ꝛ in his que sunt fm singula aptare In his igitur qui circa operationes sunt sermonibus vniuersales quidem inaniozes fiunt particulares vero veriozes. Circa singularia em opationes oportunū em in his ꝓcordare Sumendū ergo hoc ex descriptione. Circa timores quidem igitur ꝛ audacias fortitudo medietas. superabundantium autem qui in timiditate quidem innominat⁹. Multa aut sunt innominata. qui aūt in audere superabūdat audax qui vero in timere quidez superabundat. in audere autem deficit timidus. Circa delectationes autem ꝛ tristicias non omnes. minus aūt et circa tristicias. medietas quidē tēperātia. superabundantia aūt intēperantia. Deficientes autem circa delectationes nō multū fiunt. propter quod ꝛ isti nomē nō sunt sortiti. sint autem insensibiles. Circa dationem autē pecuniarū et acceptōnem medietas quidē liberalitas. superabundātia autem ꝛ defectus prodigalitas et illiberalitas. contrarie autē et he superabundant ꝛ deficiunt. Prodigus quidē em superabundat in tributione. in acceptione aūt deficit. Illiberalis quidem em in acceptione superabundat. in tributione vero deficit. Hunc quidem igitur typo ꝛ in capitulo dicimus contenti hocipso. posteriꝰ ꝛ aūt certiꝰ de his determiabit. Circa pecunias aūt ꝛ alie dispōes sūt

UVA. BHSC. IyR_098_1

medietas quidez magnificentia. Magnificus em̃ differt a liberali. hic quidem em̃ circa magna. hic autem circa parua. superabundãtia autem epirocalia z banausia. defectus vero parunificentia. Differunt autẽ hec ab his que circa liberalitatem. quomodo autẽ differunt postea dicetur. Circa honorem autẽ z inhonoratione medietas quidẽ magnanimitas. superabundantia autẽ caymotes quedã dicta. defectõ autem pusillanimitas. Sicut autez dicimus habere ad magnificentiã liberalitatem circa pua differentez. Ita habet quedã z ad magnanimitatẽ circa honorẽ existentem magnũ. hec autẽ circa paruũ existẽtẽ. Est em̃ vt oportet appetere honorem. z magis q̃z oportet z minus Dicitur autẽ qui superabundat quidẽ desiderijs philotimus. qui autẽ deficit amphilotimus. medius autẽ innominatus. innoiate aũt et dispositões. Uerũtamẽ philotimi philotimia. vnde contendũt extremi de media regiõe Et nos aũt est quãdo mediũ philotimuz vocamus.. est aũt qñ amphilotimũ. z est qñ laudamus philotimũ. est aũt qñ ãphilotimũ. ppter quã aũt cãm hoc facim9 in his q̃ deinceps dicẽt. z nũc aũt de reliq̃s dicam9 fm enarratũ modũ. Est aũt z circa irã supabundãtia z defectus z medietas. fere aũt innoiatis existentibꝫ ipsis mediũ mansuetũ dicentes. z medietatem mansuetudinẽ vocamus. extremorũ aũt q̃dem supabũdat iracundus sit. malicia aũt iracũdia qui aũt deficit irascibil' quidẽ. defectio aũt irascibilitas. Sũt aũt z alie tres medietates habẽtes quidem quandã silitudinẽ ad inuicẽ. differentes vero ab inuicẽ oñes quidẽ em̃ sunt circa verborũ z operationũ ꝓmunionem. Differt aũt qm̃ hec quidẽ est circa verũ quod est in ipsis. hec aũt circa delectabile. huius aũt hoc q̃ dẽ in lusu. hoc aũt in oĩbus q̃ fm vitã dicẽdum Igitur z de his vt magis cognoscamus quoniam in omnibꝫ medietas est laudanda. extrema autem nec recta nec laudabilia sed vituperabilia sunt. Sunt quidẽ ergo z horum plura innominata. temptandũ autem quemadmodũ z in alijs ipsis nomina fingere manifestatõnis grã z boni quod sequit. Circa verum quidem igitur medius q̃dem verus q̃s. z medietas veritas dicat. Fictio autem que q̃dem ad maius iactantia. z qui habet eam iactator. q̃ autem ad minus yronia z yron: Circa delectabile autem quod q̃dem in ludo medius quidem eutrapelos: z dispositio eutrapelia. superabundantia aũt bomolochia. z q̃ habet eã bomolochos. q̃ aũt deficit agroykos quis: z habitus agroykeia. Circa reliquũ autem delectabile quid in vita. qui q̃dem vt oportet delectabilis est amicꝰ: z medietas amicitia. q̃ autez supabundat siq̃dez nullius grã placidus. si autem vtilitatis alicuius sui blanditor. q̃ autem deficit z in omnibꝫ indelectabilis litigiosus q̃s z discolus. Sunt aũt z in passionibꝫ et in his q̃ circa passiones medietates. Uerecũdia q̃dem enim virtus non est. laudat aũt z verecũdus: z in his eniz hic q̃dem ꝺr medius qui autem supabundat vt cathaplex q̃ oñis verecundat. q̃ autem deficit vel nequaq̃z verecũdatur inuerecundus. medius autem verecũdus. Nemesis autem medietas inuidie z epycharcocharcia. Sunt aũt circa tristiciã z delectatiõe in his q̃ accidunt ꝓmis factas. nemesiticus aũt q̃dem em̃ tristat de indigne bene operantibꝫ. Inuidus aũt superexcedẽs hũc in omnibꝫ tristat. epycharcocharcos autẽ tm̃ deficit a tristando vt z gaudeat. Sz de his q̃dez igit et alꝫs temp9 erit. de iusticia aũt q̃ non simplr ꝺr: post hec diuidẽtes devtraq̃z dicem9 q̃liter medietates sunt. silr ãt z de rõnalibꝫ virtutibꝫ

UVA. BHSC. IyR_098_1

Tribus autem dispositionibus existentibus ducibus quidem malicijs. hac quidem ſm superabundantiam. hac autem ſm defectū. vna autem virtute medietate omnis omnibus opponitur aliqualiter. extreme quidem eī et medie. et ad inuicem contrarie sunt. media autē extremis. Quemadmodum enim equale ad minus quidem maius. ad maius autem minus. Ita medij habitus ad defectus quidem superabundant. ad superabundantiam autem deficiunt et in passionibus. et in operationibꝫ. Fortis enim ad timidum quidem audax videt. ad audacem autem timidus. Similiter autem. et temperatus ad insensibilem quidem intēperatus. ad intēperatum autē insensibilis. Liberalis autem ad illiberatē quidē prodigus. ad prodigum autē illiberalis. Propter quod. et proij/ciunt mediū extremialiter ad alterum. et fortem vocant timidus quidē audacē. audax aūt timidū. et in alijs proportionaliter Sic autē oppositis ad inuicem his maior contrarietas est extremis ad inuicem q̄ ad mediū. longius eī hec distant ab inuicem q̄ a medio. quēadmodum magnū a paruo. et paruū a magno. q̄ ambo ab equali. Adhuc ad medium quidē q̄ busdam extremis similitudo quedaꝫ videtur. vt audacie ad fortitudinē. et prodigalitati ad liberalitatem. Extremis autē ad inuicem plurima dissimilitudo. que autem plurimū distāt ab inuicem contraria determinantur. quare et magis contraria que plurimū distant. Ad medium autem opponitur in his quidē magis defectio. in his autem superabundantia. puta fortitudini quidē non audacia superabundantia existens. sed timiditas defectus existens. tēperantie autem non insensibilitas indigentia existens. sed intēperantia superabundantia existens. Propter autem duas causas hoc ꝓtingit. vna quidē que ex ipsa re. in essendo eī ꝓpinius et similius alteruꝫ extremoꝝ medio nō hoc. sed contrarium opponimus medio magis. puta quia similius esse videtur fortitudini audacia. et ꝓximius. et dissimilius timiditas hanc magis opponimus. Distantia eī plus a medio contraria magis videntur esse. Una quidē igitur causa hec ex ipsa re. alia aūt ex nobisipsis. Ad que eī ipsi magis nati sumus aliqualiter. hec magis contraria medio videntur puta ipsi magis nati sumus ad delectationes ideo facilius mobiles sumus ad intēperantiaꝫ q̄ ad temperantiā. Hec igitur magis contraria dicimus ad que magis augmentū fit. et propter hoc intēperantia superabundantia existēs magis contraria est tēperantie

Querit septimo Vtrū tm̄ sint duodecim virtutes morales. scilicet prudentia. iusticia. fortitudo. temperantia. liberalitas. magnificentia. magnanimitas. philorhimia. mansuetudo. veritas. eutrapelia. et amicicia seu affabilitas. Arguitur primo q̄ sint pauciores q̄ duodecim. Et hoc patꝫ auctoritate Tullij et Senece. qui oēs dictas virtutes ad quatuor reducunt. q̄ solum sunt quatuor. Arguitur secūdo. prudētia nō est virtus moralis. quia est subiectiue in anima rōnali per essentiā. Et confirmatur. quia inter virtutes intellectuales enumerat prudentia. vt habetur in octauo huius. ergo nō sunt duodecim virtutes morales. In oppositum est philosophꝰ in textu. Pro responsione

Sciendum primo Q̄ postq̄ phūs ostendit quid sit virtus in generali. hic consequenter diffinitionem predictam per singulas virtutes in speciali. ostendens q̄ in singulis est bonum et laudabile. extrema vero mala et vituperabilia. Et dicit philosophus hoc esse necessarium. scꝫ aptare diffinitōem virtutis ad singulas virtutes. quia inter sermones illi qui sunt circa operationes vniuersales sunt magis inanes q̄ illi q̄ sunt circa operatiōes particulares. quia particulares sunt veriores Cuius rōem assignat phūs. quia operationes sunt circa singularia. ergo sermones operatiui in vniuersali sunt inanes. Sciendum secundo q̄ distinguendo virtutes ſm quosdā modos generales virtutū omnes possunt reduci ad quatuor sicut loquuntur Tullius et Seneca de virtutibꝫ. tamē conueniētius distinguūtur virtutes ſm subiecta sicut eas distinguit Arestoteles. Et ſm eum quatuor virtutes que sunt iusticia. prudentia. fortitudo et temperantia nō dicuntur principales quia sunt generales. sed q̄ alie virtutes reducunt ad ipsas sicut spēs ad genera. et ideo dicuntur cardinales.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sciēndū tercio q̄ prudētia accipitur dupliciter. vno modo fm̄ suam essentiam. z sic est virtus intellectualis perficiens intellectum. Alio modo fm̄ materiam suam. et sic est virtus moralis. quia est circa agibilia que cadūt sub arte. Et iō phs nō facit mētionē de iusticia z prudē tia. De iusticia quidem. quia habet diuersas species in q̄ bus nō simpliciter accipitur medium. sed de ipsa dicetur in quinto huius. De prudentia etiā nō agit hic. quia nō est simpliciter moralis. sed de ipsa dicetur in sexto huius igitur phs in presenti passu agit de reperantia z fortitudi/ ne que sunt principales. z de quibusdaz aliis virtutibus

Sciendu quarto. q̄ omes alie virtutes sunt circa ali quas passiones anime. que quidē passiones respiciūt ali/ quod subiectum quod pertinet ad vitam corporalem hō minis vel ad bona exteriora vel ad humanos actus. Si obiecta pineant ad corpalem vitam. sic sumūtur due vir tutes. s. fortitudo z temperātia. Fortitudo scz circa pici/ la interīmētia virtutem. z medietas vocatur fortitudo. su perabundātia vero audacia. sed defectus vocaf timidi/ tas Temperātia vero respicit ea que sunt vtilia ad con/ seruādum vitā. sicut cibus potus z venena. z superabun/ dantia in talib̄ vocatur intēperantia. sed defectus est in/ noiatus. quia in paucis repitur. eo q̄ homines naturaliter appetūt talia. Phs aūt vocat eos insensibiles. Si sit cir/ ca passiōes aīe quoz obiecta sunt bona exteriora hoc est dupliciter. aut ergo est circa ꝯcupiscētias exteriorū bonorum aut circa exteriora mala. Si primū hoc est dupliciter. aut cir ca exteriora bona que sunt diuitie. aut circa exteriora bo na que sunt honores Si primū hoc est dupliciter. aut cir ca mediocres diuitias. z sic medietas vocaf liberalitas q̄ est medietas circa datiōem z acceptiōem pecuniarū Pro digalitas est superabundantia. z illiberalitas est defectus Si sit circa magnas diuitias sic magnificētia est media tas. apirocalia vero est superabundātia. Et dr ab a quod est sine z piros qđ est experientia. z calos qđ est bonū. qsi sine experientia boni. q̄ tales multa exponetes nō curāt qualiter exponant. Vel dicitur bannausia a bānos qđ est fornax. q̄ tales ad instar fornacis oīa cōsumūt. Defectus vero vocatur pusificentia. Si vero respiciat hono res. hoc est dupliciter. aut ergo magnos aut mediocres. Si magnos sic medietas vocaf magnanimitas. superabūdā tia vero caumotes. a cauma qđ est incendium. eo q̄ sup abundans in talib̄ ardet in his que pertinēt ad appetitū honoris ardēter appetendo honores. Defectus aūt vo catur pusillanimitas. Si vero sit circa mediocres hono/ res. sic superabundans in desiderio honoris vocatur phi lotimus. i. amator honoris. Ille vero qui deficit in appe/ titu honoris vocaf aphilotimi. i. sine amore vel appeti/ tu honoris Ille vero qui medio modo se habet est innoia tus. possumus tamē fingere nomē. z vocatur mediī phi lothimii Et medietatē vocamus philothimam a nomi ne extremi. q̄ vero medium est innominatū. ideo illi qui sunt in extremis ꝓtendunt de medio. quia scz vterq̄ di/ cit se esse in medio. z ita est fere in oīb̄ aliis vicijs. q̄ sci licet vtrunq̄ extremorum putat se esse in medio. z pu/ tat virtuosum esse in altero extremo. sicut timidus repu tat fortē esse audacē. audax vero reputat fortem esse timi dum Si vero virtus respiciat exteriora mala ex q̄bus hō prouocaf ad iram. sic medietas est māsuetudo. superab undantia vero iracūdia. z defectus irascibilitas. Si ꝯo virtus respiciat humanos actus. sic sūt alie tres medieta tes q̄ cōueniūt in hoc q̄ sunt circa vera z opa q̄b̄ homes ad inuicē cōmunicāt. sed dr̄ ꝯtum ad hoc q̄ vna est cir ca veritatem q̄ est in dictis vel factis hoīm. et hec dr ve ritas Sed fixio falsi scz qñ aliquis fingit maiora de se q̄ scit vocatur iactantia. defectus vero yronia quasi irrisio. et talis fictor seu irrisor dr Alie due sunt circa delectati onem verboz z operū. quibus homines adinuicem cō/ municant. quarū vna est circa delectatiōem eozū q̄ sunt vel fiunt in ludo. z hec vocatur eutrapelia ab eu quod est bonū. z trapello as are qđ idem est quod verto is ere. q̄/ si bonū vertens in ludo. Qui vero habūdat in talib̄ vo catur bomolchus. a bomos qđ est altare. olchos raptor. q̄ sicut milui volabāt ad aras ydoloz in q̄b̄ aīalia im/ molabanf vt aliquid inde raperent ita ille qui excedit in ludo sp instat ad hoc q̄ rapiat aliquid. vl factū in ludos querat. qui aūt deficit in talib̄ vocatur agroicus. i. agre/ stis. Tercia medietas est circa ea que pinent ad cōmu/ nem vitā. que dr amicicia. Et ille qui in talibus medio mō se hz vocatur amicus. nō ab effectu amandi. sz a de/ centi cōuersatione. potest etiā vocari affabilis. Ille vero qui supabundat et facit solū causa ludendi vocatur pla cidus. Sed si faciat causa alicuius vtilitatis puta pter lucrum vocatur blanditor seu adulator. qui aūt in h̄ defi cit vocatur vertigiosus et discolus

Conclusio Tīn sunt duodecim virtutes mozales cōprehēdo iusticiā et prudentiam sub illo numero. Probatur p̄ sufficientiā quia omnis virtus mozalis est in ratione aut appetitu. Si in ratione sic est prudentia Si in appetitu hoc est du pliciter. aut circa passiones aut circa operationes. Si se/ cundum sic est iusticia Si primuz hoc est dupliciter. aut tales passiones ordinantur ad res exteriores. aut ad ac/ tus humanos. Si primum. hoc est dupliciter. aut tales res exteriores directe respiciunt vitam hominis aut non Si primum. hoc est dupliciter. aut sunt circa cōseruātes vitam aut non Si scdm sic est fortitudo. si primuz sic est temperantia. Si vero non directe respiciant vitam ho/ minis hoc est dupliciter. aut sunt respectu boni aut mali Si secundū sic est mansuetudo Si primū hoc est dupli/ citer. aut sunt diuitie aut honores. Si sunt diuitie hoc est dupliciter. aut sunt magne aut mediocres. Si primū sic est magnificentia. si secundū sic est liberalitas Si sunt cir ca honores hoc est dupliciter. aut sunt magni aut medi/ ocres. Si primū sic est magnanimitas. si secunduz sic est philothimia. Si circa actus humanos hoc est duplici/ ter. aut circa veritatem ipsoz tam in dictis q̄ in fac/ tis. et sic est veritas. Aut circa delectationem ipsoz et hoc dupliciter. quia vel est in iocis vel in seriosis Si pri/ mum sic est eutrapelia. si secundum sic est amicicia seu af fabilitas. Ex predictis patet q̄ sunt duodecim virtu/ tes mozales z non plures neq̄ pauciores. Rationes ante oppositum soluuntur ex dictis.

Quoniā quidem igitur est virtus moza/ lis medietas. z qualiter z qm̄ est medie/ tas duaz maliciaz. huius quidem fm̄ superabundantiā. huius aūt fm̄ defectū. z qm̄ talis est q̄ cōiectatrix mediī est qđ est in passionib̄ et operationib̄ sufficiēter dcm̄ est Jō et difficile

UVA. BHSC. IyR_098_1

est studiosum esse. In vnoquoq; em̃ medio accipere difficile. puta circuli medium non cuiuslibet. sed scientis. Sic autem et irasci cuiuslibet quidem et facile. et dare argentum ⁊ consumere. cui autē ⁊ quantū ⁊ quādo ⁊ cuius gratia ⁊ qualiter non adhuc cuiuslibet. neq; facile quod est bene et rarum ⁊ laudabile et bonum Propter quod oportet coniectantē mediū p̄mū quidē recedere a magis contrario. quēad modū ⁊ Calipso mouebat. hoc extra fumuz q̄dem et vndā custodi nauē. Extremoz̄ enim hoc quidē est peccatuz magis. hoc autē min9 quia igitur mediū attingere summe difficile. ꝑm secundā aiunt nauigationē minima sumendū malorum. hoc autem erit maxime hoc modo quo dicimus. Intendere autē oportet ⁊ ad que et ipsi facile mobiles sum9. alij em̃ ad alia aptati sumus. hoc autē erit notū ex delectatione et tristicia facta circa nos. In contrariū autem attrahere nosipsos oportet. multū em̃ abducentes a peccato in mediū veniemus. quod tortuosa lignoz̄ dirigentes faciunt. In omni autē maxime obseruandū delectabile ⁊ delectationē. Non em̃ non accipientes iudicamus eam. Quod igitur plebis senes patiebātur ad helenam. hoc oportet pati et nos ad delectationē. et in omnibus illoz̄ dicere vocem. Sic igitur abūcientes ipsam minus peccabimus hoc igitur facientes vt in capitulo dicam9 maxime poterimus mediū adipisci. Difficile autem forsitan hoc ⁊ maxime in singularibus nō em̃ facile determinare q̄liter ⁊ quib9 ⁊ in q̄lib9 et quantū tēpus determinandum. Etem̃ nos quādoq; quidē deficiētes laudam9 ⁊ mansuetos dicimus. q̄q; aūt grauantes viriles vocamus. Sed qui quidē parum et bene transgredit nō vituperat. neq; ad maius neq; ad min9 sed qui plus Iste em̃ nō latet. hic aūt vsq; quo et inquantū vituperabilis. non facile ꝑmone determinare. Neq; em̃ aliud aliq̄d sensibiliuz talia autē in singularibus ⁊ in sensu iudicium. Hoc quidez igitur tantū ostendit q̄m melius habitus in omnib9 laudabilis. Declinare aūt oportz q̄nq; quidē ad supabundantiaz. quando q; aūt ad defectū: Fit enim facile medium et quod bene adipiscemur.

Queritur octauo. Utrum extrema vicia plus contrarientur ad inuicem q̄ virtutes Arguit̄ ꝓmo contra suppositū. q2 contrarietas est inter ea que maxime distāt: sed virtutū ad extremā nō est maxima distātia cū sit maior inter extrema. ergo extrema vicia nō cōtrariant̄ ad inuicē. Scdo sic: si sic seḡret̄ q; vni plura ꝓtrariarent̄. ꝑns est falsum. igit̄ cē.

Tercio arguitur ꝓtra q̄situ. q2 vicia opponūtur virtuti tam ꝑm genus q̄ ꝑm spēm cū ambo vicia sint de genere mali. ⁊ virtus de genere boni: Sed vicia nō opponunt̄ ad inuicem nisi ꝑm spēm cū sint eiusdē generis scz mali. ergo plus opponunt̄ virtuti q̄ adinuicē. In oppositū est ꝓbus in textu. Qro responsione

Sciendum Q; postq; ꝓbus applicauit diffinitionē virtutis ad spēales virtutes. ꝑnter determinat de oppositione virtutum et viciorum. vnde dt̄ virtus et viciū pñt dupl'r considerari. Uno mō ꝑm rōnem bonitatis ⁊ malicie que eis ꝙuenit ex cōformitate ad rōnem rectā a qua non sortiuntur formam nec spēm. vt dictū est. Alio modo ꝑm ꝓpriā spēm et substantiam eorum vt scz sunt habitus quidā accipientes spēm et naturam ab obiectis.

Conclusio prima

Loquēdo de virtute ⁊ vicijs ꝑm rōnem bonitatis ⁊ malicie vicia plus opponūtur virtuti q̄ ad inuicē. Cōclusio satis patet ꝙ vltimā rōem ante oppositum. ꝓbus em̃ nō cōsiderauit virtutem ⁊ viciū hoc mō. sed ꝑm q; sunt quidā habitus ⁊ ꝑm subam eor. Cōclusio scda. extrema vicia ꝓtrariant̄ ad inuicē ⁊ etiā medio ꝑm id qđ sunt siue ꝑm suā subam. Prima ptem nō probat. Aresto. q2 satis manifesta est. ex eo q; extrema maxime distāt sicut arguitur ante oppositū. Et huius opōnis radix ⁊ fundamentum est priuatiua oppō sicut et cuiuslibet ꝓtrarietas eo q; viciū priuatiue se hz ad rectitudinē rōis quā includit virtus in sua rōne. Sed pro ꝓbatione secūde ptis considerandū est q; cū medium ꝓticipet aliqualiter vtrūq; extremū. inquantū ꝓticipat vnū extremum ꝓtrariatur alteri sicut eq̄le quod est mediū inter magnū ⁊ puū in ꝓpatione ad paruū et magnū. ⁊ iō eq̄le opponit̄ magno ꝑm rōnem pui. et quo ꝑm rōnem magni. Cū igitur virtus mediet inter duo extrema vicia. ipsa ꝓpata vni habet rōnem alterius. q̄ vtriq; illoz̄ cōtrariabitur: vt fortis in ꝓpatione ad timidū dr̄ audax. et in ꝓpatione ad audacē dr̄ timidus. Et ita de ꝓpantia liberalitate cē. Ex quo infert ꝓbus q; extrema ꝓticiunt mediū alterū ad alterū. vt timidus fortem vocat audacem. audax vero vocat fortem timidū

Oclusio tercia Accipiēdo virtutem ⁊ vicia ꝑm eorum speciē et substantiā maior est oppositio viciorum ad

UVA. BHSC. IyR_098_1

inuicē ꝯ ad virtutē ꝑ duab⁹ rōnib⁹ textus. ꝓma est ꝯto aliqua magis distant tanto plus ꝓtrianť. sed extrema plus distāt ab inuicē ꝯ a medio ſm eoꝝ ſubstantiā. Secūda rō virtutis ad vnū extremū est aliqua ſilitudo sicut inter fortitudinē ⁊ audaciā ⁊ inter liberalitatē ⁊ ꝑdigalitatem. sed inter duo vicia est oīmoda dissilitudo. ergo plus ꝓtriātur vicia ad inuicē ꝯ ad mediū Conclusio quarta licet virtus vtrīq extremoꝝ ꝓtrarietur plus tñ ꝓtriatur vni ꝯ alteri. ꝓma ps iā patuit Et ſcōa ꝑbatur rōne ſupra tacta ex ꝑte rei. qz virtus maiorē habet ſimilitudinē cū vno extremo ꝯ cū alio sicut dictū est igit ⁊c. Scōa rō sumitur ex ꝑte materie et ꝓcedit sic. Quia cū ad virtutē ꝑtineat repellere vicia. intentio virtutis ē magis illa vicia repellere ad q̄ habemus maiorē inclinatiōez sed maiorē habemus inclinationē ad vnū ꝯ ad aliud. ergo illa vicia ad que magis inclinamur sunt magis ꝓtraria virtuti. Exemplū est vt magis nati sumus ad ꝓsequendū delectationes ꝯ ad fugiendū eas et sic illa vicia sunt magis cōtraria virtuti que magis nata sunt crescere in nobis. in aliq̄bus plus virtus plus cōtrariatur superabundantie ꝯ defectui ⁊ in aliq̄bus ꝓtrariū reperitur Et si q̄ratur q̄o hoc poterimus scire rñdetur q rō h̄ui⁹ accipi debet a natura passionum. in passionibus que ꝑtinet ad prosecutionem appetitus viciū qđ est in defectib⁹ minus ꝓtrariatur virtuti ꝯ vicium qđ est superabundantia. sed in passionib⁹ q̄ retrahūt ab eo qđ est ſm rōem sicut timor viciū qđ est in defectu plus ꝓtrariať virtuti ꝯ viciū qđ est superabundātia sicut patet circa fortitudinem

Dubitať q̄et quot sunt documēta ab Aresto. tradita ad inuestigandū mediū virtutis Rñdetur q sunt tria Primū sumiť ex natura rei ⁊ est tale. q qz accipe mediuz virtutis est difficile ꝑpter hoc oportet eum q̄ tendit ad medium ꝓuenire ꝓncipaliter ad hoc intēdere vt recedat ab extremo quod magis cōtrariatur virtuti Et si aliq̄s velit esse fortis debet adh̄ibere studiū vt a timiditate recedat. Rōem documēti assignat ꝑbus qz extremū magis cōtrariū virtuti magis maius pctm̄ ⁊ extremū virtuti simplicius est min⁹ pctm̄. Et iō qz attingere mediū est difficile oportet hoiem volentē ad ꝫmōi mediū ꝓuenire maxime vitare vicia virtuti magis cōtraria Scōm documentum est et sumitur ex ꝑte materie q oportet illuz q̄ vult fieri virtuosus recedere ab eo cui naturaliter est inclinatꝰ Lō uertendo se in alterā ꝑtem Ponit exēplū Aristotiles de illis q̄ dirigunt lingua tortuosa nā torquent eā in oppositam ꝑtem. Et tandē ea redigūt ad mediū. scz ad rectitudinē Tertiū documentū qđ sumitur ſm id qđ est cōe oibus et est tale q tendens ad virtutē maxime debet cauere a delectationib⁹. eo q hoīes naturaliter ad delectationem inclinātur. Et ex istis patet q attingere mediū ē difficile. qz ḡ sic est difficile inuenire mediū seqtur q ille q̄ parum transgredit recedendo a medio virtutis nō vituperatur siue excedat superabundādo. qz modicus recessus a medio virtutis latet ꝑpter difficultatē medij. sed ille q̄ multum excedit vituparatur. qz tunc recessus non latet. Sed si q̄ratur q̄lis ⁊ ꝯtus recessus a medio virtutis vituperať Rñdet Aresto. q hoc nō ꝑt de facili termīari. Rō est. qa sicut sensibilia q̄ sensu cognoscūtur nō ꝑnt faciliter ꝑ rationem determinari. ita nec ea q̄ ꝑtinent ad opationes virtutū in ſupioribus circūſtantijs faciliter determinari ꝑnt nam iudicium singularium ad sensum ꝑtinet Rationes ante oppositum soluuntur ex dictis. Et in hoc finitur secundus liber ethicorum.

Jrtute itaq; et circa passiones ⁊ opatiōes existēte ⁊ in volūtarijs q̄dē laudib⁹ ⁊ vitupijs factis Jn volūtarijs aūt venia q̄nq; aut ⁊ misericordia volūtariū ⁊ inuolūtariū necessariū forsitan determiare de ꝑtute intēdētib⁹. Utile aūt ⁊ legislatorib⁹ ⁊ ad honores ⁊ penas Videnť aūt inuolūtaria esse. q violēta vel ꝑpter ignorātiā facta. Violētū aūt est cuius ꝓncipiū extra tale existēs. in q̄ nil ꝓfert operās vel patiēs puta si spūs tulerit alicubi vel hoīs dñi exītes Quecūq; aūt ꝑpter timorē maioꝝ maloꝝ opata sunt. vel ꝑpter bonū aliq̄d. puta si tirānꝰ ꝑcipiat turpe aliq̄d opari dīs exīs parētū ⁊ filioꝝ. ⁊ opante q̄dē saluāť. nō opante aūt morianť. dubitatōem h̄z vtrū volūtaria sunt vel inuolūtaria. Tale aūt aliq̄d accidit ⁊ circa eas q̄ in tēpestatib⁹ eiectōes. Simplr̄ q̄dem nullus eligeret volūtariꝰ. in salute ām sui ⁊ alioꝝ omniū intellectū hāntes. Mixte q̄dē igitur sunt tales opatiōes Assimilanť aūt magis voluntarijs. volūtarie eīm sunt tūc cū opate sunt. finis aūt operatiōis ſm tēpus est. Et volūtariū aūt ⁊ inuolūtariū q̄n opať. Dicendū opať aūt volens et eīm ꝓncipiū mouendi organicas ptes in talib⁹ opatiōib⁹ in ipso est. quoꝝ aūt in ipso ꝓncipiū in ipso ⁊ operari ⁊ nō volūtaria. ita q; talia simpliciter aūt forsitan inuoluntaria. Nullus eīm vtiq; eligeret ſm seipsum taliū aliq̄d. Jn opationib⁹ aūt talib⁹ q̄nq; ⁊ laudāt̄ q̄n turpe aliquod vel triste sustinent ꝑ magnis ⁊ bonis. cū aūt ecōuerso vituperanť turpissima eīm suffere ꝑ nullo bono vel modico prauī Jn aliquib⁹ aūt laus quidem nō fit venia aūt q̄n ꝑpter hec opať aliq̄s. que nō oportet q̄ humanaz naturā excedūt ⁊ nullus vtiq; sustineret. Quedaz aūt fortassis non est cogi sed magis moriendum patientem durissima. Etenim euripedis alec/

UVA. BHSC. IyR_098_1

meona derisoria videnť cogẽtia matrẽ occide re Est aũt difficile qñq; Judicare quale p̃ q̃li eligendũ. ꝛ quid p̃ quo sustinendũ. Adhuc ãt difficilius immorari cognitis vt eñ̃ in multũ est que q̃dem expectanť tristicia. q̃ aũt cogunť turpia. vñ laudes ꝛ vituperia fiunt circa coac/tos vel nõ. Qualia vtiq; dicendũ violenta vel simplr q̃dem qñ cã in his que exterius est. et q̃ operať nihil ꝓfert. que aũt fm seipsa q̃dem ĩuo lũtaria sunt. nũc aũt ꝛ p̃ his volũtaria. magis aũt assimulanť volũtarijs. opatões eñ in sin gularib; hec aũt volũtaria q̃lia aũt p̃ q̃lib; eli/gendũ non facile tradere. multe eñ differentie sunt in singularib;. Si q̃s aũt dona ꝛ delecta bilia dicat violẽta eẽ. cogunt eñ exterius exñ/tia. oĩa vtiq; sic erũt violenta. hoc eñ grã oẽs omnia operanť. Et q̃ q̃dem vi ꝛ nolentes cuz tristicia: qui autem ꝓpter bonũ cum delecta tione: Ridiculũ aũt causari que exterius sz nõ ipsum bene venabilem existentẽ a talibus. Et bonoꝝ quidẽ seipsum turpiũ autem delectabi lia. Videť vtiq; violentũ esse cuius p̃ncipiuz extrinsecus nihil conferente vim passo.

Circa tertium librum

ethicorũ Aresto. Querit primo vtrũ violentia causet ĩuoluntariũ Arguitur p̃mo q̃ non. q̃ voluntarium ꝛ ĩuoluntariũ dicunť in ordine ad voluntatem. sed volun tas non p̃t fieri violenta cũ sit libera. g̃ violentia non cau sat ĩuoluntariũ Scõo arguitur illa q̃ fiunt a principio extrinseco sunt violẽta. sed oĩa talia non sunt voluntaria cum volũtas moueať ab obiecto extrinseco Tercio il/lud nõ est ĩuoluntariũ quod fit a volũtate. Sed multa violenta fiunt a voluntate. sicut homo flectere p̃t aliq̃ membrum contra naturalem eius inclinationem.

In oppositũ est phs in textu. Pro rñsione.

Sciendum primo

Q̃ postq̃ phs determinauit de virtute in communi in secundo libro Consequẽter in hoc tercio determinat de quibusd ã principijs actuũ voluntatis. scz de voluntario et ĩuoluntario. Et q̃ dicitur q̃ de ipsis hic sit determi nandum. quod pbat dupl'r Primo q̃ laus ꝛ vituperiũ virtuti ꝛ vicio debenť. Sed rationes laudis ꝛ vituperij varianť fm voluntariũ ꝛ ĩuoluntariũ. g̃ determinantez de virtute oportet de istis determinare Secundum pro/bat. nam opationibus volũtarijs si bone sint debeť laus si praue vituperium. Sed ĩuoluntarijs si sunt bone vel male non debetur laus vel vituperiũ. sed magis venia Scõo de illo est magis hic determinãdũ q̃ oz cognosci a legislatore. cũ iste liber ordineť ad politicã. sed cognitio volũtarij ꝛ ĩuoluntarij necessaria est legislatori. ergo ꝛc. Dino p̃z q̃ legislator hz statuere honores tene opan/tibus si hec faciant volũtarie. penas vero male facientib;. si ĩuolũtarie nõ merenť honores vel penas

Sciendũ scõo. q̃ hic p̃mo agit de ĩuolũtario. q̃ sim/plicius est q̃z volũtariũ. eo q̃ a simplici causa ꝓcedit. puta ex sola ignorantia vel ex sola violentia. Sed ad volũtari um oportet plura ꝓcurrere. ꝛ ideo volũtariũ ꝛ ĩuolũta/rium nõ ꝓuenit ꝑ tutis.

Conclusio prima

Duplex est ĩuolũtariũ. scz p̃ violentiã ꝛ p̃ ignorãtiã Patz q̃ ĩuolũtariũ est ꝑuatio volũtarij. sed volũtariuz ĩportat motũ volũtatis q̃ ꝑsupponit cognitiõez appre/hensiue virtutis. q̃ bonũ apprehesum mouet volũtatem Ideo oz dupl'r ĩuolũtariuz. Vno mõ p̃ hoc q̃ excludiť motus appetitiue virtutis. ꝛ hoc est ĩuolũtariũ p̃ violẽ/tiam. Alio mõ excludiť virtus apprehensiua. et hoc est in uolũtarium p̃ ignorantiam.

Conclusio responsiua ad q̃situ. violẽtia capit ĩuolũ/tariũ. Patz q̃ violentũ est cuiꝰ p̃ncipiũ est extra. passo nõ ꝓferẽte vim ad talẽ motũ. vt si ventꝰ intulerit vel iportu uerit hoiem ad aliquẽ locuz ꝓtra volũtatem eiꝰ. motus violẽtia (cũ sit ꝓtra volũtatẽ causat ĩuolũtariũ. igit ꝛc.

Dubitatur primo

Vtrũ facta ꝓpter metũ sint volũtaria. vt si aliq̃s operet ꝓpter timorẽ alioꝝ maloꝝ. Puta si aliquis tyrãnus p̃ci/piat p̃i q̃ circa filios suos aliq̃d turpe opetur. vputa q̃ filios occidat. si opet illud turpe ex timore dubiũ est vtꝝ faciat volũtarie vel ĩuolũtarie. Aliud exemplũ dat phs de illis q̃ proiciũt suas res in mari. Rñdet phs q̃ tales res sunt mixte ex volũtario ꝛ ĩuolũtario. magis tñ dicẽ/de sunt volũtarie q̃z ĩuolũtarie Probať q̃ vnũq̃q; ma gis dicendũ est tale q̃le est dũ actu opať q̃z q̃ soluz est in potentia vel in apprehensione. sed iste opatiões ꝯsidera/te sub oĩb; circũstãcijs simul q̃ actu opanť sunt volũta rie. g̃ magis debẽt dici volũtarie q̃z ĩuolũtarie. Itẽ prin/cipiũ mouẽdi ad hmõi opatiões est in ipso hoie. scz p̃nci/piũ applicãdi mẽbra ad sic operandum. g̃ sunt volũtarie Item laus ꝛ vituperiũ debenť talib; opatiõib;. ꝛ tñ nõ de tentur nisi volũtarijs opatiõib;. g̃ ꝛc

Dubitať scõo vtrũ ꝓpiscentia causet ĩuolũtariuz Rñdeť q̃ nõ. imo auget volũtariũ. Probať dupl'r rõnib; phi. Prima est. si bona delectabilia faciẽdo ꝓpiscẽtiaz causarent ĩuolũtariũ. q̃si cogendo hoies ad opari seq̃reť q̃ oĩa ab hoie ĩuolũtarie fierent. q̃ grã delectabiliũ hoꝰ/mines oĩa opanť. Scõa rõ. q̃ fit p̃ violentiã ꝛ ĩuolũta/rie inducit tristiciã. q̃ aũt fit ꝓpter bonũ fit cũ delectatõe g̃ nõ fit ĩuolũtarie. Tercia rõ. ridiculũ est dicere exterio ra cogere ꝛ violentare hominẽ. q̃ ex hoc se reddit hõ in/uenerabilẽ. cũ discat se superari a talib; quoꝝ nullũ habet rõnem boni vlis. et sic homo illud libere pt vel nõ potest. Quarta rõ. incõueniens est dicere se esse cãm bonarum opationũ ꝛ bona exteriora turpiũ. cum opatões opposite in eandẽ cãm rõnalem reducãtur. Et ita idẽ hõ est cau/sa bonarũ operationũ ꝛ turpiũ. Ultima rõ. violentuz est cuius p̃ncipiũ est extra passo non ꝓferente vim. sed ille q̃ agit ꝓpter bona delectabilia ꝓfert aliquid ad actionem

UVA. BHSC. IyR_098_1

q̄uis p̄ncipiū inclinās eius volūtatē sit extra. nō tñ eius opatio est violenta. qꝛ volūtas ad talē motū hꝫ naturalē inclinatōem. g̃ nō causat inuolūtariū. Et ꝑ hoc soluitur secūda rō ante oppositū

Ad rationes Ante oppositū Ad p̄mā dꝛ ꝙ duplex est actꝰ volūtariꝰ. Quidā est a volūtate elicitus. vt velle ⁊ nolle. et q̄ sunt isto mō actus volūtatis nō sunt violenti. qꝛ ille actꝰ nihil aliud est q̄ꝫ inclinatio q̄dam ꝓcedens ab interiori p̄ncipio cognoscente. nam violentū est ab exteriori ⁊ ꝯtra inclinationē volūtatis. ⁊ sic implicat ꝯtradictionem ꝙ ille actꝰ fiat violente. Aliꝰ est actus q̄ fit a voluntate tanq̄ꝫ ab imperāte. sed exercet̄ mediante alia potentia sicut loq̄ ⁊ ambulare. ⁊ quo ad illū actū volūtatis p̄t inferri violētia. qꝛ ꝑtes exteriores p̄nt impediri ne exequātur imperiū volūtatis. vt si volens currere ab alio detineatur Ad aliā dꝛ. ꝙ licet illa flectio mēbri sit mēbro violenta ſm ꝙ est res q̄dam. nō tñ est sibi violenta ſm ꝙ mēbrū est aīatum ⁊ ꝑs aīalis. Vel aliter dꝛ ꝙ licet sit violenta ꝓut violentū opponit̄ naturali. nō tñ ꝓut violentū opponitur volūtario

Uod aūt ꝓpter ignorantiā nō volūtariū q̄dē om̄e est. Inuolūtariuꝫ aūt qd̄ triste ⁊ in penitudine. q̄ em̄ ꝓpter ignorantiā opat̄ qd̄ cūq̄ꝫ nihil tristatꝰ in opatiōe. volens q̄dē non opatꝰ est qd̄ nō sciuit. neq̄ꝫ rursum nolēs non tristatꝰ de eo qd̄ ꝓpter ignorātiā q̄ q̄dem in penitudine nolēs videt̄. q̄ autē nō penitet. qꝛ alit̄ sit nō volens. qꝛ em̄ differt meliꝰ est habere nomen ꝓpriū. Alterū aūt videt̄ ⁊ ꝓpter ignorantiam opari a beo qd̄ est ignorantē facere Ebrius em̄ vel qui irascit̄ nō videt̄ ꝓpter ignorātiā operari. sed ꝓpter aliq̄d eorū q̄ dicta sunt. non sciens aūt sed ignorās. ignorat q̄dē igit̄ om̄is malus que optet opari ⁊ a quibꝫ fugiendū. ⁊ ꝓpter tale peccatū iniusti ⁊ vniuersalit̄ mali fiūt Inuolūtariū aūt vult dici nō si q̄s ignorat qd̄ ꝯfert. non em̄ qm̄ electione ignorātia causa inuoluntarij. sed malicie. Neq̄ꝫ que vniuersalis vituperat̄ em̄ ꝓpter hāc. sed que in singularibꝫ in quibꝫ ⁊ circa que operatio. In his em̄ misericordia ⁊ venia. horum em̄ aliquod ignorans inuolūtarie opat̄ Forsitan aūt nō malū determinare hec et q̄ ⁊ quot sint. ⁊ q̄s vtiq̄ꝫ ⁊ q̄d ⁊ circa q̄d vel in quo opa. quādoq̄ꝫ aūt et quo puta instrumento. ⁊ gratia cuius. puta salutis et qualiter puta quiete vel vehementer.

Om̄ia quidē igit̄ nullus vtiq̄ꝫ ignorabit nō insanus. Manifestū autē ꝙ neq̄ꝫ operātē q̄liter em̄ seipsuꝫ. Quid aūt opat̄ ignorabit vtiq̄ꝫ aliq̄s. puta dicentes aiūt excidere ipsos vel nō scire. quoniā ineffabilia erāt quēadmoduꝫ aystili mistica vel mōstrare volēs dimittere vt q̄telū existimabit vtiq̄ꝫ aliquis ⁊ filiū oppugnatorē esse. quēadmoduꝫ meropem rotūdari hastam lanceatā vel lapidem pumicē esse ⁊ in salutē ꝑcutiens Occidere vtiq̄ꝫ ⁊ ostēdere volēs quēadmodū pugilles ꝑcutiant vtiq̄ꝫ Circa oīa vtiq̄ꝫ hec ignorantia existēte in q̄bꝫ opatio q̄ horū aliquid ignorat nolens videt̄ operari ⁊ maxime p̄ncipalissimis. Principalissima aūt esse vident̄ in q̄bꝫ opatio ⁊ onꝰ gratia Scd̄m talē vtiq̄ꝫ ignorantiā inuolūtario dicto adhuc oportꝫ operationē tristē eē ⁊ in penitudine

Xistente aūt inuolūtario qd̄ vi ⁊ ꝓpter ignorantiam voluntarium vtiq̄ꝫ videbitur cuius p̄ncipiū est in ipso sciente singularia in quibꝫ est operatio. Forsitan em̄ nō bene dicitur inuolūtaria esse que propter iram vel ꝯcupiscentiam. Primū quidez em̄ adhuc nullum animaliū aliorum volūtarium operatur neq̄ꝫ pueri. Deinde vtrum nihil voluntarie operamur eorū que propter ꝯcupiscentiam vel iram vel bona q̄dem volūtarie. mala aūt nō voluntarie. sꝫ ridiculū vna cā existente. Incōueniēs aūt forte īuolūtaria dicere q̄ optet appetere. oꝫ aūt ⁊ irasci in q̄busdā ⁊ ꝯcupiscere q̄dā puta sanitatē vel disciplinā. Uident̄ aūt īuolūtaria q̄dē tristia eē. q̄ aūt ſm ꝯcupiscētiā delectabilia Adhuc aūt q̄d dr̄nt in eēndo volūtaria q̄ ſm cogitationē vel irā peccāt̄. fugiēda em̄ ābo Uident̄ aūt nō minus hūane eē irrōnabiles passiōes q̄ꝝ ⁊ opatōes hoīs ab ira ⁊ ꝯcupiscētia incōueniēs itaq̄ꝫ ponere inuolūtaria hec

UVA. BHSC. IyR_098_1

Queritur scdo vtrū ignorātia causet inuoluntariū Arguit primo q nō. qz inuolūtariū meret venia ⁊ mia: sz qō agit p ignorātiā nō meret venia. g ignorātia nō causat inuoluntariū. Scdo oīe peccatū est cū ignorātia: qz vt dr textus oīs peccans est ignorās. g si ignorātia causat inuoluntariuz. seqtur q oīe pctū erit inuoluntariū Tercio sic voluntariuz est cum tristicia Sed quidā ignorātes sunt sine tristicia: puta si aliquis occidat hostem credendo occidere socium. ergo ignorantia non causat inuoluntariū In oppositū est pḥus in textu Pro resonsione

Sciendum primo

Q̄ postq̄ pḥs determinauit de inuoluntario per violētiam. hic ꝑnter determinat de inuolūtario per ignorātiā Vnde qz ignorātia cognitionē (que p̄requirit ad voluntariū) iō ignorantia priuat cognitionē requisitam.

Sciendū scdo. q ignorātia tripl'r se hz ad actū voluntatis. s. ꝓcomitāter. ꝑnter ⁊ antecedenter. Cōcomitāter se hz. qñ est ignorātia de illo quod agit. Et tñ si sciret nihilominus agēs oparet. vt in exēplo dato ante opposituz Et tūc ignorātia nō causat inuoluntariū. qz non causat aliqd quod sit repugnās voluntati Cōsequenter aūt se habet qñ ipa ignorantia est volūtaria Quod fit dupliciter. Uno mō qz actus volūtatis fundat in ignorantia. sicut cum aliquis vult ignorare vt habeat excusationē peccati Et dicitur hec ignorātia affectata. Alio mō dr ignorantia volūtaria illius quod aliqs p̄t. et dz scire: Et tunc est ignorātia male electionis vel ex passione vel ex habitu puenientes. Sicut cū est aliquis ignorās vlia principia iuris Et istis modis ignorātia nō causat inuoluntarium tñ causat inuoluntariū fm q p̄cedit motū voluntatis ad aliquid agendū Sed añcedenter se habet ignorantia ad voluntatem. qz non est voluntaria. ⁊ tamē est cā volendi qz al's non vellet aliquis. vt cū aliquis ignorat aliquā circūstantiam actus quā non tenebatur scire. ⁊ ex hoc agit aliquid quod nō faceret si sciret. vt cum aliquis adhibita diligentia nesciens aliquid transire p viam proiecit sagittam qua interficit transeuntē. Et tunc ignorātia causat inuoluntarium simpliciter

Conclusio Ignorantia aliquarum singularium circumstantiarum causat inuoluntarium Patet ex dictis Sed ad videndum que sunt ille circunstantie quarum ignorantia inuolūtarium est Sciendum primo. q conditiones sunt q̄ sunt extra substantiā actus humani. et tñ quodāmodo attingunt actū ille circumstantie dicuntur. quia sunt extra rem ipsam. ⁊ tamen sunt circa substantiā actuū. vt accidentia eorum. Un Tullius septē ponit circūstantias que i his versib' ꝓtinent Quis q̄d vbi quib' auxilijs cur quo q̄n.

Est tñ cōsiderandū in actib' quis fecit qui fecerit vbi fecerit quib' instrumētis fecerit ⁊ etiā qñ. ⁊ quare fecerit et quo fecerit Sed Arestotiles in p̄ti textu addit vnaz sz circa quid que tñ a Tullio cōprehēditur sub quid'sicut Arestotiles cōprehendit duas sub vno noie: suz em dicit in quo comprehendit ⁊ quando et vbi.

Sciendū scdo. q non est possibile oīes circūstantias predictas ignorare nisi quis sit totaliter insanus. vñ inatimatum est q non potest ignorari quis sit operans. q̄a sic ignoraret seipsum qō est impossibile. Potest em aliqs ignorare illud quod operatur cū aliquis ignorat qualiter sit sagittandū. Discipulus emittens sagittā nescit quid facit nescit se dimittere telū p sagittā. potest etiā ignorare circa quid. vt patuit in exemplo ante oppositū. Tercio potest ignorare quo instrumento sicut aliqs in ludo vtatur lancea ferrea ⁊ acuta quā credit esse rotūdam ⁊ sine ferro. Quarto p̄t ignorari finis. vt si medicus p̄cutiens hominē ꝓpter sanitatē. ⁊ magister discipulū ꝓpter salutem spiritualē. ⁊ occidit illum. habet ignorantiam finis quia ignorat suuz opus venire ad talem finem. Quinto potest ignorari modus actiōis. sicut si aliquis ducat leuiter manū ad ostendendum alicui qualiter sit percutiendum. ⁊ ledat illum cui ostendebat tunc ledit ignorās. Unde ignorantia predictorum omnium causat inuolūtarium. verum est tamen q ad hoc q ignorantia predictorum esset inuolūtarium. oportet q ad operationem sequatur penitentia vel tristicia.

Dubitatur Quid sit inuolūtariū Respōdet pḥs. q̄ inuolūtariū est qō fit ꝓpter vim illatam et violentiā. Sed volūtariū est cuius principium est in ipso operante sciente singulares circūstantias q̄ ꝓcurrūt ad operatiōes. Per hoc q dicit (cuius principium est in ipso operante) excludit violētia. Et per hoc q dicitur sciente singulares circūstātias (que cōcurrunt ad operationem) differt ab ignorantia que causat inuolūtarium. Ex qua distinctione sequitur pluralitas errozis ponentium q oīe illud cuius principium est intra tē. cum scientia circūstantiarum est voluntarium. quia potest contingere q principium quod inter nos est sit volūtarium. Sed passio appetitus sensitiui puta ira et gaudium est illud principium. Et istum errorem improbat philosophus quinq̄ rationibus que satis possunt videri in textu.

Ad rationes Ante oppositū Ad primaz dicit q procedit de ignorantia eoz̄ que tenet ⁊ debet scire. Secūda ꝓcedit de ignorantia electiōis que est quodāmodo voluntaria vt dictū est. Et tercia ꝓcedit de ignorantia q̄ cōcomitanter se habet ad volūtatem.

Eterminatis aūt volūtario et inuoluntario de electiōe seq̄tur ptransire. Maxime autē videt ꝓprium esse virtuti ⁊ magis mores iudicare operatiōib'. Electio vtiq̄ volūtariū esse videt. non idem aūt sed in plus volūtariū Uolūtario quidē em et pueri et alia animalia ꝓmunicāt. electiōe aūt nō Et repentina q̄dem volūtaria esse dicimus. fm electionem aūt nō Dicētes aūt ipam ꝓcupiscentiā vel irā vel volūtatem. vel quādam opinionē nō recte videntur dicere. nō em ꝓmune electio ⁊ irrōnabiliū ꝓcupiscentia aūt ⁊ ira. Et incōtinens ꝓcupiscens q̄dem paratur. eligens aūt non cōtinens

UVA. BHSC. IyR_098_1

aūt ecōuerso eligens ꝺdem. ꝯcupiscens ãt nō Et electōi ꝺdem ꝯcupiscētia ꝓtraria. ꝯcupiscentia ãt ꝯcupiscēte nō. Et ꝯcupiscentia autē et delectabil' ꝛ tristis. electō aūt neꝙ tristis neꝙ delectabilis. Ira aūt adhuc minus. nequaꝙ em̄ q̄ ꝓpter iram fm̄ electionē eē videntur. Sed neꝙ volūtas ꝙuis ꝓpinqua esse videat Electio ꝺdem em̄ nō est impossibiliuꝫ ꝛ si ꝺs dicat elegi videbit insipiens. volūtas aūt ē impossibiliū puta īmortalitatis. Et volūtas ꝺdē est ꝛ circa ea q̄ nequaꝙ p ipm̄ opata sunt. vti ꝙ puta ypocritā aliquē vincere vl' athletā. eligit autē talia nullus. sed q̄cunqꝫ existimat fieri ipm̄. Adhuc aūt voluntas ꝺdem finis est magis aūt electio eoꝝ que ad finē puta sanitatem volumus. eligimus aūt p que sani erimus ꝛ felices quidē eē volumus ꝛ dicim9. eligim9 aūt dicere nō ꝯgruit. Vl'iter aūt videt electio circa ea q̄ nobis eē. Neqꝫ iaꝫ opio vtiqꝫ erit. Opinio em̄ q̄dē videt circa oīa eē ꝛ nihilomin9 circa eterna ꝛ impossibilia ꝛ ea q̄ in nobis Et falso ꝛ vero diuidit: nō bono ꝛ malo. electio aūt his magis. vl' quidē igitur opinionē nō idem forsitan neqꝫ dicit aliqs. Sed neqꝫ cuidam in eligēdo em̄ bona vel mala qualēs quidē sum9 in opinādo aūt nō. ꝛ eligimus ꝺdē accipe vl' fugere vl' aliquid taliū: opinamur autē ꝺd est vel cui ꝯfert vl' qualiter. accipe ãt vl' fugere nō multū opinamur. Et electio ꝺdē laudat in eēndo cuius oꝫ magis vl' recte. opinio aūt in essendo vt vere. Et eligim9 ꝺdē q̄ maxīe scimus bona exīstia opiamur ãt q̄ nō mltū scim9 Et vident nō ídē ꝛ eligere optia ꝛ opiari sꝫ ꝺdā ꝛ opiari quidē melius ꝓpter maliciā ãt eligere nō q̄ opꝫ Si aūt p̄sit opio electioni vel subsequat nihil differt. nō em̄ hoc intendimus. sed si idem est opinioni cuidaꝫ. Quid igit vel quale quid est quoniā dictorum nihil. voluntarium quidem videt Volūtariū aūt nō oīne elegibile. sꝫ certe p̄siliatū Electio em̄ cū rōne ꝛ intellectu. sub signare aūt videt. ꝛ nō vt ens p̄ alijs eligibile

Querit tertio.

Vtrū electio sit actꝰ volūtatis vel rōnis.

Arguit̄ ꝓmo q nō sit actus volūtatis sed rōnis. electio em̄ iportat collatiōem q̄ vnū p̄ferat alteri. sꝫ ꝓferre est est rōnis. g̃ ꝛ electio. Scḋo sic. cuiusdē potētie est syllogisare ꝛ ꝓcludere. sed syllogisare in opabilib9 est rōnis. cū electio sit ꝓclusio in opabilib9. vt habet̄ septimo hui9. g̃ videt q sit actus rōnis Tercio sic. ignorātia non ptinet ad volūtatē. sed ad vim cognitiuā. qz est q̄dam ignorātia electiōis. vt dictū est. g̃ electio nō ptinet ad volūtatē sed ad rōnem. In oppositū est phs in textu Pro rīsione

Sciendum primo

Qꝫ postq̄ phs determinauit de volūtario ꝛ inuolūtario. ꝓsequēter determinat de electiōe cui9 ꝓsideratio ptinet ad hanc sciam. qz mores potius iudicant̄ ex electiōe q̄ ex opatiōe. qz aliq̄ q̄ operant̄ bona sine electiōe puta ꝓpter īmorē vel aliā passionē Sciēdū scḋo q volūtariū est gen9 electiōis. qz vl'iter p̄dicat̄ de electiōe ꝛ est in plus q̄ electio. Probat̄ ꝓmo. qz pueri ꝛ bruta cōicant volūtario inq̄tū sponte aliq̄d opant̄. Scḋo ea q̄ repente facimus dicim9 esse volūtaria. qz sunt ad intra. sꝫ nō dicimus esse fm̄ electionē. qz nō fiūt ex deliberatiōe Sciēdū tercio q oīa ꝑncipia humanoꝝ actuū reducūtur ad q tuor. q̄ sunt rō. volūtas. appetitus ꝯcupiscibilis. ꝛ appetitus irascibilis. Et fm̄ hoc de electiōe ꝙtuor fuerūt opiniones. Aā ꝺdā dixerūt electōem esse ꝯcupiscentiā. alij iram. alij volūtatē. alij opinionē. q̄ ptinet ad rōnem

Conclusio prima

Electio nō est ꝯcupiscentia. Probat phs ꝙtuor rōnibus. Prima est ꝯcupiscentia inuenit̄ in hoīb9 ꝛ brutis. ꝛ nō electio. ergo ꝛc. Alie rōnes patent in textu. Conclusio secūda. Electio nō est ira. Probat̄. naz electio magis videt esse ꝯcupiscētia. vt patuit. g̃ ꝛc. Maioꝝ ptꝫ. qz q̄ facimus ꝓpter irā sunt maxime repentina. ꝓpter velocitatē motus ire. ideo ira maxime excludit deliberatōez q̄ req̄rit̄ ad electōem. sed ꝯcupiscētia nō ita repēte opatur. g̃ ea (q̄ fiūt fm̄ ꝯcupiscentiā) nō sunt ita remota ab electione sicut ea q̄ fiunt ab ira. Conclusio tercia. Electio non est volūtas ꝙuis videat ꝓpinqua volūtati. qz vtrūꝫ ptinet ad vnā potentiā. scz ad appetitū rōnalē. Et hic capitur volūtas nō ꝓ potentia volitiua. sed ꝓ actu eius qui fertur in bonū absolute. Et electio nominat actum eiusdem potentie in bonum relatuꝫ fm̄ q ꝑtinet ad rationem nostram et ordinate ad finem. Probat̄ ꝓmo ꝓclusio. Electio non est impossibilium. si quis em̄ eligat impossibile dicitur esse stultus. sed volūtas est impossibilium. sicut si aliquis vellet esse immortalis. Secūda ratio. volūtas est de his que per aliū operata sunt. sed homo solum electionem hꝫ respectu eoꝝ que per ipm̄ operant̄. g̃ electio nō est volūtas. Tercia ratio. volūtas magis est finis q̄ eius q̄ est ad finem. sed electio solum est eoꝝ que sunt ad finem ꝛ nō ipsius finis. g̃ ꝛc. Conclusio quarta. Electio nō est opinio. Probatur ꝓmo q electio non sit opinio vniuersaliter sumpta. qz opinio ꝑt

UVA. BHSC. IyR_098_1

esse circa oīa: sed electio solū est circa ea que in nobis sunt igit̄ Scd̄a rō ea que diuersis differētijs diuidunt̄ non sunt idē. sed opinio diuidit̄ vero ⁊ falso nō aūt bono ⁊ malo q̄bus diuidit̄ electio. igitur ⁊c̄. Item ꝓbat̄ q̄nq̄ rōnib⁹ ꝙ electio nō sit idē cuidā opinioni q̄. s. est de his q̄ cadunt sub opatione nostra. Prima est ex hoc ꝙ eligimus bona vel mala: dicimur boni vel mali. Sz ꝑ hoc ꝙ opinamur bona vel mala vera vel falsa nō dicimur boni vel mali. ergo electio nō est opinio Alie patent in textu

Dubitatur Utrū opinio precedat vel sequatur electionem Nāc dubitationem soluit ph̄s. q̄ nihil differret in ꝓposito quod illoꝝ precedat p̄t tn̄ dici ꝙ opinio ꝑ se loquendo precedit electionē que ꝑ vim cognitōis ꝑ accn̄s Q̄nq̄ tn̄ contingit ꝙ opinio sequitur electōem. puta cū aliquis ex affectu eoꝝ q̄ vidit mutat suā opinionē. Ex dictis infert ph̄s ꝙ cū electio nō sit aliq̄d quatuor p̄dictoꝝ. seq̄tur ꝙ est voluntariū non tn̄ omne sed precōsiliatū. ⁊ sic diffinitur electio ꝙ est voluntariū precōsiliatū. Et d̄r precōsiliatū: quia consiliū est actus rōnis ⁊ intellectus. ideo optet ꝙ electio sit vnius rei respectu alterius p̄supponendo iudicium rationis Cōclusio quinta electio est actus volūtatis: pz q̄ electio est desideriū Sed desideriū est actus voluntatis. ergo et electio

Ad rationes añ oppositū Ad primaz d̄r ꝙ electio presupponit quandā collationē precedentē que ordinatur ad ip̄am. sz non est essentialiter illa collatio rōnis. sed est acceptio boni ꝑ voluntatem sequens illam collationē. Ad secundam d̄r ꝙ conclusio silogismi practici ꝑtinet ad rationem et non ad voluntatem. que quidē conclusio d̄r sententia vel iudiciū. quā quidem sententiā sequit̄ collatio. Et illa collatio sylogismi operati ⁊ ꝯsimiliū ꝑtinet ad electionem tanq̄ precedens ip̄am Ad vltimā d̄r q̄n dicit Aresto teles ꝙ est quedam ignorantia electionis. non q̄ velit dicere ꝙ electio sit sententia. sed q̄ ignoratur quid sit eligēdum. Et ideo non seq̄tur ꝙ electio sit actus ratōis Et hec de questione.

Cōsil̄ant̄ āt vtꝝ de oīb⁹ ⁊ om̄e sensibile ē aut de q̄busdā nō est ꝯsiliū. Dicendū aūt forsitan ꝯsiliabile nō ꝓ quo vtiq̄ ꝯsiliabit̄ aliq̄s insipiens vel insan⁹. sed ꝓ q̄bus intellectū hn̄s. De eternis āt nullus ꝯsiliat̄ puta de mūdo vl̄ dyametro vl̄ costa q̄m incōmēsurabiles. Sz neq̄ de his q̄ in motu sp̄ at s̄m eadez factis siue ex necessitate siue natura vl̄ ꝓpter aliquā aliā causam puta solis versionib⁹ ⁊ ortibus. Neq̄ de his q̄ a fortuna puta thesauri inuentōe. Sed neq̄ de humanis oīb⁹ puta qualiter vtiq̄ sit ⁊ optime ꝯuersent̄ null⁹ lacedemonioꝝ cōsiliat̄ Non em̄ fiet eorū vtiq̄ ꝑ nos aliq̄d. Consiliamur aūt de his que in nobis ⁊ opabilib⁹ Hec aūt ⁊ sunt reliq̄. cause em̄ vident̄ esse natura ⁊ necessitas ⁊ fortuna. Adhuc aūt intellectus ⁊ om̄e qd̄ ꝑ hoīem. hominū aūt singuli ꝯsiliant̄ de his q̄ ꝑ ipsos opabilib⁹ Et q̄dē circa certas et ꝑ se sufficiētes disciplinarū nō est ꝯsiliuz. puta de litteris. nō em̄ dubitam⁹ q̄liter scribēdū sed q̄cūq̄ fiūt ꝑ nos. Nō sil̄iter aūt de his sem ꝑ ꝯsiliamur. puta de his q̄ s̄m medicinalē ⁊ negociatiuā ⁊ circa gubernatiuā magis q̄ circa gignasticā q̄n minus certificata est ⁊ adhuc de reliq̄s sil̄iter Magis aūt ⁊ circa artes q̄ disciplinas magis em̄ circa ipsas dubitamus Cōsiliari aūt optet ⁊ de his que vt sepius. Incertis em̄ q̄liter eueniūt. et in quib⁹ indeterminatum. Consiliatores aūt assumimus in magna discredentes nobisipsis velut nō sufficientib⁹ disnoscere. Consiliamur aūt non de finib⁹ sed de his que ad fines. neq̄ em̄ medicus ꝯsiliat̄ si sanabit. neq̄ rethor si ꝑsuadebit. neq̄ politicus si pacez faciet. neq̄ reliquoꝝ aliq̄s de fine. Sz ponētes finē aliquē qualit̄ ⁊ ꝑ q̄ erit intendūt. Et si ꝑ plura q̄dem videat̄ fieri per qd̄ facillime ⁊ optime intendūt. Si autē ꝑ vnum procurat̄ qualiter per hoc erit et illud per quid quousq̄ vtiq̄ veniant ad primā causaz q̄ in inuentione vltima est. Qui em̄ consiliatur videtur querere ⁊ resoluere dicto modo quēadmodū dyagrama. Videtur autē questio quidem non omnis consilium esse puta mathematice ꝯsilium autē omne questio ⁊ quod vltimuz est in resolutione primuz est in generatione. Et si quidem impossibile inueniant discedunt puta si pecunijs indiget. has aūt nō possibile ē tribui. Si aūt possibile videat̄ incipiunt operari possibilia aūt que ꝑ nos fiūt. que em̄ ꝑ amicos ꝑ nos aliqualiter fiūt. principium em̄ in nobis Querūtur aūt q̄nq̄ quidem instrumenta q̄nq̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

aūt necitas eorū. silr aūt z in reliqs. qnz ꝺd per qō qnz aūt qliter vel ꝓpter ꝺd Videt aūt quem admodū dictū est hō esse pncipiū opationuz ꝓsiliū aūt de opabilibz ab ipso. Opationes aūt aliorū vtiqz erit ꝓsiliabilis finis. sed que ad fines. Neqz vtiqz singularia puta si panis hoc vel digestū est vt opz. vel factū est vt oportz. sen sus eī hoc est. Si aūt cōsiliabile sp in infinitū veniet. Cōsiliabile aūt z eligibile idem. verūta mē determinatū est iā eligibile. Quod eī con silio p̄iudicatū est. ꝺescit eī vnuscꝺqz querens qualiter opabitur qñ in seipm reducet pncipi um z ipm in añcedēs hoc eī est qō eligit Ma nifestū aūt hoc z ex antiqs vbanitatibus qs honores imitatus est. reges eī q eligebāt an nūciabāt plebi. Existente aūt eligibili consilia bili ꝺesiderabili eorū que in nob z electio vti qz erit ꝓsiliabile. ꝺesideriū eoz que in nobis ex ꝓsiliari eī iudicātes ꝺesideramus fin cōsiliū Electio ꝺdem igitur typo nūc non vt ꝓsuetum est dicere fm subscriptōem. sed vliter dicta sit z circa qlia est z qm eorū que ad fines.

Querit quarto Vtruz consiliū sit inquisitio eoz que ordinātur in finem. Arguit primo q nō. qz ꝓsilium vi detur ptinere ad appetitū rōnalem. sed ipius appetitus nō est inquirere. ergo cōsilium nō est inquisitio Scdo sic. inquisitio solum est debilis. sed consiliū est determina tū. qz nullus ꝓsiliatur de aliq nisi de eo habeat aliquā cer titudinem. ergo ꝓsilium non est inquisitio. Tercio sic. multa sunt ordinata in finem in qbus ordo nō est dubi? sed certus. sed ꝓsilium nō est sine dubitatōe. ergo non est ordinatū in finem Quarto arguit. multa sunt ordina ta in finem que aliquando iuuāt vel impediunt conse cutiōes finis. ergo talium nō est inquisitio. Quin to. de omnib opatiōibus circa que potest esse dubitatio potest esse consilium. sed dubitatio potest esse de fine z nō solum de medijs. ergo etiam ꝓsilium. In oppositū est phs in textu. Pro responsione

Sciendum Qꝺ postq̄ phus determina uit de electōe. ꝓsequenter de terminat de ꝓsilio quod necessario precedit electōem. qz electio presupponit iudicium de agendis z de operabili bus a nobis. sed operabilia nobis sunt incerta vt sunt in his que habent dubitationem. Ratio eī se determinat ad aliquam partem nō presuppositā quadaz inquisitōe Et sic ꝓsilium pcedet electōem.

Conclusio prima

Cōsilium est inquisitio. patet quia cōsilium est quod p̄ cedit electōem. sed quod pcedit electōnem est inquisitio igit z. Nota q in libro de regimine principum habetur q ꝓsilium est oculus futurorū Scda conclusio. cōsiliū nō est de fine fm q hmōi. ptz quia de fine inquātū hmōi nō est inquisitio. ergo neqz ꝓsilium Añs patet. qz finis in opabilibus est principiū in demōstratiuis. sed pncipioz fm q hmōi nō est dubitatio neqz demōstratō. ergo finis inquantū hmōi nō est inquisitio. Tercia conclusio. cō silium nō est de eternis nec de illis que sp eodem modo fiunt. aut vt in pluribus. puta que fiunt a natura. Añs patet. quia consilium est inquisitio que nō est sine dubita tōe. sed dubitatio est eoz que possunt aliter z aliter se ha bere. sed eterna nō sunt huiusmodi nec illa que semp vno modo fiunt. Illa etiā que vt in plurib fiūt habēt moduz determinatū. ergo illoz nō est ꝓsilium Quarta ꝓclu sio. De his que sunt a casu vel a fortuna nō est ꝓsilium. patet quia ꝓsilium est de his de quibus p inquisitōnem ad aliquā certitudinē puenimus. sed in casualib z fortui tis nō est certitudo. ergo illorum nō est ꝓsiliuz Quin ta cōclusio. ꝓsilium est de operabilibus a nobis vel ab ali quo ptinētibus ad nostras opationes. nam omia fiunt a causa p se vel a causa p accīs. Causa aūt p se est duplex. scz natura z intellectus. sed nō ꝓsiliamur ꝺ his que sunt a natura vt dictū est. Nec de his que fiunt a causa p acci dens vt a casu vel a fortuna. ergo relinquit q sit de his q sunt de intellectu. sed talia sūt opabilia a nobis vel ptinē tia ad nostras opationes. ergo de talib solum est consili um Et si queratur. vtrum omia que pertinent ad no stras operatōes etiā cadūt sub ꝓsilio. Respōdetur q nō quia de fine nō est ꝓsilium nec etiā de ordinatis ad finez que nō habēt dubitatōem. Et hoc dupliciter. vel qz mo dus se habēdi ipsoz est determinatus. vel qz parū aut ni hil faciūt ad ꝓsecutōem finis. Et per hoc soluit tercia et quarta rō. Ex quib sequitur q ꝓsilium est inquisitio de opabilib a nobis z de ordinatis ad finē q multū iuuant vel impediūt ꝓsecutōem finis. vnde magis debemus cō siderare de his que sepius accidunt q̄ raro z magis de magnis q̄ de paruis.

Dubitatur primo

Vtrū sit status in ꝓsilio. Respōdet q duplex est stat? in ꝓsilio. s. ex pte pncipij z hoc dupl'r. Uno mō ex pte pnci pij agentis. qz hō est pncipiū. Etiā ex pte finis. qz de fine nō est ꝓsiliū. Alio mō est stat? in ꝓsilio ex pte singulariū. qz de singularib nō est ꝓsilium. qz p seipsa ꝓgnoscunt

Dubitat scdo. Utrū ꝓsiliatio pcedat mō compōis vel resolutōis. Respōdetur q mō resolutōis. quia cum cōsilium sit de opabilib z finis se habeat vt pncipiuz in ꝓsilio procedendū est ex suppōe finis inquirendo media ordinata in finem. licet autem finis sit prius in intentōne est tamen vltimum in executione z fm esse. et sic pro cessus a fine in media ordinata in finem est resolutorius cum sit ab effectu ad causam. Cū igit cōsilium sic pcedat sequitur q procedat modo resolutorio

Ad rationes ante oppositū Ad primā ōz. q consilium principa liter nō pertinet ad appetitum sed ad intellectū practicū habet tamē ordinem ad appetitū pro q̄nto ex ꝓsilio sequit

UVA. BHSC. IyR_098_1

electõe q̃ est actus appetitus. Ad terciam dicitur. ꝙ inquisitio est de his que sunt dubia primo. sed fiũt certa per inquisitõem Ad terciam ⁊ ad quartam patent solutões ex dictis. Ad quintã dicitur ꝙ in qualibet operatione de agibilibus presupponitur aliquis finis. ⁊ sic finis inquantum huiusmodi non est inquisitio nec dubitatio. tamen si vnus finis ordinetur in alium. tunc de fine potest esse inquisitio

Oluntas aũt qm̃ q̃dez finis est dictũ est Videt̃ aũt his q̃dem boni ꝑ se esse. his aũt appentis boni. Cõtingit aũt volũtabile ꝑ se bonũ dicentib⁹ nõ esse volũtabile qd̃ vult. q̃ nõ recte vult. Si em̃ volũtabile ⁊ bonũ erit ãt si sit ꝯtingit malũ. Rursus aũt apparẽs bonũ volũtabile nõ esse dicentib⁹ natura volũtabile sed vnicuiq; qd̃ videt̃. alij aũt alid̃ videt̃ ⁊ si sit ꝯtingit ꝯtrarium. Si vtiq; aũt hec nõ placet ergo dd̃m simpl'r q̃dem ⁊ ꝑm veritatẽ volũtabile esse bonũ per se vnicuiq; qd̃ videt̃. Studioso q̃dem ergo qd̃ ꝑm veritatez est prauo aũt qd̃ ꝯtingit quẽadmodũ ⁊ in corpibus bñ dispositis. sana sunt q̃dẽ ꝑm veritatẽ talia existẽtia. infirmis aũt altera. sil'r aũt ⁊ amara ⁊ dulcia ⁊ calida. ⁊ grauia ⁊ aliorũ singula. Studiosus em̃ singula iudicat recte ⁊ in singulis. ⁊ verũ apparet ꝑm vnũquẽq; em̃ habitũ ꝓpria sunt ⁊ bona et delectabilia ⁊ differt plurimũ forsitan studiosus hic vere in singul' videre quẽadmodũ regula ⁊ mensura ipsorũ exñs Multis aũt deceptõ fieri ꝓpter delectatõez videt̃. nõ em̃ exñs bonũ videt̃. desiderãt ergo delectabile vt bonũ. tristiciã aũt vt malũ fugiũt. Exñte vtiq; volũtabili q̃dem finis. ꝯsiliabilib⁹ aũt ⁊ eligibilib⁹ eorũ que ad finẽ que circa hec opatões erunt ꝑm electõem vtiq; ⁊ volũtarie virtutũ aũt opationes circa hec. in nobis aũt ⁊ virtus Sil'r autẽ ⁊ malicia in q̃b⁹ em̃ opari in nob̃ ⁊ nõ opari. ⁊ in q̃b⁹ nõ ⁊ etiã. q̃re si opari bonũ exñs in nob̃ est ⁊ nõ opari in nob̃ erit malũ exñs. ⁊ si nõ opari bonũ exñs in nob̃ ⁊ opari malũ exñs in nob̃ Si ãt in nob̃ bona opari ⁊ mala Sil'r ãt ⁊ nõ opari. hoc ãt erat bonos ⁊ malos eẽ in nobis erit decẽtes ⁊ p̃uos esse. Dicere ãt ꝙ null⁹ volens sit malus neq; nolẽs btũs assil'atur h̃ quidẽ mendaci h̃ ãt veraci. btũs q̃dẽ nullus nolens. malicia ãt voluntariũ. Vel in nũc dictis dubitandũ ⁊ hoiez nõ dicẽdũ p̃ncipiũ eẽ neq; genitorẽ opationũ quẽadmoduz ⁊ natoꝝ. Si ãt hec videnť ⁊ non habemus in alia p̃ncipia deducere p̃ter ea q̃ in nob̃ q̃ꝝ ⁊ p̃ncipia in nobis ⁊ hec in nob̃ ⁊ volũtaria. His ãt videt̃ testificari ⁊ ꝓpria q̃ a singul' ⁊ ab ip̃is legislatoribus. Puniũt em̃ ⁊ cruciãt operantes mala q̃t q̃t nõ vi aut ꝓpter ignorantiã cuius nõ ipsi cã bona ãt opantes honorãt velut hos q̃dẽ ꝓuocãtes. hos ãt ꝓhibentes q̃uis ad ea q̃ neq; in nob̃ sunt neq; volũtaria nullus ꝓuocat opari. vt nihil añ opus exñs suadere puta nõ calefieri. vel dolere vl' esurire vl' aliud qd̃cunq; taliuz nihil em̃ min⁹ patiemur hec. Etem̃ in ip̃o ignorare puniunt si cã videt̃ eẽ ignorantie. puta ebrijs duplices increpatões. p̃ncipiũ em̃ in ipso dñs em̃ ẽ ei⁹ inebriari. hec aũt ig̃rantie cã et ignorãtes aliq̃d eoꝝ q̃ in legib⁹ q̃ oz scire ⁊ nõ difficilia sunt puniũt Sil'r ãt ⁊ ĩ alijs q̃cũq; ꝓpter negligẽtiã ig̃rare videt̃ vt in ip̃is exñte nõ ig̃rare ei⁹ em̃ qd̃ ẽ diligẽtes eẽ dñi. Sz forsitã talis aliq̃s ẽ vt nõ diligẽs sit. Sz ei⁹ est tales fieri ip̃a cã viuẽtes remisse ⁊ ei⁹ qd̃ est ĩiustos vel incõtinentes eẽ hi q̃ mala faciẽtes: hi ãt in potationib⁹ ⁊ in talib⁹ degẽtes Que em̃ circa singula opatões tales faciũt: hoc ãt manifestũ ex meditãtib⁹ ad quãcũq; agonniã vl' opatõez ꝑficiũt em̃ opantes. ignorare q̃dem igit̃ qm̃ ex opari circa singl'a habit⁹ fiũt pene insensibilis

Queritur quinto

Utrum voluntas sit boni appentis aut boni simpliciter Arguitur primo ꝙ sit boni appntis. quia volũtas non fertur nisi in bonũ apprehensum. sed bonũ apprehen

UVA. BHSC. IyR_098_1

sum est bonū apparens.ergo volūtas tm̄ est boni appen/ tis. Scdo sic.q nō sit tm̄ boni appentis aut boni sim pl'r.sed etiā mali.q̄ est eadē potētia oppositoꝝ sicut visus albi z nigri.ſz bonū z malū sunt oppositā.g̃ volūtas non semp fertur in bonū.sed etiam in malū. Tercio arguitur ens z bonū ꝓuertuntur.sed volūtas nō solum est entiuꝝ sed etiam nō entium.quia quādoqꝫ volumus quedaꝫ q̄ nō sunt.g̃ volūtas nō est tm̄ boni In oppositū est ph̄s in textu. Pro responsione

Sciendum est primo.q postq̄ ph̄s deter minauit de volūtario z inuo/ lūtario de electōe z ꝓsilio. Cōsequēter determinat de vo lūtate. Et accipit hic volūtas nō pro potētia volitiua p quā volumus.sed p actu ipsius volūtatis mediāte quo ipsa p se z directe ferī in finē.z sic volūtas est solius finis et medioꝝ ordinatorū ad finē rōe finis.vt patz in electōe

Sciendū secdo q de obiecto volūtatiſ (vt narrat ph̄s) due fuerūt opiniones.Quidā em̄ dixerūt q volūtas so/ lū ferī in illud qđ est per se z simpl'r bonum Alij vero di xerūt q volūtas solū ferī in bonū appens. Sz istas opi/ niones reprobat ph̄s z ꝓmo ꝓmam.q̄ si volūtas solū fe raī in illud qđ est per se bonū sequit̄ q volitū ab aliq̄ non recte nō sit volitū.q̄ ſm opiniōes eorū si essz volibile eēt bonū simpl'r.mō manifestū est q qnqꝫ est malū. Secdam opinionē sic probat.si oīe qđ est volibile sit appens tm̄. sequit̄ q nihil erit verū natural'r. sed vniuiqꝫ erit volibi le qđ sibi videt.hoc aūt est incōueniens. Hanc dubitatō nem soluit Aresto.p distinctōem.quia si in ꝓpōe immedi ate illata nō ꝓcedatur. Dām est q.illud qđ est simplicit er per se bonū.sed per respectū ad hunc hoiem vel illum illud est volibile quod videt bonū siue sit bonū ſm natu ram siue non.

Conclusio prima

Volūtas est tm̄ boni veri vel appentis.patet quia vo/ luntas est quedā inclinatio in bonū.ergo volūtas est tm̄ boni. Secda ꝓclusio.simpl'r volibile ē quod est ſm vir/ tutē bonū.patet q̄ sicut se habent sana in corporib.sic et volibilia in aīa.sed illa sunt simpl'r sana que ſm se z ve/ ritatem ſtz talia.g̃ illa sunt simpl'r volibilia que ſm veri tatē bona sunt z volibilia. Tercia ꝓclusio. Illud ē vo libile vnicuiqꝫ qđ sibi apparet bonum. Patet quia nihil vult aliqs qđ nō videtur sibi bonuz.g̃ nihil est volibile alicui nisi videatur z appeat sibi bonū siue sit realiter bonum siue non. Conclusio quarta. Virtuose voli/ bile est quod est simpl'r volibile. Probatur. quia illud ē volibile virtuoso quod sibi videtur bonū.sed simpl'r z p se bonum solum videtur virtuoso.ergo illud est per se sibi volibile. Minor patet.quia appetitus seu volūtas vir/ tuosi semp regulatur recta rōe Quinta cōclusio. Pra uo volibile eit quod sibi apparet bonū siue sit bonū ſm veritatē siue nō. Patet per simile q̄ sicut indisposito ſm gustū aliqua apparent amara que ſm veritatē sunt dul/ cia.ita indispositis ſm affectum aliqua videnī bona que ſm veritatem ſtz mala. Et causa huius deceptionis est mala electio.

Ad rationes ante oppositū Ad primā dz.q bonū pōt dupl'r di/ ci appens. Uno mō vt illud dicat apparens bonuz siue non.z sic volūtas est tm̄ boni apparentis.Alio mō dicit bonū apparēs.qđ licet sit apphensum sub ratione boni. tamē nō est simpliciter bonū.sicut est delectatio sensitiua que est bonum ſm sensum.sed nō ſm rationem. Ad secūdam dicitur.q eadē est ratio oppositoꝝ vnius de per se.z alterius de p accidens .Ideo volūtas bene se habet ad bonū apprehendendo ipm̄.z ad malū fugiendo illud ita q sicut actualis appetitus bom dicit volūtas pro/ nominat actum voluntatis.sic etiam fuga mali dicitur voluntas. Ad terciam dicitur.q illud quod est non ens quandoqꝫ a ratione accipit vt ens.z sic sunt nō entia rō/is,put apphendunt.sed,put apphendunt sub rōe bo ni possibilis sic volūtas fertur in ipsa.

Adhuc aūt irrōnabile iniusta facientem nō velle iniustum esse.aut stuprantem incontinen tem.si autem nō ignorans aliquis operatur ex quibus erit.iustus vtiqꝫ erit. Non tamen si ve lit iniustus existens requiescet z erit Non enim qui egrotat sanus z si sic contingit volens egro tat incontinenter viuens z inobediēs medicis Tunc q̄dē igitur inerat ei nō egrotare emisso autem nō adhuc.quēadmodum neqꝫ dimitten ti lapidez adhuc ipm̄ possibile resumere. Sed tm̄ in ipo mittere z ꝓicere ꝓncipium em̄ in ipo Sic aūt z iniusto z incōtinenti ex principio q̄ dem em̄ inerat tales non fieri propter quod vo luntates sunt factis autem non adhuc inest nō esse. Non solum autem anime malicie volun/ tarie sunt.sed quibusdam z que corporis q̄s z increpamus propter naturaz quidē em̄ turpes nullus increpat.sed eos qui propter desidiam z negligentiā. Silr aūt z circa imbecillitatē z turpitudinē z orbitatem. Nullus em̄ vtiqꝫ im properabit ceco natura vl' ex infirmitate. vel ex plaga.sed magis miserē Cū aūt qui z vini po tatōe vel alia ꝓtinentia omnis vtiqꝫ increpabit Harū aūt que circa corpus maliciaruz que in nobis increpantur.que autem in nobis. non Si aūt sic z in alijs que increpantur vtiqꝫ ma licie in nobis quidem vtiqꝫ erunt. Si autē q̄s dicat qm̄ oēs desiderāt appens bonū.fantasie aūt nō dñi sz q̄liscūqꝫ vnuſq̄sqꝫ est talis z finis videt ei. Si q̄dē igit vnuſq̄sqꝫ sibi est habitus qualiter causa z fantasie erit qualiter causa ipe

UVA. BHSC. IyR_098_1

Si aūt nullus sibi cā est eius qđ est male face/re. ſz ꝓpter ignorantiā finis hec operaī ꝑ ħ existimās sibi optimū fore. finis aūt desideriū nō spōtaneū. sed innasci opz quēadmodū visuz hōtem. q̄ iudicat hō z qđ fm veritatē bonū desiderabit z est hō natis cui hoc hō innatū est. Qđ eīm maxime z optimū. z qđ ab alio nō possibile accipe neqz discere. ſz male innatū est. tale habebit z q̄dē hō z optime ħ innatū eē. ꝑfecta z ꝓa erit vtiqz bona natiuitas Si vtiqz hec sunt ꝓa q̄d magis ꝓtus q̄z malicia erit. volūtariuz ābo bo eīm silr z bono z malo finis natura vel q̄liter cūqz videī z iacet. Reliq̄ aūt ad hec referentes opanī q̄litercūqz. Siue vtiqz finis nō natura vnicuiqz videī q̄litercūqz. ſz q̄ z apud ipm est. siue finis naturalis. Jn reliq̄ aūt opando volūtate studiosum ꝓtus volūtariū est. nihilomin9 et malicia volūtariū vtiqz erit Silr eīm z malo existit qđ ꝓpter ipm in opationib9 z in fine Si igiī z quēadmodū ōz volūtarie sunt ꝓtutes et eīm habituū ꝯcause q̄liter ipsi sumus z in q̄les q̄sdā quidē existēdo finē. talē ponim9 volūtarie z malicie vtiqz erūt silr eīm Cōiter q̄dem igitur de ꝓtutib9 dictū est nobis z gen9 typo. qm̄ medietates sunt z qm̄ habitus z a q̄b9 fiūt qm̄ barū operatiue z fm seipsas z qm̄ in nobis z volūtarie sit vt vtiqz recta rō precipiet. Nō silr aūt opatōes volūtarie sunt z habitus Opationū q̄dē eīm a ꝓncipio vsqz ad finē dīni sum9 scientes aūt q̄ fm singula. habituū aūt ꝓncipij eorū q̄ fm singla ār edictio nō cognita quēadmodū in egrotatōib9. Sed qm̄ in nob erat sic vel nō sic vti ꝓpter ħ volūtarij. Resumētes vtiqz de vna q̄z dicem9 q̄ st̄z z circa q̄lia z q̄liter Silr aūt erit manifestū z q̄t Et ꝓmū de fortitudine

Querit̄ sexto Utrum aliquis possit esse malus volens. Arguit̄ ꝓmo q̄ nō. qz volūtas ꝑ se tēdit in bonū. nā oīa bonū appetūt. Etiā volūtas ꝑ se fugit malū. q̄ nullus ꝑt eē malus volens Scōo nullus appetit suā corruptionē. sed malum est quedam corruptio. q̄ mali non est voluntas. Tercio in materialibus materia solū appetit formā q̄ est quoddā bonū et nunq̄ ꝓuationem que est quoddā turpe. sed malicia est turpitudo voluntatis. q̄ null9 est mal9 volens Jn oppositū est ꝓb̄s in textu Ꝓo rn̄sione

Sciendum Qđ postq̄ ꝓb̄s determiauit de voluntario z electione cōsilio et voluntate que sunt ꝓncipia humanoz actuum. Oconsequenter applicat que dicta sunt ad virtutes z vicia ostendens ꝓmo q cum voluntas sit de fine et electio de medijs ad finem opteī q operationes. que sunt circa media ad finem sint fm electionem. et ꝑ consequens voluntarie cum electio sit quoddā voluntariū Sed operationes virtutum sunt circa media ad finez et sic sunt volūtarie z ꝑ ꝑns virtus que causaī ex illis est voluntaria et in potestate nostra.

Conclusio ꝓma

Malicia opposita virtuti est voluntaria et in ptāte nostra Probaī. qz opationes generatiue vicioz sicut z opatiue virtutis sunt in ptāte nostra. Quia si opari sit in potestate nostra oz etiā q nō opari sit in ptāte nostra. cū potentie rōnales sint oppositaī. qz si nō opari nō esset in ptāte nostra impossibile esset nos nō opari. et sic opari nō eēt ex nobis sed ex necessitate. ergo nō opari est in ptāte nostra Sed affirmatio et negatio sunt in eisdem. opatio ār virtutū et vicioz dīnt ꝑ affirmatōem et negatōnem. vt si non furari ptinet ad virtutem. furari ptinet ad vicium. ergo si operationes virtutis sunt in nobis voluntarie z per ꝑns ipa virtus Et si opationes ipsoz vicioz sunt volūtarie. et ꝑ ꝑns ipa vicia Hā ꝑ hoc q hō opatur bonū vel malū fit bonus vel malus. Sed contra posset argui secunda rōne añ oppositū sc̄z q nullus sit malus volens sicut dixerunt antiqui Contra quos ponitur.

Scōa cōclusio Dicentes q nullus sit malus volens mentiunt̄. sed dicentes q nullus est btūs nolens recte dicunt Probat ꝓb̄s ꝓmo rōne. qz actiones virtutū z vicioz sunt voluntarie. ergo etiam virtutes z malicie sunt volūtarie Añs ꝑz. qz illa quoz sunt ꝓncipia in nob sunt etiā in ptāte nostra. Sed ꝓncipia nrāz opationuz q̄ sunt cōsiliū et electio sunt in ptāte nostra. ergo z ipe operatōes Secundo ꝓbatur ꝑ signa. nam quidā paterfamilias punit filiū vel seruū male agentē: etiam legislatores grauī et leuius puniunt mala operantes. dum vero hoc non faciant ꝑ violentiam vel ignorantiā cuius ignorantie ipi nō sint cā. sed non punirent eos nisi essent voluntarie opantes Silr honorant bona opantes quasi ꝑ honorē. puocātes homines ad bona et ꝑ penas ꝓhibentes a malis. Sed nullus ꝓuocat aliquem ad aliqua opandu3 que sunt non in potestate sua. qz in talib9 suasio est inutilis. vt si aliquis suadeat alteri q in estate nō calefiat. vel q in infirmitate non doleat. Jtem ꝓbat hoc ꝓb̄s ex pte ignorantie quecausat inuoluntariū si tamen essemus causa talis ignorantie operatio esset voluntaria. quia sequereī ex tali ignorantia q ignorantia esset crassa et supina et ꝑ eaz puniremur Aduertendum: q aliquid est causa ignorātie dupliciter Uno modo directe aliquid agendo ex quo sequitur ignorantia sicut illi qui se inebriāt ꝓpter quod fiunt ignorantes Et peccantes taliter dupliciter sunt puniendi. Primo q se inebriant. Secundo ꝓpter peccatum in ebrietate commissum. Nam ꝓncipium ebri9

UVA. BHSC. IyR_098_1

etatis est volūtarium. z p ꝓs ignorātia causata a tali in ebriatōe z vicia causata p ignorantiā. Sc̄o mō aliquid est cā ignorātie indirecte p hoc q nō agit illud qō dz. Et ꝓterea tūc punitur hō sicut legislatores puniūt ignorantes cōia statuta legū que oēs scire tenētur z nō sunt difficilia sicut q nō est iurāduz zc̄. Sed subtilitates iuris nō oēs tenēnt scire Ex q̄ ꝓz q hoies sunt diuersimode habētes se in sua ptāte vt sint virtuosi vel vicioſi. Sed ꝓtra hoc diceret aliqs q aliq naturaliter sūt vicioſi. vt flegmatici sunt naturaliter pigri. Colerici iracūdi Melancolici tristes. Et sanguinei iocūdi. ergo nō est in ptāte hois q sit diligens vel virtuosus. sed hunc errorem excludit phūs in tertu. Pro quo.

Sciendum tercio. q aliquis potest dici talis dupliciter. Uno modo fm dispositioem corporalem sicut ex dispōne complexionis vel propter impressionem corporum celestium. Sed talem dispōem nō potest immutare intellectus vel volūtas. cum ille potētie nō vtātur organo corporeo. sed per huiusmōi dispōem potest immutari appetitus sensitiuus. q vtit organo corporeo. Alia est dispō ex parte anime que est habitus per quez inclinatur ratio vel volūtas ad sic vel sic operandum. Unde dimissis dispōibus corporalibus agit phūs de sola dispōe habituum. Item probatur q habitus anime fm q̄s aliqs est iustus vel negligens sunt voluntarij. Quod probat phūs primo q̄tum ad eorum generatiōem. q q̄cūq vult aliqd ad quod nēcario sequit aliqs effectus ꝓs est q velit illum effectū fm se. sicut si aliquis velit ambulare in calore ꝓs est q velit sudare. q̄uis em̄ homo nō velit hoc fm se. vult tamē potius sudorem pati q̄ abstinere ab itinere. sed homines iniustū facientes fiunt iniusti. z stuprum facientes sunt incōtinētes. ergo illi volentes iniusta facere volunt iniusti esse. Secundo probat phūs p simile fm defectum corporalium. quia nullus iuste increpat illos q̄ sunt naturaliter turpes. sed solum illos qui sunt turpes propter negligentiam debiti cultus. sicut nullus iuste et debite improperat ceco a nativitate vl ex infirmitate. q hoc nō est volūtarium. Sed homies improperant eis q̄ sunt ceci ex voluntate. puta ex vini potatione que est voluntaria ad quam sequitur cecitas. ergo soli defectus corporales voluntarij increpantur. ergo etiam habitus vicioſi anime que increpātur sunt in potestate nostra. Tamē postq̄ generati sunt nō sunt in potestate nostra. Qō probat phūs per simile in dispōnibus corporalibus. sicut aliqs sanus cadens volūtarie in egritudinem per hoc q vtitur immoderate cibo z potu. in principio erat in potestate sua nō egrotari. sed postq̄ sumpsit superfluum cibū non est in eius potestate non egrotari. Sicut videmus q proiciens lapidem añ proiecere erat in eius potestate. et nō proiecere. sed postq̄ proiecit nō est in eius potestate retinere. Sic etiam in potestate hominis est fieri vel non fieri vicioſus. sed postq̄ factus est talis nō est in eius potestate q statim desinit esse iniustus vel incontinēs. sed requiritur magnum studium z exercitium. Sed iterum contra veritatem si argueretur. quia cum nō appetam⁹ nisi bonum apprehensum quilibet desiderat id quod apparet sibi bonum. Sed nos nō sumus domini apparitōnis vel visionis nostre. sed talis qualis vnusquisq̄ est talis finis videtur ei. quia fm propriam formam est aliquis finis vnicuiq̄ conueniens. ergo nō est in potestate hominis q appetat bonum. Sed hoc improbat philosoph⁹ per hoc q cum homo sit equaliter causa sui habitus mali propter consuetudinem peccandi ꝓs est q est cā fanta sie id est apparentie cōsequentis talem habitum. q sibi videtur hoc esse bonū simpliciter Ex antiqui crediderunt q hec diuersitas appetituum proueniat hominibus ex sua natiuitate sic q ex varietate corpoz celestiū dispona⁹ tur homo ad agendum hoc vel illud. quod etiam ex bona natiuitate cōueniat homini agere bonū. z ex mala malum Sed hunc errorem improbat phūs. q ex corporib⁹ celestibus non potest aliqua dispositio causari in corpore humano ex qua inclinetur intellectus ad videndū aliquid esse bonum simpliciter. sed solum bonum vt nūc sicut fit per passiones. Modo hic agitur de iudicio quo iudicamus aliquid esse bonum ex passione appetitus sensitiui. quia voluntas non potest hoc non consequi. scilz qō consequitur ex habitu.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur q malum vno modo cōsideratur formaliter sub ratione mali z sic non potest esse voluntarium. Quia nō habet vnde moueat voluntatem: Alio modo sumitur materialiter fm quod est in actu vel in habitu vel in obiecto z sic de eo potest esse voluntas pro quanto ibi est aliquod particulare bonum Ex similiter dicetur ad terciā

Ad terciam dicitur. q materia non appetit priuationē fm se sz appetit formā ad quā habendā requiritur priuationem precedere

Uoniam quidem igitur medietas est circa timores z audacias iam z prius dcm̄ est. Timemus autē scz terribilia hec aūt sunt vt simplr dicere mala propter qō et timorem determinant expectationem mali. Timemus igitur omnes mala puta mala in opinionem inopiam egritudinem inimiciciaz mortem Sed neq̄ circa omnia videtur fortis esse. Quedam enim z oportet timere z bonuz quod aūt non malum puta malam opinionez qui quidē em̄ timet decens z verecundus qui autem non timet inuerecundus. Dicit autē a quibusdā fortis fm methaforā. habet em̄ aliquid simile forti. impauidus est quis z fortis. Inopiam aūt fortasitan non oportet timere neq̄ egritudinē neq̄ vliter q̄cunq̄ non a malicia neq̄ ꝓpter seipsum Sed neq̄ q̄ circa hec impauidus fortis. dicim⁹ aūt z hūc fm similitudinez Quidā em̄ i bellicis piculis timidi exītes liberales sūt ad pecuniaz emissionē bñ audent habent Neq̄ vtiq̄ si q̄s iniuriā circa pueros vel vxorē timet vel inuidam aut aliquid talium ti

UVA. BHSC. IyR_098_1

midus ē neq; si audet flagellādus fortis Circa qualia igit̄ terribilīū fortis vel circa maxima Nullus em̄ magis sustinet pricula. terribilissi/mū āt mors. termin9 em̄ z nihil adhuc mortis videt̄ neq; bonū neq; malū esse Videbit̄ autēvtiq; neq; circa mortē q̄ ī oi fortis ē. puta in mari vel in egritudinib9. In q̄b9 igit̄ vel in optimis tales aūt q̄ in bello. In maximo em̄ z optimo periculo. Cōcordes aūt z his sunt honores in cuitatib9 z apud monarchias. Princi/paliter aūt videt̄ vtiq; fortis. q̄ circa bonā mortem impauidus z q̄cūq; mortem inferūt repēti na existētia. talia aūt maxime q̄ fm bellū. Sed adhuc z in mari z in egritudinib9 intimidus q̄ fortis. nō sic aūt vt marinarij. hi q̄dez em̄ desperant salutē z mortē talē aspnant̄. hi aūt bene sperātes sunt ppter expientiā. Silr aūt z virili ter agūt in q̄b9 fortitudo est vel bonū mori In talib9 aūt corruptōibus neutrū existit. Terri/bile aūt nō oibus q̄dem idē. dicimus autē q̄d z sup hoiem. hoc q̄dē igit̄ oīi terribile intellectum habēti. Qō aūt fm hoiem differt magni/tudine z in eo qō magis z minus. silr aūt z ausibilia. Fortis aūt instupescibilis vt hō. Timebit igit̄ quidē z talia vt opz aūt z vt ratō sustinebit boni grā. hoc em̄ finis ǒtutis. Est aūt magis z minus hoc timere z adhuc nō terribilia vt talia timere fit aūt peccatoz̄ hoc q̄dem q̄m quod nō oportz. hoc aūt q̄m nō vt oportz. hoc vero q̄m nō q̄n vel aliqō talium. silr aūt z circa ausibilia. Qui q̄dem igit̄ que oportz z cui9 grā sustinet z timet z vt oportet z q̄n. silr autē et audet fortis fm dignitatē em̄ z vt vtiq; ratio pariter z operat̄ fortis Finis aūt oīis operatōis est qui fm habitū z forti aūt fortitudo bonum talis aūt z finis determinat̄ em̄ vnūq̄q; fine. boni vtiq; grā fortis sustinet z operat̄ q̄ fm fortitudinem Superabundantiā aūt qui q̄dem

in impauitate innominatus. dictuz est autem nobis in ꝓpib9 q̄m multa sunt innoīata. Erit autem vtiq; aliquis insanus vl̄ sine sensu doloris si nihil timeat neq; terremotū neq; inunda tōis quēadmodū aiūt celtas. q̄ autez in audendo superabūdat circa terribilia audax. Videt̄ aūt z superbus esse audax z fictor fortitudinis vt igit̄ ille circa terribilia habet iste vult videri In q̄bus igitur potest mutatur ꝓpter quod sunt z multi ipsoruz audaces timidi in his em̄ audētes terribilia nō sustinēt Qui aūt in tumendo superabūdat timidus etenim. que nō oportet z oīa talia sequuntur ipsuz. deficit autem z in audendo. sed in tristicijs superabūdans magis manifestus est. Desperans vtiq; quis timidus oīa em̄ timet. fortis autem cōtrarius in audendo em̄ bone spei est. Circa hec quidem igitur est z timidus z audax z fortis. differēter autem habent ad hec hij q̄dem enim superabundāt et deficiunt. hic autem medio modo habet z vt oportet Et audaces quidem prevolantes z volantes ante pericula. In ipsis aūt discedunt fortes autem in operibus acuti prius aūt quieti sunt. quemadmodū igit̄ dictum est fortitudo medietas est circa ausibilia z terribilia in q̄bus dictū est z q̄m bonuz desiderat z sustinet vel q̄m turpe nō. Mori autem fugiētem inopiam vel cupidinem vel aliquid triste non fortis sed magis timidi. Mollicies enim fugere laboriosoz z nō quoniam bonum sustinet z fugiens malum. Est quidez igitur fortitudo tale quid. Dicuntur autez z alie fm quinq; modos ꝑmum q̄dem politica maxime autez assimilat̄ videtur em̄ sustinere pericula cives ppter eas q̄ ex legib9 increpatōes z opprobria z ppter honores z ppter hoc fortissimi videtur esse apud q̄s timidi inhonorati. fortes honorati. Tales āt z Homer9 facit. puta diomedē z hectora po

UVA. BHSC. IyR_098_1

lidamas primum nihil redargutiones repo
net et dyomedes hectorem aliquando dicet
in troianis pcionans thitides aut a me. Assi
milatur em hec maxime ei que prius dicta est
qm propter virtutem fit. propter verecundiam
em et boni desiderium. honoris em gratia et
fuge opprobrij turpis existentis. Ponet autē
vtiq aliquis et a principibus coactos in ide
deteriores aut quāto nō propter verecundiam
sed ppt timorē id operātur et fugientes nō tur
pes stricte. cogūt em dni quēadmodū hectorē
quē autem ego sine bello timentes intelligam
non sibi sufficiens erit fugere canes Et qui p
cipiunt et si recedant pcutientes ides operant
et qui ante muros foueas et talia preordinant
omnes em countg. oportet autē non propter
necessitatem fortem esse. sed qm bonum Vi
detur aut et experientia que circa singula for
titudo esse. Vnde socrates existimauit scien
tiam eē fortitudinem. tales aut alij quidē alijs
In bellicis autē milites. videntur aut multa
esse inania belli. que maxime cōspexerunt isti
videntur vtiq fortes qm non sciunt alij q̄lia
sūt. deinde facere. sed nō pati maxime possunt
ex expientia et custodire et percutere potentes
vti armis et talia habentes qualia vtiq erunt
et ad facere et ad non pati fortissima. quemad
modum igitur inermibus armati pugnant et
athlete ydiotis etem in talibus agonis non
fortissimi pugnatissimi sunt. sed maxime po
tentes et corpora optima habentes. Milites
aut timidi sunt qñ superextendit periculū et defi
ciūt multitudinibus et pparatōibus. primi em
fugiūt. ciuilia aut pmanētia moriunt. qō et in
bermeon ptigit. his quidē turpe em fugere et
mori tali salute eligibilior. hi aut et ex prin
cipio periclitabantur vt meliores existentes
cognoscentes aut fugiūt mortem magis tur
pi timentes. fortis aut non talis. et furore aut
sup fortitudinem inferunt. fortes em esse vidē
tur et q̄ propter furorem quēadmodum fere in
vulnerantes feruntur. qm et fortes furoris spe
ciem habent. impetuosissimus em furor ad pe
ricula. Vnde et homerus. virtutez immitte
furori et ptutem et furorem erige. et austeram
autē p singulas nares virtutem et ebulliuit san
guis. omnia em talia videntur significare furo
ris erectionem et impetum. Fortes quidē igit
propter bonū opantur. furor autem coopera
tur eis. Fere aut propter tristitiaz. ppter vul
nerari em vel ppter timere. qsi in silua vel in
palude essent nō aduenirent. nō vtiq sunt for
tes a dolore et furore impulse ad periculū ni
hil periculorū puidentes. qsic et asini fortes
essent esurientes. pcussi em nō desistunt a pas
cua. Sed et adulteri propter pcupiscentiam
et audaciam multa operantur. non vtiq sunt
fortia per dolorem vel furorem impulsa ad pe
riculum. Naturalissima aut videt que ppter
furorem esse et paccipiens electiōem et cuius
gratia fortitudo Et homines vtiq irati q̄dez
dolent. punientes aut delectant Qui autē p
pter hoc pugnātes q̄dem non fortes aut. non
em ppter bonū neq vt rō. sed ppter passionez
simile autē habēt aliq̄d. Neq vtiq bone spei
differentes existentes fortes. ppter multoti
ens em et multos vicisse pfidunt in periculis
Consimiles aut qm audaces ambo. sz fortes
quidē ppter predicta audaces. hi autez ppter
estimare meliores esse et nihil cōtrapati. tale
aut faciunt et inebriati bene sperantes em fiūt
Quādo aut ipis non accidūt talia fugiunt. for
tis autem erat terribilia homini existentia et
non apparentia sustinere. qm bonum et tur

UVA. BHSC. IyR_098_1

pe non. Propter quod fortiores videt in repentinis timoribus et impauidum et inturbatum esse qz in premanifestis. ab habitu enim magis vel qm minus ex preparatione. premanifesta quidem et si ex ratione et cogitatione aliqs preeligat. repentina aut secm habitum. Fortes aut videntur et ignorates. et sunt non longe ab his q bone spei. deteriores aut qui nullam dignitatem habent. Illi aut propter qd et pmanet per aliquod tempus. hi aut decepti si cognouerunt qm aliud est qz suspicant. fugiut quod argei patiebant incidentes latronibus vt sichonijs. et fortes vtiqz dicti sunt. qles quidez et existimati fortes. Circa audacias qdem et timores fortitudo existes no similiter circa ambo est. sz magis circa terribilia In his enim imperturbatus et circa hec vt oportet habens fortis magis qz circa audacias. In sustinendo vtiqz tristia (vt dictum est) fortes dicutur. propter quod et triste fortitudo et iuste laudatur. difficilius enim tristia (vt dictum est) sustinere qz a delectabilib abstinere. Sed adhuc videbitur vtiqz ita esse qui secm fortitudinem finis delectabilis. ab his enim que circa finem euanescere. quale in gygnastitis agonibus fit. pugilibus enim finis quidem enim delectabilis cuius gratia corona et honores. percuti autez doloroſum si carnales et triste omnis labor. propter multa autem hec esse paruum existes. cuius gratia nihil delectabile videtur habere. Sic vtiqz tale est et quod circa fortitudinem. mors quidem et vulnera tristia forti et nolenti erunt. Sustinet autez hec q niam bonum vel qm turpe no. Et qm vtiqz magis virtutem habeat omnem et felicior sit magis in morte tristior erit. tali enim maxime viuere dignum. et iste maximis bonis priuatur sciens Triste autem hoc. sed nihil min9 fortis forsitan autem et magis qm in bello bonum p

illis eligit. no vtiqz autem in omnibus virtutibus delectabiliter operari existit pterqz inquantum fine attingit. Milites aute nihil forsitan phibz no tales esse optimos. sed eos q minus quidem fortes. Aliud aut nullum bonu habentes. parati quide enim isti ad pericula et vitaz ad pua lucra permutant. De fortitudine quidem igitur in tantu dictuz sit. qd aut est no difficile typo accipere ex his que dicta sunt

Queritur Vtrum fortitudo sit virtus moralis consistens circa timores et audacias periculorum mortis que sunt in bello. Arguitur q non. quia dicit philosophus q fortitudo qnqz est ex passione. puta ex ira. sed nulla virtus operat ex passione immo ex electione. ergo fortitudo non est virtus Secundo sic. omnis virtus moralis est in medio. sed pericula mortis sunt in extremo. cum sint maxima pericula. ergo circa ipsa non est fortitudo Tercio sic. mors (cu sit finis presentis vite) tollit omne bonum et inducit malum. sed nulla virtus tollit bonum inducendo malum. ergo fortitudo non est circa timores mortis In oppositum est philosophus in textu

Sciendum primo

Q9 postqz phs determinauit de virtutibus in comuni. Consequenter determinat de ipsis in particulari Et primo de fortitudine que est medietas circa timores et audacias. Fortitudo enim importat quandam firmitatez animi p quam animus stat immobilis pter periculoz timores Nam omnis virtus moderas passiones hz idem obiectu. sicut est obiectu illaru passionum. cu igitur fortitudo moderet passiones timoris et audacie. vt postea p habitur. obiectum timoris et audacie est obiectu fortitudinis Omnis aut timor est circa aliqd terribile siue circa aliquod malu. ideo aliqui descripserut timore dicentes. q est expectatio mali Eadem aut sunt obiecta timoris et audacie. qd p timorem aliqs refugit p audaciam aggreditur Sic igitur fortitudo e circa terribilia. timores et audacias Sciendu scdo q fortitudo firmat animu ne desistat a bona rationis opatoe propter pericula cuiuscuqz boni corpalis. Et huius ratio est. q bona corporis sunt ppter bona rois. et ita bonum rationis excedit quodcunqz bonu corporale. ideo ppter timorem amissionis cuiuscuqz boni corpoalis homo non debet a bono rois desistere. Quapropter necesse est esse aliquam vtutem firmantem hominem in bono rois. ne ppter quecunqz pericula ab hmoi bono desistat. et talis virtus est fortitudo. et licet mors sit priuatio vite et homines appetant viuere. virtus tame vita extollit. vnde melius est ppter virtutem et bonum rationis mori. qz turpiter viuere desistendo a bono rationis

Conclusio prima

Fortitudo est virtus moralis consistens circa timores.

UVA. BHSC. IyR_098_1

et audacias Prima pars patz. qz fortitudo pficit hoiem et eius opus bonū reddit. perficit em̄ partē irascibilem z eam reddit obedientē rōni. et reddit etiā opus ipsius bonum. quia firmat hominē in operibꝫ q̄ sunt circa difficilia. Secūda pars patz. qz fortitudo est pfectio ptis irascibilis in qua sunt timor z audacia. timor em̄ dicit passionem appetitus succūbentis ꝓpter aliqđ terribile vel malum. sed audacia dicit motum appetitus ꝓsurgētis circa aliquod terribile vel malū. qz ergo fortitudo firmat appetitū. sequitur q̄ est circa timores z audacias

Conclusio secūda. fortitudo ꝑncipaliter est circa pericula mortis in bello cuius secūdario possit esse circa alia. Prima pars patet. quia fortitudo firmat appetitum circa pericula ꝓpter bonū. ergo maxime z principaliter firmat circa maxime pericula ꝓpter maximū bonū. sed pericula belli sunt maxima z maxime eminentia. quia oportet in bello vincere vel vinci. bellum etiā si sit iustū est ꝓpter maximū bonū. quia est pro salute reipublice. quod est maximū bonū. Nam q̄to bonum est cōmunius tanto est diuinius. Quādoqz tm̄ est bellum singulare z nō vniuersale. vt cū vna singularis psona (ne desistat a iudicio rationis) pericula mortis aggredit. z in isto ꝓsistit etiā fortitudo. Secūda pars patz. nam licet aliqua sint q̄ aliquādo timenda sunt. sicut terre motus z inūdationes maris. q̄ sunt terribilia circa hominem. quia ipsis homo resistere nō potest. tm̄ si ex aliqua necessitate ꝓtingat fortez ista pati. ea patietur sicut rō recta dictat. ne ꝓpter talem timorē desistat aliqualiter a bono rōnis. et ita secūdario potest in istis fortitudo ꝓsistere

Dubitatur primo

Vtrum fortitudo maxime sit circa pericula repentina Videt q̄ nō. qz virtus ex electione operat. sed repentina nō cadūt sub electiōe. ergo circa ipsa non consistit fortitudo. Respondet ph̄s q̄ in fortitudine duo sunt. Primū est electio in opibꝫ. ꝓ quā fortis p̄eligit sustinere pericula q̄ imminebūt. Secūdū est magnitudo habitus fortitudinis. et quo ad hoc in repentinis maxime ꝓsistit fortitudo. z nō quo ad primū. Et p hoc soluit rō dubij Vñ nō oportet virtuoso in quocūqz ope virtutis in spēali p̄deliberare. sed bene in generali.

Dubitatur secūdo. que sunt vitia opposita fortitudini. Respondet q̄ fortitudo est moderatiua timoris z audacie. Contingit autē timere z audere ꝓtra rectam rationē multipliciter. Vnde qui suphabūdat in timendo dr timidus. et qui deficit seu nihil timet est innoiatus. eo q̄ pauci sunt tales. imo nulli sunt nisi sint insani. talis tm̄ ꝑt vocari impallidus. sed qui suphabūdat in audendo dicitur audax. Et distinguitur ab illo qui suphabundat in timendo. qz stat aliquē nihil timere z tm̄ nō aggredi velociter terribilia. Contingit etiaz deficere in audendo. et iste nō distinguit a timido qui suphabūdat in timendo. et sic talis est timidus. Et sic patz q̄ sunt aliquo mō q̄tuor vicia opposita fortitudini. Reducūtur tm̄ ad tria. vt dictū est. et adhuc reducūtur ad duo. scz ad suphabūdātiam z defectum.

Dubitatur tercio. quot sunt modi fortitudinis ficte vel similitudinarie. Respondetur q̄ sint quinqz modi.

Pro quo sciendū. q̄ ad rōnem vere fortitudinis tria requruntur. Primū est noticia periculi. Secūduz est electio ipsius. Terciū est q̄ fit ꝓpter bonum honestū. contingit tamen aliquē aggredi pericula et in hoc imitari fortem. deficere tm̄ a non forti. ꝓpter aliquod istorum trium Et hoc ꝓtingit quinqz modis. Primo quando aliquis aggredit pericula. et hoc ꝓpter honorem vel ꝓpter bonū virtutis. et talis dicit fortitudo politica siue ciuilis. multum tamen assimilatur vere fortitudini. Secundo modo quando aliquis aggreditur pericula ꝓpter scientiā vel experientiam bene se habendo in talibus periculis. et hec aggressio fit ꝓpter lucrum. et talis fortitudo dicitur militaris. Tercio modo quando aliquis aggredit terribilia ex ira vel timore z non ex electiōe. et tales multotiens frangūtur. quia quando iminent pericula passio cedit violētie. et ista est fortitudo ex furore. Quarto modo quādo aliquis aggreditur pericula ꝓpter spem. qz scz sperat euadere et vincere. z hec dicitur fortitudo spei Quinto modo quando aliquis aggreditur periculum ignorans ipsum vel illa que in tali periculo accidunt. et hec dicitur fortitudo ignorātie.

Dubitatur quarto. an expectare sit principalioz actꝰ fortitudinis aut aggredi. Respondetur q̄ expectare z sustinere terribilia est principalioz actus fortitudinis q̄ aggredi terribilia. Ratio est. quia difficilius est expectare q̄ aggredi. ergo est virtuosius. Antecedens patet. quia ꝓ expectationem moderatur timor. per aggressuz vero audacia. sed difficilius est moderare timorem q̄ audaciam eo q̄ homines ꝓmuniter sunt magis timidi q̄ audaces ergo ꝛc. Ex quo sequit q̄ quādo fortitudo sit circa timores z audacias. nō similiter est circa ambo. sed magis circa timorem. Ratiōem vero assignat sanctus Thomas quia timor procedit ab aliquo fortiori supra ipsuz insurgente. audacia vero ex eo q̄ aliquis existimat euz quē inuadit non euadere posse suam potestatem. sed difficilius est insurgere in maius q̄ in equale vel minus. ergo difficilius est expectare q̄ aggredi. Et sic patet q̄ fortitudo plus opponitur timori q̄ audacie. z audax plus assimilatur forti q̄ timidus.

Dubitatur quinto. vtrum fortis delectatur in actu vere fortitudinis aut tristatur. Pro quo dubio sciendū. q̄ tristicia z timor habent idem obiectum. scz malū Differunt tamen. quia malum preteritum seu presens est obiectum tristicie. futurum vero timoris. Ad fortitudinez autem pertinet non solum stare contra timores futuroꝝ rum periculorum. sed ab ipsis periculis sistere. cum igitur pericula presentialiter insint. puta pcussiones z vulnera. ideo euz non possint esse sine dolore z tristicia. oportet q̄ fortis in actu fortitudinis habeat tristiciam adiunctam. et in hoc laudatur. quia non recedit a bono virtutis fugiendo tristiciam. quia sustinet huiusmodi tristiciam ꝓpter magnū bonū. potest tamen delectari sm̄ rōnem. q̄uis non sm̄ sensum.

Dubitatur vltimo quot sunt que augent tristiciam hominis in amissione alicuius boni. Dicitur q̄ duo sunt. Primo quando priuatur bono quo dignus erat. Secundo ꝓpter magnitudinez boni quo priuatur. z vtrū q̄ accidit ī virtuoso et p̄sertim in forti. quia maxime dignum est q̄ fortis viuat. Priuatur etiā fortis scienter maximis bonis. scz optima vita z virtutibus quas amittit quantum ad vsum vite presentis. et in hoc confertur ei tristicia. Ex predictis patet q̄ licet operationes virtutū sint delectabiles. vt dictum est in primo libro et in secundo huius. tamen in nullo operatio est delectabilis nisi sm̄ q̄ attingit finem. sicut patet in opere fortitudinis. Vltrius patet quid sit fortitudo. quia est virtus medio mo-

UVA. BHSC. IyR_098_1

do se habens circa timores ⁊ audacias ꝓpter magnũ bonum. ⁊ sic patet solutio ad dubium. Rationes ante oppositum soluuntur ex iam dictis]

Ost hec autem de temperantia dicamus videntur enim irrationabilium ꝑtium he esse virtutes. Quoniam quidẽ igitur medietas circa delectationes temperantia dictum est nobis: minus enim ⁊ non similiter est circa tristicias. in his autem ⁊ intemperantia videtur. Circa quales igitur delectationum nunc determinemus. Determinantur autem animales ⁊ corporales. puta amor honoris. amor discipline. vterq; em̃ horum gaudet cuius amatiuus est nihil patiente corpore sꝫ magis mente. Qui autem circa tales delectationes neq; tempati neq; intempati dicunt̃. Similiter autem neq; qui circa alias quecũq; nõ corporales sunt. amatores em̃ fabulaꝝ ⁊ narratores ⁊ de contingentibus conterẽtes dies garrulos. intempatos autẽ non dicimus neq; contristatos in pecunijs vl' amicis. Circa corporales erit vtiq; tempantia: Non omnes autem neq; has. Qui em̃ gaudent his que ꝑ visum. puta coloribus ⁊ figuris ⁊ scriptura neq; tempati neq; intempati dicuntur. q̃uis videatur vtiq; esse ⁊ vt oportet gaudere ⁊ his et ꝟm supabundantiam ⁊ defectum. Similiter aũt et his q̃ circa auditum: supabũdanter em̃ gaudentes melodijs ⁊ ypocrisi nullus intemperatos dicit. Neq; eos qui vt oportꝫ temperatos neq; eos qui circa odorem p̃ter ꝟm accidens. gaudentes em̃ malorum vel rosarum vel tymi amatum odoribus non dicimus intempatos sed magis eos qui vnguentorum ⁊ pulmentorum. gaudent em̃ his intempati qm̃ per hec rememoratio fit eis concupiscibilium. Uidebit aũt vtiq; aliquis ⁊ alios qñ esuriũt gaudentes ciboꝝ odoribꝫ. talibus aũt gaudere intempati huic em̃ concupiscibile hoc. Non est aũt neq; in alijs animalibus ꝟm hos sensus delectatio preter ꝟm accidens. neq; enim odoribus leporum canes gaudent. sed cibatione. Sensum autem odor fecit. neq; leo voce bouis. sed comestione. Quoniam autẽ prope est per vocez sensit et gaudere vtiq; hac videtur. Similiter autem neq; videns neq; inueniẽs ceruũ vel agrestem capram. sed quoniaꝫ cibũ habebit Circa igitur tales vtiq; delectationes temperãtia et intemperantia est quibꝫ reliqua aĩalia communicãt vnde seruiles ⁊ bestiales vidẽtur. he autẽ sunt tactus ⁊ gustus. Uidẽtur vtiq; ⁊ gustu in parum vel nihil vti. gustus em̃ est iudicium saporis. quod faciũt qui vina probant ⁊ pulmenta condiunt non multum gaudent his vel non intemperati sed vsu. qui fit omnis per tactum ⁊ in cibis et potibus ⁊ venereis dictis Propter quod ⁊ orauit quidam philozenus erixyus pultiuorax existens guttur ipsius longius gritis fieri vt delectatus tactu. Communissimus autẽ tactus sensuuꝫ ꝟm quem intemperantia. Et videbitur vtiq; iuste exprobrabilis. quoniã nõ ꝟm ꝙ homines sumus existit sed ꝟm aĩalia. Talibꝫ itaq; gaudere ⁊ maxime diligere bestiale. Etenim liberalissime earum que per tactum delectationum ablate sunt puta que in gignasijs per circuitionem ⁊ calefactionem facte. Non em̃ circa omne corpus intemperati tactus. sed circa quasdã partes. Cõcupiscentiarum autem he quidem cõmunes videntur esse. he autẽ ꝓprie ⁊ apposite. puta q̃ sibi quidem naturalis. omnis em̃ concupiscit (quãdo indigens fuerit) siccum et humidum cibum. quãdoq; aũt ambos ⁊ lectũ inquit homerus iuuenis ⁊ crescens. Talẽ aũt vel talem nõ adhuc oĩs neq; eosdẽ: ꝓpter qd̃ viden t̃ nostra esse. Sꝫ adhuc hꝫ aliq̃d naturale Alia em̃ alijs sunt delectabilia ⁊ quedã q̃busdã delec/

UVA. BHSC. IyR_098_1

tabiliora ꝓtingentibus. In naturalibus qui/dem igitur concupiscentijs pauci peccant ꝛ in vnū in plus ꝓmedere quidē em̄ que cōtingunt vel bibere vsquequo vtiqz supimpleant supabundantie est ſm naturam multitudine Repletio eius indigentie naturalis cōcupiscentia ꝓpter quod dicūtur isti castrimergi. vt ꝓꝛe/ter indigentiam eam replentes. tales autez fi/unt qui multum bestiales. Circa ꝓprias au tem delectationes multi ꝛ multipliciter peccāt Eorum em̄ qui amatores taliū dicūtur. vel in gaudendo quibus non oportet. vel vt magis vel vt multi. vel vt nō oportet. ſm autē omnia intemperati. superhabūdant etenim gaudent quibusdam quibus non oportet. Odibilia em̄ et si quibusdam oportet gaudere taliū magis q̄ oportet ꝛ vt multi gaudent. Circa delecta/tiones quidem igitur superhabūdantia qm̄ in temperantia ꝛ vituperabile manifestū. Circa tristicias autez non quēadmodū in fortitudi/ne in sustinendo dicitur temperat9 neqz intem peratus in nō sustinēdo. Sed intemperatus q̄dē in tristando magis q̄ oportet. qm̄ delecta bilia non adipiscitur. ꝛ tristiciā aūt facit delec/tatio ei. temperatus aūt in nō tristari absentia et in abstinere a delectabili. Intēperatus qui/dē igit ꝓcupiscit delectabilia oīa vel q̄ maxi/me. et ducit a ꝓcupiscētia vt ꝓꝛe alijs hoc ele/gisset. ꝓpter qđ ꝛ tristat ꝛ adipiscēs ꝓcupiscēs cū tristicia em̄ ꝓcupiscentia. Incōuenienti au tem assimilatur ꝓpter delectatōez tristari De/ficientes autē circa delectationes ꝛ minus q̄ oportet gaudentes non multū fiunt. Nō em̄ humana est talis insensibilitas Etem̄ reliqua aialia discernunt cibos. ꝛ his q̄dem gaudent his aūt non. si aūt huic nihil est delectabile ne q̄ differt alteruz ab altero. longe vtiqz erit ab hominū natura esse. Non fortitus autem est talis nomine ꝓpter non multum fieri. Tem peratus autez medie circa hec habet. neqz em̄ delectatur quibus intemperatus maxime sed magis tristatur. neqz vniuersaliter q̄bus non oportet neqz vehementer tali nullo modo. ne/q̄ absentibꝫ tristatur. neqz ꝓcupiscit. vel men/surate. neqz magis q̄ oportet nullo. neqz quā/do non oportet. neqz vniuersaliter taliuz nullo Quecūqz aūt ad sanitatem sunt vel ad bonam habitudinem delectabilia existentia hec appe tet mēsurate ꝛ vt oz. ꝛ talia delectabilia nō im pedimēta his existentia vel ꝓter bonū vel sup substantiā. Sic em̄ habens magis diligit ta/les delectationes q̄ dignū sit. temperatus au tem nō talis. sed vt recta rō. Volūtario autem magis assimlat intemperantia q̄ timor. hec q̄dē em̄ ꝓpter delectatōem. hic aūt ꝓpter tri/sticiam. quoz hoc quidē ꝓpter delectationem hoc aūt ꝓpter tristiciam. quorū hoc quidem desiderabile. hoc aūt fugibile. Et tristicia qui/dem stupefacit ꝛ corrumpit naturā habentis delectatio aūt nihil tale facit. magis aūt volū tarium. Propter quod ꝛ exꝓbrabilius etem̄ assueti facile ad hec Multa enim in vita talia ꝛ assuetudines sine periculo. in terribilibꝫ au/tem econuerso. Videbit aūt vtiqz non silr vo lūtarium timor esse his que ſm singula. hec q̄/dem em̄ sine tristicia. hec aūt ꝓpter tristiciam stupefaciūt. vt arma proijciāt ꝛ alia deformi/ter faciant. ꝓpter quod ꝛ vident violenta esse Intemperata autem ecōuerso Que quidē ſm singula volūtaria. concupiscenti em̄ ꝛ appeten ti. totum autē minus. nullus em̄ ꝓcupiscit in/temperatus esse. Nomen autē intemperantie et ad puerilia peccata ferim9. habēt em̄ quā/dā silitudinē. vtrum autē ab vtro vocāt. nichil ad ea que nūc differt. manifestū autem qm̄ po sterius a priori. Non male aūt videt transla/

UVA. BHSC. IyR_098_1

tum esse. puniri enī opz turpia appetentem et multam augmentationē habentē. tale aūt maxime ɔcupiscentia z puer. ſm cōcupiscentiam enī viuunt z pueri. z maxime in his delectabilis est appetitus. Si igitur non erit bene persuasibilis. z ad dominans z ad multuz veniet Insatiabilis enī delectabilis appetitus z vndiqz insipienti z concupiscentie operatio auget conatum z si magne z vehementes sunt et cognitionē pcutiat. Propter quod oportz mē suratas esse z paucas z rōni nihil contrariari. Tale aūt nō psuasibile dicimus z punitū. quē admodum enim puerum oportz ſm pceptum pedagogi viuere. sic z oportet concupiscibile consonare rōni. Intentio enim ambox bonū et concupiscit contēperatus que opz z vt oportet z quādo. ita aūt ordinat z ratō Hec igitur nobis dicta sunt de temperantia

Queritur Octauo. Utrū tpantia sit virt⁹ consistens circa delectationes tactus Arguitur primo q non sit virtus. quia virtus est cōueniens alicui ſm naturam. sed temperantia retrahit a delectationibus gustus z tactus. ad quas ſm materiā inclinamur. ergo temperantia non est virtus Secundo sic. circa delectationes maiorum sensuum cōtingit recte se habere. supabundare z deficere. ergo circa hmōi delectationes est aliqua virtus que nō videtur alia a temperātia: ḡ nō solū est ɔsistens circa delectationes tactus.

In oppositum est pbus in textu.

Sciendum primo

Q; postq̄ pbus determinauit de fortitudine. consequēter agit de tpantia q̄ sunt ambe in pte irrōnali. scz in appetitu sensitiuo. Ratio est. quia fortitudo est circa passiones timoris z audacie. que sunt in appetitu irascibili. sz temperantia est circa delectatiōes z tristicias: que sunt in appetitu cōcupiscibili. z sic ambo sunt in appetitu sensitiuo.

Sciendū scdo: q sensus ad duo ordinatur in hominibus Uno mō ad cognitōem. Alio mō ad destructionez ɔuenientis z nociui in eis p que ɔseruat vita humana tā ſm indiuiduum. vt sunt cibus z potus. q̄ ſm spēm. sicut sunt tactus venerei. Et q̄ gustus z tactus pceptiui sunt ipsoz ɔseruatorum humane vite. z alij tres sensus valēt hominibus ad cognitionē sensibiliū ex q̄bus proceditur ad cognitionez rōnis que mouet appetitum hominis. iō hō delectat in apprehensione z cōuenientia sensibiliū ſm oēs sensus. z sic ordinātur ad sustentationē vite humane sed in brutis animalibus sensus non ordinantur ad cognitionē. sed solum ad discretionē conuenientis z discōuenientis ad suam vitā. ideo solum delectant p se inconuenientia ad apprehensionē ſm illos duos sensus Licz enī canis delectetur in odore carnis hoc est solū q̄ est sibi cōueniens Sciendū tercio. q duplices sunt delectatiōes q̄ q̄dam sunt aiales insequētes apprehensionē que non est ɔmunis anime z corpori. sed solū ɔuenit aie sicut delectatio in amore honoris vel discipline vel pecunie. Alie sunt delectationes corporales que cōmunes sunt aie et corpori. que apprehensionē sensibilē insequūtur. sicut sūt delectatiōes sensibiliū exteriorū.

Conclusio prima

Temperantia est ɔtus. Probat. q tēperantia ponit mediū in delectationib⁹ z tristicijs. ɔtingit enī delectari plus q̄ oportz. qđ est supabūdare. z minus q̄ oportz. qđ est deficere. z medio modo. qđ est virtuosum esse. ergo tēperantia est virtus.

Conclusio secūda. tēperantia nō est circa delectationes aialis. Patz. q̄ q̄ bene se habet in istis. aut qui supabūdat aut deficit nō dr tēperatus vel intpatus. ḡ ꝛc.

Conclusio tercia. tēperantia nō est p se circa delectationes vsus z auditus z olfactus. Patz nā qui in visibilibus audibilib⁹ vel odorabilib⁹ delectant neqz tpati neqz intēperati dicūtur. Et dicebat notanter p se. q̄ p accidens circa ipsa bene pt esse tpantia. z maxime circa delectationes olfactus. q̄ intēperati p odores memorant cibariorū z alioz ɔcupiscibiliū

Conclusio quarta. tpantia non est directe circa delectationes gustus. q̄ qui in saporib⁹ ſm q hmōi delectantur nō dicūtur tēperati vel intēperati. sicut illi qui ꝓbant vina vel pulmenta. Illi enī qui delectant in gustando vina vel alias res. dum tñ nō plus sumāt q̄ oportz nō dicūtur intemperati. q̄ intemperantia ad quādā ɔsumptionem cibi z potus videtur pertinere. Scdo patz a signo nam vir intemperat⁹ z etiā pulmēti vorax (qui dicitur philosseus) nō orauit linguā suā (que est organū gustus) produci z augeri. sed guttur suū augeri ad modum colli gruis. qđ q̄dē signū est qđ nō tantū delectat in delectatione gustus sicut z tactus

Conclusio quinta. temperantia est circa delectatiōes tactus z etiā circa delectatiōes gustus sequētes tangibilia ꝓiūcta tactui. p q̄to scz p gustū pcipitur cōueniens et nociuū. Probat. q̄ temperantia est circa delectatiōes cōmunes aialiū. sed tales sunt delectationes gustus z tactus. ḡ circa eas est tpantia. Ex quo sequit q̄ vitiū oppositum tēperantie est maxime reprobandū. Rō est. q̄ nō ineſt homini ſm q homo. sed inq̄tuz ɔuenit brutis in intēperantia hō efficit quasi bestialis. Patz vlterius q tēperantia pt esse circa delectationes aliox sensuū a tactu pro q̄to hmōi sensus habent ordinē ad ipsum tactum p quē saluat vita corporalis p discretionē ɔuenientis z disconuenientis. tales enī delectationes aliorū sensuū per se habent ordinem ad delectationem tactus. Et p hoc patet solui secūda ratio. Ulterius patz quid sit temperantia. Temperātia enī est habitus inclinās ad tenendum mediū circa delectatiōes gustus z tactus.

Dubitatur primo

Utrū intemperātia sit indifferēter circa delectatiōes gustus z tactus Pro quo sciendū est. q ɔcupiscentiarum seu delectationū q̄dam sunt ɔmunes. z q̄dam ꝓprie. Cōmunes aūt dicuntur naturales. q̄ sequūtur naturā generis aut speciei. vt est concupiscentia cibi et po-

UVA. BHSC. IyR_098_1

tus in ꝯmuni. Sed ꝓprie dicunt que nō ꝙequunt totam naturā spēi vel generis. sicut nō omnes homines concupiscūt talem vel talem cibū. puta pꝛecioſum aut delicate pꝛeparatū. nec omnes idem ꝙcupiſcunt. Et ad hmōi delectatōes nō inclinant nisi forte ꝑm naturā indiuidui. Respondetur ꝙ in ꝙcupiſcētijs naturalib⁹ pauci peccant qꝛ in his nō est peccatū nisi ꝑm ꝙ alicꝭ plus ꝙcupiſcit q̄ natura requirat. Et tales vocant castrimergū z bestiales Sed circa delectatōes pꝛopꝛias multi peccāt ꝑm oīes circūstātias. eo ꝙ ꝯdem gaudent in his ꝯbus nō oportet et magis q̄ oportet. puta in sumptōe cibi discōuenientis vel qꝛ delectant sine discretōe. sicut stultoꝝ multitudo.

Dubitat scō. an tpantia sit magis circa delectatōes q̄ tristicias. Rn̄detur ꝙ tēperantia est magis circa delectatōes q̄ tristicias. Ratio est qꝛ effectus est potioꝛ cā ꝙse/quit ex pn̄tia cause q̄ qui ꝙsequitur ex absentia. Et qꝛ delectatio ꝙsurgit ex pn̄tia delectabiliū. z tristicia ex eoꝝ absentia. ō tēperātia secūdario est circa tristicias q̄ ꝙsequūtur ex absentia delectabiliū. Dubitat tercio de vicijs oppositis tēperātie. Respō detur ꝙ duo sunt. s. intpantia q̄ est supabundātia in tristādo vel delectando. Et insensibilitas q̄ est defectus. pauci tn̄ reperiūtur insensibiles q̄ deficiunt in delectando Dubitat quarto. vtrū intēpe/rātia sit magis volūtaria q̄ timiditas Rn̄detur ꝙ sic. rō est. qꝛ vnuſqſq; delectat in hoc ꝙ volūtarie agit. z tristat in hoc quod est inuolūtariū. Sed intpatus agit ꝓpter delectatōem. z timidus pꝛopter tristiciā. modo delectatio est magis volūtaria. z sic intēperantia magis accedit ad volūtariū q̄ timiditas. Ex quo patz ꝙ vicīū intēperan/tie est vitupabilius q̄ vicīuz timiditatis. quia volūtarijs debetur laus in bonis z vicīū in malis. Alia rō est. quia facilius vitare possumus ea circa q̄ est intpantia. q̄ ea circa que est timiditas. Dubitat vltimo. vtrum virgini/tas sit virtus. Arguit ꝙ nō. quia nulla virtus ineſt nobis a natura. sed virginitas ineſt nobis a natura. ergo zc. Item ꝓtus deꝑdita potest recupari. sed ꝓginitas amissa nō potest recuperari. ꝙ zc Pro dubio est

Notandum. Q; virginitas pōt capi dupl'r. vno mō ꝓ integri/tate coꝛpis z p̄seruatione a coꝛruptōe. Alio mō ꝓ hmōi integritate vna cū habitu electiuo hmōi integritatis ob seruande ꝙ totam vitam. Tunc respondet ad dnbiuz. ꝙ virginitas ꝓmo modo sumpta nō est ꝓtus. sed tn̄ est no bilissima conditio in coꝛpe humano. Primū patz ꝙ rōes adductas. Secm̄ probat. qꝛ integritas dignitatez z no bilitatem importat. Dicit scō ꝙ virginitas scō modo capta ea parte q̄ notat coꝛpis integritatem nō est virtus sed ea pte qua notat habitū electiuū obseruandi illā vir/ginitatem ꝓpter bonū in tota vita est virtus. que tn̄ non distinguit a tēperantia. sed est spēs eius. Istud posset ꝓ/bari per diffinitōem virtutis.

Ad rationes ante oppositū Ad primā ōz. ꝙ tēperātia non retrahit ab eo quod est ꝑm naturaz. immo magis ꝙseruat naturam. quia appetit delectabilia ꝑm ꝙ oportet. z ꝑm ꝙ requirit sanitas z bona coꝛpoꝛis dispositio. Ad scām ꝙceditur ꝙ circa delectatōes aliozum sensibilium est aliq̄ virtus. sed non est temperantia nisi per accidens. ꝓ quā to delectatōes aliozum sensibilium oꝛdinātur ad delec/tatōes tactus Et hec de questione. z per consequens de toto tercio libꝛo Ethicoꝝ Aristotelis

Icamus autem deinceps de liberalitate. Ui detur autem esse circa pecunias medietas. lau datur em̄ liberalis non in bellicis neq; in qui/bus temperatus. rursus neq; in iudicijs. sz cir ca datiōnem pecuniaruz z sumptionē. magis aūt in datiōe. Pecunias aūt dicimus. omnia quoꝛūcunq; dignitas nummisinate mensura/tur. Est aūt z ꝑdigalitas et illiberalitas circa pecunias supabundantia et defectus. Et illi/beralitatem copulamus quidem semp magis q̄ oportz quidem circa pecunias studentibus Prodigalitatem aūt inferimus qñz cōplecten tes intēperatis hominib⁹. Incōtinentes em̄ z p intēperantiam ꝙsumptoꝛes prodigos voca mus ꝓpter qꝛ z prauissimi vident eē Multas em̄ simul malicias hñt. nō aūt ꝓprie appellan tur vult em̄ prodigus esse. q̄ vnū aliqd malum hz coꝛrūpere substantiam. ꝑdigus em̄ q̄ ꝓpter se ipm ꝑditus. videtur aūt ꝑditio quedā ipsius esse. z substātie coꝛruptio. vt viuere p has exi/stēte. sic vtiq; ꝑdigalitatē accipim⁹. Quoꝝ aūt est aliq̄ vtilitas his enim bn̄ vti z male. diuitie aūt sunt vtiliū. vnoq; aūt optime vtit qui ha/bet circa singula virtutē. z diuitijs aūt vtet op time q̄ hz circa pecunias ꝓtutē. iste aūt est libe ralis. Usus aūt videt eē pecuniaz ꝙsumptō z datio. acceptio aūt z custodia possessio magis Propter qd̄ magis est liberal' dare ꝯbus oꝛ q̄ accipe vñ oportet. z nō accipe vñ non oportet

UVA. BHSC. IyR_098_1

Virtutis em̄ magis bene facere q̄ꝫ bene pati. ⁊ bene operari magis q̄ꝫ turpia non operari. Non immanifestum quidem sequitur benefacere ⁊ bona operari. sumptionem autem bn̄ pati vel non turpe operari. Et gratia danti ⁊ non accipienti. sed ⁊ laus magis. Et facilius autez non accipere q̄ꝫ dare. propriū em̄ minus emittunt magis q̄ꝫ non accipiunt alienuz. Sed liberales dicuntur qui dant. qui vero non accipiunt non in liberalitatem laudantur. sed non minus in iusticiam. qui autem accipiunt neqꝫ laudantur multum. Amantur autem maxime liberales eoruz qui in virtute. vtiles enim hoc autem in datione. Que autem ꝑm virtutē opationes bone ⁊ boni gratia. et liberalis igit̄ dabit boni gratia ⁊ recte. quibꝫ em̄ oportet ⁊ quecūqꝫ ⁊ qn̄ ⁊ alia quecūqꝫ sequuntur recte dationi. Et hoc delectabiliter vl' sine tristicia. quod em̄ ꝑm virtutē delectabile vel non triste vel minime triste Qui autem dat quibus non oportet vl' non boni gratia sed ꝓpter quandā aliam causam nō liberalis sed alius q̄s dicet̄. Neqꝫ qui triste. magis em̄ vtiqꝫ eliget pecunias bona operatione. hic autem non liberalis. Neqꝫ accipiet vn̄ nō oportet. neqꝫ em̄ est non honorantis pecunias talis acceptio. non vtiqꝫ erit neqꝫ petitiuus. non enim est benefacientis beneficiari faciliter. Unde autem oportet accipiet. puta a ꝓpriis possessionibꝫ. nō vt bonū. sed vt necessarium vt habeat dare. neqꝫ enim non curabit propria volēs ꝑ hoc quibusdam sufficere. neqꝫ quibuslibet dabit vt habeat dare q̄bus oportet ⁊ qn̄ ⁊ vbi bonū. Liberalis aūt est vehementer ⁊ superabundare in datōe vt derelinquat sibijpsi minora. non respicere em̄ ad seipsum liberalis. Scd̄m substantiam vtiqꝫ liberalitas d̄r. non em̄ in multitudine datorum quod liberale. sed in dātis habitu. hic aūt ꝑm substantiā dat. Nihil āt ꝓhibet liberaliorem esse minora dantē si a minoribꝫ det Liberaliores esse vident̄ non qui acq̄sierūt. sꝫ qui susceperūt substantiā. Inexpti em̄ indigētie ⁊ omnes magis diligūt sua opa vt parētes ⁊ poete. Ditari aūt nō facile liberalē neqꝫ acceptiuum existentē neqꝫ custoditiuū. emissiuum aūt ⁊ nō honorantē ꝓpter ip̄as diuitias sꝫ gratia dationis. Propter qd̄ accusant fortunam qm̄ maxime digni exn̄tes nequaq̄ꝫ ditant̄. contingit autē non irrationabil'r hoc. Non em̄ possibile pecunias habere nō curantē vt habeat quemadmodū neqꝫ in aliis. Non tn̄ dabit q̄bus nō oꝫ neqꝫ qn̄ nō opꝫ: Neqꝫ q̄cunqꝫ alia talia. Non em̄ vtiqꝫ adhuc opabitur ꝑm liberalitatē. ⁊ in hoc ꝯsumens nō vtiqꝫ habebit in q̄ opꝫ consumere. quēadmodū em̄ dictum est liberalis est qui ꝑm substantiā expendit. ⁊ in q̄ oportet.

Circa intium quarti libri ethicoꝝ

Arestotel' Queritur p̄mo vtruz liberalitas sit virtus circa pecunias existens: Arguit̄ primo q̄ nō sit virtus. qꝛ liberalis plus intendit aliis q̄ꝫ sibijpsi. quod est ꝯtra naturalē inclinationē. ergo liberalitas non est virtus. Tenet ꝯn̄tia quia nulla virtus est cōtraria naturali inclinationi Secūdo arguit̄. liberalitas non ordinatur ad felicitatem. ergo non est virtus An̄s ptz. qꝛ felicitati subseruiūt bona exteriora. sed hec ꝑ liberalitatē ꝯsumunt̄ ergo ⁊c̄. Tercio arguit̄. om̄is virtus moralis est circa passiones vel circa opationes vt habetur tercio hui⁹. sed pecunie non sunt opationes vel passiones igitur. ⁊c̄.

In oppositū est ph̄s in textu. Pro rn̄sione.

Sciendum primo

q̄ postq̄ꝫ ph̄s in tercio libro determinauit de fortitudine et tempantia q̄ respiciūt ea quibꝫ conseruat̄ vita humana hic ꝯn̄ter in quarto hui⁹ agit de virtutibꝫ q̄ respiciūt secūdaria bona vel mala. Et primo agit de liberalitate ꝓpter ꝯuenientiā eius ad tpantiā. qꝛ sicut tpantia temperat cōcupiscentiā delectationū tactus. ita liberalitas temperat cupiditatem acquirendi vel possidendi res exteriores

Sciendū scd̄o. q̄ aliq̄ virtus p̄t esse circa aliq̄d multipl'r Uno mō tanq̄ꝫ circa ꝓpriū actuz. vt liberalitas est circa dationē ⁊ acceptionē pecuniaꝝ Alio mō virtus est circa aliq̄d tanq̄ꝫ circa materiā. ⁊ hoc dupl'r. vel tanq̄ꝫ circa materiā ꝓpinquā. ⁊ sic cupiditas vel amor pecuniaꝝ est id circa quod est liberalitas. vel tanq̄ꝫ circa materiam remotā. ⁊ sic liberalitas est circa pecunias intelligēdo noīe pecuniaꝝ oīa illa que p̄n̄t pecunia ꝯpari. vt dom⁹ equus

UVA. BHSC. IyR_098_1

Conclusio prima.

Circa pecunias est aliqua virtus.patz quia circa pecu/nias ꝓtingit supabūdare ⁊ deficere.g̃ ⁊ medio mō se ha/bere.ergo circa ipsas est aliqua virtus Conclusio scōa virtus exīs circa pecunias est liberalitas.patz qz libera/lis nō laudatur eo q̄ bñ se habet in actib⁹ bellicis vel. in iu dicijs.sed laudat in datione ⁊ acceptōe pecuniarū.g̃ libe/ralitas est circa pecunias. Ex q̄ sequitur q̄ circa pecuni/as sunt vicia opposita.s.prodigalitas ⁊ illiberalitas.nam circa eadē ſtz extrema ⁊ mediū Cōclusio tercia.liberali tas est bonus vsus pecuniarū.patz qz quandocūq; aliq̄d q̄ritur tanq̄ vtile ad aliud.⁊ ꝓtingit eo bene vti ⁊ male. tunc actus virtutis circa talē materiā exītis est bonus vsus illius rei.sed diuitie sunt vtiles ad aliud.⁊ ipis cō/tingit bene vel male vti. igitur ⁊c.

Dubitatur prima.

Quis est potior actus liberalitatis.vtrū dare vel accipe Respō det phs q̄ dare.Probat quatuor rōibus. prima qz ad virtutem magis pertinz benefacere q̄ bene pati .ſz q̄ dat benefacit.⁊ q̄ accipit bñ patit.igit ⁊c. Scōa ratio. laus ⁊ gloria debent virtuose operanti.sed ista magis at tribuunt bene danti q̄ bñ accipienti. Tercia ratio.ꝓtus est circa difficile.sed difficilius est bñ dare q̄ bñ accipere Quarta ratio.inter omes ꝓtuosos maxime amant libe/rales.qz ſtz alijs vtiles.ſz ſtz alijs vtiles p hoc q̄ dant.g̃.

Dubitatur scōo.q̄lis debz esse actus liberalis. Rñ/det phs q̄ actus liberalis est dare cū recta rōe q̄b⁹ oportz q̄ oportet.ſm q̄ oportet.⁊ q̄ opz.⁊ sic de alijs circūstan/tijs ⁊ etiā dare delectabiliter.⁊ nō tristari in datōe. Et silr ōr de acceptōe.liberalis em̄ accipit nō qualitercūq;.ſz vt de oportet.vtputa a propꝛijs possessionib⁹.nec adhuc ista capit ꝓpter amorē pecuniarum in se.sed vt habeat quod oportet dare.⁊ vt det alijs quibus oportet.⁊ q̄n oportet

Dubitatur vltimo.quot sunt ꝓprietates liberal'.Rñ detur q̄ quatuor.ꝓma est q̄ supabundet in datione.h̄ est q̄ plura det q̄ sibi retineat nisi ea q̄bus indiget Scōa est q̄ liberalis habet dare ſm facultatē sue substātie.i.posses/sionis.qz aliq̄n ꝓstat minora dantē esse liberaliorē dante maiora.nam aliq̄s nō ōr liberalis ex multitudine donoꝝ sed ex habitu dantis. Tercia est q̄ diuites a natiuitate.i. a parentibus vt in plurimū sunt liberaliores acq̄rentib⁹ diuitias p suos ꝓprios questus. Et huius rō est.qz diui/tes a natiuitate sunt inexpti indigētie.ideo nō timēt eas Etiam qz oēs diligūt sua opa.ideo q̄ acquirūt pecunias p sua opa magis retinent. Quarta est.q̄ nō est facile li/berale multū ditari.put cōiter loquimur de diuite.qz nō est possibile illū qui parū amat pecunias ⁊ parum est reti nens ⁊ custodiēs eas multū abundare pecunijs.sicut nō est possibile q̄ aliq̄d habeat ab hoie de quo hō nō curat sed liberalis parū cūrat de pecunijs.g̃ ⁊c.

Ad rationes ante oppositum.Ad pri/mam ōr q̄ liberalis me lioza sibi intendit.s.bonum virtutis.alijs autem bonum vtile.⁊ istud est conforme inclinationi naturali recta ra/tione regulate. Ad secundam dicitur q̄ liberalis non habz consumere bona exteriora plus q̄ oportet.ideo nō consumit ipsa nisi ſm q̄ talis sumptio subseruit felicita/ti.⁊ ideo ipsam ordinat ad felicitatem. Ad terciam patet solutio ex dictis.

Qui autem supabundat prodigus.propter quod tyrannos non dicimus prodigos.multi tudine em̄ possessionis non videtur facile esse dationibus ⁊ expensis supabundare. Libera litate vtiq; medietate existente circa pecuniaꝝ dationem ⁊ acceptionē.liberalis ⁊ dabit ⁊ ex pendet in que oportet ⁊ que oportet. similiter in paruis ⁊ magnis.⁊ hoc delectabiliter. Et accipiet vñ oportet ⁊ q̄cunq; oportet. virtute em̄ circa ambo existente medietate vtraq; fa/ciet vt oportet: Seq̄tur em̄ decenti dationi ta lis acceptio.non talis aūt contraria est Seq̄n tes quidē igitur fiunt simul in ipso.cōtrarie au tem manifestū q̄ non Si aūt p̄ter optimuz et bñ habēs contingat ipm consumere tristabit. Moderate aūt ⁊ vt oportet. virtutis em̄ ⁊ de lectari ⁊ tristari q̄bus oportet ⁊ vt oportz. Sz et bñ cōmunicatiuus est liberalis in pecunijs potest em̄ iniusta pati non honorans pecuni/as: Et magis grauatus siq̄dem quod oportz non consumpsit.q̄ tristatus si non oportunuz aliquod cōsumpsit.⁊ simonidi non placens. Prodigus aūt ⁊ in his peccat:neq; em̄ delec/tatur in q̄bus oportet.neq; vt opz. neq; trista tur vt oportz.erit aūt procedentib⁹ manifesti? Dictū est aūt nobis qm̄ supabundantie ⁊ defe ctus sunt pdigalitas ⁊ illiberalitas.⁊ in duo/bus in datione ⁊ acceptione.⁊ expensas em̄ in datione ponimus. Prodigalitas q̄dez igitur in dando ⁊ in non accipiendo supabundat.in accipiendo aūt deficit. Illiberalis aūt in dan do deficit. in accipiendo aūt supabundat nisi in paruis Que q̄dem igitur prodigalitatis nō multum coagentur. Non em̄ facile est ex nul/la pte accipientē omnibus dare. velociter em̄ derelinq̄t substātia dātes ydeotas esse. q̄ ⁊ vi/dent pdigi esse. q̄re talis videbit vtiq; nō quo melioz esse illiberali.bene sanabilis est enim ⁊

UVA. BHSC. IyR_098_1

ab etate ⁊ ab egestate. ⁊ ad medium potest veni
re. habet enim que liberalis. etenim dat ⁊ non
accipit. neutrum autem vt oportet neq; bñ Si
vtiq; hoc assuescat vel qualiter aliter transmu
tet. erit vtiq; liberalis. dabit enim quib; opor/
tet et non accipiet vnde non oportet. propter
quod ⁊ videtur nõ esse prauus ꝑm morem. nõ
enim mali neq; inuirilis superabundare dan
tem et nõ accipientẽ. insipientes autẽ. Scdm
autem hunc moduz prodigus esse videtur. me
lior multum et illiberali esse. et propter ea que
dicta sunt. ⁊ quoniã hic quidem prodest mul/
tis. hic autem nulli. sed neq; sibijpsi. Sz mul/
ti prodigorum quemadmoduz dictum est ⁊ ac
cipiunt vnde non oportet. ⁊ sunt ꝑm hoc illibe
rales. Acceptiui aũt sunt propter velle ꝯsume
re. facile autez hoc facere. velociter em̃ derelin
quit eos substãtia. cogunt̃ igitur aliũde acqui
rere. Sil' aũt ⁊ propter nihil boni curare indif
ferenter ⁊ vndiq; accipiũt. dare em̃ concupis/
cunt. q̃liter autem vl' vnde nihil eis differt. ꝓp
ter quod neq; liberales eorũ datões sunt. neq;
em̃ bone neq; hmõi ip̃ius grã. neq; vt opz. sed
qñz q̃s oportet indigere hos diuites faciũt. ⁊
moderatis q̇dem ꝑm mores nihil vtiq; darent
adulatoribus aũt vel ꝑm aliquã aliã volupta/
tẽ tribuũt multa. Propter quod intẽperati ip̃o
rum multi sunt. facile em̃ cõsumentes ⁊ in intẽ
perantias ꝯsumptiui sunt. ⁊ ꝓpter nõ ad bonũ
viuere ad voluptates declinant. Prodigus q̇
dem igit̃ inducibilis effectus in hec trãsit. po
titus aũt studio in mediũ ⁊ ad id quod oportz
adueniet vtiq; Illiberalitas aũt insanabilis est
videtur enim senectus ⁊ om̃is impotẽtia illibe
rales facere. ⁊ magis cõnaturale hoĩbus ꝓdi/
galitate. multi em̃ amatores pecuniarum ma
gis q̃z datores. Extendit aũt in multũ ⁊ multi
forme est. multi enim modi vidẽtur illiberali/
tatis esse. In duobus enim existens ⁊ defec/
tu dationis ⁊ supabundantia acceptionis nõ
omnibus integra aduenit. sed quandoq; diui
ditur. ⁊ hij quidem acceptione supabundant.
hij autẽ datione deficiunt. Qui quidẽ enim in
talibus appellationibus puta parci tenaces
kynnibiles om̃es datione deficiunt. aliena au
tem non appetunt. neq; volunt accipere. hij q̇
dem propter quandam moderantiam ⁊ reue/
rẽtiam turpium. Uidẽtur enim quidam vl' di
cuntur ꝓpter hoc custodire. vt nõ aliqñ cogã/
tur turpe aliquid opari. Hoꝝ autẽ ⁊ cimini vẽ
ditor. ⁊ oĩs talis noĩatus est a supabundãtia
eius. quod est nulli vtiq; dare. Hij rursus ꝓp
ter timorẽ abstinent ab alienis vt non facile ip
sum que aliorum accipe. q̃ autem ipsius alios
Non placet igitur eis neq; dare neq; accipe.
Hij autẽ rursus ꝑm acceptionẽ supabundant
vndiq; accipiẽdo ⁊ om̃e. puta illiberales opa
tiones opantes. ⁊ de meretricio pasci ⁊ om̃es
tales ⁊ vsurarij ⁊ ꝑua in multos. Omnes eniz
isti vñ non oportz accipiunt. ⁊ quantũ non oz.
cõmune autẽ in ipsis turpis lucratio apparet.
Omnes em̃ gratia lucri ⁊ huius parui oppro
bria sustinẽt. Eos enim qui magna non vnde
oportz accipiunt. neq; q̃ oportz. non dicimus
illiberales. puta tyrannos ciuitates desolan/
tes ⁊ sacra p̃dantes: sed ꝑniciosus magis ⁊ im
pios ⁊ iniustos. Aleator qnidẽ ⁊ mortuorum
spoliator ⁊ latro illiberaliũ sunt. turpes lucra/
tores em̃ lucri enim gratia vtriq; negociantur
et opprobria sustinẽt. ⁊ hij quidẽ ꝑicula maxi
ma gratia lucri. hij aũt ab amicis lucrantur q̇
bus oportz dare. vtriq; vtiq; vnde non oportz
lucrari volentes turpes lucratores. et om/
nes vtiq; tales sumptiones illiberales. Con/
grue vtiq; liberalitati illiberalitas contrari/
um dicitur. maius est malum prodigalitate.

UVA. BHSC. IyR_098_1

et magis in hanc peccant q̄ fm dictam prodigalitatem. De liberalitate quidem igitur z op positis malicijs tanta dicta sint

Queritur Secundo. vtrum prodigalitas sit minus vicium q̄ illiberalitas.

Et arguitur primo contra suppositum probando q̄ prodigalitas non sit vicium. q̄ fm vicium alicjs ōr malus. sed fm prodigalitatem homines non dicunt mali. vt habetur in textu. ergo prodigalitas nō est vicium Secundo arguitur contra quesitum. maius malum est nocere sibijpsi q̄ alijs. sed prodigus sibijpi nocet. eo q̄ multum consumit quibus debet viuere. illiberalis aūt nō sibijpsi nocet. igit zc. Tercio arguitur (. prodigus q̄ omnia dat sine rōe) multa cogitur accipere pter rōnem q̄ ad illiberalitatem pertinent. ergo prodigalitas includit illiberalitatem. z ei supaddit aliquā maliciā. igit zc. In oppositū est phs in textu Pro responsione.

Sciendum Q̄ quidam est simpliciter z totaliter prodigus. q̄ scz superabundat in dādo z deficit in accipiendo Alius est prodigus mixtus. q̄ scz abundat in dando z etiā in accipiēdo et ex hac pte aliq̄d habet liberalitatis. ex hoc scz q̄ abundat in accipiendo. Ex hoc em̄ q̄ tales prodigi multū volunt consumere z dare. etiā oportet q̄ pter rōnem multa accipiant. nā faciliter derelinquit eos substātia eorū Et tales cōiter dant his quib non deberent dare. puta adulatoribus. lasciuis zcijs. Sz duplex est illiberalis. q̄ vnus est simplr illiberalis. qui scz deficit in dando z superabundat in accipiendo Alius est mixtus. z hic est duplex. quidam em̄ superabundat in accipiendo z nō deficit in dādo et talis coincidit cū prodigo mixto. Alius est p oppositū qui scz nō superabundat in accipiendo. sed deficit in dando. z hoc potest multipliciter contingere. q̄ alicjs deficit in dādo aliq̄d ne pter indigentiam cogatur aliq̄d turpe operari. z tales vocant ptim tenaces. z tales etiam deficiunt in accipiendo ne coganf alijs dare. iō nō volūt aliq̄d ab alijs accipe. Alij vero sunt illiberales q̄ superabundant in accipiendo. quor aliqui turpia opantur gratia pui lucri. sicut meretrices z vsurarij z similes qui propter paruum lucrum turpia operantur. Sed illi (qui propter magnum lucrum turpia operantur sicut tyranni z pdones) nō dicuntur ppie illiberales sed pnicioſi quo ad homines. impij vero quo ad deū. z iniusti quo ad legis trāsgressionem Alij vero superabundant accipiendo iniusta. et operādo iniusta. q̄ fm leges debēt puniri. sicut aleator q̄m ab amicis accipit. z omnes tales accipientes dicunt illiberales Istis notatis ponitur

Conclusio prima

et responsiua ad q̄situm. illiberalitas est vicium Probatur. q̄ omnis habitus inclinans hoīes ad magis q̄ oportet. vel ad minus q̄ oportet est viciū. sed illiberalitas est huiusmodi. igitur zc Et eodē modo posset pbari q̄ prodigalitas sit vicium. verū est tamē q̄ prodigalitas nō est vicium totaliter Et ad huius certitudinem aliqui allegabant textū. sicut arguitur est in pma rōe ante oppositum. Sed melius potest dici q̄ est vicium sicut probatum est verū est tamen q̄ prodigalitas p se sumpta est paruū viciū nisi aliq̄d mali sit cū ea admixtū Et q̄ qō parum est pro nihilo reputatur. ideo dicit phs nō videf prodigus eē malus fm morem Conclusio secūda. illiberalitas est vicium maius prodigalitate Et hoc accipiendo prodigalitatem z illiberalitatem absolute. quia nihil phibet prodigalitatem annexam intemperātie peiorē esse illiberalitate. Probatur conclusio tribus rōibus. Prima est. illiberalitas potest difficilius sanari q̄ prodigalitas. ergo zc. Ans probatur. q̄ illiberalitas propter duo difficulter sanaf. scz propter egestatem z pter etatem. pter etatem quidez. quia quanto aliquis plus accedit ad senectutē. tanto magis efficitur pronus ad retinendum. Propter egestatem vero sanatur prodigalitas plus q̄ illiberalitas. q̄ prodigalitas causat egestatem. illiberalitas vero nō Secūda ratio. illiberalitas magis distat a medio q̄ prodigalitas igit zc. Ans patz. quia liberalis magis est dare q̄ accipere et exponere q̄ custodire. Sed in hoc prodigus cū eo conuenit. licet nō debito modo faciat. sed illiberalis non conuenit aliquo modo cum eo Tercia ratio. prodigus per suam dationem multis prodest. sed forsan in dando inordinate sibi nocet. sed illiberalis nulli prodest nisi sibijpsi in quantū deficit in dando. igit zc.

Dubitatur Utrū prodigus magis peccet in nō dando quib oportet q̄ dando quibus non oportet. Dicitur q̄ sic simpliciter. quia nō dare ex peiori pncipio procedit q̄ dare. q̄a non dare quibus oportz prouenit ex eo q̄ aliquis prefert vtilitatem pecuniarum bono rationis. sed dare quib nō oportet non prouenit ex tali causa. scilicet ex illicito amore pecunie. sed ex appetitu honoris vel voluptatis vel delectationis. que magis habet rationem finis q̄ bonum vtile.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primam patet solutio ex dictis. Ad secundam dicitur q̄ illiberalis sibi nocet in hoc q̄ non dat exponendo quando oportet et vbi oportet. et sic de alijs. Et nocet etiam multis alijs. Sed prodigus multis prodest z sibi non nocet nisi inquantum cōsumit pecunias quibus deberet viuere Tercia ratio arguit de prodigo mixto. quē nihil prohibet peiorem esse illiberali. vt dictum est.

Idebitur autem vtiq̄ consequēs esse z de magnificētia pertractare. videl em̄ z ipsa circa pecunias q̄dam virtus eē Non quem admodū liberalitas extenditur circa omnes q̄ in pecunijs operatōes. sz circa sumptuosas solum. In his aūt superexcellit liberalitatē magnitudine. quēadmodū nomen ipm significat in magnitudine em̄ decens sumptus ē. Magnitudo autem ad aliquid. non em̄ idem sumptus triearche z architheoro. decens vtiq̄ ad ipm z in q̄ z circa q̄. Qui aūt in quis vel in moderatis fm dignitatē expendit nō ōr magnificus. puta q̄ multociēs tanti dare. sz q̄ in magnis iste magnificus q̄dem em̄ liberal. liberalis

UVA. BHSC. IyR_098_1

aũt nihil magis magnificus Talis aũt habi/
tus defectus quidez ꝑuificentia vocant. sup/
abundantia aũt bannausia et apirocalia. ⁊ q̄/
cunqꝫ tales nõ superabũdantes magnitudi/
ne circa que oportet. sꝫ in quibus nõ oportet ⁊
vt non oportet preclare posterius aũt de ip̄is
dicemus. Magnificus aũt scienti assimilat.
decens em̄ potest speculari et expendere ma/
gna prudenter. quẽadmodum em̄ in principio
diximus habitus operationibus determina
tur. ⁊ quorũ est magnifici sumptus vtiqꝫ ma
gni ⁊ decentes. talia vtiqꝫ opa. sic em̄ erit ma/
gnus sumptus et decẽs opatio. quare opus
quidem sumptu dignũ oportet esse. sumptuꝫ
aũt ope vel supabundare. Cõsumet autem ta
lia magnificus boni gratia. cõmune em̄ hoc
ꝟtutibus. Et adhuc delectabiliter et emissi/
ue ratiocinij diligentia paruifica. Et qualiter
optimũ et decentissimũ intendet vtiqꝫ magis
q̄ꝫ quãto ⁊ qualiter minimo. Necessariũ aũt
⁊ liberalem magnificum esse. etem̄ liberalis ex
pendet que oportet. ⁊ vt oportet. in his em̄ ma
gnum magnifici velut magnitudo circa hec li
beralitate existente. Et ab equali sumpta op⁹
saciet magis magnificum. nõ em̄ eadẽ virtus
possessionis et operis: possessionis em̄ quidẽ
virtus quod plurimo dignum et honoratissi
mum. puta aurum: operis em̄ magnũ ⁊ bonũ
talis aũt speculatio admirabilis. Magnificũ
autem admirabile: et est operis virtus magni
ficentia in magnitudine. Est autem sumptu/
uum qualia dicimus honorabilia puta circa
deos doua reposita et reparationes et sacrifi/
cia. Similiter autez ⁊ quecũqꝫ circa omne de
monium. ⁊ quecunqꝫ ad commune magnifi/
cata sunt. puta sibi alicubi largiri quale opor
tere preclare equale vel trieris esse principem

vel et ꝯuiuare ciuitatem. In om̄ibus autem
quẽadmodũ dictum est ⁊ ad opantem refert
quis est et quarũ possessionum. Digna enim
oportet his eẽ ⁊ nõ solum opa sed et facientem
decere. Propter qd̄ inops q̄dez non vtiqꝫ erit
magnificus. nõ em̄ sunt a quibus multa ꝯsu/
met decenter. Temptans aũt et inspiciẽs pre/
ter dignitatem em̄ ⁊ oportunũ. ꝑm ꝟtutẽ autẽ
recte. Decet aũt et eos quibus talia p̄existunt
per seipsos vel ꝑ ꝓgenitores vel ꝑ quos ad ip
sos transeunt ⁊ nobiles et gloriosos ⁊ quecũ
qꝫ talia. Om̄ia em̄ hec magnitudinẽ habent
et dignitatem. Maxime quidẽ igit̄ talis mag
nificus. ⁊ in talibus sumptibus magnificẽtia
quẽadmodũ em̄ dictum est maxima em̄ ⁊ ho/
norabilissima Propriorũ autẽ quecũqꝫ in se/
mel fiunt puta nuptie ⁊ si quid tale. Et si circa
aliq̄d tota ciuitas studet. vel qui in dignitati/
bus ⁊ circa ꝑegrinoruꝫ ãt susceptõnes ⁊ missi
ones ⁊ dationes ⁊ retributiones Non em̄ in
seip̄m sumptuosos magnificus. sꝫ in cõia do/
na aũt deo sacratis habẽt aliq̄d simile. Mag
nifici aũt ⁊ habitatõem prepare decenter diui
tijs. ornatis quidem em̄ ⁊ hoc et circa hec ma
gis sumptus facere q̄cuuqꝫ diuturna operum
optima em̄ hec. Et in singulis decens nõ em̄
idem ꝯgruit dijs ⁊ hominibus. neqꝫ intẽplo
et sepulcro ⁊ in sumptibus vnũquodqꝫ Ma/
gnũ em̄ in genere ⁊ magnificentissimũ q̄dem
quod in magno magnũ hic autẽ qd̄ in his ma
gnuꝫ. ⁊ differt in ope magnum ab eo quod in
sumptu. Spera quidẽ em̄ vel lechit⁹ pulcher
rima magnificẽtiam habꝫ puerilis doni. hu/
ius ãt preciuꝫ paruũ ⁊ illiberale. ꝓpter hoc est
magnifici in q̄ vtiqꝫ faciat genere magnifice fa
cere. tale eĩ nõ facile supabile ⁊ ẽ habẽs ꝑm di
gnitatẽ sumptus. talis quidẽ igit̄ magnificus

UVA. BHSC. IyR_098_1

Suphabūdans ⁊ bānausus ⁊ ꝓter qđ oꝑ/tet ꝓsumendo suphabūdat quēadmodū dictū est Jn paruis em̄ sumptuū multa cōsumunt ⁊ resplendet ꝓter melodiā. ⁊ est parabola q̄dam puta histriones nuptialiter cibans ⁊ tragedis tribuēs in trāsitu purpuram inferēs quēadmodū megares ⁊ oīa talia non boni faciet grā. sed diuitias ostentans ⁊ ꝓpter hoc existimans admirari. ⁊ vbi q̄ dē oportet multa ꝓsumere. pauca ꝓsumēs vbi aūt pauca multas. Paruific⁹ aūt circa oīa deficiet ⁊ maxima ꝓsumens in paruo bonū ꝑdit ⁊ qđcūq; faciat tardās ⁊ int⁊/dens q̄liter minimū ꝓsumat vtiq; et hic tristatus ⁊ oīa existimās maiora facere q̄ꝫ oportet Sūt q̄dē igit̄ habitus hūj malicie. non tm̄ op/probria q̄dem inferūt ꝓpter neq; nociuos ꝓximo esse neq; valde turpes.

Querit̄ tercio. Vtrū magnificentia sit virtus specialis ab alijs distincta. Arguit̄ q̄ non sit virtus. nā oīs virtus ꝓsistit in medio. sed q̄ magnificētia nō est hm̄oī. cū sit circa magnos sumptus. q̄ magnū importat excessum. g̃ ⁊c

Scđo arguit̄. magnificus excedit liberalē. sed liberalis attingit mediū. cum sit virtuosus. ergo magnificus excedit mediū. ⁊ sic magnificentia nō est virtus Tercio arguit̄ q̄ nō distinguat̄ a liberalitate. q̄ ambe sūt circa sumptus. ergo nō distinguūtur. Consequētia tenet. q̄ habēt idem subiectū a quo sumit̄ distinctio virtutū Et ꝓfirmatur. q̄ dicitur in textu q̄ magnificus est liberalis Jn oppositū est phs in textu. Pro respōsione.

Sciendum Q; posteꝫ determinatuꝫ est de liberalitate. ꝓsequēter determinat de magnificētia. ideo q̄ ambe ꝓueniūt in hoc q̄ sunt circa sumptus. Sed differūt dupliciter. Primo q̄ liberalitas est indifferenter circa oēs sumptus differentiarum. vt puta circa oēs datiōes ⁊ acceptiōes ⁊ expensas sed magnificentia solū est circa sumptuū datiōes. Secūdo differunt. q̄ liberalitas est circa sumptus paruos aut mediocres. sed magnificentia est circa sumptꝰ magnos vnde magnū est ad aliq̄d quodāmō q̄ illud (qđ est magnū apud vnū) nō est magnū apud aliū ꝑ respectū ad eꝰ statum vel ad aliquod magnū opus

Conclusio prima

Magnificentia est virtꝰ spēalis. Patꝫ q̄ circa magnas expensas ꝓtinet̄ suphabūdare ⁊ deficere ⁊ medio modo se habere. ergo in ipsis est aliqua virtus. hec aūt est magnificentia. igit̄ ⁊c.

Conclusio secūda. magnificētia est distincta a liberalitate. Patꝫ ꝑ differētias assignatas. Et si obijciat̄ ꝓtra se tūdā differentiā. q̄ magnū ⁊ paruū nō variant spēm. g̃ Ad hoc respondet̄ q̄ nō solū differūt sm̄ magnū ⁊ paruū. q̄ liberalis datio est gratia sui. ⁊ sic liberalitas est circa dationes absolute sumptas. sed magnificētia nō. imo est circa datiōes ꝓpter aliqđ magnū qđ dicit respectuꝫ. et sic dictū est verum q̄ liberalitas bene est illud mediāte quo inducit̄ magnificētia. sicut superficies est mediāte quo color est in subiecto. Et ideo dicimus q̄ ois homo albꝰ est q̃tus. ita siliter dicimus q̄ ois magnificus est liberalis. sed non econtra. Et ꝑ hoc soluitur vltima rō ante oppositum et eius ꝓfirmatio.

Dubitatur primo

Quot sunt ꝓprietates magnifici. Rūdet̄ q̄ sunt sex. Prima est q̄ magnificus assimilat̄ scienti. sicut em̄ sciētis est cognoscere ordinē ⁊ ꝓportionē rerū ad inuicez. ita magnifici est cognoscere ꝓportiōem sumptuū quos facit ad opus qđ intendit ⁊ ad facultatez ipsius operantis. Scđa est q̄ magnificus ea (q̄ ꝓsumit) grā boni honesti ꝓsumit. Tercia est q̄ faciat hoc ꝓmpte ⁊ delectabiliter. Quarta est q̄ magis studet opꝰ decentissimū facere q̄ꝫ studeat q̄liter pecunias exponat. Quinta est q̄ oꝑtet magnificū esse liberalē. nō em̄ sciret aliqs magna exponere vt oportet nisi etiā hoc sciret in puis ⁊ mediocrib⁹. Sexta est q̄ magnificus attēdit eq̄litatē sumptuū penes eq̄litatē opis non possessiōis. Dubitat̄ scđo. que ⁊ quot sunt illa in qb⁹ magnificus hz magna exponere. Rūdet̄ q̄ sunt q̄nq;. scz in duobꝰ p̄ncipaliter. ⁊ in tribꝰ mīnꝰ p̄ncipaliter. Primū est in respectu eoꝝ que ꝓtinent ad cultū diuinū. vt in constructiōe tēpli. Secūdū est respectu illoꝝ q̄ respiciūt bonū cōe. Tercū est circa ea q̄ ad ipsum magnificū ꝓtinet et semel tm̄ eueniūt vel raro. vt nuptie ⁊ filia. Quartum est respectu eoꝝ in qb⁹ tota cōitas ꝓuenit. vt si oporteat suscipere p̄ncipē. Quintū est respectu eoꝝ q̄ ad habitationem ꝓtinent. sicut ꝓstructio domus.

Dubitat̄ tercio ad q̃s spectat maxīe magnos sumptus facere. Rūdet̄ q̄ maxime ad tres. scz ad nobiles. ad eos q̄ sunt in dignitatib⁹ cōstituti. ⁊ ad eos q̄ in diuitijs suphabūdāt. Et licet paup⁹ possit habere habitū magnificētie. nō tm̄ hz obiectū. Vñ obiectū magnificētie est magnus sumptus. et extrema eius sunt bānosia seu apyrokalia ⁊ paruificētia. Vnde bānosia siue bānosios dicit̄ a bānos grece qđ est fornax latine. Apyrokalia ꝓ ō: ab a qđ est sine ⁊ piros qđ est expientia boni.

Dubitat̄ vltimo que ⁊ quot sunt q̄litates paruifici. Respondet̄ q̄ sunt q̄nq;. Prima est q̄ ꝓter aliqđ paruū qđ nō vult exponere rerum residuū ꝑdit. Scđa est q̄ ea que ꝓsumit ꝓsumit tarde ⁊ non ꝓmpte. Tercia est q̄ magis attendit qualiter magna exponat. q̃ q̄liter magnum opus faciat. Quarta est q̄ tristatur in exponēdo. Quinta est q̄ semp̄ existimat ⁊ videtur sibi q̄ maiora faciat q̃ facere deberet. Ex dictis ꝑz q̄ illa extrema nō sunt multum opprobriosa. q̄ non inferūt nocumentū ꝓximo. nec sunt multum turpia

Ad rationes. Ante oppositū Ad p/mā dicitur q̄ magnificentia consistit in medio non quidem rei sed rationis. q̄ non excedit rectam rationem. Ad secundam dicit̄ q̄ magnificus includit liberalem et etiam excedit ipsum sm̄ rem. sed conseruat commensurationem sm̄ rationem sicut facit liberalis. Tercia ratio soluta est superius in conclusione secunda.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Magnanimitas autem circa magna quidem et ex nomine videtur esse. Circa qualia autem est primum accipiamus. Differt autem nihil habitum. vel eum qui ꝑm habitum intendere. Videtur autem magnanimus esse qui magnis seipsum dignificat dignus existens. Qui enim non ꝑm dignitatem id facit insipiens. Eorum autem qui ꝑm virtutem nullus insipiens neq; stultus. Magnanimus quidem igitur qui dictus est. Qui enim paruis dignus ⁊ his dignificat seipsum temperatus magnanimus autem non. In magnitudine em̄ magnanimitas quemadmodum ⁊ pulchritudo in corpe magno. parui autem formosi ⁊ cōmensurati. pulchri autem non: Qui autez magnis seip̄m dignū facit existēs indignus chaymus. Qui autē maioribꝫ q̄ꝫ dignus non oīs chaymus. Qui aūt minoribꝫ q̄ꝫ dignus pusillanimus siue magnis siue moderatis siue paruis dignus existens. Adhuc minoribus seip̄m dignificet: ⁊ maxime vtiq; videbit̄ q̄ si videat̄ magnis dignus. exn̄s quid em̄ vtiq; faceret nisi talibꝫ esset dignus. Est autē magnanimus magnitudine q̄dem extremus. eo autē q̄ vt oportet melius. eo em̄ q̄ ꝑm dignitatem seip̄m dignificat. hij aūt supabundāt et deficiunt. Si autem vtiq; magnis seipsum dignificat dignus exn̄s. et maxime maximis circa vnū erit vtiq; maxime dignitas autē dicit̄ ad ea q̄ exterius bona. Maximū autez hoc vtiq; ponemus qd̄ dijs attribuimus. et quod maxime desiderāt q̄ in dignitate et qd̄ in optimis premiū tale autē honor maximū em̄ vtiq; hoc eorum q̄ exterius honoꝝ. Circa honores vtiq; et inhonorationes magnanimus est vt oportet: Et sine ratione autem videntur magnanimi circa honorem esse honore aūt maxime magni dignificant seipsos ꝑm dignitatez

Pusillanimus autez deficit ⁊ ad seipsum ⁊ ad magnanimi dignitatez. Chaymus vero ⁊ ad seipsum quidam superhabūdat non tamen ad magnanimū. Magnanimus autem siquidem maximis dignus. optimꝰ vtiq; erit maiori em̄ semper melior dignus ⁊ maxime optimus. vt vere ergo oportet magnanimū bonū esse Videbitur aūt esse magnanimi quod in vnaquaq; virtute magnū. Et nequaq̄ꝫ vtiq; congruit magnanima fugere cōmouentē neq; īiusta facere. Cuius em̄ gratia operabitur turpia cui nihil magnū. Scd̄m singula autem intendenti omnino derisibilis vtiq; videbitur magnanimus nō bonus existens. non erit autē vtiq; neq; honore dignus prauus existēs. virtutis em̄ premiū honor ⁊ attribuitur bonis Videbitur q̄dem igitur magnanimitas vt ornatus quidam virtutū maiores em̄ ipsas facit ⁊ non fit sine illis. propter hoc difficile ꝑm veritatem magnanimum esse. non em̄ possibile sine bonitate. Maxime quidē igitur circa honores ⁊ inhonoratiōes magnanimus est. Et in magnis et studiosis moderate delectabitur vt propria adipiscens vel minora illis. virtuti em̄ ꝑfecte non vtiq; fiet dignus honor. sed tamē adhuc recipiet in non habendo. ipsos maiora ipsi tribuere. Cum aūt qui in cōtingentibꝫ et in paruis omnino paruipēdet nō em̄ his dignꝰ Similiter aūt ⁊ in honoratione. nō erit iuste circa ipsum. Maxime q̄dem igit̄ est (quēadmodū dictū est) magnanimus circa honores Sed adhuc ⁊ circa diuitias et potentatum. ⁊ omnē bonam fortunam. ⁊ infortuniū moderate habebit quomodocūq; fiant ⁊ neq; bn̄ fortunatꝰ vtiq; gaudiosus erit. neq; infortunatꝰ tristis. neq; em̄ circa honorē ita hz vt maximū ens. potentatus em̄ ⁊ diuitie propter honorez fient delectabilia. hn̄tes igit̄ ipsa honorare ꝑ

UVA. BHSC. IyR_098_1

ipsa volũt Cui aũt ⁊ honor paruũ ē huic ⁊ alia
ꝓpter qđ ⁊ despectores videtur eē. Videt̃ aũt
⁊ bone fortune ꝯferre ad magnitudinem. no/
biles em̃ dignificant̃ honore ⁊ potētes vl' di/
tantes. in supexcellētia em̃ bono aũt supexcel/
lens oē honorabili⁹. ꝓpter qđ ⁊ talia magnani
miores faciũt. honorant̃ em̃ a q̃busdã. ꝑm ve/
ritatē aũt bon⁹ solus honorãdus. cui aũt ãbo
existũt magis dign⁹ sit honore. Qui autē sine
ꝟtute talia bona hñt. neq; iuste magnis seip/
sos dignificãt neq; recte magnanimi dicũtur
Sine virtute em̃ ꝑfecta nõ sunt hec despecto
res aũt ⁊ iniuriatores ⁊ talia habētes mala ef
ficiũtur. Sine ꝟtute em̃ nõ facile ferre mode/
rate bonas fortunas. Nõ potentes aũt ferre ⁊
existimãtes alios supexcellere illos q̃dē cõtem
nũt. ipsi aũt qđcũq; vtiq; ꝯtinget opant̃ Imi/
tant̃ em̃ magnanimũ nõ silēs existētes. hec aũt
opant̃ in quib⁹ pñt. Que q̃dem igit̃ ꝑm virtu/
tem nõ opant̃ ꝯtemnũt aũt ⁊ alios. Magna/
nimus autem iuste ꝯtemnit glorificat em̃ vere
multi autē contingenter. Non est em̃ micro/
kindinos neq; philokindinos propter pauca
honorare megalokindinos aũt Et cũ periclite
tur nõ parcēs vite vt nõ dignũ existēs omnino
viuere. Et potēs benefacere. bñfaciatus autē
verecũdat̃. hoc q̃dē em̃ supexcellētis. hoc autē
supexcessi. Et retributiu⁹ pluriũ ita em̃ erit de
bitor q̃ icepit ⁊ erit bñ passus Vident̃ aũt ⁊ in
memoria habere eos quib⁹ vtiq; faciãt bñ a q̃
bus aũt vtiq; patiant̃ bene. nõ minor em̃ q̃ pa
tit̃ bñ. eo q̃ facit vult aũt supexcellere. Et hoc
q̃dē delectabilit̃ audit. hoc aũt indelectabilit̃
ꝓpter qđ ⁊ thetī nõ dicere beneficia ioui. neq;
latones ad atheniēses sz q̃ passi sunt bñ. Ma
gnanimi aũt ⁊ nullo indigere vel vix. mīstrare
aũt prompte. Et ad eos q̃dē qui in dignitate
⁊ bonis fortunis magnũ eē ad medios ãt mo/
deratũ. Nos q̃dem em̃ supexcellere difficile ⁊
venerabile. hos aũt facile. Et in his q̃dē vene
rari nõ inuirile. ĩ humilib⁹ aũt onerosuz Quē/
admodũ ad imbecilles fortē eē ⁊ ad honorabi/
lia nõ ire vel vbi p̃cellũt alij. et ociosuz eē ⁊ tar
dũ pigrũ. Sed vel vbi honor magn⁹ vel op⁹
⁊ paucoꝝ q̃dē opatiuũ magnorũ autē ⁊ noĩa/
biliũ. Necessariũ aũt manifestũ oditorez esse ⁊
manifestũ amatorē. latere em̃ timidi. et curare
veritatē magis q̃ꝫ opinionē. Et dicere ⁊ opa/
ri manifeste liber. ꝓpalator em̃ qꝛ ꝯtēptiu⁹ est
ꝯtēptiui aũt ꝓpter qđ libere ꝓpalatiuus. ⁊ li/
bere ꝓpalatiui em̃ ꝓpter qđ ꝯtēptiuus. Et ve
ridicus verũtamē q̃cũq; nõ ꝓpter yroniã. yro
nia aũt ad multos. et ad alium nõ posse viuere
sed vel ad amicuz. Seruile em̃ ꝓpter qđ ⁊ oēs
blanditores obseq̃osi seruiles ⁊ humiles blan
ditores. Neq; admiratiu⁹ nihil em̃ magnum
ipsi est. neq; memor mali. nõ em̃ magnanimi re
cordari aliter ⁊ mala sz magis despicere. neq;
humaniloquus. neq; em̃ de seipso loq̃tur neq;
de alio. neq; em̃ vt laudet̃ cura est ipsi. neq; vt
alij vituperēt̃. neq; rursus laudatiu⁹ est ꝓpter
qđ neq; maliloqu⁹ neq; de inimicis nisi ꝓpter
iniuriaz. Et de necessarijs vel paruis nequaq̃ꝫ
planctiu⁹ ⁊ dep̃catiu⁹. studētis em̃ sic habere
circa hec Et potēs possedisse magis bona ⁊ in
fructuosa fructuosis ⁊ vtilib⁹ sufficientis enim
magis. Sz ⁊ mot⁹ grauis lent⁹ magnanimi
videt̃ eē ⁊ vox graui⁹ ⁊ locutio stabilis. nõ em̃
festin⁹ q̃ circa pauca studet. neq; ꝯtēciosus q̃
nihil magnũ existimat. Acumē aũt vocis ⁊ ve
locitas ꝑ hec talis q̃dē igit̃ magnanimus. De
ficiēs aũt pusillanim⁹. suꝑhabũdãs ãt caym⁹
Nõ mali quidē igit̃ vident̃ eē neq; isti. nõ em̃
malifactores sũt. peccãtes sũt aũt. Pusillani/
mis q̃dē igit̃ dign⁹ existēs bonis seip̃m ꝓuat
quibus dignus est. Et videtur malum habere

UVA. BHSC. IyR_098_1

aliqd ex nõ dignificare seip̃m bonis. sed ⁊ ig/norare seip̃m. Appeteret em̃ vtiq; q̃bus dig/nus erat bona exñtia. non tñ insipientes tales vident̃ esse sed magis pigri Talis ãt opinio vi det̃ ⁊ deteriores facere. Singuli em̃ appetũt bona que s̃m dignitatem discedunt aũt et ab opationib; bonis ⁊ ab inuẽtionibus. vt dig/ni existẽtes: Similiter aũt ⁊ ab exterioribꝫ bo nis. Chaymi aũt insipientes ⁊ seipsos ignorã tes ⁊ hoc manifeste. vt em̃ digni existentes ad honorabilia conant̃ deinde redarguunt̃ ⁊ ve/ste ornant̃ ⁊ figura: ⁊ talibus volunt bonas for tunas manifestas eẽ ipsoꝝ ⁊ dicunt de seipsis vt ꝑ hec honorandi. Opponit̃ aũt magnani/mitati pusillanimitas magis q̃ꝫ chaymotis. ⁊ fit magis et deterius est. Magnanimitas q̃/dẽ igitur est circa honorem magnum quemad modum dictum est.

Queritur q̃rto Utrum magnanimitas sit virtus circa magnos honores ex istens Arguitur ꝙ non. quia nulla virtus contrariatur alteri. sed magnanimitas contrariatur humilitati. igitur

Secũdo arguitur nullius virtutis proprietates sunt vituperabiles. sed proprietates magnanimi sunt vitu/perabiles. Minor patet. quia vt habetur in textu mag/nanimus est memor beneficij dati et immemor beneficij accepti. Est etiam ociosus et piger. igitur.

Tercio arguitur ꝙ non sit circa honores. nam omnis virtus moralis est circa passiones ⁊ operationes. sed ho nor nullum est horum igitur. Quarto arguitur ma/gnanimitas perficit partem irascibilem honor autẽ con cupiscibilem cuꝫ sit delectabilis. ergo magnanimitas nõ est circa honores. In oppositu ꝫ est philosophus in tex tu. Pro responsione

Sciendum ꝙ postq̃ꝫ philosophus deter/minauit de virtutibus que sunt circa pecunias. Consequenter determinat de illis que sũt circa honores. Et p̃mo de magnanimitate que est circa magnos honores. vt patet ex suo nomine. Un/de magnanimus est qui magnis et dignis seipsum dig/nificat dignus existens. Si em̃ non existeret dignus his quibus se dignificat esset insufficiens et excederet achay/mum. Ille enim qui se dignificat paruis et est dignus ꝑ/uis non dicitur magnanimus. sed dicitur temperatus ꝓ ut temperantia nominat quandã moderationem.

Conclusio prima

Q; magnanimitas est virtus circa maxima existens

Secunda pars patet. quia circa honores contingit de/bite vel indebite se habere. ergo circa huiusmodi est po/nenda aliqua virtus que facit honorem circa predicta se habere debite. tunc autem est magnanimitas. ergo mag/nanimitas est virtus. Unde superhabundans in talib; vocatur chaymus et non presumptuosus. deficiens ve/ro vocatur pusillanimus. vnde chaymus nõ excedit ma gnanimum in hoc ꝙ magis honorificat se maioribus q̃ꝫ magnanimus. Sed in hoc ꝙ dignificat se plus q̃ꝫ opor/tet. ⁊ etiam in hoc ꝙ chaymus dignificat se maioribus q̃ꝫ sit dignus. Sed pusillanimus deficit a seipso. qꝛ dig/nificat se minoribus q̃ꝫ sit dignus. Ex quo patet ꝙ licet magnanimitas s̃m rem sit extremuꝫ respectu tamen ra/tionis est medium

Conclusio secũda. magnanimitas est circa honores Probat̃. quia magnanimitas est circa maxima. sed ma ximum inter omnia bona exteriora exhibitum est honor igitur ⁊c̃. Minor patet. quia honorem deo tribuimus non habentes aliquid maius sibi attribuendum. Attri/buimus etiam honores his qui sunt constituti in digni/tatibus. igitur ⁊c̃. Ex hac conclusione sequitur ꝙ chay/mus appetit multum maiores honores q̃ꝫ sit dignus et pusillanimus multum minores. Et dicit̃ notanter mul/tum. quia difficile est attingere medium. quia non quili/bet recessus a medio facit visuꝫ. sed oportet ꝙ sit recessus nature. Ulterius sequitur ꝙ magnanim⁹ est perfectus s̃m omnes alias virtutes morales. et est optimus. Pa/tet. quia quanto aliquis est melior tanto melioribꝫ ⁊ ma ioribus dignus est. sed magnanimus optimis ⁊ maxi/mis dignus est. ergo est optimus. et per consequens s̃m omnes virtutes perfectus. ita ꝙ circa vnamquamq; vir tutem operatur magnum. vnde magnanimitas est qui dam ornatus aliarum virtutum. quia magna intendit in omni virtute. Et hic si inferatur ꝙ tunc non est vir/tus specialis. negatur consequẽtia. quia habet specialem materiam et specialem finem distinctum ab alijs virtuti bus. Dicitur etiam magnanimitas virtus generalis. nõ quidem per priuationem vt virtus in communi aut per operationem. sicut iusticia legalis. Sed dicitur magna/nimitas virtus generalis. qꝛ cooperat̃ quodãmodo om ni virtuti non tamen necessario sicut prudentia

Conclusio tercia. magnanimitas est etiam circa bo/na exteriora. vt puta circa diuitias ⁊ potestates. secunda rio tamen et per accidens. Patet conclusio. quia magna nimus appetit magnos honores et maxima opera vir/tutum. sed ad illa iuuant bona exteriora. igitur ⁊c̃ Unde vulgus iudicat eos esse felices quibus hec insunt. sed s̃m veritatem non est idem nisi sint cum virtute. vnde qui sine virtute habet ista non est honorandus nec dici debet magnanimus. sed spernit alios existimans per hu iusmodi bona alios excellere. sed quando hec bona in/sunt homini ex virtute redditur honorabilior ⁊ eius op⁹ est famosum.

Dubitatur primo

Que sunt proprietates magnanimi. Respondetur enim ꝙ circa materiã fortitudinis sunt due proprietates Prima est ꝙ magnanim⁹ nõ microkindinos paruis pe

UVA. BHSC. IyR_098_1

riclitans nec est philokindinos.i.amator periculoꝝ sic ꝙ de facili se exponat periculis sed est magalakindinos.i. ꝓ magnis periclitãs.qz exponit se magnis periculis ⁊ magnis rebꝫ.Scõa est ꝙ magnanimꝰ se exponit periculis.hoc facit ita vehementꝫ ꝙ nõ parcit vite sue.nam magis diligit mori ꝓpter magna bona ꝙ̃ viuere ⁊ non ꝓsequi illa.Deinde ponũtur quinq; ꝓprietates q̃ accipiũt ꝑ cõparationẽ ad materiã liberalitatis Prima est ꝙ magnanimus est ꝓmptus ad bñficia largienda ⁊ verecũdaꝫ accipere bñficia ab alijs.Scõa est ꝙ sibñficia accipiat sem ꝑ studet maiora retribuere.Tercia ẽ ꝙ hz eos in memoria quibꝫ dat.nõ aũt eos a quibꝫ recipit.Rõ est.qz sic dispositus est ꝙ delectaꝫ dare beneficia.ea vero q̃ nos delectant frequẽter cogitamus.⁊ ꝙ oppositus in ꝓtraria habemus.Sed ea q̃ nõ sunt delectabilia raro cogitamꝰ ⁊ ꝙ ꝓsequẽs que sunt ꝓtraria nõ tenemꝰ, et istud ꝙuenit magnanimo nõ inq̃tus magnanimꝰ siue virtuosus.sed ex sua dispõne.Quarta est ꝙ magnanimus delectabiliter audit bñficia q̃ ipse ꝓtulit.nõ aũt delectabiliter audit beneficia q̃ recipit.nam delectari ꝑt in hoc ꝙ amaꝫ ab illo cui bñficia ꝓtulit.ideo dicit textus ꝙ q̃daꝫ ciues latones auxiliũ athenienſiũ iplorantes scientes eos esse magnanimos nõ dixerũt eis bñficia q̃ fecerãt.sed q̃ ab ipsis acceperãt.Quinta est.ꝙ magnanimꝰ ostendit se nullo indigere.qz nõ poscit aliquid neq; accipit. Deinde ponit vnã ꝓprietatẽ magnanimi ꝑ cõparationem ad honores que est ꝙ ad magnanimũ ꝑtinet vt se exhibeat magnum et honorabilẽ ad excellẽtes.sed ad mediocres nõ vtitur magnanimitate sua.qz virtus est circa difficile. Deinde ponit aliã ꝓprietatez que ꝙuenit magnanimo �means actus humanos inq̃tum ad seipsum.scilz ꝙ magnanimus est ociosus tardus ⁊ piger.ociosus q̃dem qz nõ multis negocijs se ingerit.tardus vero qz non de facili imo raro se ingerit negotijs. Deinde ponit q̃tuoꝝ ꝓprietates cõuenientes magnanimo per ꝓparationẽ ad alios. Quãtum ad veritatem prima est ꝙ magnanimus est manifestus amicus vel manifestus inimicus,eo ꝙ nichil celat. Scõa est ꝙ magis curat de veritate q̃ de opinione hominũ.qz ꝓpter opiniones hominum non recedit ab eo qõ debet facere ꝛm virtutem. Tercia est ꝙ manifeste loquit et opatur.eo ꝙ ipse est incõtemptiuꝰ.nõ tñ ꝙ alios despiciat.sed quia non appreciatur eos plus q̃ debet. Quarta est ꝙ non dicit falsum sed verũ.nisi loquaꝫ ꝯonice ludendo in societate multoꝝ Deinde ponit vnã ꝓprietatẽ de magnanimo circa delectationem in ꝙuictu.scz ꝙ magnanimus nõ est familiaris vt viuat cũ alijs.nec cuz amicis.Q; em alijs nõ sit familiaris patz, qz esse familiarem omnibꝫ est seruilis causa.Deinde ponit alias ꝓprietates ꝙuenientes magnanimo ꝛm eius dispositionem. Prima est ammiratiuus.qz ãmirari est de rebꝫ magnis modo magnanimo nõ est aliq̃d magnũ eoꝝ que exteriꝰ ꝙcurrũt.Secũda est ꝙ nõ multũ verecũdaꝫ nec recordaꝫ multoꝝ que passus est.Tercia est ꝙ nõ multũ loquit de hominibꝫ nec de seipso nec de amicis nisi ꝓpter iniuriam ab ipsis sibi illatam Quarta est ꝙ de necessarijs ad vitã vel de quibuscũ alijs rebus non conquerit vel murmurat si ei desunt.nec deprecaꝫ vt ea ei exhibeantꝫ.quia studet circa magna.Quinta est ꝙ magis eligit possidere bona honorabilia ⁊ infructuosa q̃ lucrosa ⁊ vtilia. Sexta est ꝙ magnanimus habet motum lentem ⁊ graue.quia intendit ad pauca operandum.ideo motus eius non est festinus.Septima est ꝙ vox eius grauis est et loquit tarde.quia non est contentiosus.eo ꝙ nichil exteriorum bonorum existimat eẽ magnũ.et sic nullis contendit nisi ꝓ aliquo magno.modo acuties vocis et velocitas locutionis accidunt ꝓpter ꝓtentionem

Dubitatur secũdo.vtrũ pusillanimitas magis contrariatur magnanimitati q̃ chaymotes. Respondeꝫ ꝙ sic.et ratio huius est.quia sicut dictum est in secũdo huius vicium(qõ magis accidit ꝓpter maiorem inclinationem nature in ipsum)magis opponitur virtuti que ordinatur ad hoc ꝙ reprimentur male inclinationes a malo.Item pusillanimitas facit hominem deteriorem cuz accidat ꝓpter pigriciam.sed quod peius est magis opponitur virtuti, ergo pusillanimitas magis opponitur magnanimitati

Ad rationes Ante oppositum. Ad ꝓmam dicitur ꝙ bene stat ꝙ aliq̃s qui ꝓsiderat sua bona q̃ magna sunt possz reputare se dignũ magnis.⁊ in hoc est magnanimus.Sed ex alia parte ex eo ꝙ in seipso aliqua parua ꝓsiderat potest esse humilis.⁊ sic bene est humilis ⁊ magnanimus.⁊ ista nõ opponũtur. Secũda soluta est ex dictis Ad terciam dicit ꝙ magnanimitas est circa passiones sicut circa materiam ꝓpinquã.⁊ circa honores sicut circa materiam remotam. Ad quartã dicit ꝙ magnanimitas inq̃tum habet magnũ annexũ ꝑtinet ad irascibilem.ita etiam honor siue passio causat ab ipso inq̃tum ei annectit mansuetudo quedã.Et hec de questione.

Idem aũt ⁊ circa hũc esse virtus quedã quẽadmodũ in ꝓmis dictum est q̃ videbit vtiq; similiter habere ad magnanimitatẽ quẽadmodũ ⁊ liberalitas ad magnificẽtiam. Ambe em̃ iste aut magno quidẽ distant circa moderata ꝑt ⁊ pua disponũt nos vt oportz Quẽadmodũ autẽ in acceptione ⁊ datione pecuniarũ est medietas ⁊ superhabũdãtia ⁊ defectus,ita ⁊ in honoris appetitu magis q̃ oportz ⁊ min9 ⁊ vnde optet.⁊ vt oportz. Philotimũ em̃ vituperamꝰ,vt magis q̃ oportz ⁊ vnde nõ oportz honorẽ appetentẽ ⁊ nõ amatorez honoris.vt neq; in bonis eligentem honestari. Est autem quãdo amatorẽ honoris laudamꝰ vt virilem et amatorem boni et non amatorem honoris vt moderatum et temperatũ quẽadmodũ ⁊ in ꝓmis diximus. Manifestũ autem quoniam multipliciter amatore taliuz dicto nõ in id ipsum ferimus semp amatorẽ honoris. Sz laudantes quidẽ in magis q̃ multi.vituperantes

UVA. BHSC. IyR_098_1

aũt in magis q̃ oportet. Innominata aũt exi/stente medietate vt deserta videntur esse du/bia extrema. In quibus aũt superabundãtia et defectus ꝛ medium appetunt aũt honorez et magis q̃ oportet ꝛ minus ꝛ iam. ꝛ vt opor/tet. Laudaꝫ igiꝫ habitꝰ hic medietas existẽs circa honorem innominatus. Videtur autem ad amorem honoris quidem non amor hono ris. Ad non amorem honoris aũt amor hono ris. Ad vtraq; autem vtraq; qualiter. Vide/tur aũt ꝛ hoc esse circa alias virtutes Opponi hic extremi videnꝫ ꝓpter nõ eẽ notatũ mediuz

Queritur Quinto. vtrum circa honores sit aliqua virtus distincta a mag nanimitate Arguitur q̃ non. quia distinctio virtutuz est ex distinctione obiectorum. sed honor est vnum obiec tum: ergo circa ipsum est tantũ vna virtus et per conse/quens cum magnanimitas sit circa honores. ergo circa ipsum non erit alia virtus. Et confirmatur. quia sicut in naturalibus circa eandem materiam non possunt simul esse forme diuersarum rationum. ita videtur in moralib9 q̃ circa idem obiectum non possunt esse due virtutes. Item si circa honores esset virtus distincta a magnani/mitate maxime esset philotimia. sed hoc non immo ma/gis accedit ad vicium. ergo circa honores est virtus di/stincta a magnanimitate. In oppositum est philoso/phus in textu. Pro responsione sciendum q̃ posq̃ phi/losophus determinauit de magnanimitate que est circa magnos honores Consequenter determinat de quadã virtute innominata que est circa mediocres honores. vn de sicut in datione ꝛ acceptione pecuniarum mediocrum vel paruarum contingit superabundare et deficere ꝛ me dio modo se habere. sic et in appetitu honoris mediocris continet superabundare ꝛ deficere ꝛ medio modo se ha bere. quia contingit appetere honorem plus q̃ oportet. ꝛ per consequens contingit appetere vt oportet et quan/do oportet. in quibuscunq; em reperitur superabundan/tia et defectus. in illis etiam reperitur medium. Et in q̃ buscunq; superabundantia ꝛ defectus sunt vituperabi/lia. in illis medium est laudabile. tunc sit hec.

Conclusio responsiua ad quesitũ circa honores absq; magnitudine considera/tos ponendo est aliqua virtus distincta a magnanimita te. Prima pars iam patuit: et secunda pars probatur. quia magnanimitas respicit honores sub quadam ma/gnitudine annexa. ideo videtur pertinere ad vim irasci/bilem. Sed virtus (de qua nunc loquimur) respicit ho/nores absolute et absq; quacunq; magnanimitate. et sic videtur pertinere ad vim concupiscibilem. Ex quo pa/tet q̃ ista virtus se habet ad magnanimitatem sicut libe ralitas ad magnificentiam. vtraq; enim differt ab alia quadam magnitudine. Q̃ etiam circa presentez mate/riam sit aliqua virtus ostendit Aristoteles ex cõi vsu lo quendi. nam q̃q; vituperamus philotimum vt amatorem honoris. quia plus appetit q̃ oportet. Quandoq; etiam vituperamus a philotimũ vt non amatorem ho/noris. quãdoq; etiã laudamus amatorem honoris qua/si virilem. Et quãdoq; laudamus non amatorẽ hono/ris quasi seipsum moderatiuũ. et sic multipliciter contin git amare honorem ꝛ non amare. Et sic manifestum est q̃ circa amorem honoris est virtus specialis Aduer tendum est hic. q̃ vt habet ꝓ̃s hec virtus est innomina/ta. ꝛ sic videtur esse quasi deserta. quia nõ designatur ali/quo nomine. Et videntur extrema esse dubia. inq̃tum quãdoq; laudanꝫ ꝛ quãdoq; vituperanꝫ. vnde q̃ medi/us habitus est innominatus. notatur nominib9 extremo rum inq̃tum per ꝓparationem ad vnũ extremorũ videꝫ habere similitudinẽ cum alio extremo. nam iste habitus medius per ꝓparationem ad superfluũ amorez honoris videtur esse ꝓtemptiuus honoris. Per ꝓparationẽ autẽ ad ꝓemptum honoris videtur esse amor honoris. ꝛ per ꝓparationem ad vtrũq; videtur esse vtrũq;. et ita etiam est in aliis virtutibus. Nam fortis per comparationem ad timidũ videtur esse audax. ꝛ per ꝓparationem ad au/dacem videtur esse timidus. Sic ergo in ꝓposito extre/ma fm se ꝓsiderata vituperanꝫ. sz fm q̃ attribuũtur me/dio laudanꝫ. et sic extrema vicia solum videntur opponi ad inuicem ꝛ non ad medium virtutis, ꝓpter hoc q̃ est innominatum. Aduertendũ tamen q̃ licet non sint sibi nomina imposita. possumus tamen ipsis nomina im ponere. vt sz medium vocetur philotimia. id est amator honoris. extremũ vero in defectum potest vocari amphi lothimia. id est sine amore honoris. et sicut notantur isti habitus ita possunt nominari habentes tales habitus.

Aduertendum etiam. q̃ nõ est intelligendum q̃ hec virtus sz magnanimitas. et hec virtus sz philothimia sint circa honores solũ formaliter acceptos ꝛ ꝑ ipsis ho/noribꝰ. sed etiã materialiter. sz ꝑ rebꝰ honorabilibꝰ.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primaz patet solutio ex dictis. nam ostensa est differentia inter hanc virtutem ꝛ magnanimitatẽ. nec sunt circa idem obiectuz formaliter acceptum. imo sua obiecta sunt formaliter distincta. naz magnitudo annexa honori addit specialem difficultatez ad operandum virtuose circa ipsum honorẽ. ꝛ hoc bene variat spẽm habitus. licet magnitudo non variat spẽm in naturalib9 Et ad ꝓfirmatiõem dicit q̃ nõ est sile. qz virtutes nõ sunt in obiecto sed in appetitu. sed forme na turales sunt in materia. sz vltra dr q̃ bñ sunt diuerse for me accidẽtales circa eandẽ materiã. sicut sunt diuerse vir tutes circa idẽ obiectũ materialiꝫ acceptũ. Ad vltimã pz quid sit dicendũ. nam hec ꝓtus nõ ꝓprie dr philothi/mia nisi inq̃tũ ꝓpaꝫ ad affectũ in amore honoris sz sicut dictũ est pñt vocari euphilothimia. ꝛ tãtũ de q̃stione.

Ansuetudo autẽ est quidem medietas circa iras Innotato autẽ existente me dio fere aũt ꝛ extremis ad mediũ mansuetudi/nem ferimus ad defectũ declinantez innomi/natũ existentẽ. Suphabũdãtia aũt iracũdia q̃

UVA. BHSC. IyR_098_1

dam dicere vtiq; Passio q̄dez em̄ est ira facien
tia aūt q̄dem em̄ est ira faciētia aūt multa ⁊ dr̄n
tia. Qui q̄dem igit̄ in q̄bus oportet ⁊ in quib⁹
nō oportet irascit̄. Adhuc aūt ⁊ vt oportz ⁊ qn̄
⁊ quāto tp̄e laudat̄. Mansuetus aūt vtiq; iste
erit. Si q̄dem māsuetudo laudat̄. vult em̄ mā
suetus imp̄turbatus esse ⁊ nō duci a passione.
sed ꝑm ꝙ vtiq; ratio ordinabit. ita ⁊ in his ⁊ in
tantū tp̄s irasci. Peccare aūt magis videt̄ ad
defectū. nō em̄ punitiuus māsuet⁹ sz magis cō
donatiuus Defectus aūt siue inirascibilitas q̄
daz est siue quodcūq; vituperat̄. Nō irasci em̄
in q̄bus opz insipiētis videt̄ esse ⁊ q̄ vt nō opz
neq; qn̄ neq; q̄bus oportz. videt̄ aūt nō sentire
neq; tristari Et non iratus non esse vindicati/
uus. Iniuriantē aūt sustinere ⁊ familiares des
picere seruile Sup̄abundantia aūt ꝑm omnia
quidem fit ⁊ in quibus nō oportet ⁊ magis q̄z
oportz ⁊ velocius ⁊ pluri tp̄e nō tn̄ om̄ia eidem
existūt. nō em̄ vtiq; posset esse. Malum enim
⁊ seip̄m destruit ⁊ si integrū sit importabile fit.
Qui quidez igitur iracundi. velociter quidem
irascuntur ⁊ quib⁹ nō oportet. ⁊ in q̄bus nō op
tet ⁊ magis q̄z oportz: Quiescūt aūt velocit̄ qd̄
⁊ optimū habēt. Accidit aūt ipsis hoc q̄niam
nō retinent irā. sed reddūt ꝑm ꝙ manifesti sunt
propter velocitatem deinde requiescūt Insup̄
habūdantia aūt sunt atrocholi acuti ⁊ ad om
ne iracūdi ⁊ in omni vnde ⁊ nomen. Amari au
tem difficile solubiles ⁊ multo tempore irascū
tur retinent em̄ iram. Quies autem fit cū retri
buunt. punitio enim quietat impetum ire dele
ctationem pro tristicia faciens. hoc autem nō
effecto graue habēt propter nō. manifestū em̄
esse neq; suadebit ipsis aliquis. In ip̄o aūt di/
geri irā tp̄e indiget. Sūt aūt tales sibiip̄is mo
lestissimi ⁊ maxīe amicis. Difficiles āt dicim⁹
in q̄bus nō oportet irascētes ⁊ magis q̄z opor
tet ⁊ pluri tempore ⁊ non cōmutatos sine cru
ciati ve punitione. Mansuetudini autem ma
gis sup̄abundantiam opponimus etenim ma
gis fit humanius em̄ est magis. punire ⁊ ad vi
uere difficiles deteriores Quod autē in prio/
ribus dictum est ⁊ ex dictis manifestuz Non
em̄ facile determinare qualiter et in qualibus
et quibus ⁊ quanto tempore irascendum ⁊ vs
q̄z quo recte facit vel peccat Qui quidem enim
parum transgreditur non vituperatur. neq; in
magis neq; in minus. Quandoq; em̄ deficiē
tes laudamus ⁊ mansuetos dicimus ⁊ irascē/
tes viriles vt potētes principare. Quantū au
tem ⁊ qualiter transgrediens vituperabilis nō
facile ratōem reddere. In singularibus autez
et sensu iudicium. Sed quod quidē tale ma/
nifestum qm̄ quidem medius habitus lauda/
bilis ꝑm quem quibus oportet irascimur et in
q̄bus oportet ⁊ vt oportet ⁊ omnia talia: Su
p̄abundanti autē ⁊ defectus vitup̄abiles ⁊ in
p̄uum q̄dem facte quiescibiliter. in plus autez
magis. in multum vero valde. Manifestū igi
tur qm̄ medio habitui adherendum. qui igitur
circa iram habitus dicti sunt

Queritur sexto

Utrum mansuetudo sit virtus circa iras existentes
Arguitur primo ꝙ non. quia clementia non est virt⁹
cum non enumeratur inter virtutes. Sed clementia est
idem cum mansuetudine. ergo mansuetudo non est vir/
tus. Minor patet per Tullium dicentem. ꝙ clementia
est qua alius alicuius in odium alterius excitatus beni/
gnitate retrahitur. Secundo sic superhabundantia ⁊
defectus corrumpūt virtutem: Sed defectus causa sal
uat mansuetudinem. ergo mansuetudo non est virtus.
Deinde arguitur ꝙ non sit circa iras. quia ira est appeti/
tus vindicte. ergo mansuetudo est principaliter circa vin
dictas ⁊ non est circa iras
In oppositum est ph̄us in textu. Pro rn̄sione

Sciendum primo

Q̄ postq̄z philosophus determinauit de virtutibus
respicientibus bona exteriora: scilicet diuitias et hono/
res Conseq̄nter determinat de māsuetudine q̄ respicit
exteriora mala ex q̄bus aliq̄s p̄uocat̄ ad iram Scien/
dum scd̄o. ꝙ sicut patuit in libro hui⁹ ꝙ aliqua sunt que

UVA. BHSC. IyR_098_1

in seipsis mala sunt ꝛ nō possunt bñ fieri. sicut sunt furtū fornicatio homicidiū. ꝛ sic de aliis ꝛ in talib⁹ nō ponitur aliqua virtus. qz in ipis nō reperitur medium laudabile nec in ipsis repitur vbi oportz ꝛ qñ oz. ꝛ sic de aliis Alia vero sunt. que in seipis nō habēt maliciaz nec bonitatem. Sed in iplis accipiť bonitas ꝛ malicia in ordine ad ratōnem rectā. sed inquātum deficiunt vel superabundāt a rōne recta intantū habēt maliciā. Hmōi sunt multe passiones appetitus sensitiui. de quaz numero est ira. ꝓpter qō dictū est in secūdo huius q ꝑm passiōes absolute dictas nō laudamur neqz vituperamur.

Conclusio prima

Non omis ira est illicita. immo est aliq̄ laudabilis. Probatur tribus rationib⁹. Prima est. illud est vituperabile quod ad insipientem pertinet. sed nūqz irasci insipientis videtur esse. ergo non omnis ira est vituperabilis. Minor probatur quia ira causatur ex tristicia. Tristicia vero causatur ex perceptione nocumenti illati. qui igitur nō irascitur non contristatur. ꝛ qui nō tristatur nō percipit nocumentum illatum. hoc autem est insipientis. ergo insipientis est in nullo casu irasci. Secunda ratō. vituperabile est nō vindicare ea que sunt vindicanda. sed qui nō irascitur nō vindicat ea que debet vindicare. ergo talis vituperabilis est. ꝛ per consequens irasci est aliquando laudabile Ex quo tamen nō est intelligendum q nulla vindicta fiat sine ira. sed aliquando ira que sequitur iudiciū rationis excitat hominem ꝛ reddit eum prudentiorem ad operandum ꝑm rectum iudicium rationis. Tercia ratō est seruile est ꝛ vituperabile sustinere alienos ꝛ familiares despicere. sed qui in nullo casu irascitur non repellit alienos. nec despicit familiares. ergo talis est vituperabilis. et per consequens medium est laudabile. Secūda cōclusio. mansuetudo est virtus existens circa iras. patz. qz omnis habitus firmans appetitum sensitiuum vt obediat rationi ꝛ ei subiiciatur tanqz propie regule est virtus. Sed mansuetudo est talis habitus vt per ipsum appetitus irascibilis firmetur ad obediendum rationi. Q̄ autem sit circa iram patet. quia in hoc laudamus mansuetum q irascitur ꝛ nō irascitur in quibus nō oportet ꝛ quando nō oportet quātum ad nō irasci. ꝛ in quibus oportet. ꝛ quando oportet. ꝛ sic de aliis quantum ad irasci. Vñ mansuetus ꝛ quasi manu assuetus. ꝛ huic virtuti opponūtur duo vicia. scilz iracundia ꝛ superabundantia et inirascibilitas in defectu Tercia conclusio. Tres sunt species iracūdie. patz quia omnis iracūdus superexcedit in ira. aut ergo est multum retentiuus ire aut non. Si nō sic est acrocolos. ab acros quod est extremum. ꝛ colos quod est ira quasi extremus in ira. Tales enim faciliter irascuntur. sed ira eorum cito euanescit. naz statim iram suam exterius manifestāt ꝛ tūc desistūt ab ira qō est optimū in ipis colericis in q̄bus est materia cito inflāmabilis. ex qua inflammatōe nascitur ira. sed talis materia faciliter consumitur. Si vero multum retinent iram hoc est dupliciter. quia vel hoc faciunt ex sola retentione. vel ex animo firmato ad pugnandum. Si primo sic tales dicuntur amari. quia scz intra se retinent iram nec quiescunt ab ira nisi retribuant. Et tales videntur melancolici. in quibus superabundat materia grossa et terrestris propter quod fortiter retinent iram. Si secundum tunc dicuntur difficiles. q scilicet ab ira nunqz quiescunt pro quacunqz monitione sunt cruciati. et non est in eis diuturnitas ire sola retentione. vt posset tempore et loco subici quemadmodum in amaris. sed ista diuturnitas est in eis ex proposito firmato ad pugnandum et isti sunt peiores amaris ꝛ amari peiores acrocolis

Conclusio quarta. Iracundia magis opponitur māsuetudini q̄ irascibilis. Patet quia magis inclinatur ad iracundiam. ergo licet homo sit naturaliter mitis et mansuetus tamen post iniuriam illatam naturaliter magis inclinatur ad vindictam q̄ ad oppositum. Item iracundi sunt difficiliores ad mitigandum. ergo sunt deteriores. Sed quereret aliquis que ira et quanta sit licita et que non. Respondetur vt dictum est in secundo huius. Istud. determinari non potest per artem. quia istud est in singularibus circumstancijs que non cadunt sub arte propter hoc paruus recessus a medio non vituperatur. Potest tamen generaliter dici q illa (que preuenit iudicium rationis. et extinguit) ipsum talis est vituperabilis. Alia est ira que post iudicium rationis venit et non extinguit ipsum iudicium rationis et talis ira licita est et non vituperabilis.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primam dicitur. q omnis virtus mozalis est circa passiones interiores. vel circa actiones exteriores. Et quia passiones interiores sunt principia actuum et multociens virtus circa passiones coincidit in eundum effectum in virtute que est circa actiones. Sed liberalitas q̄ est circa appetitum pecuniarum retinet hominem a furto ꝛ hoc non facit iustitia ad quod potest homo prohibere. Similiter in proposito respicit iram que est exterior passio et ex consequenti pugnationem que est exterior actio. sed econtra clementia principaliter respicit punitionem Ad secundam dicitur q mansuetudo ꝑm q nominat habitum medium suphabundantia et defectu corrumpitur Ad terciam patet solutio ex dictis. Nam clemencia principaliter est circa vindictam cum clemencia ordinatur crudelitas. nam proprie dicitur ille crudelis qui scilicet habet causam in puniendo. Sed ille q̄ punit sine causa et ꝑm appetitum non humanum dicitur seror. Et hec de questione

Acolloquijs autem et conuiuere et sermonibus et rebus communicare hi quidem placidi. videntur esse omnia ad delectationem laudantes et nihil contratendentes. sed existimātes oportere sine tristicia quibuscunqz esse. Qui autem contrario his ad omnia contrariātes et eius quod est cōtristare neqz quodcūqz curantes discoli ꝛ litigiosi vocant. Qm̄ quidem igit dicti habitus vituabiles sunt non inmanifestū. ꝛ qm̄ medius eorum laudabilis ꝑm quem recipiet que oportet ꝛ vt oportet. Siliter autem et vt sper

UVA. BHSC. IyR_098_1

net. Nomē aūt nō reddit ipsi aliqs Assimilat aūt maxime amicicie. talis em̄ est q̄ ſm̄ mediū habitū q̄lem volumus dicere moderatū amicum diligere assumentē. Differt aūt ab amicicia q̄m̄ sine passione est ⁊ sine eo qđ est diligere quib⁹ colloquit. Nō em̄ in amādo vel inimicādo recipit singula vt oportet. sed eo q̄ talis est Silr aūt ⁊ ad ignotos ⁊ notos ⁊ cōsuetos ⁊ in cōsuetos id faciet. Uerūtamē ⁊ in singulis vt cōgruit. Non em̄ similiter ꝓuenit ꝓsuetos ⁊ extraneos curare neq; rursus cōtristare Uniuersaliter quidem igitur dictus est q̄m̄ vt opz colloquit. Referētes aūt ad bonū ⁊ ꝓferens cōiciet nō cōtristare aut cōdelectare. videtur quidem enim circa delectatiōes ⁊ tristcias esse in colloquijs factas. Horum autem quecunq; ipi quidem est nō bonum vel nociuum condelectare aspernabitur ⁊ eligit contristare ⁊ si facienti autem deformitatem ferat et hanc non paruam vel nocumentum. ꝓtrarietas aūt puam tristiciam nō recipiet sed aspernabitur. Differenter aūt colloquit his qui in dignitatibus ⁊ quibus cunq; ⁊ magis ⁊ minus notis. Silr aūt ⁊ ſm̄ alias dignitias singulis tribuēs qđ decz Et ſm̄ seipm̄ quidē desiderans ꝓdelectare contrista/re aūt rennuēs ꝓsiderās euentura q̄ si sint maiora. dico autem bono ⁊ cōferente ⁊ delectationis aūt gratia eius que est in posteruz maxime parū cōtristabit Melius q̄dem igitur talis est non nominatus autem est. Cōdelectantis autem qui quidē eius quod est delectabile esse cōiectatiuus nō ꝓpter aliq̄d aliud placidus Qui aūt vt vtilitas aliqua ipsi fiat in pecunijs ⁊ q̄cū ꝓ pecunias blāditor. Qui aūt oēs ꝓtristat dictū est. q̄m̄ litigiosus ⁊ discol⁹ opponi ār videt extrema sibūpsis ꝓpter innoiatū eē mediū.

Querit septimo Utrum amicicia seu affabilitas sit status existens circa tristicias ⁊ delectationes in seriosis actibus hominum. vtputa in quiuijs in sermonib⁹ et in alijs similibus Arguitur ꝓmo q̄ nō sit virtus. q⁹ ſm̄ nullam virtutem ficte operamur. Sz ſm̄ affabilitatem ficte operamur. igitur. Minor patz. quia ſm̄ affabilitatē aliquis opatur ad aliquos ea que solū ptinēt ad amicos et sic videt esse amicus omnibus. cū tamē nō sit. Scōo arguit q̄ nō sit circa talem materiam. q⁹ oīs virtus est circa difficile. sed quiuere nō est circa difficile. immo ē cōmune oibus hoibus. g̃ circa talem materiā nō est aliqua virtus. Tercio sic. si circa talem materiā sit aliqua ꝓtus maxime essz veritas. g̃ non amicicia. p̃tia tenet. q⁹ circa eādem materiaz nō possunt esse diuerse ꝓtutes In oppositum est ph̄s in textu. Pro resp̄sione

Sciendum primo

Q; postq̄ ph̄s determinauit de ꝓtutibus respicientib⁹ bona exteriora. s. honores vel diuitias. Et de virtute respiciente mala exteriora quib⁹ aliquis ꝓuocatur ad iram. Cōsequenter determinat de virtutibus que respiciunt ad actus humanos in seriosis ⁊ deiñ in ludis Et q⁹ in actibus seriosis hoīs duo sunt ꝓsideranda. s. veritas ⁊ delectatio. ideo ꝓus determinat de virtute q̄ est circa delectationes ⁊ tristicias in seriosis actibus hominū. Et de hac videbitur in p̃ti questione. deiñ in sequēti de ꝓtute q̄ est circa veritatē. Sciendū scōo q⁹ hō naturalr est animal sociale. eo q⁹ multis indiget atq; vnicus hō nō sufficit. iō naturalr inest homini alijs ꝓuiuere ⁊ ꝓmunicare sc̄z rebus sermonib⁹ ⁊ colloquijs que collocutiones ⁊ sermones variant ad variatōem illoz subiectoz in q̄bus est cōiectatio. q⁹ quādoq; colloq̄mur de actu foztitudinis. q̄nq; de actu ꝑperantie ⁊c. Istis notatis ponitur.

Conclusio prima.

Circa delectatōes ⁊ tristicias que sunt in cōiectatōib⁹ humanis est dare vicuz superabundantie ⁊ defectus Probatur. nā aliqui sunt turbatores humane cōiectatōnis in omni ꝓmunicatōe tristiciā inducētes. immo in hoc delectantur. q⁹ depꝛauati sunt ſm̄ pꝛauū habitū. licz em̄ hō naturaliter refugiat tristiciā ⁊ sit ei naturalr odiosa. quādoq; tamē ꝓpter depꝛauatōem habitus fit homini delectabilis sicut amara naturaliter sunt odiosa gustui ⁊ tñ gustui depꝛauato p̃nt esse delectabilia ⁊ dulcia. Et tales q̄ sic tristiciā inducūt vocātur discoli ⁊ litigiosi. Alij vero q̄ dicunt placidi. q̄ sez oīa dicta aut facta approbāt ⁊ commendant. ⁊ in cōiectatōem hoīm sp̄ delectationē generāt omnib⁹ apparētes amici. Et hoc contingit dupliciter. q⁹ vel hoc faciunt non ꝓpter aliquid aliud. sed dūtaxat q⁹ sic habituati sunt. ⁊ sic tales dicunt placidi. aut ordinant hoc ad aliquod vtile vt ad pecuniam. ⁊ isti vocantur blāditores seu adulatores

Secunda conclusio. contra delectationes ⁊ tristicias in conuersatiōe humana est aliqua virtus. Probatur q⁹ ibi dantur duo extrema vituperabilia. ibi datur mediuz probabile. sed circa delectationes ⁊ tristicias in conuersatione humana sunt duo extrema vituperabilia. vt dictum est. ergo medium est laudabile. et tale est virtus igitur ⁊c. Aduertendum tamen est q⁹ hec virtus non habet nomen impositum. sed multipliciter conuenit cum amicicia. quia in ꝓncipali actu amicicie (qui est conuenire amicabiliter alijs) conuenit cum amicicia. Et solum differt ab amicicia. quia delectatio que est

UVA. BHSC. IyR_098_1

in amicicia solū est ad aliquos ⁊ nō ad oēs ⁊ etiā cum quadam passionis amoris delectationis Sed hec virt⁹ nō est cum passione ⁊ delectatōis seu amoris .nec solum est ad amicos sz ad oēs.vtputa ad ignotos vel notos ꝓsuetos ⁊ insuetos. Nam p̄ hanc virtutē aliqs acceptat aliqua dicta vel facta ab alijs sicut oportet sine hoc q̄ p̄ hoc afficiatur odiosl'amore ad eos.sed q̄ sic disp̄situs est p̄m habitū. Potest tn̄ vocari talis virtus amicicia p̄ter ꝓuenientiam quam habet cum ea.pōt etiam vocari affabilitas.ab alijs vero vrbanitas vel curiositas.q̄ ꝓuersantes in vrbibus ⁊ curijs dn̄orum sciunt gratiose ⁊ delectabiliter ꝓuiuere.Ab aliquibus etiam vocatur facetia et inde dicitur facetus.

Dubitatur De p̄prietatib⁹ hui⁹ virtutis. Respondet q̄ sunt quinq̄. Prima est q̄ affabil'colloquit' omnib⁹ in vt̄i sicut oz Secda est q̄ affabilis tendit ad hoc vt sine delectatōe et tristicia cum alijs viuat hoc referēdo ad bonū finez. Tercia est q̄ affabilis quādoq̄ refugit delectare aliuz immo eligit ꝓtristare ip̄m. Et hoc dupl'r.primo si nō sit sibi honestū vt si tamē alijs loquat in nocumentū ⁊ detrimentū eius Alio mō.si dicat vel faciat aliquid qđ p̄tinet ad magnā inhonestatem illius cui ꝓuiuit. Quarta est q̄ affabilis diuersimode loquitur ⁊ ꝓuersatur cuz his qui sunt in dignitatib⁹ ꝓstituti.⁊ cū p̄sonis p̄riuatis ⁊ etiam diuersimode nō magis ⁊ min⁹ notis.q̄ singulis attribuit qđ conueniens est. Quinta est q̄ affabilis suis amicis p̄ se intendit delectari ⁊ renuit tristari.aliqn̄ tn̄ paz intēdit tristare ꝓsiderando futura si sint subiecta ꝓtristatōi.

Ad rationes ante oppositum. Ad p̄mam dz negando minorē.q̄ vt oīs um est affabilis omnibus amicabiliter cōuiuit. Aliter tn̄ amicis ⁊ alijs nec hoc facit vt fingat amicum.sed magis vt manifestat propriū habitū. Ad secūdam dicit q̄ licet ꝓuiuere alijs sit cōe omnib⁹ hoibus et facile.singule tamē circūstantie ponūt difficultatē circa hmōi materiā.q̄ difficile est ꝓuiuere alijs sicut opz. quādo oportet.⁊ sic de alijs circūstātijs. Ad terciā dz q̄ affabilitas amicicia ⁊ veritas bñ respiciūt eādem materiam communem.vtputa actus seriosos hominum.sed tamē respiciunt diuersas materias proprias ⁊ diuersificantes cum eis.quia sicut dictum est in p̄mo notabili affabilitas est circa delectationes ⁊ tristicias in actibus seriosis.Sed alia virtus est circa veritatem illius. Et tantum de questione.

Circa eadem autem fere est ⁊ iactātie medietas. Innominata autem ⁊ ipsa Nō malum autem ⁊ tales pertransire. Magis em̄ vtiq̄ sciemus que circa mores.singulos p̄trāseuntes. Et medietas esse virtutes credemus vtiq̄ in omnib⁹ sic habens conspicientes. In ꝓuiuere vtiq̄ qui quidem ad delectationem vel tristiciam colloquuntur dicti sunt. de viridicis aūt ⁊ falsidicis dicamus.similiter in sermonibus ⁊ opationib⁹ ⁊ fictione. Videt vtiq̄ iactator similatiuus gloriosum esse ⁊ nō existentiū ⁊ maiorē q̄ existūt. Cyron āt ecōuerso negare que existunt vel minora facere.medius āt anteliastos q̄s ep̄s verax et vita ⁊ sermone existētia confitēs esse circa ip̄m neq̄ maiora neq̄ minora. Est aūt horū singula ⁊ gratia alicuius facere ⁊ nulli⁹ vnusq̄sq̄ aūt q̄lis est talia dicit ⁊ opatur. ⁊ sic viuit si nō alicui⁹ gratia opetur. Per se aūt mendaciū prauū ⁊ fugiēdū verū aūt ⁊ bonū et laudabile: Sic aūt ⁊ verax quidē medius ep̄s laudabilis.qui aūt mēdaces ambo quidē vitupabiles.magis aūt iactator de vtrisq̄ aūt dicemus p̄us aūt de veraci nō em̄ de veridico in ꝓfessionib⁹ dicimus. neq̄ q̄cunq̄ ad iusticiam vel iniusticiā cōtendūt alteri⁹ em̄ erūt hec virtutis. Sed in q̄b⁹ nullo tali differēte et in sermone et in vita verꝫ dicit. eo q̄ talis est p̄m habitū Videbitur vtiq̄ talis moderatus esse amor em̄ veri ⁊ in quibus nō differt verū dicēs.verꝫ dicet ⁊ in q̄bus differt adhuc magis vt em̄ turpe mēdacium verebit quod ⁊ p̄m se verebat.talis aūt laudabilis In minus aūt magis a vero declinās. prudētius em̄ videbitur ꝓpter onerosas supabundātias esse.maiora aūt existētib⁹ fingēs nulli⁹ gratia prauo quidem assimilatur Non em̄ vtiq̄ gauderet mēdacio. vanus autem videtur magis malus.Si aūt gratia alicui⁹ qui quidē glorie vel honoris non valde vitupabilis sicut iactator. qui aūt argenti vel quecūq̄ in argentum deformior. Nō in potētia aūt est iactator.sed in electōe. Scōm habitum em̄ ⁊ in eo q̄ talis est iactator est quēadmodum ⁊ mēdax hic quidem mēdacio ipso gaudet.hic aūt gloriam appetens vel lucrū. Qui quidem igitur glorie iactant talia fingūt in q̄bus laus vel felicitas. q̄ aūt lucri quorū voluptas est p̄mus quo latere est nō existētia puta medicū vl' diuinatorem

UVA. BHSC. IyR_098_1

sapientē. propter hoc plures fingūt talia ⁊ iactant. sunt em̄ in ipsis q̄ dicta sunt. Cirones autem ⁊ minus dicētes gratiosiores q̄dē ꝑm mores videnť. nō em̄ lucri grā videnť dicere. sz fugientes molestū ⁊ tumidū. Sed ⁊ maxime autē ⁊ isti gloriosa negāt. vt Socrates fecit. Qui aūt pua ⁊ manifesta fingunt baucopamirchij dicūtur ⁊ facile contēptibiles sunt ⁊ quandoq; iactātes videtur. puta laconiorum vestis etem̄ superabundātia ⁊ valde defectus iactantium Qui autē moderate vtuntur eyroneya. ⁊ circa que nō valde ꝓmpta ⁊ manifesta eyronisant gratiosi videntur. Opponi autē videtur iactator veridico deterior enim.

Queritur Octauo. vtrū sit aliqua virtus que medium teneat q̄ntum ad veritatem que possit vocari veritas. Arguiť ꝑmo q; nō. q; veritas est finis ꝓtis speculatiue. sed oīs virtus moralis est in ꝓte appetitiua Scdo arguitur. nulla virtus comitať bonos ⁊ malos. sed veritas est hm̄oi. quia sicut p veritatē aliqs potest ostēdere suam cōuersionez bonam dictis ⁊ factis. ita aliquis pōt ostendere suam malam ꝓuersatiōem Tercio arguiť. ois virtus respicit bonum. sed opus veritatis q̄z est nocium. Quia vt dicit poeta. Et quandoq; nocet omnia vera loqui. In oppositum est philosophus in textu

Sciendum ꝓmo

Q; postq̄ ꝑs determinauit de ꝓtrute q̄ tenet mediū in actibz humanis q̄ntum ad delectatiōez vel tristiciā in ꝓuictu vel locutiōe hoim. Cōsequēter determiat de ꝓtrute q̄ tenet mediū in eisdē actibus humanis q̄ntū ad veritatem

Sciendum scdo. q; veritas capiť quadrupliť. Quandoq; em̄ capiť ꝑut est adeq̄tio rei ad intellectū. ⁊ ō ista nō est hic ad ꝓpositum Alio mō capiť ꝑ vero sermone q̄ fit in iudicio. puta cū aliquis interrogatus a iudice ꝓfitetur qđ verum ē. Et de ista nō est ad ꝓpositum Tercio mō capitur ꝑ veritate iusticie. que ꝓsistit in q̄dam cōformitate proferēdi iusticiam. ⁊ iterū de tali nō est ad ꝓpositū Quarto capiť veritas ꝑ quodā habitu quo quis seipm̄ manifestat dictis factis ⁊ operibus. ꝓout recta ratio demonstrat. nec fingit se esse aliū in dicto vel facto q̄ realiter sit. Et isto modo est hic ad propositū veritas. ⁊ ab hac veritate ōr homo verax. q; talis dicit verū nō solum in iusticia seruāda. sed magis ꝓpter dispōem sui habitus Ex qbus patet q; veridicus nō habet omnē veritatē de seipso manifestare. sed vt oportz ⁊ vt recta ratō dictat. immo stat aliqñ q; aliqs dicēs veritatem de seipso est iactator

Sciendū tercio. q; circa veritatē q̄ est in cōicatiōibz seu actibz hūanis ꝓtingit dare extrema viciosa. qđ ptz. q; alii qui sunt q̄ de seipsis plura dicunt q̄ veritas habeat. Et tales dicuntur iactatores a iactando. quod est vicium in ſuperabūdātia Alij vero deficiūt. q; nō dicūt nec manifestāt ea q̄ in ipis sunt. sed min⁹ dicūt q̄ veritas habeat. Et tales dicuť yronici. vel yrones ab yronia q̄ est vicium in defectū. yraneon vero grece idē est qđ derisor latine Dicunť ār derisores. eo q; dicūt aliq̄ oꝓprobria eis inde. tū in de nō sunt Sciendū q̄rto q; ꝓtingit min⁹ dicere q̄ veritas habeat dupliť. Primo negādo mai⁹. cū tñ ſm veritatē insit. ⁊ h̄ est ꝑmittere mēdaciū et h̄ faciūt yronice Secūdo ꝓtingit de ipo dicere min⁹ nō negādo maius. Et h̄ mō verax vel veridic⁹ de seipo ōr minora multotiens nec in h̄ ipe mentiť. q; si alicui ineſt maius. ineſt min⁹ Jō ōr in textu. q; q; difficile est attingere mediuz indiuisibiliť verax mai⁹ inclinať ad min⁹ q̄ ad mai⁹. Vñ dicere maius nō p̄t esse sine mēdacio. dicere vero minus p̄t esse sine mēdacio. Et q̄ ꝑz. q; tā iactatores q̄ yronici sunt vicioſi q; sunt mēdoſi. mō oē mēdaciū est malū et turpe. iō in oī mēdacio siue iocoso siue officioso siue pnicioso est abusio et frustratio finis. Quia ad h̄ datus est ſmo vt p ipm̄ veritas manifesteť a q̄ fine frustrať ſmo in mēdacio. vnde sic diffiniť mēdaciū. Mēdaciū est falsa vocis significatio cū intentiōe fallēdi Ex q̄ ꝑz q; mēdaciū nō ōr equaliť de tribz dictis mēdacijs. In diffinitiōe em̄ mēdacij est aliqđ materiale scz falsa vocis significatio. ⁊ aliud formale. s. intentio fallendi. cū ār talis fallacia fiat p vocē. ⁊ vox est significatiua rei. iō p̄t esse deceptio. vel q̄tū ad vocē vel quantuz ad rem ſm q; significať p vocem. In mendacio em̄ pnicioso est falsa vocis significatio ⁊ deceptio ⁊ quantū ad vocem inquantū intendit facere ⁊ credere id qđ significať p vocem apud intentionē dicētis Est etiā ibi deceptio quantū ad rē. ſm q; p tale mendaciū aliqs ledi. aut in dāpno cozpozis. aut in rerū amissione. Et sic in mēdacio pnicioso ē pfecta rō mendacij. q; repitur materiale ⁊ formale mēdacij. Vñ mendaciū pniciosum est cū aliqs p sua verba mēdosa intendit alteri nocere Sed in mēdacio officioso ē falsa vocis significatio. ⁊ est intentio fallendi ſm vocem. dū scz aliqs intendit aliquid facere credere aliud q̄ sit. sz ibi nulla est deceptio ſm rem. q; nullus hō leditur illo mendacio. ⁊ iō deficit a pfecta rōne mendacij. Vñ mendaciū officiosum est cum aliqs intendit facere credere alicui aliq̄ q̄ sit bonum alicuius Sed in mendacio iocoso est tantū falsa vocis significatio. et nulla intentio fallendi. q; nō intendit facere credere illud quod ōr. sed ludere tm̄: iō minimū habet de ratione mendacij. ⁊ sic est minus malū q̄ officiosum. ⁊ officiosum minus maluz q̄ pniciosum. Et nullū istoz cum fiat in voce opponiť veritati prout est virtus. ⁊ tale mendaciū quod nō fit ꝓpter aliquē finem sed ꝓpter delectatiōem quā habet aliqs in menciendo.

Conclusio Q; veritas est virtus specialis Patet. q; vbi reperiuntur extrema vitupabilia ibi repitur mediū laudabile qđ est virtus Ex. est etiā q; tres sunt spēs iactancie. q; aliq; se iactant vt videantur gloriosi ⁊ honorabiles ⁊ sic de aliis Alij causa lucri vt aliqui. fingunt multotiens se esse medicos. aut diuinatores Alij vero non cā alicuius istoruz sed solū q; tales sunt. Patet etiā q; due sunt spēs yronie. q; aliq; negant ea sibi ineſſe q̄ ꝓtinent ad excellentē gl̄iam sicut socrates negabat se esse sciente. Alij fingūt pua et modica in ipsis. vt sunt ypocrite

Ad rationes Ad primaz patet solutio ex dictis Ad secūdā ōr q; nulla virt⁹ cōicať malis simpliť. q; scz nullū bonū

UVA. BHSC. IyR_098_1

morale habent. sed p̄t seq̄ malos s̄m q̄d nō inquātū sunt mali Ad terciā d̄r ꝙ aliq̄n dicere verum de aliquo ē q̄n q̄z malū ꝑ accn̄s. sed adeq̄ri sua dicta ⁊ perfecta ꝯuersationi ⁊ dispōi ꝓprie semper est bonum.

Xistente aūt requie in vita ⁊ in hac ꝯuersione cū ludo videt̄. ⁊ hic esse collocutio q̄dam ꝯsona ⁊ q̄lia oportz dicere ⁊ vt opz. Similiter aūt ⁊ audire differt aūt ⁊ in dicēdo in talib⁹ vel talia audire. Manifestū aūt ⁊ ꝙ circa hoc est. ⁊ supabūdantia q̄dem ⁊ defect⁹ medij Qui q̄dem in derisione supabūdant bomolochi vident̄ eē ⁊ onerosi desiderātes oīno risum ⁊ magis ꝯiectātes risum facere q̄z dicere decora ⁊ nō ꝯtristare derisum ꝯuiciatū. Qui āt neq̄z ipsi vtiq̄z dicūt aliq̄d ridiculū ⁊ dicentibus molesti. sunt agrioi ⁊ duri vident̄ esse Moderate aūt ludentes eutrapoli appellant̄. puta bn̄ vertētes. Moris em̄ tales vident̄ motus esse quemadmodū aūt corpa ex motib⁹ iudicāt̄. ita ⁊ mores Redūdante aūt risu ⁊ plurib⁹ gaudentib⁹ ludo ⁊ ipso ꝯuiciari magis q̄z opz. ⁊ bomolochi eutrapoli appellāt̄ ⁊ gratiosi. qm̄ autem differūt ⁊ nō parum. ex his que dicta sunt manifestum Medio aūt habitu ꝓpriū ⁊ epydesiotis est epydesij aūt est talia dicere ⁊ audire q̄lia modesto ⁊ liberali ꝯgruūt. Est em̄ q̄daz decentia talē dicere in ludi ꝑte ⁊ audiri ⁊ liberalis ludus differt ab eo q̄d seruilis ⁊ disciplinati ⁊ indisciplinati. Uidebit aūt vtiq̄z aliq̄s ⁊ ex ꝯmedijs veterū ⁊ modernoꝝ. his q̄dem erat derisio turpiloquiū his aūt suspicio. differunt autem nō parum hec ad honestatē. Utrum igitur bn̄ ꝯuiciātem determinādo in dicendo nō que decent liberalē. vel in nō tristādo audiētem vel in delectādo vel ad tale quidem indeterminatum Aliud em̄ alij odibile ē em̄ sustinet audiēs hec ⁊ facere videtur. Non em̄ omne vtiq̄z faciet cōuicium ⁊ ꝯtumelia q̄dam est legum positores autem q̄dam contumeliosa dicere prohibent Oportebat aūt forti ⁊ cōiuciari gratiosus vtiq̄z ⁊ liberalis sic habebit puta lex exn̄s sibi ip̄i talis q̄dem igit̄ medius est siue epydixus siue eutrapelus dicitur Bomolochus aūt minorē derisore ⁊ neq̄z a seipso ab alijs recedens si risum faciat. ⁊ tn̄ talia dicens quoꝝ nullum diceret vtiq̄z gratiosus quedā autem neq̄z audiret Agrios aūt ad tales collocutiones inutilis Nihil em̄ cōferens in oībus tristatur. Uidetur aūt requies ⁊ ludus in vita esse necessariū. Tres igitur q̄ dicte sunt in vita meditates Sunt aūt omnes cirta sermonē quorundam ⁊ operū cōmunicationem differunt autem quoniam hec q̄dem circa veritates est hec aūt circa delectabile. earum aūt que circa delectionē hec quidē in ludis. hec aūt in his q̄ s̄m aliam vitam colloquijs.

Queritur nono

Utrū etrapelia sit virtus circa ludos existens. Arguitur primo ꝙ non sit virtus. quia virtus est circa difficile. Sed ludi homī sunt faciles. ꝗ circa ludos nō est virtus. Scdo sic. omne opus virtutis est p̄electū ⁊ p̄cōsiliatum sed ludi fiūt sine electione ⁊ cōsilio cū multotiens sit velocitas cursus in ludo. aut motus sine deliberatione: Tercio sic. illud vtimur derisione cū vitio ⁊ ridiculo. sed omnia ista sunt mala igitur in ludis non est virtus:

In oppositum est ph̄us in textu

Sciendum primo

Q̄ postq̄z ph̄s determinauit de virtutib⁹ que sunt circa actus hūanos seriosos Consequenter determinat de quadā virtute que est circa ludos: siue circa ludibriam q̄ d̄r eutrapelia. Sciendū secūdo: ꝙ circa illud quod s̄m se est malū. ⁊ non p̄t habere rōem boni nō est virtus si igitur virtus nullam rōem boni possit habere circa ludū nūq̄z esset virtus. sed manifestū est ꝙ ludus habet aliquā rōnem boni inquantū est vtilis vite humane. q̄z sicut hō indiget quiescere a laboribus corporalibus. ita etiam indiget quiescere ab intentione anime ⁊ hoc fit ꝑ ludum quo remouet̄ ⁊ inducitur recreatio

Conclusio prima

Requies mentis ⁊ seriosis operationibus est necessaria vite humane Probatur conclusio. q̄z sicut se habet requies corpis ad vitam corpalem ita se habet requies anime ad vitam aīe: sed requies corpalis necessaria est vite corporali. ergo requies anime necessaria est ad vitam anime Minor probatur. q̄a ꝑ operationes corpales diminut̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

talor naturalis ⁊ spiritus. ⁊ per consequens diminuũtur virtutes corporis. ⁊ inde sequitur fatigatio. que quidem virtutes corporales restaurantur per quietem interuenientem ⁊ potentie in sompno. Ita etiam similiter seriose opationes frangũt quodãmodo virtutes anime. cuz anima non opetur sine ministerio corpis. ideo indigent quiete ad eaz restauratiõem. ꝓpter quod etiã conditores legũ ordinarunt certos dies ꝗbus homines ad hilaritatẽ congregarẽtur et cessarent ab aliis opationib. ergo hmõi reqes est necessaria. Ex quo patet ꝙ ludus est necessarius. ꝗa talis requies potentie fit p ludũ Conclusio secũda. defectus a ludo vitiosus est Patet qz deficere a ludo est deficere ab eo quod necessariũ est vite humane. ergo est vitium. vnde sunt aliqui qui in nullo ludo delectant nec aliq̃ ludicra volunt audire. imo aliis ludentibus tristant. ⁊ tales Aristoteles vocat agrios id est agrestes. q̃si in agro viuentes vel stantes ⁊ ignorantes cõicationes homim.

Conclusio tercia. superabundantia in ludo est vitiosa patet quia ludus fieri debet ꝓpter resumptionem et restaurationem virium mentis. sed superabundantia in ludo magis corrumpit vires q̃ restauret. ergo talis superabundantia vitiosa est Et est aduertendũ ꝙ aliqui sunt ludi qui sm se sunt mali. in talibus nunq̃ homo debet insistere Alij vero sunt ludi qui licet bene possint fieri in ipis tamen superabundare est vitiosum Item aduertenduz ꝙ aliqui sunt qui omnia dicta aut facta aliozꝫ volunt vertere in risum ⁊ ludũ. nec curant si alios contristant vl turbant. imo magis volunt dicere aliqua turpia de quibus alij potius turbentur q̃ ad risum moueantur. ⁊ tales vocat Aristoteles bomolchos Bomolchus autez dicitur a bomos quod est altare ⁊ olchos quod est raptoziuz. ꝗa sic dicebãtur raptores miluorum q̃ volabant circa templa seu altaria vt raperent intestina aialium mortuoꝫ immolatoꝫ. Ita etiã bomolchi insidiant ad hoc ꝙ ex verbis vel factis aliozũ possent aliquid rape quod cõuertant in derisiones. ideo tales vocat Aristoteles onerosos. Qñ q̃ etiam peccant dicendo iniurias psonales. hoc est dicẽdo aliqua que tangunt famam vel honorem persone singularis. et tales ꝓprie vocantur derisores et sunt peiores bomolchis. Vltima conclusio. circa ludos est aliqua virtus moralis. Patet quia contingit ibi superabundare et deficere vitiose. ergo contingit mediocriter se habere et laudabiliter. ille enim qui ludit ludo liberali vt oportet et quando oportet et sic de aliis est virtuosus. ⁊ vocatur eutrapelis ab eu quod est bonum et trapelon grece. quod est verto latine. quasi bene vertens Similiter etiã vocatur apedicius. quasi bene aptus ad ludendum

Aduertendum circa predicta. ꝙ ludus liberalis est q̃ in dictis seu factis nullum affert preiudicium facienti. verum est tamen ꝙ ad eutrapolum pertinet conuiciare aliquos et dicere quedam conuitia de ipsis. non tñ cõuicia contumeliosa. que ꝓhibentur a cõditoribus legũ. sed aliquãdo dicere conuicia ꝓpter delectationẽ et emendationẽ hominũ. dũmodo hoc facit absq̃ infamia. et ille qui sic se habet in cõuiciando dr gratiosus et vir liberalis. dum sez ꝓ ꝓpriam electionẽ agit sm precepta legis

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur ꝙ licz ludere sit facile. tamen ludere vt oportet ⁊ quando oportz est difficile Ad secundã dicitur ꝙ ludi fiunt cũ electõe et consilio. licet verũ sit ꝙ modi qui sunt in ludo fiũt absq̃ electione vel consilio. sed tales modi sunt ex bona aptitudine ad ludũ. Ad terciaz dr ꝙ licet eutrapeleus in ludo qñq̃ vtaf conuicio. tñ hoc est yronice. id est metaphorice. nec vtif illis vt inferat nocumentuz aliis. sed magis vt ꝓficiat sibi. ⁊ aliis afferat iocũditatẽ mentis.

Verecũdia aũt vt quadã virtute nõ conuenit dicere. passioni autem magis assimilatur q̃ habitui. Determinatur quidez igit timor vigilatiõis. Perficitur verecundia autem circa pericula timori cõsimiliter. rubescũt eñ verecundati. morte aũt timentes pallescũt Corporalia vtiq̃ videntur esse vtraq̃ qd videtur passionis magis q̃ habitus esse. Non omni vtiq̃ etati passio congruit. sed iuueníli. Estimamus enim oportere tales verecundos esse eo ꝙ sm passiones viuentes multa peccant. a verecundia autem prohibentur Et laudamus quidem iuuenum verecundos. Senem autem vtiq̃ nullus laudabit quoniam verecundabilis. nihil enim existimamus oportere ipsum operari in quibus est verecundia Neq̃ enim studiosi est verecũdia. siquidez ⁊ in prauis. non enim operandum talia. Si enim sunt hec quidem talia sm veritatez turpia. hec autem sm opinionem nihil differt. neutra eñ operanda. quare neq̃ verecũdaz. prauí autem et esse talem qualem operari aliquid turpium Sic autem habere vt et si operetur aliquid talium verecũdari. et ꝓpter hoc existimari studiosum esse inconueniens Inuolũtarijs enim verecũdia. volens autem studiosus nunquam operabitur praua. Erit autem vtiq̃ verecundia ex suppositione studiosum. si enim operetur verecũdabitur vtiq̃. non est autez hoc circa virtutes. Si autem inuerecũdia prauum ⁊ non verecũdari turpia operari nihil magis talia operantem verecũdari studiosum. Non est autem neq̃ continentia virtus. sed quedã mixta. ostendetur autem de hac in his que posterius. Hũc autem de iusticia dicamus

UVA. BHSC. IyR_098_1

Querit decimo. Utrum verecundia conueniat vere virtuoso Arguitur primo q sic. quia magnanimꝰ est bene virtuosus. sed verecūdia conuenit magnanimo. quia magnanimꝰ bñ verecūdat. vt dictū est. ergo verecundia conuenit virtuoso. Secūdo sic. non verecūdari de turpi actu vitiosum est. ergo non verecūdari de turpi operatione vitiosum est. ergo cum virtuosus turpe operetur sequitur q verecūdia conuenit virtuoso In oppositum est phūs in textu.

Sciendum primo

Q; postq̄ phūs determinauit de medietatib; que sunt virtutes. Consequēter determinat de quadam medietate (que non est virtus) scz verecūdia. Et licet fecerit pus mentionem (scz in secūdo huius) de quadā alia passione laudabili. scz de veneſi. que non est virtus. tamē iterū facit mentionē de verecūdia. q; determinare de passionibus magis ptinet ad rethozem. non em̄ determinat hic de verecūdia nisi vt ostendat eaz nō esse virtutem.

Sciendum secūdo q de verecundia possumus loqui multipliciter. Uno modo potest large accipi pro erubescētia vel tristicia. Alio mō pro naturali inclinatione t dispositione ad actū verecūdum. et sic qui habet frontem tenerum t sanguinem suphabūdantē t calozem fortez est naturaliter dispositus ad verecūdiam. Tercio mō accipitur verecūdia pro actu fm quem verecundari dicim? Et solet diffiniri q est timoz de turpi actu vel malo perpetrato. et ita verecūdia cōmuniter consistit in illo timore qui est de turpi actu. et isto modo de verecūdia est hic ad propositum.

Conclusio prima

Verecūdia est passio t non virtus. Probatur p diffinitionem verecūdie datam a philosopho. que est Verecūdia est timoz ingloziationis. id est cōfusionis. que opponitur glorie. sed timoz est passio quedam. ergo et verecundia. Secundo probatur. quia omnis motus appetitus sensitiui factus cum quadam transmutatione corporali est passio. sed verecūdia est talis motus. cum fiat cum trāsmutatione colozis. ergo est passio.

Conclusio secūda. verecūdia est passio laudabilis in etate iuuenili. Probatur q; iuuenes propter furorē etatis viuūt fm passiones. ideo ꝓni sunt ad multa mala. sz aliter patiūtur verecūdiam per quam timent turpitudinem. ergo ꝛc. Secūdo probat̄ per humanam consuetudinem. q; ꝓsueumus laudare iuuenes verecūdos. quia sicut vitiosus per iudicium rōnis ꝓhibetur a malo. ita iuuenes per passionem verecūdie a malo prohibētur Unde in iuuene verecūdia est signum ardue mentis t tendētie ad bonum t ad honestatem. sed iuuenis (qui nō vere cūdatur de turpi actu) quasi in malo ꝓfirmatus dicitur.

Aduertendū est tamen in hoc q in iuuene potest ꝑdi verecūdia dupliciter. Uno modo per accessum ad inuerecūdiam. quod fit vel ex appetitu diuitiarum vel delectationum. Diuitiarum quidem. quia illi qui vehemēter apperunt diuitias amittūt habitum boni honesti. et sic non habent plus verecūdiā. Et ita etiam declinat a verecundia ex delectationib;. quia ex verecūdissimis t puellissimis puellis efficiūtur quādoq; ꝓpter delectationem inuerecūdissime meretrices. Alio modo aliquis perdit verecūdiam ꝓpter accessum ad virtutem pfectam. q; qui habet virtutem perfectam non timet reprehendi de turpi operatione. Ex quib; ꝑz q iuuenis verecūdus in opere turpi descendit ad inuerecūdiam. sed p cessationez ab opere turpi ꝓpter verecūdiam peruenit ad virtutē pfectaz ergo ꝓclusio vera.

Conclusio tercia. verecūdia nō est laudabilis in senibus. q; senes non debent aliquod turpe operari pro quibus est verecūdia habenda. quia propter longitudinem temporis iam debent esse experti t ꝓsueti in bonis operationib;. nisi eis proueniat ex corrupta volūtate. et sic ꝓpter passiones non debent aliquod turpe operari. sed verecūdia est eis de turpi actu.

Conclusio quarta. verecūdia nō cōuenit virtuoso. q; verecūdia est respectu prauoꝝ. sed virtuosus nō operat praua. q; virtus reddit opus eius bonum. ergo verecūdia nō conuenit virtuoso. Sed posset aliquis dicere q verecūdia non solū est de his que sunt fm veritatez turpia. sed etiā de his que sunt turpia fm opinionē hominū. et illa verecūdia virtuosus potest esse verecūdus. Respondet phūs q non ptinet virtuoso de quocūq; verecūdari. t ita nō ptinet ad ipsum operari aliquod turpe. siue fm veritatem siue fm opinionem.

Ad rationes. Ante oppositaz Ad pmam dicit q verecundia magnanimi non est verecūdia ꝓprie dicta. que scilz est de turpi actu vel malo ꝓpetrato. sed est quedam erubescentia ꝓueniens ex bono zelo Ad secūdam dicūt aliq; q virtuosus potest verecūdari de turpibus actibus siue operationib; aliozum t non sui. quia caret omni turpi actu. Sed melius videtur dicendū q virtuosus inq̄ntum huiusmodi nullo modo verecūdat de turpi actu. hoc est inq̄ntum est vnius et eiusdem animi cum aliis amicis. Et hec de questione et per consequens de toto libzo quarto ethicozum Aristotelis

UVA. BHSC. IyR_098_1

E iusticia aūt ⁊ iniusticia intendendum. ⁊ circa quales sunt existentes operationes Et qualis medietas est iusticia ⁊ iustum. quoruz medium Intentio aūt nobis sit ꝑ eandem methoduz his que predicta sunt Videmus vtiqz omnes talē habituz volentes dicere iusticiam a quo operatiui iustorū sunt ⁊ a quo iusta operantur et volūt iusta. Eodem aūt mō ⁊ de iniusticia. a quo opatiui iniustoꝝ sunt ⁊ a quo iniusta faciūt ⁊ volūt iniusta. ꝓpter quod ⁊ nobis ꝑmū vt in typo supponātur hec. Neqz em̄ eū dē habet modū ⁊ in scientijs ⁊ in potētijs ⁊ habitib⁹. potētia quidē em̄ ⁊ scientia videtur contrariorū eadem esse. habitus autem cōtrarius ꝓtrariorum non. puta a sanitate non cōtraria sed sana soluz. dicimus em̄ sane ambulare qñ ambulat vt vtiqz sanus existens. Multotiēs quidem igitur cognoscitur ꝓtrarius habitus a ꝓtrario. Multotiens autem igitur habitus a subiectis. Si enim sit manifesta euecia ⁊ cachecia, manifesta sit. ⁊ ex bene habentibus euecia et ex hac bene habentia. Si enim est euecia densitas carnis. necessarium est ⁊ cachecia esse raritatem carnis ⁊ bene habens factiuum densitatis in carne. Consequitur autem vt in multum si alterum multipliciter dicitur ⁊ reliquum multipliciter dici. puta si iustum ⁊ iniustum. Videtur autem multipliciter dici iusticia ⁊ iniusticia Sed propter propinquam esse equiuocationem ipsoꝝ latet. et non quemadmodum his que de longe manifesta magis Differentia enim multa que ſm ydeam. puta quoniam vocatur clauis equiuoce. et que sub collo animalium ⁊ qua hostia claudunt. Sumatur autem iniustus quotiens dicitur. videtur autem illegalis iniustus esse et auarus ⁊ inequalis. quare manifestum quoniam ⁊ iustus erit et legalis ⁊ equalis. Justum quidem igitur legale et equale. iniustum autem inequale illegale. Quia autem auarus iniustus circa bona erit non omnia. sed circa quecunqz bona. fortuna ⁊ infortunium. Que sunt autem simpliciter semper bona. alicui autem non semper homines aūt hec orant et persequūtur. Oportet autem non sed orare quidem bona simpliciter et ipsis bona esse. eligere autem que sibiꝫ ꝑsis bona. Iniustus autē nō plus semper eligit sed et minus in simpliciter malis Sed quoniam videtur ⁊ minus malū bonū aliqualiter eē. boni aūt est auaricia ꝓpter hoc videtur auarus esse. est autē inequalis. hec em̄ ꝓtinet ⁊ cōmune. et illegalis. Hec autē illegalitas aut inequalitas ꝓtinet omnē iniusticiaz ⁊ ꝑmune est omnis iniusticie

Circa initium quinti li

bri ethicoꝝ Aresto. Querit ꝑmo. vtruz iusticia sit virtus moralis circa operatiōes principaliter existens. Arguitur primo q̄ nō sit virtus. quia iusticia est circa res exteriores a nobis factibiles. sed habitus circa factibilia existens est ars. ergo iusticia nō est virtus moralis. Secūdo arguit̄ q̄ iusticia ꝓsistat circa passiones q̄ dicit ꝑhs in secūdo huius. q̄ omis virtus est circa delectationes et tristicias. hec autē sunt passiones. ergo iusticia est principaliter ꝛc. Tercio sic. iusticia principaliter ꝓsistit circa illud qđ impedit vel remouet iniustuz ab opere. sed illud est passio nos trahens ad hoc quod est vnicuiqz reddere quod suum est. ergo iusticia est circa passiones. In oppositum est ꝑhus in textu.

Sciendum primo

UVA. BHSC. IyR_098_1

Questiones versoris

Q; postq̃ ꝓb̃s determinauit de virtutibus moralibus que sunt circa passiones. ꝓsequenter determinat de virtute. scz de iusticia. q̃ est circa opationes. Que q̃dem iusticia differt ab alijs virtutib; supza dictis triplr. Primo qz virtutes z vicia de q̃bus supza dictū est sunt principaliter circa passiones. z ex cōsequenti p opationes. sed iusticia z iniusticia sunt principaliter circa opationes z ex consequenti circa passiones. p quāto aliquis iuuat vel impeditur circa opationes vel passiones. Scēda dr̃a. qz in p; dictis virtutibus accipit mediū rōnis et nō rei. vt prius patuit. sed in iusticia accipitur medium rei vt postea patebit. Tercia dr̃a est. qz quelibet virtutū p dictaꝝ est medium duoꝝ vicioꝝ. sed iusticia nō est mediū duarum maliciarū Sciendū secūdo. q iusticia a iurisperito sic diffinitur. Justicia est cōstans et ꝑpetua volūtas qō suuz est vnicuiqz tribuens. A tullio vero sic diffinitur in sua rethozica Justicia est habitus animi cum iustificatione seruatus vnicuiqz tribuens suaz dignitatē. A ꝓb̃o vero sic diffinit. Justicia est habitus a quo ḧntes talem habituz opatiui sunt iustoꝝ z quo iusta faciunt z volūt Et in p; dicta diffinitione tria tanguntur. q̃ causant in homie p habitū iusticie. Primo tangitur inclinatio ad opus iusticie. ꝑter qō dr̃ in diffinitione(opatiui iustoꝝ.) Scdo tangit opatio iusta. Et tercio q̃ habeat voluntatē opandi iusta. Et ꝓportionabiliter dicendū est de iniusticia

Sciendū tercio. q nō est eodē mō in scientijs habitib; et potentijs. qz eadē est potentia ꝓtrarioꝝ. sicut album z nigrum ꝑtinent ad potentiā visiuā. Similiter ad eandē scientiam ꝑtinent ꝓtraria. sicut sanū z egrum ad medicinā. sz habitus non se habet ad contrariū. imo cuiuslibet habitus est vnus actus determinatus respectu obiecti determinati. sicut ab habitu sanitatis nō procedūt ea que sunt ꝓtraria sanitati. sed solū ea que sanitati ꝓgruunt. Unde licet scia. put est quedā cognitio ad cōtraria se habeat in quantū vnū contrarioꝝ est rō cognoscendi alteruz. tñ pro quanto scia est habitus se habet tm̃ ad vnū. que est cognoscere veritatem. z non se habet ad ꝓtrariū. scz ad errorem. Et sic bñ dictū ē q̃ fm̃ iusticiam ḧoies sunt operativi iustoꝝ z nō iniustoꝝ. Sciendū quarto. q si vnū oppositoꝝ dicatur multipliciter. ita z reliquū Iniusticia aūt dr̃ multiplr. ideo et iusticia. Unū iniustus dr̃ multipliciter Uno mō iniustus dr̃ illegalis. q̃ scz facit ꝓtra legez. Secundo dr̃ iniustus auarus. qui scz vult plus habere de bonis q̃ deceat ipsum Tercio mō dr̃ iniustus ineq̃lis. q̃ scz vult habere de malis plus q̃ deceat ipsum Et similiter iustus multipliciter dr̃ Uno mō legalis. qui scz est observator legis Scdo mō dr̃ iustus equalis. qui scz vult habere equaliter de bonis z malis. naz equale opponitur ei quod est in plus. z ei qd̃ est in minus. et sic ille modꝰ cōprehendit duos modos. qz opponit scdo z tercio modis iniusti. qui q̃dem duo modi iniusti reducūtur ad vnū. scz ad inequale. z sic duplex est iusticia. scz legalis z equalis. et silr duplex est iniusticia. scz inequalis z illegalis.

Conclusio prima

Justicia est in volūtate sicut in subiecto. Patet p ꝓmissū dictū. qz cōiter dr̃ q̃ tuoz virtutes cardinales pficiūt quatuoz potentias. scz prudentia rōem. iusticia voluntatem. fortitudo appetitū irascibilem. temperantia cōcupiscibilem Conclusio secunda. iusticia est circa operationes z non circa passiones. Patet q̃a est in appetitu intellectiuo. in tali aūt appetitu nō sunt passiones. imo est ꝓncipiū opationis. ergo iusticia primo respicit operationez verū est tñ q̃ ex ꝓsequēti est circa passiones

Conclusio tercia. iusticia est virtꝰ moralis. Q; sit virtus patz. qz p eā reddit opꝰ eius bonuz z ipm̃ pficit. Q; sit moralis p;. qz acquiritur p moram ꝓsuetudinē z doctrinā. talis aūt est virtus moralis. ergo ꝛc.

Ad rationes

Ante oppositū Ad primaz dicit. q licet iusticia sit circa exteriozes res secūdario z ex ꝓsequēti. tñ primo et ꝓncipaliter est circa vsum earū. Ad secūdā z terciaz dr̃ q licet ois virtus moralis sit circa delectatiōes z tristicias scdario z ex ꝓsequēti tanq̃ circa aliq̃d ꝓsequēs actum ꝓtutis. tñ p̃mo z ꝓncipaliter iusticia est circa opationes tanq̃ circa materiā ꝓpriam.

Quia autem illegalis iniustus erat. legalis autem iustus. manifestū quoniam omnia legalia sunt aliqualiter iusta. determinata autez a lege positiua legalia sunt z vnūquodq̃ hoꝝ iustum esse dicimus Leges autez dicūt de omnibus ꝓiectantes vel ꝓmuniter conferentes omnib; z vel optimis. vel dominis. vel fm̃ virtutem vel fm̃ aliquē aliū modū taliū. Quare fm̃ vnū q̃dem modū iusta dicimus factiua z ꝓseruatiua felicitatis. et particularum ipsius politica ꝓmunicatione. Precipit aūt lex z fortis opera facere. puta nō derelinquere aciem neq̃z facere neq̃z abiꝯcere arma z que temperati puta non mechari neq̃z conuiciari. et que mansueti. puta non contendere neq̃z percutere. Similiter autē z fm̃ alias virtutes z malicias. hec q̃dem iubens. hec aūt prohibens. Recta q̃dē q̃ posita recte. deterioz aūt apostedia smenos. Ipsa q̃dem igitur iusticia virtus q̃dem est perfecta sed non simpliciter sed ad alterum. Et propter hoc multotiēs preclarissima virtutū videtur esse iusticia. et neq̃z hesperus neq̃z lucifer ita admirabilis et prouerbiū dicentes aimus Iniusticia autem simul omnis virtus est. et perfecta maxime virtus. quoniam perfecte virtutis vsus est. Perfecta aūt est. qm̃ habēs ipsam z ad alterū potest virtute vti. sed non solum ad seipsum. Multi em̃ in ꝓpriis quidem virtute

UVA. BHSC. IyR_098_1

possunt vti. Jn his autem que ad alterum non possunt. Et propter hoc bene videtur habere hoc biantis. qm̄ principatus virum ostendit. Ad alterū em̄ z in cōicatione iam ꝓnceps. propter hoc ipsum aūt z alienū bonū videt esse iusticia sola virtutū. quoniā ad alterum est. Alij em̄ ꝓferentia operat vel principij vel communi. pessimus q̄dem igitur qui ad seipsum z ad amicos vtitur malicia. optimus autem non q̄ ad seipsum virtute sed qui ad alterum. hoc em̄ opus difficile. Hec quidem igitur iusticia nō pars virtutis. sed tota virtus est neq; contraria iniusticia pars malicie. sed tota malicia. Quid autem differt virtus et iusticia hoc est manifestum ex his que dicta sunt. Est quidem em̄ eadem. esse autem non idem sed fm q̄ ad alterum q̄dem iusticia. fm autē q̄ talis habitus simpliciter virtus

Querit secūdo Utrū iusticia legalis sit omnis ꝓtus p essentiam. aut habitus essentialiter distinctus Arguitur ꝓmo q̄ sit de essentia particularū virtutū. q̄ vle est de essentia particularū. sed iusticia legalis est ꝓmunis z vlis. vt habet in textu. ergo zc. Secūdo sic. illa virtus non est distincta ab ab alijs cuius actus non est distinctus ab actibus aliarum virtutum. sed actus iusticie legalis est huiusmodi. ergo zc. Jn oppositum est philosophus in textu

Sciendum primo

Q; postq; phs distinxit iusticiā. ꝓsequenter determinat de iusticia legali. Primo determinādo de iusto legali. qō e obiectū iusticie legalis. Unde iusta legalia sunt q̄ sunt determinata p legis positionez que ꝓuenit legalib; vnūq̄q; em̄ ipsoz legaliū sic determinatoz dicit esse aliqualiter iustum. Et dicit (aliqualiter) q̄ nō oīs policia est recte gubernata. ideo legalia (que statuuntur p hmōi leges) non recte sunt simpliciter iusta. Unde leges recte semp intendūt ad vtilitatem totius cōitatis. Unde q̄ omnis vtilitas humana ordinatur ad felicitatez. ideo iusta legalia dicūtur esse que sunt factiua z ꝓseruatiua felicitatis z participatiua ipsius. z eoz que ordinātur ad felicitatem. vel principaliter sicut virtutes vel instrumentaliter sicut bona exteriora.

Sciendu; secdo q̄ lex p̄cipit ea q̄ ptinent ad singulas virtutes Precipit em̄ facere opa fortitudinis. puta q̄ miles non derelinquat aciem neq; fugiat neq; ꝓiciat arma Et similiter p̄cipit q̄ nullus mechat quo ad tperantiaz et q̄ vnus nō pcutiat alterum ex ira. qō ptinet ad māsuetudinem. Et similiter de alijs virtutib; quarū lex actus virtutū iubet. et actus maliciarum prohibet. et hoc si lex recte ponatur. alīs si nō sit recte posita dicit aposediamenes. ab a qō est sine. z posedians qō est scia. z manes perscrutatio. quasi lex posita sine pscrutatiōe scientie. Unde lex potest sic diffiniri. Lex est q̄dam rōnis ordinatio ꝓpter bonū ab eo q̄ curā habet cōitatis ꝓmulgata. ꝓmulgatio em̄ est de rōne legis

Conclusio prima

Justicia legalis est q̄dā ꝓtus Probat phs. q̄ dirigit actiōes nostras ad alteruz vt oportz. ergo est ꝓtus. z est q̄dam spēs iusticie. q̄ iusticia legalis est spēs boni rōnis qō est in iusticia in ꝓmuni accepta.

Conclusio secūda. iusticia legalis est quedā virtus p̄clarissima omniū virtutū z maxime pfecta. Patz. q̄ ille (qui habet iusticiā legalem) potest vti virtute ad alterū et nō solū ad ipsuz. qō ꝓtingit de alijs virtutib;. ergo est preclarissima. q̄ clarū est q̄ lucet alijs z illuminat. Jdeo dicit text; (q̄ neq; hesperus neq; lucifer) id est stella matutina p̄clarissima ita refulget sicut iusticia legalis. Probatur etiā p dictū biantis. qui fuit vnus de septem sapientib;. dicit em̄ q̄ principatus virum ostendit vtrū sit perfectus per iusticiam. z voluit habere q̄ iusticia legalis videtur esse bonū alienū. et alie virtutes intendūt bonuz ꝓprium. Ex quo patet q̄ ille est pessimus qui vtitur malicia non solum ad seipsum. sed etiam ad alios. Sicut ille est optimus qui vtitur virtute nō solum ad seipsum. sed etiā ad alios. sed iustus est hmōi. ergo iusticia e virtus pfectissima

Conclusio tercia. virtus legalis nō est sine alijs virtutib;. imo includit oēs alias virtutes Patet. q̄ ad eam ptinet vti virtute ad alium. sed qualibet virtute non potest aliquis vti ad alium. ergo zc.

Conclusio quarta. iusticia legalis est habitus essentialiter distinctus ab alijs virtutib;. Patz q̄ habit⁹ distinguitur p actus. z actus p obiecta formaliter accepta. modo est alia rō fm se. z alia rō eius vt hz ordinem ad bonū ꝓmune. z alia est rō ꝓtinentie fm se. fm quaz respicit tperantiam fm q̄ est particularis virtus. z alia est rō boni vt habet ordinem ad bonū publicum.

Ad rationes Ante oppositū. Ad primam dicit q̄ duplex est vniuersale. Quoddā est vle in p̄dicando. z illud est idez cū particularib; de quib; p̄dicatur. Aliud est vniuersale in causando. et tale est distinctū ab effectib; suis particularib;. Dicitur ergo q̄ iusticia legalis est quoddam vniuersale in causando. inq̄tum sez dirigit actum cuiuslibet virtutis in bonum ꝓmune. et sic quelibet virtus particularis potest dici iusticia legalis fm q̄ ordinatur ad bonum commune. Ad secundam dicitur q̄ aliqua bene distinguūtur specie. que tamen non distinguūtur numero. et ita est in ꝓposito. actus iusticie legalis est singularium virtutum que ab inuicem specie differunt. sz non numero loquēdo de numero fm accidens

Querimus aūt eaz que in parte virtutis iusticiam. est em̄ q̄dam vt dicimus. similiter autem et de iniusticia que fm partem. Signum autem qm̄ est fm alias q̄dem em̄ malicias qui

UVA. BHSC. IyR_098_1

operatur iniuste quidem facit auare. facit autem nihil puta qui abiecit clipeum ꝓpter timorem vel qui maledixit propter iram. vel q̄ non adiuuit pecunijs propter illiberalitatem. quādo autem auare facit multotiens neq; ſm talium vnam. sed tamen neq; ſm omnes. ſm autem maliciam quandā vituperamus eā t ſm iniusticiam. Est ergo alia quedā iniusticia vt pars q̄dam totius: t iniustum quoddā in parte totius iniusti eius quod ꝓter legem. Adhuc si hic q̄dem lucrandi gratia mechat t accipiat. hic aūt apponens t iacturam patiens ꝓpter concupiscentiam. iste q̄dem luxuriosus videbitur vtiq; esse magis q̄ auarus. ille autē iniustus. luxuriosus autem non. Manifestuz eā ergo quoniam propter lucrari. Adhuc circa alias q̄dem omnes iniustificationes fit relatio ad quandā maliciam semp. puta si mechatus est ad luxuriam: si dereliquit ducem exercitus ad timiditatē. si percussit ad iram. si aūt lucratus est ad neq; vnam maliciam. sed vl ad iniusticiam. Quare manifestū qm̄ q̄dam iniusticia ꝑter totam. alia in parte. Uniuoca quoniā diffinitio est in eodem genere. Ambe eniz in eo q; ad alterū habent potentiaz. Sed hec q̄dem circa honores vel pecunias vel salutem vel si quodam habeamus vno nomine compdere hec omnia t propter delectationem que a lucro. hec aūt circa omnia quecūq; studiosus. Quoniam q̄dem igitur sunt iusticie plures. t qm̄ est q̄dam t altera ꝑter totā virtutem manifestū que aūt t qualis sumendum. Determinatū est vtiq; iniustū. t illegale. t inequale. Justum aūt t legale et equale. Scōm q̄dem igit illegale prius dicta iniusticia est. q; autem inequale t plus non idem sed alteq; vt pars ad totum Qm̄ autem inequale t illegale nō idez sed alterum vt pars ad totū. Inequale eā omne illegale. Illegale autem non omne inequale. plus quidem igitur omne inequale Inequale non omne plus. Iniustum et iniusticia non eadem. sed altera ab illis. hec quidem vt pars hec autem vt tota. pars enim hec iniusticia totius iniusticie. similiter autem et iusticia iusticie. Itaq; et de ea (que in parte est) iniusticia dicendū et de iusto t de iniusto similiter Secūdum quidem igitur totam virtutem ordinata iusticia t iniusticia. hec quidem totius virtutis existens vsus ad alium. ad hec autem malicie dimittatur et iustum t iniustum. Scōm has eā manifestum quomodo determinandum fere esse multa legalium a tota virtute ꝑcepta sunt. ſm vnāquanq; eā virtutem precipit viuere. et ſm vnāquanq; maliciam prohibet lex. Factiua autem totius vritutis sunt legalium quecūq; lege posita sunt circa disciplinam que ad cōmune. De ea autē que ſm vnāquanq; disciplinam ſm quam simpliciter vir bonus est vtrum politice est vel alterius determinandum. non enim forte idem t viro bono esse. et ciui bono.

Querit tertio. Utrū ꝓter iusticiaz legalem (que est generalis virtus) sit quedam particularis iusticia distincta essentialit a iusticia legali et ab alijs virtutibꝫ particularibus. Arguitur primo q; non. quia in virtutibus nihil est superfluum. sicut nec in naturalibus. sed iusticia legalis sufficienter ordinat hominez ad alterum. ergo nō est alia species iusticie ꝓter iusticiam legalem. Secundo arguitur sic. inter vnam personam particularem et communitatem ciuitatis mediat domestica multitudo. ergo si ꝓter iusticiam legalem (que ordinat ad bonum commune) sit quedam iusticia particularis ordinans ad bonum singularis persone. pari ratione erit alia iusticia yconomica ordinans hominē ad bonū multitudinis yconomice seu domestice. sed nulla ponitur talis iusticia. ergo neq; (ꝓter iusticiam legalem) ponenda est alia iusticia particularis In oppositum est philosophus in textu. Pro responsione

Sciendum Q; postq; philosophꝰ ostendit qualiter sit iusticia legalis (que est virtus) generalis per causalitatem. t specialis ſm essentiam. hic consequeter ostendit q; ꝓter eam est quedā particularis iusticia. que imediate ordinat hominem ad aliam ꝑfectionem singularem. quia iusticia le

UVA. BHSC. IyR_098_1

galis immediate ordinat ad bonū ꝯmune

Conclusio Preter iusticiam legalem et etiam preter iniusticiam est q̄ dam particularis iusticia z etiam iniusticia. Probat phi/ losophus tribus rōibus. Prima est. illō quod inuenitur sine alijs virtutibus z ecōuerso distinguitur ab eis. sed inuenitur quedam iusticia z iniusticia sine alijs virtutib⁹ et in alijs z ecōuerso. igitur zc. Minor patz. quia ille qui operatur fm alias particulares malicias facit iniuste fm iniusticiam legalem. nō tamē facit amare accipiens ali/ quid de alieno. sicut miles abijciens clipeum in bello ꝓ/ ter timiditatem. vel si hō dicat alteri opprobrium ꝓpter iram. aut qui non prestet auxilium amico suo ꝓpter illibe/ ralitatem. nam iste malicie pñt esse sine auaricia q̄ est spēa lis iniusticia. Sed q̄z aliq̄s peccat p auariciam tolledo aliena. z tñ non peccat fm aliquā aliarum maliciarū. nec fm omes. sed fm quādam maliciam. z ꝓpter hoc vitupe ratur quasi iniustus. Et sic patz q̄ est quedā iniusticia q̄ nō est tota malicia sed ps malicie. z p ons est q̄dam iusti cia que nō est omis ꝓtus sed pars ꝓtutū. Scōa ratio. ma nifestū est q̄ actus ꝓtutum z viciorū sumunt spēm a fine Si ergo actus vnius vicij ordinet ad aliquē finem inde terminatū ex hoc ipse sortit quādaz nouā spēm malicie. g̃ si aliquis adulterium ꝓmittat causa lucri. vt scz aliq̄d ac cipiat a muliere ꝓprie loquēdo nō est luxuriosus. quia nō intendit in finem luxurie q̄ ordinatur ad satisfaciēdū ꝓcupiscentie. Sed est iniustus quia ꝓtra iusticiam facit ergo iniusticia est quedā spēalis malicia. z p ꝓsequens iu sticia est q̄dam virtus. Tercia rō. sicut nihil est in genere quin sit in aliqua eius specie. ita nihil fit fm iusticiam lega lem quod nō ordinetur ad aliquam aliarum maliciaruz sicut si q̄s inordinate lucratus est surripiens bona aliena hoc nō reducitur ad aliquam aliā maliciam. sed ad solaz iniusticiam. Et sic sequtur q̄ est quedam iniusticia particu laris preter iniusticiam que est tota malicia. Et eadez rō ne est alia iusticia particularis preter iusticiam legalem. que est tota virtus.

Dubitatur Quomodo ꝓueniunt z dif ferunt iusticia legalis et par/ ticularis. Dicitur q̄ conueniunt in nomine iusticie. inq̄n tum vtraq̄ est in eo quod est ad alterum. Sed differunt dupliciter. ꝓmo quia iusticia legalis ordinat ad id quod est bonum commune. s̄z iusticia ꝑticularis attendit in or/ dine ad alterum. quod ptinet ad bonum alicuius ꝑsone ꝑuate. Scōo dr̄. q̄ iusticia particularis est circa illa fm que attendit cōicatio inter homines. sicut honor z pecu/ nia. z etiā circa delectatōem que sequtur ex hoc. Sed iusti cia legal' est circa totā materiā moralē. s. q̄litercūq̄ pt di/ ci studiosus seu ꝓtuosus. Ex p̄dictis ptz q̄ de iusticia le gali nō intendit phs hic determinare. q̄ ad eam ptinet totus vsus ꝓtutum ad alterū. sed de iusticia equali q̄ est pticularis iusticia postea dicetur.

Ad rationes ante oppositū Ad ꝓmaz dr̄ q̄ iusticia legal' sufficie/ enter ordinat in his q̄ ad alterū st̄z tanq̄ ad bonū pticula re mediate. cō opz etiā ee aliā ꝓtutez q̄ sufficiēter ordinet immediate ad bonū pticularis ꝑsone. Ad scōam dr̄ si cut dr̄ phs in ꝓmo politice. q̄ domestica multitudo disti/ guit fm ꝓugatōes. s. vxoris z viri. patr̄z z filij. dñi z serui quaz ꝑsonarū vna sp̄ est ad alterā. vxor em̄ est viri. seruus dñi. z filius patris. cō nō oportuit esse aliquā iusticiā pti/ cularē ꝓpter bonū alicuius multitudinis p̄ter iusticiam pticularem q̄ ordinat ad bonū ꝑsone ꝑuate Sed respec tu illius multitudinis domestice est solū vna spēs iusticie pticularis. que vocatur iusticia yconomica.

Eius aūt que fm ptem iusticie z fm ipsam iusti vna q̄dem est spēs. q̄ in distributōib⁹ ho/ noris vel pecuniarum vel aliorum quecūq̄ pti bilia cōicantib⁹ vbanitate. In his em̄ est z in equale habere z equale alterū ab altero. Una aūt que in cōmutatōibus directiua Huiꝰ aūt ptes due. cōmutationū em̄ he quidez volunta rie sunt. he aūt inuolūtarie Volūtarie quidem tales puta ēptio. vēditio. mutuatio. fideiussio vsus. depositio. conductio. voluntarie autem dicūt qm̄ ꝓncipiū ꝓmutationū haz volūtariū Inuoluntariarū aūt he q̄dē occulte. puta fur/ tum. mechia. veneficiū. pagogia. seruī seductō doli occisio. falsum testimoniū. He aūt violen te. puta verberatio. vinculū. mors. rapina. or/ batio. accusatio. iniuriatio.

Querit quarto Utr̄ iusticie pticu laris ꝓueniens ar/ signētur due spēs. s. iusticia cōmutatiua z distributiua.

Arguit̄ ꝓmo q̄ nō. q̄z distribuere bona cōia multoti/ ens est ꝓtra bonū cōe. q̄z p talem distributōem ꝓsumun tur opes z etiā corrūpunt mores hoim. g̃ iusticia distribu tiua nō pōt esse spēs iusticie. Scōo sic. actus iusticie ē reddere vnicuiq̄ qō suū est. sed in distributōe cōium bo/ nor̄ nō reddit̄ vnicuiq̄ qō suū est. g̃ zc. Et ꝓfirmat̄. q̄z ta le distributiuū bonor̄ cōium est iustum. sed cōia bona p tinent ad iusticiam legalem. g̃ talis distributio bonoruz est spēs iusticie legalis z nō pticularis Tercio sic. iusti cia nō solum est in ꝓncipe. immo etiā in subditis. s̄z distri butio bonor̄ cōium solum ptinet ad ꝓncipez z nō ad sub ditos. g̃ zc. In oppositū est phs in textu

Sciendum primo

Q̄z postq̄ phs distinxit iusticiā legalē a pticulari. Cōse quēter agit de iusticia pticulari ptermissa legali. ꝓmo di/ uidendo iusticiā pticularē in duas spēs. quarū vna est iu sticia distributiua. q̄ ꝓsistit in distributōibus aliquor̄ bo nor̄ ꝓmuniū. s. q̄ sunt diuidenda inter eos q̄ cōicant ciuili cōicatōe. vt st̄z honores vel pecunie. vel q̄cūq̄ ad bona ex teriora ptinent. vel etiā ad mala. vt st̄z labores z expēse et alia hmōi. Et sic attendit̄ hec spēs fm q̄ transferr̄ aliq̄d a cōi ad singulos. siue sit bonū siue malū. Alia spēs dicit̄ ꝓmutatiua. q̄ ꝓstituit rōem iusticie in cōmutatōib⁹ fm q̄s transferr̄ aliquid ab vno in alterum. Sciendū secundo q̄ phs subdiuidit iusticiam ꝓmutatiuam in duas par/ tes fm differētiam ꝓmutationū. q̄dam em̄ sunt voluntā rie. z q̄dā inuolūtarie Volūtarie dicūt ꝓpter hō q̄ ꝓncipiū

UVA. BHSC. IyR_098_1

ꝯmutatōnis est voluntariū ex vtraqꝫ pte. sicut declarat phs sex modis. Primo mō in emptōe ⁊ venditione quibus vnus transfert dominium rei in alium ꝓpter p̄cium inde acceptum. Secundo patet in ꝯmutatiōe ſm quam aliquis rem suam tradit alteri vt equales suscipiat Tercio ptz in fideiussione. p quam aliquis volūtarie se. p alio ꝯstituit debitorem. Quarto patet in vsu seu accommodatōe qua aliquis vsum rei sue alteri gratis concedit retinendo sibi dominiū rei Quinto patz in dispōne seu custodia. per quam aliquis disponit rem suam ad alium in custodiam. Sexto patet in ꝯditione. p quam aliqs vsuz alicne rei accipit pro precio. ⁊ omes ille ꝯditiones sunt voluntarie ex vtraqꝫ parte Sciendū tercio q ꝯmutationes inuolūtarie dicunt ꝓpter hoc q p̄ncipiū ꝯmutationis nō est voluntarium ex vtraqꝫ parte. Et he sunt duplices. quedam em̄ sunt occulte. quas fieri septem mōis declarat phs. Primo sicut furtū. quo aliqs rem alterius accipit eo inuito. Secūdo sicut est mechia. i. adulterium. quo aliquis occulte accedit ad vxorem alterius. Tercio sicut est veneficiū. quando sez aliquis occulte venenū tribuit alteri vel procurat. s. ad occidendū vel ledendū qualitercūqꝫ. nā aliqui dicunt venefici pro quanto per aliqua maleficia homini nocumenta procurant. Quarto sicut est ꝓpagogia. qñ sez aliquis nō soluit debitū in termino quo promisit soluere. Dicitur em̄ ꝓpagogia a pro ⁊ gogos quod est ductio. quasi ꝓductio seu extensio. Quinto sicut est serui seductio. cum aliquis seruū alterius seducit vt ad sua nō fugiat. Sexto sicut est dolosa occisio que fit p vulnera dolose ⁊ adulanter illata Septimo sicut est falsum testimoniū quo aliquis veritatē occultat mendacio Alie vero sunt inuolūtarie ꝯmutatōes nō occulte. q̄ sez fiunt per violentiam manifestam.

Conclusio prima.

Due sunt spēs particularis iusticie. sez iusticia distributiua ⁊ ꝯmutatiua. Patet quia iusticia particularis ordinatur ad particularem psonam q̄ ꝓpatur ad ciuitatem sicut pars ad suum totum. Sed alicuius ptis duplex ē ordo vnus q̄dem ſm quem vna ps ꝓparatur ad aliam ptem et huic ordinatōi similis est ordo vnius psone particularis ad aliam Et hunc ordinē dirigit iusticia ꝯmutatiua que dirigit in ꝯmutationibus que fiunt inter psonas particulares ad inuicem. Alius est ordo ptis ad totū. ⁊ huic ordini assimilatur ordo eius qō est cōmune ad psonam priuatam. quē ordinem dirigit iusticia distributiua distribuendo ꝯmune ſm ꝓportōem in psonas ꝓuatas. ergo due sunt spēs particularis iusticie. s. ꝯmutatiua ⁊ distributiua.

Conclusio secunda. iusticia ꝯmutatiua ⁊ distributiua ab inuicem specie distinguuntur. probatur quia habent obiecta formaliter distincta. sez commutationes ⁊ distributiones rerum. ergo ꝛc̄.

Dubitatur primo.

de modis ꝯmutationum inuoluntariarū nō occultaruz. Ad dubium dicendū est. q phs ponit septez modos ip sarum. q̄ sunt verberatio litigatio occisio rapina ozbatio accusatio de aliquo turpi. ⁊ iniuria seu infamia. Dubitatur secō. vtrum volūtarium ⁊ inuolūtarium in ꝯmunicatōibus possint diuersificare species iusticie. Ad dubium respōdetur q sic. qz in cōicationib⁹ voluntarijs fit frustratio solius rei quā oportet recōpensari ſm equalitatem iusticie. sed in cōmunicationib⁹ inuoluntarijs cū frustratione rei fit etiam quedam iniuria. ideo raptor non solum cogitur reddere rem quā rapit. sed etiā ad hoc punitur ꝓpter iniuriā quā intulit. Et qz inuoluntariū est duplex sez p violentiā ⁊ p ignorantiā. vt al's dictū est. ideo phs diuidit in textu inuolūtarias cōmunicatōes in occultas q̄si p ignorantiaz factas. ⁊ in eis que manifeste fiunt per violentiam Et sic patet q p̄ñt elici due spēs iusticie cum cōmutatione sicut dictum est.

Ad rationes ante oppositū Ad p̄maz dicitur. q sicut in distributionibus pticulariū bonoz̄ ꝯmendat comestio ⁊ culpatur effugio indistributa. ita in distributione ꝯmunium bonoz̄ modestia est supanda. ⁊ in hoc dirigit iusticia distributiua Ad secdam dicitur q sicut est idem esse totū et ptis in aliquo cōpositō. ita q si ps accipit esse a toto accipit quodāmodo quod suū est. ⁊ ibi ꝓseruatur iusticia

Ad terciā dz q omnis motus accipit spēm a termino ad quē. et sic ad iusticiam legalem q̄ cōmunis est pertinet ordinare ptculares psonas. ⁊ sic iusticia distributiua hz pro termino ad quē ptculare bonuz. ideo est spēs iusticie ptcularis et nō legalis que hz pro termino bonū ꝯmune Ad cōfirmationē dicitur q bene verū est q actu distribuere bona cōmunia solū ptinet ad principē in cuius custodia sunt illa bona Sed nihilominus iusticia distributiua est etiā in subditis. q recipiunt. p quanto sunt cōtenti sub iusticia distributiua: Vel pōt dici q distributio bonoz̄ cōmunū non q̄dem cōmunitz ciuitati sed alicui familie pt ptinere ad personam priuatam.

Quia aūt et iniustus ineq̄lis ⁊ iniustū ineq̄le manifestū. qm̄ ⁊ medium aliquod est iniusti hoc autē est equale. In quali em̄ opatione est plus ⁊ minus est ⁊ eq̄le. Si igit iniustū ineq̄le: iustū equale. quod ⁊ sine rōne videt omnibꝰ qz aūt equale ⁊ medium iustū: mediū quoddā vtiqꝫ erit. Est aūt equale vt in minimis duobꝰ necessariū. igit iustū ⁊ medium ⁊ eq̄le esse ⁊ ad aliq̄d ⁊ quibusdā ⁊ ſm qō quidē mediū aliquorum. hec aūt sunt plus ⁊ minus. ſm q ät eq̄le et duobus. ſm aūt q iustum aliq̄bus ⁊ ad aliquos. ad alios em̄ est. Necessariū igit iustū in minimis esse quatuoz. q̄bus enim iustum contingit ens duo sunt. ⁊ in quibus res due ⁊ eadem erit equalitas quibꝰ et in q̄bus vt em̄ illa habent que in quibus. sic ⁊ illa habent que quibus. Si em̄ non equales non equalia habebunt. sed hinc pugne ⁊ accusationes quando vel equales non equalia: vel non equales equalia habent ⁊ in distributione suscipiunt

UVA. BHSC. IyR_098_1

Adhuc ex eo quod ſm dignitatem hoc manifeſtum. iuſtum enim in diſtributionibus. confitentur eñ omnes ſm dignitatem quandam oportere eſſe dignitatem quidem. non eãdem dicunt omnes exiſtere. Sed democratici quidem libertatem. obgarthici autem diuitias. quidam autem generis nobilitatem. ariſtocratici autem virtutem Eſt autem iuſtum proportionale quidem. proportionale enim nõ ſolum eſt monadici numeri proprium. ſz totaliter numeri. proportionalitas enim equalitas eſt proportionis. Et in quatuor minimis diſiuncta quidem igitur quoniam in quatuor manifeſtũ Sed ꝛ continua vno enim vt duobus vtetur et bis dicit. puta vt que a ad eam que b. ita q̃ b ad eaz que g. bis igitur que b dicta eſt. Quare ſi que b ponatur bis quatuor erunt proportionata. Eſt autem et iuſtum in quatuor minimis et proportio eadem. diuiſa enim ſunt ſimiliter ꝛ quibus ꝛ que. erit ergo vt a terminus ad b. ita g ad d. Et permutatim ergo vt a ad g. b ad d. quare et totum ad totum. quod diſtributio coniungit. ꝛ ſi ſic componat iuſte. cõiungit ergo a termini cum g. ꝛ b cum d. coniunctio in diſtributione iuſtum eſt ꝛ mediuz in iuſtum. hoc eſt preter proportionale. proportionale eñ medium. iuſtuz autem proportionale Vocant autem talem proportionalitatez geometricam mathematici. In geometria eñ accidit ꝛ totum cõparari ad totũ. quod quidẽ ps alterũ ad alterũ Eſt aũt ꝛ nõ cõtinua hec proportionalitas. nõ eñ ſit vnus numero termi/nus cui ꝛ quod Juſtuz quidem igitur hoc proportionale. iniuſtũ autẽ quod preter proportionale. fit ergo hoc quidẽ plus. hoc autẽ minus quod ꝛ in operationibus accidit. Qui quidez eñ iniuſtũ facit plus hz. q̃ autẽ iniuſta paſſus minus boni. in malo autẽ econuerſo. In boni eñ ratione fit minus malum ad malum ma/ius. Eſt eñ minus maluz magis eligibile maiori. quod autem eligibile bonuz ꝛ magis malus. Species quidem igitur vna iuſti hec eſt. Reliqua autem vna directiuum. quod fit ꝛ in voluntarijs ꝛ in cõmutationibus ꝛ in inuolũtarijs. Hoc autem iuſtum aliam ſpeciem habet a priori. diſtributiuũ q̃dem eñ iuſtum cõmuniũ ſemp ſm proportionalitatem: eſt dicta Etẽ a pecunijs cõmunibꝫ ſi fiat diſtributio erit ſm proportionẽ eandẽ. quã ad inuicez illata. ꝛ iniuſtum oppoſitũ iuſto huic preter ꝓportionale eſt. In commutationibꝫ autem iuſtuz eſt q̃dem equale quid ꝛ iniuſtũ inequale. ſz nõ ſm ꝓportionalitatem illã ſed ſm ariſmetricaz Nihil eñ differt ſi ſtudioſus priuauit prauuz vel prauus ſtudioſum Neq; ſi mechatus ẽ ſtudioſus vel prauus: ſed ad nocumenti differentiam ſolum reſpicit lex. ꝛ vtitur vt equalibus. Siquidem hic iniuſtũ facit. hic aũt iniuſtum patiẽ. ꝛ ſi hic q̃dẽ leſit. hic aũt leſus erit. q̃re iniuſtũ hoc inequale exiſtẽs equare temperat iudex. Etẽ cum hic q̃dem vulneret hic autẽ pcutiat vel occidat: hic aũt moriat diuiſa ẽ paſſio ꝛ actio in inequalia. Sed temptat damno equare auferens a lucro. Dicit eñ vt ſimplicit dicere in talibus: et ſi non aliq̃bus proprium nomen erit lucrũ. puta pcutienti ꝛ damnũ patiẽti. Sed qñ q̃dem menſurata eſt paſſio. hoc q̃dem damnũ vocat. hoc aũt lucrum. Quare q̃ pluris q̃dem q̃ꝫ ꝛ minoris equale medium. lucrum aũt ꝛ damnũ hoc q̃dem plus hoc autem minus Cõtrarie q̃dẽ eñ boni plus. mali autẽ min9 lucrũ. ↄtrariũ aũt damnũ. quoꝫ erat medium equale qđ dicimus eſſe iuſtũ. q̃re directũ iuſtum vtiq; erit medium damni et lucri. Propter quod et quando dubitant ad iudicem refugiunt. ad iudicem autem ire eſt ad iuſtum.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Judex enī vult esse velut iustum animatum ⁊ querunt iudicem mediū. ⁊ vocant quidam mesidicos tanq̄ si mediū attingant iustum adipiscentes. mediū ergo aliquod iustū siquidē ⁊ iudex. iudex autē adequat. Et quemadmodū linea in equalia secta quo maior sectio medietatem superexcedit. hic abstulit ⁊ minori sectioni apposuit. Cum autē dica diuidatur totum tunc aiūt habere quidē ipsius cū accipiant eq̄lem. equale autez mediū est maioris ⁊ minoris ſm arismetricā proportionalitatē. Propter qđ ⁊ nominatur dykayon quando dica est. quemadmodū si quis dicat dykayon ⁊ dykastes et dykaste. Si enī duobus equalibꝫ auferaī ab altero. ad alterū autē apponatur. duobus his superexcedit alterum. si enī ablatū quidē sit nō sit autē appositū vno vtiq̄ solū excelleret Medium ergo vno ⁊ medium a quo ablatum est vno. hoc ergo ꝓgnoscimus. ⁊ qđ auferre oportere a plus habēte ⁊ quid apponere minus habenti. quo quidē enī mediuz superexcedat. hoc apponere oportet minus habenti quo aūt superexcedīt auferre a maximo. Equales autem in quibus aa bb gg ad inuicē. ab aa auferatur ae. ⁊ apponatur gg. quod in quibus g d. q̄re tota d gg eam q̄ est ae superexcedit. eo qđ est g d et eo quod est g z eā ergo q̄ est bb eo qđ est g d Est autē ⁊ in alijs artibus hoc. destruētur enī vtiq̄. Si enī non fecit faciens ⁊ quantū ⁊ q̄le ⁊ patiens pateretur hec ⁊ tantū ⁊ tale. Venerūt aūt nolā hec ⁊ damnū et lucrū ex volūtaria cōmutatione. Plus quidē enī habere q̄z q̄ suipsius lucrari dicīt. minꝰ aūt his que ex principio damnificari. puta in vendere ⁊ emere ⁊ in quātis alijs licentiā dedit lex. Quādo autem neq̄z plus neq̄z minus sed ipsa p seipsa fiunt vel eadem p eadez. q̄ ipsoz aiunt habere. ⁊ neq̄z damnificari neq̄z lucrari. quare lucri cuiusdam ⁊ dā nī mediū iustum est. qđ preter volūtarium eq̄le habere ⁊ prius et posterius.

Querīt quinto Utrū in iusticia distributiua ⁊ ꝓmutatiua accipiaī eodem modo mediū Arguitur primo q̄ sic. q̄z vtraq̄z ꝓtinetur sub iusticia particulari. sed in omnibus ꝑticularibus tēperantie aut fortitudinis eodē mō accipitur mediū. ergo ita erit in omnibꝫ partibꝫ iusticicie ꝑticularis. Secūdo sic. forma siue ratio virtutis moralis ꝓsistit in medio. sed tale mediū distinguitur ſm rōem cum ergo vnius virtutis sit vna forma. sequitur q̄ eodē modo sumīt mediū in vtraq̄z parte iusticie ꝑticularis.

Tercio sic. iu iusticia distributiua accipīt medium attendēdo ad dignitatē persone. sed ita fit in iusticia ꝓmutatiua. nam q̄ percutit p̄cipem magis punitur q̄z qui ꝑcutit ꝑsonam ꝑuatam. ergo mediū nō eodē mō sumīt in vtraq̄z In oppositū est ph̄s in textu. dicens q ſm ꝓportionē geometricam accipīt medium in iusticia distributiua. Et ſm arismetricam in iusticia ꝓmutatiua.

Sciendum primo

Q̄ postq̄z ph̄s diuisit iusticiam ꝑticularem in distributiuam et cōmutatiuam. hic consequenter ostendit qualiter mediū accipiaī in predictis. Et p̄mo qualiter in distributiua. ⁊ secūdo q̄liter in commutatiua Sciendū secundo q̄ proportionabilitas nō solū attendīt in numero vnitatum. qui a ph̄o vocatur numerus monodicus. Et vl̄r repitur ꝓportionabilitas in omnibꝫ in q̄bus inuenīt numerus. nā ꝓportionabilitas est ꝓditō seu habitudo pluriū ꝓportionū ad inuicē. Luz igitur sicut se hz hoc ad hoc. ita illud ad illud ſm eandē habitudinē. ꝓportio enī ꝑ habitudo vnius q̄ntitatis ad aliā. p̄mo ⁊ p̄cipaliꝫ repīt in numeris. Sciendū tercio. q̄ omnis ꝓportionalitas ad minus ꝓsistit in quatuor. Est tū duplex ꝓportionabilitas. s. ꝓtinua ⁊ discreta. Discreta est habitudo duarū ꝓportionū nō ꝓuenientiū in aliq̄uo tercio. vt sicut se habet sex ad tria. ita decē ad quinq̄z. Sed ꝓportionabilitas ꝓtinua est habitudo duarū ꝓportionū ꝓuenientiū in vno tercio. vt sicut se habēt octo ad q̄tuor. ita q̄tuor ad duo. vnū iste terminus q̄tuor bis ponīt. ⁊ sic tenet locū duorum

Sciendum q̄rto q̄ duplex est ꝓportionabilitas siue sit ꝓtinua siue discreta. nam quedā est geometrica. ⁊ alia est arismetrica. Arismetrica est illa in qua attendīt eq̄litas quātitatis excessus ⁊ nō equalitas ꝓportionis. sicut ſm ꝓportionem arismetricā sex mediant inter octo ⁊ q̄tuor. q̄z excedunt ab octo in duob. ⁊ excedunt q̄tuor in duobꝫ Sed nō est eadē ꝓportio vtrobiq̄z. nā se habent ad q̄tuor in ꝓportiōe sesqualtera. octo aūt ad sex in ꝓportione sesq̄ tercia. in qua totum ꝓtinet omnē ⁊ tercia ꝑtem. sed in sesquialtera totū ꝓtinet omnē ⁊ media ꝑtem eius. Sz ꝓportio geometrica est equalitas duarū ꝓportionū ⁊ nō quātitatū. Etiā ſm ꝓportōem geometricā mediū excedit ⁊ excedīt ſm mediā ꝓportōem. sed nō ſm eādem q̄ntitatem vt sex est mediū in q̄tuor ⁊ nouez. vtrobiq̄z enī inuenitur ꝓportio sesq̄altera. sed nō est eadē quātitas. q̄z nouem excedūt sex in tribus. sex vero q̄tuor in duobꝫ.

Conclusio prima

Justicia distributiua accipit mediū ſm ꝓportionem geometricam. Ptz q̄ in iusticia geometrica datur proportio

UVA. BHSC. IyR_098_1

rerū ad psonas. vt sicz sicut vna psona excedit aliā. ita res q̄ datur vni psone excedit rē que dar alteri. tale em̄ mediū est fm proportōem geometricā in q̄ attendit equale non fm q̄titatem. sed fm pportōem. iustū em̄ pfistit in q̄tuor in q̄bus attendit eadē pportio. qz sicz fm eādem pportiōez diuidūt res q̄ diuidunt. z psone q̄bus distribuunt. Qō pz in figura. sit em̄ a. vnus terminus vtputa due libre. b aūt sit vna libra. g aūt sit vna psona puta sortes q̄ duob⁹ diebus laborauit. d aūt sit plato q̄ vna die laborauit. Sicut g̃ se hz a ad b. i. due libre ad vnā libram. ita se hz g ad d. id est ille q̄ laborauit duob⁹ diebus ad illū q̄ laborauit vna die. g̃ per locū a trās mutata pportiōe. sicut se habet a ad g id ē due libre ad illū q̄ laborauit duob⁹ diebus ita se hz b ad d. i. vna libra ad illum q̄ laborauit vna die. Tūc fit mutatio rei dupl'r cum psona dupla. z dimidie cū dimidia ē iustum distributiuū. z tale iustū est mediū fm pportōez geometricā. ergo pclusio est vera. iustū verum est quod pter hanc geometricam fit vel in plus vel in minus q̄ existat eq̄litas proportiōis. Ex dictis patz q̄ pportionabilitas que attendit in iusticia distributiua nō potest esse ꝯtinua Patet quia ex vna parte sunt res. z ex alia sunt psone. ergo nō potest accipi aliq̄d quod sit terminus cōis qui sit psona cui datur. z res q̄ datur.

Conclusio secūda. in iusticia ꝯmutatiua accipit medium fm pportōem arismetricā z nō geometricā Probat nam in ꝯmutatiōibus reddit aliquid alicui psone singulari ꝓpter rem eius q̄ accepta est vt maxime patz in emptione z venditōe. in q̄bus rō cōmutatōis ꝑmo inuenitur et ideo opz adeq̄re illud rei. vt quāto iste plus hz q̄ suuz sit de eo qđ est alteri⁹. tantūdem rei restituat cui⁹ est. Et sic fit eq̄litas fm arismetricā pportioem q̄ attenditur fm excessum q̄titatis persone. Exemplū pōt dari. sicut q̄nq̄ sunt mediū inter sex z q̄tuor. q̄ in vnitate excedūt z excedunt. Si ergo a principijs vterq̄ haberet quinq̄. z vn⁹ eorum accipiat vnū de eo qđ est alteri⁹. tūc vnus accipiens habebit sex. z alteri relinquunt q̄tuor Erit ergo iusticia si vterq̄ reducat. z accipiat vnuz ab eo q̄ hz sex. z detur ei q̄ habet q̄tuor. z sic vterq̄ habebit q̄nq̄ que sunt medium.

Est tamē hic aduertendū. q̄ in iusticia ꝯmutatiua nō ꝯsiderat diuersa pportio psonarum. nihil em̄ differt quantum ad iusticiā ꝯmutatiuā si aliquis bonus ꝑ furtuz vel rapinā priuauit aliquem malū re sua vel ecōuerso. nec differt si bonus vel malus ꝯmiserit defectū. Sed lex soluz attēdit ad dāpnā nocumēti. vt sicz qui plus intulit de nocumēto plus recompenset cuiuscūq̄ conditionis sit. Ex quo patz q̄ si vnus iniustū faciat z alius patiat. lex vtitur istis duob⁹ equalib⁹ q̄tumcūq̄ sint eq̄les. ideo iudex h̄ est minister. lex dz esse q̄si quoddā iustū animatū vt hz phs. vt sicz mens eius totaliter possideat. Vnde illi qui refugiūt ad iudicē vident querere mediū inter psonas litigantes. et ideo vocāt iudices mediatores. Ex quo patz q̄ in iusticia ꝯmutatiua medium accipitur fm proportōem arismetricā Conclusio tercia. in iusticia accipit medium rei z nō fm ratōem siue quo ad nos. Patet quia alie virtutes morales ꝓncipal'r ꝯsistunt circa passiones quaruz rectificatio nō attendit fm compatōem ad ipm̄ habētez. cuius sunt passiones. z fm q̄ irascitur vel ꝯcupiscit. prout oportet fm diuersas circūstantias. z ideo mediū talium virtutū nō accipitur fm proportionem vnius rei ad aliā. sed fm compatōem ad ipm̄ virtuosum. z ꝓpter hoc in ipsis solū est mediū fm rōem siue quo ad nos. Sed materia iusticie est exterior operatio fm q̄ ipsa operatio vel res cuius est vsus debitā habet ꝓportionem ad aliam personam. ideo medium iusticie consistit in quadam equalitate proportionis rei exteriozis ad personaz exteriorē. equale autem est medium realiter inter maius z minus. ergo iusticia habet medium

Ad rationes Ante oppositum Ad primaz dicitur. q̄ in alijs virtutib⁹ moralibus accipitur medium fm rationem et non fm rem. sed in iusticia accipitur medium fm rem. iō fm diuersitatem rerum diuersimode accipitur medium in partibus iusticie: Ad secundā dicitur q̄ generalis forma iusticie est equalitas. in qua conuenit distributiua cū cōmutatiua. cū hoc tm̄ stat q̄ in distributiua inuenitur equalitas fm ꝓportionē geometricam Ad terciā dicitur. q̄ in actionibus et passionib⁹ ꝯditio psone facit quātitatem rei. maior em̄ est iniuria si pcutiat princeps q̄ si pcutiatur persona priuata. z ita conditio psone in iusticia distributiua attenditur fm se. in iusticia aūt cōmutatiua attenditur fm q̄ res diuersificantur.

Idebitur aūt aliq̄bus z ꝓtrapassum esse simpl'r iustū. vt pitagorici dixerūt. determinabant em̄ simpl'r iustū contrapassum alij Cōtrapassum aūt non cōgruit. neq̄ in distributiuū iustū neq̄ in directiuū. q̄uis voluerūt hoc dicere. z radamantis iustū si patiat̄ que fecit vindicta recta fit. Multis em̄ in locis dissonat. puta si principatum h̄ns pcussit non oportet repcuti. z si principē pcussit non pcuti soluz oportet sed z puniri. Adhuc aūt inuoluntariū et voluntariū differt multū: sed in cōmutationibus q̄dem ꝯmutatiuis ꝓtinet tale iustuz cōtrapassum fm ꝓporcionalitatē z non fm eq̄litatem. Per cōtrafacere em̄ ꝓporcionale cōmanet ciuitas. vel em̄ hoc male q̄runt. Si autez nō seruitus videt esse si nō cōtrafaciat vl' q̄ bene. si aūt nō. retributio nō fit. Retributione aūt ꝑmanet. ꝓpter qđ z grāz sacrū ꝑmpte faciunt vt retributio sit. hoc em̄ ꝓpriū grē. refamulari em̄ oportet ei q̄ grām fecit. z rursus incipe ipsum grām facientē. Facit em̄ retributionē eaz q̄ fm ꝓporcionalitatē fm dyametrū cōiugatō puta edificator in quo a. coriarius in quo b. domus in quo g. calciamentū in quo d. oportet autem accipere edificatorē a coriario illius opus. z ipm̄ illi retribuere qđ ipsius. Si igit

UVA. BHSC. IyR_098_1

primum sit ꝑm proportionalitatem equale. de
inde ꝯtrapassuꝫ fiat erit quod dicitur. si autem
non. nõ equale neqꝫ cõmanet. Nihil enim pro
hibet melius esse alterius op⁹ q̃ꝫ alterius. op/
tet igitur hec vtiqꝫ equari. Est autem hoc ⁊ in
alijs artibus. Destruerẽtur enim si non fecerit
faciens ⁊ quãtum ⁊ quale. ⁊ patiens hoc ⁊ tan
tuꝫ ⁊ tale. nõ em̃ ex duobus medicis fit cõmu
nicatio. sed ex medico ⁊ agricola. nõ alterius ⁊
nõ equalibus. sed hos oportꝫ equari. Propter
quod omnia comparata oportꝫ aliqualiter esse
quorũ est communicatio. ad quod nummisma
venit. ⁊ fit aliqualiter mediũ Om̃ia enim men
surat. quare ⁊ superabundantiam et defectum
Quanta quedam vtiqꝫ calceamenta equale do
mui vel cibo Oportꝫ igitur ꝙ edificator ad co
riarium tanta calceamẽta ad domũ vel cibum
si enim non hoc nõ erit cõmutatio neqꝫ com/
municatio. hec autẽ si nõ equalia sunt aliqua/
liter non erit. Oportet ergo vno aliquo om̃ia
mensurari quẽadmodũ dictũ est prius. hoc au
tem est ꝑm veritatez indigentia que quidẽ om
nia continet. Si em̃ nihil indigerẽt vel non si/
militer vel nõ erit ꝯmunicatio vel nõ eadez in
digentia. que puta propter cõmunicatõem ne
cessitatis nũmisma factũ est ꝑm cõpositionem
⁊ propter hoc nomẽ habꝫ nũmisma quoniam
nõ natura sed nomo est. ⁊ in nobis trãsmutare
⁊ facere inutile. Erit vtiqꝫ contrapassum quã
do equata sunt. quare qđ agricola ad coriariũ
hoc opus coriarij ad quod agricole. In figu/
ram autẽ proportionalitas opera oportet du
cere quando cõmutabuntur. si autez nõ vtras/
qꝫ habebit superabundantias. alterum extre
mũ. sed cũ habeant que ipsorũ sic equales ⁊ cõ
municãtes. quoniam hec equalitas potest in
ip̃is fieri. Agricola a. cibꝫ g. coriarius b. opus
ipsi equatum d. Si autẽ sic non erat contra/
pati nõ vtiqꝫ erat ꝯmunicatio. Quoniã autem
indigentia continet quẽadmodũ quidem ens
ostẽdit. quoniam cũ non in necessitate sunt ad
inuicẽ. vel vtreqꝫ vel alter nõ ꝯmunicãt. quẽad
modum cum quo habet ipse non indiget quis
puta vino dantes frumenti eductionem. opor
tet ergo hoc equari. Pro futura autem cõmu
tatione si tunc nihil indiget quoniam erit si in
digeat nũmisma fideiussor est nobis. Oportꝫ
em̃ hoc ferenti esse accipere. Patitur quidem
igitur ex hoc idem. non enim semper equale po
test. verũtamen vult manere magis. Propter
quod oportet omnia appreciari. sic em̃ erit sem
per commutatio. Sic aũt hec communicatio
nũmisma vtiqꝫ quemadmodum mensura cõ/
mensurata faciens equat. Neqꝫ enim vtiqꝫ nõ
existente ꝯmutatione cõmunicatio erat. neqꝫ
ꝯmunicatio equalitate nõ existẽte. neqꝫ equa/
litas non existente commensuratione. Scđm
veritatem quidẽ igitur impossibile tantum dif
ferentia ꝯmensurata fieri ad indigentiam. sꝫ cõ
uenit sufficienter vnum vtiqꝫ aliquid oportet
esse. hoc autem ex suppositione Propter quod
⁊ nummisma vocatur. hoc em̃ omnia facit cõ
mensurata. mensurantur em̃ omnia nummis/
mate. Domus in quo a. mnarũ quinqꝫ lectus
in quo b. vnius minus dignus. lectus autem
quinta pars domus vtiqꝫ erit. manifestũ itaqꝫ
quãti lecti equale domui qm̃ quinqꝫ. Quoniã
aũt sic ꝯmutatio erat anteq̃ꝫ nũmisma erat ma
nifestum. differt enim nihil vl' lecti quinqꝫ pro
domo vel quanti vel quinqꝫ lecti. Quid q̃dem
igitur iustũ ⁊ quid iniustum est dictũ est Deter
minatis aũt his manifestũ qm̃ iusta operatio
mediũ est eius quod est iniustũ facere ⁊ iniustũ
pati. hoc quidẽ em̃ plus habere. hoc aũt min⁹
Iusticia aũt medietas est nõ ꝑm eũdẽ modũ ꝑ
dictis ꝓtutibꝫ. sꝫ qm̃ medij est. iniusticia autez

UVA. BHSC. IyR_098_1

extremoꝝ. Et quidem iusticia est habitus ꝑm quē iustus dr̄ opatiuꝰ ꝑm electōem iusti. ⁊ distributiuus. ⁊ ipsi ad aliū ⁊ alteri ad alterū iniustus aūt sic non. vt eligibilis q̄dē plus ipsi minus aūt proximo. nociui aūt econuerso. sed eq̄lis eius qd̄ ꝑm ꝓportiōalitatē. similiter autem et alij ad aliū. Iniusticia aūt ꝯtrariū iusti. hoc aūt superhabūdantia ⁊ defectus vtilis vel nociui p̄ter proportionale ꝓpter qd̄ superhabundantia ⁊ defectus iniusticia. qm̄ superhabūdātie et defectus est. In seipso q̄dem suꝑhabundantie simpliciter vtilis defectus autē nociui. In alijs aūt totum quidem similiter qd̄ autem preter proportionale qualiter cōtingit. Iniustificatiōis aūt qd̄ q̄dez minus iniustū pati est qd̄ aūt maius iniustū facere De iusticia q̄dam igit̄ et iniusticia (que vtriusq̄ est natura) dictū sit ꝑm hūc modum. Similiter autē ⁊ de iusto vl̄i. Quia aūt est iniustum facientē nōduz iniustum esse. quales autē iniustificationes iniusta faciens iam iniustus est ꝑm vnāquāq̄ iniusticiaz. puta fur vel mechus vel latro vel sic quidem differt. Etenim vel vtiq̄ ꝯmiscet̄ mulieri sciens cui. sed nō propter electiōis principiū sed propter passionez facit iniustum. Iniustus aūt non est velut iniustus est. neq̄ fur furatus est aūt. neq̄ mechus mechatus est autē. similiter aūt et in alijs. Qualiter q̄dem igitur hoc ꝯtrapassum ad iustum dictū est prius. Oportet aūt non latere quoniā qd̄ queritur est ⁊ simpliciter iustū. ⁊ politicū iustum. Hoc autez est ꝯmunicatiuuū vite ad esse ꝑ se sufficiētiā in liberis ⁊ equalibꝰ. vel ꝑm ꝓportionalitatem vel ꝑm numerum. Quare quāuis nō est hoc non est his ad inuicem politicum iustū. sed quoddam iustum et ꝑm similitudinem. Est enim iustum quibus et lex ad ipsos. lex autem in quibus iniusticia. vindicta enim iudicium iusti ⁊ iniusti in quibꝰ autē iniusticia. et iniustum facere. in quibꝰ aūt iniustū facere. non oībꝰ iniusticia. et hoc autē est plus ipsi tribuere simpliciter bonoꝝ. minus autē simpliciter malorum Propter qd̄ nō fuimus principari hominē sed ꝑm rationem qm̄ sibijpsi hoc facit et fit tyrannus. Est autez princeps custos iusti. si autem iusti et equalis Quia autez nihil ipsi plus esse videt̄. si q̄dem iustus non em̄ tribuit plus simpliciter boni ipsi si non ad ipsum ꝓportionale est. Ideo alteri laborat ⁊ ꝓpter hoc alienū aiūt esse bonū iusticiā quemadmodū dictū est p̄us Merces ergo quedam danda. hec autem honor et gloria. quibꝰ autem non sufficientia hec isti fiunt tyranni. Dominatiuū autez iustum ⁊ paternum non idem his. sed similiter. Nō em̄ est iniusticia ad que ip̄ius simpliciter possessio autem et filius vsq̄ vtiq̄ sit pelicon. et separetur quemadmodum pars ipsius. Sibijpsi autem nullus eligit nocere propter quod non est iniusticia ad seipsum. non ergo iniustum Neq̄ iustum politicum est. ꝑm legem em̄ erat ⁊ in quibus natum erat esse lex. Isti em̄ erant q̄bꝰ existit equalitas eius quod est principari ⁊ subijci. Propter quod magis ad vxorem est iustū q̄ ad natos et possessiones. hoc enim est yconomicum iustum. Alterum autem est et hoc a politico.

Querit̄ sexto

Vtrum iustum simpliciter sit idem quod contrapassum Arguitur ꝙ sic. qꝛ in vtraq̄ parte iusticie datur aliquid alicui ꝑm quādam equalitatem. sed iniusticia distributiua per respectum ad dignitatem persone. que quidam dignitas persone videtur attendi ꝑm opera. quibꝰ seruit aliquis ꝯmunitati. Iniusticia vero ꝯmutatiua per respectum ad rem quam aliquis damnificabilis est. sed ꝑm eandem equalitatem comparatur ꝑm ꝙ fecit et reconpensatur. ergo iustum simpliciter est idez ꝙ ꝯtrapassuz In oꝓpositum arguitur per ph̄m in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ ph̄us ostendit qualiter medium accipiatur

UVA. BHSC. IyR_098_1

in vtraq; parte iusticie. Cõsequenter excludit falsam opinionẽ pitagoricoꝝ circa acceptõꝝ medij iusticie. Dicebant em̃ q; vl'r loquendo nihil aliud esset iustũ q̃ contra passum. vt.s. alicui pateret. ꝑm hoc quod fateatur.

Sciendũ scdo. q; ꝓtrapassum importat equalẽ recompensationẽ passionis ad actionẽ ꝓcedentẽ. z hoc fit qua dupl'r. Uno⁹ ꝙpie scz in passionib⁹ in nũerosis quib⁹ aliquis ꝑsonã alterius ledit. vputa si ꝑcussit qđ ꝑcutiatur Scdo mõ. q; afferre rem alterius est quoddaz facere. iõ etiam in his dr ꝓtrapassum ꝙput scz aliqs (q; damnuz intulit alteri in re sua) q; damnificetur aufferendo ab eo aliquã rem Tercio modo transfertur nomen ꝓtrapassi ad voluntarias ꝓmutationes z passiones. Sed tñ volũtarium diminuit de rõne passionis.

Conclusio prima

Cõtrapassum nõ est iustũ distributm̃. Probat. q; iustuz distributm̃ nõ attendit ꝑm q; vn⁹ duoꝝ ꝙs oz ꝑ iusticiaz adeqri agit in maius. vel patit ab alio. qđ tñ reqritur ad rõem ꝓtrapassi. Sz attendit iustũ distributm̃. ꝑm q; aliq; ꝯd cõmunũ bonoꝝ distribuit vtriq; ꝑsone ꝑm equalitatẽ ꝙportionis Cõclusio scda. ꝓtrapassum non est oino idem qđ iustũ ꝙmutatm̃. ꝓbat duab⁹ rõnib⁹. Prima est. talis vindicta (que fit iniusticia ꝙmutatiua) videt in mlt⁹ etiã dissonare vt iusticie. vt si aliqs ꝓnceps percuciat aliquã ꝑsonam ꝓiuatam. non reqrit hoc iusticia q; ꝓnceps eo mõ ꝑcutiatur. Et simil'r si aliqs ꝑcutiat ꝓncipẽ. et q; non solũ ꝑcutiatur. sed etiã q; grauius ꝑcutiatur. q̃ in talibus contrapassum non cõpetit iusticie Scda ratio agens voluntarie. z agens inuoluntarie non eodem mõ puniuntur de malo commisso. neq; illi qui inuoluntarie aliquid accipiunt. sicut fur non solum cõpellitur restituere quod accepit. sed etiam punitur pro culpa commissa. Culpa em̃ aggrauat vl' diminuit ꝑ hoc q; peccans agit volũtarie. vl' inuolũtarie Cõclusio tercia. in cõmutatiõnibus voluntarijs iustum ꝙmutatiuũ ꝓtinet intra se cõtrapassum ꝑm ꝙportionabilitatem. non tñ ꝑm equalitatẽ Scda pars patet. quia si aliqs daret rem suam z accipiens rem alterius non semp esset equalis passio. qr potest esse q; res alterius est multum maioꝝ q̃ sua vel ecõtra zc Prima pars patet. qr ꝑ hoc manent ciues in ciuitate q; sibi inuicem ꝙportionabiliter compatiuntur. put. s. vnus pro alio facit aliquid. alius debet ꝙportionabiliter facere pro eodem. alꝫ homines non possint ad inuicem ꝓtinere ꝙportionabiliter nisi esset reductio ad aliquaz ꝑsonam. eo q; nihil prohibet opus vnius homis esse melius q̃ opus alterius sicut domus q̃ calciamentum. ideo oportz hec ad inuicez adequari. eo q; est iusta commutatio. sic q; calciamenta ponantur ꝑm valorem domus. vt scz domificator esset cozarius possint iuste commutare. Et h̃ idẽ conseruandum est in alijs artibus. vt scz fiat contrapassum in commutabilibus ꝑm ꝙportionem. Artes em̃ deficerent nisi tm̃ z tale recipet aliquis. quantũ z quale faceret. Non em̃ semp cõunicãt mutuo sua opa duo homines vnius artis. puta duo medici. sed etiam duo homines diuersaꝝ artiũ. vt puta medicus z agricola z omnino diuersi et inequales. quos tamen oportet adequari ꝑm ꝙportionẽ Aduerrenduz est. q; ad hoc q; opera diuersarum artiuz adequantur z possint commutari oportet q; sint ad inuicem comparabilia. vt sciz sciatur quod cozum plus valet et quod minus. Et ad hoc inuentum est nũmisma. i. denarius ꝑ quẽ mensuratur ꝑcium taliuz rerũ. z sic denarius est quodãmodo medũ inq̃tum scz omnia mensurat. Uerũ est tamen q; vnũquodq; omnia mensurat ꝑm rei veritatez est indigentia. que ꝓtinet omnia ꝙmutabilia inquãtum referũtur ad humanam indigentiam. qz res non appreciãtur ꝑm dignitatẽ nature ipsarũ. alioquin vnus numerus que res aiata est maioris ꝑcij q̃ margarita. que est res inaiata. sed reb⁹ precia imponũtur ꝑm q; homines indigent eis ad suum vsum. Et sic patet. q; omnia per indigentiam naturalẽ mensurant. et per denariũ ꝑm ꝯditionẽ inter homines factum est nũmisma ꝓpter necessitatem ꝙmutationis. et sic ꝑz q; oia mensurantur nũmismate. Sed anteq; inuentuz esset nũmisma fiebat ꝙmutatio rerũ ad inuicez sic q; adequabãtur operatões diuersaꝝ artiũ. vputa si domificator per quinq; dies fecisset domũ et alius in vna die lectũ dabãtur quinq; lecti pro vna domo.

Dubitatur primo

Utrum iusticia sit mediuz inter duas malicias. Respõdetur q; iusticia est medietas effectiue inter duas malicias eo modo quo pati iniusticia est malicia inq̃tum scz est est constitutiua medij. Patet quia iusta operatio que est actus iusticie mediat inter iustum facere et iniustum pati. quoꝝ alterum scz iniustum facere est plus habere q̃ sit debitum sibi. et iniustum pati est minus habere. Actus aũt iusticie est facere equale. quod est medũ inter pl⁹ et minus. ergo mediat inter illa duo effectiue. z sic mediat inter duas malicias eo mõ quo iniustũ pati ꝓt dici malicia. nõ tñ ꝙpie dr malicia nisi ex ꝑte agentis

Dubitatur secũdo quid est iusticia. Respondetur q; est habitus ꝑm quem iustus dicitur operatiuus iuste ꝑm electionẽ et distributiuus et ad ipsum z ad alterũ z alterius ad ipsum. sed iusticia econuerso est habitus ꝑm electionem operatiuus iniusti

Ad rationes. Ante oppositũ Ad pmã dr. q; si alicui q; seruiuit ꝙmunitati retribuatur aliquid ꝺ beneficio impensonon esset hoc modo in iusticia distributiua sed ꝙmunicatiua. In distributiua em̃ iusticia non attenditur equalitas eius quam aliquis accipit ad illud qđ ipse impendit sed ad illud qđ alius accipit ꝑm modũ vtriusq; persone. Et ita in iusticia distributiua nõ ꝓtrapassum. sed ꝺne cõceditur q; iustuz ꝙmutatiuũ volũtarium intendit seu includit ipsum ꝓtrapassum

Politici autem iusti hoc quidẽ naturale est hoc autem legale Naturale q̃dem quod vbiq; habet eandem potentiaz z nõ videri vel nõ Legale autem quod ex principio quidez nihil differt sic vel aliter. qñ aũt ponit differt puta inna redum vel capram sacrificare. sed non duas oues Adhuc quecũq; in singularib⁹ legem ponunt puta sacrificare beaside z sententialia Uidetur autem quibusdaz oia esse talia. quia

UVA. BHSC. IyR_098_1

qꝫ ꝙdem natura īmobile ꝛ vtiqꝫ eandē h potē tiā quēadmodū ignis. ꝛ hic in ꝑtis ardet. iusta aūt mota cōspiciunt. Hoc aūt nō est sic habēs sed eū vt ꝯtinuis apud deos forsitā nequaqꝫ. habent apud nos aūt est ꝙdem aliq̄d natura mobile nō tm̄ omne sed est tm̄ hoc q̄dē natura. hoc aūt nō natura Quale aūt natura contingentiū et aliter habere ꝛ quale non sed legale ꝛ ꝓpositione si ambo mobilia similiter. Manifeste et in alijs eadē ꝓgruit determinatio. natura em̄ dextera melioꝝ ꝯtinuis contingit hoīes ambi in dexteros fieri. Que aūt fm̄ compositionē ꝛ cōferens iustoꝝ similia sunt mensuris. Non em̄ sunt vbiqꝫ equales vini ꝛ frumenti mensure. sꝫ vbiqꝫ ꝙdem emuntur maiores vbi venduntur mīnores. Sīr aūt ꝛ non naturalia sed humana iusta nō eadem vbiqꝫ neqꝫ vrbanitas sꝫ vna solū vbiqꝫ fm̄ naturam optima. iustoꝝ autez ꝛ legaliū vnūquodqꝫ vt vlia ad singularia habꝫ opata ꝙdem enim multa illoꝝ aūt vnūquodqꝫ vnū vl'e em̄ Differt aūt iustificatio ꝛ iniustū et iustificatio ꝛ iustum Iniustū ꝙdem est natura vel ordine: Idem autem hoc qñ opatum est iniustificatio est ante aūt ꝯꝫ opatum est nequaqꝫ sed iniustū. Similiter ꝛ iustificatio vocatur aūt cōe magis dyłay aꝑegena. Justificatio aūt directio iniustificationis fm̄ vnūquodqꝫ ipsoꝝ ꝛ quales species: ꝛ quot ꝛ q̄ existunt posterius est videndum.

Queritur septimo

Utrum iustū politicū sufficienter diuidatur in iustum naturale legale seu positiuum.

Arguitur primo q̄ non. quia illud quod est naturale (est incommutabile et idem apud omnes) sed in reb⁹ humanis non inuenitur aliquid tale. quia omnes regule vite humane deficiunt in aliquibus casibus. Nec habet scientia hec veritatem vbiqꝫ. ergo nō est aliquod ius naturale. Secundo. illud dicitur legale seu positiuum quod ex voluntate humana procedit. sed non ideo aliquid est iustum. quia a voluntate humana procedit. alias enim voluntas hominis non posset esse iniusta. ergo nullū est iustū legale. Tercio sic. ius siue iustū diuinum nō ꝯtinet' in ꝓdicta diuisione. ergo est insufficiens In oppositū arguit' q̄ ꝑm̄ in textu.

Sciendum primo

Q̄ postꝫ ꝑs determinauit de iusticia et iniusto. Consequēter ponit tria ꝓambula valentia ad sequentia. scilz quid sit iustū politicum et qūo diuidat'. ꝛ qūo ꝑter iustuz politicū sunt alia iusta. Unde ius idem est q̄ iustū. iustū em̄ quādam equalitatē importat. et sic iustum dicitur aliquid habens rectitudinem iusticie. ad quā terminat' motus iusticie. Et ita iustū est obiectum iusticie. et sic iustus siue iustum est aliquod opus alteri adequatuz fm̄ aliquē modum equalitatis

Sciendū secūdo q̄ aliquid dicitur esse adequatuz dupliciter. Uno modo ex natura rei. puta si tm̄ aliquis dat vt tantūdem recipiat. et istud cōtingit dupliciter. Vl no modo fm̄ absolutam rei considerationem aliquid est naturaliter cōmensuratum alteri. sicut pater ad filium vt ipsum nutriat. et istud iustum est cōmune nobis ꝛ alijs animalib⁹. Secundo modo est aliquid alteri cōmensuratum non fm̄ absolutam sui ratiōem. sed ad aliquid qđ sequitur ex ipso puta ꝓprietatis possessionem. et illud iustum solum pertinet hominib⁹ Et a iuristis vocatur ius gentium. eo q̄ omnes gentes vtūtur eo. sicut q̄ patefacta sunt seruanda. et q̄ legati circa hostes sunt tuti ꝛ similia. et vtroꝝqꝫ istoꝝ ꝯprehenditur sub iusto naturali. Alio modo aliquid est cōmensuratum vel adequatum alteri ex condicto. id est ex ꝓmuni dicto siue beneplacito hominū. quādo scz aliquis se reputat ꝓtentum si tātum accipiat siue tale cōdictuz sit inter partes ꝓuatas siue ordinatum a legali siue a ꝓncipe. et tale ius dicitur legale seu positiuum. et ponitur a iure seu iusto legali naturali. non tamen semper oritur necessario sicut conclusio ex ꝓmissis. sed per modum determinationis. sicut fur est puniēdus iure naturali. sed q̄ fiat tali aut tali mō hoc est a lege seu a policia

Sciendum tercio. q̄ fm̄ istum modum iustum legale dupliciter oritur a naturali. Primodo cum permixtione alicuius erroris. Alio modo sine permixtione erroris ꝓter quod dicit philosophus. q̄ statutum fuit in aliqua ciuitate q̄ sacrificaret' cuidam mulieri nomine bizaide q̄ em̄ benefactori honor ꝓhibeat' est iustum. sed q̄ honor diuinus ei exhibetur est ab erroꝛe humano

Sciendum quarto. q̄ ꝓter iustum politicum quod est iustum simpliciter quod diuiditur in naturale ꝛ legale vt legale vt dictum est. reperiūtur q̄dam alia iusta que non sunt simpliciter iusta. sed fm̄ similitudinem ad iustū politicum. nam iustum politicum est inter personas quarum vna est aliquid alterius nō simpliciter. sicut inter patrem et filium est ius seu iustum paternum. ꝛ inter dominum et seruum est iustum dominatiuum. Uxor em̄ magis distinguitur ab eo ꝯꝫ filius a patre ꝛ seruus a domino. quia vxor assumitur in socialem vitam matrimonij. Ideo dicit ꝑs. q̄ inter virum et vxorez plus est de rōne iusti ꝯꝫ inter patrē ꝛ filiuz. dōm̄ ꝛ seruū. Quia tamen vir et vxor habēt imediatā rōnem ad domesticam familiaritatem. ideo inter eos non est simpliciter iustum politicuz sed magis yconomicum. qđ est altez a politico. sicut dominus est alius a ciuitate. Et sic pz q̄ ꝓter iustum politicuz sunt alia iusta. scz paternū dominatiuū ꝛ yconomicū

UVA. BHSC. IyR_098_1

Conclusio Iustum politicū (qđ est simpliciter iustū) sufficienter diuiditur in legale et naturale. Pbat. qz sicut in speculatiuis sunt q̄dam principia naturaliter cognita vt p̄ncipia indemonstrabilia. scz que sunt eis ꝓpinqua. Quedā vero stz studio hoīs adinuenta. ita etiā i opabilib⁹ seu opatiuis stz q̄dā p̄ncipia naturaliter cognita qsi indemonstrabilia Et sunt q̄dam in eis ꝓpinqua vt malū est euitandū nullum esse iniustū nō esse furandū z silla. et hec omnia iusta sunt naturalia. Quedā vero p̄ industriā hominū instituta sunt que dicūtur iusta legalia.

Ad rationes. Ante oppositū. Ad p̄mā dicit qđ est naturale fm naturā imutabilē: oportet qđ semp sit et vbiqz tale. sed natura hoīs est mutabilis. et ideo illud qđ est naturale homini p̄t aliqñ deficere. sicut iustū naturale est reddere depositū. et sic ita esset qđ natura humana semp esset recta hoc semp esset seruandum. sed qz qñqz cōtingit qđ volūtas hominis deprauat. ideo ē aliquis casus in quo depositum nō est reddendū. vt homo habēs volūtatem puersaz eo qđ male vtat. puta si furiosus vel hostis arma deposita reposcat Ad scām dz qđ volūtas z generata ex cōi dicto siue beneplacito p̄t facere aliqđ iustuz in his q̄ fm se nō hñt aliquā repugnātiā ad veram iusticiā. z in his hz locū iustū legale. sed si aliqđ de se habeat repugnātiam ad iustum legale non potest a volūtate humana fieri iustum. puta si statuatur qđ licitum sit furari vel committere adulterium. Ad terciam dicitur qđ iustum diuinuz partim est de his que naturaliter sunt iusta. et partim de his que sunt iusta ab institutiōe humana. sed hoc latet homines

Existētib⁹ autē iustis et iniustis dictis iniustum facit q̄dem z iustum operatur. qñ volens q̄s ipsa operatus. qñ aūt nolēs neqz iniustum facit neqz iustū operat. sed vel fm accñs. Quibus em̄ accidit iustis esse vel iniustis operant Justificatio aūt et dykayoprzegema determinātur volūtario z inuolūtario. cū em̄ volūtarium sit vituperat. simul aūt z inustificatio tūc est quare iniustum aliquod erit quidē iniustificatio autem nequaqz si non volūtarium assit. Dico autē volūtarium q̄dem quemadmodum prius dictuz est. qđ vtiqz aliquis in seipso existentium sciens et non ignorans operat. neqz quē neqz quo neqz cuius gratia. puta quem p cutit et quo et cuius gratia z illoz vnūquodqz non fm accidēs neqz vi quēadmodū si quis accipiens manum ipsius percutit alterum nō volens autem. non enim in ipso. Cōtingit autem percussum patrem esse. hunc autem quoniam quidem homo vel presentiā aliquis cognoscit quoniam autem pater ignorat. Similiter autem tale determinetur et in his cuiꝰ gratia et circa operationem totaz. Ignoratū vtiqz vel non ignoratum. non in ipso autem ens vel vi inuolūtarium. Multa em̄ z natura existentium scientes operamur et patimur quoꝝ nullum neqz voluntariuz est puta senescere vel mori Est autem similiter in iniustis z in iustis et quod fm accidens. Etenim si pignus reddat quis vocens et ꝓpter timorem neqz iusta operari neqz dykayoprzage dicendū sed vel fm accidens. Similiter autem et coactum z voluntate pignus nō reddentē fm accidens dicendum iniustum facere z iniusta operari Voluntarioz autez hec q̄dem preeligentes operamur. hec aūt non preeligētes. Preeligentes q̄ dē quecūqz preconsiliantes. ineligibilia autem quecunqz imꝑreconsiliata. Tribus vtiqz existentib⁹ nocumentis eoꝝ que in cōmunicationib⁹ que q̄dem cum ignorātia peccata sunt neqz quem neqz quod neqz quo neqz cuiꝰ gratia existimauit. Sed accidit non cuius gratia existimauit hec operatus est. vel em̄ non iacere vel non hoc vel non hunc vel non huiusmodi gratia existimauit. sed accidit non cuiqz gratia existimauit. puta non vt vulneret sed vt pungat. vel non quem vel non vt. Quādo q̄dem igitur paralogice nocumētum sit infortunium Quando autem non paralogice sine malicia autem peccatum. peccat quidem enim cum in seipso principium sit cause. infortuniuz autem cum extra. Quando autem sciens quidem nō preconsilians autem iniustificatio puta quecunqz propter iram et alias passiones qualescunqz nō necessarias vel naturales accidūt hominib⁹ hec em̄ nocentes z peccātes iniustū fa

UVA. BHSC. IyR_098_1

ciunt quidem ꝛ iniustificationes sunt nō quia non operatur ꝓpter iusticiam quā iniusti ꝓpter maliciam hoc neq; mali neq; eñ ꝓpter maliciam nocumentum. Qñ autem ex electione iniustus et malus. Propter qđ bene que ex ira non ex ꝓuidentia iudicantur. Nō eñ incipit qui ira aliq̄d facit sed qui ad iram ꝓuocat. Adhuc aūt neq; de fieri vel nō dubitaꝫ sed de iusto. Manifesta enim iniusticia ira est. Non enim quemadmodū incōmutationibus de fieri dubitant quoꝝ necesse altez est malū si non ꝓpter oblitionem id operentur. sed confitentes de re. de qualiter iniustū dubitant. Qui āt insideanꝫ non ignorant. quare hic quidem existimat iniuste pati hic autem non. Si autem ex electōne noceat iniustum facit. Et ſm has iam iustificationes iniustū faciēs iniustus cū ꝑter ꝓportionale sit vel ꝓeter equale. Similiter aūt et iustus cū ꝑeligens iustū operaretur Justum aūt opatur si solum volens operetur Jnuoluntarioꝝ aūt hec quidem sunt venialia hec aūt non venialia. Quecūq; quidē eñ solū ignorantes sed ꝓpter ignorantiā peccant venialia. Quecunq; aūt non ꝓpter ignorantiam sed ignorantes quidem ꝓpter passionē autem neq; naturalē neq; humanā non venialia.

Queritur octauo vtrum aliquis dicatur iniustus eo q̄ facit iniustum. Arguitur primo q̄ sic. quia habitus specificatur per obiectum. sed ꝓprium obiectum iusticie est iustum. ꝛ iniusticie iniustuꝫ. ergo aliquis ꝓprie dicit iniustus ex hoc q̄ facit iniustū Scđo aꝛ sic. pbs dr in textu falsaꝫ esse opinionē quorundā q̄ estimant in opatōne hois esse vt statim faciāt iniustū. ꝛ etiam qui dicunt q̄ iustus nō minus facere ꝑt iniustū q̄ iniustus. sed hoc nō esset nisi facere iniustū eēt ꝓprium iusti. g̃ aliqs iudicādus est iniustus ex hoc q̄ facit iniustum. Tercio aꝛ sic. eodē mō se hz oīnis ꝓtus ad ꝓprium actum. et eadem est rō de viciis oppositis. sed quicunq; facit aliq̄d intemperatū dr intemperatus. ergo quicunq; facit iniustum. est iniustus. In oppositum est pbus in textu.

Sciendum primo q̄ postq̄ pbus determiauit de iusticia ꝛ iniusticia absolute. Consequenter determinat de ipis p cōparationem ad obiecta. oñdens q̄liter faciens iniustū sit iniust⁹ Et quo ad hoc iam ꝑmisit aliqua ꝓambula. Sciendum scđo. q̄ iustū ꝛ iusticia. sil'r iniustū ꝛ iniusticia differunt. qz iniustū est aliqua res que est ꝓcta iusticiā. vl' ſm naturā vel ſm ordinatōem. sicut furtū. sed qñ hoc aliquis opatur furando hoc vocaꝫ iniusticia siue iniustificatio. Et sil'r dōm ē de iustificatōe ꝛ iusto p ꝓcrarium Justū aūt ꝛ iniustū sic capta sunt obiecta iusticie ꝛ iniusticie materialia ꝛ p accns. Sz si assint volūtariū ꝛ inuolūtariū stz formalia obiecta iusticie Est āt (vt dēm ē in tercio. qñ aliqs opatur aliq̄d eoꝝ que sunt in sua potestate sciens ꝛ ignorās circa qđ operatur nec quo instrumento. nec cuius gratia. Et notanter dr eoꝝ q̄ sunt in potestate sua. quia quedam sunt naturalia que opanꝫ scientes puta senescere vel mori. quoꝝ tñ nullum ꝓprie est voluntariū vel inuoluntariū Sciendū tercio. q̄ sicut dictū est ante obiectū iusticie est aliq̄d equale in rebus exterioribus. ꝛ obiectū iniusticie ē aliq̄d inequale put sez plus attribuit alicui. vel minus q̄ sibi cōperat. Et ad tale obiectū (qđ est ineqle) ꝓpaꝫ habit⁹ iniusticie mediāte ꝓprio actu q̄ est iniustificatio. Potest ergo contingere. q̄ qui facit iniustū nō est iustus dupliciter. Uno mō ꝓter defectū ꝓpatōnis. opatōnis ad ꝓpriuz obiectū. q̄ qđem opatio ſpēm recipit ab obiecto p se et nō ab obiecto p accns. Hā in his q̄ sūt ꝓter finē aliq̄d dr p se qđ ē intentū. ꝛ aliqđ p accns qđ ē ꝑter intentionē. ꝛ tūc si aliqs faciat aliquid qđ ē iustū nō intendēs facere iniustū. cum faciat hoc p ignorantiaz non existimādo se iniustū facere. nō facit iniustū p se ꝛ formaliter loquēdo. sed solū per accns. ꝛ q̄si materialiter facit illud qđ est iniustū. et ideo talis opatio noīatur iniustificatio. Alio mō ꝑt cōtingere ꝓpter defectū cōpatōnis ad habitū. qz ꝑt virtuose qñq; ꝓcedere ex aliqua passione puta ire vel ꝛcupiscētie. ꝛ sic facere iustū ex passione ꝑt esse absq; habitu iniusticie. sz qñq; iniustificatio ꝓcedit ex electione. s. qñ ipa iustificatio p se placet. tunc ꝓcedit ab habitu. quia vnicuiq; habenti habitū placens est ꝛ acceptabile illi habitui operatio.

Conclusio Facere iniustum ex intentōne et electione est ꝓpriū iniusti ſm q̄ iniustus dicit q̄ habet habitū iniusticie. sed facere iniustum ꝓeter intentionem puta per ignorantiā vel ex passione ꝑt aliquis absq; habitu iniusticie. ꝛ hoc est facere iniustū p accns. Et sil'r dōm q̄tum ad facere iustum ex electione vel ignorantia. ista omnia satis patent ex dictis.

Ad rōnes ante oppositū. Ad primā dicitur q̄ obiectū p se ꝛ formaliter acceptum specificat habitum non tamē put accipit materialiter ꝛ p accidens. Ad secundā dicit q̄ non est facile cuicunq; facere iniustum ex electione. quasi aliq̄d per se placens ꝛ non ꝓpter aliud. sed est ꝓprium habentis habitum iusticie. vt etiam dicit pbus. Ad terciam dicitur. q̄ obiectum temperantie et aliarum virtutū a iusticia non est aliquid exterius constituturz sicut obiectum iusticie. sed obiectum temperantie accipitur solum in comparatione ad ipsum hominem. Et ideo illud quod est per accidens et ꝓeter intentionem non potest dici intemperatum. neq; formaliter. neq; materialiter.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Dubitabit aũt vtiqz aliquis si sufficienter determinatũ est de iniustũ pati et iniustũ facere. primũ quidem igitur si est quemadmodũ euripides dixit dicens inconuenienter matrem occidi meam brevis sermo volens volentem vel volentem non volens. Utrum eñ vt vere est volentem iniustum pati vel non sed inuolũtarium esse quẽadmodũ et iniustum facere vel omne voluntarium vel hoc quidem voluntariũ. hoc aũt inuoluntariũ. similiter aũt et iniustum pati. Justũ opari eñ omne volũtarium Quare rationabile quidez similiter ſm vtrũqz et iniustũ pati et iustum pati ſm voluntarium et inuoluntarium omne. Inconueniens autẽ vtiqz videbitur. et iniustum pati si omne est voluntarium. Quidam enim iniustum patiũtur non volentes. Quia et hic dubitabit aliquis vtrum iniustum passus iniustum patitur omnis. Uel quẽadmodũ et in opari et in pati est ſm accñs. ꝓtingit eñ in vtrisqz trãssumere iustis. Similiter autez manifestũ qñ et iniustis Non eñ idem et iniusta opari ei qđ est iniustum facere. neqz iniusta pati ei quod est iniustum pati. Similiter autem et iniustum opari et iniustum pati impossibile Impossibile eñ iniustum pati nõ iniustum faciente aliquo. vel iustum pati nõ iustum operante. Si autez est simpliciter iniustum facere nocere volentem aliquem volentem aũt sciẽtẽ et quẽ et qđ et vt. Incontinens aũt volens nocet ipe sibῑpsi volens vtiqz iniustum patitur et contingit ipse sibi iniustum facere. Est autem et hoc vnuz dubitatorum aliquod si contingit ipsum sibi iniustum facere. Adhuc volens si quis propter incontinentiam ab alio ledatur volente quare vtiqz erit volentem iniustum pati. Uel non recta diffinitio se apponendum ei quod est nocere scientem et quem et quo vt preter illius voluntatem. leditur quidem igitur aliquis volẽs et iniusta patitur. Iniustum autẽ patitur nullus volens. Nullus enim vult neqz inconti/nens sed preter voluntatem operatur. Neqz enim vult nullus quod non existimat esse stuđiosum. Incontinens autem quod non existimat oportere operari operatur. Qui autem (que ipsius) dat quemadmodum homerus ait dare glaucum dyomedi aurea pro ereis et centum boues pro nouem bobus non iniustum patitur in ipso enim est dare. iniustũ pati autem non ipso sed iniustum facientem oportet existere. De iniustum pati quidem igitur quoniam non voluntarium manifestum est. Adhuc autem quo precligimus duo est dicere vtrum quidem iniustum facit qui tribuit preter dignitatẽ plus vel q̃ habet at siẽ ipsuz sibῑpsi iniustum facere. Si enim contingit prius dictum est distribuens iniustum facit sed non habens plus si quis plus alteri qz sibῑpsi tribuit sciens et volens iste ipse sibi iniustum facit qđ videñ moderati facere. Modestus enim minoratiuus est. Uel neqz hoc simpliciter altero enim bono si cõtingat superhabundat puta gloria vel simpliciter bono. Adhuc soluitur ſm diffinitionem eius quod est iniustũ facere. nihil eñ preter ipsius patitur voluntatem. Quare non iniustum patitur p/pter hoc sed si quidem nocumentum patitur solum. Manifestum autem et quoniam distribuens iniustũ facit sed non plus habens semper. Non enim cui iniustum inest iniustum facit sed cui volentem hoc facere. hoc autem vnde principium actionis quod est in distribuente sed non in accipiente. Adhuc multipliciter facere dicatur et est vt inanimata occidunt et

UVA. BHSC. IyR_098_1

manus et famulus ꝓcipientis non iniustum facit. facit aũt iniusta. Adhuc siq̃dem ignoraꝫ iudicauit non iniustum facit ſm legale iustum neq; iniustum est iudicium. est autem vt iniustum alterũ enim legale iustũ et primũ. Si ãt cognoscens iudicauit auare ⁊ iniuste facit ⁊ ipse vel gratia vel pena. quẽadmodum ⁊ si quis patiatur iustificationẽ ⁊ qui ꝓpter hoc iudicauit iniuste plus habet. etenim in illis (qui agrum iudicauit) non agrum sed argentu zaccepit. Hoies ãt in seipsis existimant esse iniustum facere ꝓpter qđ ⁊ iniustum esse facile hoc autem non est cõmiscere quidem enim ei qui vicinij et percutere proximũ et dare manu argentũ facile ⁊ in ipsis sed sic habẽtes hoc facere neq; facile neq; in ipsis. Similiter autem et cognoscere iusta ⁊ iniusta nihil existimant sapientes esse quoniam de quibus leges dicunt non difficile intelligere sed non hec sunt iusta sed ſm accns. sed qualiter opata qualiter distributa iusta. hoc aũt opus plus q̃ sana scire qz et illic mel et vinum ⁊ eleboꝝ et vstionem ⁊ incisionem scire facile. sed qualiter oportet distribuere ad sanitatem et cui ⁊ quando tantũ op9 quãtũ medicum esse ꝓpter ipsum autẽ hoc et iusti existimant esse nihil minus iniustum facere qm̃ nihil minus iustus sed a magis põt vtiq; vnũqđq; opari horum Etem̃ cõmiscere mulieri ⁊ pcutere ⁊ fortis clipeum dimittere ⁊ conuersus in qualemcũq; currere sed timere et iniustũ facere non hoc facere est tñ ſm accidẽs sed sic habentem hoc facere quẽadmodum et medicari et sanare incidere vel non incidere vl̃ farmacum dare vel non farmacum dare est sz sic. Sunt autem iusta in hijs quibus insunt simpliciter bona habet autem et superhabundantiam in hijs et defectum. hijs quidem enim non est superabundantia ipsoꝝ puta forte dijs his aũt nulla particula vtilis insanabilibus ⁊ malis sed omnia nocent his autẽ vsq; ad hoc. hoc autem humanum est.

Queritur nono vtrum aliquis possit pati iniustum volens. Arguitur primo q̃ sic. quia iniustum est inequale. sed aliquis credendo sibijpsi recedit ab equalitate. sicut ⁊ credẽdo alium. puta si aliquis det alteri de suo voluntario plus q̃ debeat. ergo aliquis sibijpsi potest facere iniustum. Sed quicunq; facit iniustum sibijpsi facit volens. ergo aliquis volens potest pati iniustum ⁊ maxime a seipso. Scđo arguit sic. nullus punit ſm legem nisi quia aliquid facit ꝓtra legem. sed illi (qui interimũt seipos) puniũtur ſm leges. ergo aliquis potest sibi facere iniustum volens Tercio arguitur sic. nullus facit iniustũ nisi alicui facienti iniustũ. sed contingit q̃ aliq̃s facit alicui iniustũ hoc volẽti. puta si vendat rem carius q̃ valeat. Aut si aliq̃s ꝓpter ꝓcupiscẽtiã partaꝫ expoliari a meretrice. g̃ ꝓtingit aliquẽ volentẽ iniustũ pati. In oppositũ arguit. q̃ iniustũ pati ẽ oppositũ ei qđ ẽ iniustũ facere. sed nullus facit iniustũ nisi volens. g̃ ꝙ oppositũ nullus patitur iniustum nisi volens.

Sciendum prima

Q̃ postq̃ pbus oñdit ſm q̃les iustificatões aliq̃s dicaꝫ iustus vel iniustus. Consequẽter mouet quasdaꝫ dubitatões. quaꝝ ꝑma est q̃stio presens Sciendum scđo. q̃ actio ꝓcedit de sua rõne ab agente. sed actio ſm suam ꝓpriã rõnem est ab alio. ideo idem ſm idem non põt esse agens et patiens. vt habetꝫ scđo physicoꝝ. ⁊ etiaꝫ in octauo. Manifestũ ẽ autem q̃ ꝑmũ principiũ agendi in hoibus est voluntas. et tũ illud ꝯmo homo ꝓprie ⁊ per se facit qđ voluntas facit. ⁊ econuerso. illud nõ ꝓprie patitur qđ ꝓter suam voluntatem patit. qz inq̃tum est volens principiũ ẽ in ipso. ⁊ ideo inq̃tum ꝯmoi magis est agens q̃ patiens.

Conclusio Nullus põt facere iniustum er ꝑ se ⁊ formaliter nisi volẽs nec pati nisi volens. sed per accns ⁊ quasi materialiter aliquis potest illud qđ est de se iniustum facere volens sicut cum aliquis opatur ꝓter intentionẽ. vel pati volens. sicut aliquis dat plus alteri de sua voluntate q̃ debeat. Prima pars patet per rõnem post oppositum Scda pars patet ꝑ rõnes ante oppositũ.

Dubitat. q̃s duoꝝ facit iniustici circa distributiones. vel ille q̃ recipit. vel ille q̃ dat aliquid ꝓter dignitatem. Rñdet pbus. q̃ ille qui distribuit ꝓter dignitateꝫ facit iniustum ⁊ nõ ille q̃ recipit plus q̃ sit dignus nisi ad hoc operetur. Probat pbus triplici rõne. Prima ẽ illud qđ est ꝑncipium actionis est qđ voluntarie facit iniustũ. sed recipiens nõ est ꝑncipiũ actionis. nec semp voluntarie facit. Scda rõ. in distributõne distribuẽs se hz vt ꝑncipale agens. Recipiens vero vt instrumẽtale ꝑ modũ obedientis. sed actio attribuit ꝑncipali agenti et non instrumento. Tercia rõ. distribuens se hz in distributõib; sicut iudex in cõmutationib;. Sz iudex sciens male iudicãs iniustũ facit. g̃ ⁊ ille q̃ iniuste distribuit.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ad rōnes ante oppoſitum. Ad primam dicitur q̄ cum aliquis ſua voluntate dat alicui aliquid q̄ dare non debet non facit iniuſticiam. nec inequalitatem. ſed q̄ homo per ſuam voluntatem poſſidet res. z ira non eſt per propriam voluntatem ſubſtrahitur z ab alio. Ad ſecūdam dicit. q̄ aliqua perſona ſingularis poteſt conſiderari dupliciter. Uno modo ſm ſe. z ſic ſi aliquis conferat aliquod nō cumentū hoc poteſt habere rōnem alicuius vicij. Alio modo poteſt conſiderari aliquis homo inq̄ntum eſt aliquid ciuitatis ſcz pars. aut etiam aliquid dei ſcz creatura eius. et ſic qui occidit ſe ipſum non facit ſibi iniuſtū ſed ciuitati. Ad terciam dicitur. q̄ paſſio eſt effectus actionis exterioris. in hoc em̄ q̄ eſt facere et pati iniuſtum illud q̄ materialiter attendit ſm illud (q̄ eſt exterius) agitur. put conſequitur in ſe. Sed illud quod cōuenit ſibi formaliter ſemp attenditur ſm voluntatē agentis et patientis vt dictum eſt.

Epieykeya vero et epieykie qualiter habet epieykeya quidem ad iuſticiam epieykes autem ad iuſtum proximum eſt dicere. Neq̄ enim vt idem ſimpliciter. neq̄ ad alterum genere videtur intendētibus. Et quādoq̄ enim epieykes laudamus et virum talē. quare et ad talia laudantes tranſferimus pro bono magis epieykes quoniam melius oſtendentes quandoq̄ autem rationem ſequentibꝰ videtur inconueniens ſi epieykes preter iuſtū quidem exiſtens laudabile eſt vel enim iuſtus non ſtudioſum vel epieykes aliud vel ſi ambo ſtudioſa idem ſunt dubitatio quidem igitur fere accidit propter hoc circa epieykes. Habēt autem omnia ſm modum quendam recte z nihil ſubcontrarium ſibīpſis epieykes enim iuſto quodam ens melius eſt iuſtum et non vt aliud quoddam genus exiſtens et melius ē iuſto. Idem ergo iuſtum z epieykes z ambobꝰ ſtudioſis exiſtentibus melius epieykes. Facit autem dubitationem quoniam epieykes iuſtum quidem et non ſm legem autem ſed directio iuſti legalis. Cauſa autem quoniam lex quidem vniuerſaliter omnis de quibuſdam autem non poſſibile eſt recte dicere vniuerſaliter neceſſariū. Non poſſibile autē recte hoc vt in plus accipit lex non ignorans q̄ peccatum eſt. Et eſt nihilominus recta. peccatū em̄ non in lege neq̄ legiſpoſitore ſed in natura rei eſt. Confeſtim enim operabilium natura talis eſt. Cum igitur dicat lex vniuerſaliter accidit autem in hoc vniuerſale tunc recte habet vbi relinquit legiſpoſitor et peccauit ſimpliciter dicens dirigens quod deficit et q̄ legiſpoſitor ſic vtiq̄ diriget illic preſens et ſi ſciret legem poſuiſſet. Propter quod iuſtum quidem eſt quoddam melius iuſto non eo q̄ ſimpliciter autem ſed eo q̄ propter ſimpliciter peccatum et eſt hec natura epieykes directio legis vbi deficit propter particulare. hec enim cauſa et eius q̄ non omnia ſm legem eſſe quoniā de quibuſdam impoſſibile ponere legem quare ſententia indiget. Indeterminati enim indeterminata et regula eſt. quemadmodum et leſbie edificationis plumbea regula. ad figurā enim lapidis tranſmutatur et non manet regula et ſententia ad res. Quid quidem igitur eſt epieykes et quoniam iuſtum et quoddam melius iuſto manifeſtum. Manifeſtum autem et hoc et epieykes quis eſt talium enim electiuus et operatiuus et non a cribodyliaios ad deterius ſe minoratiuus q̄uis habens legem adiuuantem epieykes eſt. Et habitus epieykeia iuſticia quedam exiſtens et non alter quidem habitus. Uerū autem cōtingit ſibīpſis iniuſtū facere vel non manifeſtum ex his que dicta ſunt. Quedā quidā em̄ ſunt iuſtorum ſm omnem virtutem a lege ordinata. puta nō iubet ſeipm interficere lex. que autem nō iubet p hibet. Adhuc aūt cū pter legē noceat nō cōtra nocens volens iuſtum facit. Uolens autem

UVA. BHSC. IyR_098_1

hoc sciens ꝛ quem ꝛ vt. Qui aut̄ ꝓpter iram seipsum occidit volēs hoc operatur ꝓeter rectam legem quod non sinit lex. iniustus facit ergo. Sed cui vel ciuitati sibīpsi autem non volens patitur. Iniustum autem patitur nullus volens. Propter quod ꝛ ciuitas damnificat ꝛ quedam inhonoratio adest seipsuꝫ corrumpenti vt ciuitati iniustum faciēti. Adhuc ꝟm q̄ iustus qui solum iniustum faciens ꝛ nō totaliter prauus non est iniustum facere sibīpsi. Hoc enim aliud ab illo. est enim aliqualiter iniust⁹ sic malus quemadmodum timidus non vt totam habens maliciam. quare neq; ꝟm hanc iniustum facit. Simul enim vtiq; eidem erit auferri et adiacere eidem. hoc autem impossibile sed semper in pluribus necessarium est iustum ꝛ iniustum. Adhuc autem voluntarium ꝛ electiōe ꝛ ꝓius. Qui enim quia passus est ꝛ idem ꝓfaceret non videtur iniustum facere ipe autem a seipso eadem simul ꝛ facit ꝛ patitur. Adhuc erit vtiq; volentem iniusta pati. Cum his autem siue ꝟm partem iniustificationib⁹ null⁹ iniustum facit. mechatur autem nullus eam q̄ suīpsius neq; suffodit suīpsius murum. neq; furatur que suīpsius. Totaliter autem solui/tur sibīpsi iniustum facere ꝟm diffinitōez eam que de uoluntarie iniustum pati. Manifestum autem ꝛ quoniam ambo quidem praua ꝛ iniustum pati ꝛ iniustum facere. hoc quidem enim minus. hoc aūt plus habere est medij. ꝛ quemadmodum quidem sanum in medicinali bene habitiuum in exercitatiua. Sed tamen deteriꝰ iustum facere. Iniustum facere quidem enim cum malicia et vituperabile erat et malicia vel perfecta et simpliciter vel proxime. nō enim omne voluntarium cum iustitia. Iniustum pati sine malicia et iniusticia. Secundum ipm quidem igitur iniustum pati minus prauum Secundum accidens autem nihil prohibet maius malum. sed nihil cura est arti. sed pleuresim dicitur maiorem egritudinem offensione pedis. q̄uis fiat vtiq; aliquado alterum ꝟm accidens si offendentem propter cadere accidat ab aduersarijs capi et mori. Scōm metaphoram et similitudinem est non ipsi ad seipsum iustum. sed eorum que ipsius aliquib⁹. nō omne autem iustuꝫ sed dominatiuum vel dispensatiuum. In his rationibus distat rationem habens pars anime ad irrationalem. In qua vtiq; respiciūt. et videtur esse iniusticia ad seipsum. quoniam in his est pati aliquod preter eos qui suīpsius appetitum. Quemadmodum igitur imperanti et imperato esse adinuicem iustum aliquod ꝛ his. De iusticia quidem igitur et alijs moralibus virtutib⁹ determinatum sit ꝟm hunc modum.

Querit decimo.

Vtrū epykeya sit virtus pertinens ad iusticiaz tanq̄ pars eius. Arguitur primo q̄ non sit virtus. quia nulla virtus aufert aliam virtutem. sed epykeya aufert aliā virtutem. q̄ aufert id quod est iustum ꝟm legez. ergo non est virtus. Secūdo arguitur q̄ non sit pars iusticie. quia vel esset pars iusticie particularis vel legalis. non particularis. quia se extendit ad omnes virtutes. nec iusticie legalis. quia operatur iuxta illud quod est legi positum. ergo non est pars iusticie.

Tercio arguitur. epykeya est supra iusticiam. ergo nō non est pars eius. Maior ꝓz. quia dicitur ab epy q̄ō est supra. et keyon quod est iusticia. quasi supra iusticiā In oppositum est ꝓbs in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ philosophus determinauit de iusticia. Consequenter determinat de epykeya. que est adiectiua iusticie z munis. cuius obiectum est epykeyon. id est defectus. Circa quod obiectum accidit dubitatio. quia videtur ex vna parte q̄ non sit idem q̄ō iustum. quia laudamus ipsum vt quoddam melius q̄z iustum sit. Sed ex alia parte videtur q̄ sit idem cum iusto. quia illud (quod est preter iustum) non est bonum nec laudabile. vt dictū est. sed in hoc non est contrarietas. quia iustum quo vtiūtur cues diuidit in iustū naturale ꝛ legale sic q̄ epykeya continetur sub iusto naturali. Sed melius est sub iusto legale quod oritur a naturali. quia epykeya est quedam directio iusti legalis. Nam vnumquodq; natum est dirigi ꝟm principium a quo oritur. modo iustum legale oritur a naturali vt dictum est

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sciendū scdo. q iustū legale indiget directōe. Cuius rō est. qz lex dat vliter. eo q pticularia sunt illinita. Facta aūt pticulariū hoīm (de qbus dantur leges) stz variabilia. g nō pñt sp omia eodē modo se habere. z sic in ipsis nō pt dari regula vel lex certa quo ad omnia. z per ꝯñs tale ius legale siue lex in ipsis indiget directiōe. Exemplū de peregrinis q contra statū legis quā ignorabāt ascenderunt muros ad repellendū hostes ciuitats. q̄uis em̄ tales ascendēdo muros facerēt ꝯtra precepta legis. tñ erat ꝯtra ius naturale vt ipsis bñfaciētibus pena reddat. z sic oportet q fiat epykeya seu directio legis in tali casu. Vñ epykeya est habitus directiuus legis vbi lex deficit ꝓpter aliquem casum particularē

Conclusio Epykeya est ꝟtus ad iusticiam ptinēs sicut ps eius. Qz sit ꝟtus ptz. qz vt ostensum est in aliqbꝫ casibꝫ pticularibꝫ malum est seq legem politicam. bonū est aūt p̄termissis ꝟbis legis sequi illud quod reqrit iusti ratō. z cōis vtilitas ad hoc ordinatur epykeya z dirigit in istis casibꝫ pticularibꝫ. g est ꝟtus. Qz sit pars iusticie ptz. qz iusticia legal' dirigitur fm epykeyā. legal' vero iusticia ptinet ad cōmunē iusticiā. g epykeya q̄ est respectu eiusdē. p̄dicatur em̄ iusticia cōiter dicta siue cōis de epykeya z iusticia legali. nō tā q̄ genus. sed quoddam analogū. p pri⁹ em̄ dr de epykeia q̄ de legali iusticia.

Dubitatur primo

Vtrū aliqs sibijpsi possit facere iniustum. Respondet q hoc satis ptz ex p̄cedentibꝫ. qz vt dictū est in q̄stione p̄cedēti. nō est possibile aliquē pati iniustū volūtarie. Cū igitur sic iniustū facere sit quoddā volūtarium. vt etiā ostēsum est. sequit q nullus iniustū facit sibijpi. Seqtur etiā q idē minus z plus haberet de bonis z silr de mal'. Cum iniustū facere sit plus habere de bonis. z iniustū pati sit min⁹ Nec est instātia de ill' qui occidūt seipsos vt ostensum ē prius Dubitat scdo. vtrū iniustū facere sit peius q̄ iniustū pati. Respondet q iniustū pati simplr z p se deteri⁹ est q̄ iniustū facere. sed tñ p accñs nihil ꝓhibet iniustū pati esse peius malū q̄ iniustū facere. Prima ps iā patuit. qz iniustū facere est volūtariū. z iniustū pati est inuolūtariuz mō nō est malū nisi sit volūtariū. Secūda ps patz. qz qñq ꝯtingit p accñs q ex hoc q aliqs patit iniusticiā ꝓmoueatur ad maiores iniusticias faciēdas z retribuendum sed tñ de eo quod est p accñs nō curat ars siue scia.

Dubitat tercio. vtrū alicuius ad seip̄m possit esse iusticia Respōdet q alicui⁹ totius hoīs ad alias ptes p̄t esse iusticia z iniusticia. nō q̄dem simplr sed q̄si qdā iustū dispensatiuū siue yconomicū aut dñatiuū.

Ad rationes ante oppositū Ad primam dr q epykeya non aufert bonū simplr nec iustum. sed iustū qd est legi determinatum Ad scdam dr q epykeya ꝓprie correspōdet iusticie legali. quia quodammodo continet sub ea. z quodammodo eā excedit. Nam si iusticia legalis dicat q obtēperat legi siue q̄ntum ad verba legis. siue q̄ntum ad intentōem legislatoris. sic epykeya est ps iusticie legal'. Sz si iusticia legalis dicat solum que obtemperat legi fm verba legis. sic epykeya nō est ps iusticie legal'. sz est ps iusticie cōiter diuise ꝯtra iusticiam legalem. Et sic patz rñsio ad terciam rōem. Et in hoc finit quint⁹ Ethicoꝝ.

Uia autem existimus p̄us dicētes quoniā oportet medium eligere neq superabundantiam neq defectum. medium autē est vt recta ratō dicit hoc diuidamus. In omnibus em̄ dictis habitibꝫ quemadmodum z in alijs est quoddaz signum ad quod respiciens rōnem habens intendit z remittit. z quis est terminus medietatuz quas intermedium dicimus esse superabundantie z defectus existentes fm rectam rōem. Est autem dicere quod sit verum. nihil autez manifestum etem̄ et in alijs studijs circa quecunq est scia. hoc verum quidem dicere. qm̄ neq plura neq minora oportet aborare neq negligere. sz media z vt recta ratio. hoc aūt solum habens vtiq aliqs. nihil vtiq sciet. amplius puta qualia oportet afferri ad corpus si quis dicat quecunq medicinalis iubet z vt qui hanc habeat Propter quod oportet z circa anime habitus non solum verum esse hoc deinde sed z determinatum z que est recta ratio z huius q̄s terminus. Anime autē virtutes diuisimus z has quidem esse moris diximus. has autem intellectus. de moralibus quidem igitur ptransiuimus. de reliquis autez de anima primum dicentes dicimus sic. Prius q̄dem igitur dictū est duas esse partes anime z rationem habēs z irrationale. Nūc autem de rationem habente fm eundem modum dicendum. Et supponantur duo rationem habētia. vnum quidem quo speculamur talia entium quorum principia non contingunt aliter habere. vnuz autem quo contingentia. Ad ea enim que genere altera z anime particularū alterū genere ad vtrūq aptum natum. Siq̄dem fm similitudinem quandam z proprietatem ꝯgnitio existit ip̄ius

UVA. BHSC. IyR_098_1

Dicatur aūt horum hoc quidem scientificum hoc autem rationatiuū consiliari eē ꝛ rationari idem. nullus autem consiliatur de non contingentibus aliter habere. quare rōnatiuuz est vna quedam pars rationem habentis. Sumendum ergo vtriusqz horum quis optimus habitus. hic eē virtus vtriusqz. virtus aūt ad opus proprium. Tria autez sunt in anima dominatiua. actus ꝛ veritatis sensus. intellectus ꝛ appetitus. Horū autem sensus neqz vnius principium actus Manifestū autē eo q̄ bestie sensum q̄dem habent. actum aūt non communicāt. Est aūt quod in mente affirmatio ꝛ negatio hoc in appetitu ꝛ prosecutio ꝛ fuga Quare quia moralis virtus habitus electiuus. electio autem appetitus cōsiliatiuus. oportet q̄dem propter hoc rōem veram esse ꝛ appetituz rectū Siquidem electio studiosa ꝛ eadē hanc q̄dem dicere. hūc aūt persequi. hec q̄dem igitur mēs ꝛ veritas practica. Speculatiue autem mētis ꝛ nō practice neqz factiue bene ꝛ male verū est ꝛ falsum. hoc eē est omnis intellectiui opus. practici autem ꝛ intellectiui veritas cōfesse habens appetitui recto. Actus q̄dem igitur p̄ncipiuz electio vnde mot⁹. sz nō cui⁹ grā electionis autem appetitus ꝛ ratio q̄ gratia alicuius Propter quod neqz sine intellectu ꝛ mente neqz sine morali est habitu electio bona actio eē ꝛ contrarium in actione sine mente ꝛ more nō est. Mens autem ipsa nihil mouet sed q̄ gratia huius ꝛ practica. hec autem et factiue p̄ncipatur gratia enim huius facit omnis faciēs et non finis simpliciter. sed ad aliquid ꝛ alicuius factum sed non actum. bona actio enim finis appetitus autez huius. Propter qō vel appetitiuus intellectus electio vel appetitus intellectiuus. ꝛ tale p̄ncipium homo Nō eē est eligibile nihil factum. puta nullus eligit ylion captam fuisse. neqz eē consiliat de facto. sz de futuro ꝛ contingenti factū autē non contingit non fieri ppter quod recte agathon: Solo eē ipso et deus priuatur ingenita facere quevtiqz sunt facta. Utrarūqz vtiqz intellectiuaz pticulaz veritas opus. Scōm quos igitur magis habitus verum dicit vtraqz ipsi virtutes ambabus incipientes igitur: superius rursum de ipsis dicamus

Circa sextum librum

Ethicorum Aresto. Queritur p̄mo. vtrū ratio sufficiēter diuidatur in scientiam seu intellectū speculatiuū quo speculamur necessaria. Et rōcinatiuū seu intellectū practicum quo cognoscimus ꝓtingentia

Arguitur primo q̄ non. qz tam intellectus agens q̄z intellcūs possibil' ad oīa intelligibilia se extendit. g̃ cet contra rōem vtriusqz intellectus si alia pars aīe essz. que intelligit necessaria. ꝛ alia que intelligit cōtingētia Aūs est p̄bi tercio de aīa. Scdo sic. verum necessarium. ꝛ verum ꝓtingens vident se habere sicut pfectum ꝛ impfectum in genere veri. Sed eedem potentie anime sensitiue cognoscūt pfecta ꝛ impfecta in eodem genere. sicut visus cognoscit lucida ꝛ tenebrosa multomagis eadem potentia intellectiua cognoscit contingentia et necessaria Tercio sic. visus cognoscit corporalia. quibus insunt necessarium ꝛ contingēs. ergo multomagis eadem potentia actiua cum sit altior visu cognoscit contingentia ꝛ necessaria. Quarto sic. potentie solū distinguunt p obiecta formaliter accepta. sed quidditas rei materialis (que est obiectum nostri intellectus) eodem modo recipitur quantū ad esse formale in contingentibus ꝛ necessarijs. g̃ ad eandem potentiā cognitiuam pertinent. In oppositum est p̄bus in textu.

Sciendum Est. q̄ postq̄z p̄bs determinauit de virtutib⁹ moralib⁹ q̄ pficiunt ptem irascibilem siue rationalem p participationem. Consequenter in hoc sexto determinat de intellectibus. et quia ratio rectificat s̄m virtutes intellectuales ideo ad cognoscendum istas virtutes intellectuales opz p̄ius aliquid cognoscere de ratione. que vocatur ratiocinatiua per essentiam Unde sufficit ad propositum. q̄ ipsa diuidatur in duas partes. quaz vna est qua speculamur necessaria. et hec pars a p̄bo vocatur scientificuz genus anime. quia scientia ē de necessarijs. Alia est pars p quam speculamur contingentia. et hec pars vocatur ratiocinatiua siue consiliatiua. quia ratio et consilium sunt de contingentibus.

Conclusio Predicta diuisio partis rationalis est sufficiens Pater. qz ad obiecta (que differunt) oportet q̄ diuersa genera partium anime addat tempus. qz potēcie ad obiectū debet esse ꝓportio. Sed ꝓtingens ꝛ necessariū differūt genere ꝺz etiā decimo metaphisice. q̄ corruptibile ꝛ incorruptibile genere differunt. g̃ oportet q̄ sit diuersum genus p̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

tium animalis. ergo cognoscit contingentia ⁊ necessaria

Sed contra predicta obijcit. q philosophus tercio de anima distinguit speculatiuū ⁊ practicum intellectiuū nō pertinere ad diuersas potentias. ⁊ tamen hic videtur dicere oppositum Respondetur q intellectus practicus in vniuersali consideratione habet principium. ⁊ sm hoc idē est cum speculatiuo. sed terminatur eius consideratio in particulari operabili. ⁊ sm hoc habet affinitatem cum ratione particulari que dr vis cogniti ua. Unde dicit phs tercio de anima. q ratio vniuersalis non mouet sine particulari. Et sm hoc rationatiuū ⁊ practicum ponitur diuersa pars anime a scientifico. Istarum enim partium rationis diuerse sunt rationes.

Dubitatur primo.

Quomodo proportionatur ratio ⁊ appetitus. Respondetur q sic proportionantur quantum ad suos actus. quia intellectus indicando habet duos actus. scz affirmatiōez qua assentit vero. ⁊ negationem qua dissentit falso. Quibus duob⁹ correspondent duo in vi appetitiua. scz prosecutio qua appetitus tendit in bonum. ⁊ fuga qua recedit a malo ⁊ deficit. Et sm hoc intellectus ⁊ appetitus possunt confirmari inquantum illud quod intellectus affirmat appetitus prosequitur. Et quod intellectus negat esse bonum appetitus fugit. ⁊ sic patet qualiter proportionantur ratio ⁊ appetitus. Dicitur vltra q duplex est ratio. quia quedam est speculatiua ⁊ eius bonum est verum absolutum. eius vero nullum est falsum absolutum Alia est practica cuius bonum est veritas non absoluta. sed conformiter se habens ad appetitum rectum. Sed cōtra illud obijcitur. quia si veritas intellectus practici detinetur in comparatōe ad appetitiuum rectum. cum rectitudo appetitus detinetur per hoc q consonat rationi. vt dictum est sequitur quedaz circulatio in predictis circulationibus. Ad hoc respondetur q appetitus tendit ad finem. ⁊ in ea que sunt ad finem. Finis enim est determinatus ipsi a natura. vt dictum est in tercio. Ea vero q̄ sunt ad finem non sunt nobis determinata a natura. sed inuestigantur per rationem. et sic manifestum est q rectitudo appetitus veritatis per respectum ad finem est mēsura veritatis in ratione practica. ⁊ sm hoc denominatur virtus rationis practice sm concordiaz ad appetitum rectum. Sed ipsa veritas rationis practice est regula rectitudinis appetitus circa ea que sunt ad finem Et ideo sm hoc dicitur appetitus rectus qui prosequitur ea que vera ratio dicit. Aduertendum est q de istis ordinatz in finem que sunt contingentia est consilium ⁊ electio. Cuius electionis duo sunt principia. scilicet appetitus ⁊ ratio practica. et sic oportet q electio. vel sit appetitus intellectus. ita scz q sit essentialiter actus intellectus sm q ordinatur ad appetitum. Vel q sit appetit⁹ intellectus. ita q electio sit essentialiter actus appetitus sm q ordinat⁹ ⁊ dirigitur ab intellectu. Et istius est virtus. quia obiectū electionis est bonum ⁊ malum sicut ⁊ appetitus. nō autē verum aut falsum que pertinent ad intellectum

Dubitatur secundo. vtrū electio sit de preteritis Respondet phs q nō. cuius ratio. quia electio est appetitus alicuius pconsiliati. modo nullus preconsiliat⁹ de preteritis. sed de futuris. quia ꝓsilium solum est de aliquo contingēti. modo preteritū nō est contingēs. quia qđ fuit factum nō contingit. Ideo recte dicebat Agaton q illo solo priuatur deus. vt non possit preterita facere non fuisse nō propter suam impotentiam. sed quia hoc quodammodo implicat his premissis. Concludit phus. q cognitio veritatis est ꝓprium vtriusq intellectus opus scz speculatiui ⁊ practici. Insuper concludit. q illi habitus sunt virtutes vtriusq intellectus sm quas contingit verum dicere. qz verum est bonum intellectiue ptis.

Ad rationes

Ante oppositum. Ad primam dicitur q contingentia possunt dupliciter considerari. Uno modo sm rationes vniuersales. et sm hoc de ipsis dantur demonstrationes. Alio modo possunt considerari contingentia in particulari. et sic sunt variabilia. nec cadit super ea intellectus. nisi mediantibus potentijs sensitiuis. Et ideo inter partes anime sensitiue ponitur vna potentia q̄ dicitur ratio particularis. siue vis ꝓgnitiua plurium intentionū particularium. Et sic accipit contingentia. quia sic capta cadunt sub consideratione et operatione intellectus. et per hoc soluuntur alie rationes.

Unt vtiq; quibus verum dicit anima affirmando vel negando quinq; sm numerum. hec autem sunt ars. scientia. prudentia. sapientia. intellectus. Suspitione enim et opinione contingit falsum dicere. Scientia quidem igitur quod est hinc manifestum si oportet certificare et non sequi similitudines. omnes enim suspiciamur quod scimus non contingere aliter se habere contingentia autem aliter. cum extra speculari fiant. latent si sunt vel non sunt. ex necessitate est scibile eternuz. ergo ex necessitate enim entia simpliciter omnia eterna. eterna autem ingenita et incorruptibilia. Adhuc docibilis omnis scientia videtur esse. et scibile discibile. Ex precognitis autem omnis doctrina quemadmodum in analeticis diximus. hec q̄dem enim per inductionem. hec autem sillogismo inductio quidem vtiq; principiuz est ⁊ vniuersalis. Sillogismus autem ex vlibus Sūt igitur principia ex quibus sillogismus. quorum non et sillogismus. inductio ergo. Scientia quidem igitur est habitus demonstratiu⁹ et quecunq; alia determinauimus in analeticis: Cum enim aliqualiter credita et cognita

UVA. BHSC. IyR_098_1

ipsi sint ꝓncipia scit. Si em nō magis ꝯclusio ne fm accidēs habebit sciam. de scientia q̄dez igitur determinatū sit fm hunc modū

Querit scdo vtrū tres habit⁹ intellectuales speculatiui q̄ sunt sapia scia ⁊ intellectus sint virtutes intellectuales ab inuicē distincte. Arguit ꝓmo q nō sint virtutes. qz oīs virtus est habit⁹ opatiuus. sed habitus opatiui nō sunt speculatiui. g̃ habitus intellectuales speculatiui nō sunt virtutes Scdo virtus est eoz p que hō fit felix. eo q felicitas est p̄miū virtutis. sed habitus intellectuales speculatiui non cōsiderant actus humanos aut alia bona humana per que hō felicitatem adipiscatur. sed magis cōsiderant res naturales esse diuinas. g̃ non sunt virtutes In oppositū est pbus in textu Pro responsione.

Sciendum ꝓmo

q postq̄ pbs inuestigauit rōem fm quā accipiende sunt virtutes intellectuales. ꝓ ñr agit de virtutib⁹ intellectualib⁹. q̄ sunt q̄nq; scz sapia intellcūs scia prudentia et ars. Et dicunt virtutes intellectuales qz fm eas ꝓtingit aliq̄d sp verū dicere affirmādo vel negādo ⁊ nunq̄ falsum Ex q̄ ꝓz q suspicio q̄ habet p aliq̄s cōiecturas de aliq̄b⁹ ꝑticularib⁹ nō est virtus intellectual. nec etiā opinio quecz habet p rōes ꝓbabiles de aliq̄b⁹ vlib⁹. qz q̄uis p ista duo q̄nq; verū dicat ꝓtingit q̄nq; q p ea dr falsum. qđ quidē falsum est in malū intellcūs. sicut verū est bonū ipi⁹. mō ꝓtra rōem virtutis est q sit ꝓncipiū mali actus. iō suspitio. et opinio non ꝑtinent dici virtutes intellectuales Et sic sunt solū quinq; Ult̄ de arte et prudētia agitur in q̄stiōe sequēte Sciendū scdo q sapia scia et intellectus sic ab inuicē distinguunt. qz virtus intellectualis speculatiua ē p quā intellectus pficitur ad considerandū verū. qđ quidem verū est bonū ipius intellectus Contingit tamē duplex esse verū quoddā est sicut p se notum. aliud est sicut p aliud notum Illud aūt qđ est p se notum se hz vt ꝓncipiū ⁊ ꝑcipitur statim ab intellectu. ⁊ iō habitus pficiēs intellectū ad hmōi veri cōsideratōem vocatur intellcūs qui est habitus principioz. sed verū quod est p aliud notum non statim ꝑcipitur p intellectū sed p inquisitionē rōnis. ⁊ se habet in rōne termini. Et hoc ꝓt esse dupliciter. Uno mō vt sit vltimuz in aliquo genere. Alio mō vt sit vltimum respectu totius cognitionis humane. ⁊ quia ea que sunt posteriora quo ad nos. sunt prioza ⁊ magis nota fm naturā. vt dr in ꝓhemio phisicoz. iō illud quod est vltimū simpliciter respectu cognitionis humane est illud quod est primū ⁊ maxime cognoscibile fm naturā. ⁊ circa hmōi est sapia qz considerat causas altissimas. iō iudicat ⁊ ordinat de oibus qz iudicium pfectum ⁊ vle non pt haberi nisi p resolutōem ad primas causas. sed quantum ad id qđ est vltimū in hoc vel in illo genere scia pficit intellectū. ⁊ iō fm genera scibiliū sunt diuersi habitus sciaruz cū tñ scia nō sit nisi vna. ꝓt tñ vocari sapia speculatio prime cause in vnoquoq; genere scibiliū. Amplius cōsiderare de istis habitibus magis ꝑtinet ad scias speculatiuas q̄z ad moralē sciam nō em cōsiderant a morali nisi in quantū ordinant ad bonū virtutis. iō ad videndum quō habeāt rōem virtutis ponūt isti tres habitus Sciēdū est tercio q cū oīs virtus dicat in ordine ad bonum duplici rōne aliq̄s habitus dr virtus. Uno mō qz facit facultatē bñ operādi. Alio mō cū facultate bñ opandi facit etiā vsum bonū. ⁊ hoc scz facere vsum bonū ꝑtinet solū ad illos habitus q respiciūt ꝓpriū actiuū. eo q vis appetitiua aīe est q facit vti oīb⁹ potentijs ⁊ habitib⁹. Cū igit habit⁹ intellectuales speculatiui nō pficiūt ꝓpriū appetitiuū neq; aliquo mō respiciūt ipsam sed solū respiciunt ad ꝓpriū intellectiuū. tales habit⁹ speculatiui ꝓpt dici virtutes inq̄tū faciūt facultatē bene opandi. q est ꝓsideratio veri. qđ qđē verū est bonū ipsius intellectus. Scdo mō eo q faciūt bñ vti potētia vel habitu. nā ex hoc q aliq̄s hz habitū scie speculatiue nō inclinat ad bñ vtendū. sz q sit potens speculari veruz in his quoz hz sciam. Ex qb⁹ ꝑz quō illi tres habitus speculatiui sunt virtutes ⁊ quō distinguūtur ab inuicē. p hoc etiā ꝑz ꝯclusio affirmatiua respondēs ad q̄situm. q satis ꝑz ex dictis.

Ad rationes Ante oppositū Ad ꝓmā dr q duplex est op⁹. scilz interi⁹ ⁊ exteri⁹. practicū em vel opatiuū sumit ab operē exteriozi. sed speculatiuū sumit ab interiozi Ad scdam dr q ꝓtus est aliquoz dupl̄r. Uno mō sicut obiectoz. ⁊ sic virtutes speculatiue nō sunt eoz p q̄ fit hō felix. Alio mō dr virt⁹ eē aliquoz sicut actiui. ⁊ hoc mō ꝓtutes intellectuales sunt eoz p que hō fit felix

Cōtingētis aūt aliter habere est aliq̄d ⁊ factibile ⁊ agibile. alterz aūt est actio ⁊ factio Credim⁹ aūt de ipsis ⁊ de exterioribus rōnib⁹ Quare et cū rōne habit⁹ actiu⁹ alterū est ab eo q̄ cum rōne factiuo habitu ⁊ neq; ꝑtinent sub inuicē actio ⁊ factio. neq; em actio factio. neq; factio actio est. Quia aūt edificatiua ars q̄dā est. ⁊ q habit⁹ q̄dā cuz rōne factiu⁹ ⁊ neq; vlla ars est q̄ nō cū rōne factiu⁹ habit⁹ est. neq; talis q̄ nō ars Idē vtiq; erit ars ⁊ habit⁹ cū rōne vera factiu⁹. Est aūt ars oīs circa generatōez ⁊ artificiari ⁊ speculari. q̄liꝫ vtiq; fiat aliq̄d ꝓtingentiū ⁊ esse ⁊ nō esse. quoz ꝓncipiū in faciente sed nō in facto Neq; em de his q ex necessitate sūt vl̄ fiūt ars est neq; de his q fm naturā. ūseipis em bñt hec ꝓncipiū. qz ꝓo actio ⁊ factio. ⁊ actio alterū neccāriū artē factōis. sz nō actiōis esse Et fm modū quēdā circa ea dē ē fortuna ⁊ ars quēadmodū ⁊ agathō ait ars fortunā dilexit. ⁊ fortuna artē. Ars q̄dē igit vt dictū ē. est habitus. habit⁹ q̄dē em cuz rōne vera factiuus est atechnia aūt econtrario cum rōne falsa. factiuus habitus circa contingens aliter habere.

UVA. BHSC. IyR_098_1

De prudētia aūt sic vtiqz assumam⁹ speculantes q̄s vtiqz dicimus prudētes. Videt ät prudētis eē posse bñ psiliari circa ipi bona et pferentia nō fm ptem puta q̄lia ad sanitatē vel fortitudinē. sz ad bñ viuere totū Signū ät qm̄ et circa aliq̄d prudēs dicim⁹ qñ ad finē aliquē studiosi bñ rōnabūt: q̄z nō ē ars. Quare et talr vtiqz erit prudēs psiliatiu⁹: Cōsilia t̄ autē nullus de impossibilib⁹ aliter habere. neqz nō cōtingentib⁹ ipi agere. Quare si scīa q̄dē cum demōstratōe q̄z aūt pncipia ptingūt aliter habere hoz. nō ē demōstratio. oīa em̄ ptingūt et aliter habere. z nō est psiliari de his q̄ ex necessitate sunt Nō vtiqz erit prudētia scīa neqz ars. Scīa q̄dē qm̄ ptingit actibile aliter habere: ars aūt qm̄ aliud genus actōis z factionis Relinquit̄ g̃ ipam eē habitū vez cū rōe actiuū circa hoīs bona z mala. Factiōis q̄dem em̄ finis alter⁹ actiōis aūt nō sp est em̄ ipi eupraxia finis. Propter h̄ q̄clea z tales prudētes existimam⁹ eē. qm̄ ipis bona z alijs pūt speculari eē ät tales existimam⁹ dispositiuos z politicos. Huic z tpantiā hoc appellamus noīe. velud saluantē prudētiā. saluat ät talē existimatiōem Nō em̄ oēm existimatōez corrūpit neqz puertit. delectabile z triste puta qm̄ trigonū duos rectis eq̄les hz. vel nō hz. sz eas q̄ circa opabile. Principia q̄dē em̄ opabiliū. qō cui⁹ grā opabilia corrupta ät ppter delectatōem vel tristiciā pfestim nō appebit pncipiū. neqz oportere huius gratia. neqz ppter hoc eligere omnia et opari. est em̄ malicia corruptiua pncipij Quare necesse prudentiam habitū esse cum rōe verum circa humana operatiuū. Sed tñ artis q̄dem est virtus: prudētie aūt nō. Et em̄ arte q̄dem volens peccās eligibilior. circa prudētiā aūt minus quēadmodū z circa virtutes Manifestū igit̄. qm̄ virtus quedam est et non ars

Duab⁹ aūt entib⁹ partib⁹ anime rōnez habentium alterius vtiqz erit virt⁹ opinatiue. Opinio em̄ circa ptingens aliter habere est z prudentia. sed tñ neqz habitus cū rōne solū. Signū aūt qm̄ oblīuio talis q̄dez habitus est. prudentia aūt nō est. Quia aūt sciētia de vlib⁹ est existimatio. z de ex necessitate entib⁹. Sūt autem principia demōstrabiliū. z omnis scientie cū rōne em̄ scientia pncipij scibilis. neqz vtiqz scīa erit neqz ars neqz prudētia. Scibile q̄dez em̄ demonstrabile. hec aūt sunt existētes circa ptingentia aliter habere. neqz vtiqz sapia hoz. est. Sapiētis em̄ de q̄busdā habere demonstratiōem est. Si vtiqz quib⁹ verū dicimus z nequaq̄ mentimur circa nō ptingētia vel z cōtingentia aliter habere scīa z prudētia est z sapientia z intellectus. hoz aūt triū nullū ptingit esse. dico aūt tria prudētiā sapiētiā z sciam. relinquit̄ ergo intellectū esse pncipiorum.

Queritur. Utrū ars z prudētia sint due virtutes ab inuicē z ab alijs distincte Arguit̄ p mo q ars non sit ꝓtus. q̄z virtute nemo male vtit̄ sed arte ptingit male vti. pt em̄ aliqs artifex fm statū sue artis male opari. g̃ ars nō est virtus.

Scdo q nō distinguūtur a ꝓtutib⁹ intellectualib⁹ speculatiuis. q̄z q̄dā artes sc̄z liberales sunt speculatiue. g̃ si ars sit virt⁹ intellectualis debet dici ꝓtus intellectiua In oppositū est ph̄s in textu. Pro rñsione.

Sciendum primo

Q̄ ars z prudētia pficiūt intellectū practicū circa ptīgētia. Cōtingēs aūt diuidit̄ in duo. sc̄z in agibile z factibile q̄ differūt sicut actio z factio Actio em̄ dr opatio manēs in agēte vt intelligere. sz factio est opatio trāsiens in materiā exteriorē. vt edificare. z sic actio nō ē factio. nec ecōtra. z p ꝑs agibile nō est factibile nec ecōtra. Et cū habit⁹ distinguit̄ p obiecta. sequtur q prudētia (que est circa agibilia) distinguit̄ ab arte q̄ est circa factibilia

Sciendū secdo q hic nō psiderant̄ ptingētia nisi fm q subijciūt̄ opatiōi. sc̄z arti z prudetie. Ars em̄ sic diffinit̄ a ph̄o. ars ē habit⁹ factiu⁹ cū ꝓa rōne. z circa materiaz artis est duo psiderare. s. ipam opatiōem artificis q̄ diuidit̄ p artē. z op⁹ q̄ p artē manifestū ē. Est ät triplex opatio artis. Prima ē q̄liter sit faciēdū. Secda ē opatio circa materiā exteriorē. Tercia ē pstituere ipm op⁹. sic̄r ex pte ipi⁹ opis artis factiui ē duo psiderare. Primū ē ea q fiūt p artē humanā sunt ptingētia eē z nō ee. Secūdū ē q pncip⁹ generatōis artificialiū ē i solo faciēte q̄si extrinsecū ab eis et nō est in facto. q̄z extrinsecū ē Sciēdū secdo q ars dr a sciētijs diuinis z a mathematicis. q̄z sunt de his que

UVA. BHSC. IyR_098_1

sunt de necessitate vel fiūt de quibus nō est ars Dicitur etiā a sciētijs naturalib⁹ q sunt de his q̄ sunt fm naturā de ip̄is em̄ non est ars. cū in ip̄is habeāt principiū motus Differt etiā a prudentia q ars est factionis directiua t nō actionis. cuius est directiua prudētia Alteri⁹ p̄z q ars cōuenit in materia cū prudētia cum vtraq̄ est circa ea que fiūt p intellectū t circa cōtingentia. sed differūt qz ars est cum rōne. prudentia vero sine ratōe. P̄z vltrius. q sicut ars est habitus factiuus cū vera rōne. ita in ertia ecōtra est habitus factiuus cū rōne falsa non cōtingentia aliter se habere Sciendum quarto q ille dr prudens qui ex facilitate sui habitus p̄t bene consiliare circa hois bona et mala vero quidē in aliquo ꝑticulari negotio solū puta qualia sint bona vel mala ad sanitatem vel egritudinē corpalem. sed circa ea que ptinent ad vitā humanā. ō illi dicūtur prudentes solū scōm q̄d t non simplr qui bñ p̄t rōcinari t p̄siliari de his que sunt bona et vtilia ad sanitatem vel egritudinem corpalem. sed circa ea que ptinent ad vitā humanā. ō illi dicūtur prudentes solū scōm q̄d t non simplr qui bñ p̄t rōcinari et cōsiliari de his que sunt bona t vtilia ad aliquem finem determinatū. dū tñ ille finis sit bonus t rōcinari de his que ptinent ad manifestū finem ꝑtrarū est scīe t etiā prudentie: dummō hoc etiā non sit circa ea quoz est scīa. qz rōcinari circa hmōi ptinet ad artem Ex quib⁹ p̄z q prudentia nō est scīa. qz agibilia de quib⁹ est consiliū sunt circa cōtingentia t de talibus est prudentia et nō scīa cum sit circa necessaria Et sic p̄z q prudentia est habitus cuz vera rōne actiuus circa bona t mala hois. Patet vltrius q finis actionis sp̄ est ad alterū. Sit igitur

Conclusio Ars et prudentia sunt virtutes intellectuales ab inuicem et alijs distincte. sed ars tñ solū hz rōnem virtutis inq̄ntū facit facultatē bñ opandi et nō inquantū facit verum bonū. sed prudentia habet rōem cōplete virtutis fm vtrū q̄ modum. P̄rimum patet qz bonuz ip̄ius factionis nō est in factione sed in re facta. non em̄ ptinet ad rōnem artificis qua voluntate opus faciat. sed quale sit opus quod facit. et sic conuenit in aliquo cuz habitibus speculatiuis qz ad ipsos ptinet solū qualiter se habeant res q̄re t non qualiter se habeat appetitus humanus ad illas Et ideo ars eo modo habet rōnem virtutis sicut et habitus speculatiui. inquantū nec ars nec habitus speculatiui faciūt bonū opus quantū ad facultatem bñ agendi. Scōm p̄z qz oportet virtutes distingui vbi regitur diuersa rō virtutis. sed prudentia non solum facit facultatem boni operis sed etiam facit bonum vsum. quia respicit appetitum tanq̄ p̄supponens rōcinationē eius Cum igitur prudētia et alie virtutes intellectuales solū faciunt facilitatem boni opis sequitur q distinguitur ab arte. Et ab alijs p̄t etiam p̄bari p̄cedentia.

Ad rationes Ante oppositum. Ad p̄mam dicitur q cū aliquis habens artem operatur malum artificium. hoc nō est opus artis. immo est contra naturam. vt si quis sciens verum menciatur hoc non dicitur fm suam scientiā sed cōtra sciam. Et ideo sicut scīa semp se habet ad bonum ita et ars. sed tamen deficiunt a ꝑfecta ratōne virtutis quia non faciunt bonum vsum. sed ad hoc requiritur voluntas perfecta ad virtutem moralem

Ad secundam conceditur q artes liberales sunt simpliciter scientie. et sub ipsa cōtinentur. Sunt tamē artes fm quid t p̄ quādam similitudinē inq̄ntum ordinantur ad aliqd opus rationis. t sic conclusio p̄cipaliter intelligitur de alijs artibus.

Ap̄etiā aūt in artib⁹ certissimis. artes assignam⁹ puta pheidiā latomū sapiētes politicetū statuificē. hic q̄dē igit nihil aliud significātes sapiētiā. quāq̄ p̄t⁹ artis est. Esse aūt q̄sdā sapiētes existimam⁹ totaliter. nō fm ptē. neq̄ aliud aliq̄d sapientes quēadmodū homer⁹ ait in margite. hūc aūt vtiq̄ neq̄ fossorē dij posuerūt. neq̄ aratorē. neq̄ aliter q̄dē sapiētē. Quare manifestū q̄m certissima vtiq̄ scīaz erit sapia Optet g̃ sapiētē nō solū q̄ ex p̄ncipijs scire. sz t circa p̄ncipia verū dicere. q̄re erit vtiq̄ t sapia intellect⁹ t scīa Et quēadmodū caput hūs scīa honorabilissimoz Incōueniēs em̄ si q̄s scīaz politicā vel prudētiā studiosā existimat eē nō optimū eoz q̄ in mūdo hō est. Si vtiq̄ sanū q̄dē t bonū alterū hoib⁹ t piscib⁹. albū aūt t rectū idēsp̄ t sapiēs idē oēs vtiq̄ dicerēt prudēs t alterū. Circa seipsum em̄ singula q̄dē bñ speculans diceret vtiq̄ eē prudēs. t huic ꝑcederent ipsa ꝓpter qđ t bestiarū prudētes q̄sdā eē aiūt q̄cūq̄ circa ip̄arū vitā vident potētiā habere puisuā. Manifestū aūt vtiq̄ erit q̄m non vtiq̄ erit sapiētia t politica eadē. si em̄ eā (q̄ circa vtilia ipsis) dicūt sapiaz. multe erūt sapie Hō em̄ vna circa omniū bonū aialiū. sz altera circa singula. si nō t medicinalis vna de oīb⁹ entibus Si aūt q̄m optimū hō alioz aialiū. nihil differt eteī hoīe alia multū diuinioza fm naturā puta manifestissima ex quib⁹ mundus constat Ex dictis vtiq̄ manifestū q̄m sapia est et scīa et intellect⁹ honorabilissimoz natura Propter qđ anaxagoraz t thalē t tales sapiētes q̄dē prudentes aūt nō aiūt esse cum videāt ignorātes ꝑferentia sibiipsis. t superflua q̄dez t mirabilia t difficilia t diuina scire ipsos aiunt. Inutilia autē quoniam non humana bona querūt

UVA. BHSC. IyR_098_1

prudentia aūt circa humana ⁊ de q̄bus est cō siliari prudētis eī maxīe hocopus eē dicim⁹ bñ ꝓsiliari Cōsiliaſ aūt nullus de impossibili bus aliter habere neq; de quibuscūq; nō finis aliq̄d est bic ⁊ opabile bonū. Simplr aūt bo/ nus ꝓsiliator est optimi hōi opabiliū ꝺiectati uus fm rōcinatōez. Neq; ē prudētia vniuersa liū solū. sed oz ⁊ singularia cognoscere actiua eī. actio āt circa singularia ꝓpter qō ⁊ q̄dā nō sciētes q̄busdā sciētib⁹ magis actiui ⁊ in aliꝭ expti. Si eī sciat qī leues bene digestibiles carnes ⁊ sane q̄les āt leues ignorat nō faciet sanitatē. sed sciens qī que volatiliū leues ⁊ sa ne faciet magis prudētia āt actiua. Quare oz ambas habere vel hanc magis

Queritur vtr; sapiētia sit maxīa virt⁹ intel lectualis Arguit ꝑmo q nō qr impans est maius eo cui impatur. sed prudētia impat sa pientie. qr ðr in ꝓhemio huius q politica q̄ ad prudētiaz ptinet impat et ꝑordinat disciplinas ⁊ vsq; quo debitū ē vnūquāq; adducere: Cū g̃ inter disciplinas sapia ꝓtiga tur sequtur q prudentia est maior q̄ sapia Scđo sic de rō ne virtutis est ordinare ad felicitatē. sed prudētia ē hm hōi et nō sapia cū nō cōsiderat actus hūanos. g̃ prudentia ē maior virtus q̄ sapia Tercio q̄to cognitio est pfectior tāto est maior. sed pfectiorem cognitōem possum⁹ habe re ð reb⁹ hūanis et de reb⁹ naturalib⁹. de q̄b⁹ est scia. q̄ de rebus diuinis de q̄bus est sapia. g̃ scia est maior virt⁹ q̄ sapia Quarto sic cognitio principioꝝ est dignior q̄ co/ gnitio cōclusionis. sed sapia ꝓcludit ex principijs demō/ strabilib⁹ q̄ est intellectus sicut et scie: g̃ intellcūs ē ma/ ior virtus q̄ sapia. In oppositū est phs dicēs q sapia se hz quemadmodum caput inter virtutes intellectuales Q̄o responsione ad quesitum

Sciendum primo

q postq̄ phus determiauit de singulis virtutib⁹ intellec tualib⁹. ꝓr oñdit q̄ sit ꝑncipalissima inter oēs. Et primo oñdit sapiam esse principalissimā Scđo oñdit prudentiā esse p̄cipuā in gñe agibiliū humanoꝝ. de primo āt videbi tur in pñti q̄stiōe. de scđo in questō e sequenti Sciendū scđo q sapia nō est de quibuscūq; scia. sed est scia rez ho/ norabilissimaꝝ ⁊ diuinarū. quare est hñs rōem capitis in ter oēs alias scias Sicut eī p sensus q̄ sunt in capite di/ rigit mot⁹ ⁊ opatōes oīm aliorū membroꝝ. ita sapia diri git oēs alias scias. qr ab ea oēs alie scie sua principia pre supponunt. Sciendus tercio q put dicitur in ꝓhemio primi de aīa q vna scia dicitur honorabilior ⁊ melior al/ tera. eo q est meliozis ⁊ hōrabiliozis obiecti. ⁊ sic errabāt illi qui inter omnes scientias principalitatem attribue/ bant politice per quam gubernatur multitudo vel pru/ dentie p quā aliq̄s seipsum gubernat. Tales eī attēdūt magis ad vtilitatē q̄ ad scie dignitatē. si eī ita essz opte ret q hō esset optimū hoꝝ q̄ sunt in mundo. qr politica et prudētia sunt circa humana bona. modo manifestuz est qr q̄dā sunt nobiliora aīe. ⁊ sic neq; prudētia neq; politi/ ca sunt ꝑncipalioꝝ scia. Patz aliūde q sapia nō sit idē q politica aut prudētia. qr opteret q eēnt multe sapie. mō est tm vna sapiētia. qr ad eam ptinet ꝺsiderare ea q̄ sunt oīb⁹ entib⁹ coia. Relinq̄tur g̃ q politica (q̄ est gubernati/ ua humane multitudinis) nō pt esse sapia. silr ⁊ mul/ tominus sapia coiter dicta que est gubernatiua vnius. Sit igitur hec

Conclusio Sapia ē maxima inter oēs virtutes intellectuales. quia obiectū sapie p̄cedit inter oia obiecta virtutū intellectu/ aliū. qr ꝺsiderat virtutē altissimā. et qr p eam iudicaſ de effectu. ⁊ p eam supioreꝝ de causis inferioribus. ideo sapia hz iudiciū de oīb⁹ aliꝭ ꝑtutib⁹ intellectualib⁹. ⁊ ei⁹ est or dinare oēs alias ꝑtutes ⁊ est architectonica respectu om niū. g̃ ꝓcl'o vera. Ex ꝓdictis pz q prudētia est circa bo/ na humana. ⁊ sapia circa ea q̄ sunt meliora. ideo hoies di cebāt anaxagorā ⁊ quēdā aliū ꝑsm (q̄ vocaſ Thales) esse sapientes ⁊ nō prudētes. eo q videbant eos ignorare ea q̄ sibi erāt vtilia. ⁊ scire diuina ⁊ difficillima. q̄ dicebāt esse inutilia. eo q nō ꝓferebāt ad vitam humanā. Patz vlterius q prudētia nō solū est circa vl'a. sed etiaz circa singularia. igiſ ꝛc. Etiā verū est q q̄dam nō hñtes sciaz vl'ium sunt magis actiui q̄ illi q hñt sciam vl'ium.

Ad rationes Ante oppositū. Ad ꝑ/ mā ðr q prudētia non imperat sapie. sed magis ecōtra. qr prudētia min⁹ se hz intermittere de altissimis q̄ ꝺsiderat sapiētia. sed bñ ꝺsi/ derat de his q̄ ptinēt ad sapiam. scz q̄o hoies deberāt p/ uenire ad sapiam. ⁊ g̃ est ministra sapie. qr est ad eā pre/ parans viā Ad scđam ðr. q prudētia ꝺsiderat ea q̄ p parant ad felicitatē. sed sapientia ꝺsiderat ipm obiectuz felicitatis. qđ est altissimū intelligibile. et si esset pfecta cō sideratio sapiētie respectu sui obiecti esset pfecta felicitas et sic ꝓpinquius se habet ad felicitatez q̄ prudētia Ad terciam dicit q vna notitia preferſ alteri ex eo q est nobi liozis obiecti aut ꝓpter certitudinē ꝓcedendi. si ergo obie cta sunt equalia in nobilitate et bonitate. illa que est cer/ tioz est melior. sed tamen illa que est minus certa et est de altioribus ⁊ maioribus ꝓfertur ei que est magis certa ⁊ de minoribus rebus. Ad quartam dicit q veritas ⁊ cogni tio principioꝝ demonstrabiliū dependet ex rōne termino rum. cognoscere eī rōnem entis ⁊ nō entis totius ⁊ par tis ⁊ alioꝝ (que sequūtur ad ens ex q̄b⁹ sicut ex terminis ꝓstituūtur principia indemonstrabilia) pertinet ad sapiē tiam. qr ens ꝓmune est. ꝓpius effectus altissime cause. et ideo sapia nō solū vl'iter est de ꝑncipijs indemonstrabi/ lib⁹ quoꝝ est intellectus. ꝓcludēdo de eis sicut alie scien/ tie de ea. et sic sapientia est altior virtus q̄ prudentia vel intellectus.

Erit aūt q̄dam vtiq; ⁊ hec architectonica Est autem et politica ⁊ prudentia idem q̄dē habi/ tus. esse q̄dē nō ipsis idē. Eius autē (que circa ciuitatē) hec q̄dē vt architectonica prudentia

UVA. BHSC. IyR_098_1

legis positiua hec aũt vt circa singularia cõe habet nomẽ p̃ politica ipa autez actiua z ꝓsiliatiua Snia eñ opabilis q̃re extrema vel extremi. ꝓpter qđ ciuilit̃ ꝓuersari hos solũ dicũt. soli eñ opant̃ isti quẽadmodũ chirotegnie Videt̃ aũt z prudẽtia maxime esse q̃ circa ipm z vnũ z habet ipsa cõe nomen prudẽtia Illarũ aũt hec q̃dẽ yconomia. hec aũt legis positio. hec aũt politica z hui⁹. hec q̃dẽ ꝓsiliatiua. hec aũt iudicatiua. Spẽs q̃dẽ igit̃ q̃dã vtiqz erit cognitiõis sibiipsi scire. sz hz differentiã multã. Et videt̃ q̃ circa seipsuz sciẽs z exercitãs prudẽs eẽ. politici aũt poliꝓagmones. Propt̃ qđ z euripedes Qualiter aũt vtiqz prudẽs essez cui aderã in negocioseJn multis numeratũ milicia equali pticipare. supfluos eñ z aliq̃d opantes ãplius Querũt eñ sibiipsis bonũ z existimant optere opari Ex hac igit̃ opiniõe venit hos prudẽtes eẽ. q̃uis forte non est. qz ipsius sine yconomia neqz sine vbanitate. Adhuc ãt q̃ ipsius q̃liter disponere optz ũ manifestũ z intẽdẽdũ. Signũ aũt est ei⁹ qđ dictũ est. z qz geometrici q̃dẽ iuuenes z disciplinati fiũt z sapiẽtes talia. prudẽtes aũt nõ vident̃ fieri. Causa aũt q̃m z singulariũ est prudẽtia quefiũt cognita ex expientia Juuenis aũt expt⁹ nõ est. multitudo eñ tpis faciet expientiã. Quia z hoc vtiqz ,aliqs intendet ꝓpter q̃d mathematic⁹ q̃dẽ. puer fiet vtiqz sapiẽs aũt vel phisic⁹ nõ. vel q̃m hec q̃dẽ p̃ abstractõ em sunt. hoz aũt p̃ncipia experientia. z hec q̃dẽ nõ credũt iuuenes. sed dicũt. hoz aũt q̃ q̃d est nõ manifestũ Adhuc peccatũ vl circa vniuersale in ꝓsiliando. vel circa singulare vel eñ q̃m oẽs ponderose aque prave vel q̃m hec põderosa. Quoniã aũt prudẽtia nõ est scientia manifestũ extremũ eñ est. quẽadmoduz dictũ est opabile eñ tale. Attingibiles sunt q̃dẽ vtiqz intellectui. intellect⁹ q̃dez eñ terminoz q̃z nõ est rõ. hec aũt extremi cui⁹ nõ est sciẽtia sed sensus. nõ qui ꝓpriozuz sed quali sentim⁹. q̃m in mathematicis extremuz trigonũ. stabit eñ z illic. sz iste magis sensus prudẽtia. ille autem alia spẽs. Quere aũt z ꝓsiliari differũt. ꝓsiliari eñ querere quoddã est

Querit quinto Utrũ prudentia (que est respectu boni ꝓpij q̃ solet vocari monastica) sit eadẽ cũ yconomica. q̃ ordinat̃ ad bonũ cõe dom⁹. et cũ politica q̃ ordinat̃ ad bonũ ciuitatis z regni. Arguit̃ ꝓmo q̃ sic. qz dicit phs in textu q̃ politica z prudẽtia sunt idẽ habitus. esse aũt eoz nõ est idẽ ipsis. igit̃ cẽ Scdo sic. dicit phs tercio politice. qz eadẽ est virt⁹ boni veri z p̃ncipis. sed politica est maxime in p̃ncipe. cũ ergo prudentia sit virtus boni veri. videt̃ q̃ sint idẽ habit⁹ prudentia z politica

Jn oppositũ arguit̃. qz diuerse scie sunt politica. q̃ ordinat̃ ad bonũ ciuitatis. z yconomica q̃ est de his q̃ pertinent ad bonũ cõe dom⁹ vel familie. z monastica q̃ est de his q̃ pertinẽt ad bonũ vni⁹ persone. q̃ pari rõe prudentie sunt diuerse spẽs sm hãc diuersitatem medij. Pro rñsione

Sciendum primo Q̃ postq̃z phs ostẽdit q̃ sapiẽtia est p̃cipua inter oẽs virtutes intellectuales. ꝓsequẽter ostẽdit q̃ sit p̃cipua circa res humanas Sciẽdũ scdo q̃ tres sunt scie cõiter dicte. scz politica. yconomica. z monastica. q̃ ꝓueniũt in hoc q̃ habet est recta rõ rerũ a nobis agibiliũ circa bona humana vel mala. Et sm hoc dicit phs q̃ politica prudẽtia sunt idẽ habitus sm substãtiã z in cõi. sz rõ differunt sm spẽales rõnes. qz prudẽtia est recta rõ rerũ circa bona vel mala vniuscuiuscq̃ hois vel suiipsius Politica vero est recta rõ rerũ circa bona vel mala totius multitudinis. Et ita sicut se hz iusticia legalis ad virtutes particulares. ita politica ad prudẽtiã. sed yconomica (q̃ mediat in politicã z prudentiã) est recta rerũ agibiliũ circa bona vel mala dom⁹ vel familie. Sciendũ tercio q̃ politica diuidit̃ in duas partes. Una est que dr legis positiua. z est q̃si prudẽtia architectonica. qz determinat quid sit agendũ in alijs. z nõ est aliud q̃ recta rõ sm quã p̃ceps leges rectas ponit suis subditis. Alia est pars politice q̃ cõi noie dr politica z retinet nomen cõe. z ita ꝓsistit circa singularia opabilia. ita q̃ sicut legis positiua est p̃cepta. ita politica est actiua z ꝓseruatiua eoz q̃ lege ponũtur. z sic est executiua legis positiue. z ad eam pertinet sciẽtiã que nihil aliud est q̃ applicatio legis politice vniuersalis ad singulare operabile Et sic patz q̃ legis positiua p̃ncipaliter est in p̃cipib⁹ z politica in subditis. et legis positiua diuidit̃ in ꝓsiliatiuam z iudicatiuaz. qz oportet ꝓmo in agibilib⁹ per inquisitionẽ consiliũ aliquid inuenire z de inuẽtis iudicare. Sciendũ quarto q̃ prudentia non solum est in rõne sed habet aliquid in appetitu. et in hoc differt ab alijs virtutib⁹ intellectualib⁹. Ethica ergo yconomica z politica in tñ sunt species prudentie ꝓmuniter dicte inq̃tum non solum in rõne ꝓsistunt. sed habent aliquid in appetitu. nam inq̃tum sunt in solo opatiõe dicũtur scie practice. sed inquãtum aliq̃d sui habent in appetitu sunt species prudentie cõmuniter dicte

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sciendum quinto q̄ totum principalius est parte et q̄ cōsequens ciuitas principalior est q̄ domus et domus q̄ vnus homo. ō oportet q̄ pendentia politica sit principalior q̄ yconomica. et yconomica est suꝫ ipsius directiua et gubernatiua que vocatur prudētia retinet em̄ sibi cōmune nomen prudētie. q̄ alie ptes prudentie hn̄t alia ꝑpria noīa q̄bus noiantur. Adhuc aūt inter ptes politice legis positiua est principalior Ex quo seq̄tur q̄ prudentia simpl̄r est p̄cipua circa oīa agibilia humana. patet satis per ea que dicta sunt Tunc sit hec:

Conclusio Prudentia simpl̄r dicta q̄ respicit bonum vnius hominis vt yconoīca et politica que respicicit bonū ciuitatis specie differunt. patet quia species habituum diuersificant fm diuersa obiecta. q̄ q̄dem diuersitas obiecti attenditur penes formalē rōem ipius obiecti. rō aūt formalis oīm que sunt ad finem attēditur ex pte finis. et ī oportet q̄ ex relatione ad diuersos fines diuersificant spēs habitus. diuersi aūt fines sunt bonū ꝓpriū vnius et bonū familie seu domus et bonū ciuitatis seu regni: oportet g̃ q̄ prudentie distinguant fm differentiā oīm finiū Ex dictis patet q̄ dicere politicos non esse prudentes sed de alijs se intromittētes deficiunt. q̄ cōe bonū p̄ferendū est bono pticulari. imo pfecte non p̄t haberi bonū pticulare sine bono cōi Dubitatur vtrū prudentia solū sit circa pticularia aut vlia Rūdit phs q̄ prudentia non est solū circa vlia. sed etiā circa pticularia. hoc probat duplici rōne. Prima est. quia iuuenes fiunt geometri et sapientes in scientijs mathematicis. et tamē non fiunt prudentes. huius autem non est alia causa nisi q̄ prudentia est circa singularia que sunt nobis cognita ꝑ experientiam. mō iuuenes nō p̄t esse experti. quia ad experientiaz req̄ritur temporis mltitudo. ergo prudentia est circa singularia Et si queratur quare iuuenis potest fieri mathematicus nō aūt methaphisicus aut phisicus Rō est q̄ p̄ncipia naturalium que non sunt abstracta a singularibus ꝑ experientiam cōsiderantur ad quā requirit temp̄s multitudo metaphisicalia non sunt pure intelligibilia a nobis. quia excedunt sensum et imaginationem. mathematicalia vero sunt ymaginabilia nec requirunt experientiam igitur ꝛc. Et sic patz q̄ iuuenes sunt primo instruēdi in logycalibus. secūdo in mathematicis. tercio in naturalibus. quarto in moralib⁹ quinto in diuinis. Secūda ratio est. quia opus prudētis est bene consiliari. sed bene ꝓsiliando contingit peccare dupliciter Uno modo circa vlā puta an hoc sit verū q̄ omnes aque ponderose sint prave. Alio mō circa pticulare puta an hec aqua ponderosa sit prava. g̃ prudentia nō est solū circa vlia sed etiam circa singularia

Ad rationes Ante oppositū Ad ꝑmā patuit solutio in secūdo notabili Ad secundam dr q̄ in virtute boni viri includitur virtus p̄ncipis. sic q̄ viri boni et tm̄ virtuosi nō solum est bene subici suo p̄ncipi. sed etiam posse bn̄ p̄ncipari. si ad hoc assumeretur. non tamen inde sequit q̄ virtus subditi distinguatur a virtute p̄ncipis inquantuz huiusmodi.

Portet aūt assumere de eubulia quid est vtrū scia quedam vel opinio. vel eustochia vel aliud quoddam genus. Scientia q̄dem vtiq̄ nō est. nō em̄ querūt de quib⁹ sciūt eubulia aūt ꝓsiliū q̄ddā ꝓsiliās aūt q̄rit et rōcinat. sz tm̄ neq̄ eustochia. sine rōne em̄ et velox q̄ dē eustochia ꝓsiliant aūt multo tpe. et aūt operari q̄dē optere velociter ꝓsiliata. ꝓsiliari autē tarde. Adhuc solercia alterū et eubulia. est aūt eustochia quedā solercia. neq̄ vtiq̄ opinio eubulia neq̄ vna. Sz q̄ q̄dē male ꝓsiliant pecat. q̄ aūt bn̄ recte ꝓsiliant. manifestū q̄m̄ rectitudo q̄dā eubulia ē Neq̄ scie q̄dē neq̄ opiniōis Scientie q̄dē em̄ nō est rectitudo neq̄ etiam pct̄m̄. Opinionis aūt rectitudo veritas. Simul aūt et determinatū est iam oē cui⁹ opinio est. sed tm̄ neq̄ sine rōne eubulia. a mēte g̃ deficit. hec em̄ nōdū est. enūciatio etem̄ opinio nō q̄stio. sed enūciatio q̄dā iam. ꝓsilians aūt siue bene siue male ꝓsilieat q̄rit aliq̄d et rōcinat. Sz rectitudo q̄dā est eubulia ꝓsiliꝫ ꝓpter q̄d ꝓsiliū q̄rendū p̄mū q̄dē et circa q̄d. Quia aūt rectitudo multipliciter. manifestū q̄m̄ nō oīs. Incontinens em̄ et prauꝰ q̄d ꝓponit optere ex rōcinatiōe ordinabit. q̄re recte erit ꝓsilians Malum aūt magnū assumens. videat aūt bonū q̄ddam bene ꝓsiliari. talis em̄ rectitudo ꝓsiliꝫ eubulia q̄ boni adeptiua. Sed est et hoc falso syllogismo sortiri. et q̄d q̄dem oportet facere sortiri. ꝑ q̄d aūt nō. sed falsum mediū terminū esse. Quare neq̄ ipsa aliqualiter eubulia. fm quā q̄d oportet q̄dē adipiscit. nō q̄dē ꝑ quod oportuit Adhuc est multū tēpus ꝓsiliantē sortiri hūc aūt velociter. igit neq̄ illa aliq̄liter eubulia sed rectitudo. q̄ fm vtile et cuius oportz et vt et q̄n̄. Adhuc est simpl̄r bn̄ ꝓsiliari. et ad quēdā finem hoc q̄dem simpliciter vtiq̄ que ad finem simpliciter dirigens. quedam autem que ad quēdam finem. si vtiq̄ prudentium bene ꝓsiliari. eubulia erit vtiq̄ rectitudo que fm cōferens ad finem. cuius prudentia vera suspicatio est

UVA. BHSC. IyR_098_1

Querit sexto Vtrum eubulia sit ꝓtus adiuncta ꝓudētie ⁊ ab ea distincta Arguitur ꝓmo q̄ non. quia ebulia est bñ cōsiliari vt dr in textu. sed ꝓudentis est bñ consiliari ⁊ etiā pati vt dr in textu. ergo ebulia nō distinguitur a ꝓudentia. Scdo arguit q̄ nō sit virtus. qz ꝑtute nullus male vtit. sed aliquis male vtitur ꝓsilio quod ptinet ad ebuliam. ergo eubulia nō est virtus. Tercio sic. ꝑtutes sunt ꝓnexe ad inuicem. sed eubulia potest fieri sine alijs cum aliqui sint bene consiliatiui circa negocia agibilia. qui tamen nō habent alias virtutes. ḡ eubulia non est virtus.

In oppositum arguitur per ꝓbm

Sciendum ꝓmo

Q̄ ꝓstq̄ ꝓbs determinauit de ꝓudētia ⁊ alijs virtutibus ꝓncipalibus. Cōsequēter determinat de q̄busdam ꝑtutibus adiunctis ꝓudentie. Sciendum secūdo. q̄ (vt sufficit ad propositū) triplex est pars. s. integralis. subiectiua ⁊ potētialis seu potestatiua Trib⁹ igit modis pñt assignari ptes alicuius ꝑtutis. vno mō ad similitudinē ptium integraliū. vt scz ille dicant esse ptes alicuius ꝑtutis quas necesse est ꝓtingere ad pfectum actum ꝑtutis. ⁊ sic pñt poni octo ptes ꝓudentie q̄si integrales. que sunt intellectus. circūspectio. ꝓuidētia. docilitas. cautio. memoria. ⁊ excosia siue sollercia. Et istarū octo partiū q̄nq̄ ptinent ad ꝓudētiam ꝑm q̄ ꝓudentia est cognoscitiua. scz memoria ratio ⁊ intellectus docibilitas ⁊ sollercia Tres vero alie ptinent ad ꝓudentiam ꝑm q̄ est ꝓceptiua applicando cognitō em ad opus. s. ꝓuidentia circūspectio et cautio. Sciendum tercio. q̄ omnium istorum ratio diuersitatis p o est sic haberi. quia circa cognitionem tria sunt consideranda. Primo ipsa cognitio que si sit preteritorum est memoria. Si sit ꝓsentiū siue sit ꝓtingentium siue necessariorum vocatur intellectus seu intelligentia. Secūdo consideranda est ipsius cognitiōis inquisitio q̄ fit per disciplinam ⁊ ad hoc ptinet docilitas. vel ꝑ inuentionem. ⁊ ad hoc pertinet excosia que est bona ꝓiectura/tio cuiuscūq̄. Et huius sollercia est pars que est vera cōiecturatio medij vt dr in ꝓmo posteriorū. Tercio considerandus est vsus ꝓgnitionis ꝑm q̄ ex ꝓgnitis aliquis ꝓcedit ad aliqua alia iudicando vel dicendo. ⁊ hoc ptinet ad rōem. Ad hoc aūt q̄ ratō recte ꝓcipiat tria debet habere. Primo q̄ ordinet aliquid ad finē ⁊ hoc ptinet ad ꝓudentiam. Scdo vt attendat circūstātias negocij qō pertinet ad circūspectōem. Tercio vt euitet impedictia qō ptinet ad cautōem. Et sic patz de ptibus integralib⁹ ꝓudentie

Sciendum quarto q̄ partes subiectiue ꝓudētie siue spēs eius sunt ꝓudentia simpliciter dicta ꝑm quā aliq⁹ regit seipm. ⁊ ꝓudentia ꝑticularis quam aliquis regit multitudinem. que diuiditur in diuersas species ꝑm diuersas species multitudinis. Est enim quedam multitudo ordinata ad aliquod speciale negocium. sicut exercitus cōgregatur ad pugnandum. cuius multitudinis est regulatiua ꝓudentia militaris. Quedam vero est multitudo ordinata ad totam vitam. sicut multitudo vnius domus vel familie. cuius regulatiua esse ꝓudentia yconomica. Est etiam multitudo ciuitatis vel regni. que multitudo est regulatiua ꝓudentia seu legis positiua in subditis. aut politica simpliciter dicta. Sunt eti ānt alie partes ꝓudentie subiectiue. scilicet dyalectica. rethorica et physica. Per physicam intelligendo omnes scias rōcinatiuas. Oīs ꝓudentia q̄nq̄ ratiocinatur ex necessarijs. et sic phica ponitur pars eius: Q̄nq̄ ex ꝓbabilib⁹ ⁊ ꝑm hoc dialetica est pars eius Q̄nq̄ vero ex cōiecturis ⁊ ꝑm hoc rethorica est pars eius. Est sic patz q̄ possunt assignari octo ptes ꝓudentie. que sunt ꝓudētia simplr dicta. ꝓudentia militaris. ꝓudentia yconomica. ꝓudentia legis positiua seu regulatiua que est in ꝓncipe ⁊ politica que est in subiectis dialetica rethorica ⁊ physica. et sic patet de ptibus subiectiuis ꝓudentie Sciendum quinto. q̄ alique sunt virtutes adiuncte ꝓudentie que dicuntur potentiales ptes eius. qz ordinātur ad alios actus secundarios quasi nō habentes totam potētiam ꝓncipalis virtutis ⁊ ꝓudentie. Et ꝑm hoc ponuntur tres ptes ꝓudentie. scz eubulia que est circa consiliuz et synesis que est circa iudicium eorum in q̄bus oportet quandoq̄ a cōmuni lege reddere et gnomū que importat quandā pspicacitatē iudicij. ipa vero ꝓudentia est circa ꝓncipalem actuz qui est ꝓcipere. Et sic patet q̄ sunt partes ꝓncipales ꝓudentie. de duabus aūt vltimis videbitur in questione sequenti Sed ꝓo declaratione.

Sciendū sexto. q̄ eubulia sic diffinitur. q̄ est rectitudo consilij ad finem bonum simplr per vias congruas ⁊ tēpore conuenienti Ex quo patet q̄ non est bonum cōsiliū neq̄ rectum qñ aliquis in consiliando ꝓsciuit malum finem sicut fur dicitur consiliari ⁊ inquirere vias ad quas possit latrocinari. non est etiam rectū si aliquis adipiscatur bonum finem per viam ꝑ quam nō oportet. sicut cū aliquis furatur vt subueniat pauperi. Patet vlterius q̄ ad bene conciliandum non solum requiritur adinuentio siue excogitatio eorum que sūt oportuna ad finem. Sed etiam alie circunstantie scz tempus congruum vt scz nec sit nimis tardus nec nimis velox in consilio. Requiritur enim modus consiliandi. vt scz sit firmus in consilio suo et alie debite circunstantie

Conclusio Eubulia est virtus distincta a ꝓudentia et sibi adiuncta. q̄ sit virtus Patet quia facit actum hominis bonum scz consilium Eubulia enim importat bonitatem et rectitudinem consilij. Q̄ eubulia dicitur ab eu quod est bonum et et bolon quod est consilium quasi bona consiliatio. Q̄ distinguitur a ꝓudentia patet quia ordinantur ad diuersos actus habentes diuersas rationes bonitatis Eubulis enim ordinatur ad bene consiliandum ꝓudentia vero ad recte imperandum Q̄ autem adiungitur ad ꝓudentiam. patet quia bonum consilium ꝓexistit et ordiatur ad bene operandum

Ad rationes Ante oppositum. Ad ꝓmā dr q̄ ad ꝓudētiaz ptinet bñ ꝓsiliari non immediate sed mediate eubulia et ita ad ꝓudentiā ptinet bñ cōsiliari ad eubuliā aūt elicere.

Ad secdam dr q̄ illud cōsiliū quo aliq⁹ male vtitur nō est eubulia nec ad ipsam ptinens. sed potius est viciū sibi cōtrarie oppositū. Ad terciā dr q̄ licet cōsiliū quod ordinat ad ꝓudentiā seu ad aliā virtutē habeat sine alijs virtutib⁹. tñ non est illud cōsiliū qō ordinatur ad ꝓudentiam seu ad aliam virtutem. mō illud est eubulia.

Stāt ⁊ sinek ⁊ asinesia ꝑm q̄s dicim⁹ sinecos ⁊ asinecos neq̄ totalr idem scie vel opioni. oēs ei eēnt sinechi. neq̄ aliq̄ vna eaz q̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

ptem sciarum puta medicinal'. de lanis em̄ vti
q3 esse vl' geometria circa magnitudines. neq3
em̄ de sp entib3 ⁊ imobilib3 sinesis ē neq3 de fa
ctis cuiuscūq3 sed d̄ q̄b3 dubitabit vtiq3 aliq̄s
⁊ ꝯciliabit̄ Propter qd̄ circa eadem q̄dem pru
dētie est. Nō est aūt idē sinesis ⁊ prudētia. pru/
dētia q̄dem em̄ p̄ceptiua est. Qd̄ em̄ op3 agere
vel nō finis ipsius est. Sinesis aūt iudicatiua
solū. Idem em̄ sinesis ⁊ eusinesia etem̄ sineci ⁊
eusineci. Est āt neq3 habere prudētiā neq3 eusi
nire sinesis. s3 quēadmodū discere d̄r symenay
quando vtit̄ scia sic in vti opinione in iudicare
de his de q̄bus prudētia est alio dicente ⁊ iu/
dicante bn̄. Est em̄ ei quod est bn̄ idem ⁊ hinc
venit nomen sinesis ſm quā eusineti. ex ea q̄ est
in discere dicimus em̄ discere symenai multo/
tiens Uota aūt gnomi ſm quā eugnomonas
⁊ habere aimus gnomen epyeikeios est dictū
rectū. Signū aūt epyeikeya em̄ maxime aim9
esse signomonicū ⁊ epyeikes habere circa qd̄
dam signomen. Signomen aūt est iudicatiua
epyeikeos recta. recta aūt veri. Sūt aūt om̄es
habitus rōnabiliter in idem tendētes. dicim9
em̄ gnomen et sinesim ⁊ prudentiam ⁊ intellec
tum in eosdem inferentes gnomē habere iam
⁊ intellectum ⁊ prudētes ⁊ sinecos omnes em̄
potētie hee extremorum sunt ⁊ singulariū Ut
in eo q̄dem q̄ iudicatiuus est de quibus pru/
dentes sinecus eugnomum vel signomū Epy
eikeya cōia bonorū oīm sunt in eo q̄ ad alium
Sūt aūt singulariū ⁊ extremorū oīm opabilia
etem̄ prudentez op3 cognoscere ipsa ⁊ sinesis ⁊
gnomē circa opabilia hec aūt extrema. Et in/
tellectus extremorū in vtraq3 etem̄ p̄morū ter/
minorū ⁊ extremorū intellect9 est ⁊ nō rō hic q̄
dē ſm demōstratōes immobiliū terminorū ⁊
p̄morū hic aūt in practicis extremi ⁊ ꝯtingētis
⁊ alteri9 ꝓpōis p̄ncipia em̄ eius qd̄ est cuius
gratia hec ex singularibus em̄ vniuersale hoꝝ
oportet igitur habere sensum: hic aūt est intel
lectus. propter quod videntur naturalia esse
hec ⁊ natura sapiens q̄dem nullus gnomē au
tem habet ⁊ sinesim ⁊ intellectus. Signū au
tem qm̄ ⁊ etatib3 existimamus sequi ⁊ hec ali/
qua etas intellectū habet ⁊ gnomen vt natu/
ra cā existente Propter qd̄ ⁊ principiū ⁊ finis
intellectus ex his em̄ demōstratōes ⁊ de his
Quare oportet attendere expertoꝝ ⁊ senioruz
vel prudentiū in demonstrabilib3 enunciatio
nibus ⁊ opinionib3 nō minus demōstrationū
ꝓpter habere em̄ experientia visum vidēt p̄n
cipia. Quid igit̄ est prudētia ⁊ sapientia. ⁊ cir/
ca que vtraq3 existens ⁊ qm̄ ꝑticule alteri9 ani
me virtus vtraq3 dictum est.

Queritur septimo

Utrū synesis ⁊ gnomin sunt virtutes distincte adiunc/
te prudentie Arguitur q̄ non ⁊ primo de synesi q2 nū/
q̄3 est defectus in precipiendo nisi sit aliquis defectus in
iudicando saltem in ꝑticulari opabili in quo omnis ma/
lus errat. Si ergo synesis ponatur virtus ad bene iudi/
candum sequitur q̄ non erit necessaria alia virtus ad p̄/
cipiendum. et sic prudentia erit supflua. sed illud est incō
ueniens. ergo synesis non est virtus Arguitur secun/
do de gnomin. quia ſm synesim aliquis dicitur bene iu/
dicatiuus. vt dicitur in textu. sed nullus potest dici iudi/
catiuus nisi in omnibus bene iudicet. ergo synesis se ex/
tendit ad omnia iudicanda. ⁊ per cōsequens non est vir
tus bene iudicatiua que dicitur gnomin. Tercio sic. iudi
cium est medium inter consilium ⁊ preceptum. sed vna
virtus est tm̄ bene consiliatiua sc3 ebulia ⁊ vna tm̄ prece/
ptiua sc3 prudentia. ergo est etiam tm̄ vna virtus iudica
tiua que dicitur synesis Oppositum arguitur ꝑ ph̄m
in textu Pro responsione.

Sciendum primo

Q̄ postq̄3 ph̄s determinauit de eubulia ꝑ quā fit rectū
consiliū Cōsequenter determinat de synesi ⁊ gnomin ꝑ
quā fit certū iudicium Et primo de synesi eo q̄ est ꝯmu
nior Sciendū scd̄o q̄ synesis imꝑtat iudiciū rectū non
q̄dē circa spēalissima. sed circa ꝑticularia operabilia circa
que etiam est prudentia. vn̄ ſm synesim dicunt̄ aliqui in
greco synesi. i. sensati vel synesi. i. hoīes boni sensus vel bo
ni iudicij sicut econtra. qui carent hac virtute dicuntur a
synesi ⁊ insensati Ex quo patet q̄ syneſ distinguatur ab
eubulia. q2 oportet q̄ ſm differentiā actuū q̄ nō reducun
tur in eandē causam sit etiā diuersitas effectuū. modo bo
nitas consilij et bonitas iudicij reducuntur in eandē cau
sam. Nam multi sunt hoīes bene consiliatiui qui tamen

UVA. BHSC. IyR_098_1

nō sunt bene sensati tanq̄ recte iudicātes. vñ rectū iudicium in hoc ꝓsistit q̄ vis cognitiua apprehēdit aliquā rez ꝑm q̄ est in se. Et hoc puenit apprehendēdo rem ꝑm q̄ in se est ex recta dispōe virtutis apprehensiue. sicut in speculo si fuerit bene dispositum imprimuntur forme corporū ꝑm q̄ sunt. Sed si speculum fuerit male dispositum apparēt ibi ymagines distorte z male se habentes. Q̄s autem virtus cognitiua sit bene disposita ad recipiendū res ꝑm q̄ sunt hoc cōtingit radicaliter ex natura. sed complete cōtingit ex exercitio in recta doctrina. quando scz aliqs nō est imbutus in prauis opceptionibus. sed veris z rectis z hoc ptinet ad synesim. Sed ꝓ ampliori declaratiōe

Sciendū est tercio. q̄ in speculatiuis nō regitur actio. sed solum duplex opus rōis. scz inuenire requirendo et de inuētis iudicare. Et hec duo opera sunt etiam opera rōis practice. Cuius inquisitio est consilium quod pertinet ad eubuliam. Judiciū aūt de ꝓsiliatis ptinet ad synesim Nam illi dicunt sensati qui possunt iudicare de agendis. in hoc aūt iudicio nō stat ratio practica. sed vlterius procedit ad agendū. ideo necessarium est tercium opus finale z ꝓplemētum duorum aliorum operum. scz precipere z procedere ad actuz z hoc proprie pertinet ad prudentiam Ex q̄bus patet q̄ prudentia est eminētior q̄ synesis. z synesis q̄ eubulia. patet quia recta inq̄sitio seu consiliatio q̄ ptinet ad eubuliam ordinat ad rectū iudicium. quod pertinet ad synesim z ip̄m rectum iudiciū vlterius ordinatur ad preceptum qđ ptinet ad prudentiam. z sic ptz q̄ in oibus agendis humanis p eubuliam recte ꝓsiliamur. p synesim recte iudicamus. per prudentiam recte p̄cipimus bene operari propter bonum finem. Sed ad vi dēduz quid sit gnomin z quomodo se habeat ad synesim.

Sciendum est quarto q̄ ad cognoscēdum distinctiōnem synesis z gnomin oportet necessario scire diffinitōez epekeye z iusticie legalis. de qua distinctione visum ē in quinto huius. Unde iustū legale dr ꝑm q̄ in pluribz contingit. sicut iustum est z reddere depositū. scz epykeya ē obtectum habens z est iusticie legalis directiuum. eo q̄ necessarium est. Et quandoq̄ leges communes deficere in paucioribus. sicut in aliquo casu particulari nō est cōueniens reddere depositum. puta reddere gladiū furiosi repetenti aut hasti. Sicut aūt synesis importat rectum iudicium circa ea que contingunt. scz circa iusta legalia. ita gnomin importat rectum iudicium circa directiōem iusti legalis. Et ita sicut iusticia legalis est iusticia executiua illius cuius synesis est iudicatiua. ita epykeya est executiua illius cuius est gnomin iudicatiua. Sit igitur

Conclusio Synesis z gnomin sūt virtutes distincte adiūcte prudentie. q̄ sunt ꝓtutes ptz p diffinitōem virtutis. Q̄s aūt sint distincte inter se z ab eubulia z etiā a prudētia patz. q̄ ordinātur ad diuersos actus hñtes diuersas rōes bonitatis ergo sunt distincte. A nīs ptz. q̄ eubulia ordinatur ad bene ꝓsiderandum. synesis vero ad bene iudicādum in his que fiunt ꝑm legem communem. sed gnomin ordinatur ad bene iudicandum in his que deficiunt a lege seu a regula communi z prudentia ordinatur ad bene precipiendū seu imperandum. igitur zc. Sed q̄ sint virtutes secūdarie z adiūcte prudentie. patet quia actus eoz ordinātur ad actus prudentie que sunt p̄cipere quātum ad p̄cipē sicut iam ostēsum est. ergo ille virtutes ordinant ad prudentiam tanq̄ ad principaliorem.

Ad rationes ante oppositū. Ad ꝓmaz dr q̄ contingit quando q̄ illud quod est bene iudicatum desinitur z negligenter agitur aut etiam inordinate. Ideo post virtutem que est bene iudicatiua necessaria est finalis virtus principalis que sit bene preceptiua. scilicet prudentia. Ad secūdam dicitur. q̄ synesis est bene iudicatiua de omnibus q̄ ꝑm regulas communes fiunt. sed preter communes regulas fiunt alia dijudicanda ad que requiritur gnomin vt dictum est. Ad terciam dicitur q̄ iudicatiuum sumitur ex proprijs principijs rei. sed inquisitio fit p communia. z ideo specialissime dyalectica que est inquisitiua procedit ex communibus. Sed demonstratio que est iudicatiua procedit ex proprijs. z ideo eubulia ad quam pertinet inquisitio consilij est vna de omnibus sicut et vna dyalectica. Sed non est tm̄ vna virtus iudicatiua sicut etiam in logicis non est tm̄ vna resolutoria sed due. Sed preceptiua precipit in omnibus vnam rationē boni. z ideo nō est vna prudentia.

Dubitabit aūt vtiq̄ aliquis de ipsis q̄d vtiles sunt. sapientia quidem em̄ nihil speculatur ex q̄bus erit felix homo. neq̄ vnius em̄ est generationis. Prudentia autem hoc q̄dem habet sed cuius gratia hoc opus est ipsa Si quidem prudentia est que circa iusta z pulchra z bona homini. hec autem sunt que boni est viri operari. nihil autez magis operatiui in eo quod est scire ipsa sumus. Siquidem habitus virtutes sunt quemadmodum neq̄ sana neq̄ bene habentia quecūq̄ nō in eo quod est facere. sed in eo q̄ ab habitu esse dicūtur. Nihil em̄ magis operatiui in eo q̄ est habere medicinalem z exercitatiuam sumus. Si autem non bonum gratia prudentem ponendum. sed eius quod est fieri existentibus studiosis nihil vtiq̄ erit vtilis. Adhuc autem neq̄ non habētibus. nihil enim differret ipsos habere vel aliis habentibus persuaderi sufficiēter quod habeat vtiq̄ nobis quemadmodum z circa sanitatem. volentes enim sani esse tamen nō discimus medicinalem. Adhuc autem inconueniens vtiq̄ esse videbitur si deterior sapientia existēs ꝓncipalior ipsa erit faciēs em̄ ꝓncipalr z ꝑcipit circa singulū de his aūt dom. nūc aūt

UVA. BHSC. IyR_098_1

dubitatū est de ip̄is solū. Primū q̄dem igit̄ di
cimus qꝛ ꝑm seip̄os nccāriū eligibiles ip̄as eē
ꝟtutes exñtes vtrasq; vtriusq; ꝑticule ⁊ si non
faciūt nihil. neutra ipsarū. Deiñ ⁊ faciūt q̄dem
nō vt medicinal' aūt sanitatē. sꝫ vt sanitas sic sa
piētia felicitatez. ꝑs em̄ exñs toti⁹ ꝟtutis in ha
beri facit ⁊ in opari felicē. Adhuc op⁹ ꝑficit̄ ⁊
ꝑm prudentiā ⁊ moralē virtutē. ꝟtus q̄dez em̄
intētōez facit rectā. prudētia aūt q̄ ad hāc Qua
re aūt ꝑticule aīe nō est ꝟtus tal' nutritiue. ni/
hil em̄ in ipsa opari vel nō opari. De eo aūt qd̄
est nihil eē magis opatiuos ꝓpter prudētiā bo
norū ⁊ iustorū parū supius incipiēdū sumētes
p̄ncipiū hoc. Quēadmodū em̄ ⁊ iusta dicim⁹
opantes q̄sdam neq̄q̄ iustos eē. puta a legib⁹
ordinata faciētes vel nolētes vel ꝓpter ignorā
tiam vel ꝓpter alterū quidē ⁊ nō ꝓpter ip̄a. q̄ꝫ/
uis opant̄ quidē q̄ opꝫ ⁊ q̄cunqꝫ oꝫ studiosum
sic vt videt̄ esse q̄liter hñtez opari singula vt sit
bonus. dico aūt puta ꝓpter electōem ⁊ ipsorū
grā opatorū electōem q̄dē igit̄ rectā facit ꝟtus
Quecūqꝫ aūt grā illi⁹ nata sunt fieri nō sunt ꝟ
tutis sꝫ alterius potētie. Dd̄m aūt sciētib⁹ ma/
nifesti⁹ de ip̄is est vtiqꝫ q̄dā potētia quā vocāt
deynoticā. hec āt est tal' vt ad suppositā intētio
nē ꝯtendētia possit. hec opari ⁊ sortiri ip̄is Si
q̄dē igit̄ intentō sit bona laudabil' est. si aūt pra
ua astucia ꝓpter qd̄ ⁊ prudētes deynos ⁊ astu
tos aimus eē. Est āt prudētia nō potētia sꝫ nō
sine potētia hac habit⁹ aūt visui huic sit aīe nō
sine ꝟtute ⁊ vt dcm̄ est ⁊ ē manifestū Syllogis/
mi em̄ opabiliū p̄ncipiū hñtes sūt. qꝛ tal' finis
⁊ optim⁹ q̄liscūqꝫ ens Sic em̄ ꝑmonis grā qd̄
cūqꝫ h̄ aūt nisi bono nō appet. ꝑuertit em̄ mali
cia ⁊ mētiri facit circa practica p̄ncipia Quare
manifestū qm̄ ipossibile prudētē eē nō entē bo
nū. Intēdēdū vtiqꝫ rursus d̄ ꝟtute etei ꝟt⁹ sil'r
bꝫ vt prudētia ad deynoticā nō idē q̄dē sil'e aūt

sic ⁊ natural' ꝟtus ad p̄ncipiū Oīb⁹ em̄ videt̄
singulos moꝝ existere natura aliqual'r etem̄ iu
sti ⁊ tꝑati ⁊ fortes ⁊ alia hebem⁹ ꝯfestim a na/
tiuitate. Sꝫ tñ q̄rim⁹ alteꝝ p̄ncipal'r bonū eē
et talia ꝑm aliū modū existere etem̄ pueris ⁊ be
stijs naturales hītus existūt sed sine intellectu
nociui videnť exñtes Uerūtñ tm̄ videt̄ videri
qm̄ quēadmodū corpi forti sine visiōe moto ac
cidit falli forti⁹ ꝓpter nō hr̄e visum sic ⁊ hic si
āt accipiat intellectū in opari differt hītus āt
sil' exñs tūc erit ꝓprie ꝟtus q̄re quēadmodū in
opinatio due sūt spēs deyonotes ⁊ prudentia
sic ī morali due sunt hec q̄dē ꝟtus natural' hec
āt p̄ncipal' ⁊ haꝝ p̄ncipal' nō sit sine prudētia.
Propt̄ qd̄ aiūt oēs ꝟtutes prudētias eē ⁊ so/
crates sic q̄dē recte q̄rebat. sic āt peccabat. qm̄
q̄dē em̄ prudentias existimabat eē oēs ꝟtutes
peccabat. Qm̄ āt nō sine prudētia bñ dicebat
Signū āt etem̄ nūc oēs qñ diffiniūt ꝟtutē ap
ponūt habitū dicētes ⁊ ad q̄ ꝑm rectā rōez rec
ta āt q̄ ꝑm prudētiā videnť vtiqꝫ diuinare. q̄li
ter oēs. qm̄ talis hītus ꝟtus est q̄ ꝑm pruden
tiā. Opꝫ aūt parū transcēdere nō em̄ solū q̄ ꝑm
rectā rōem. sed q̄ cū recta rōne habitus ꝟtus ē
recta āt rō de talib⁹ prudētia. Socrates q̄dez
igit̄ rōes ꝟtutes existimabat eē. Sciēs em̄ eē
oēs nos aūt cū rōne Manifestū igit̄ ex dictis
qm̄ nō possibile bonū esse p̄ncipal'r sine prudē
tia neqꝫ prudentē sine morali ꝟtute Sꝫ ⁊ ratō
sic dissoluet̄ vtiqꝫ q̄ disputat q̄s. qm̄ separantur
ab inuicē ꝟtutes Nō em̄ idē optime natus ad
oēs q̄re hanc q̄dem sciuit. hec āt nequaq̄ assu
mens erit Hoc em̄ ꝑm naturales q̄dē ꝟtutes
ꝯtingit ꝑm q̄s āt d̄r simpl'r bonus nō ꝯtingit
Sil' em̄ prudētie vni exñti oēs inerūt Manife
stū āt q̄uis si nō p̄ctica eēt qm̄ indigeret vtiqꝫ
ip̄a ꝓpt̄ ꝑticule ꝟtutē eē ⁊ qm̄ nō erit electō rcā
sine prudentia neqꝫ sine virtute. hec quidē em̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

finem. hec autez que ad finē facit operari Sed tamē neqz z principalis est sapientie neqz melioris pericule. quemadmoduz neqz sanitatis medicinalis. Non enim vtitur ipsa sed videt qualiter fiat illa cuius gratia precipit sed non illi. Adhuc simile et si quis politicam dicat principari dijs quoniam precipit circa omnia que in ciuitate.

Queritur octauo

Utrum prudentia sit virtus necessaria requisita ad bene viuendum et virtuose operandum. Arguitur primo q non. quia sicut se hz ars ad factibilia ita prudentia ad agibilia. sed ars non est necessaria factibilibus postqz facta sunt. ergo nec prudentia est necessaria homini postqz virtuosus est. Secūdo. prudentia est per quam recte consiliamur. sed homo potest bene agere cōsilio alieno. ergo ad bene viuendum sufficit homini q prudentuz cōsilia insequitur. In oppositum est philosophus in textu. Qro responsione.

Sciendum primo

Qz postqz philosophus determinauit de virtutibus intellectualibus tam principalibus qz adiunctis. Cōsequenter in hac vltima parte huius libri mouet quasdam questiones. z postea soluit. Inter quas pñs questio est vna Pro cuius solutione ponitur.

Conclusio Prudentia est virtus necessaria ad bene viuendum. Patet nam bene viuere consistit in bene operari. bene operari autem non est ex impetu aut passione. sed ex recta electione. modo ad rectam electionem prerequiritur rectum cōsilium et debita inquisitio eorum que sunt ad finem. modo tale consilium z inquisitio sunt actus ratiōis. ergo necesse est in ratione esse aliquam virtutem per quam perficiatur ipsa ratio ad hoc q cōuenienter se habeat ad ea q sunt ad finem. hec autem virtus est prudentia. vt patet per eius diffinitionem. ergo prudentia est virtus homini necessaria ad bene viuendum.

Dubitatur primo.

Utrū prudētia possit esse sine virtute morali. Rñdet phs q alie virtutes intellectuales possunt esse sine virtute morali. sed prudētia sine virtute morali esse non potest. Cuius rō est. qz debiti fines ad quos dirigit homo p virtutē moralem sunt principia practica. nullus em potest directe syllogisare si errat aut deficiat circa principia. cuz ergo ad prudentē ptinet recte syllogisare de agibilib. impossibile est esse prudentē qui nō est virtuosus. quia sine virtute ignorauit principia practica. sicut nō potest esse sciens qui errat circa p̄ncipia demonstratiōis Dubitatur secundo. vtrum virtus moralis possit esse sine prudentia

Arguit q sic. qz virtus moralis pficit inclinatōem ad bene oganduz absqz rōnis iudicio. ergo virtutes morales p̄nt esse sine prudentia. Oppositum tñ dicit phus. Ad dubium rñdetur q virtus moralis p̄t esse sine scia sapia et arte Sed nō potest esse sine intellectu z prudentia Qz non possit esse sine prudentia. pz qz virtus moralis est habitus electiuus z faciens bonā electionē. vt dictū est in secundo huius Ad hoc q electio sit bona duo requirūtur Primo vt sit debita intentio finis z hoc fit p virtutē moralem que inclinat vim apetitiuā ad bonū conueniens rōni quod q̄dem bonū est finis debitus Secūdo requiritur q homo recte accipiat ea q̄ sunt ad finem. z hoc non p̄t esse nisi p rōnem recte cōsiliantem iudicantē z precipientem quod ptinet ad prudentiam z ad virtutes sibi annexas vt dictum est: ergo virtus moralis non p̄t esse sine prudentia. Ex quo sequitur q neqz sine intellectu. pz q̄a p intellectum cognoscūtur principia tam in speculatiuis qz in opatiuis. ideo sicut recta ratio in speculatiuis inquātum procedit ex principijs naturaliter cognitis presuppnit intellectum principiorum. ita et prudētia que est recta ratio agibilium. Et tunc ad rationem dubij dicitur. q naturalis inclinatio ad bonum virtutis que est quedam inclinatio virtutis potest esse sine prudentia. sed talis inclinatio ad bonum non est virtus moralis perfecta. sz vocatur virtus naturalis z huiusmodi naturalis inclinatio ad bonum quanto est fortior tanto potest esse perfectior nisi recta ratio adiungatur scilicet prudentia per quaz fit recta electio eorum que conueniunt ad finem debitū. Sicut equus currens si sit cecus quanto fortius currit tanto fortius leditur quando reperit obstaculum. ita etiam si quis habeat fortem intentionem ad opus alicuius virtutis moralis. et non adhibeat discretionem que fit per prudentiaz est quasi cecus z accidit grauis lesio. vel corpis propriū sicut ille qui inclinatur ad abstinentiam sine discretione vel accidit grauis lesio rerum exteriorum sicut ille qui inclinatur ad liberalitatem sine discretione. Ex quo patet. q licet virtus moralis non sit recta ratio vt dicebat socrates Dicebat enim virtutes morales eē prudentias. non tamen virtus moralis solum est fm virtutem rectam inquantum inclinat in id quod est fm rationem rectam vt posuerunt. Sed etiaz oportet q sit cū recta ratione vt dicit philosophus in textu

Dubitatur tercio. Utrum virtutes morales sint ex necessitate ad inuicem connexe. Arguitur q non. quia si sint connexe hoc est q vniuntur in prudentia. sed hoc nō. quia aliquis potest esse prudens circa agibilia ptinentia ad vnam virtutem sine hoc q sit prudens in his que pertinent ad aliam. quia aliquis potest habere artem circa aliqua factibilia sine hoc q habeat artem circa alia Item virtutes intellectuales non sunt connexe. ergo neqz virtutes morales. Item philosophus quarto huius. q inops non potest esse magnificus qui tamen potest habere alias virtutes. Dicit etiā in eodem libro q aliquis intpatus est qui non est magnificus. ergo virtutes morales nō sūt connexe. Respondetur q duplex est virtus moralis quedam est impfecta q̄ nihil aliud est qz aliqua inclinatio in nobis exīs ad aliqd opus bonū faciendū. siue talis inclinatio sit in nobis a natura siue ex assuefactiōne. z hoc mō accipiendo virtutē moralē ipe virtutes nō sunt cōnexe. pz qz videmus aliquē ex tali cōplexione ex aliqua consuetudine promptum esse ad opera liberalitatis qui tamē non est promptus ad opa castitatis. hoc etiā pz p rōnem vltimam dubij Alia ē virtus moralis pfecta q̄ est virtus inclinans ad bonū opus agendū. Et hoc mō accipiendo

UVA. BHSC. IyR_098_1

virtutes morales sunt ꝓnexe. Patet quia ꝓbatum est ꝙ nulla ꝑtus moralis ꝑ̄t esse sine prudētia. ⁊ sic oēs virtutes morales ꝓsupponūt prudentiā ꝓfectam. prudentia aūt est vna cū ad prudentiā ꝓfectam req̄ratur rectitudo rō̄is circa oīa agibilia. g̃ sequit ꝙ virtutes morales sint ꝓnexe ꝓpter vnitatē prudentie Aduertendū est tamē ꝙ ꝑ̄t ꝓtingere alicui h̄nti alias ꝑtutes morales ꝙ dicat aliqua ꝑtus deesse ꝓpter defectū materie sicut paupi virtuoso ꝺr deesse magnificētia. qz nō hz vñ faciat magnos sumptus Et ipsa tñ prudētia quā habet taliter dispositꝰ est vt promptus magnificus essz si materiā haberz. ⁊ ita si ei supabundet abūdantia pecuniarū modico exercitio habebit magnificētie habitū. qz ſm illam artem dicimur q̄ est in ꝓmptu vt ipam habeamus ſm illud phi secundo phisicoꝝ dicētis. qđ parū deest q̄si nihil deē videt. Et ꝙ h̄ soluit̄ terciū argumentū dubij Ad ꝓmum argumentū dubij ꝺr. ꝙ virtutes morales se habēt ad prudentiā sicut ꝓncipia. factibilia aūt non se habent ad artē sicut ꝓncipia. sed solū sicut materia. ⁊ ideo ꝑ̄t esse recta rō agibiliuz si sit defectus cuiuscūq̄ ꝓncipij sicut si aliquis erraret circa illud principiū oīe totū est magis sua ꝑte nō possit habere sciam geometrice. quia in seq̄ntibꝫ multū recederet a veritate. ita etiā defectus prudentie circa vnā partē agibilium inducens defectū circa alia agibilia. qđ tñ in factibilibus nō ꝓtingit. qz nō st̄ ordinata ad inuicē. Ad scōm ꝺr ꝙ virtutes intelligibiles sunt circa diuersas naturas ad inuicē nō ordinatas. ideo in ipsis nō est ꝓnexio q̄ inuenitur in ꝑtutibꝫ moralibꝫ exñtibus circa passiones ⁊ opationes q̄ habēt ordinē ad inuicē. Nā q̄dam passiones quibusdam ꝓncipijs ꝓcedūt. ſ. ab amore ⁊ odio. ⁊ ordinātur ad aliqua. ſ. delectatiōem ⁊ tristiciam.

Dubitatur q̄rto. vtrū ꝑtutes intellectuales ꝓsistant in medio. Respondeꝺ ꝙ sic. nā bonū alicuiꝰ rei consistit in medio q̄n ꝓformaꝫ regule vel mēsure quā ꝓtingit transcendere si ab ea deficeret. ⁊ sic bonū ꝑtutis intellectualis speculatiue ꝓsistit in quodā medio ꝙ ꝓformitatē ad ipsaz rem ſm ꝙ dicit esse qđ est. vel nō esse qđ nō est. in quo ꝓsistit rō veri qđ est bonū intellectus. Sed excessus est ſm affirmatiōem falsam per quam ꝺr esse quod non est. defectus etiam accipitur ꝙ negatiōem falsam ꝙ quā ꝺr nō esse quod est. Verū etiā intellectualis ꝑtutis practice comparatum ad rem hz rōem mensurati ⁊ relati ⁊ eodem modo accipitur medium ꝙ ꝓformitatem ad rem in ꝑtutitibus intellectualibꝫ practicis. sicut in speculatiuis Sed respectu appetitus habet rōem regule ⁊ mensure. ideo idem medium ꝑtutis moralis est etiaz medium prudētie. ſ. rectitudo rōnis. sed est prudētie vt regulātis ⁊ mēsurantis. ꝑtutis āt moralis vt regulati ⁊ mensurati.

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝓmam ꝺr. bonū artis cōsiderat̄ in ipo artificiato ⁊ nō in artifice. qz ars ē recta rō factibiliū. Factio aūt transit in rē extrinsecam. sed bonū prudentie attendit̄ in ipso agēte cuius ꝓfectō est ipm agere. ⁊ ideo prudētia est neccāria hoī ad bene viuendū ⁊ non solū ad h̄ ꝙ fiat bonus. ⁊ ars nō est neccāria ad bñ viuendū hoī artifici. sed solū ad faciendū artificiū bonum Ad scōam ꝺr. ꝙ q̄n hō bonū opatur nō ſm ꝓpriaz intentiōem sed motꝰ ex ꝓsilio alterius nō est oīno ꝓfecta opatio ipsius q̄tum ad rōem dirigentē ⁊ q̄tum ad appetitū mouētem. Et iō si opet̄ bonū nō tñ opatur simplr bñ qđ ē bñ viuere Et in hoc finit expō sexti libri Ethicorum

Ost hec autem dicēdum aliud faciētes ꝓncipium q̄m circa mores fugiēdorū tres sunt spēs. malicia incōtinentia. bestialitas Cōtraria autem duobꝫ q̄bus manifesta. hec q̄dem em̄ virtutē hec autem continētiam vocamus. Ad bestialitatem aūt maxime vtiq̄ congruit dicere sup nos virtutez heroycam quandā ⁊ diuinaz. Quēadmodū Homerus de Hectore fecit dicentē ꝑamū q̄m valde erat bonus neq̄ videbaꝫ viri mortalis puer existere sed dei. Quare si quēadmodū aiūt ex boibus fiūt diuini ꝓpter superexcellentiam virtutis talis q̄dem vtiq̄ erit videlicet bestialitati oppositus habitus. Etem̄ quēadmodum neq̄ bestie est malicia neq̄ virtus. sic neq̄ dei Sed hoc q̄dez honorabilius ꝑtute. hoc aūt alterū genus quoddā malicie. qz aūt rarus et diuinū virū esse quēadmoduz latones cōsueuerunt appellare q̄n admirātur valde aliquem diuinꝰ est vir aiunt. sic ⁊ bestialis in hominibꝫ rarus maxime autem in barbaris est. fiunt autem quidē et ꝓpter egritudines ⁊ orbitates et ꝓpter malitiam autem hominum superexcedentes sic supinfamamus. Sed de hac q̄dem dispositione posterius faciendum quādā recordatiōem de malicia dictuz est prius. de incōtinentia autem ⁊ mollicie ⁊ delicijs dicendū et de ꝓtinentia et pseuerātia neq̄ em̄ vt deeis/dem habitus virtuti ⁊ malicie vtrāqz ipsaꝝ sulpiciendū. neq̄ vt alterū genus. Oportz autem quemadmodū in alijs ponētes que apparēt ⁊ primum dubitātes sic ostendere maxime quidem omnia probabilia circa has passiones. Si autem non plura ⁊ principalissima. si em̄ soluant̄ difficilia ⁊ derelinquentur probabilia ostensum vtiq̄ erit sufficienter.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Circa initium septimi li

bri ethicoꝝ Aristotelis Queritur ꝓmo vtrum post determinationem virtutum moralū ⁊ etiā intellectualiuꝫ in tractatu separato ethice determinandū sit de continētia Arguitur primo ꝙ non. qꝛ determinatio vie determinatōem finis ꝓcedit. sed ꝓtinentia est via ad virtutes eo ꝙ quis sine ꝓtinentia bona opera euꝫ difficultate operatur. ergo prius determinandū fuit de ꝓtinentib⁹ q̄ de virtutib⁹ moralib⁹ Secūdo arguit̄ ꝙ in ethicis non sit determinandum de ꝓtinentia. qꝛ negotiū ethicum versatur circa virtutes. sed ꝓtinentia nō est virtus sed aliquid minus virtute. vt dicit ꝓmentator. ergo in ethicis non est determinādum de continentia. Tercio arguitur. ꝓsideratio perfecti ⁊ impfecti pertinet ad cūdē tractatū. sed ꝓtinentia est quid imperfectum respectu virtutis moralis. vt dicit textus. ergo in eodem tractatu determinādum est de ꝓtinentia ⁊ virtute morali In oppositum est pḣus in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ pḣus determinauit de virtutib⁹ moralibus et intellectualib⁹. Consequēter determinat de q̄busdam ꝓsequētib⁹ ad virtutes. et primo de ꝓtinētia. que est q̄dam impfectum in genere virtutis Secundo de amicitia. que est effectus virtutis. ⁊ hoc in octauo ⁊ nono huius. Et finaliter de fine virtutis. videlicet de felicitate. et hoc in decimo libro huius. Determinans autem de cōtinentia ⁊ eius oppositō. primo distinguit eam ab alijs q̄ sunt eiusdem generis. ⁊ etiā eius oppositū Et ꝓmo dicit ꝙ post ea que dicta sunt de virtutib⁹ moralib⁹ ⁊ intellectualib⁹ oportet ꝓmo dicere de illis que circa mores sunt fugienda vt nihil ꝑtermittat̄. quoꝝ sunt tres. scz malicia incontinentia ⁊ bestialitas.

Sciendū scōdo. ꝙ (vt in sexto dictū est) actio vera hominis est cū rōne practica vera ⁊ appetitu recto. Et per hoc ꝙ aliq̄ hoꝝ duoꝝ puertit̄ ꝓtingit aliquid esse fugiēdum in moralib⁹. Si igit̄ sit puersitas ex pte appetitus ratione ꝑterita remanēte recta. erit incontinentia. q̄ est q̄n aliquis habet rectā existimatōem de eo qđ est faciendum vel fugiendū. sed ꝛpter impetū appetitus in ꝓtrariū trahit̄. Si aūt puersitas appetitus in tantū ꝓualescit vt rōnī dñetur. tūc rō seq̄tur id in qđ appetitus corruptus inclinat. sicut ꝓncipiū quoddā estimās illud vt finē ⁊ optimū. ⁊ tūc operat̄ ex electione puersa. ex qua aliquis dicit malus. ⁊ talis dispositio dicitur malicia

Conclusio prima

In ethicis determinā dū est de ꝓtinentia ⁊ incōtinentia Prima pars ꝓbat̄. qꝛ ad ethicum ꝓtinet determinare de habitib⁹ quib⁹ quis laudat̄ vel vituperatur circa delectationes ⁊ tristicias. sed ꝓtinens ꝑ ꝓtinentiā laudatur in hoc ꝙ operat̄ bona. ⁊ vituperat̄ in ḣoc ꝙ cuꝫ difficultate operatur. ergo in ethicis determinandum est de ꝓtinentia. Sed de incontinentia ꝓbatur conclusio. quia oppositorum eadem est disciplina

Conclusio secūda ⁊ responsiua. in eodē tractatu determinandū est de ꝓtinentia et de virtutib⁹ moralib⁹ Prob̄at̄ qꝛ quecūq̄ habent diuersa principia pertinēcia ad diuersa in diuersis tractatib⁹ sunt determinanda. sed virtutum moraliū ⁊ intellectualiū ⁊ ꝓtinentie sunt diuersa principia. vt patꝫ ꝑ pḣm in principio huius septimi dicentem Post hoc aūt dicendū est aliud principiū facientes quoniam circa mores fugiendoꝝ tres spēs. malicia. incontinentia. ⁊ bestialitas. ergo conclusio vera. ⁊ hec de primo. Quātū ad secūdum.

Dubitatur primo

In quo ꝓsistit puersitas enūciatiōis. Respondet̄ ꝙ puersitas in vnaquaq̄ re ꝓtingit ex eo ꝙ corrumpit̄ temperātia debita illi rei. sicut egritudo corpalis in aliquo hoīe ꝓuenit ex eo ꝙ armonia humorum illius hoīs corrūpitur ideo ꝓsist̄ puersitas appetitus (que interdū rōnem puertit) ꝓsistit in hoc ꝙ corrūpit̄ ꝓmensuratio affectionuꝫ humanarū. que q̄dem ꝓmensuratio non ꝓsistit in indiuisibili. sed habet quādā latitudinē. sicut etiā pz de tēperātia humorum in corpore humano. Nā saluat̄ virt⁹ ⁊ natura humana cū maiori caliditate ⁊ cū minori in eodē hoīe. Et siliter ꝓtinentia humane vite saluat̄ ſm diuersas maneries affectionū.

Dubitat̄ secūdo. quare aliqua peruersitas appetitus vocat̄ incōtinentia. aliq̄ malicia. ⁊ aliqua bestialitas. Respondet̄ ꝙ cā est. qꝛ dupliciter ꝓt corrūpi ꝓdicta ꝓmensuratio affectionū humanaꝝ. ⁊ ideo dupliciter ꝓtingit peruersitas in tali ꝓtinētia. Vno mō ꝓtingit nō exēūdo limites vite humane. ⁊ tūc hec puersitas vocat̄ incōtinentia vel malicia aut humana egritudo. Alio modo ꝓt corrūpi temperantia humanarū affectionū. ita ꝙ pgrediat̄ extra limites humane vite ſm similitudinem affectionum aliquoꝝ bestiꝫ. puta leonis in fortitudine. porci in gulositate et ita bestialitas vocatur. sicut si ex parte corporis complexio alicuius hominis mutaretur in complexionem leoninam vel porcinam

Ad rationes. Ante oppositū Ad ꝓmam dicit̄ ꝙ ꝓtinentia non est via per quam peruenitur ad virtutes. sed est exercitium et consuetudo. vt patet per philosophum in secūdo huius Ad secūdam dicitur. ꝙ negotium ethicuꝫ non solum versatur circa virtutes. sed etiam circa ea q̄ ad virtutes habent attributionem. modo licet continētia non sit virtus perfecta. tamen habet conuenientiam cum virtutibus et attributionem ad ipsas Ad terciā dicitur. nō oportet semꝑ perfectum ⁊ imperfectum ꝓsi

UVA. BHSC. IyR_098_1

derari in eodem tractatu. ⁊ maxime quando perfectum non habet eadem principia cū pficiente. sicut non est eadē scientia rerū naturalium et prime cause. licet tū naturalia sint impfecta respectu prime cause Item notandum q̄ textus ante istā q̄stionem ponendus positus est cuz textu pcedentis questionis. ⁊ incipit ibi Contraria autem. et hoc propter continuationem

Queritur Secundo Vtrum virtus heroica ⁊ bestialitas sint habitus possibiles homini manenti in statu huius vite. Arguitur q̄ non. quia perfectiones distinguuntur vt pfectibilia. sed virtus heroica est virtus substantiarum separatarum. ergo non p̄t cōuenire homini manenti in statu presentis vite. cum hō ⁊ substantia separata sint pfectibilia fm rem distincta Secūdo sic. sicut se habet hō ad substantiā separatā ita brutum ad hominem. sed bruto nō p̄t conuenire virtus hominis. ergo nec homini virtus heroica. Tercio sic. bestialitas facit hominem gaudere in delectationibus homini nō naturalibz. ergo bestialitas nō p̄t homini conuenire In oppositum est phūs in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phūs enumerauit habitus circa moralia virtuperabiles. hic consequenter ponit eorum opposita dicēs. q̄ malicie contrariatur virtus. ⁊ incontinentie continentia. quod satis manifestum est. sed bestialitati opponitur q̄dam virtus que excedit cōem hominis modum. ⁊ potest vocari virtus heroica vel diuina Nam antiqui gentiles heres vocauerunt animas aliquorum virorum insignium defunctorum quos homines dixerunt deificatos Ad cuius euidentiā. Sciendū secūdo. q̄ anima humana est media inter substantias diuinas ⁊ supiores cum quibus cōmunicat q̄ intellectum. ⁊ animalia bruta. cum q̄bus cō municat per potentias sensitiuas. sicut ergo affectiones sensitiue partis in homine aliquando corrumpunt vsq̄ ad similitudines bestiarum. ⁊ tunc est bestialitas. que est supra humanam maliciam ⁊ incontinentiā. vt dictum est. ita etiam pars rōnalis in homie q̄q̄ pficitur et cōfortatur vltra cōem modum humane pfectionis quasi in similitudinem substantiaꝝ separatarū. et tunc est virtus heroica siue diuina supra cōmunē humanā virtutem Nam ita se habet ordo rerum vt medium ex diuersis attingat vtrūq̄ extremum. ⁊ ideo in humana natura est aliq̄d qđ attingit id quod est supius. et aliquid qđ coniungit inferiori. et aliquid quod medio modo se habet: Q̄ autez in hominib⁹ inueniatur quedaz virtus heroica manifestat phūs primo per dictum homeri introducentis filiū priami. scilicet hectorem. de quo priamus dixit q̄ erat excellēter bonus ita q̄ non videbatur mortalis hois filius. sed dei. quia quoddam diuinum apparuit in eo vltra cōmunem hominū modum. Secōo manifestat idem p dictum gentilium dicentium quosdam homines deificari. qđ nō est verum quantū ad hoc q̄ homo conuertat in naturam dei. vt ōr phūs. sed hoc est ꝓpter excellentiam virtutis vltra cōmunem hominū modū. et sic patet q̄ in aliquibz hominibus est quedā virtus diuina siue heroica

Conclusio prima

Virtus heroica contrariatur bestialitati. Probatur cōclusio. quia pfectissimum in homie opponit impfectissimo eius. sed virtus heroica est in homine perfectissima. cum vltra modū ꝓmunem mortificet passiones. et bestialitas est impfectissima cū faciat homines cū bestijs ꝓuenire. ergo ꝓclusio vera. Etiā. pbat duabz rōnibz textus Prima est q̄ malicia vel virtus ōr ꝓpria homini. ergo malicia nō attribuit bestie. que est infra hominē. neq̄ ꝓtus deo. q̄ est supra hominem. sed virtus diuina (que est honorabilior virtute humana) attribuit deo. et puersitas (que est alia a malicia humana) attribuit bestijs. ergo ⁊c. Secūda rō est. hoies (in quibz inuenit tanta bonitas q̄ rō eis dñatur vocātur ab alijs viri diuini. q̄ valde admirātur bonitatem eoz. Similiter ex parte malicie bestialitas raro inuenitur in hominib⁹. Tūc arguit sic. sicut virtus diuina raro in bonis inuenitur. ita bestialitas raro inuenit in malis. ergo virtus diuina ⁊ bestialitas videntur sibi inuicez ex opposito respondere.

Conclusio secūda ⁊ respōsiua. virtus heroica ⁊ bestialitas sunt homini possibiles. Probat cōclusio ex dictis q̄ ordo rerū est vt mediū attingat ex diuersis partibus vtrūq̄ extremū. sed hō mediat inter substātias separatas ⁊ bestias. ergo possibile est q̄ hō participet virtutes vtrozūq̄. que sunt heroica ⁊ bestialitas. Potest etiā probari ꝓclusio q̄ ea que dicta sunt de homero. ⁊ hec de primo. Quātum ad secūdum

Dubitatur primo

Quot modis causat bestialitas in hoie. Respondet ad dubiū cū textu. q̄ tribz modis aliqui hoies sunt bestiales Primo ex puersatōe gētis nō legibz rōabilibz gubernate vt ꝓpter cōicatiōem cū barbaris qui rōnabilibz legibz nō gubernātur ꝓpter malā ꝓsuetudinem ꝓmunē aliqui incidunt in maliciā bestialem. Secūdo fiūt alicz bestiales propter vehemētes egritudines ⁊ orbitates. i. aiaꝝ amissiones. ex q̄bz q̄s incidit in amentiā ⁊ fit q̄si bestialis. Tercio ꝓpter magnū augmentū malicie ex quo alicz supexcellenter infamant. ⁊ dicūtur bestiales sicut aliqñ aliquē vocamus porcūm aut leonīnū ⁊c.

Dubitat secūdo vbi determinat de bestialitate. malicia ⁊ incōtinentia. Respondet q̄ de bestialitate posteri⁹ in hoc libro fiet q̄dam recordatio. sed de malicia virtuti opposita determinatū est ꝓus dum de virtute determinaretur. De incōtinentia vero (que vituperat circa delectationes. ⁊ de malicia que vituperatur circa tristicias. et de continentia que laudatur circa tristicias) nunc est determinādum. ita tamen q̄ non existimemus hos habitus neq̄ eosdē virtuti ⁊ malicie genere diuersos

Ad rationes Ante oppositū Ad primam dicit. q̄ pfectiones numero distinguūtur per pfectibilia. sed nō specie. robur em̄ robusti est perfectio. et tamen conuenit brutis ⁊ hominib⁹ Ad secūdam dicitur q̄ non est simile. de bestijs et hominib⁹. sicut de hominib⁹ ⁊ substancijs separatis. eo q̄ homo et substantia separata libere procedunt ex suis actibus ⁊ non brutum ⁊ homo Ad terciam dicitur. q̄ licet bestialitas faciat hominem gaudere in delectationibus non naturalibus homini fm q̄ habet vsum rationis. alle tamen delectationes sunt homini naturales habenti appetitum puersum ⁊ iudiciū rōnis corruptum ex tra ꝓmunē maliciam hominū

Idetur vtiq̄ cōtinentia ⁊ perseuerantia studiosoꝝ ⁊ laudabiliū esse. Incontinen

UVA. BHSC. IyR_098_1

tia autez ⁊ mollicies prauoꝝ ⁊ vituperabilium Et idem continens et permansiuus in ratione ⁊ incōtinens et egressiuus a ratione. Et incontinens ꝙdem sciens. quoniā praua agit ꝓpter passionem. Continēs aūt sciens quoniam praue ꝯcupiscentie non seq̄tur ꝓpter ratiōem Et tēperatū ꝙdem ꝯtinentē ⁊ pseueratiuū. talem autē hi ꝙdē omnē temperatū. hi autez non et intemperatū incōtinentem. ⁊ incōtinentem intemperatū confuse. hi autē alteros esse aiunt prudentem aūt quādoqꝫ ꝙdem non aiunt ꝯtingere esse incontinentē. Quādoqꝫ autē quosdā prudentes existentes et deynos incōtinentes esse. Adhuc incontinentes quidem dicuntur ⁊ ire ⁊ bonoris ⁊ lucri. que quidem igitur dicūtur hec sunt

Querit̄ tercio.

Utrū ꝯtinētia sit virtus. Arguit̄ ꝙ nō qr spēs nō ꝙuidit̄ generi. sed ꝯtinentia in textu ꝙuiditur virtuti. ergo nō est virtus. Secundo sic. nullus vtendo virtute peccat. qr virtute nullus male vtit̄. sed aliqs ꝯtinendo ꝑt peccare. puta si desiderat aliqd bonuz facere ⁊ ab eo se ꝯtineat. ergo ꝯtinētia nō est virtus

Tercio sic. nulla virtus retrahit hominē a licitis. sed ꝯtinentia retrahit hominē a licitis. ergo ꝯtinentia nō est virtus In oppositū arguit̄. qr habitus laudabilis videtur esse virtus. sed ꝯtinētia est hmōi. ergo ⁊c. Primo aūt videbit̄ de q̄sito. Secō erūt dubia. Quātū ad ꝑmū

Sciendum primo

Q̄ posteꝫ phus distinxit ꝯtinentiam ab aliis que sunt eiusdē generis. Consequēter determinat de ea. ⁊ etiam de incontinentia. perseuerantia. ⁊ mollicie. Et primo ponit probabilia. deinde dubitationes ⁊ dubitationum solutiones. Primum probabile pertinet ad bonitatem et maliciam illorum habituū. scz ꝙ continentia ⁊ pseuerantia videntur esse studiosoꝝ ⁊ laudabilium. incontinētia vero. pravoꝝ. et mollicies vituperabilium. Secūdum pertinet ad rationes diffinitiuas. ⁊ est ꝙ ꝯtinens videt̄ esse idem ꝙ permansiuus in ratione. et in illo ꝙ fm rationem iudicat esse agendū. et incontinens esse idem ꝙ progressiuus a ratione. Tercium pertinet ad actus ipsorum. ⁊ est ꝙ incōtinens scit aliqua esse praua. ⁊ tamen agit ea ꝓpter passionem. sed continens patitur ꝯcupiscentias q̄s scit esse malas sed non seq̄tur eas ꝓpter iudicium rationis. Et hec duo sunt etiam attendenda ad pseuerantiā et molliciem ⁊ circa tristicias. Quartum est de comparatione eoꝝ ad temperantiam. videlicet ꝙ videtur temperatus esse continens et perseuerans. et intemperatus esse incōtinens sine quacuꝫ distinctione. Alij vero aliter posuerūt. Quintū est qō accipitur per ꝙparationem ad prudentiam. et est ꝙ ꝙdam dixerunt prudentē non posse esse incōtinentem. Alij vero volūt prudentes vt deynos id est ingeniosos esse incontinentes. Sextum est de materia predictoꝝ habituū. et est ꝙ quidam dicūt continentiam ⁊ incontinentiam non solum concupiscentiarū. sed etiam honoris lucri ⁊ ire esse. Et hec sunt sex que coiter solent dici de ꝓdictis habitib. quoꝝ tria ꝑma sunt de ipsis fm se. sed alia tria sunt de ipsis ad alia ꝙparatis

Sciendum secūdo ꝙ hoc nomen continentia accipitur dupliciter a diuersis. Nam quidam continentiaz appellant per quam aliquis ab omni delectatione venerea abstinet. Et talis continentia est adhuc duplex. Quedam est principalis et perfecta. et illa est virginitas. Alia est secūdaria. que vocatur viduitas. Alij vero dicūt cōtinentiam esse ꝓpter quam aliquis resistit concupiscēcijs prauis que in eo vehementes existūt. et sic capit philosophus ꝯtinentiam in hoc libro. vt videlicet est habitus quo habens ipsum se tenet cum ratiōe ⁊ pugnat cōtra ꝯcupiscentias operando ꝯtra eas

Conclusio prima

Continētia primo modo accepta scz ꝓ habitu quo aliquis ab omni actu venereo abstinet ⁊ delectatione est virtus perfecta. Probatur conclusio. quia talis continentia est idem ꝙ virginitas vt dictum est. sed virginitas est virtus moralis perfecta. vt supra dictum est. ergo conclusio est vera

Conclusio secūda. ꝯtinentia secūdo modo accepta ꝑ habitu quo aliquis resistit ꝯcupiscentijs prauis non est virtus perfecta. sed habet aliquid de rōne virtutis. Prima pars ꝓbatur. qr virtuosus ꝙ virtutez delectabiliter operatur. sed ꝯtinens per ꝯtinentiam cū tristicia operat et cū difficultate. ergo ꝯtinētia illo modo accepta non est virtus ꝑfecta. Secūda pars patz. quia per continentiaz ratio firmatur contra passiones ne ab eis deuincat. non tamen ideo accedit ad perfectā rationem virtutis moralis fm quam etiam appetitus sensitiuus subditur rationi. Et ideo dicit philosophus ꝙ continentia non est virtus. sed quodāmodo mixta est cum virtute. inquantum scz habet aliquid de virtute ⁊ deficit in aliquo a virtute. capiendo tū nomen virtutis cōmuniter ꝓ q̄libet principio laudabilium operum continentia potest dici virtus Et hec de primo. Quātum ad secūdum

Dubitatur primo

In quo ꝯuenit et in quo differt ꝯtinentia vt hic accipitur cum virtute. Ad dubium respondetur ꝙ ꝯtinentia cōuenit cū virtute. eo ꝙ aliquo mō hz ipsam ⁊ operatur ꝯtra motū passionum. Sed differt a virtute perfecta qr virtuosus operatur per virtutem cum delectatione. sed ꝯtinens licet per ꝯtinentiam bona operetur. tamen cuz tristicia et difficultate operatur.

Dubitatur secūdo circa rationem in oppositum vtrū omnis habitus laudabilis possit dici virtus. Ad dubium respondetur ꝙ non si virtus ꝓprie sumatur. sed ad hoc ꝙ virtus sit habitus laudabilis requiritur ꝙ fm ipsum appetitus sensitiuus sic subdatur rationi ꝙ in eo insurgant vehementes passiones contrarie rationi. Et etiam requiritur ꝙ fm talem habituz homo delectabiliter operetur ⁊ sine difficultate. quod non ꝯuenit continēcie

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ad rationes Ante oppositū. Ad p̄mam dicitur q̄ philosophus condiuidit continentiam virtuti quantum ad hoc q̄ deficit a virtute. Ad secundam dicitur q̄ ille solus dicitur vere continens qui tenet se ab eo quod est ꝑm rationem peruersam rationi autez recte non opponuntur concupiscentie bone. et ideo proprie ⁊ vere continens est qui persistit in ratione recta abstinens a concupiscentijs prauis: non autem qui persistit in ratione peruersa abstinens a concupiscentijs bonis. sed hic magis potest dici obstinatus in malo. Ad terciam dicitur q̄ virtus perfecta abstinere potest a quibusdam licitis bonis inquantum sunt minus bona vt totaliter intendat perfectionibus bonis. ⁊ scd̄m hunc modum continentia primo modo accepta non solum abstinet ab illicitis sed etiam a licitis modo iam dicto. sed continentia secundo modo accepta (de qua ē hic ad propositum) nullum retrahit a licitis bonis.

Dubitabit autem vtiq̄ aliquis qualiter existimans recte incontinens est quis. scientem quidem igitur non aiunt quidam possibile eē Durum enim scientia existente vt estimabat socrates aliud quidem imperare ⁊ trahere ipsuz quemadmodum seruum. Socrates quidem enim totaliter pugnabat ad rationem vt non existente incontinentia. Nullum em̄ existimātem operari preter optimā. sed propter ignorātiam Iste q̄dem igitur sermo dubitat de apparentibus manifeste et optimum querere circa passionem si propter ignorantiam quis modus sit ignorantie. quoniam enim non existimat quidem incontinens existens ante in passione fieri mām. Sunt autem q̄dam qui hoc q̄dem concedunt. hoc autem non. Scientia q̄dem em̄ nihil esse melius confitentur. nullum autem operari preter opinatum melius nō cōfitentur. et propter h̄ incontinentē aiunt non scientiam habentem imperari a voluptatibus sed opinionem. Sed tamen siq̄dem opinio et non scientia neq̄ fortis suspicatio contratendens sed quieta. quēadmodum in dubitantibus venia ei qd̄ est nō manere in his ad cōcupiscentias fortes. malicie autē non venia neq̄ alioꝝ nulli vituperabilium: Prudentia ergo ꝯtratendente hoc enim fortissimum. Sed incontinens erit em̄ idem simul prudens ⁊ incōueniens. dicet autem vtiq̄ nullus prudentis esse operari volentem prauissima. Cuz his autem ostensum est prius quoniam actiuus quidem prudens. extremorum em̄ aliquis ⁊ habens alias virtutes Adhuc siquidem in eo q̄ est concupiscētias habere fortes ⁊ prauas cōtinens non erit temperatus cōtinens neq̄ cōtinens temperatus. neq̄ em̄ q̄ valde temperati neq̄ prauas habere. sed tamen oportet quidem. Si quidem em̄ bone concupiscentie prauus prohibens habitus non sequi. quare cōtinentia non omnis studiosa. si autem infirme et non praue nichil venerabile. neq̄ si praue ⁊ infirme nichil magnum. Adhuc si omni opinioni permansiuum facit ꝯtinentia praua. puta si et false. Et si ab omni opinione incontinentia egressiuum erit aliqua studiosa incontinētia. puta sophoclis. neoptolemus. inphilotete. laudabilis enim non permanēs. Quibus suasus est ab vlixe propter tristari mentiens. Adhuc sophisticus sermo mentiens dubitatio propter inopinabilia enim velle arguere vt sapientes sint cum attingunt factus syllogismus dubitatio fit ligata. est enim mens manere non velit propter non placere conclusum. procedere autem non possit propter soluere non habere sermonem Accidit autem ex quodam sermone imprudentia cum incontinentia virtus. contraria enim operatur quorum opinatur propter incontinentiam. opinatur autem bona mala esse et non oportere operari. quare bona et non mala operabitur. Adhuc in persuaderi operans ⁊ persequens delectabilia ⁊ eligens. melior vtiq̄ videbitur eo qui nō propter ratiocinatōem sz ꝓpter incontinentiam. Sanabilior em̄ propter

UVA. BHSC. IyR_098_1

dissuaderi vtiq; incontinens autem reus pro uerbio. in quo aimus quando aqua suffocat quid oportet adhuc bibere. Si quidem enim persuasus esset que agit dissuasus vtiq; quiescere. nunc autem non suasus nihil minus talia agit. Adhuc si circa omnia incontinentia est ⁊ continentia quis simpliciter incontinens nullus enim omnes habet incontinentias. aimus autem quasdam esse simpliciter dubitationes quidem igitur tales quedam accidunt. horum autem hec quidem interimere oportet. hec autem relinquere. Solutio autem dubitationis inuentio est. Primum quidem igitur ītendendum vtrum scientes vel non. ⁊ qualiter scientes. Deinde circa qualia continentem et incontinentem ponendum. Dico autem vtrum circa omnem delectationem ⁊ tristiciam vel circa quasdam segregatas ꝯ continentem ⁊ et perseueratiuum vtruz idem vel alter est. Similiter autem de alijs quecunq; cognata speculationis sunt huius: Est autem principium intentionis vtrum continens et incontinens sunt in circa que vel in qualiter habentes differentiam. Dico autem vtrum in circa hoc soluz esse incontinens vel non. vel in vt vel non sed in ex ambobus. deinde si circa omnia est incōtinentia ⁊ continentia vel non. Neq; enim circa omnia simpliciter est incontinens. sed circa que intemperatus: Neq; enim in ad hoc simpliciter habere. idem em̄ vtiq; esset intemperātie sed in sic habere. hic em̄ quidem ducitur eligens estimans semper oportere presens delectabile ꝑsequi. hic autez non existimat quidem persequitur autem. De eo q̄dem igitur quod est opinionem veram sed non sciam esse p̄ter q̄ incontinenter agunt nihil differt ad rationem. Quidā em̄ opinantium non dubitāt. sz existimant certe scire Si igitur propter quiete credere opinantes magis scientib; preter opinionem agunt nihil differt scientia ab opinione. Quidam enim credunt nihil minus quib; opinantur q̄ alteri quibus sciunt. Manifestat autem eraclitus. Sed quia dupliciter dicim⁹ scire etem̄ habens quidem non vtens autem scientia et vtens dicitur scire. Differt habētem quidem non speculantem autem ⁊ speculātem agere que non oportet agere ab eo qd̄ est habentem ⁊ speculantem. hoc em̄ videtur durū sed non si non speculās. Adhuc quia duo modi propositionum quibus oportet habentem vti quidem vtrasq; nihil prohibet operari que preter scientiam vtentem quidē vniuersali. sed non ea q̄ ꝑm partē. operabilia enim singularia differt autem ⁊ vniuersale. hoc quidem em̄ in seipso. hoc autem in re est. puta quoniam omni homini conferunt sicca. ⁊ quoniam iste homo. vel quoniaz siccum quod tale. Sed si hoc tale vel non habet vel non operatur. ꝑm vtiq; hos differt modos impossibile tantum vt videatur. Sic quidem scire nihil inconueniens aliter autem admirabile. Adhuc habere scientiam ꝑm alium modum a nūc dictis existit hominibus. in habere quidem enim nō in vti autem differentem videmus habitum. quare ⁊ habere aliqualiter et non habere. puta dormientem et maniam patientem ⁊ vinolentum Sed tn̄ sic disponūtur in passionibus existentes Ire em̄ ⁊ ꝯcupiscētie venereorū ⁊ quedam talium manifeste ⁊ corpus transmutant. quibusdam autem ⁊ insanias faciūt. Manifestū igitur quoniam similiter habere dicenduz incontinens his. Dicere autem sermones eos quia scientia nulluz signum. etem̄ in passionibus his existentes demonstrationes. ⁊ verba dicat empedoclis et p̄mum dicentes complectūtur q̄dē sermones. sciūt autē nequaq̄ opor-

UVA. BHSC. IyR_098_1

tetem cõnasci. hoc autẽ tempore indiget. qua re quemadmodum similantes sic existiman/ dum dicere et incontinens. Adhuc autez z sic naturaliter vtiqz aliquis respiciet causam. hec quidem em vniuersalis opinio. altera autem de singularibus est quozũ sensus iam propri/ us. cum autem vna fiet ex ipsis necessariũ con clusum hic dicere animam. in factiuis autem operari confestim. puta si omne dulce gustare oportet. hoc autem dulce vt vinũ aut aliquod singularium necessarium potentem et non p/ hibitum simul hoc z operari. Quando qui/ dem igitur vniuersalis insit prohibens gusta/ re. hoc autem quoniaz omne dulce delectabi/ le. hoc autem dulce hoc operatur. si forte con cupiscentia existente insit. hec quidem dicit fu gere hoc. concupiscentia autem ducit em mo uere vnam quam potest particularuz quare ac cit a ratione aliqualiter z opinione incontinen ter agere. Non cõtrarie autem fm seipsam sed fm accidens. concupiscentia enim contraria sed non opinio recte rationi. quare et propter hoc bestias non incontinentes. quoniam non habent vniuersalem opinionem. sed singulari um fantasiam et memoriam. Qualiter autem solutur ignoratia et rursus fit sciens inconti/ nens eadem ratio que et de vinolento et dor/ miente et non propria huius passionis quam oportet a phisiologis audire. Quia autez vl/ tima propositio et opinio sensibilis z principa lis actionum hanc vel non habet in passione ens. vel sic habet vt nõ erat in habere scire. sed dicere quemadmodum vinolentus que empe doclis et propter non vniuersale. neqz scientifi cum similiter esse videri extremum terminum vniuersalium. et videtur q querebat socrates accidere. nõ em principaliter esse visa scientia presente sit passio neqz ipsa attrabitur propter passionem. sed sensibili. de eo quidez igitur qs est scientem vel non et qualiter scientem cõtiz git incõtinenter.

Querit quarto. Utrum aliquis possit operari in/ continenter contra suam scientiam. rõne in eo recta per/ manente Arguitur primo q non. quia sic volũtas et ratio ab appetitu sensitiuo traherentur. sed hoc nõ potest fieri. qz appetitus est materialis. z materiale nõ potest ad se trahere imateriale. cuiusmodi sunt rõ z volũtas. z cõ firmatur. qz agens volũtariũ non agit nisi illud qõ appe/ tit. sed nihil appetitur nisi bonũ. ergo rõne pmanente rec ta nullus incõtinenter agit Secũdo arguit. si aliquis ageret contra suam scientiam hoc esset propter passionẽ sed hoc non potest esse. quia passio non potest trahere sci entiam. nam in homine nihil videtur fortius scientia. mo/ do fortius non vincitur a debiliori. Et confirmatur. qz dignius natum est trahere z vincere minus dignum. er go si ratio recta manserit in continente ipsa in opere im/ pedit incõtinentem Tercio arguitur sic. incõtinens tẽ pore quo incontinenter agit enũciat se malum agere. er/ go in eo ratio non permanet recta In oppositũ est phi/ losophus in textu. Primo videbitur de quesito. secũdo erũt dubia. Quãtum ad primũ

Sciendum primo

Qz postqz philosophus posuit quedã probabilia circa continentiam z incõtinentiam. Hic cõsequenter mouet dubitationes circa ipsa probabilia. Quarum prima est questio presens que mouetur circa terciuz probabile de actu continentis et incontinentis. Secũda dubitatio est circa quintum probabile. quod est de comparatione con tinentie ad prudentiam. que talis est. vtrum incontines habeat prudentiam ptradicentem. id est que in contrari/ um tendit. Tercia dubitatio est circa quartum probabi le. quod est de comparatione continentie ad temperanti am. et est vtrum continens sit temperatus. et incõtinẽs intemperatus. Quarta dubitatio est circa secũdum pro babile. quod est de diffinitione continentie. et est vtrũ scz continens sit idem q permansiuus in ratione. Quinta dubitatio est circa primum probabile. quod erat de bo/ nitate z malicia continentie z incontinentie. et est vtruz continentia sit bonorum et laudabilium. et incontinẽtia prauorum et vituperabilium. Sexta dubitatio est circa sextum probabile. quod est de materia ptinentie z incon tinentie. et est vtrum continentia et incontinentia non so lum sint pcupiscentiarum. sed etiam ire lucri z aliorum huiusmodi. Et harum dubitationum solutiones ponit philosophus in hoc septimo. non tamen eodem ordine quo probabilia posuit. nec quo dubitationes induxit. sed fm q exigit ratio doctrine. prout scz solutio vnius dubi/ tationis ex altera dependet. Pro solutione prime dubi/ tationis que est questio presens

Sciendum est secũdo. q incontinẽs z intemperatus diuersimode se habent circa eandem materiam. scz circa delectationes tactus. incontinens em habet rõnem non rectã. vtputa q fornicatio est pmittẽda. et ideo nõ ex elec tione sed ex passione sequtur prauas pcupiscentias. Et in temperatus habet rationem quersam. z ideo ex electiõe

UVA. BHSC. IyR_098_1

et determinato proposito exequit delectatōnes. Ex hoc igitur est dubitatio presens mota. scz vtrum recta ratiōe permanēte ster aliquid incōtinēter agere. Pro cuius solutione premittūtur aliqua preambula. Primum est. q duplex est syllogismus. s. speculativus qui ordinatur ad ostendendum conclusionem esse veram. z practicus qui ordinatur ad finaliter ostendēdum conclusionem esse operabilem a nobis. Aliud preambulum ē. q due sunt propōes syllogismi practici. s. maior z minor. quarum quidem minor de necessitate est particularis. cum operatio sit singularium. Potest igitur titulus questionis sm tres diuersitates cognitōis intelligi triplr. Primo sic. vtrum contingat aliquid operari contra sciētiam propositōis vis rōne recta pmanente. Est em quedam cognitio vniuersalis. vt cognitio huius propōis. nullum delectabile est inordinate prosequēdum. Et alia cognitio est particularis vt cognitio huius propōis. hoc delectabile quod est inordinatum nō est prosequēdū. Alius sensus est. vtrū contingat aliquē operari contra sciam habitualem sine actuali cōsideratōe. Alia est actualis que est cum actuali cōsideratione. Et quia in habitu duplr habetur scientia. vno modo in habitu libero z expedito. alio modo in habitu ligato. Et differunt iste due cognitiones habituales. quia in cognitiōe habituali libera habens quādo vult actualiter desiderat sine mutatione aliqua. Sed habens habitum ligatum nō exit in actum quādo vult sine mutatiōe aliqua in eo facta. vt ebrius in fantasia ligatus propter motum fumorum nō est natus speculari nisi post cōsumptionem fumorum impediētium eius fantasiam. Et sīr de mētiam patiens nō potest actualiter cōsiderare nisi remota turbatione quam patitur

Conclusio prima.

Recta ratiōe permanēte z integra quo ad maiorem z minorem sm actus nō potest quis incōtinēter agere. sed rōne recta pmanēte sm actum quo ad maiorem tm̄ pōt qs incōtinēter operari. Prima pars patet. quia sic contraria operaretur. maior em z minor in syllogismo practico conclusionem habent in opere Si igitur minor debite sumatur sub maiori necaria cōclusio cognoscitur. sicut in syllogismo speculativo cognita maiori z minori. z minori debite subsumpta sub maiori simul cognoscit cōclusio Exemplum de syllogismo practico qui potest sic dari nulla fornicatio est facienda. sed aliqua fornicatio est delectabilis. ergo nō omne delectabile est faciēdum. Secunda pars probatur. quia habens talem cognitionem nō actualiter subsumit minorem sub maiori. ergo potest operari actualiter z iudicare cōclusionem repugnātem cōclusioni syllogismi practici esse bonam Conclusio secūda. incontinens habet rectam rationem cum cognitōne maioris sm actum z habitum. tamen nō liberum sed ligatum. Probatur cōclusio. quia bestie nō dicuntur cōtinentes neq incontinentes. quia rationem nō habēt. Unde incōtinens est qui habet ratiōem. sed ei nō immanet. ergo incontinēter operās habet ratiōem rectam cum cognitiōe maioris sm actum z sm habitū. vt dicat actu z cōsideret nullum delectabile esse prosequendū. z habet cognitiōem boni in habitu ligato. vt potest cognoscere aliquā delectatiōem inordinatam. puta illam quā prosequi nō esse prosequēdam. hanc tamē actualiter nō considerat esse delectationem inordinatam. Ex quo patet q in incōtinēte nō tota liter extinguit ratio. qm̄ scz in vniuersali habeat sciam. veram. vtputa si ex pte rōnis hec propositio vis nulli dulce est gustandū Et vltra cōcupiscentia dicat. omne dulce est delectabile. tunc passio appetitus absorbet iudiciū rōnis quo ad minorē. et subsumit sub vniuersali appetitus et non sub vniuersali rationis: z sic sequtur opatio incontinentis Et hec de prīo articulo

Quantū ad secundū

Dubitatur prima

Utrum aliquis possit firmius adherere debili opinioni q̄ alter sue scientie Respondet ad dubium q non. si vter q̄ credat se esse taliter habituatuz sicut est Sed si habēs opinionem debilem hymaginetur se habere eam p̄ propositiones vles necessarias z credat eam esse sciam potest firmius vel eq̄liter vel fortiter adherere sue opinioni sicut alter sue scientie Et huic cōcordat dcm̄ Auerrois. q fides vel opinio vulgi fortior est scientia vel eque fortior. z hoc etiam dicit textus. Dubitatur secundo. vtrum possit impedire actualem considerationem eiusdem sm habitum Ad dubium respondetur q sic. et hoc cōtingit multipliciter. Uno modo impeditur aliquis si non velit considerare. quod contingit quando voluptas ad aliud inclinat. vnde passio multotiens trahit voluntatem Alio modo impeditur aliquis ab actuali consideratione propter passiones immutantes corpus. sicut in ebrio vel demente. Similiter multis modis contingit q appetitus sensitiuus passionatus extinguit iudicium rationis Uno modo quando appetitus vehementer fertur in suum appetibile tanq̄ in finem. vnde appetitus inquantum corruptibilis est naturalis est. et sic non est obediens rationi. scz inquantū ab anima est obrdit rationi. igitur primi motꝰ nō sunt criminosi. Allicitur igitur voluntas appetitu sensitiuo tanq̄ vehementer moto ex pulsu passiōis. z sic ei cōsentit. z auertit se a iudicio rationis. nec vult audire rationem Secundo modo cōtingit hoc ex parte fantasie quā admodum em̄ organum sensituū ebrij impeditur p motus fumoꝝ. sic in incontinente impeditur p motum passionū Et hec de secundo articulo.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur: q appetitus trahit voluntatem mediante rōne peruersa z per appetitum corrupta. licet hoc non posset facere appetitus virtute propria: Ad confirmationem patet solutio ex dictis Ad secundam dicitur. q licet scientia sit fortior passione et opinione si sit in actuali consideratione. tamen habens habitum scientie z non actum p̄t operari contra suum habitum. impossibile est tamen habentem actualem z habitualem considerationem taz de maiore q̄ de minore contra suam scientiam operari

Ad confirmationem eius dicitur: q non extinguitur ratio scientie que est circa vniuersalia. sed que est circa iudicium particulare. quod pertinet ad partem sensitiuam quodammodo impeditur. tamen pro omnibus. hymaginandum est q omnes virtutes anime radicantur in eadem essentia anime. Ideo quando virtus sensitiua vehementer expulsat trahit virtutes virium superiorum et eas in opere impedit. Ad terciaz dicitur. q aliquis potest dicere aliquam propositionem et eam non intelligere vel habere affirmationem eius in corde. Multi enim vt dicit pl̄us pronunciant verba empedoclis tradentis suam philosophiā metrice: qui tamen eā non intelligunt

UVA. BHSC. IyR_098_1

Unde videt q licz incõtinẽs verũ dicat. z id quod est re ctũ. tñ oppositum eius (qđ dicit) iudicat esse malũ.

Trum aũt est aliquis incõtinẽs simpli citer vel oẽs ſm partem. z si est: circa qualia dicẽdum deinceps. Quoniam quidem igitur circa delectationes z tristicias sunt z cõtinẽtes et perseuerantes z incontinẽtes z mol/les manifestum. Quia autez sunt hec quidem necessaria faciẽtium delectatõem. hec autem eligibilia q̃dem ſm seipsa. habẽtia aũt supabũ dantiam necessaria q̃dem corpalia. Dico autẽ talia z que circa cibum z venereorũ oportuni/tatem. z talia corpalium circa que intpantiam posuimus z temperãtiam necessaria quidem nõ eligibilia autem ſm seipsa. Dico autem pu ta victoriam honorem diuitias z talia bonoꝝ z delectabiliũ. Eos quidem igitur qui adhuc preter rectam rõem superexcellunt eam que in ipsis quidem simpliciter non dicimus incõti/nẽtes. apponẽtes autem pecuniarum inconti/nẽtes z lucri z honoris z ire. simpliciter aũt nõ vt alteros z ſm similitudinez dictos. quemad modum homo qui olimpia vicit. illi autẽ com munis ratio a propria parum differebat. sed tamẽ altera erat. Signũ autem. incõtinentia quidem eñ vituperat nõ vt peccatum solũ. sed vt malicia quedam vel simplr existens vel ſm quandam partem. horũ aũt nullus. Eorũ aũt que circa corporales voluptates circa q̃s dici mus temperatum z intemperatũ. vel q̃ nõ eli/gendo in nõ eligere delectabiliũ persequens su perabundantias z tristium fugiens esuriei z si tis et caloris z frigoris. et omnia que circa ta ctum z gustum. si preter electionem z intelllec tum incõtinens dicit. nõ ſm appositioem quo niam circa hec quemadmodum ire. sed simplr solũ. Signũ aũt etẽ molles dicũt circa has circa illarum aũt nullam.

Querit quinto Utrũ ꝓtinẽtia z in cõtinẽtia sint circa ꝓcupiscẽtias delectationũ gustus z tact⁹. Arguit pri mo q nõ. qz ꝓtinẽs est pmãsiuus in rõe. z incõtinens est egressiuus a rõne. g̃ ꝓtinẽtia z incõtinẽtia sunt circa ea q̃ maxime abducũt hoiem a rõe sed ira z timiditas magꝫ abducũt hoiem a rõe q̃ delectatiões gustus z tactus. vt terror periculoꝝ. multoꝝ q̃ stupefacit hoiez. igit Scõo arguit vt dr textus. ꝓtinẽtia z incõtinẽtia sunt circa dele ctatões venereas. sed nõ ois delectatio gustus z tactus est venerea. g̃ ꝓtinẽtia z incõtinẽtia nõ sunt generalr circa delectatões gustus z tactus. Tercio arguit. delec/tatões ſm tactum sunt in multiplici dñia. nã q̃dam sunt humane z q̃dam bestiales. ſz ꝓtinẽtia z incõtinẽtia nõ ſt circa delectatões bestiales. g̃ nõ debẽt generalr dici circa delectatões gustus z tactus In oppositũ est phs in te xtu. Primo videbitur de q̃sito. scõo erũt dubia. Quan/tum igitur ad primum

Sciendum primo

Qꝫ posta p̃s phs ostẽdit q preter sciam aliquis põt prave opari. p qđ potest sciri q̃d sit ꝓtinẽtia z q̃d incõtinẽtia. hic ꝓter determinat de materia ꝓtinẽtie z incõtinẽtie. ſ. de delectatõibus z tristicijs. Pro quo notat phs q eorum que faciunt delectatõem hoi. q̃dam sunt neccãria ad vitã humanã q̃ sunt q̃dam corpalia. que sunt tpantia z intẽ/perantia. z hec sunt duplicia. nam q̃dam sunt neccãria ad ꝓseruatõem indiuidui. vt cibus z potus. Alia sunt neccã ria ad ꝓseruatõem spẽi. vt coitus. Alia vero sunt neccãria hmõi que nõ sunt neccaria homini. sed considerata ſm se sunt eligibilia hoi. quibus in eis posſit eẽ supabũdãtia z de fectus. sicut sunt victoria diuitie honores z alia huiusmo di bona delectabilia Sciẽdum secũdo q nomen ꝓtinẽ tia ĩportat quãdaꝫ refrenatõem inquãtum scz aliquis se ꝓtinet ne insequat passiones. Et ideo ꝓtinentia dr esse circa illas passiones que impellunt ad aliquid prosequẽ/dum. in quibus laudabile est vt ratio retrahat hominez a tali psecutione. nec proprie est ꝓtinẽtia circa illas passio nes que ĩportant quãdam retractionem. sicut sunt ti/mor z alia hmõi. nam in his laudabile est firmitatem ser uare. pseqndo qđ rõ dictat. Unde cum naturales incli nationes sint principia omnium superueniẽtium. sequit q passiones tanto vehemẽtius impellũt ad aliquid pse/quẽdum quanto magis insequunt inclinatõnem nature que precipue inclinat ad ea que sunt necessaria. vel ad cõ seruatõem indiuidui. sicut sunt cibus z potus. vel ad con seruatõem speciei sicut sunt actus venereorum. quoruꝫ delectatões ad tactum ptinent.

Conclusio prima

Cõtinẽtia z incõtinẽtia nõ sunt circa ꝓcupiscẽtias delec tabiliũ nõ necessariorũ. Probat phs. qz in talibus delec/tationibus nõ dicimus homines simplr incõtinentes. ſz cũ aliqua additione. puta incontinẽtes pecuniarum lucri honoris vel ire z cẽtis. sp ꝓtinentie aliquid addẽdo. igit zc Scõo pbat phs cũ signo. quia incõtinẽtes nõ solum vt peccãtes vituperamus. sed etiã vt malos. sed nullus sup abundãs in delectatõibus delectabiliũ nõ neccariorũ vi/tupat vt mal⁹. qz ei⁹ appetitus tẽdit in bonũ. sed solũ vi tupat vt peccãs. qz vltra q̃s oz tẽdit in bonũ. g̃ ꝓtinẽtia z incõtinẽtia nõ ſt circa delcãtões delcabiliũ nõ neccariorũ

UVA. BHSC. IyR_098_1

Cōclusio scđa. ꝓtinētia ⁊ incōtinētia sunt simplr circa ꝺcupiscētias delectabiliū: necessariorum que sunt delectabilia fm gustum ⁊ tactum Probatur quia ꝓtinēs simplr noiatur quasi tenēs cum ratōe resistens ꝺcupiscētijs magnis delectationū gustus ⁊ tactus. Et incōtinēs ꝺr ꝓtra rōem insequēs ꝺcupiscētias talium delectationum gustus ⁊ tactus. Et iō dicit phs q illi ſtʒ incōtinētes simplr ⁊ nō cum aliqua additōe q male se habēt circa voluptates coꝛpales. circa quas est ꝓtantia ⁊ intēperātia. non ita q ex electōe ꝓsequāt superabūdantias delectationum. et fugiat tristicias vt famem aut sitim ⁊ silia. que ꝓtinent ad gustū ⁊ tactū. sed q; ꝓter rectam electōem quā habēt ex ꝓter intellectū rectum q in eis est, ꝓsequunt ⁊ fugūt ꝑ dicta Scđo probat phs idem p signū. quia mollicies est ꝓpinqua ꝓtinētie ⁊ incōtinētie. sed mollicies est circa concupiscētias harū delectationū ⁊ tristicias. nā molles dicūtur hoīes q nō pūt pati famem aut sitim aut aliq̄d hmōi et qui nō pūt sustinere pauꝛtatē. g̃ ꝺclusio vera. Itē pbatur ex scđo notabili. Et hec de pmo. Quātū ad scđm

Dubitatur ꝓmo.

Circa signū phi ad probādum pmā ꝺclusionē. quo ꝺnt petm ⁊ malum. Ad dubiū respōdet, put sufficit ad ꝓpositum q; sic differūt. q; petm potest ꝓtingere cū aliqs ꝓsequit aliquod bonū sed inoꝛdinate. sed malicia est p quaz tendit in aliquod malū. puta cū rō ⁊ appetitus tendūt in malū. ⁊ hec malicia opponit virtuti. Alia est malicia fm ꝓtem quādam. q; scz appetitus tēdit in malū. nō aūt rō. sicut ꝓtingit circa incōtinētiam. Dubitat scđo. vtruz incōtinēti debeat venia Ad dubiū respōdetur q non. q; licet ꝓpter passionem operetur. hec tamē passio nō debet eum excusare. q; nō omes apponūt sufficientiā diligentie ad repellēdum id quod agit esse malū ⁊ ꝓtra rōem rectā quā habet de vniuersali. Et hec de secūdo.

Ad rationes ante oppositū. Ad pmā dicitur. q licet timiditas et ira magis abducunt hominem a rōe q̄ſ alique delectatōes gustus ⁊ tactus. suis tamē nominib; impoꝛtāt quādam retractōem ⁊ nō refrenatōem. ⁊ ideo circa eas sunt alie virtutes. vt foꝛtitudo ⁊ mānsuetudo. Ad scđam ꝺr. q ꝓtinētia ⁊ incōtinentia pfectius habent esse circa alias delectationes venereas q̄ſ circa delectatōes gustus ⁊ tactus. tamen delectatōes veneree nō sunt materia adequata. Ad terciam ꝺr. q circa delectatōnes bestiales nō sunt ꝓtinētia ⁊ incōtinentia simplr. cuius causa ē. qa ꝓtinentia est bonū rationis humane. ideo attēditur circa passiōes hoīm generales. ideo ꝓtinētia ⁊ incōtinētia nō sunt circa delectiones bestiales.

Et ꝓpter hoc in idem incōtinētem ⁊ intemperatū ponimus. ⁊ ꝓtinētem ⁊ tpatum. sed nō illoꝝ nullū ꝓpter circa eaſdem aliq̄liter voluptates ⁊ tristicias esse. Hij aūt sunt quidē circa hec. sed nō similit sunt. sed hij q̄dem eligūt. hij aūt nō eligūt. ꝓpter qđ magis intpatum vtiq; dicemus. qm̄ neq; ꝺcupiscens vel quiete ꝓsequitur superabūdantias ⁊ fugit moderatas tristicias. q̄ſ hunc qui ꝓpter concupiscere valde. quid enim vtiq; ille faceret si adesset concupiscentia iuuenilis. ⁊ circa necessarioꝝ indigentias tristicia foꝛtis. Quia autem concupiscentiaꝝ ⁊ delectationū he quidem sunt genere bonoꝝ ⁊ studiosoꝝ. delectabilium aūt quedā natura eligibilia. quedam autem cōtraria horuz q̄dam autem intermedia quēadmodum diuisimus ꝓius. puta pecunie ⁊ lucrum ⁊ victoria et honoꝛ. Ad oīa autez ⁊ talia ⁊ intermedia non in pati ⁊ cōcupiscere ⁊ amare vituꝑantur sed in aliqualiter ⁊ supabundare. Propter qđ quanti qui ꝓter rōnem vel dominant vel ꝓsequunt eoꝝ que natura aliquid pulchꝛoruz ⁊ bonoꝝ. puta circa honoꝛem ⁊ magis q̄ſ oporteт studentes. veluti circa filios ⁊ parentes Et em̄ hec bonoꝝ ⁊ laudantur qui circa hec studeнt. sed tamen q̄dam supabundātia ⁊ in his si quis quēadmodū nyobe rebellet ⁊ ad deos vel quemadmodū satirus philopateꝛ cogniominatus circa patrem valde em̄ videbat desipere. Malicia q̄dem igitur nulla circa hec est ꝓpter id quod dictū est quoniā natura eligibilium vnūquodq; est, ꝓpter seipsum: ꝓaue autē est. fugiēde ſtʒ ipsoꝝ supabundātie. Silr autē neq; incontinentia. incontinentia em̄ non solum fugiendoꝝ. sed ⁊ vituperabiliū est Propter similitudinē autem passionis apponentes ad incontinentiam circa vnumquodq; dicūt. puta malum medicum ⁊ malum hypocritam quem simplr vtiq; non dicerent malum. quemadmodū igitur neq; hic ꝓpter nō malicia esse vnāquāq; ipsaꝝ. sed in fm analogum simile sic videlicet ⁊ illic estimandū solā incontinentiam et ꝓtinentiā esse q̄ſ est circa eadē tpantie ⁊ intēperantie. circa iram aūt fm similitudinē dicimus. ꝓpter qđ ⁊ apponētes incōtinentem ire quemadmodū honoꝛis ⁊ lucri aimus.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Questiones versoris

Queritur

Sexto. vtrū incontinētia sit melioꝛ intemperātia Arguit᷑ q᷑ nō qꝛ intpatus est melioꝛ incō ttnēte. g᷒ intemperātia est minus mala q᷒ incōtinētia. Añs patet. quia intpatus ex psuasione ad hoc opatur mala. incōtinēs vero ex passione

Scēo sic. incōtinētia t intēperātia in idem ponunt᷑ vt dicit text⁹. ergo incōtinētia nō est melioꝛ intēperātia. Tenet ꝓnīa. qꝛ quecūq; vni t eidē sunt eadē. illa inter se sunt eadem Tercio arguit᷑ q᷑ ꝓtinētia sit melioꝛ tpantia. qꝛ habitus exīs in melioꝛi subiecto ē melioꝛ. sed ꝓtinentia est in melioꝛi subiecto q᷒ tēperātia. igitur ꝛc. Minoꝛ ptz qꝛ ꝓtinētia est in volūtate. t tpantia ꝓcupiscibili. Et maioꝛ patz. qꝛ receptū est in recipiēte ſm modū recipiētis.

In oppositum est pḣs in textu. Primo videbiᷣ de q᷒sito. scēo erūt dubia Quantū igitur ad p̄mum

Sciendum primo

Q᷒ posq; pḣs ostēdit delectatōes humanas t eas distinxit t ostēdit qūo aliquis diuersimode circa eas p̄t dici ꝓtinēs t incōtinens. hic ꝓnter ex dictis infert q̄daꝫ coꝛelaria. quoꝝ primū est. q᷑ in eodē ponūtur incōtinēs t intpatus. nō tamē ita q᷑ vnū sit alterū. sed quia sunt eq̄liter circa idem .ſ. circa coꝛpales voluptates t tristicias. ſz nō eodem mō. qꝛ intemperatus operatur cū electōe. sed continēs t incōtinēs sine electione. Scōm coꝛelarium est q᷑ magis peccat t vituꝑatur intēperatus q᷒ incōtinens. et sic intēperatus est peioꝛ incōtinēte. Sciēdum scēo. q᷑ ꝓtinens t incōtinēs nō differūt ſm rōem t appetitū cōcupiscibilem. qꝛ vterq; habet rectam rōem t appetitum. ſz sic nō est de tpato t intpato. qꝛ tpatus hz appetitū ꝓcupiscibilem sic domitū q᷑ nō hz prauas ꝓcupiscētias. t intēperatus habet appetitū totaliter depꝛauatū

Conclusio prima.

Tpantia est melioꝛ ꝓtinētia. Probaᷣ ꝓclusio. quia tpantia est virtus pfecta vt supꝛa dictū est. cōtinētia vero non igitur ꝛc. Item tpatus melioꝛ est ꝓtinēte. igiᷣ Añs patz qꝛ melius est nō operari malū t nō habere malas ꝓcupiscentias. sed tpatus nō operatur malū nec habet prauas ꝓcupiscētias. ꝓtinēs vero licet nō opetur malū habet tamē prauas ꝓcupiscētias. g᷒ tpatus melioꝛ est ꝓtinēte Itē ꝓbatur ꝓclusio. qꝛ bonū virtutis laudaᷣ ex hoc q᷑ est ſm rōem. sed plus viget bonū ratiōis in temperato in q᷒ appetitus sensitiuus subiectus est ratiōi t quasi a ratōe domitus. q᷒ in ꝓtinēte in quo appetitus sensitiuus vehemēter resistit rōi p ꝓcupiscētias prauas. g᷒ ꝓtinētia ꝓpaᷣ ad tpantiam sicut impfectū ad pfectū Cōclusio scēa. intēperātia est peioꝛ incōtinētia. Probaᷣ. qꝛ si vnū oppositorū est melius opposito alterius. suū opositū erit peiꝰ opposito alterius. sed tpantia melioꝛ est ꝓtinētia. ergo intēperātia erit peioꝛ incōtinētia. Scēo probaᷣ. qꝛ opari malū ex electione peius est q᷒ opari malū ex passione. sed intēperatus opatur malum ex electōne. incōtinēs vero ex passiōe. ergo intpantia erit peioꝛ incōtinētia Vnde dicit pḣs q᷑ intēperatus peccat pſequēdo supfluas delectatōnes. t fugiendo moderatas tristicias. t nō qꝛ patiaᷣ ꝓcupiscētiam. sed incōtinēs peccat ꝓpter vehemētem ꝓcupiscētiam. quem absq; ꝓcupiscētia peccat q̄d faceret si adesset fortis ꝓcupiscētia. qualis est ꝓcupiscētia iuuenum Et si esset fortis tristicia circa indigētias necessariorum. Et hec de primo articulo. Quātum ad scōm

Dubitatur primo

Quot t que sunt genera delectabilium Ad dubiū respondetur ſm textū q᷑ sunt tria que ſm naturā sunt eligibilia ad que sc̄z natura inclinat Alia sunt nō naturalia. sicut sunt illa q̄ sunt cōtra inclinationem nature Alia sunt media inter ista. sicut patet de pecunia honoꝛe lucro t victoꝛia Et circa hec nō vituꝑant᷑ aliqui. ex hoc solū q᷑ patiūtur eoꝝ ꝓcupiscentiā t amoꝛē. sed ex mō cōcupiscēdi q̄ est supabundans Et ꝓmissis ꝓcludit pḣs q᷑ illi q̄ ꝓpter rōem vel hñt vel ꝓsequunt᷑ naturaliter pulchꝛa nō vituꝑantur quasi mali vel illi q̄ studeꝛ circa honoꝛē addiscendum vel circa curam filiorū vel parentuꝫ magis q᷒ oꝑtet. nam hec sunt bona q̄ circa ipa studeꝛ vt laudāntur. sed tamē in talibus potest esse q̄dam supabundātia viciosa. sicut si aliqua mulier ꝓpter amoꝛē filiorū supfluū contra deū rebelleꝛ ꝓpter filiorū moꝛtem. sicut fecit moltes Vel si quis ꝓpter nimiū amoꝛem parentū aliquid in ſpiēter agat. sicut satirus q̄ vocatus est philopater. id est amoꝛ patris videbitur insipere ꝓpter nimiū amoꝛez quē habuit circa patrē Arestoteles concludit q᷑ circa p̄dicta non est malicia. quia vnumquodq; ipsoꝝ in se cōsideratum est natura eligibile. sed sole supabundantie ipsoꝝ sunt pꝛaue t fugiende Et sil᷑ hec incōtinentia est simpl᷑ circa p̄dicta. quia incontinentia non solū est fugienda sicut peccatū. sed etiā est vituꝑabilis siue turpis. t ideo circa delectationes coꝛpales que sunt turpes t viles est ꝓpꝛie incōtinentia. que q̄dem delectatōes nō sunt hmōi attendende nisi ꝓpter necessitatē Dubitatur secundo. q᷒re circa delectabilia nō necessaria ponitur incōtinētia cū additione vt dictū est supꝛa. Ad dubium rñdetur q᷑ hoc est ꝓpter ſimilitudinem passionis. nam sicut aliquis ītemperate concupiscit voluptates coꝛpales. ita etiam pecunias et alia huiusmodi p̄dicta Et ē ſimile cuz dicim⁹ aliquem hominem esse malum medicum. qui tamen non dicitur simpl᷑ malus. In his ergo que dicunt᷑ sic esse mala non dicimus maliciā simpliciter circa vnūquodq; ipsoꝝ. sed circa quandā ꝓportionabilitatē t ſimilitudinem quia sc̄z ita se habet malus medicus ad ea q̄ sunt hmōi ita etiam in genere continentie solam illam dicimus continentiam t incōtinentiā simpliciter. que est circa eadē cū tpantia t intpantia Sed circa iraz dicimus īcontinentiā cum additione appellantes ipsam incontinentiā ire. et sic de alijs Et hec de secundo articulo.

Ad rationes

ante oppositū Ad primā oꝛ q᷑ inconti nens est facilius sanabilis q᷒ intpatus. nam p̄t castigari monitionib⁹ t p assuefactionē relinquēdi malas cōcupiscentias. Sed intpatus est male habituatus. nec p̄ moniones p̄t sanari Et licetur aliq̄n agat male ꝓpter psuasionē. ipe tamē credens malum esse bonuz ꝓpter quersum appetitū siue psuasionem ageret malū Ad scēam pz solutio ex dictis Ad terciam oꝛ q᷑ habitus nō capiunt bonitatem a suo subiecto. sed magis ab actu vltimo vel materia circa quā sunt. mō tpantia hz melioꝛez materiā circa quā q᷒ ꝓtinentia vt dcm est. Aliter p̄t solui ista ratō sc̄z q᷑ voluntas ꝓpinquioꝛ est rōni q᷒ vis cōcupiscibilis. iō bonū rōnis ex quo virtus laudaᷣ est magis ex hoc q᷑ pertingit nō solum vsq; ad voluntatē. sed etiaz vsq; ad vim cōcupiscibilem. qō etiā accidit intpato. q᷒ si ptingat solus ad voluntatem: quod accidit in continente.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Quia autē sunt quedā quidem delectabilia natura. ⁊ horum hec quidē simpliciter. hec autem ſm genera ⁊ animaliū ⁊ hominū. hec autem non sunt. sed hec quidem propter orbitates. hec autē propter consuetudines fiunt. hec autem propter pernicioſas naturas. Est ⁊ circa horū singula siles videre habitus Dico aūt bestiales puta eam hominez quā dicunt pregnātes rescindentē pueros deuorare. vel qualibet bestialitate gaudere aiunt quosdam silue/ strium circa pontum. hos quidez crudis. hos autem hominū carnibus. hos aūt pueros cō modare ad inuicem in conuiuiū. vel circa phalarim dictum hīj quidem bestiales Hīj autem propter egritudines fiunt et maniam quibusdam. quēadmodum matrem sacrificans ⁊ comedens ⁊ conseruī epar. Hīj autem egritudinales vel ex consuetudine. puta pilorū euulsiones ⁊ vnguium corrosiones. Adhuc autē carbonum ⁊ terre. cum his autē que venereorum masculis. his quidē eīm naturata. his autez ex consuetudine accidūt. puta assuefactis ex pueris. Quantis quidez igitur natura causa hos vtiq; nullus diceret incontinētes. quemadmoduz neq; mulieres quoniaz nō ducūt sed ducūtur. similiter autē ⁊ egrotatiue habētiby ꝓpter ꝓsuetudinē. Habere quidez igit singula horū extra terminos est malicie. quēadmodum ⁊ bestialitas. habentē aūt superare vel superari nō simpliciter incōtinētia. sed que ſm similitudinem quemadmodū ⁊ circa iras habentē hūc modū passionis. incontinentē autē nō simplr dicendum. Omnis eīm superabūdās malicia ⁊ insipientia ⁊ timiditas ⁊ intēperantia ⁊ crudelitas he q̄dem bestiales. he aūt egritudinales sunt. Hic quidē eīm natura talis qualis timere omnia. ⁊ si sonū faciat mus ſm bestialē timiditatem timidum. hic aūt iniuste mustelam timuit ꝓpter egritudinem. Et insipientium hīj quidem ex natura irrationales ⁊ solum sensu viuentes bestiales. quemadmodū quedam gentes longe barbarorum. hīj autem ꝓpter egritudines puta epilenticas vel manias egritudinales. Horum autem est quidem habere quedam quandoq; non supari autem. dico autē puta si phalaris tenuit concupiscens puerum comedere. vel ad venerorum incontinentē delectationem. est autem supari non solum habere. Quemadmodum ⁊ malicia. que quidē ſm hominem simpliciter dicitur malicia. que autem ſm appositionem quoniam bestialis vel egritudinalis. Simpliciter autez non ſm eundem modum videlicet ⁊ incontinentia est hec quidem bestialis. hec aūt egritudinalis Simpliciter aūt que ſm humanā intpantiam solū qm̄ quidem incontinentia ⁊ continentia est solum circa que est intpantia ⁊ tpantia. ⁊ quoniam circa alia est alia spēs incontinentie dicta ſm metaphorā ⁊ nō simplr manifestum.

Queritur septimo

Vtrū cōtinentia ⁊ incōtinētia sint circa delectatōes humanas ⁊ bestiales Arguit̄ q nō. Et ꝓmo q non sint circa delectatōes humanas tanq̄ circa materiā ꝓpriam q ſm Ambrosiū ꝓmo de officijs. cōtinentia est in omni actu hoīs. sed nō ois actus humanus ptinet ad delectationē. igit̄ ⁊c. Scdo arguit̄ ad idem. q ſm Tullium secūdo rethorice. ꝓtinentia est ſm quā cupiditas gubernatiue regit̄. sed cupiditas est in diuitijs ⁊ nō in delectationibus humanis. g̃ ꝓtinentia nō est circa cōcupiscētias hūanas Tercio arguit̄ q ꝓcupiscētia sit circa delectatiōes bestiales. q in talibus cōcupiscētijs est immansio rōnis et egressio a rōne. sed cōtinens est idem qđ pmansiuus rōni. igit̄ ⁊c. In oppositū est phs in textu. Primo videbitur de quesito. De secundo aūt erunt dubia.

Quantū igitur ad primum.

Sciendum primo

q postq̄ phus ostendit q diuersimode est aliquis continens ⁊ incontinens dictus ſm diuersas considerationes humanas. hic consequenter ostendit q diuersimode dicitur aliquis cōtinens circa delectationes humanas ⁊ bestiales. Primo ostendens diuersitatem delectationū humanaz ⁊ bestialiū. Et deīn quō diuersimode circa eas dicatur continētia et incontinentia Primo igitur dr q de

UVA. BHSC. IyR_098_1

lectationum quedã sunt fm naturã. quedã non. z vtraq; subdiuidit̃. nam naturalium delectationũ quedam sunt delectabilia hoi habenti gustum. alia vero ꝯbusdam diffrẽtijs aialium. naz alij cibi sunt delectabiles animalibus comedẽtib; carnes. z alij aialibus comedẽtibus fructus Et colericis delectabilia sunt naturalr frigida. que temperant eorum ꝯplexionẽ. flegmaticis vero calida. Similiter delectabiliũ nõ naturaliũ quedaz sunt ꝓpter egritudines corporales supueniẽtes. aut etiam ꝓpter tristicias aialis. ex q̃bus trãsmutatur natura ad aliam dispositiõem. vt propter furiam vel aliquid hmõi. sicut de quodam legitur q̃ sacrificauit matrem suam z comedit eam et q̃ etiã occidit seruum suum z eũdem comedit. Alia sũt delectabilia nõ naturalia ꝓpter malam ꝙsuetudinem que fit quasi q̃dam natura. sicut q̃dam propter ꝙsuetudinem delectabat̃ sibi euellere pilos. corrodere vngues. z comedere carbones z terrã. z vti coitu masculoz. que omnia sũt ꝓtra naturam delectabilia. alia sunt delectabilia innaturalia propter pniciosas naturas. vt cum homines habent corruptas z peruersas ꝯplexiones corporis. ex quib; sequuntur diuerse apprehẽsiones. ymaginationes z affectiones in sensibilibus appetitus. nam iste potẽtie sunt corporali ꝯplexione proportionate. Exẽplificat phs de istis delectatõibus vltimis. sicut de quodam homine dicebatur. q̃ scindebat vteros mulierum pregnãtium vt pueros in vtero ꝓtentos denozaret. Qt est simile sicut si q̃s delectaretur in his in quibus dicunt̃ delectari q̃dam homines siluestres qui morãtur circa mare ponticum. quorum quidã comedũt carnes crudas. quidã carnes hũmanas, q̃dam vero sibijnuicem ad celebrãdum conuiuia filios suos accõmodant. Et sic̃a sunt que dicũtur de phalaro crudelissimo tyranno qui in talibus cruciatib; hominũ delectabatur. Sciendũ secũdo q̃ omnia delectabilia innaturalia predicta possunt ad duo reduci. quia vel accidũt hominibus ex natura corporalis complexionis quam acceperunt a pncipio vel ex cõsuetudine. quia scz assueſcũt ad hmõi a puericia. Qt simile est in his qui in hoc incidũt ex egritudine corporali. nam praua ꝙsuetudo est quasi quedam egritudo aialis. Ex dictis sequitur q̃ q̃dam sunt habitus naturales. z q̃dam nõ naturales. Patet quia fm diuersitatem obiectorum diuersificãtur habitus. ideo subiectis pdictorum delectabiliũ corrũ det q̃dam habitus. z sic sunt q̃dam habitus naturales z quidam nõ naturales. Et hũites habitus nõ naturales sũt quasi bestiales ꝓpter corruptelã ꝯplexionis. z ꝓpter alias causas pdictas assimilant̃ bestijs.

Conclusio prima

Circa delectatiões bestiales siue naturales nõ est cõtinẽtia simplr. Probatur ꝯclusio duplici ratione phi. quaz prima sumitur ex cognitione eorũ que delectantur que talis est. bestie nõ sunt continẽtes vel nõ ꝯtinentes. eo q̃ nõ habẽt vsum opinionẽ sed singularem memoziam z fantasiam. sed homines bestiales nõ sunt similes bestijs. q̃ conclusio vera. Dmoz probatur quia homines bestiales cũ habeãt apprehẽsiones vtis. hoc est tamen valde modicũ eo q̃ ratio est in eis oppressa. vel ex malicia complexionis sicut oppriml̃ in infirmis ꝓpter mdispoem corporalẽ. vel ꝓpter maliciam habitus. Sed illud quod est modicum quasi nihil reputatur. nõ em̃ contingit de facili. quia modica vis rationis repellit ꝺcupiscentias fortes. ergo mino; vera. Secũda ratio sumitur ex ꝺditiõe delectabiliũ. Circa quã ꝺsiderandum est. q̃ excessus malicie põt esse circa vicia omnib; virtutib; opposita. vt circa insipietiaz que opponitur prudẽtie. nã q̃dã naturalr sunt irrõnales nõ q̃ nihil hñt rõnis. sed q̃ valde modicũ. s. circa singularia q̃ sensu apprehendũt. ita q̃ viuũt solũ fm sensum. z tales sunt q̃si fm naturã bestiales. q̃ pcipue accidit circa quosdã barbaros in finib; indie. vbi ꝓpter aeris intemperiẽ hoies sunt male dispõnis. ex qua impedit̃ vsus rõnis Quidã vero irrõnales ꝓpter aliquã egritudinẽ. vt ꝓpter epilentiã. et isti sunt egritudinalr insipientes. Item excessus malicie põt esse circa timiditatẽ q̃ opponitur fortitudini. nã alicꝺ est naturaliter sic dispositus vt oĩa timeat etiã sonitũ muris. z talis est timidus bestialiter Quidaz vero ꝓpter egritudinẽ incidit in talẽ infirmitatẽ: scz timiditatis q̃ timuit mustelã Itez accidit excessus malicie circa intpantiã q̃ opponitur tpantie. z circa crudelitatẽ que opponitur mansuetudini. et circa singula eoz q̃ sunt dispones bestiales ꝓpter pniciosam naturã. sed q̃ supzapo; sunt exempla circa tpantiã et crudelitatẽ. iõ hic nõ exẽplificat de ipsis. Tunc sic arguitur. pati ꝺcupiscentias pte dictaz delectationũ innaturaliũ seu bestialiũ excedit terminos humane malicie. sicut facit ipa bestialitas Sz hoc nõ est verũ de incõtinentia. ergo circa delectatiões bestiales siue innaturales nõ est incõtinentia simplr Cõclusio secũda. circa delectationes bestiales est incontinentia fm quid et similitudinarie siue fm metaphorã. Probat phus. quia contingit q̃q; q̃ homo habeat quasdã pdictarum passionũ innaturaliũ. z non supetur ab eis. z circa est sikr cõtinentia. puta si phalarus tyrannus puer; cõcupiscat vel ad vsum interfectionis vel ad incongruã delectationẽ venereã: ad neutrũ tamẽ ea vtatur. Et sikr q̃ q̃ contingit q̃ homo nõ solũ habeat hmõi ꝺcupiscẽtias sed etiam ab eis supatur. hoc aũt est simile incõtinentie. g̃ conclusio vera: Scõ probat phus. q̃ malicia q̃ est fm humanũ modum õr simplr malicia. sed illa que est innaturalis homini õr cũ additione malicia bestialis vel egritudinalis. z non malicia simplr. g̃ a simili incõtinentia bestialis siue innaturalis õr fm quid incõtinentia siue cum additione. puta bestialis vel egritudinalis. Et hec de ꝓmo Quantum ad secundũ

Dubitatur primo

Que incontinentia dicitur simplr incontinentia. Respõdetur q̃ illa sola est incõtinentia simplr. vt dicit textus q̃ est fm intpantiã humanã Et ideo concludit phs q̃ continentia z incontinentia simpliciter sunt solum circa q̃ est temperantia z intpantia. circa alia vero vt dicit est quedam alia species incontinentie. que õr fm metaphoram et nõ simpliciter Dubitat̃ secũdo. vtrũ mulieres sunt incontinentes. Et videtur q̃ sic. quia ille cuius rõ de facili potest trahi vt sequatur delectationes gustus z tactus õr simpliciter incõtinens. sed sic est de mulieribus igitur zc.

Ad dubium rñdetur cum textu. q̃ mulieres simpliciter nõ sunt incõtinentes sed potius molles Patz q̃ in mulieribus modicũ viget rõ ꝓpter impfectionem corpalis nature: et ideo vt in pluribus nõ ducũt affectus suos fm rõem sed magis ab affectibus suis ducũtur Ex quo ptz q̃ mulieres raro inueniunt̃ sapientes z fortes. iõ non simpliciter debent dici continẽtes vel incõtinentes. Et eadem dispõ est de illis qui hñt corruptã dispõnem ꝓpter malã ꝙsuetudinẽ q̃ etiã opprimit iudiciũ rõis ad modũ

UVA. BHSC. IyR_098_1

peruerse nature Ad rōnes dubij dr q rō mulieris ꝓpter eius impfectionē cito cōcupiscētijs trahit. ideo mulier nō est incōtinens simplr sed solum fm quid. Et istud adducit phs ad ꝓbandū q bestiales hoīes nō sunt simpliciter incōtinentes. eo q in eis nō manet simpliciter iudiciū rōnis. sed solū fm quid. ⁊ q̄tum ad hoc vt dt simile ē de mulieribꝫ. Et hec de secundo articulo

Ad rationes ante oppositū Ad primaz rñdetur q q̄uis nomen tempantie pt cōiter accipi in quacunq materia. sed tamen ꝓprie dicitur in illa materia in qua optimuz est hominē refrenare. ita etiam ꝯtinentia proprie dicitur in illa materia in qua optimum et difficilimum est continere se a delectationibus tactus. sed cōmuniter et fm quid potest dici in quacunq alia materia. ⁊ sic vtitur ambrosius nomine continentie Ad secundam dicitur q etiaz tullius vtitur cōmuni noīe continentie. ꝓut comprehendit sub se continentiā fm quid vel accipit cōcupiscentiaz improprie pro cōcupiscentia delectabiliū tactus. Ad terciam patet solutio ex dictis.

Uoniā aūt ⁊ minus turpis incōtinētia q̄ ire q̄ q̄ cōcupiscentiaꝝ speculabimur. Uidet em̄ ira audire fm q̄d rōnem obaudire aūt quēadmodū veloces ministroꝝ puta ante audire om̄e dictū excurrūt: deinde peccant in actione ⁊ canes ante intendere. si amicus. si solū sonitū faciat latrant. sic ira ꝓpter caliditatez et velocitatē nature. audiens q̄dem nō p̄ceptū aūt audiens mouet ad punitionē: rō em̄ q̄dem vel fantasia. qm̄ iniuria vel contēptus manifestauit. hec aūt quemadmodū silogisans. quoniā optet talem oppugnare. Irascitur confestim concupiscentia aūt si solum dicat quoniā delectabile ratio vel sensus mouet ad fruitionem. quare ira q̄dem consequitur rōem aliqualiter. concupiscentia autez non turpior. igitur incōtinens quidem em̄ ire a ratione aliqualiter vincitur. qui aūt concupiscentie ⁊ non a ratione. Adhuc naturalibus magis veniam cōsequi appetitibus. quia ⁊ concupiscentijs talibus magis quante cōmunes omnibus: ⁊ inquantū communes. ira aūt naturalius ⁊ difficultas concupiscentijs. his que supabundantie ⁊ nō necessarijs: quēadmodū rñdēs qm̄ patrē ꝑcutit etem̄ iste dixit eū q̄ suijp̄ius ⁊ ille euz qui suijp̄ius ⁊ puerum ostendens. ⁊ iste me dixit cū vir fiat. cognatū em̄ nobis ⁊ tractus a filio quiescere iussit. apud hostia etem̄ ipse trahere patrē vsqz huc Adhuc iniustiores magis insidiātes. iracūdus q̄dez igit. nō insidiator neq ira. sed manifestus. ꝯcupiscētia aūt quēadmodū venerez aiūt dolose aūt cypigene ⁊ variam corrigiā. ⁊ homerus deceptio que furata est intellectum spisse sapientis. quare siquidem iniustior ⁊ turpior incōtinētia hec ea que circa irā est. ⁊ simpliciter incōtinētia ⁊ malicia aliqualiter. Adhuc nullus iniuriat tristatus. qui aūt ira facit omnis facit tristatus. iniuriās aūt cū delectatiōe. Si igit quibꝫ irasci maxime iustū hec iniustiora ⁊ incōtinētia que ꝓpter ꝯcupiscētiam. nō em̄ est in ira iniuria. Ex q̄dē igit turpior q̄ circa ꝯcupiscētias incōtinētia ea q̄ circa irā. ⁊ qm̄ est ꝯtinētia ⁊ incōtinētia circa ꝯcupiscentias ⁊ dlectatōes corpales manifestum

Queritur octauo. Utrū incōtinentia ire sit peior q̄ incōtinētia ꝯcupiscētie. Arguit pmo q sic. qz q̄to difficilius est resistere passioni tāto incontinentia est leuior ⁊ fm eraclitū difficili⁹ est pugnare ꝯtra ꝯcupiscētiā q̄ cōtra irā. g leuior est incōtinētia ꝯcupiscētie. Maior pz. qz dicit phs in hoc libro q nō est admirabile sed ꝯdonabile si q̄s naturalibꝫ cogitatiōibꝫ vincat Scdo sic. passio ꝑ suā vehementiā totaliter auferens iudiciū rōnis excusat a peccato. sicut pz de illo q incidit ex passione in iniuriā sed plus manet de iudicio rōnis in incōtinēte ire q̄ in incōtinēte ꝯcupiscētie. qz iratus aliq̄liter audit rōnem. nō aūt ꝯcupiscens. vt dt phs. g incōtinētia ire peior est incōtinentia ꝯcupiscētie. Tercio sic. tanto amplius peccatum est grauius q̄to periculosius. sed incōtinētia ire est periculosior. cū ducat ad maius peccatū. puta ad homicidium. qd est grauius peccatū q̄ adulterium ad qd ducit incōtinētia ꝯcupiscētie In oppositū est phs in textu. Pro primo videbitur de quesito. Secūdo erunt dubia. Quātum ad primum.

Sciendum primo

Q postq̄ phs ostendit diuersimode q incōtinentia est circa diuersa. ꝯsequēter ꝯparat diuersas incōtinentias ad idem Et pmo ꝯparat incōtinētiā ꝯcupiscētiaꝝ tact⁹ q̄ est incōtinētia simplr ad incōtinētiam ire. q̄ est incontinentia fm quid. de q̄ in p̄cedēti q̄stione videt dictū. etiaz ꝯparat incōtinētiā humanā ad incōtinentiā bestialē. de q̄ in sequēti questione.

Sciendū secūdo q peccatū incōtinentie p̄t dupliciter ꝯsiderari. Uno mō ex ꝑte passionis ex qua rō superatur Alio modo q̄tum ad mulierem in quod quis incidit a

UVA. BHSC. IyR_098_1

ratione discedens ꝓpter dominium passionis supra rationem. Tunc sit

Conclusio prima

Incōtinentia ꝯcupiscētie turpior est t peior ꝙ incōtinētia ire. si ꝑmo modo ꝓsiderek in ipsis de ordine. qz motꝰ ꝯcupiscentie habet maiorē inordinationem ꝙ motus ire. Probatur ꝓclusio quatuor rōnib⁹ phi. Prima rō est. ibi est maior turpitudo vbi minus est de rōne. sed in incontinētia ꝯcupiscētie est minꝰ de rōne ꝙ in incōtinētia ire. ꝯ Minor ꝓbat in textu. qz motus ire aliqliter ptcipat rōnem inẽptum iratus tendit ad vindictā iniurie sibi facte qđ rō aliqliter dictat. sed nō ꝑfecte. qz nō intēdit debitus modū vindicte. sed motꝰ ꝯcupiscētie totaliter est ꝑm sensum t nullo mō ꝑm rōnem. Et ideo dicit phs q iratus aliqliter audit rōnem inẽptum ſcz syllogisat q ꝓpter iniuriā sibi factā debeat inferre vindictā. sed obaudit. i. imꝑfecte audit rōnem. qz nō expectat totum iudicium circa ẽptitatē t motū vindicte. t ꝓpter hoc sepe in actione peccat Secūda rō. nam illud est magis turpe qđ est minus naturale. nam illud quod ꝓuenit ex naturali cōpositione corꝓris reputatur magis venia dignū. sed incōtinentia ꝯcupiscentie est minus naturalis ꝙ incōtinētia ire. ergo incōtinētia ꝯcupiscētie turpior est ꝙ incōtinētia ire ¶ Maior ꝓz. qz ꝯcupiscētijs cōmunib⁹ puta cibi t potus magis datur venia. qz sunt naturales. et hoc si accipiātur in ẽptum sunt cōmunes. nam licet ꝯcupiscentia cibi t potus sit ꝯmunis t naturalis. non tamen ꝯcupiscentia cibi sic vel sic ꝓparati. Minor ꝓbatur qz motus ire magis ꝓsequit corꝓris ꝓplexionem. nā ꝓpter velocitatez motꝰ colere alios videt intendi ad iraz. t ideo ꝓmptius iratus scitur ille qui ꝑm corꝓris complexionē dispositus est ad iracundū ꝙ cōcupiscat ille qui dispositus est ad ꝯcupiscendum. Ex quo sequitur q ex iracūdis magis nascuntur iracūdi ꝙ ex ꝯcupiscentib⁹ ꝯcupiscentes. Arguit ꝯ sic ad minorē. illud est naturalius qđ magis sequitur ad cōꝑplexionē corꝓris. puta calidū t frigidū t sic de alijs. sed hoc magis ꝓuenit ire ꝙ ꝯcupiscentie. ꝯ minor vera. ¶ Qz aūt sensualitas ad iram de facili ꝓpagat a patre in filiū ꝙ ꝓsequēs naturalē ꝓplexionem ostēdit phus duob⁹ exemplis. Primū est. qz ꝙdam patrem ꝓcutiens sup hoc repḧensus respōdit q pater suus ꝓcussisset senioꝛem patrez et ostenso filio dixit. t iste qñ veniet ad virilem etatez me ꝓcutiet. hoc eīm generi nostro ꝓnaturale est Secūdū exẽplū est de vno alio ꝙ cuz traheret a filio suo ꝑcepit sibi vt ꝙescꝛet qñ ꝓueniret ad ostiū. qz ipse vsqz ad illum locuz patrē suū traxerat. Ex quib⁹ ꝑz q ira est magis naturalis ꝙ ꝯcupiscentia cōis que est necessaria t naturalis circa quam nō multū peccat. Sed hoc intelligit de ꝯcupiscentia qua ꝙdam superflua ꝯcupiscūtur. circa quam ꝓcupiscentiam sunt tpantia t intemperātia Tercia ratio turpius est latenter insidiare ꝙ manifeste. sed incōtinēs ꝯcupiscentie latenter insidiat querēdo latebras t dolose subintrando. Iratus vero querit manifeste operari. ergo incōtinentia concupiscētie turpior est incōtinentia ire. Maior ꝓz. qz insidiātes latenter agūt ex deꝓauata rōne. et cum hoc q ledūt etiaz decipiūt. Minor ꝓbatur. qz iratus non esset contentus nisi lesus ab eo sciret se esse lesum. eo q ipsum offenderat. neqz etiam ira insurgit latenter t insidiose. sed cum quodam impetu. sed cōcupiscētia insurgit latenter t quasi insidiose. nam qz delectabile per se natum est mouere appetitum statim cum apꝓhēsuz fuerit nisi rō ꝓhibeat. et ideo vocat venus cyꝓrigena. i. in cyꝓro genita. qz venꝰ fuit regina cyꝓri. t dr esse dolosa t habere variā cozrigiā. ꝑ quam intelligit ꝯcupiscentia que mentes ligat. Et ꝓpter hoc dicit homerꝰ q deceptio veneris est furata intellectuz spisse. i. multū sapientis. i. ligat iudiciū rōnis in eis. Quarta rō. ꝯcupiscens cū delectatiōe male operat. iratus aūt male opatur quasi quadā tristicia precedente coactus. sed ille est peior qui facit cuz delectatiōe ꝙ qui facit cū tristicia. ergo maiorē habet inordinatiōem in ꝯcupiscenti incontinentie ꝙ ire. Minor ꝓbat. quia nullus cum tristicia agens iniuriat. et ꝓpter hoc supra in quinto dictum est q quicqd inuolūtarie facit per se loquendo non facit iniustum nisi per accidens inẽptum accidit illud qđ agit esse iniustum. sed id qđ cuz tristicia agimus inuolūtarie facere videmur. ergo minor vera. Non tamē est intelligendum q iratus tristetur de vindicta quam infert. sed tristat de iniuria sibi illata t ex hoc mouet ad iram. Non est etiaz intelligendū q iratus sit omnino inuoluntarius. qz sic nullo modo vituperaret qđ facit. sed habet volūtatē mixtaz cum inuolūtario. Ex ꝓdictis ꝑz q iratꝰ minus imputat qđ facit inẽptuz ꝙuo catus facit. ille aūt qui infert iniurias quasi ꝑ se iniustuz faciens operat volūtarie t cum delectatione. Et ideo in ipso est ꝓmo iniuria que ad iraz ꝙuocauit. ꝓpter illud minus iuste irascimur ꝓtra iratum qui ꝓuocatus cuz tristicia peccat ꝙ ꝓtra ꝯcupiscentez qui peccat totaliter volūtarie t cū delectatiōe. Ex quib⁹ omnib⁹ patz q incōtinentia simpliciter est circa cōcupiscētias et delectatiōes

Conclusio secūda. incontinentia ire est turpior ꝙ incontinentia ꝯcupiscentie si considerantur quātum ad id qđ ꝑ actus sequitur ex ipsis. Probatur ꝓclusio. quia incontinentia ire ducit id quod pertinet ad ꝓximi nocumentum. non aūt incontinentia ꝯcupiscentie. ergo conclusio vera. Probat etiam ꝑ terciā rōnem ante oppositū et hec de ꝑmo. Quātum ad secūdum.

Dubitatur ꝓmo

De exẽplis phi adductis ad manifestatiōem ꝑme rōnis ꝑme ꝙstionis. Ad dubiū respondet q sunt duo. ꝓmū ē de ministris velocib⁹ q anteqz audiāt totuz (qđ eis dr) currūt ad exequēdū. t sic peccāt in executiōe mandati Secūdū exemplū est de canib⁹ q ad ꝑmū sonituz pulsantis ad ostiū latrāt anteqz intendāt an sit pulsus de amicis vel familiaribus. Et ita consimiliter iratus audit in aliquo rationem. sed ꝓpter caliditatem t velocitatem colere mouentis ad iram anteqz audiat totum ꝓceptum rationis mouet ad puniendum. Cum eīm manifestatur homini q sibi facta sit iniuria vel contemptus vel ꝑ rationem quando verum est vel per fantasiam quando videtur. licet nō sit hō iratus syllogisat q oꝓtet iniuriantem oppugnare t determinat modū audientiuz. t sic statim mouetur ad vindictam anteqz determinet ei a ratōe motus vindicte. Sed sic nō est de ꝯcupiscente. qz apꝓhensio delectabilis ꝑ rōnem vel ꝑ sensum mouet ad ꝑsequendū absqz aliquo syllogismo rationis. Et huius differentie ratio est. quia delectabile habet rationem finis ꝙ se appetibilis. qui est sicut principium in syllogismis. sed nocumentum alteri inferendum non est per se appetibile vt finis. sed sicut id quod est vtile ad finem quod rationem habet ꝓclusionis in agibilib⁹. t ideo concupiscens

UVA. BHSC. IyR_098_1

nō mouet silogisans sicut iratus ⁊ inde est q̄ iratus aliq̄liter ꝓseqūtur rōem ⁊ nō ꝓcupiscens q̄ seqūtur impedimentū ꝓprium Scōm dubiū est circa scōam rōem p̄me ꝓclusionis vtrū passio ire sit naturalior q̄ passio ꝓcupiscentie. vt ōt textus. Et videt q̄ non. q̄ illa passio est naturalior cui⁹ obiectū est naturalius Sed obiectū cōcupiscētie naturalius est obiecto ire. q̄ cibi pot⁹ ⁊ venerea sunt magis naturalia hōi q̄ tristicia q̄ est cā ire igit̄. Itē illud est innaturale cui⁹ oppositū est naturale: sed māsuetudo est naturalis hōi q̄ tñ oppon̄t ire. g̃ ira est innaturalis Ad dubiū rñdet q̄ naturalitas ex duob⁹ p̄t accipi. Uno mō ex obiecto ⁊ sic passio cōcupiscētie delectabiliū naturaliū necessarior est naturalior q̄ passio vt bñ ꝓbat prima rō dubij Alio mō ex subiecto in quo est. ⁊ illo mō passio ire naturalior est q̄ passio concupiscentie. q̄ passio sequēs naturalem cōplexionem naturalior est nō sequēte illā. sz ira seqūtur naturalē ꝓplexiōez ⁊ a patre ꝓpagat̄ in filios vt dicū est igitur Ad primā rōem dubij pz solutio. Ad secundā ōt q̄ in hoie est duplex natura. s. intellectiua ⁊ sensitiua. vñ māsuetudo fm naturā intellectiuam est naturalis nō tñ fm sensitiuā de qua hic est sermo. nō tñ fm q̄ natura sensitiua est in hñte rōem Et ꝓpter hoc aialia irrōnabilia nō dicunt̄ iracūda nisi silitudinarie inquantū p̄ institutū nature, puocant̄ ad iniurias puniēdas Uel p̄t dici vt ōt sanctus Thomas q̄ fm cōem naturā spēi hō natura liter est aial mansuetū inquantū est aial sociale ⁊ gregale: sed fm naturaz alicuius individui q̄ in corpis cōplexione consistit q̄nq̄ sequitur magna promptas ad iraz. p calidita tem ⁊ subtilitatem humorū faciliter flāmabilium. sed cōcupiscētia. supfluoꝝ vt cibi delicate ꝓparati sequit̄ imaginationem et est passio aialis magis q̄ naturalem complexionem sequens. ⁊ sic patet de secundo

Ad rationes ante oppositū Ad primam ōt q̄ difficilius est assidue pugnare ꝓtra ꝓcupiscentiā ꝓpter diuturnitatē cōtinuitatis concupiscentie. sed ad hoꝝ difficilius est resistere ire ꝓpter eius impetū qui est maior q̄ in cōcupiscētia Ad secōam dicitur q̄ concupiscētia ōt esse sine rōne non q̄ totaliter auferat iudicium rōnis. sed q̄ in nullo ꝓseqūtur iudicium rationis: Et ex hoc est turpior

Ad terciam dicitur q̄ solum procedit ex parte eoꝝ que sunt in incontinente

Psarum aūt barū differentias assumendum quemadmodū eīm dictū est fm p̄n cipia. hec q̄dem būa ne sunt ⁊ naturales. ⁊ genere ⁊ magnitudine. hec aūt bestiales: hec aūt orbitates ⁊ passiones ⁊ egritudines Haꝝ aūt circa primas tpantia ⁊ intempantia est solum ꝓpter quod ⁊ bestias: neq̄ tempatas neq̄ intpatas dicimus. sed vel fm metaphoraz. ⁊ si aliquo totaliter aliud ad aliud differt genꝰ aialium ꝓtumelia ⁊ sinomoria. ⁊ in oīm vozaꝝ eē non eīm habet electionē neq̄ rōtinacionez. sed discessit a natura. quemadmodū insaniēs bominum. Minus aūt bestialitas malicia. terribilius autē. non eīm corruptū est optimū quē admodū in homine. sed corruptū est ⁊ non habet. Simile aūt igit̄ quē admodū animatum ꝓparare ad animatū. vtrū peius. Innocētior eīm p̄ualitas semp q̄ nō habētis p̄incipiū. intellectus aūt p̄incipiū. Simile igit̄ comparare iniusticiā ad hominē iniustuz. est eīm vt vtrū q̄ peius decies milies. plura eīm vtiq̄ mala faciet homo malus bestia

Querit nono. Utrū incōtinentia bestialis sit minus mala q̄ incōtinētia humana. Arguit̄ p̄mo q̄ nō. q̄ virtus heroica est optima ⁊ rutū. vt dictū est sup̄. g̃ oppositū eius q̄ est bestialitas ipsa est pessima inter oēs malicias

Scōo sic. bestialitas ē terribilior malicia hūana. vt ōt textus ⁊ maioza mala facit. g̃ bestialitas est peior malicia hūmana Tercio sic. q̄ sile est bestiā hoi ꝓpare in malicia. sicut ꝓpare maiatū aiato. vt ōt text⁹. sed maiata sunt peioza aiatis. q̄ plures ledere p̄nt. sicut cum ignis aut lapis ꝓterit. g̃ bestie sūt peiores hoib⁹. ⁊ p cons malicia sue incōtinētia hūana. In oppositū est phs in textu. p̄mo videbit̄ de q̄sito. duo erūt dubia. Quātū ad p̄mum

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phs ꝓposuit incōtinētiā ꝓcupiscētiaꝝ tact⁹ q̄ est incōtinētia simpl'r ad incōtinētiā ire. ꝓinter ꝓpat incōtinētiā humanā ad incōtinentiā bestiale vel egritudinem Et p̄mo resumit dām ꝓcupiscētiaꝝ ⁊ egritudinū ⁊ delectabiliū. Scōo ostēdit circa q̄s harū sunt ꝓtinētia ⁊ incōtinētia. tpantia ⁊ intpantia. Tercio ꝓparat humanā malicia seu incōtinētiā bestiali. Circa primū.

Sciendū est scōo q̄ q̄ ꝓtinētia ⁊ incōtinētia sunt circa delectatōes corpales oꝑt assumere eaꝝ differentias fm easdē delectatōes. Un̄ dicit textus. q̄ vt dictū est p⁹. q̄dā sunt delectatōes humane ⁊ naturales. q̄ sez sūt ꝓsone humane nature q̄tuz ad gen⁹ q̄ō ꝓsiderat̄ fm ea que appetūtur ⁊ q̄tum ad magnitudinē q̄ attribuet̄ fm modū appetendi vel intensum vel remissum. Alie vero sunt delectatiōes nō naturales sed bestiales q̄ aduenūt ꝓpter pniciosam naturā vel ꝓpter orbitatiōes vel ꝓpter egritudines. inter q̄s etiam ꝓputant̄ praue ꝓsuetudines Circa secūdū (q̄ō hic ponit phs) ponitur

Conclusio prima

Tpantia ⁊ intpantia solū sūt ꝓprie circa delectatōes humanas ⁊ naturales. Probat̄ pclusio. q̄ ꝓprie loquendo bestias nō dicimus neq̄ tpatas neq̄ intpatas. sed hoies dicimus tpatos ⁊ intpatos. ergo vera. Maioz pz. quia nulla bestia habet electōem neq̄ p̄t rōcinari. sed est tepe/rata a natura. sicut etiā dicim⁹ de hoib⁹ insanis. q̄ carent vsu rōnis. sed vt dictū est sup̄ tpatus ⁊ intpatus agunt ex electiōe. g̃ tpantia ⁊ intpantia non sunt in bestijs neq̄ etiā in bestialib⁹ hoib⁹ neq̄ etiā circa bestiales concupiscentias vel delectatiōes. Conclusio secūda ⁊ respōsi/

UVA. BHSC. IyR_098_1

ua malicia siue incontinentia bestialis est minus mala q̄ incontinentia siue malicia humana. Probat ph̄s q̄ in bono id quod est optimū: scz intellectus non remanet corruptum ⁊ deprauatū quod remanet in homine malum. sz totaliter ita corruptuz est in eis q̄ nihil remanet de eo igitur Item ꝓbat ph̄us q̄ prauitas eius non habet principium actionis ⁊ innocētior prauitate illius qđ hz principiū opationis sue. s. intellectū ꝑ qđ principiū est dn̄s suarū actionū bestia aūt nō. Ex quo ꝯtingit q̄ bestie min⁹ imputaṫ aliquid ad culpā q̄ hōi igiṫ. Item ꝓbat ph̄s q̄ bestia ꝯpaṫ ad hoīem sicut ꝯpaṫ iiusticia ad hoīem iniustū nā habitus iniusticie ſm ꝓpriam naturam habet inclinationem ad malum. sed homo iniustus habet in sua potestate in bonum ⁊ in malum inclinari. sed homo iniustus est peior iniusticia. igitur. Item probat ph̄s. qz vnus homo malus decies ⁊ millesies potest plura mala facere q̄ bestia. qz ꝑ rōnem suam habet excogitare diuersa mala. ergo malicia humana siue incontinentia peior est malicia bestiali. ⁊ sic de primo Quantum ad secundū

Dubitatur primo

circa primā conclusonē vtrum bestie possint aliquo modo dici tpate Ad dubiū rn̄detur q̄ licet ꝓprie loquendo non dicanṫ temperate vel intpate. dicūtur tamen tpate vel intemperate metaphorice per compationem vnius animalis ad aliud. ꝓut scz vnū genus aīalium differt ab alio in contumelia. in hoc q̄ vnū est magis cōtumeliosuz id est turpiorem ⁊ immundiorez vitam habens q̄ aliud sicut porcus vel ouis. ⁊ sinamoria. i. omnino stulticia in h̄ scz q̄ vnum animal est stultior altero. vt asinus equo Et in hoc q̄ vnum animal est vorax in omnibus. sicut lup⁹. et ideo per comparationē ad animata que supabundant in talibus. alia genera aīalium dicuntur ſm similitudinē tpantia vel prudentia Secundū dubium quare bestialitas terribilior est incontinentia vel malicia humana. vt dicit textus. Ad dubium rn̄detur q̄ causa est. qz terribilior venit ex consuetudine. sed malicia bestialis est min⁹ consueta malicia humana hoc etiaz prouenit ex pte rei facte. quia peiora operatur bestia q̄ homo vt dictum est de animato. Et hec de secundo

Ad rationes

ante oppositū. Ad p̄mā dr̄ q̄ si in bestialitate solū consideraṫ rō bestie est minus mala. q̄ malicia humana. sed si consideretur ipa ratō hominis bestialis sic ipsa est peior quacunqz alia malicia humana. quia vt dictum est decies millesies plura mala p̄t facere homo q̄ bestia.

Ad secundam dicitur q̄ licet bestia sit terribilior homine tamē minus habet de ratione culpe. quia homo malus similiter bestialis malicia seu incontinentia terribilior est. sed minoris culpe est innocentior q̄ incontinentia seu malicia humana. ⁊ ideo si aliqui amantes vel naturaliter bestiales peccant minus puniuntur. Et q̄ dictum est in precedenti questione q̄ ex parte hominis bestialis est maxima malicia. hoc intelligitur de bestialitate per consuetudinem siue ꝑ excrescentē maliciam ⁊ non de bestialitate que est ex perniciosa natura vel ꝑ egritudinem. ⁊ ꝑ idem soluitur tercia ratio

Irca eas autem que per tactum ⁊ gustū delectationes ⁊ tristicias ⁊ ꝯcupiscentias et fugas circa quas ⁊ intemperantia ⁊ temperantia determinata est prius. est quidem sic habere. vt vinci et quibus multi meliores est autem superare. quibus multi minores. Horum autem hic quidem circa delectationes incontinens. hic autem continens. hic autez circa tristicias mollis. hic autem perseuerans intermediū ⁊ plurium habitus. ⁊ si inclinant magis ad deteriores. Quia autem quedam delectationū necessarie sunt. hee autē non ⁊ vsqz ad quid supabūdantie aūt nō neqz defectus. similiter aūt ⁊ circa cōcupiscentias habet ⁊ tristicias supabūdantias q̄dem ꝑsequens delectationē vel ſm supabūdātias vel ꝓpter electionē ⁊ propter ipsas ⁊ nichil propter alterum adueniens intemperatus. Necessarium enim hunc non esse punientē. quare insanibilis deficiens autem oppositus. medius autem temperatus. Similiter autem ⁊ fugiens corporales tristicias non propter vinci sed ꝓpter electionem. non eligentium autem hic quidem ducitur propter delectationem. hic autem propter fugere tristiciam que a concupiscentia. quare ad inuicem differunt.

Queriṫ decimo.

Utrū ꝑseuerātia sit virtus Arguiṫ p̄mo q̄ nō. qz vt dicit textus ꝯtinentia peior est ꝑseuerātia. sed ꝯtinētia est virtus ꝑfecta. sed aliq̄d imꝑfectū in genere virtutis. vt dictū est supra. ergo ꝑseuerātia nō est virtus. Scđo arguiṫ in omni virtute requiriṫ immobiliter ꝑsistere in opere virtutis. vt dr̄ secūdo hui⁹. sz hoc ꝑtinet ad ꝑseuerantiam. vt patet per Tulliuz in sua rethorica dicentem. q̄ perseuerantia est in consideratōe boni considerata stabilis ⁊ perpetua mansio. ergo perseuerantia non est virtus sed conditio omnis virtutis.

Tercio arguitur. omnis virtus moralis est circa aliquas passiones quas ipsa moderat. sed perseuerātia nō importat moderantiā passionum. quia quāto vehementiores sunt passiones tanto aliquis ſm rationem perseuerans est laudabilior. ergo perseuerantia non est virt⁹ moralis In oppositum arguitur. quia ſm andionicuz Perseuerantia est habitus eorum quibus imitandum est. sed habitus ordinans nos ad benefaciendum est virtus. ergo. Primo videbitur de quesito. secundo erūt dubia. Quantum ad primum.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sciendum primo

Q; postq; phs ostēdit materiā ptinētie t incontinentie simplr dicte. hic psequēter parat eas ad alia cōicātia cū eis in materia. Et p̄mo ad pseuerantiā t mollē t tpatū et intpatum. p quos soluit tercia dubitatio supius mota cōtra quartū notabile. Et deinde ostēdit q; intpat⁹ est peior incōtinēte soluēdo q̄ntā dubitatiōem superius mo tam tanq; p̄mū, pbabile. Et adhuc distinguit ptinentiā et incōtinētiā a tpantia t intpantia. a pseuerantia t mol licie. Et deinde parat ipsas fm bonitatē t malicias. de quo videbit in sequēti q̄stione. Primo adhuc distinguit ptinentiam t incōtinentiaz a pseuerātia t mollicie. de q̄ videbit in p̄mo articulo. Scdo distinguit vtrasq; a tem perātia t intpantia. de q̄ videbit in secūdo articulo.

Sciendū scdo. q; pseuerātia duplicit p̄t accipi. Uno mō, p habitu quo aliq; pseuerat in his in quib; difficilli mū est diu sustinere ea que sunt mala. vtputa vt sunt pe ricula mortis vel potius mala opposita delectatiōibus tactus diu sustinentur. sed vt frequētius cito transiunt. ideo respectu eoz nō est p̄cipua laus pseuerātie. sed ma la opposita delectatiōib; tactus diu sustinenť. q; ipsa at tendūtur circa necessaria vite. t circa defectū t alioz hu iusmodi. Alio mō capit pseuerātia, p habitu quo in quo cūq; bono difficili aliq; diu psistit hic p̄t puenire psequē ti virtutē pfectā. cui etiā t si psistere sit minus difficile. p; sistit tn̄ in dono magis pfecto. t ideo tūc pseuerantia p̄t esse virtus. q; pfectio ptutis magis attendit fm rōnem boni q̄m fm rōnem difficilis. Tūc sit

Conclusio prima

Licet pseuerātia p̄mo mō accepta nō sit virtus pfecta. sed q̄dā impfectū in genere virtutis tn̄ pseuerātia secū do mō accepta est virtus spēalis. ad quā ptinet in opib; virtuosis diuturnitatez sustinere. Prima pars, pbat. q; non est difficile sustinere mala opposita delectationibus tactus illi q̄ in ipsis nō multū tristat. nec in oppositis bo nis multū delectat. sed maxime difficile est hoc illi q̄ ma xime circa hec afficitur. qui scz nō hz pfectā virtutē imo dificantē has passiones. q̄ perseuerātia hoc mō accepta nō est virtus pfecta. Ex quo pz q; pseuerantia vt hic su mitur nō est p̄tus pfecta. q; isto p̄mo mō sumitur a phō Et p hoc soluit p̄ma rō ante oppositū. Scda ps cōclusio nis, pbat. q; dictū est secūdo huius q; virtus est circa dif ficile t bonū. ergo vbi occurrit spēalis rō difficultatis t boni ibi est spēalis virtus. sed opus virtutis hz difficul tatē t bonitatē ex diuturnitate tpis. t p hoc scz q; diu p sistit in aliquo bono vsq; ad p̄summatōem. hoc aūt pti net ad pseuerantiā. igit̄ ꝛc

Conclusio scda ptinētia t incōtinētia pueniūt t diffe rūt cū pserantia t mollicie, pbat phs. Et p̄mo q; pueni ant inter se. q; sunt circa eandē materiā. scz circa delecta tiones t tristicias. cōcupiscentias t fugas. gustus t tac tus. Scdo pueniūt q̄tū ad modū se habēdi circa passio nes. q; ptingit quosdā sic se habere circa p̄dictas passio nes vt vincanť a talib; passionib; q̄s tn̄ multi vincūt. cō tingit etiā q; aliqui superāt tales passiones a quib; etiaz multi superanť. Q; aūt differāt inter se patz. q; qui supe rant t superātur circa delectationes gustus t tactus st; ptinentes t incōtinētes. st; qui superatur circa tristicias ptrarias 9; mollis. Superās aūt circa illas tristicias 9; pseuerās. et vt dicit textus. p̄dicti habit⁹ p̄t esse medij inter plura. cuius cā est. q; diuersi sunt gradus delectati onū t tristiciaz. hominū q; eas superāt t ab eis superant sed illi habitus (q; sonāt in malū) declinant in deteriores Nam magis dicūtur incōtinētes vel molles. q; minozi bus delectatiōib; vel tristicijs vincūtur Sed boni habi tus magis inclināt ad meliores vt magis dicanť ptinēn tes. q; pseuerās q; maiores delectationes vel tristicias su perant. Ex dictis pz q; ptinētia est ꝓprie circa delectatiō nes. t pseuerātia circa tristicias. t q; ille (qui faciliter vin cit a delectatōib;) vocat incōtinens. sed q; tristicijs facilit vincit vocat mollis. sed qui supat delectationes vocat cō tinens. qui aūt superat tristicias vocat pseuerans. et hec de p̄mo. Quārum ad secūdum.

Dubitatur primo

Circa textū qūo differūt ptinētia t incōtinētia. pseuerā tia t mollicies. a tpantia t intpantia Et arguit q; hic nō debeat poni illa differentia. q; supius a phō posita est dif ferentia inter incōtinētē t intpatū. t etiā ptinētis t tpati igit̄. Pro dubio nota textū q; delectationū q̄daz sunt necārie. sicut ꝺimētoz spēs. q̄ quidem delectatōes necessē sunt vsq; ad aliquē terminū. naz est aliq; mensura cibi et potus necāria. sed suphabūdātia t defectus nō sunt ne cessarij. Et sic̄ est circa ꝓcupiscētias t tristicias. Rūdet igit̄ ad dubiū q; ille est intpatus q; ex ꝓposito psequit sup habūdātias delectationū p̄dictaz. vel suphabūdāter cō cupiscit eas. vel etiā q̄rit eas ex electiōe ꝓpter ipsas t nō ꝓpter aliquid aliud. nam habet ipsas q̄si finem neq; peni tet intpatus de delectatōib; quesitis. q; imobiliter inhē ret illi q̄d ex ꝓposito q̄siuit. Ex quo seq̄tur q; intpatus nō potest curari a vicio. q; nullus a vicio suo curat nisi p dis plicentiā. q; virtus t vicij in volūtate ꝓsistūt. t sicut in temperatus suphabūdat in querendo delectatōes. ita in sensibilis (qui ei opponit) deficit in eisdem. sed qui me dio modo se hz 9; tēperatus. sed incōtinēs t mollis non peccat ex electiōe inter quos ptinēs ducit ex vi delecta tionis. sed mollis ducit ex meroze tristicie q̄ sequit ex con cupiscentia. inq̄tum q̄s p̄uat re ꝓcupita. Ad rōnem dubij dicit q; supius phus determinādo materiā ptinē tie ne erroz surriperet ex incidenti tetigit differentiā in temperati t incōtinētis. sed ipsam differentiā hic ex p̄n cipali intentione, pseq̄tur.

Secūdo dubitat. sub qua virtute p̄ncipali ptinet pse uerantia, put ponit virtus pfecta. Et videt q; ponatur sub tēperantia tanq; pars eius. q; vt dicit textus ipsa p; seuerātia est circa tristicias tactus. sed hoc ptinet ad tē perantiā. oppositū tn̄ dicit tullius ponēs pseuerātiā ptez fortitudinis. Ad dubiū respondet q; pseuerātia adūgit fortitudini sicut virtus scōaria principali. Cuius rō est q; fortitudo dicit p̄ncipalis virtus. q; rem seruat in eis in quib; est difficillime psistere. scz in periculis mortis. et ex hoc laudat fortitudo. sed sustinere difficultatē pueniē tem ex diuturnitate boni operis dat laudē pseuerantie. et hoc non est ita difficile sicut sustinere pericula mortis.

Ad rōnem dubij 9; q; annexio virtutis secūdarie ad principalē. nō solū attendit fm naturam. sed magis fm modū. q; forma potior est materia. ideo licet pseuerantia magis videatur puenire in materia cuz temperantia q̄; fortitudine. ideo q; in modo magis conuenit cū fortitu

UVA. BHSC. IyR_098_1

dine inquantū seruat firmitatē cōtra difficultatē diuturnitatis. ⁊ ꝑm h̄ magꝭ ponit ꝑs fortitudis. ⁊ sic de scdo.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam patet solutio ex dictis Ad secundam dicitur ꝙ virtuti conuenit aliq̄d dupliciter Uno modo ex propria intentione finis. et illo modo diu persistere vsq; in finem in bono pertinet ad specialem virtutem que dicitur perseuerantia que in hac intendit sicut specialem finem Alio modo ex comparatione habitus ad subiectum. ⁊ sic immobiliter persistere consequitur quamlibet virtutem inquantum est qualitas de difficili mobilis. Ad terciam dicitur ꝙ perseuerantia de qua loquimur hic non moderat aliquas passiones. sed consistit solum in quadam firmitate rationis ⁊ voluntatis. sed perseuerātia que est virtus moderat aliquas passiones. scilicet timorem fatigationis aut defectus propter diuturnitatem. ⁊ ideo hec virtus ponitur in irascibili. sicut et fortitudo.

Omnino autem vtiq; videbitur deterior esse. si quis nō concupiscens vel quiete operat̄ q̄d turpe q̄ꝫ si vehementer concupiscēs ⁊ si nō iratus percutit q̄ꝫ si iratus q̄d em̄ vtiq; faceret in passione existens ꝓpter quod intemperatꝰ deterior incōtinente dictoꝝ quod hec utiq; molliciei spēs. magis aūt hic intemꝑatus Apponitur aūt incontinenti q̄dem continens. molli aūt perseueratiuus: Perseuerare q̄dem em̄ est in eo quod est cōtra tenere. Continentia autē in eo quod est suꝑare. quēadmodū ⁊ non vincicius qd̄ est vincere. propter quod ⁊ eligibilius continentia ꝑseuerantia est. Deficiens autē ad que multi ⁊ contra tendunt ⁊ possunt iste mollis. ⁊ delicatus etem̄ delicia mollicies quedaꝫ est q̄ trahit vestimentum vt non laboret ꝑm eā que eleuare tristiciam vel ⁊ imitans laborantem nō existimatur miser esse. misero similis existens siliter aūt habet ⁊ circa continentiam et incontinentiā. Non em̄ si q̄s a fortibus ⁊ suꝑexcellentibꝫ delectationibus vincit̄ vel tristiciis Admirabile sed cōdonabile si contratendens quēadmodū theodecti philocletes a vipera ꝑcussus vel a kerkino in alapekerkion. ⁊ quēadmodū continere temptātes risum repēte effundūt quale coaccidit cenophando. Sꝫ si q̄s ad quas multi possunt abstinere ab his vincitur et nō potest contendere non propter naturam generis vel propter egritudinem. puta insitarum regibꝫ mollicies propter genus ⁊ vt femineū ad masculinum distat. Uidet̄ em̄ et lusiuꝰ intēperatus esse. est aūt mollis lusus em̄ remissio est. siquidē igit̄ quies. ad hāc autē superhabūdātiā est lusiuus. Incōtinētie autē hoc q̄dem ꝑuolatio. hoc aūt debilitas. Hij q̄dem em̄ ꝯsiliantes nō immanēt quibꝫ consiliati sunt ꝓpter passionem. hij aūt propter non ꝯsiliari dicūtur a passione. Quidā em̄ quēadmodū ꝑtitilantes nō titilantur. sic ⁊ ꝑsentiētes et ꝑscientes ⁊ ꝑsuscitantes seipsos ⁊ rōcinationē nō vincūtur a passione. neqꝫ si delectabilis sit. neqꝫ si tristis. Maxime aūt acuti ⁊ melancolici ꝑm effrenatā incōtinētiā sunt incōtinentes. hij q̄dem em̄ propter velocitatem. hij autem propter vehementiā nō expectant rōnem propter sequentes esse fantasie.

Querit̄ vndecimo. Utꝝ mollicies opponat̄ ꝑseuerātie Arguit̄ ꝑmo ꝙ nō. qꝛ molles dicūtur hoīes muliebria patiētes. sed hoc opponit̄ castitati. ergo mollicies nō opponit̄ ꝑseuerātie. Secūdo sic. delicia ē q̄dam mollicies. vt dicit textus. sed esse deliciosum pertinet ad intēperantiā ergo mollicies magis opponit̄ temperantie q̄ꝫ ꝑseuerantie Tercio sic. lusiuus est mollis vt etiā dicit textus. sed esse inordinate lusiuū opponit̄ eutrapelie. que virtus est circa ludos. vt dictū est in quarto. ergo mollicies non opponit̄ perseuerantie In oppositum est philosophus dicens molliciei opponitur perseuerātia Primo videbitur de quesito. secūdo erūt dubia. Quātum ad primū

Sciendum primo

Qꝫ postq̄ꝫ ph̄us distinxit continentiā ⁊ incōtinētiā a tēperantia ⁊ intemperantia. ⁊ etiā a perseuerantia ⁊ mollicie. Hic ꝯsequēter ꝯparat predictos habitus ꝑm bonitatem ⁊ maliciam. et ꝑmo ꝯparat incōtinentē ⁊ mollem intemperato. secūdo incōtinentē molli.

Sciendū secundo ꝙ vt dicit textus. intemperatus est deterior incōtinente ⁊ etiā peior q̄ꝫ mollis. sed incōtinentia est melior q̄ꝫ ꝑseuerātia ꝗ mollicies est peior q̄ꝫ incōtinentia. Minor patet. quia deterior est qui operatur turpe non ꝯcupiscens q̄ꝫ ille qui operatur ꝯcupiscēs vehementer. sicut deterior est qui percutit nō iratus q̄ꝫ q̄ ꝑcutit iratus. qd̄ em̄ faceret passione superueniēte qui absq; passione peccat Sed intemperatus non vincitur ex pas-

UVA. BHSC. IyR_098_1

sione. sed ex electiõe peccat. incontinẽs aũt a ꝓtinẽtia vincitur. ergo intemperatus deterior est incõtinẽte. Secunda pars ꝓbatur. quia ad molliciem pertinet vinci rõne ſcz fugę tristicie. Sed ad intẽperatum pertinet ex electõe peccare. ergo deterior est tẽperatus ꝙ̃ mollis Tercia ps patet. quia ꝓseuerans dicitur ꝙ tenet se ꝓtra aliquid impellẽs. z cõtinẽs dicitur ex eo ꝙ idẽ est supare. nam quod ꝓtinemus in nostra potestate habemus quod est vitãdũ qz delectatões ſtz refrenãde vel cohibẽde. ſz contra tristicias est standum. ergo perseuerans ad incontinẽtem cõparatur in nõ vinci. ergo melior est ꝓtinẽtia ꝙ̃ ꝓseuerantia. Quarta pars patz. qz licz mollicies z incõtinẽtia cõsistunt in hoc ꝙ est vinci. tamẽ incõtinẽs vincit a fortiore passione ꝙ̃ mollis. Tunc sit

Conclusio prima

Et responsiua. Mollicies opponitur ꝓseuerantie. Probatur ꝛclusio. quia laus perseuerantie consistit in hoc ꝙ non receditur a bono propter diuturnam tollerantiam difficilium z laboriosorum. Sed huic opponitur hoc qõd de facili receditur a bono propter aliqua difficillima que sustinere nõ possunt. sed hoc pertinet ad rationẽ mollicie. Nam molle dicitur quod facile cedit tangenti. nam nõ iudicatur aliquid molle ex hoc quod cedit fortiter alicui impellenti. sicut paries cedit percutienti. z ideo nõ reputatur aliquis mollis si cadat ab aliquibus valde graui̇ter impellentibus

Secunda conclusio. pertinacia opponitur perseuerãtie. sicut extremũ superabundans. Probatur conclusio quia sicut dicit Ysydorus in libro ethimologiarum pertinax est qui in proposito suo ad victoriam perseuerat. Et tunc dicitur vincia quod idem est ꝙ victoria. Et hos homines vocat philosophus pertinaces fortis sententie vl̃ proprie sententie. quia ſcz perseuerant in sua sentẽtia pluſ ꝙ̃ oportet. ergo perseuerantia laudatur sicut in medio existens z pertinax vituperatur sicut extremum fm excessum a medio et perseuerantie opponitur. mollis vero vituperatur fm defectum a medio. Et tantum de primo. Quantum ad secundum.

Dubitatur primo.

Qualiter se habeat delicia ad molliciem. Ad dubiũ respondet textus. ꝙ delicia est quedam ſpecies molliciei Nam mollicies refugit inordinate omnem tristiciam. Sz delicia proprie refugit tristiciã laboris. ille enim qui trahit vestimentum suum per lutum vt nõ laboret se tingendo quod pertinet ad delicatum vincitur fm illam tristiciam quam reputarz sibi euenire si leuaret vestimentũ et licet imitetur laborantem in hoc ꝙ vestimentum trahit. z per hoc non videatur esse miser. tamen habet similitudinem cum misero inquantum fugiens laborem sustinet laborẽ. Et simile est de continẽtia z incontinẽtia. naz non est mirabile si quis vincatur a fortibus z superexcellentibus delectationibus z tristicijs. nec propter hoc debeat dici incontinẽs vl̃ mollis. sed magis ei cõdonatur. si tamẽ nitatur resistere z nõ statim cedat. dat exẽplum de phylocreto de quo narrat Theodoci⁹ poeta dũ ꝓcussus a vipra graue dolorem pateret. nitebat tamẽ ꝓtinere plãctum. ſz nõ potuit. z est ſile de quadam muliere a quodaz hoie karkino ꝓcussa vt dr phs. Sile de his ꝙ se tenere a risu volũt z tñ vincunt vt repente z diffuse rideãt vt accidit senophãto. Sed tũc dr incõtinens cũ vincit a talibus delectationib⁹ z tristicijs cõtra quas multi pñt sed tñ nõ resistũt hmõi delectationib⁹ z tristicijs ꝓpter naturam generis ex quo sibi est graue est qõd alijs est leue vel ꝓpter egritudinẽ Aliqua ꝓuenit ex aliq̃ consuetudine sicut mollicies ꝓpter naturã generis inuenit in legib⁹ sitarũ ꝙ delicate nutriti sunt nõ pñt labores z tristicias ferre Et sicut est defectus ꝙ opationẽ ad masculos ꝓpter infirmitatẽ nature quia alicui posset videri. ꝙ lusiuus ꝙ minus amat ludere sit ꝛpatus eo ꝙ in ludo est quedã delectatõ ideo ꝑter excludit phs hoc dicens ꝙ lusiuus est magis mollis. qz ludus est quedam quies z remissio animi quã supabundanter querit lusiuus Sz mollis est fugere difficultates z labores. ergo lusiuus ꝓtinetur sub molle

Secundũ dubium est de ſpecieb⁹ ꝓtinentie quot sint. Ad dubium rñdetur cũ textu ꝙ sunt due ſcz preuolatio et debilitas. debilitas habet fieri in incõtinentibus qñ ſuperueniente concupiſcentia cõſiliantur. Sed nõ permanent in consiliatis ꝓpter passionem a qua vincunt. Sed preuolatio habet fieri qñ incontinens vincitur a passione eo ꝙ non consiliatur. sed statim concupiſcentia ſupueniente eam ꝓsequitur. Vnde tales dicuntur preuolantes q̃ ꝓpter suam velocitatem anticipant consilium. Nam ſi consilia consiliarentur non vincerentur a passione sicut enim quidam prius titillant seipsos et non mouentur ab alijs tamen titillant Sic illi qui presciunt motum concupiſcẽtie et presciunt quid sit illud in quod concupiſcentia inclinat prouocant seipsos per ratiotinationem suam ad resiſtendum concupiſcentie. et propter hoc non vincuntur a passione sicut incontinens neq̃ a passiõe tristicie sicut mollis. Et vt dicit textus hec incontinentia que dicitur preuolatio maxime conuenit acutis. id est colericis. quia tales non expectant rationem consiliantem. sed sequuntur preuiaz fantasiam concupiſcentie Colericis scilicet propter velocitatem motus colere. Et melancolicis propter vehementiam motus melancolie accense cuius impetuz non de facili potest homo scire. nam terra accensa vehementius ardet. econtra sanguinei z fleumatici habent incontinentiam debilitatis propter humiditatem complexionis que non est fortis ad resistendum impetui passionis. et hec de ſcõa

Ad rationes

Ante oppoſitũ Ad primã dr ꝙ mollicies capitur dupl̃r. Vno modo ex cõſuetudine. Nã cuz aliquis consuetus est delectationib⁹ alicubus difficilius se pt abere abſtinẽtia sustinere Alio mõ ex naturali diſpõne ꝓpter qnã alicui⁹ animus est minus constãs z sic vt dcm est ꝓpanꝫ fere ad masculos. Et iõ illi ꝙ muliebria patiũtur molles dicunt quasi muliebres effecti Ad ſcdam dr ꝙ voluptati corpali opponit labor Et iõ res laboriose impediunt voluptates delicioſi aũt dicunt ꝙ non pñt sustinere aliquos labores ne aliq̃d a voluptate diminuaꝫ z iõ delicia quedam mollicies est. Sed mollicies respicit defectum delectationis. Delicia aũt causam impeditiuã delectationis puta laborem vel aliquid huiuſmõi. Ad terciam dr ꝙ in ludo duo conſideranda sunt. ſcz inordinatio et ꝙ̃tũ ad hoc inordinate lusiuus opponitur eutropolo. Aliud est ipsa remissio ſiue quies que opponitur labori. z ideo sicut non posse sustinere laboriosa ꝓtinet ad molliciem ita ad eandẽ etiam ꝓtinet nimis appetere remissionem ludi vel ꝙ̃cunq̃ aliam quietẽ

UVA. BHSC. IyR_098_1

Staũt intpatus q̃dẽ quẽadmodũ dic/
tũ est nõ penitiuus. immanet em̃ electio
ni. Incõtinẽs aũt penitiuus oĩs ꝓpter qõ non
quẽadmodũ dubitamus sic z hz. sic igit̃ hic q̃
dem insanabilis. hic aũt sanabilis. Assimilat̃
aũt malicia egritudini velut ydropi z ptisi. In
ꝓtinẽtia aũt epileticis. hec quidem em̃ ꝓtinua
hec aũt nõ ꝓtinua malicia. Et oĩno aũt alterũ
genus incõtinẽtie z malicie. malicia q̃dẽ em̃ la
tet. incõtinẽtia aũt nõ latet. Ipsoꝝ aũt hoꝝ me
liores excessiui q̃ꝫ rõem hñtes q̃dem nõ imma
nẽtes aũt a minori em̃ passiõe vincunt̃ z nõ im
ꝓconsiliatiui quẽadmodũ alteri silis em̃ incõti
nẽs velociter inebriatis z a pauco vino z mino
ri q̃ꝫ vt multi. Qm̃ quidẽ igit̃ malicia incõnti/
nẽtia nõ est manifestũ. sed quo forte hoc q̃dem
est ꝓpter electõem. hoc aũt est ꝑ electõem est
Insup z silr quidẽ ꝑ actões quẽadmodũ qõ
demodoki ad milesios. milesij em̃ stulti q̃dem
em̃ nõ sunt. opantur aũt q̃lia q̃dem stulti z in/
ꝓtinẽtes. iniusti quidẽ nõ sunt. iniusta aũt faci
unt. Quia aũt hic quidẽ talis q̃lia nõ ꝓpter
suasuz esse ꝙsequi eas que ꝑ supabundãtiam
z ꝓter rectam rõem corporales delectatiões
hic aũt ꝙsuasus est ꝓpter talẽ esse qualẽ ꝙsecq̃ ip
sas. ille quidẽ igit̃ facile transgredibil̃. iste ãt nõ
virtus em̃ z malicia ꝓncipiuz. hec quidẽ corrũ
pit. hec aũt saluat. In actiõibꝫ aũt q̃ cuĩ grã
ꝓncipiũ quẽadmodũ in mathematicis suppo
sitiões neq̃ vtiq̃ illic ratio edoctrina ꝓncipio
rũ neq̃ hic. sed ꝯtus vel naturalis. vel assuefa
ctiua eius qõ est recte opinari ꝓncipiũ tpat̃ q̃
dẽ igit̃ talis. intpatus aũt ꝓtrar̃. Est ãt aliq̃s
ꝓpter passionẽ excessiuꝫ ꝓter rcãm rõem quem
ꝓpter q̃dẽ nõ agere ꝑ rectã rõem supat passio
vt aũt sit talis q̃lis ꝙsuasum hz ꝙsequi impro/
bibite oportere tales delectatões non superat
Iste autez incontinens melior intemperato z
neq̃ prauus simpliciter saluatur enim opti/
mum principium alius autem contrarius im/
mansiuus z non excessiuus propter passionez
Manifestum vtiq̃ ex hoc qm̃ hic quidem stu
diosus habitus. hic autem prauus

Queritur duodecimo. Utrum intemperatus sit peior incontinente Arguitur primo q̃ non. quia tanto magis aliquis peccat q̃ꝫ to contra suã ꝓsciam magis agit. sed incõtinens magis agit contra suam ꝓsciam q̃ꝫ intpatus. quia vt dictum est supra q̃ continens sciens prava esse que cõcupiscit nihilo minus agit ipsa ꝓpter passionem. sed intpatus iudicat ea que agit esse bona. igitur Secundo arguitur incontinentia est insanabilior intemperantia. ergo incontinens est peior intemperato Añs patet. qz peccatũ sanatur p amonitionem z correctionẽ. sed ista nihil conferunt incontinenti qui scit se male agere z nihilominus male agit. Sed intemperato valet monitio. quia sibi videtur q̃ bene agat

Tercio arguitur incontinens ex maiori libidine peccat q̃ꝫ intemperatus Añs patet. qz incontinens habet vehementes cõcupiscentias quas nõ habet ꝙ intemperatus. q̃ incontinens magis peccat q̃ꝫ intpatus In oppositũ est ꝓbus in textu Primo videbit̃ de questione Secundo erunt dubia Quantũ ad primũ.

Sciendum primo

Qz̃ post q̃ꝫ ꝓbs ostendit dr̃ãm incõtinentis z intempati Cõsequẽter ostendit q̃s eoꝝ sit peior p qõ soluit̃ quinta dubitatio supius mota cõtra primũ probabile: Et licz supius oñderit ꝓbs q̃ intemperatus peior est incõtinente. hoc tñ fecit breuiter et ex incidenti Sed hic oñdit idez p fectius z ex pncipali intentione pro declaratione breuiorum que in hac questione sunt videnda Sciendũ est secundo. q̃ peccatum pcipue in volũtate consistit. nam voluntas est qua peccatur z recte viuitur. Et ideo vbi est alia inclinatio voluntatis ad peccandũ ibi ẽ Gui⁹ pterm: s in incõtinẽte volũtas inclinat̃ ad peccandũ ex aliq̃ passiõe. Et qz passio cito transit z habitus est qualitas de difficili mobil̃a subiecto inde est q̃ continẽs statim peniteret transeunte passione Quod non accidit de intemperato qui potius gaudet se peccasse eo q̃ opatio peccati est sibi facta equalis ꝑ habitum ideo de ipsis dicitur q̃ delectantur cum male fecerint z exultant in rebus pessimis Ex quo sequitur

Conclusio prima

Et responsiua. intemperatus est peior incontinente. Probat ꝓbus tripliciter Prima ratio est. quia intemperatus non penitet cum peccauit. quia peccat ex electione in qua est ꝓtinaz eo q̃ elegit delectatõem tanq̃ finem. Sed incontinens statim peniteret cessante passione. qua vincebatur. ergo conclusio vera: Ex quo patet q̃ intpatus est insanabilis. incontinens vero est sanabilis vel intemperatus est peior incontinente sicut morbus corporalis incurabilis alio deterior est Secunda ratio continuz malum peius est non continuo. Sed intemperantia est continua cum habeat habitum p manentem per quem eligit mala. Incontinentia autez est non cõtinua: qz incõtines

UVA. BHSC. IyR_098_1

mouetur ad peccādum propter passionem que cito transit. ergo ꝛc. Et propter hoc dicit textus. q̄ intemperati assimilātur egritudini. propter quod cōtinue insunt hominī. sicut ſ̄ hydropisis ꝛ phthisis. Sed incōtinētie assimilantur egritudinibus que nō continue vadunt sicut epylentie. Tercia ratio. malum latens est periculosius et insanabilius nō latente. Sed intemperantia latet eum cui ineſt qui capitur est decept⁹ vt estimet bonum illud quod facit. incontinentia autem non latet eum cui ineſt. Scit enim incontinens per rationem malum esse id q̄ operatur ex passione. ergo intemperantia est peior incontinentia. Conclusio secunda. inter incontinētes peiores sunt debiles q̄ excessiui siue preuolantes. Probat philosophus duabus rationibus. Prima est. quia debiles vincuntur a minore passione excedente vel ſm velocitatem vel ſm vehementiam. ergo sunt peiores preuolātibus. Et per hanc etiam rationem posset probari q̄ intemperatus est peior incontinente. Secunda ratio. debiles non sunt inpreconsiliati sicut sunt preuolantes. ergo sunt peiores preuolantibus. Et ponit philosophus exemplum quoddam q̄ debilis incontinens similis est illi qui faciliter ꝛ velociter inebriatur paruo vino. ꝛ minori q̄ multi. Et sicut isti prius sunt dispositi ſm corpus. ita debiles. quia minori passione vincuntur sunt peiores ſm animam. Et hec de primo articulo

Quantum ad secūdum.

Dubitatur primo.

Quot modis conueniunt incontinēs ꝛ intemperatus. Respondet textus q̄ conueniunt dupliciter Primo quia incontinētia etsi notat maliciam simpliciter. est tamē minus ſm quid. ꝛ ideo dictum est q̄ est malicia non continentia. Q; autem incontinentia notat maliciam simpliciter patet. quia incontinentia peccat preter electionem malicia autem peccat cum electione. Secunda conuenientia incontinētie ꝛ intemperātie est in actione. sicut q̄dam censor populi dixit ad millesios reprehendens eos. milleſij non sunt stulti. sed operantur similia opera operibus ſtultorum. Similiter etiam incontinentes non sunt mali vel iniuſti vel intemperati. sed faciunt opera mala et iniusta.

Secundum dubium. quare intemperatus non penitet sicut incontinens. Respondetur primo in textu. q̄ incontines prosequitur superabundanter corporales delectationes nō quasi dispositus vt sit ei persuasum q̄ tales sint bone. intemperatus est persuasus ad tales delectationes eligendas. ꝛ propter hoc dispositionem quam habet ex habitu ꝛ incontinēs faciliter recedit a sua credulitate passione cessante. quia nō sequitur delectationes ex sua passione aut ex habituali dispositione. sed totum per passionem. Sed intemperatus nō de facili recedit a sua credulitate. quia sequitur delectationes ex habituali dispositione. Cuius rationem assignat philosophus in textu. quia virtus et malicia respiciunt principium operabilium q̄ malicia corrumpit ꝛ virtus saluat. Sed principium in actionibus est finis. qui ita se habet in agibilibus sicut ꝑncipia prima in demonſtrabilibus mathematicis. Ille igitur qui habet rectam estimationem de fine circa delectationes est temperatus. ꝛ ille qui habet contrariam estimationem propter habitum malicie est intemperat⁹. sed ille qui errat circa principia non potest de facili reuocari ab errore. Et ideo intemperatus non penitet niſi forte ſm quod per longam consuetudinem contrariam tollatur causatiū erroris. Q; autem incontinens sit penitens ostendit philosophus. quia ipse cessante passione remanet in certa estimatione finis. Et ideo non est prauus ſimpliciter. quia remanet in eo oppositum principium scilicet certa estimatio finis Sed solum est prauus ſm quid inquantum in aliquo particulari estimat operandum eē preter rationem rectam. Continens autem est contrarius incontinenti. quia permanet in ratione et nullo modo excedit eam propter passionem etiam quantum ageret Ex quo patet q̄ est bonus habitus qui permanet in ratione. Sed incontinens est prauus. quia recedit a ratione in agendo. et hoc erat primum probabile quod nūc concludit solum quinta queſtione que circa hoc proponebatur.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primā dicitur q̄ ignorātia intellectus quandoq; precedit inclinationem appetitus ꝛ causat eam et sic quanto maior est ignorantia tanto plus diminit peccatum vel totaliter excusat inquantū causat inuoluntarium. Alio modo ignorantia rationis sequitur inclinationem appetitus et quanto maior est talis ignorantia tanto grauius est peccatum. Ignorantia autem taz incontinentis q̄ intemperati prouenit ex hoc q̄ appetitus inclinantur in aliquid siue per passionem siue per habitum. Maior autem ignorantia causatur in intemperato q̄ in incontinente. quia in incontinente durat illa ignorātia durante passione. scilicet accensio febris terciane durat durante coniunctione humorum. Ignorantia autem temperantie durat assidue propter permanētiam habitus. ergo etiam non est maior ignorantia intēperati quantum ad id quod ignoratur. scilicet quantuz ad ipsum finem vt declaratum est in secunda dubitatōe

Ad secundam dicitur. q̄ ad sanationem incontinentis non sufficit sola cognitio. sed adhibetur exterius remedium ammonitionis et correctionis. Ex quibus aliquis incipit concupiscentie resistere. Et eodem modo potest sanari intemperatus. Sed difficilior est eius sanatio propter duo. Primo quia in eo corrupta est ratio recta circa estimationem vltimi finis qui se habet sicut principium vt dictum est. Secundo propter inclinationem appetitus que est in intemperato ex habitu qui difficiliter tollitur. Inclinatio aūt incontinentis est ex passione que faciliter tollitur. Ad terciam dicitur q̄ libido voluntatis que auget peccatum maior est in intemperato q̄z in incōtinente. Sed libido concupiscentie appetitus sensitiui q̄ſ q̄ maior est in incontinente. quia incontinens non peccat niſi a graui concupiscentia. Sed intempatus etiam ex lui concupiscentia peccat

Trum igitur contingens est qui qualicunqz rationi ꝛ qualicunqz electioni immanet vel q̄ recte ꝛ incontinens autem qui qualicunqz nō immanet rationi ꝛ electioni qualicūqz vel q̄ falserōni et electioni nō recte. quemadmodum dubitatum est prius

UVA. BHSC. IyR_098_1

Vel ſm accidens qui qualicunq; ſm ſeipſum autem qui vere rationi ⁊ recte electioni. hic q̄/dem immanet. hic autem nō immanet Si em̄ quis propter hoc eligit vel proſequitur ſm hoc quidem eligit ⁊ proſequitur ſm accidens au/tem quod prius. ſimplr aūt dicimus quod ſm ſeipm. Quare eſt quidem vt qualicūq; opinio/ni. hic quidez immanet. hic autem excedit. ſim/pliciter autem qui vere.

Queritur Decimotercio. Vtrum incon/tinens ſit immanſiuus qualiter/cūq; rationi ⁊ electioni vel ſolum rationi recte ⁊ incontinēs egreſſiuus a quacunq; ratione. aut ſolum a ratiōe recta Arguitur primo q̄ continens ſit immanſiuus q̄/licūq; rationi. quia qui facit contra cōſciētiam edificat ad iehennam. ergo obligamur cuicūq; rationi immanere. ſz obligatio ad immanēdum ratōi debetur continētie. igit. Et confirmatur. quia continēs ſuperat paſſionem propter fortitudinem rationis. ſed nō nimis fortiter immanet mus rationi falſe (que videtur vera) ꝯ vere. ergo conti/nēs eſt cuicūq; rationi immanſiuus. ⁊ incontinēs reſiſtit paſſionibus propter ſciētiā. ergo ſiue illa ſit recta ſiue non recta debet ſe tenere reſiſtendo paſſioni. Et cum etiam in/contines deuiet a ratione propter paſſionem aduenientez ſiue illa paſſio ſit inclinās in contrarium recte ſcientie ſi/ue nō. recte inſequitur eam. ergo cōtinens eſt immanſi/uus omni rationi. Secūdo arguitur. quis immanet ratōi propter veritatem. ſed tāta videt veritas in appa/rere ſ̄o ꝯta in vero ſimplr. ergo equalr ipſe incōtinēs im/manet omi rationi. In oppoſitum eſt phs. ṗmo vide/bitur de queſito. ſcdo erunt dubia.

Sciendum primo

Q̄ poſtq̄ phs ſoluit dubitatōem per quam ſcitur. an ſcz continētia ⁊ incōtinentia ſint. Et etiam ſoluit materi/am circa quam ſunt. Conſequēter ſoluit ⁊ terminat du/bitationem per quam ſcitur que ſunt incōtinentia Et pri/mo oſtendit vtrum ꝯtinens ſit immanſiuus cuicūq; ra/tioni ⁊ incōtinēs a qualibz egreſſiuus. per quod ſoluitur quarta dubitatio ſuperius poſita circa ſecūdum proba/bile. Et deinde oſtendit. vtrum prudens poſſit eſſe incō/tinens. per quod ſoluitur ſecūda dubitatio mota circa q̄n/tum probabile.

Sciendum ſecūdo. q̄ ꝯtinens immanet ratiōi propter bonum ratōis ⁊ veritatis. Eſt em̄ commune omi vir/tuti inclinare ad bonum ratōis ſm ſe ⁊ nō propter alte/rum. ideo oſtēdit philoſophus quomodo ꝯtinētia ſe ha/beat ad propriam ratiōem que accipitur ſm hoc quod ē immanere rationi. ⁊ etiam oſtēdit quomodo ſe habet vi/ta ad ratiōem ꝯmunem virtutis que conſiſtit in hoc q̄ eſt eſſe in medio. Et adhuc primo oſtendit cui ratōi cōti/nēs laudabiliter immanet ⁊ a qua incōtinēs vituperabi/liter egreditur. Scōo oſtēdit q̄o aliqui vituperabilr ra/tioni immanēt. Et tercio oſtēdit q̄o aliqui laudabiliter a ratione egrediuntur. Tunc ſit.

Conclusio prima

Contines per ſe ſolum immanet rationi recte ⁊ electio/ni vere. ſed incōtinēs nō ſic immanet. Probatur conclu/ſio. quia in ratiōe recta eſt bonū rōis. nam perfectio intel/lectus eſt veritas ⁊ rectitudo. falſitas vero ⁊ error imper/ficiūt intellectum. Item probatur quia ipſa cōtinētia eſt quid perfectū in genere virtutis. ⁊ incōtinētia genere vir/tutis dicitur eſſe ponenda ſm quid. Ex continentia em̄ et eius operationibus virtus perfecta acquiritur. Et ex incōtinentia ⁊ operationibus eius perfecta malicia. Sed virtus perfecta generatur ex bonis operationibus ⁊ ma/licia pfecta ex malis operatōibus. inſequi autem rationē rectam eſt bonum per ſe. ⁊ egredi ab ea eſt malum. ergo continēs per ſe eſt recte rationis immanſiuus ⁊ inconti/nens a recta ratiōe egreſſiuus.

Secūda cōcluſio. ꝯtinēs per accidēs qualicunq; ratō/ni immanet ⁊ incontinēs qualicunq; rationi per accidēs nō immanet. Probatur concluſio. quia continēs per ſe immanet rationi recte. ergo immanet omni rationi que apparet recta per accidens. et talis eſt ratio erronea. igit. Item probat philoſophus. quia ſi aliquis querat hoc lo/co. puta fel loco mellis propter ſimilitudinem colozis eſti/mando mel eſſe fel. manifeſtum eſt q̄ per ſe eligit ⁊ que/rit melz nō fel. ſed loco huius per accidens eligit fel. ergo ſi quis falſam rationem ſuam eſtimet eſſe veram. vtputa ſi eſtimet eſſe verum q̄ bonum eſt fornicari immanendo iſti rationi falſe que eſtimatur foze vera talis per ſe im/manet vere rationi per accidens autem falſe. nam inten/dit vere immanere. Et idem eſt de incōtinēte. qui egredi/tur a ratione falſa quam putat eſſe veram. Ex quo patet q̄ ꝯtinēs vel incōtinens per ſe immanet vel nō immanet ratiōi vere. per accidēs autem ratiōi falſe. Et hec de pri/mo Quantum ad ſecūdum

Dubitatur primo.

Quare accipiens fel loco mellis per ſe eligit mel. et per accidēs eligit fel. Reſpondetur q̄ cauſa eſt. quia in appe/tibilibus illud eſt per ſe in quod fertur intentio appetētis Nam bonum inquantum eſt apprehenſum eſt proprium obiectum appetitus. Illud autem quod eſt preter inten/tionem eſt per accidens. ideo ille qui intendit eligere mel et eligit fel preter intentionem per ſe eligit mel. ⁊ per acci/dens fel. Secundum dubium eſt de diffinitione cō/tinentis. Ad dubium reſpondetur. q̄ vt ex dictis col/ligi poteſt continens ē paſſionatus immanſiuus rationi recte. Et notanter dicitur (recte rationi) nō abſolute ra/tioni. quia quod eſt per accidens relinquēdum eſt ab ar/te Et ſolum id quod p̄ ſe ſimplr dicitur. quod autem eſt per accidens dr ſm quid. ⁊ iō licet ſm aliquē modū ꝯti/nēs ⁊ incōtinēs immaneāt qualicūq; rōi etiā falſe. tñ ſim/plr ꝯtinēs vel incōtinēs dr qui immanet vel nō immanz rōi vel vel opinioni vere. Et hec de ſecūdo

Ad rationes ante oppoſitum patet ſo/lutio ex predictis Vnde bene probant q̄ per accidens continens immanet qua/licunq; rationi.

Vnt aūt q̄dē imanſiui opioni. ſunt aūt q̄s vocāt iſchirognomōes puta difficile

UVA. BHSC. IyR_098_1

persuasibiles z non facile transsuasibiles qui simile quidem aliquid habent continenti. qz a le prodigꝰ liberali z audax confidi sunt autem alteri ſm multa. hic quidem eñ propter passi/ onem et concupiscentiam non transmutat cõ tinens. quia facile persuasibilis cum cõtingat erit continẽs. hic autẽ non a ratione. quia con cupiscentias assumunt z ducũtur multi a dele ctationib⁹. sunt autẽ yschirognomones ydiog nomones z indisciplinati z agrestes ydiogno/ mones quidem propter delectationez z tristi/ ciam. gaudent eñ vincentes si nõ transsuade/ antur. z tristãtur si infirma q̃ ipsorũ sint quem admoduz sentẽtie. quare magis incõtinẽti assi milantur cũ continenti. Sunt autez quidam qui his que videntur nõ immanent nõ prop/ ter incõtinẽtiam. puta in philothete qui sopho clis neoptoleus cũis propter delectationẽ nõ immãsit. sed bonã. verum dicere eñ ipsi bonũ erat persuasus aũt est ab odisseo vlixe falsuz di cere. Nõ eñ omis qui propter delectatõez ali/ quid opatur est intẽperatus siue prauꝰ siue in cõtinẽs. sed qui propter turpem

Querit decimoquarto.

Vtrum pertinacia sit vicium alicui virtuti mozali oppo situm Arguitur primo qꝛ nõ quia si sic maxime oppo neretur perseuerantie. vt est sentẽtia Tullij in sua retho/ rica. z etiã sicut superius dictum est. sed hoc nõ. quia di/ cit Gregorius in mozalibus qꝛ pertinacia oritur ex inani gloria. ſz inanis gloria nõ opponitur perseuerãtie. ſz ma/ gis magnanimitati Secundo sic. vel opponeretur ei per defectum vel per accessum. nõ secũdum. qꝛ pertinaxꝫ ce dit alicui delectationi vel tristicie. naz vt dicit textus. gau dent vincentes z victi tristantur si ſnie eozum infirmabi tur. Nec ꝓmum. quia tunc idem esset pertinacia z molli cies Tercio. sicut perseuerans persistit in bono cõtra tristiciam. ita continens z temperatus contra delectatio nes et fortis contra timores. et mansuetus contra iras. Sed pertinaxꝫ dicitur aliquis. eo qꝛ nimis in aliquo persi stit. ergo pertinacia non magis opponitur perseuerantie cũ alijs virtutibus.

In oppositum est philosophus in textu quo ad ꝑmã partem dicens. qꝛ pertinaces sunt simules incõtinenti. et qꝛ sunt indisciplinati z agrestes. ergo sunt vicioſi. z q̃ con sequens pertinacia est vicium. Sed qꝛ pertinacia opponi tur ꝑseuerãtie. patet per Tullium in sua rethorica dicen tẽ. qꝛ ita se habet ꝓtinacia ad perseuerantiam. sicut super/ sticio ad religionem. Sed supsticio opponitur religioni. igitur Quantum ad primum.

Sciendum primo

Qꝛ postq̃ philosophus ostendit cui rationi continẽs laudabiliter immanet z a qua incontinens vituperaliter egreditur. Consequenter ostendit qualiter aliquis vitu peraliter immanet sue rationi seu opinioni. et primo osten dit qui sint tales. et secundo quomodo se habeant ad cõ tinentes. dicit ergo primo qꝛ quidam sunt qui nimis im/ manent propꝛie opinioni quos vocat fortis ſnie siue per tinaces qui taliter appellantur. quia ipsis cum difficulta te persuadetur aliquid. Et si fuerit aliquid eis persuasuz non de facili transmutantur ab illa persuasiõe. quod ma xime accidit melancolicis. qui de difficili recipiunt. sed re cepta fortiter tenent ad modum terre.

Sciendum secundo. qꝛ vt dicit textus pertinaces ali/ quid simile habent cum continente. sed ſm multa diffe/ runt ab eo. Primum patet. quia ipsi per excessum habẽt illud quod est continẽtis. vt ꝑdigus habet aliquid simi le liberali et audax forti. Quod patz. quia pertinaces im manent rationi plus q̃ debent. continens autem ſm qõ debet. Secundum probatur: quia dupliciter potest ali/ quis remoueri a sua opinione Vno modo ex parte ratio nis puta si superueniat aliqua ratio fortioꝛ. Alio modo ex parte passionis que peruertit iudicium rationis in par ticulari operabili Et hec est differentia inter pertinacem et continentem. quia continens non transmutatur a passi one concupiscentie vt cedat a ratione recta. Sed tamen quandoq̃ persuadetur ab aliqua alia ratione meliori in/ ducta. et ideo laudabilis est continens. quia non vincitur a passione sed a ratione. Sed ꝓtinax non mutatur a sua opinione propter aliquam rationem inductam Sed be/ ne recipit concupiscentias z quandoq̃ ducitur a delecta tionibus extra rõnem Tunc sit

Conclusio prima

Pertinaces magis assimilantur incontinenti cũ con/ tinenti Probat textus. quia continentes sunt propꝛie sen tentie siue propꝛij sensus: ergo tales non sunt disciplina/ biles nolentes ab alijs instrui: Et sicut etiam agrestes. quia dum semper volunt etiam sequi propꝛium sensum non de facili possunt cum alijs commozari Vocant etiaz homines propꝛij sensus eo qꝛ aliquam dilectationem ni/ mis querunt et aliquam tristiciam nimis fugiunt. nam gaudent quando conferendo cum alijs vincunt. Si scz non transmutentur per aliquam suasionem a sua propꝛia opinione et tristantur si sue sententie appareant infirme. ita qꝛ oporteat eas discere Sed superabundanter appe/ tere delectationes et fugere tristicias est propꝛium incon tinẽtis et mollis. ergo pertinaces magis assimilantur in/ continenti cũ continenti. Item probatur: quia continens diligit bonum rationis. pertinax autem diligit sententiã propꝛiam propter depꝛauatum amorem quem habz ad se. ergo adueniente ratione continens se mutat. non autẽ pertinax. Et simile est de incontinente qui non sequitur passionem. ergo conclusio vera.

Secunda conclusio. Et responsiua pertinatia est vi/ cium virtuti mozali oppositum. Probaꝛ cõclusio ratiõe

UVA. BHSC. IyR_098_1

facta post oppositum. Probat etiam ex supradictis q̄n/tum ad secūdam partem. Sed prima ps adhuc probat. qz ptinaces sunt vituperabiles. qz cū nō permittant se vin/ci a rōe vincūtur tamē a passione. ergo ptinaces sunt vi/ciosi. z per consequens ptinacia est vicium. Et hec de p/mo. Quantum ad secūdam

Dubitatur primo.

Utrum aliquis a rōe laudabiliter possit discedere. Res/pondet ad dubiū cū textu q sic. hoc tamē nō est ꝓpter in/cōtinētiam. sed propter amorem virtutis. sicut narrat de neotholino. q̄ nō permālsit in his que ei dicebātur nō ꝓp/ter incōtinētiam. q̄uis hoc fecerit propter aliquā delecta/tionem nō malam sed bonam. appetebat em̄ dicere verū et hoc erat ei delectabile. sed persuasum erat ei ab olim q diceret falsum in vtilitate patrie cui persuasione nō im/mālsit propter delectatōem. Nec tm̄ propter h̄ fuit incon/tinēs. quia non omnis qui propter delectatōem aliquid operatur est prauus vel intemperatus. sed solum ille q̄ ꝓpter turpem delectatōem aliquid operatur. Dubi/tatur secdo. qualiter z quare ptinacia ozitur ex inani glo/ria. Respondetur q tanq̄ a causa. z hoc ideo est. quia ali/quis nimis persistit in propria sententia qua vult suam ex/cellētiā manifestare. z h̄ ozit ex inani gloria tanq̄ a cā.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur q oppo/sitio viciozum ad virtutes nō attenditur fm causam. sz fm propriam significationem. igitur negatur ꝓsequentia

Ad secūdam dicitur q pertinaꝫ excedit in hoc q ni/mis ꝑsistit in aliquo contra multas difficultates. habet tamen aliquam delectatōem in fine. sicut z fortis z perse/uerans. qz tamē talis delectatio est viciosa ex hoc q eam appetit z fugit ꝓtrariam tristiciā assimulatur incōtinenti vel molli. Ad terciā dr q licet alie virtutes persistunt ꝓtra impetus passionum. tamē laus earum nō est prope ex persistentia. sicut perseuerantia. laus em̄ continētie vi/detur esse in vincendo delectationes. z ideo ptinacia dire/cte opponitur perseuerantie.

Via aūt aliquis est z talis qualis mi⁹ q̄ oportet corporalibus gaudens z nō immanens rationi talis huius z incontinētis medius continēs. Incontinens quidem enim non immanet rationi propter mai⁹ quid Iste autem propter minus ad cōtinens autem im/manet z non propter alterū transmutat Opor/tet aūt siquidem continentia studiosum vtros/q̄ cōtrarios habitus prauos esse quemadmo/dum z apparent. sed propter alterum in pau/cis et raro esse manifestum quemadmodū tem/perātia intemperātie videtur cōtrarium esse so/lum sic z ꝓtinētia incontinentie. Quia autem fm similitudinem multa dicuntur z continen/tia que tēperati fm similitudinez consecuta est etem̄ continens potens nihil preter rationem propter corporales delectationes facere z tem/peratus. Sed hic quidem habens. hic aūt nō habēs prauas concupiscentias. z hic q̄dem ta/lis qualis nō delectari preter rōem. hic autem qualis delectari sed nō deduci. similes aūt z in cōtinens z intēperatus alteri quidē existentes vtriq̄ aūt corporalia delectabilia ꝓsequūt. sed hic q̄dem z existimans oportere. hic autem nō existimans.

Queritur Decimoquinto. Utrum conti/nentia sit subiectiue in appetitu concupiscibili. Arguitur primo q sic. quia subiectū vir/tutis est proportionatum sue materie. sed materia conti/nentie est concupiscentia delectabilium tactus. que perti/net ad vim concupiscibilem. ergo continentia est in vi cō/cupiscibili Secundo arguitur. opposita habent fieri cir/ca idem. sed incontinentia que opponitur continentie est in vi concupiscibli. cuius passiones superant rationem. ergo incontinentia est in concupiscibili. Minor patet. qz dicit Andronicus q incontinētia est malicia concupisci/bilis fm quam prauas eligit delectationes prohibēte rō/nabili. igitur. Tercio arguitur. subiectum virtutis hu/mane est ratio vel vis appetitiua que diuiditur in volun/tatem concupiscibilem z irascibilem. sed continētia nō est in ratione. quia sic esset virtus intellectualis. neq̄ etiā in voluntate. cum sit circa passiones que non sunt in volun/tate. neq̄ etiam in irascibili. Quia non est proprie circa passiōes irascibiles vt dictum est. ergo relinquitur q sit in concupiscibili. In oppositum arguitur. om/ne existens in aliqua potentia aufert malum actum illi/us potentie. sed cōtinentia nō aufert malum actum cō/cupiscibilis. quia continens habet concupiscentias p̄uas vt dictum est supra. ergo continentia non est in concupis/cibili. Primo videbitur de quesito. secundo erunt dubia. Quantum ad primum

Sciendum primo

Qz postq̄ philosoph⁹ ostendit quomodo cōtinentia se habeat ad propriam rationem que attenditur fm q est immanere rationi. Cōsequenter ostendit quomodo se habeat ad oēm rationem virtutis. que attenditur fm h̄/quod est in medio esse. Et per hoc ostendit qualiter con/tinentia se habet ad rationem virtutis. Et primo osten/dit q ꝓtinētia est in medio sicut z temperātia Dicit ergo ꝓmo ꝓbs q ꝓtinentia consistit in medio duozum viciozū extremozum. Quod ꝓz qz aliqs inuenitur sic dispositus q minus gaudet in corporalibus delectationib⁹ q̄ opor/tet nō propter bonuz finem. sed propter fastidium prop/ter quod nō permanet in ratione iudicante q oportet tali/bus delectatōibus vti fm q necesse est. z talis est vicio/sus in deficiēdo. z potest vocari insensibilis. Sed incōti/nens est extremū superabūdās. qz nō immanet rōni ꝓpter

UVA. BHSC. IyR_098_1

hoc q̄ gaudet talibus delectationib⁹ plus q̄ oportet. horum aūt duoꝝ medius est continens: nam continens nō immanet rōni ꝓpter aliquod maius. alter aūt ꝓpter aliqđ minus. sed ꝓtinens immanet rōni ⁊ non transmutat̄ ab ea neq; ꝓpter maius neq; ꝓpter minus Sciendum secundo q̄ extrema continentie dupliciter assignant̄: Uno modo ex parte rōnis cui inheret cōtinentia. ⁊ sm hoc extrema sua sunt ptinacia ⁊ instabilitas vt dictuꝫ est supra quia ptinax immanet rōni plus q̄ oportet Et ideo dixit pbus supra q̄ ptinax se habet ad continentem sicut ꝓdigus ad liberalem. Instabilis aūt minus immanet rationi q̄ oportet. Nam ꝓpter prauā rōem a sua sententia discedit Alio modo assignantur extrema ex parte concupiscentie quā vincit. ⁊ sic concupiscentia est medium inter extrema nunc posita. Nam qui magis vtuntur delectatio nib⁹ corpalibus q̄ oportet dicuntur incontinentes. sed q̄ parum delectantur dicuntur insensibiles.

Conclusio prima

Utriq; habitus continentie opositi scilz sm plus et sm minus sunt mali. Probat pbus. qz continentia est aliqđ studiosum. i. bonum. ergo vtriq; habitus ei sunt contrarij mali. Tenet consequētia. qz bonum non cōtrariatur bono sed malo dumtaxat. vt dicitur in predicamentis Item probatur. qz tales nō immanent rōni. sed accipiūt aut plus aut minus. ergo sunt vitiosi. sed ꝓtinens est virtuosus. ergo ⁊c. Conclusio secūda ⁊ responsiua. cōcupiscentia nō est subiectiue in appetitu cōcupiscibili. neq; in rōne. sed subiectiue est in voluntate. Prima ps pbat̄. qa omnis virtus in aliquo subiecto existens facit ipsum differre a dispōne quā habet dum subijcitur ꝓposito vitioso sed cōcupiscilis eodē modo se hz in continente ⁊ in incontinente. qz in vtroq; prozūpit inconcupiscētias prauas vehementes. ergo continentia nō est in concupiscibili vt in subiecto. Scda pars probatur. qz silter se habet ratio in cōtinente ⁊ in incōtinente. qz vterq; habet rōem rectam. et vterq; extra passionē existens gerit in ꝓposito non sequi concupiscētias illicitas. ꝑ. Tercia pars pbatur. qz continentia est in vi animi sicut in subiecto. cuius actus est electio. sed talis est voluntas. ergo cōtinentia est in voluntate subiectiue Maioꝛ patz. qz ꝑma dzña cōtinentis et incontinentis inuenit̄ in electione. nā cōtinens q̄uis patiatur vehementes cōcupiscentias. tñ elegit nō sequi ꝓpter rōnem. sed incōtinens eligit seq; eas non obstante cōditione rōnis. ergo maioꝛ vera Minoꝛ pz ex tercio li. huius

Dubitatur prima

Quare sola incontinētia dicat̄ esse contrariatū habeat duos habitus contrarios vt dictuꝫ est Rñdet textus ad dubiū. q̄ hoc ptingit qz alterū extremū in pauciꝭ accidit. scz q̄ aliqs egrediatur a rōne in minus. ⁊ ideo nō est tam manifestū sicut alterū extremū Nam in pluribus accidit q̄ circa delectationes corporales fiat egressus a recta ratione in plus Et ꝓpter hanc rōnem intemperātia videtur esse contraria sola tempantie. qz insensibilitas nō est manifesta eo q̄ in pauciꝭ accidit Dubitat̄ secundo vtrū continentia posset dici tpantia Dicit textus q̄ sic. ⁊ silter incōtinentia p̄t dici intpantia ꝓpter silitudinem Primū pz. qz ꝓtinens hz facultatē vt nihil preter rōnem opetur ꝓpter corporales delectationes. ⁊ hoc idem p̄t facere tpatus. Differunt tñ dupliciter. vt ꝛc. ptus. qz ꝓtinēs hz prauas ꝛcupiscentias. tēperatus aūt nō. qz est ꝛcupiscibilis p habitū ꝓtinētie ordinatus. Secūdo differūt. qz tpatus est dispositus p habitū tpantie. sic q̄ nō delectat̄ pter rōnem. sed cōtinens sic dispositus est vt delectet̄ pter rōnem. sed nō ducit̄ a passione. Secūda pz patz. qz incōtinēs ⁊ intēperatus ꝓsequūtur delectabilia corpalia. ergo ꝛtum ad hoc tūc conueniūt. Sz etiā differūt. qz intēperat⁹ estimat q̄ oꝛtz hmōi delectatiōes ꝓsequi ꝓpter habitū quertentē iudiciū rōnis de fine. sed incōtinens nō estimat hoc. qz saluat̄ ꝓncipiū. vt patuit supꝛ.

Ad rationes

Ante apositū. Ad primā dr q̄ cōtinētia nō est circa delectatiōes tactus. sed est eas moderās. sicut tēperantia que est in cōcupiscibili. et quasi eis resistens. ideo oportet q̄ sit in alia vi. qz resistentia est vnius ad alteruꝫ

Ad secūdaz dicit. q̄ volūtas media est inter rōnem et ꝛcupiscibile. ⁊ p̄t ab vtroq; moueri. in ꝓtinēte aūt mouetur a rōne. sed in incōtinente a ꝛcupiscibili. et ideo p̄t attribui rōni sicut ꝑmo mouēti in cōtinentia ꝛcupiscibilis q̄uis vtraq; immediate ptineat ad volūtatē sicut ad ꝓximum subiectū. Ad terciā dr q̄ licet passiones nō sint in volūtate. tñ in potestate volūtatis est eis resistere. ⁊ hoc mō volūtas ꝓtinētis resistit ꝛpiscentijs

Neq; simul prudentem ⁊ incōtinentez. contingit esse eūdem simul em̄ prudens ⁊ studiosus sm modum ostensum est ens. Adhuc nō in scire solum prudens. sed in eo q̄ practicus incontinens aūt non practicus. deynū autem nihil prohibet incontinentem esse. ꝓpter qđ ⁊ videntur quādoq; prudentes esse quidam Incontinentes autē propter deynoticā differre a prudentia sm dictum moduz in ꝑmis sermonib⁹. et sm q̄dem rōnem prope esse. differre autem sm electionem. neq; vtiq; vt sciens ⁊ speculans. sed vt dormiēs ⁊ vinolentus ⁊ volēs quidem sm modum em̄ quēdam sciens ⁊ qđ facit et cuius gratia. malus autem non. electio em̄ epicykes. quare semimalus ⁊ non iniustus non em̄ insidiator. hic quidez em̄ ipsoꝝ nō immansiuus quib⁹ vtiq; consiliabitur. melancolicus aūt neq; consiliatiuus totaliter. Et assimilatur vtiq; incontinens ciuitati cui calculātur omnia necessaria ⁊ leges habet studiosas vtitur autem nulla. quemadmodum anaxandrides conuiciatus est ciuitas volebat cui legum nihil est cure. malus autem vtenti qui/

UVA. BHSC. IyR_098_1

dem legib⁹ malis aũt vtenti. est aũt incõtinentia z ꝓtinẽtia circa supexcellens multorum habituz. hic ꝙdem eñ magis ĩmanet. hic autem minus pluriũ potentia. Sanabiliorꝫ autẽ incõtinentiarũ ſm quam melancolici incõtinenter agunt. ꝓſiliantiũ aũt non. ĩmanentiũ autez z ꝑ ꝓſuetudinẽ incõtinentes naturalib⁹. Facilius eñ ꝓſuetudinẽ transmutare natura. ꝓpter hoc eñ ꝓſuetudo difficilis qñ nature aſſimilatur quẽadmodũz z euenus dicit. ayo diuturnam meditatõem ĩmmanere amicez vtiqꝫ hanc hominib⁹ finientẽ naturã esse Quid quidẽ igiꝫ est incõtinentia z quid ꝓtinentia z ꝑſeuerantia z mollicies. et qualiter habẽt habitus hi adinuicem dictum est.

Queriꝫ nono. Vtrũ ſtet incõtinentem esse ꝓtinentẽ Arguiꝫ ꝓmo q sic. qz ſtat rõnem esse rectã in incõtinente ergo ſtat ipm esse ꝓtinentẽ. Secũdo sic. incõtinẽs nõ est malus ſiue vicioſus. ergo ſtat eũ esse ꝓtinentem. Tenet ꝓſequẽtia. qz oẽs virtutes morales ꝓtinẽtie ſunt cõnexe. vt pz in ſexto huius. Et aũs ptz. qz nullus peccat in eo qõd vitare nõ ꝑt. ſed incõtinentiã nemo ꝑt ex ſeipſo vitare. ſm illud ſapiẽtie. Nõ poſſum esse ꝓtinens niſi deus det. ergo incõtinens nõ est vicioſus Tercio ſic. oĩs bonus ꝑt esse ꝓtinens. iuxta dictũ ſexto huius. Impoſſibile est ꝓtinentẽ esse nõ entem bonũ. ſed incõtinens est bonꝰ ergo ꝑt esse ꝓtinens. Minoꝫ pz. qz in rõne omne peccatum ꝓſiſtit. ſed in incõtinente vincitur iudiciũ rõnis. ergo incontinẽs non est vicioſus. z ꝙſequens est bonus

Jn oppoſitũ est ꝑbus in textu

Sciendum prima

Q ſ poſtꝫ ꝑbus oſtẽdit qũo ꝓtinẽs z incõtinẽs ĩmanent vel nõ ĩmaneant rationi. ꝓſequẽter oſtendit vtꝫ ꝓtingat ꝓtinentiã (q̃ est recta rõ agibiliũ) esse cum ꝓtinentia Et per hoc ſoluit ſcõa dubitatio ſupius mota circa ꝙntum ꝓbabile. Et circa hoc ꝓmo oſtendit q ꝓtinẽtem nõ ꝓtingit esse incõtinentem. Secũdo oſtẽdit qũo se habeat incõtinẽs ad ꝓtinẽtiam.

Sciendũ secũdo. q vt dicit textus difficultas iſtius q̃ſtionis ꝓuenit qz nihil ꝑhibet diuinũ ingenioſum ſiue induſtrioſum esse incõtinentem. et ex hoc ꝓtingit q qñqꝫ ꝓtinẽtes videtur esse incõtinẽtes. qz ſcz diuini reputantur ꝓtinẽtes. ſed hoc nõ optz q licet incõtinẽs habeat rõnem rectã. nõ tñ ĩmanet rõni. ſicut dictũ est ſupra. Et ꝑ hoc ſoluit ꝓma rõ ante oppoſitum

Concluſio prima

Et reſponſiua. nõ ꝓtingit aliquez incontinentẽ esse ꝓtinentem. Probat ꝑbus duab⁹ rõnib⁹. Prima est q ꝓtinentia ſimul est cum virtute morali. ergo ſimul aliqs est ꝓtinens z virtuoſus ſm virtutem moralem. ſed nullꝰ virtuoſus est incõtinẽs. qz virtuoſus nõ dicit̃ a paſſionib⁹ ergo nõ ſtat aliquẽ incõtinentẽ esſe ꝓtinentẽ Secũda rõ est aliqs ỏ ꝓtinens qz opatiuus est. z non ſolũ qz ſciens est. nam ꝓtinẽtia est ꝑceptiua opationũ. z nõ ſolũ indicatiua z ꝓſiliatiua. vt dictũ est in ſexto. ſed incõtinens deficit in opando. qz nõ opatur ſm rõnem rectam. ergo ꝓtinens nõ ꝑt esſe incõtinẽs

Concluſio ſcõa. incõtinẽs in aliquo ꝓuenit cũ ꝓtinẽte. z in aliquo differt ab eo. Prima ps patz. qz vterqꝫ habet rõnem rectã. nõ tñ hoc ꝓtingit ita q incõtinẽs ſit ſicut ſciens in habitu z ſpeculat̃ in actu particularia agibilia. ſed ſe habet ſicut dormiens z vinolentus. in quib⁹ est habitus rõnis ligatus. vt ſupra expoſitũ est. Secunda pars cluſionis probat̃. qz ꝓtinens ſumit electiõem. incõtinens aũt nõ. z ideo dicit textus. q incõtinẽs peccat volenter. nam ſcit quodãmodo in vli id qõ facit z cuius gratia facit z alias circũſtantias. ergo volũtarie facit. nõ tñ est malus. qz nõ agit ex electione. qz electio eius est epieykes. id est bona qñ est extra paſſionẽ. ſed qñ ſupuenit paſſio corrũpit̃ eius electio. qz vult malũ. q̃ſm electionez incõtinẽs differt a ꝓtinente. qz ꝓtinentis electio nõ corrũpitur. incõtinẽtis aũt corrũpitur. Ex dictis infert ꝑbs q incõtinens est ſemimalus inq̃ntum ſcz vult malum. et nõ est iniuſtus neqꝫ malus ſimpliciter. qz nõ est inſidiator quaſi ex ꝓſilio z electione agens malũ. ſed quidã incõtinentiũ ſcz debiles ꝓſiliant̃. ſed nõ ĩmanent ꝓſiliatis ſed melancolici z acuti (quos ꝑbs vocat ꝓuolantes) totaliter nõ ꝓſiliant̃. Ex quo patz q nulli ꝓtinentes ex electione z ꝓſilijs agũt malũ. Conſequẽter infert ꝑbs q incontinẽs aſſimilatur ciuitati cui omnia neceſſaria diſpẽſantur. et que habz leges bonas. ſed nulla earũ vtit̃. ſicut anaxandrides ꝙiciãdo dicit q ciuitas q̃dam voluit leges habere cui non erat cura de obſeruatia legũ. Et ſilr incõtinẽs nõ vtit̃ recta rõne quã hz. ſed nullus intemperatus aſſimilatur ciuitati vtenti legib⁹ malis. Patet qz nõ q̃libet exceſſus a recta rõne facit incõtinentẽ. ſed ꝓtinẽtia z incõtinentia dicunt̃ ſm illud qõ excellit facultatẽ multorũ. nã ꝓtinens manet magis in rõne recta q̃ multi poſſunt. quia vincit concupiſcentias a quib⁹ multi ſuperantur. ſed incontinẽs miñ⁹ ĩmanet q̃ multi poſſunt. z vincitur a concupiſcentijs quas multi vincũt.

Dubitatur ꝓmo

De ꝓparatiõe incõtinẽtiũ adinuicem Reſpõdet textus q inter incõtinẽtias illa est ſanabilioꝫ ſm quã melãcolici incontinent̃ agũt. ſcz nõ ꝑconſiliando. ſed incõtinentia eorũ q̃ ꝓſiliãtur z manent est peioꝫ. Cauſa huius est quia ꝑmi adhibito ꝓſilio videnꝫ poſſe ſanari. alij autẽ non vt ſupra oſtenſum est.

Dubitaꝫ ſecũdo vtrũ incõtinens ſm cõſuetudinem ſit ſanabilioꝫ incõtinenti ſm naturaz. ſicut dicit textus. et videꝫ q nõ ſint aliq incõtinẽtes ſm naturã. qz natura ordinatur ad vnum determinate z non ad cõtraria. ſed vt dictum est in ſecundo huius virtutes in nobis a natura ipſa generantur. ergo natura ad virtutes z nõ ad incontinentiam ordinauit. Reſpondet textus q incontinens a natura est minus ſanabilis q̃ incontinens per cõſuetudinem. Patet quia facilius poteſt mutari conſuetu-

UVA. BHSC. IyR_098_1

do ꝯ natura. qz ꝓpter qđ vnūquodqz tale z illud magis sed cōsuetudo difficulter immutat ꝓpter hoc q assimilat nature. sicut iuuenalis poeta dr. Ayo diuturna medita/tione. i. ꝓsuetū studiū immanere amice. i. amicabiliter con/fortiter z dicere hāc qñ ꝓficitur oibus esse naturā Ad rōem dubij dr q bñ aliquis dicitur incontinēs fm natu/ram sensitiuam. eo q naturaliter inclinatus ad incōtinen tiam. nam natura sensitiua hois in se nō est magis incli/nās ad virtutes ꝯ ad vicia. sed tñ aliqui qui ex inconti/nentia nō sanant monitionib; aut verberib; ab incōtinē/tia sua expellūtur. z iō credūt se nō posse sanari. Cōsequē ter dr. q maior illius rōnis nō habet veritatē vbi natura in se bñ ordinata cōsideratur. Et minor habet veritatez a tota specie. sed nihil repugnat naturam indiuidui alicu/ius corruptam ordinare ad aliud ꝯ natura. Ex predic/tis ergo patet qđ sit cōtinentia z incōtinentia. ꝓseuerātia et mollicies. z qualiter se habeant adinuicem.

Ad rationes Ante oppositū Prima soluta est ex dictis in ꝓn cipio Ad secundā dicitur q homo potest vitare z face re bonū non tñ sine diuino auxilio. sed ꝓ hoc q homo in/diget diuino auxilio vt sit cōtinens nō excluditur qn in/continētia sit peccatum. quia vt dictum est in tercio huius Que ꝓ amicos possumus aliqualiter ꝓ nos possumus.

Ad terciam dicitur. q in incōtinente vincitur iudiciū rōnis. non qdem ex necessitate quod aufert rōnem pecca ti. sed ex negligentia quadā homines nō firmi intenden/tis ad resistendū passioni ꝓ iudicium rōnis

Edelectatione autem z tristicia specula ri eius qui politicam philosophatur Iste enim finis architecton ad quem respicientis vnumquodqz. hoc quidem malum. hoc autez bonum simpliciter dicamus: Adhuc autē ne cessariorum intendere de ipsis etiā virtutem et maliciam moralem circa delectationes z tri sticias posuimus z felicitatem plures cum de lectatione esse aiunt: propter quod et beatum nominauerunt a gaudere

Querit decimoseptimo Utrū ad moralē phm ptineat determiare de delectatōe z tri sticia. Arguit q non. qz si sic maxime determinaret de passionib; circa quas ꝓsistit ptinētia z incōtinētia. sed h non. qz vt dr phs in q̄nto z decimo huius delectatio non est passio Scdo sic. pati est moueri. vt dr tercio phisico rū. sed delectatio nō cōsistit in moueri sed in motū esse. cū causat ex bono adepto. ḡ non est passio. ḡ a morali phō nō consideratur vt passio. Tercio sic. delectatio cōsistit in quadā pfectione delectati. nam pficit delectationez: vt dr decimo huius sed pfici non est pati vel alterari. vt dr sep/timo phisicoꝝ. z scdo de anima. ḡ non est passio. In op positum est phus in textu

Sciendum primo q postꝯ phs dediuit de ꝓtinētia z incōtinētia oīdēs q sunt circa delectatōes z tristicias. ꝓnter determinat de dele ctatōib; z tristiciis. Primo ostēdēs q hec ꝓsideratio p/tinet ad phīcū. Deinde exeq̄t ꝓpositū. Dicit ḡ ptinet mo. q ꝓsiderare de delectatōe z tristicia ptinet ad illū q circa sciam politicā philosophat ad quā tota moral doc trina reducit. sicut i primo huius patz Sciēdū scdo. q mo/tus appetitus sensitiui ꝓprie passio nomat affectio aūt q̄cūq; ex cognitōe ꝓcedēs est motus appetitus sensitiui. z h cō/petit delectatōi. qz sicut dr phs p rethoricē. delectatio ē qdā motus aie z ꝓstitutio simul tota z sensibilis i natura ꝓsequētē. Tñ sicut in reb; naturalib; cōtingit aliq ꝓsequ suas pfectiones naturales. ita h ꝓtingit in aialib;. z q̄uis moueri ad pfectiōem nō sit totū simul. tñ ꝓsequ naturalē ꝓ fectiōem est totū simul. Hec aūt ē dicta iter aialia z alias res naturales. q ꝓstituūtur in idē qđ ꝓuenit eis fm natu rā ipm nō sentiūt. sz aialia h sentiūt. z ex illo sensu causat qdā motus aie in appetitu sensitiuo. z ille motus est delecta tio. Per h ḡ qđ phs dr q (delectatio est motus aie) ponit in genere. z ꝓ h q dr ꝓstitutōem inexistere naturā. ponit cā delectatōis. scz pntia boni naturalis. Per h aūt q dr simul tota. oñdit q ꝓstitutio nō dz accipi, put est in ꝓsti/tuente. sz in ꝓstituto z qsi in termino motus. nō em delec/tatio est generatio. vt plato posuit. qz magis ꝓsistit in fa cto eē. Per h aūt q dr sensibilis. excludūtur pfectiones re/rum insensibiliū. in qb; nō est delectatio

Conclusio Prima. Delectatio est pas/sio aie. Probat qz ois motus exns in aiali ꝓsequēs apprehēsionē eius est sensibilis passio sed delectatio est hmōi. ḡ delectatio est passio aie.

Scda pcō. ad moralē phm ptinet determinare de dele ctatōe z tristicia. Probat trib; rōnib;. Prima est. qz sicut se hnt fines inferioꝝ ad fines architectonice scie sic se hnt ꝓsiderata in moralib;. q hnt respcm ad delectatōez z tri sticiā. scz ad ꝓsecutionē vni; z fugā alteri; Maior pz. qz sicut ad finē architectonice respiciūt tanq̄ ad quādā mē suram oīa q sub illa arte ptinent. ita in moralib; respicien do ad delectatōem z tristiciā dicim; aliq̄d esse maluz et aliq̄d eē bonū. nā illud dicim; bonū qđ a mal dissentit Et idē iudiciū obseruat in his q fiūt in moralib;. naz illud iu/dicam; malū qđ ex mala delectatōe ꝓcedit. bonū autez qđ ex bona. z econuerso. Posset em sic formari rō. qz in omni scia ꝓsiderādū est illud qđ habet ꝓ regula. sz delec tatio in moralib; habet ꝓ regula. ḡ ꝛc. Scda rō ꝓbat q necē est moralē phm determinare de delectatōe z tristi/cia. z est Virtus z vicia sunt circa delectatōes z tristici/as. sicut patuit scdo huius. sz ad moralē ptinet determina/re de ꝓbitatib; z vicijs. ḡ ꝛc. Tercia rō e. ad moralē phm ptinet determinare z ꝓsiderare felicitatē tanq̄ vltimuz finē. sz plures posuerūt felicitatē eē cū delectatōe. sicut ip se aristoteles. ideo apud grecos ḥat; noiabat a gaudē/do. ḡ ad naturalē phm ptinet determiare de delectatōe

Dubitatur Primo quot fuerunt opinio nes antiquoꝝ de delectatiōe Rūdetur q tres. Prima fuit quoꝝdā dicentiū q nulla delectatio essz bona neq̄ ꝓ se neq̄ ꝓ accidēs. z si ꝓtingat aliquod delectabile esse bonū. nō tñ est in eo id qđ est bo/nū. z id qđ est delectabile. Secūda fuit dicentiū q delecta tionū qdam sunt bone. sed multe sunt prave. Tercia fuit dicentiū q si omnes delectatōes essent bone. nō tñ ꝓtin geret aliquā esse optimā. Dubitat scdo. qliter ꝓcedit phs circa has opiniōes. Responderi q ꝑmo proponen/

UVA. BHSC. IyR_098_1

do eas. Scdo adducit rones t aliquoz opiniões. Tercio soluit eas. Et quarto determinat veritatẽ. Sed q̃uis phus ita procedat. tñ causa doctrine circa vnãquãq; opinionẽ ponentur rones eoz. Primo de ista opinione. Scdo determinabit veritas. Et tercio soluent rationes eorum adducte ad opinionem.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dr q opatio cõ naturalis nõ impedita est pfectio. vt habet scdo de aĩa. et iõ qñ ꝓstituit res in ꝓpria opatõe ꝓnaturali t nõ impedita sequtur delectatio q ꝓsistit in appetitu. sic g̃ cũ dr q delectatio est opatio nõ ẽ pdicatio p essentiã sz p cãm. Ad scdam dr q in aĩali duplex motus pt ꝓsiderari. Unus p intentionẽ finis. q̃ ptinet ad appetitũ Alius p executõez q̃ ptinet ad exteriorẽ opationẽ. licet g̃ in eo q̃ taz ꝓsecutus est bonũ in quo delectat cesset motus execut õnis q̃ tendit ad finẽ. nõ tñ cessat motus appetitiue ptis. quẽ sicut prius desiderauit nõ habituz. ita postea delectat in habito. licet em̃ delectatio sit quies q̃dã appetitus ꝓsiderata p̃sentia bom delectantis. q̃ appetitui satisfacit. tñ adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili. rõne cuius delectatõ est q̃dam motus Ad terciã dr q licet nomen passiõis magis ꝓprie cõueniat passionib; corruptis in malũ tendẽtibus. sicut sunt egritudines corpales. tñ tristicia t timor in aĩa. cum etiã in bonũ ordinentur dicuntur alique passiones. t sm hoc etiam delectatio dr passio.

His q̃dem igit videt neq; vna delectatio esse bonuz neq; sm seipm neq; sm accñs: non em̃ esse idem bonũ t delectationem. his autez esse q̃dam q̃dẽ. multe aũt praue: Adhuc ãt horum terciũ si t oẽs bonũ. tñ nõ ꝓtingit esse optimũ delectationẽ. Totalr q̃dẽ igit nõ bonum qm̃ ois delectatio generatio est in naturã sensibilis. neq; vna aũt generatio cognata finib;. puta neq; vna edificatio domus Adhuc tpatus fugit delectatões. adhuc prudẽs non triste psequit nõ delectabile. adhuc impedimẽtũ ei q̃d est prudẽtẽ esse delectatões. t q̃sto magis gaudet. puta eã q̃ venereoz. nullũ em̃ vtiq; posse intelligere aliq̃d in ipa. Adhuc ars neq; vna delectatõis. q̃uis om̃e bonũ artis op9 adhuc pueri t bestie psequunt delectationes hmõi aũt non oẽs studiosas. qm̃ sunt turpes et pbrose t qm̃ nociue. egritudinalia em̃ q̃daz delectabiliũ. Qs aũt non optimum delectatõ qm̃ non finis sed generatio. Que quidem igitur dicuntur fere hec sunt.

Querit xviij. vtrũ ois delectatio sit bona. Arguit q nõ rõnib; text9. q; aliq̃ sunt delectatões turpes. i. inhoneste et obprobriose. t q̃d ã st; nociue inducẽtes hoi egritudinẽ. g̃ nõ oẽs delectões st; bone Scdo sic. nullo bono ipedit prudẽtia. sz prudẽtia ipedit aliq̃b; delectatõib; venereoz. q̃ intãtũ ipeditũ rõnẽ q; null9 in delectatõe actualiter exñs pt actu intelligere aliq̃d. sz tota intentio aĩe trahit ad delectatõem. g̃ tc Tercio sic. oẽ bonũ humanũ videt cẽ op9 alicui9 artis. q; bonũ hois ex rõne est. sz delectatio nõ est op9 alicui9 artis. q; nulla ars est ad delectãdũ. g̃ nõ ois delectatio ẽ bona. In oppositũ est phs in textu. q̃ postq̃ posuit opiniões antiquoz de delectatiõe. ꝓsequenter adducit rones eoz. Et licet text9 pmo ponat sex rones ad pmã opinionẽ. tñ q; titul9 q̃stiois mouet de se cũda opiniõe. ideo hic pmo ponit rõ eoz. de scda opiniõe cui9 pma rõ añ posita ẽ. alie vo rões i textu adducte st;

Sciẽdũ q; anteq; phs soluit rones pdcas p̃mittit qsdã distinctões p q̃s sciri pt q̃lit aliq̃ delectatio ẽ bona vel nõ bona. q̃ q̃dẽ distinctões sumũt sm distinctiõem boni. qd est obiectũ delectatiõis. Prima distinctio est. bonoruz quoddã est bonũ simplr. aliud est bonũ alicui. t sm hunc modũ distinguunt genera delectabiliũ. Nã q̃dã sunt delectabilia simplr. sicut in opib; ꝓtutis. Alia vo st; delectabilia alicui. Et huius diuisiõis rõ est. q; oia in bonũ rediũt ideo sm diuisionẽ boni diuidit delectabile et q; motiões t generatões ex habitib; t naturis ꝓcedũt. ideo delectationũ q̃dã sunt bone simplr. t q̃dã st; bone alicui. t sic supono cũ aduersario. scz cuz platone. q; delectãtiões simplr sunt in opib; ꝓtutũ. Alie sunt delectatões q̃ simplr videt̃ pue. sz q̃tum ad aliquẽ finẽ sunt eligibiles t bone. vt furari in articulo extreme ncitatis. Alie sunt q̃ nõ sũt vere delectãtões sed apparẽtes ꝓpter corruptã dispõnem eius q̃ in talib; delectat. sicut sunt delectatiões q̃ cũ tristicia t dolore sumũt. vt medicine. in quib; delectant infirmãtes q̃uis cũ dolore sumunt tc. Scda distinctio est q; bonoz q̃dã se hz p moduz opatõis. vt ꝓsideratio. Aliud se hz p modũ habitus. vt scia. et inter ista duo opatio est sicut bonũ pfectũ. q; est pfectio scda. t habitus est sicut bonuz impfectũ. q; ẽ opatio ipfecta pma Et sic ptz q; delectatio vera t pfecta ꝓsistit in bono q̃d est opatio. ille vo opationes (q̃ st; naturalis appetit9 ꝓstitutiue) sunt delectabiles solũ sm accñs. q; modicã hñt rõnem boni t delectabilis. Manifestũ est aut ẽ q; opatio delectabilis (q̃ est in cõcupiscẽtia) nõ est habit9 pfecti. q; opatio habit9 nõ est ad habitũ. g̃ habito hac adhuc remanet ad ꝓcupiscẽduz q̃d ad istũ habitũ ptineat. ideo oportet q; talis opatio ꝓcedat ex aliquo ꝓncipio habituali seu naturali. q̃d est cũ tristicia. nõ em̃ est absq; tristicia q; aliqs ꝓcupiscat pfectiõez naturalẽ quã nõdũ hz Qs aũt nõ oẽs opatões sint tales pz. q; inueniũtur q̃dã delectatões sine tristicia t ꝓcupiscẽtia. sicut pz de delectatiõe circa opatiõem speculatiõnis. q̃ nõ est cũ aliq̃ indigẽtia nature. sed ꝓcedit potius ex natura pfectione. puta ex rõne pfecta t habitu scie. Ex dictis pz q; duplices st; opatões. q̃dã ꝓstituũt habitũ naturalẽ q̃lis est opatio iusti ad iustitiã. Alie ꝓcedũt ab habitu tã genito. q̃lis est opatio ipius sciẽtis

Conclusio Prima. vere et per se delectationes sunt ille que sunt circa operationes procedentes ab habitibus tam existentibus t naturalibus. sed delectationes ꝓstituentes habitum et naturam non sunt simpliciter delectatiões. sed p accñs solũ. Prima pars ꝓclusionis pz ex dictis. t notan

UVA. BHSC. IyR_098_1

ter ꝺr naturalib⁹.qz delectatio sequēs corruptū appetitū et deprauatū ꝑ habitū ꝙlis est delectatio febricitantiū et intpati nō est bona.qz talis habitus nō est ꝓformis nature humane ordinate ad optimū.ad qꝺ semp rō deprecat.Secꝺa ps ꝺcl̄onis ꝓbat a signo.qz si delectatōes constituētes habitū essent simpl̄r et per se delectabiles.seqret q̄ in oi statu essent delectatōes.qꝺ est falsum.qz nō eoꝺē mō gauꝺet natura reparata.vt cū hō nimis comeꝺit et tñ natura bene disposita gauꝺet.nā natura bñ disposita gauꝺet in his q̄ sunt simpl̄r delectabilia.q̄ scz sunt ꝙuenientia nature humane.sed natura reparata gauꝺet in ꝙtrarijs.vt in quibusꝺā amaris q̄ faciūt ꝺigerere cibū.cū tñ nō sint naturalia delectabilia.cū nō assimilantur nature humane.sed in excessu se hñt. Ex quo seq̄tur q̄ delectatōes(q̄ causant ab ist̄is amaris)nō sunt simpl̄r delectatōes.qz sicut se hñt delectabilia aꝺinuicē.ita se habere ꝺebēt delectatōes ab eis causate.

Conclusio secꝺa.aliq̄ delectatōes st̄ bone z aliq̄ male simpl̄r. Probat ꝓma ps.qz aliq̄ delectabilia st̄ bona simplicit̄.vt dictū est de actib⁹ virtutū. Secꝺa ps patz.qz aliq̄ delectatōes ꝓcedūt ab habitu corrupto z vicioso.z aliq̄ ꝓcedūt ab opatiōib⁹ ꝙstituētib⁹ corruptū habitū nature. sed tales nō sunt bone simpl̄r.ergo ꝛc.

Dubitatur Primo vtrū ꝓbus ꝓsequat in spēali secꝺam opinionez de q̄ mota est pñs q̄stio. Rñdet q nō.qz ipsa est aliq̄liter vera ponēdo nō oēs delectatōes eē bonas.qꝺ verum est q̄ꝺāmō.vt patz ex dictis.st̄ alie due opiniones st̄ simpl̄r false.ideo eas ꝓseq̄r in spēali **Dubitat** secꝺo q̄ꝺ sit delectatio. Rñdet q est opatio q̄ est ꝼm naturā habit⁹ nō impedita.vñ delectatio seq̄tur hmōi opatōez sicut vmbra obstaculum.

Ad rationes Ante oppositū **Ad** pr̄ma ꝺr q idē est ꝓcludere aliq̄s delectatōes eē prauas.qz inducūt ad egritudinez.sicut si ꝓcluderet q q̄ꝺā sanatiua st̄ prava.qz nocēt pecunie q̄.p eis expenꝺūtur.qꝺ nō seq̄tur.g̃ nec ꝓmuz. licz em̄ delectabilia illa sunt prava inq̄tuz sunt amara z ꝙsumptiua pecunie.tñ nō sunt ꝑua inq̄tuz sunt sanatiua.qz ꝼm eāꝺē rōnē posſz ꝓcluꝺi q̄ speculatio ꝑfitatis esset prava qz aliq̄n nocet sanitati **Ad** secꝺam ꝺr text⁹ q̄ delectatio ꝓpria(q̄ est ab vnoquoq̄)nō impeꝺit̄ prudētiaz neq̄ aliquē aliū habitū.sed iuuat.sicut delectatio qua q̄s delectat̄ in speculāꝺo z discēdo ipa facit hoiem magis delectari z speculari z discere.ideo sua delectatio nō est mala alicui simpl̄r.sz aliene delectatiōes vnicuiq̄ ꝑstāt impeꝺimentū.vt delectatōes corꝑales. Vel ꝺr q delectatōes vtreq̄ nō excedētes iꝺ qꝺ oz nō impeꝺiūt prudētiā.sed magis ꝑficiūt in ꝑfrute acq̄renda.z ideo delectatio ꝺicit̄ mellica.q̄ magis ꝙsona est rōni **Ad** terciā ꝺicit ꝓbus q̄ rō abilit̄ accidit q̄ delectatōis nō sit ars.qz delectatio seq̄t opatōem ꝓcedēte ab habitu ꝑfecto.z ars magis est de mō faciēꝺi generatōem.qz est recta rō factibiliū.z nō est ꝓprie alicui⁹ factiue opatōis.sz alicui⁹ poterie a q̄ ꝓcedit opatio. Posset tñ solui hec rō ꝑ interemptiōez.qz ars pigmētaria z pulmētaria viꝺent̄ ordinari ad delectatōez nō tñ sunt ipsius delectāt̄is factiue.sed ordinabiliuz. vt ars coq̄naria nō facit delectationē sed delectabilia

Uoniā aūt nō accidit ꝑpter hoc non esse bonū nec optimū ex his manifestū Pri/

mū q̄ꝺem em̄ q̄m bonū ꝺupl̄r.hoc q̄ꝺē em̄ simpliciter.hoc aūt alicui z nature z habit⁹ cōsequūtur.q̄re z motiōes z generatōes ꝙsequent̄ et prave in se simpl̄r prave.alicui autē non. sed eligibiles huic.q̄ꝺam aūt neq̄ huic.sed aliq̄n ꝼm paucū tēpus eligibiles aūt nō.he aūt neq̄ delectatōes.sed viꝺent̄ q̄cūq̄z cū tristicia z medicine gratia.puta q̄ laborātiū. Adhuc quia boni hoc q̄ꝺē opatio.hoc aūt habitus est ꝼm accidens ꝙstituētes innaturalē habitū delectabiles sunt. Est aūt opatio in ꝙcupiscētiꝭ iꝺigentis z ipfecti habitus z nature.qz z sine tristicia z ꝙcupiscētia sunt delectatiōes.puta eiꝰ qꝺ est speculari opatiōes natura non inꝺigēte Signū aūt q̄m non eoꝺē delectabili gaudent ꝼm quē repleť natura z ꝙstituta.sed ꝙstituta q̄ꝺem simpl̄r delectabilib⁹.que repleť autē z cōtrarijs etem̄ acutis z amaris gauꝺēt quoꝝnibil neq̄ natura delectabile neq̄ simpl̄r delectabile.quare neq̄ delectatōes vt em̄ delectabilia aꝺinuicē ꝙstituta sunt.sic z delectatiōes que ab his. Adhuc nō necessariū alterū q̄ꝺem esse meli⁹ delectatōe.quēaꝺmoꝺū q̄ꝺā aūt sine generatōe.nō em̄ generatiōes sunt neq̄ cū generatōe oēs.sed opatiōes z finis neq̄ facto rū accidūt.sed vtentiū z finis nō omniū alterū q̄ꝺem.sed in ꝑfectōem ducentiū nature.ꝑpter qꝺ z nō bene habet sensibilē generatōem ꝺicere esse delectatōem.sed magis ꝺicendū opationē ei⁹ q̄ ꝼm naturā habit⁹.ꝑ eo aūt qꝺ est sensibilē nō impeꝺitā Uideť aūt generatio q̄ꝺam esse q̄m p̄ncipaliť bonū.opatōem em̄ generationē existimāt esse.est autē posteri⁹. Esse autē prauas q̄m egritudinalia q̄ꝺam ꝺelectabilia iꝺem q̄m sana q̄ꝺē prava ad pecuniaz. hec igit prava ambo.sed nō prava ꝼm hoc.qz z speculari aliq̄n nocet ad sanitatem Impeꝺit autem neq̄ prudentie neq̄ habitui neq̄ vni que ab

UVA. BHSC. IyR_098_1

mo q̄q; delcātio ſz aliene: qr q̄a ſpeculari z diſcere magꝭ faciūt ſpeculari z diſcere artis ātnō eē opꝰ neq; vnā delcātōez rōnabiliter accidit. neq; ei alteri⁹ opatōis neq; vni⁹ars ē. ſz poñe q̄uis et pigmētaria ars z pulmētaria videt delcātō nis eē. tpatū ātfugere z prudētē. pſeq; nō triſtē vitā z pueros z beſtias. pſeq; eodē ſoluunt oīa. qr z dcm z q̄liter bone ſimpliciter z q̄lit nō bone oēs delcātōes tales z pueri z beſtie. pſequūt. z ha rū nō ꝓtriſtatōez prudēs eas q̄ cū ꝓcupiſcētia et triſticia z cozpales tales ei be z haꝫ ſupabū dātias fm q̄s intpat⁹. ppt qđ tpat⁹ fugit has qr ſt; delcātōes z tpati. Sed tū qm̄ z triſticia malū ꝓfeſſuz ē z fugibile. h̄ qđē ei ſimpliciter malū h̄ ātin eo q̄ q̄ ipeditiua. fugibili ātꝓtrariū. vt fu gibile aliq̄d z malū vel bonū nccārīū. igit de/ lectatōem bonū q̄ddā eſſe. vt em̄ ſenſipus ſol/ uebat nō ꝓuenit ſolutio. quēadmodū mai⁹ mi nozi z equali ꝓtrariū. nō em̄ vtiq; dicet qđ ve/ re malū q̄dem eſſe delectationem

Querit̄ primo. vtꝝ aliq̄ delcātio ſit bona Arguit̄ q nō rōib⁹ textus. qr bonū z finis coincidūt. ſed nulla delcātio hz rōem finis. g̃ nulla delcātio eſt bona Mior pz fm an tiq̄s q erāt illius opīonis q delcātio eſt q̄dā g̃natio i na turā. nā dū aliq̄d ſenſibiliter generat nature noſtre q̄ſi no bis ꝓnaturale delectamur. ſicut pz in ſumptōe cibi z po/ tus. ſed nulla g̃natio eſt de genere finiū. ſed potius via ad finē. g̃ nulla delcātio hz rōem finis. Scđo ſic. nullū bo nū eſt fugiēdū. tpatus ātfugit delcātōes. g̃ nulle delcātō nes ſunt bone Minor qr deꝫ eſt ſcđo huiꝰ q p delecta/ bilia minus peccamus: z ꝓfirmat. qr illud nō eſt bonum qđ prudēs fugit. ſz prudēs nō. pſeq;tur delcāri. g̃ delecta tio nō eſt bona Tercio ſic. qđ eſt in hoie puerile z beſtia le vitupat. ſed pueri z beſtie. pſequunt delcātōes. g̃ delcā tio nō eſt aliq̄d bonū: In oppoⁿ eſt pbus. q poſtq; pſe/ quut⁹ eſt opiones impugnātiū delcātōes z ſoluit rōnes eoz. ꝓñr oñdit veritatē circa delcātōes. Et pmo ōt q de lcātio ſit aliq̄d bonū. de q̄ videbit̄ h̄. Scđo ōt q aliqua de lcātio ſit optima. Sciendū eſt. q ſicut aliq; ſtoicoꝝ po/ ſuerūt oēs delcātiones eſſe malas. ita epicuri poſuerūt dele ctatiōnē fm ſe eſſe aliq̄d bonū. z p ꝑs poſuerūt oēs dele ctatiōes eſſe bonas. q eo decepti ſunt q nō diſtinguūt in/ ter bonū ſimpliciter z bonū alicui. Bonū ſimpliciter eſt quod eſt fm ſe bonū Dupliciter aūt ꝓtingit id qđ nō eſt bonuz fm ſe eſſe bonū alicui Uno mō qr eſt ei ꝓueniēs fm diſpōez in qua nūc eſt. que tū nō eſt naturalis. ſicut lepꝛoſo conueni ens eſt quidem aliqua venenoſa que non ſunt ſimpliciter bona cōplexioni humane Alio modo quia id quod non eſt ꝓueniēs eſtimatur ꝓueniēs. et qr delectatio eſt quies appetiꝰ in bono. ſi id in q̄ q̄eſcit appetit⁹ ſit ſimpliciter bonū delcātio erit ſimpliciter bona. ſi aūt nō ſit bonū ſimpliciter ſz alicui. tūc delectatio nō eſt bona ſimpliciter ſed huic

Concluſio pma. triſticia eſt mala vel alicui vel ſimpliciter Probat. qr oē fugiēdū eſt malū. ſz oīs triſtia ē fugiēda. g̃. Sz dupliciter ꝓtingit q triſticia ſit mala. qđā em̄ ē ſimpliciter. ſi cut triſticia q̄ eſt de bono. Alia fm qđ inꝯtuz ē ipeditiua boni. nā etiā triſticia q̄ ē de malo ipedit aīm ne poſſit pm pte z expedite bonū opari Scđa pclo delcātio ē bona vel ſimpliciter vel alicui Probat. qr oīs triſticia ē mala. vt ōt pcedēs pº. g̃ oppoſitū ē q delectatio eſt bona vel ſimpliciter vel alicui. nō tū triſticie ſolū delcātio opponit̄ ſz etiā alia triſticia Patz qr malū fugiēdū hz duplex ꝓtrariū. vnum qđ eſt malū fugiēdū. z aliud qđ eſt bonū. ſicut timiditati opponit̄ fortitudo vt bonū z audacia tāq; malū. g̃ triſti/ cie de bono ꝓtrariat delcātio. z etiā eedē triſticie ꝓtrariat triſticia de malo. Sz iſta rō nō videbat̄ aliq⁹ pcludere. qr pcludit a diſiūctiua ad alterā ei⁹ pte. ſcz ſi fugibili con trariat̄ bonuz. vel fugibile qđ eſt delcātio (q ꝓriat̄ triſticie fugibili) ſit bona. ideo ſenſipus (q fuit nepos z ſucceſſor platōis in ſchola) ſoluit dicēs. q ſicut mai⁹ ꝓriat̄ minori et eq̄li. ita triſticia ꝓriat̄ delcātōi. nō qđē vt eq̄li. ſz vt ma ius minori z ecōuerſo Sz ōt pbs q hec ſolutio nō valet qr ſeq̄ret̄ q delcātio eſſz vere mala fm ſuā rōnē. ſicut ſup habūdātia z defect⁹. ſed h̄ ē falſum etiā fm platonicos. nō em̄ ōt plato q delcātio ſit malū ſimpliciter z fm ſe. ſz no/ tat eā eē malū aliq̄d inꝯtū ē q̄ddā ipfectū vel ipedimētū ꝓtutis Deū. p⁹ hec pclo a pho ducēdo ad inconueniēcia Primū. ſi delcātio z opatio delcābilis non ſit q̄ddā bo nū. ſeq̄tur q felix nō viuat delcābiliter. qđ ē falſum. Scđm. ſeq̄ret̄ q viuere int triſticia nō eſſz aliq̄d malū. qđ ē falſuz. Tercīū ſeq̄ret̄ q vita ꝓtuoſa nō eſſz delcābilis. qr opati/ ones vite ꝓtuoſe nō eſſent delcābiles. Quātū ad ſcđm.

Dubitat̄ pº. q̄re aliq̄ poſuerūt oēs delcātiones eē ma/ las Rñdet. qr refereb ātſuas intētōes ad delcātōes ſen ſibiles z cozpales. q̄ ſt; magis manifeſte. ſed ipi arbitrati ſunt oēs delcātōes cozpales eē malas. vt hoīes ad dele ctatiōes cozpales īmoderatas nimis. pni a delectatōib⁹ ſe trahētes ad mediū ꝓtutis pueniāt. Sed hec eſtimatio nō fuit ꝓueniēs. ideo dām q aliq̄ ſunt male ſimpliciter. licet aliq̄ ſint bone. vt dictū ē ſup. Et h̄ iterū pr. pbari duab⁹ rōnib⁹. q̄rū pma eſt. q bonū z malū in mozalib⁹ dicūtur fm q ꝓueniūt rōni vel diſcozdāt ab ea. ſicut in naturali/ b⁹ aliq̄d ōr naturale eo q ꝓuenit nature. z aliq̄d inatura le eo q natura diſcozdat. ideo ſicut in naturalib⁹ eſt q̄dā q̄es. eo q ꝓuenit nature. vt cū graue deoꝛſum q̄eſcit. z q̄/ dam inaturalis. q̄ eſt in eo q repugnat nature. vt cū gra/ ue q̄eſcit ſurſum. Ita in mozalib⁹ ē q̄dā delectatio bona fm q appetitus ſupioꝛ vel inferioꝛ q̄eſcit in eo fm q ꝓue nit rōni. Et eſt q̄dā delcātio mala. eo q quieſcit in eo qđ diſcozdat a natura rōnis. Scđa rō eſt. int opatōes q̄dā ſunt bone. z q̄dā male. g̃ ſit̄r inter delcātiōes. tenet ꝓña. qr ꝓcupiſcētie bonarū opationū ſt; bone z malaꝝ male. ſed delcātiōes ſt; magis affines opatōib⁹ q̄ꝫ ꝓcupiſcen tie. nā ſunt opatiōib⁹ ꝓiūcte z ꝓcupiſcētie ab his ꝓcedūt. g̃ delcātiōes bonaꝝ opationū ſt; bone. z malaꝝ male

Dubitat̄ ſcđo. q̄re aliq̄d delcābile eſt malū. cū oē hoꝛ neſtū z vtile ſit bonū. z bonū in hec tria diuidat̄. Rñdet qr honeſtū z vtile dicūtur fm rōnem. z ideo nihil eſt hoꝛ neſtū vel vtile qđ nō ſit bonū. Delcābile aūt ōr fm appe titū q aliq̄s tendit in id qđ nō eſt ꝓueniēs rōni. z ideo nō oē delcābile ē bonū bonitate mozali. q attendit̄ fm rōem

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ad rationes ante oppositum. Ad pmā dr q delectatio nō ē generatio ꝓuertibilr vt ipsi falsē suppoſuerūt. nā solū delectatōes (q̄ sunt cū tristicia z ꝓcupiscētia ꝓstitutiue habituū) sunt gñatōes vel gñatiue. sed q̄dā opatiōes sunt fines. z ex hoc hñt rōem finis. q̄ opatio est pfectio scda. et delectatōes cāte ab ipsis opatōib nō accidūt in his q̄ generant. z sic nō sunt gñatōes. sed accidūt in vsu iā exītium. Et sic pz q nō oīm delectationū est aliq̄d tāq̄ finis sed solū illarū que ꝓsequūt opatōes ducētes ad pfectionē nature q̄ sunt ꝓcupiscētie Ad scdaz dr. q tpatus nō fugit oēs delectatōes. sed solum immoderatas z ratōi repugnātes. nō ēm oēs delectatōes corporales sunt bone simplr. z ideo ſm supabundātiam in talib dr aliquis intpatus. z hę sunt delectatōes immoderate quas tpatus fugit. Sed sunt quedā delectatōes proprie tpati. put in opatōe propria delectat. z has nō fugit. Et p idez soluitur ꝓfirmatio. quia prudens fugit delectatiōes que non sunt bone simplr Ad tertiā dr ꝓsimiliter. q pueri et bestie querūt delectatōes que nō sunt bone simpliciter sed ex hoc nō sequit delectatōnes vlr esse malas. quia in eis est naturalis appetitus

Optimū āt nihil phibet delectatōez aliquā esse. si q̄dā prave delectatiōes quēadmodum z sciam quandā. vniuscuiusq; habitus sunt opatōes nō impedite. sive oīm opatio est felicitas sive est alicuī ipsoꝝ si fuerit nō impedita eligibilissimā esse. hoc aūt ē delectatio. q̄re erit vtiq; delectatio optimū multis delectatiōib prauis exītib si ꝓtingit simplr Et ꝓpter hoc oēs felicē delectabilē existimāt vitā esse. z implicāt delectatōem in felicitatē rōnabilr. neq; ēm vna opatio pfecta impedita. felicitas autē pfectorum ꝓpter qđ indiget felix his q̄ in corpe bonis z his q̄ exterī. z fortuna vt nō impediant hec rotatū aūt z infortunijs magnis incidētē felicē dicētes esse si est bonꝰ. vel volētes vel nolētes nihil dicūt. ꝓpter indigere aūt fortuna videt quibusdā idē ee. bona fortuna felicitati nō exīs. q̄ z ipsa superexcellēs impediēs est. z forte nō ē bonā fortunā vocare iustū. ad felicitatem ēm terminꝰ ipsius. Et pseq̄ aūt oīa z bestias z hoies delectatōez. signū qđā eius qđ est esse aliq̄liter optimū ipsam. fama aūt nō oīno pdit quā ppli multi famāt. sz qm̄ nō eadē neq; natura neq; habitꝰ optimꝰ. neq; ē neq; videt neq; delectātōez pſequūt eandē oēs. delectatōem tī oēs: Forte āt z pſequūt nō quā existimāt neq; quā vtiq; dicerēt. sz eādē. oīa ei natura hñt q̄d dā diuinū. sz z assumpserūt nois hereditatē coꝛpales delcātōes. ppt z pluries iclinare iipas et oēs pticipare ipas ppt solas igit cognitas eē has solas existimāt eē. Manifestū āt z qm̄ si nō delcātio bonū. z opatio nō erit viuere delectabilr felicē. cuiꝰ ēm grā indigeret vtiq; ipa siq̄dē em̄ nō bonū sz z triste ꝓtigit viuere. neq; malū em̄ neq; bonū tristicia. siq̄dē neq; delcātio q̄re. ppt quē vtiq; fugeret. neq; vtiq; delcābilis vita studiosi si nō z opationes ipsius.

Querit vicesimo vtz aliq̄ delectatō sit optimū Arguit ꝑmo rōib textꝰ q nō. q̄ finis est in id qđ est optimū. sed delectatio nō est finis sed magis gñatio q̄dā. g̃. Scdo sic. illud nō est optimū qđ aliquo addito ꝑt fieri melius. sed delcātio est hmōi. g̃. Dinoꝛ pz. q̄ melioꝛ est delectatio cū virtute q̄ sine virtute Tercio sic. id qđ est optimū est vlr bonū. q̄si p se bonuz exīs. q̄ quod est p se ꝑus est eo quod ē p accīs. sz delcātio nō est vlr bona. g̃ In oppositū est phus

Sciendū ꝑ° q ponit phs oīt q aliq̄ delcātio est bona. ꝓr oīdit q aliq̄ delectatio est optimū. z ꝑmo circa h̄ excludit quādā rōez contrariā. exq̄ sunt aliq̄ delcātōes prave posset aliqs existiare q delcātio nō sit optimū. sicut etiā videmus q aliq̄ scia ē optima. s. sapia vt dcīm est in sexto hꝰ. z tī q̄daz scie sunt prave. nō tī inquantū sunt scie. sed ꝓpter aliquē defectum quē hñt ex defectu principioꝝ. q̄ pcedunt ex falsis principijs. vel ex defectu materie. sicut patet in scietijs operatiuis. quaꝝ vsus ꝙducit ad malū Sciendū scdo. q plato nō posuit oēs delectatōnes esse malas sicut stoici. neq; oēs esse bonas sicut epicuri. sed quasdā esse bonas z quasdā malas. ita tī q nulla sit supremū bonū vel supremum malum. Sed ipse deficit in duobus. q̄ cum ipse vidit delectationes sensibiles z coꝛpales in quodā motu z gñatione consistere sicut pz in repletione ciboꝝ. estimauit omnes delectationes sequi motū Et cum generatio z motus sint actus impfecti sequebat ſm ipm q delcātio non habet vltimū pfectionis Sz hoc pz esse falsum in delcātionib intellectualib: in qbꝫ qs delectat nō solū in generatione scientie puta cum addiscit. aut miratur. sed etiā contemplando ſm sciam acquisitam. Scdo deficit. q̄ dixit illud optimū quod est supmū bonū. qđ est q̄si abstractuz et nō pticipatū. sicut est ipe deus Sz hic est sermo de optimo humano. vnde optimū in vnaq̄q; re est vltimus finis Finis aūt duplr dr. s. ipa res: vt finis auari. est vsura vel pecunia vel possessio pecume Et ſm hoc vltimus finis dici ꝑt deus. qui est summū bonū simplr vel fruitio illius que importat delectationem quandā in vltimo fine. et per hūc modū aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter omnia bona humana

UVA. BHSC. IyR_098_1

Conclusio prima

Aliq̃ delectatio hūana est optimū inter bona hūana. ꝓbat phs dnab rōib. Prima. vniuscuiusq; habit⁹ sc̃ opa rōes nō ipedite. felicitas aūt ē opatio nō ipedita vel oīm bonoꝝ habituū vel alicui⁹ ipsoꝝ. g̃ necē est opatiōes non impeditas eē ꝑ se delectabiles. nā opatio nō impedita ē delectatio. g̃ ꝑns est q̃ aliq̃ delectatio sit optimū. illa. s. in q̃ ꝓsistit felicitas Et dictis infert phs tria corelaria Pri mū est. oēs existūāt vitā felicē esse delectabilē. Et rōna biliter adiūgit felicitati delectatōez. qz nulla opatio imp fecta ē pfecta felicitas aūt est pfectū bonū t opatio nō ipe dita. g̃ delectatōem cāt. Scōz corelariū. felix indiget bo nis corpis. puta incolumitate t bonis exterioribꝫ. q̃ dicū tur bona fortune vt ꝑ eoꝝ defectū nō impediaf felix in sua opatōe. Illi aūt q̃ dicūt q̃ si hō est ꝓtuosus ipse ē felix. eti am si circūferaf t subdaf magnis infortunijs nihil rōna bile dicūt. siue hoc dicāt interi⁹ huic dicto assentiētes. siue dicūt h̄ nolētes. i. ꝑ rōem coacti id qđ eis dām videf cuz stoicis q̃rū erat hec opinio. Tercū corelariū est. felicitas indiget fortuna bona. iō q̃busdā visum est q̃ idē est felici tas t fortuna bona. qđ tū nō est vez. qz supabūdātia bo noꝝ fortune est ipeditiua felicitatis inq̃ntū sez aliq̃ impe diūt ab ope ꝓtutis in q̃ ꝓsistit felicitas Et taf superexcellē tia nō dz vocari fortuna bona. qz finis vel rō bone fortu ne est ꝑ ꝓpatōem ad felicitatē. Scōa rō. oēs ꝓsequūf delectationē. g̃ sequ̇tur q̃ aliq̃ delectatio est optimū. Illud em̄ in qđ oēs vel plures cōsentiūt nō ꝑt oīno eē falsuz. iō dr textus. fama nō oīno depdit quā ꝓpli multi famāt Cu ius rō est. qz natura nō deficit neq; in oīb⁹ neq; in pluribꝫ sz solū in paucioribꝫ. Sed illud qđ inuenit aut in oīb⁹ aut in pluribꝫ videf eē ex inclinatōe nature. q̃ nō inclinat neq; ad malū neq; ad falsuz. iō nō qđit oīno fama q̃ apud mul tos ꝓpos diuulgaf. Et sic pz q̃ delectatio(in quā ꝓcur rit oīm appetit⁹)sit aliqđ optimū Cōclusio scōa. h̄ qđ est oēs nō appetere eandē delectatōem nō ipedit aliquā delectatōem eē qđ optimū. Probat phs ꝓmo. qz nō ē ea dē natura t habit⁹ optim⁹ oīm. neq; fm vez neq; fm ap parentiā. nā alia est optia dispō hoīs. alia eq̃. alia inuenis. et alia senis. Sz vnicuiq; ē delectabile id qđ est sibi ꝓue nies. g̃ nō oēs appetūt eandē delectatōez. qz delectatio ē optimū oīb⁹ sz nō eadē. sicut nec eadē dispō nature ē opti ma oīb⁹. Scōa rō. licz nō oēs hoīes apperāt eandē dele ctatōem fm ꝓpriū iudiciū. tñ pñt appetere eā dē fm natu rale appetitū. q̃uis nō oēs estimēt corde. neq; dicāt eādez delectatōem eē optimū nature. tñ oēs inclināt ad delecta tōem tāq; ad optimū. puta in ꝓtemplatōem intellectua lis veritatis fm q̃ oēs hoīes natura scire desiderāt. t h̄ ꝓtingit. qz oēs hñt in seipis naturaliter q̃dā diuinū. s. incli natōez nature q̃ depēdet ex ꝓmo ꝓncipio. vel etiā ipaz for mā q̃ est inclinatōis hmōi ꝓncipiū Quātū ad scōm.

Dubitatur primo.

cū textu. Quare aliq̃ opinati sc̃ delectatōez nō eē bonuz optimū. Rñdeꝺ q̃ iō. qz delectatōes corpales vsurpaue rūt q̃si hereditarie nomē delectatōis. eo q̃ frequntius incli namur in eas. vtputa aduūctas necārijs vite. t etiā quia oēs ꝓcipiunt eas vtpote sensibiles t oīb⁹ notas. qz igit ipe sole sunt note cōiter oīb⁹. t ꝓpter hoc has estimant so las esse delectatōes. Et g̃ qz hmōi corpales delectatio nes nō sunt optime estimant quidam q̃ delectatio non sit optimū Dubitaf scdo circa ꝓmā rōez añ oppositū. t etiā circa ꝓmā rōem ꝓcedētis q̃stionis. vtz diffinitio de lectatiōis posita ab antiq̃s sit sufficies: in q̃ dr Delcātio est q̃dā sensibil⁹ g̃natio in natura Rūr q̃ nō: qz sensibil⁹ g̃na tio ꝙuenit impfectis delcātionibꝫ Jō meli⁹ est dicere. q̃ ē opatio ꝙnaturalis tā exūtis Et loco huiꝰ g̃ posuerūt sensi bil⁹ ponaf nō ipeditiua hitus q̃ nature hñtis cōuenit Et illa diffinitio ꝙuenit delcātionibꝫ pfectis Jō āt q̃busdaz visum est q̃ delcātio est g̃natio. qz delcātio ē circa opatio nē. quā estimāt idē eē g̃nationi. cū tñ nō sit idē. sz aliq̃d po sterius. nā g̃natio ē via i naturā. delcātio āt est vsus natu ralis form e aut hitus Et sic pz q̃ delectatio fm ꝓhm est opatio nō impeditiua hitus ꝙnaturalis iam exūtis

Ad rōnes añ oppositū Ad ꝓmā dr q̃ dele ctatio vt tā patuit nō est idē qđ g̃natio. sz oīs delcātio ꝙsequif g̃natōez. licet aliq̃ delcātio nes ꝙsequāf opatōes pfectas. t iō nihil. phibet aliquam delcātionē esse optimū. etsi nō oīs sit talis. Ad scōam dr q̃ ipa. ꝓcedit de optimo simpl⁹r. q̃ cui⁹ ꝓticipatiōez oīa st̃ bona. qđ ex nullius additōe fit melius Sed in oībus alijs nihil. phibet q̃ bonū ex additōe alterius sit melius.

Ad terciā dr q̃ delcātio nō hz q̃ sit optimū ex h̄ q̃ est delectatio. sed ex hoc q̃ est pfecta quies in optimo Jō nō oz q̃ oīs delectatio sit optima aut etiā bona sicut etiaz aliqua scīa est optima non tñ oīs vt dictum est.

Et corpalib⁹ vtiq; delectationib⁹ intēdē dū dicētib⁹ qm̄ q̃dam delcātōes eligibi les valde puta bone: sed non corpales t circa q̃s intpatus ꝓpter q̃d igiſ cōtrarie tristicie male. malo em̄ bonū ꝓtrarium. vel sic bone vt necārie. qm̄ t nō malū bonū est vl'vsq; ad hoc bone. habituū q̃dem em̄ t motuū quoꝝcunq; nō est melioris supabundātia neq; delectatio nis. q̃ntoꝝcūq; aūt est t delectatōis est. Corpaliū aūt bonoꝝ est supabundātia. t ꝓprie ꝑ seq̃ndo supabundātiā est ꝑnus. sz nō necītas. Oēs em̄ gaudēt aliq̃liter t pulmētis t vino et venereis sz nō vt oz. ꝓtrarie āt in tristicia. non em̄ supabūdantiā fugit sed totaliter. nō em̄ supa bundātie tristicia ꝓtraria. sz ꝑseq̃nti supabun dantiā. Quia āt nō solū opz vez dicere. sed et cām falsi. hoc em̄ ꝓfert ad fidē cū rōnabile ap pareat ꝑpter q̃d videtur verū. nō ens verū fa cit credere vero magis

Ad vicesimoꝑmo. vtz delectatōes corpales t sensi biles sint bone Arguiſ ꝓmo q̃ sic. qz oē honestū et vtile est bonū. g̃ oīs delcātio siue corpalis siue intellec tualis est bona eo q̃ bonū t honestū vtile dr t delectabi le Scdo sic. illud est ꝑ se bonū qđ nō q̃ritur ꝓpter aliud vt patz ꝓmo huius. sed delectatio corpalis non queritur

UVA. BHSC. IyR_098_1

ꝓpter aliud.nā ridiculū est q̄rere ab aliquo ꝓpter q̄d velit delectari.g̃ corporalis delectatio est p se bona Tercio sic.illud q̄d ab oibus desiderat̄ videt̄ p se esse bonū.nā bonum est q̄d oia appetūt.vt ptz ꝑmo huiꝰ.sz oēs appetūt delectatōem corporalē.etiā pueri z bestie.g̃ z̄c In oppositū est ph̄s in textu dicēs.q̄ delectationes sunt eligibiles valde puta bone.sed nō corporales.

Secundum primo

Q̄ postq̄ ph̄s determinauit de delectatiōe z tristicia in generali.h̄ ꝯnter ttactat de corpalib⁹ delectatōnib⁹.circa q̄s est ꝓtinētia z incōtinētia.z ꝑmo dt.q̄ post ea q̄ dicta sunt de delectatiōe in generali.dōm est nūc de corpalib⁹. vt videat̄ q̄ q̄dam st̄ delectationes valde eligibiles.sc̄z ille q̄ sunt naturaliꝫ bone Et ille corpales (circa q̄s fit intemperātia) nō sunt tales. Deinde mouet ph̄s quādā dubitatōem circa p̄dicta. Pro q̄ Sciēdum sc̄dō.q̄ ph̄s supra ad ꝓbandū delectatōez esse bonā assumpsit argumēta a malicia tristicie. Et q̄ nūc dixit corpales delectationes nō ee bonas resumit idē mediū p obiectōem arguēs sic.malo ꝓtrariat̄ bonū.sed corpales delectationes dicunt esse nō bone.z p ꝓns male.g̃ tristicie eis oppositе vident esse bone.q̄d est falsum. Pro solutōe huiꝰ dubitatōis ponūt due ꝯclusiones Quarū ꝑma ē.delectationes corpales sunt aliqliter bone. Probat̄ q̄ sunt necārie ad pellendas ꝓtrarias tristicias.g̃ z̄c. Ite id q̄d nō est malū in sua natura ꝑt aliqliter esse bonū.sz sic est de corpalib⁹ delectatōib⁹.igit̄. Conclusio sc̄da.delectationes corpales nō st̄ bone simpliꝫ z absolute. Probat̄.q̄ ois delectatio sequitur habitū aliquē z motum siue opatōem.si g̃ habituū motuū seu opationū nō possit esse superexcessus a bono sequitur q̄ nec̄ delectatōis ꝓntis potest esse excessus.sicut ꝓtem platōis veritatis nō ꝑt esse excessus meliores.q̄ quāto plus aliqs veritatem ꝓsequat̄ tanto melius.g̃ delectatio consequens ipsam est bona absolute.z nō vsq̄ aliquā mēsuram.Si aut̄ habituum motuum z opationum sit superexcessus meliozis.ita se habebit circa delectationē cōsequētem.sz circa corpalia bona potest esse superexcessus meliozis.nam aliquis dz ꝓuus q̄ horum bonoꝝ supabundātiam q̄rit.etiā si nulli alteri noceat.nō tamē ē aliqs ꝓuus ex hoc q̄ q̄rit corpalia bona z delectat̄ in eis. q̄ omes hoies aliqliter gaudēt pulmēto z vino z venere is.sed in hoc vituperant̄ antiq̄.q̄ gaudēt in eis non ſm q̄ oportz. Ex q̄ patz q̄ delectatio corpalis est bona vsq̄ ad aliquā mēsuram.supabūdātia aut̄ ipsiꝰ est mala Ecōuerso aut̄ fit in tristicia.quia ꝓtuosus nō solum fugit suā tristiciam.sed vlr omnē tristiciā.tristicia aut̄ nō est ꝓtraria supabundātie delectatōnis corporalis.quia sic aliqs nō tristaret̄.nec de maximo recessu a supabundātia delectabilū q̄dam tristicia nō multū vituperabilis essz.sed aliqualiter tolerāda.Sz magis tristicia inheret ei qui pro sequitur superabundantiam delectabilium Ex hoc em cōtingit q̄ ex modico defectu delectabilū tristatur.z inde est q̄ sicut supabundātia delectationū corporalū est mala.ita z tristicia. Quantum ad secundum

Dubitatur primo.

Quare delectatōes corpales videtur multis esse eligibiliores aliꝭ delectatōibus.cum tamē alie sint bone.s.absolute.corpales aūt solū vsq̄ ad aliquam mēsuram. Et huius q̄stionis assignat ph̄s rōem.q̄ nō solum opz dicere solutōz obiectōis.sed etiā oz assignare cām falsitatis que erat in obiectōe.q̄ vt dt textus h̄ multū ꝓfert ad h̄ q̄ cō fidētia adhibeat̄ veritati Cū em̄ pz q̄ videt̄ ee nō verū q̄d nō est verū hoc facit magis credere veritati.z iō ꝑns duabiū hz hic locū. Ad dubiuz igit̄ rndet ph̄s.q̄ h̄ꝰ sunt due cāe.ꝑma.q̄ ipe expellūt tristiciā.z p eaz supabundantiā sunt medicine ꝯ tristiciā.nō em̄ q̄uīq̄ delectatōe tollitur tristicia sed vehemēti Jn est q̄ hoies q̄runt delectationes supabundātes q̄b⁹ tristicia ꝯtrariat̄ Delectatōi aūt intellectuali nō ꝓtrariat̄ aliq̄ tristicia.q̄ nō est in fieri sed in facto esse Ex hoc aūt ipo q̄ delectatōes corpales sunt medicine ꝯ tristicias vident̄ esse vehemētes.q̄ nō mēsurātur ex sua natura tm̄.sed etiā ex ꝓtrario q̄d repellūt Et in̄ est q̄ valde ꝓtrariant̄ ꝓpter h̄ q̄ magis apparēt iuxta suū ꝓtrariū posite vt dt textus.vt sicut delcātio potus magis apparet si apparuerit sitis:z iō illi q̄ q̄rūt delectatōez potus ꝑparāt sibi quandā sitim p cōmestionē salsoꝝ.vt magis in potu delectentur Sc̄da rō.nā delectatōes corpales q̄ sunt vehemētes q̄runtur ab eis q̄ nō ꝑt aliꝭ delectationibus gaudere.s.ab hoibus q̄ solis sensibilib⁹ inheret.z delectatiōes intellectuales nō ꝓcipiūt.z inde est q̄ tales ꝓparant sibi quandā sitim talū delectationū.dū sc̄z seipos sponte citant ad eaz cōcupiscētias.sicut dcm̄ est de ꝓparantib⁹ sibi sitim Et iō q̄ ꝓdicti hoies nō h̄ nt alia delectabilia q̄bus recreent̄ nō est increpabile si delectatōes corpales accipiāt.dū tn̄ nec eis nec aliꝭ noceant.Si aūt sint nociue. hoc est ꝓtuū z increpabile.sicut ꝓz de delectatione adulterij vel cibi nociui Dubitat̄ sc̄dō.q̄re delectatōes non videtur bone vlr.Rndet textus. q̄ ꝓpter delectationes corpales visum fuit q̄busdā q̄ delectatio nō eet aliq̄ bona In delectationib⁹ aūt corpalib⁹ due inueniunt̄.q̄dā sunt ꝓtue naturaliꝫ.vtputa ꝓntes ꝓtuas opatōnes.q̄ q̄busdā sunt appetibiles a natūrate.vt testijs z testialib⁹ hoib⁹ q̄busdā aūt sunt appetibiles p ꝓsuetudinē. vt delectationes ꝓtuoꝝ.q̄dā vero st̄ medicine q̄dā in aliquē defectū. Et huiꝰ signū est.q̄ nō sunt nisi indigētis.nō em̄ aliquis delectat̄ q̄ nō indiget.z sic delectatio cibi est medicina cōtra tristiciā famis. Hmōi aūt delectatōes quas dicimꝰ medicinales accidūt his q̄ tā st̄ pfecti Causant̄ em̄ ex h̄ q̄ p hoc q̄ sumunt̄ tollit̄ nature indigētia Sic igit̄ pz q̄ nō sunt boni ſm se.sed p accns inquantū sunt necārie ad aliq̄d Et has rōnes supra tetigit ph̄s in duab⁹ solutionibus.nā ille delectatōes excedūt mensurā debitā q̄ consequunt̄ opationes ꝓtuas.q̄ g̃ corpales delcātiones non st̄ ſm se bone cū tn̄ vident̄ magis appetibiles.iō q̄dā esti mauerūt delectationes vlr nō esse bonas.

Ad rationes añ oppositū. Ad ꝑmaz ptz solo ex dictis Ad secundā dr q̄ delectatio non q̄ritur ꝓpter aliud.q̄ est quies in fine.fine aūt cōtingit esse bonū z malū.cuius nunc̄ sit finis nisi ſm q̄ est bonū q̄ ad h̄uc.z ita etiā est delectabile.

Ad terciā dr q̄ oia appetunt bonū et delectationē.cuz delectatio sit requies appetitus in bono Sed sicut contingit non esse bonum quod appetitur per se et vere bonum.ita non omnis delectatio est p se bona

Quare dicendū ꝓpter quid vident̄ corpales eligibiliores.ꝑmum q̄dem vtiq̄ qm̄ expellit tristiciam.et ꝓpter supabundantias tristicie vt expte medicina delectationem psequūn

UVA. BHSC. IyR_098_1

tur supabundãtem ꝛ totaliter corporalẽ. vehementes aũt fiunt medicine. propter quod et q̃ runt propter iuxta ꝓtrariũ apparere Et nõ stu diosum vtiqꝫ videtur delectatio propter duo hec quẽadmodum dictũ est. qm̃ hee q̃dẽ prave nature sunt operatões. vel ex natiuitate quem admodũ bestie. vel ꝓpter cõsuetudinem quem admodum pravorꝫ hoim. Hee aũt medicine qm̃ indigẽtis ꝛ habere melius q̃ fieri. hee autẽ accidũt his q̃ perficiũtur fm accns. igitur stu diose. Adhuc psecute sunt ꝓpter vehementes esse a nõ potẽtibus alijs gaudere. ipsi igitur si/ bijpsis sitim quandã preparãt. qm̃ quidẽ igit in nocuas nõ increpabile. qm̃ autem nocuas pra uum. cũ nõ habeãt alteram in q̃bus gaudent. Neutrum etem̃ multis triste ꝓpter naturaꝫ. sp em̃ laborat animal quẽadmoduꝫ ꝛ naturales sermones testantur. videre audire dicentes tri ste esse. sed iam assueti sumus vt aiunt. Silr aũt ꝛ in iuuẽtute q̃dem ꝓpter augmẽtationem quẽadmodum vinolenti disponunt. ꝛ delecta bile iuuentus. Melãcolici autẽ fm naturaꝫ in digent semꝑ medicina. Et em̃ corpus corrosu rã patiens pseuerat ꝓpter ꝓplexionem. ꝛ sp in appetitu vehementi sunt. Expellit em̃ delecta tio tristicias ꝛ q̃ ꝓtraria q̃ ꝓtingens si sit fortis ꝛ ꝓpter hoc intpati ꝛ pravi fiunt

Queritur Viceſimo ſcdo. Vtrum inter delectatões corporales ille que sũt fm tactum sunt meliores Arguit primo q nõ. qꝛ illa ỏ lectatio videt maxima qua exclusa oĩe gaudium cessat. sed talis est delectatio fm visum. iuxta illud Thobie. v. Quale gaudiũ mihi erit qui in tenebꝛis sedeo ꝛ lumẽ ce/ li nõ video. ergo delectatio que est p visuꝫ est maxima in ter delectatões corporales. Scdo sic. vnicuiqꝫ fit dele ctabile id quod amat. vt pꝫ primo rethoꝛice. sed inter om nes sensus maxime diligitur visus. ꝓmo metaphꝫ. igit de lectatio fm visum est maxia. Tercio sic. ꝓncipiũ amici cie delectabilis est maxie delectabile. sꝫ causa talꝫ amicicie est visio ꝛ delectatio. q̃ delectatio fm visum est maxima.

Jn oppositum est phꝫs in textu

Sciendum primo

Q; postqꝫ phꝫs ostẽdit q delectatões corpales multis videtur eligibiliores. hic ꝓcedit assignat cãm cuiusdaꝫ qđ sepe posuit. s. q oĩes hoies indigeãt delectatiõe recreari dicens q nõ est increpabile q aliq vtant delectationibus corpalibus cũ non habeant alias. ꝛ ipsi indigeãt eis velu ti medicina ꝓtra tristicias. qm̃ multa tristicia aduenit ho mini ꝓpter naturales opatões ꝛ motus. sp em̃ aial vigi/ lãs est in labore. sꝫ labor est ꝓtristatiuus. sicut naturales seniores testant. dicẽtes q audire ꝛ videre ingerit tristiciã q̃ ꝛ labor. Et rõe illius aial indiget quiete somni. vt di/ citur in de somno ꝛ vigilia. sꝫ ideo nõ recipimus hmõi tri sticiam. qꝛ ꝓsueti sumus eã ꝓtinue pati. Quãuis em̃ vi/ dere ꝛ audire habeant laborẽ ꝛ tristiciam naturalẽ ex pte organoꝝ corporaliũ. habẽt tñ delectatõem aialem ratiõe ꝓgnitõis sensibilium. iõ mota est qstio pñs ad videndum in cuius sensus opatõe est maior delectatio Sciẽdum scdo. q vnũquodq̃ inq̃ꝫtum amat efficit delectabile. sꝫ sen sus aie(vt ỏꝛ primo metaphꝫ.) diliguntꝫ ꝓpter duo. s. ꝓpter ꝓgnitõem ꝛ ꝓpter vtilitatẽ. ꝛ ideo vtroqꝫ mõ ꝓtingit esse delectationẽ fm sensum. sꝫ ꝓprie delectatio sequẽs vtilita tẽ in ꝓposito vocat corpalis. sꝫ sequẽs cognitionem vocat aialis. Sꝫ quia apphẽdere ipsam ꝓgnitõem ẽ tanq̃ꝫ bo/ nũ qđ est ꝓprium hois. iõ delectatões sensuũ inq̃ꝫtum di/ liguntꝫ ꝓpter vtilitatẽ sunt cões oibus aialibus.

Conclusio prima.

Loquẽdo de delectatõe sensus q̃ est in rõe vtilitatis ma xima delectatio sensibilis est fm sensum tactus. Proba tur. qꝛ vtilitas sensuum attẽditur fm ordinẽ nature aia/ lis. sꝫ ad hãc vtilitatẽ ꝓpinqus sehñt sensibilia tactus q̃ alteri⁹ sensus. q̃. Minoꝛ pꝫ. qꝛ tact⁹ est ꝓgnitio coꝝ ex q̃ bus ꝓsistit aial. s. calidi frigidi humidi ꝛ sicci. igit. Et sic pꝫ q delectatões tact⁹ sꝫ maiores inter sensibiles qm̃ fi ni sꝫ ꝓpinqores Et ꝓpter hoc erꝫ aialia q̃ nõ hñt delectatõꝫ fm sensum nisi rõe vtilitatis nõ delectanꝫ fm alios ſſus nisi in ordine ad sensibilia tact⁹. nõ em̃ odoꝛib⁹ leporis ca nes gaudẽt. neqꝫ leo voce bouis. sꝫ comestiõe vt dem̃ est.

Cõclusio secũda. loquẽdo de delectatiõe sensus q̃ est in rõe ꝓgnitõis fm visum ẽ maior delectatio q̃ fm aliuꝫ sensum. Probaꝛ. qꝛ visus inq̃ꝫtum ꝓgnitiu⁹ est digniorꝫ alijs sensib⁹. ꝛ plus diligiꝫ a nob vt dictũ est. q̃ ꝓsiderãdo delectatõem in rõe ꝓgnitõis ꝓgnitio q̃ est fm visum hꝫ digniorẽ delectatõem aialem sibi annexã. Ex dictis pꝫ q delectatio tact⁹ est maxia rõe vtilitatis. sed delectatio visus est maxia rõe cognitõis. Sed si q̃s vtrãq̃ ꝓpara re velit inueniet simpliꝛ delectatõem tactus eẽ maiorẽ de lectatõe visus fm q ꝓsistit infra limites sensibilis delec/ tatõis. Pꝫ. qꝛ illud qđ est naturale in vnoq̃ꝫ est potiſſi/ mũ. sꝫ delectatões tactus sꝫ naturales. ad ipsas em̃ oꝛ/ dinanꝫ ꝓcupiscentie naturales. s. cibi ꝛ potus ꝛ venereoꝝ Sed si ꝓsideremus delectatões visus fm q visus defer uit intellectui. sic delectatões visus erunt potiores ea rõ ne qꝛ delectatões intellectuales sunt potiores sensibilib⁹ et sic pꝫ q delectatio intellectualꝫ maiorꝫ est corpali.

Dubitatur primo.

Quare iuuenes maxime indigẽt delectatiõe. Rñdet tex tus q iõ. qꝛ in iuuenib⁹ ꝓpter augmẽtum sunt ꝓmptiores sensuũ. ꝛ sic etiã in vinolẽtis vt dicit rext⁹. iõ ꝓpter hmõi laborẽ iuuẽtus maxime q̃rit delectatõem

Dubitaꝛ scdo. q̃re melãcolici magis indigẽt delectaꝫ tõe q̃ alij. Rñdeꝛ q iõ. qꝛ corpus coꝝ patiꝫ tristiciã quam

UVA. BHSC. IyR_098_1

dā ꝓpter ſiccitatem ꝓplexionis. z iō habēt vehemētem appetitū delectatōis ꝙ quam hmōi triſticia repellat. De lectatio eīm nō ſolū repellit triſticiam ꝓtrariā. puta delectatio cibi triſticiā famis. Sed ſi delectatio ſit fortis expellit quamcūq; aliā triſticiam. qz oībus triſticijs ꝓtrariatur ſm genus. licz nō ſm ſpēm. Et qz melācolici appetūt vehemēter delectatōes inde eſt ꝙ multotiēs ſūt inꝓpati.

Ad rationes ante oppoſitum Ad ꝓmā dr. ꝙ gaudiuz ſcat animalem delectatōem. z hoc maxime pertinet ad viſuz ſed delectatio naturalis vel corꝓalis maxime pertinet ad tactum Ad ſecundam dicitur. ꝙ viſus maxime diligitur ꝓpter ꝓgnitionem. eo ꝙ multas rerum differentias nobis oſtendit Ad terciam dicitur. ꝙ alio modo delectatio eſt cauſa amoris carnalis. z alio modo viſus. Nam delectatio z maxime que eſt ſm tactum eſt cauſa amicicia delectabilis per modum finis. viſio autem eſt cauſa ſicut vnde motus inquantum per viſum imprimūtur ſpecies rei viſibilis amabilis. que allicit ad amandū et concupiſcendum eius delectatōem.

Que aūt ſine triſticia nō habent ſupabundantiā. hec aūt que natura delectabiliū z non ſm accīs. Dico aūt ſm accīs delectabilia medicantia. Qm̄ eīm accidit ſanari ſuſtinēte ſano opante aliquid. ꝓpter hoc delectabile videtur eſſe. Natura autem delectabilia que faciūt actum talis alicuius nature. nō ſp aūt delectabile nullum idez ꝓpter nō ſimplicem eſſe noſtram naturam. ſed eſſe aliq̄d et alterum ſm ꝙ corruptibilia. Quare ſi quid alteruz agat hoc alteri nature ꝓter naturam. cum autez apꝓpriet neq; triſte videt neq; delectabile qđ agit. Quare ſi hmōi natura ſimplex ſit. ſemp eadem actio delectabiliſſima erit. ꝓpter quod deꝰ ſp vna z ſimplici gaudet delectatione. nō enim ſolū motus eſt opatio ſz immobilitatis. z delectatio magis in quiete eſt q̄ in motu. Tranſmutatio aūt oīm dulciſſimū ſm poetā ꝓpter maliciam quandā. quemadmodū eīm hō facile tranſmutabil' q̄ malus z natura q̄ indiget trāſmutatione. non enim ſimplex neq; eꝓyeikes. De ꝓtinētia q̄dem igit' z incōtinētia z delectatione z triſticia dictū eſt. z quid vnūquodq; z q̄liter hoc quidē bonū ipſorum eſt. hec aūt mala Jam aūt z de amicicia dicemus.

Queritur viceſimotercio Utrum delectatiōes corꝓorales z ſenſibiles ſint maiores delectationibus intellectualibus z ſpiritualib⁹.

Arguitur ꝓmo ꝙ ſic. quia omnes delectationes aliquā opationem ſequuntur vt hic dr ꝓbus. et etiam in decimo huius. ſed plures ſequūtur delectationes corꝓorales z ſenſibiles q̄ intellectuales. ergo ſenſibiles ſunt maiores Secundo ſic. magnitudo cauſe ex effectu cognoſcitur. ſed delectationes corꝓales habent fortiores effectus. tranſmutant eīm corꝓus. qz in quibuſdam inſanias faciunt. vt patet in ꝓmo libro huius. ergo ſunt maiores

Tercio ſic. delectatōnes corꝓales oꝓtet refrenare et temperare ꝓpter eaz vehementiā. intellectuales aūt non. igit' corꝓales ſunt maiores intellectualibus Jn oppoſitum eſt ꝓbus in textu Pro rñſione

Sciendum ꝓmo

ꝙ poſt q̄ ꝓbs aſſignauit rōnes quare delectationes corꝓorales videntur multis magis appetibiles. hic conſequenter aſſignat cām quare intellectuales ſm veritatez rei ſunt meliores z maiores alijs. Pro quo Sciendū ſcđo. ꝙ delectatio ꝓuenit ex cōiunctione obiecti conuenientis quod cognoſcitur. tria eīm requirunt ad delectationē ꝓmo ipſa potentia. ſecundo ipſum obiectum conueniens. z tercio coniunctio obiecti conuenientis cum potentia. Jn opibus autem anime ꝓcipue ſenſitiue z intellectiue eſt hoc conſiderandum. ꝙ cum non tranſeant in materiam extrinſecam ſunt actus vel ꝓfectiones opantis. ſ. ſentire intelligere velle z hmōi. nam actiones tranſeuntes in materiā exteriorē magis ſunt actiones z perfectiones materie tranſmutare. qz motus eſt actus mobilis a mouente. Si igit' ꝓdicte actiones anime ſenſitiue z intellectiue ſint quoddā bonū opantis. z ſunt etiam cognite per ſenſum vel ꝙ intellectū. ideo ex ipſis conſurgit delectatio: et non ſolum ex corꝓe obiectis

Concluſio ꝓma

Si ꝓpentur delectationes ſpūales z intellectuales delectationibus corꝓalibus z ſenſibilib⁹. ſm ꝙ delectamur in in ipſis. ſ. in cognitōe ſenſus et in cognitōe intellectus. delectatōes intellectuales maiores ſunt ſenſibilib⁹. Probatur. qz plus delectat hō in hoc ꝙ cognoſcit aliq̄d intelligēdo. q̄ in hoc ꝙ cognoſcit aliq̄d ſentiēdo. ꝗa intellectualis cognitio ꝓfectior eſt. et etiā magis cognoſcit. nam intellectus magis flectit' ſupra actum ſuum q̄ ſenſus. igitur ꝛc. Jtem cognitio intellectiua eſt magis dilecta q̄ ſenſitiua. nullus eīm eſt q̄ nō magis vellet carere viſu q̄ intellectu ſm quē modū beſtie et ſtulti carēt: q̄ ex parte actionū ſenſus et intellectūs delectationes intellectuales ſunt maiores ſenſibilib⁹ Concluſio ſcđa. delectationes intellectuales ſimplr et abſolute ſunt maiores ſenſibilib⁹ Probatur. cōcluſio ſm tria q̄ ad delectationē requirunt. q̄ ſunt bonū coniunctū. ad cui ꝓiungitur. et ipſa cōiunctio. Primo ex ꝓte cōiuncti. qz bonū ſpūale eſt maius et magis dilectum q̄ bonū corꝓale. ergo delectatio intellectualis eſt maior q̄ corꝓoralis Alīs patz: quia hoīes abſtinent a maximis voluptatibus corꝓalibus. Secundo ꝓbatur concluſio ex parte ſecundi. quia pars intellectiua eſt multo nobilior et magis cognoſcitiua q̄ pars ſenſitiua: Tercio ꝓbatur concluſio ex parte tercij. quia coniunctio partis intellectiue cum obiecto eſt intimior perfectior et firmior

UVA. BHSC. IyR_098_1

cꝫ ꝓiunctio sensus cum suo obiecto.intimior quidem est quia sensus consistit circa extrinseca accidentia rei. Sed intellectus penetrat vsqꝫ ad rei essentiam.quia obiectum intellectus est quod quid erat esse Perfectior ꝙdem.quia ꝓiunctōi sensibilis ad sensum adūgitur motus qui ē actus iperfectus.ideo delectatōes sensibiles nō sunt tote simul.sed in eis aliꝙd transijt ꝛ aliꝙd expectatur ꝓsumendum.vt patet in delectationibus ciborum ꝛ actuū venereoꝝ. Sed delectatōnes intellectiue sunt absqꝫ motu.ꝛ ideo sunt tote simul. Est etiam firmior.quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia.ꝛ cito deficiunt. bona vero spiritualia sunt incorruptibilia.Sed quo ad nos delectatōes corporales sūt magis vehemētes ꝓpter tria. Primo quia sensibilia sunt magis nota quo ad nos cꝫ intelligibilia.ideo pauci eleuant se ad ꝙgnitōem intellectiuam Ratōe cuius sicut ꝙdam ceci negant solem lucere.sic populares negāt delectatiōes spirituales et intellectuales esse maiores corporalib. Secūdo quia cū delectationes corporales sint passiones appetitus sensitiui.sic sunt cuz aliqua trāsmutatione corporali.quod nō contingit in delectatiōibus spiritualibus.nisi per quādam redūdātiaz superioris appetitus ad inferiorem. Tercio quia delectationes corporales appetuntur vt medicine quedam contra corporales molestias vel tristicias.ex quibus quedā tristicie consequuntur.ideo delectationes corporales huiusmodi tristicijs supuenientes peius sentiūtur cꝫ delectatiōes spirituales.que nō habent tristicias contrarias. Item probatur ꝙclusio ratiōe philosophi.quia delectationes spirituales nō habent tristiciam ꝓtrariam quaz expellant.ergo nō habent superabūdantiam ex qua reddātur vicioſe.sed sunt circa delectabilia ꝑm sui naturam et nō ꝑm actum.Quod dupliciter exponit philosophus.ꝓmo ꝙdem quid sit delectabile ꝑm actum.dicens q illa sūt delectabilia ꝑm actum siue ꝑm accidens que delectāt inquātum sunt medicatiua.quia dum aliquis patitur sanatiōem accidit q sanuz ibi aliquid operetur.ꝛ propter hoc videtur esse delectabilis opatio. Et inde est q quando q runtur huiusmodi delectabilia vltra necessitatem medicine sunt inordinate. Alio mō vt dicit phs. delectabilia ꝑm naturam sunt que facūt opatiōem talis nature vnicuiqꝫ nature delectabilem.ꝛ talis est opatio ꝓpria.cuz sit eius pfectio.ꝛ ideo homini delectabilis est operatio rōis Et hec de ꝓmo Quantum ad scōm

Dubitatur ꝓmo.

Quare nihil idem est semp homini delectabile. Respōdet textus q ideo.quia natura nostra nō est simplex. sed ex multis est complexionata.ꝛ ex vno in aliud ꝑm q corruptiōi subiacet trāsmutabilis est.ꝛ ideo fit si homo ꝑm aliquam sui dispositōem agat aliquam operationem sibi delectabilem. hec delectatio est ꝓternaturalis homini ꝑm aliam dispositōem eius.sicut cōtemplari est homini naturale ꝑm eius intellectum.sed est ꝓternaturale homini ratiōe organozum ymaginatiōis ꝛ aliarum viriuz sensitiuarum que laborāt speculando.ꝛ ideo cōtemplatio nō est homini semper delectabil'. Et ē simile de sumptiōe cibi.qui est naturalis homini indigenti.sed est ꝓter naturam corpore iam repleto. Cum autem homo appropinquat ad cōtrariam dispositōem tunc id quod erat ꝓmo delectabile ꝑm precedētem dispositōem. neqꝫ adhuc videtur triste.quia nōdum ꝓtraria dispositio sibi totaliter aduenit.neqꝫ videtur delectabile.quia iam fere ꝓior dispositio recessit. Ex dictis infert philosophus.q si natura alicuius delectantis esset simplex et immutabilis.eadem operatio essz sibi semper delectabilissima.puta si homo semper solum per intellectum ꝓtemplaretur semper delectaretur. Et inde est.quia deus est simplex ꝛ immutabilis semper gaudet vnica ꝛ simplici delectatiōe vt dicit textus.quā sꝫ habet in ꝓtemplatione suiipsius. nō em operatio(que delectatōem causat)est soluz in motu existens.sed etiam in immobilitate. sicut etiam patet de operatiōe.ꝛ illa delectatio que est absqꝫ motu est maioꝝ illa que est in motu ꝛ in fieri. Illa aūt que est in quiete est in esse perfecto

Dubitatur secundo.quare transmutatio ꝑm dictum cuiusdam poete est maxime delectabilis hoibus. Respōdet textus q hoc est ꝓpter quādam maliciam ꝛ defectum nature.que nō potest semper in eadem dispositione ꝓsistere.sicut em mali hominis est q de facili transmutet et nō habeat firmitatem fixam in vno Ita etiam est de natura eius que indiget trāsmutatōe.eo q non sit simplex neqꝫ pfecte bona.qz motus est actus imperfectus tercio phisicoꝝ. Epilogando ꝙcludit phs dictum esse in septimo libro de ꝓtinentia ꝛ incōtinētia. delectatione ꝛ tristicia ꝙd vnūquodqꝫ eozum sit. ālīter sunt bona vel mala. Ideo dicēdum est in sequentib9 de amicicia

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝓmam dz.q ideo plures sequūtur passiones corporales.quia bona corporalia sūt magis ꝛ pluribus nota.ꝛ etiam quia hoies indigent medicinis ꝓtra multiplices ꝛ diuersos dolores ꝛ tristicias Et cum homines nō possint pertingere ad delectatōes spirituales saltē plures que sunt ꝓprie virtuosoꝝ consequens est q declinēt ad corporales. Ad secundam dicitur.q transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum sunt passiones appetitus sensitiui. Ad terciam dz.q delectatiōes corporales sunt ꝑm ꝓtem sensitiuam que aduersatur ratōi. ideo indigent refrenari ꝛ temperari ꝑ rōem. Sed spirituales delectiones sunt ꝑm mētem.que de seipsa est regularis. Unde sunt ꝑm ipsam sobrie ꝛ moderate.

Et in hoc finitur septimus liber Ethicoꝝ Aristotel.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ost hec autem de amicicia seq̄/
tur vtiq; pertransire. est em̄ vir/
tus quedaz vel cum virtute. Ad
huc maxime necessarium in vita
sine amicis enim nullus vtiq; eligeret viuere
habens reliqua bona omnia. Etenim dican/
tibus z principatus et potentatus possidenti
bus videtur maxime amicis esse opus. Que
enim vtilitas talis bone fortune ablato bene/
ficio quod sit maxime et laudabilissimum ad
amicos. Vel qualiter vtiq; seruabitur quis et
saluabitur sine amicis. quanto enim maior tā
to minus secura. Inopiaq; z reliquis infortu
nijs solum existimant refugium esse amicos.
Et iuuenibus autem ad impeccabile. z senio/
ribus ad famulatum et ad deficientiam actio
nis propter debilitatem adūtorij bisq; qui in
summo ad bonas actiones simulq; duo ve/
nientes etenim intelligere z agere potentiores
Naturaq; inesse videtur ad id quod genito nō
solum in hominibus sed in volatilibus z plu
rimis animalium z his qui vnius gentis ad/
inuicem z maxime hominibus. vnde et phi/
lantropos laudamus. Videbit autem vtiq;
aliquis z in erroribus vt familiare omnis ho/
mo homini et amicum. Videtur autem et ci/
uitates continere amicicia et legispositores
magis circa ipsam studentes iusticiam Cō/
cordia enim simile aliquid amicicie videtur.
hanc autem maxime appetunt. et contentio/
nem inimicam existentem maxime expellunt.
Et amicis q̄dem existentibus nihil opus est
iusticia: Justi autem existentes indigent ami
cicia z iustorum q̄dem maxime amicabile esse
videtur. Non solum autem necessarium est sz
et bonum. Philophilos enim laudamus phi
lophiliaq; videtur aliquid bonoz esse z qui/
dam eosdez existimant viros bonos eē z ami
cos Dubitatur autem de ipsa non pauca hij
quidem enim similitudinem quandam ponūt
ipsam et similes amicos. vnde simile aiunt
ad simile et caloyum et quecunq; talia. hi au
tem ex contrarietate singulos tales omnes ad
inuicē aiunt esse. Et de hisipsis superius que/
runt et naturabus euripedes. quidem dicens
desiderare quidem pluuiam terram siccatam
Desiderare autem venerabile celuz impletum
pluuia cadere in terram. Et eraclitus contra/
rium conferens ex differentibus optimam ar
moniam et omnia fm litem fieri. ex contrarie/
tate autem his alij et empedocles. simile enim
simile appetit. Naturalia quidem igitur que/
stionum relinquūtur. non enim presentis inten
tionis. quecunq; autem sunt humana et con/
uenientia ad motus z passiones hec intenda/
mus. Puta vtruz in omnibus sit amicicia vel
non possibile malos existentes amicos esse. z
vtrū vna species amicicie est vel plures. Unā
quidem enim existimantes quoniam recipit q̄
dem maius et minus non sufficienti credide/
runt signo. recipiunt em̄ maius z minus z alte
ra specie. dictū est aūt de ipsis superius

Circa initium octaui li

bri ethicorum Queritur primo. vtrum moralis philoso
phus habet tractare de amicicia. Arguitur primo q̄
non. quia ipsa est cōmunis animalibus bruris et hom̄/
nibus. ergo de ipsa determinare pertinet ad librum de
animalibus. in quo fit mentio de naturalibus moribus
animaliuz. Secundo arguitur. ipsa maxime valet ad
ciuitatum conseruationem. ergo ad politicum (qui om̄/
nia ordinat ad bonum ciuitatis) pertinet de amicicia de
terminare Tercio arguitur. de ipsa sufficienter est de/
terminatum in quarto huius sub nomine affabilitatis.
ergo z̄. In oppositū est phs in textu.

Sciendum prima

Q̄ postq̄ philosophus determinauit de virtutib⁹ mo
ralibus et intellectualibus. z continentia z incontinen/
tia. que est quid imperfectum in genere virtutis. Hic cō
sequenter determinat de amicicia que sup virtutem fun
data est ranq̄ quidam virtutis effectus
Sciendum secūdo. q̄ postq̄ philosophus prohemia

UVA. BHSC. IyR_098_1

liter ostendit de quo est intensio in hoc libro. & deinde incipit de amicicia tractare. ostendens primo q̄ ad moralez phm̄ ptinet de amicicia tractare. dicens q̄ post predicta ꝑsiderandū est de amicicia. sed tm̄ ptranseūdum est de ea que ptinet ad ꝑsideratōem moralis phie ptermissis istis que ptinēt ad ꝑsideratōem naturalis phie

Conclusio prima

Et responsiua. ad moralē phm̄ ptinet de amicicia tractare. Probat phus sex rōnibus. Prima est q̄ ꝑsideratio virtutum pertinet ad moralez phm̄. sed amicicia est virtus inq̄tum scilz est habitus electiuus. vt infra dicet. aut saltem est cum virtute inq̄tum est virtus & cā vere amicicie. ergo ꝛc̄. Secūda rō est. moralis phus hz ꝑsiderare omnia necessaria ad vitam humanā. sed inter talia maxime necessaria est amicicia. ergo Minor patz. quia nullus bene dispositus eligeret viuere sine amicis. cuius haberet omnia alia bona. illis em̄ qui maxime possident posteriora bona. scz diuitib⁹ ꝓncipib⁹ & plaris. maxime videt amicicia necessaria. primo ad vsum illorum bonorum. q̄ nulla est vtilitas bonorum fortune nisi ex ipsis maxime et laudabilissime fiat ad amicos beneficium. Secundo ad ꝑseruationem taliū bonorum. q̄ non possunt ꝑseruari sine amicis. nā fortuna q̄to est maior tanto est minus secura. quia habet plures insidiatores. nec sunt amici soluz vtiles ad bona. sed etiam ad ꝓtraria. q̄ in paupertate existentes existimant homines amicos esse singulare refugium. Et sic patz q̄ in omni fortuna amici sunt necessarij. Similiter etiam in omni etate. in iuuētute em̄ vt iuuenes per amicos cohibeant a peccato. cum sint passionū secutores & sm̄ seipsos proni ad ꝛcupiscentias delectationum. Similiter senib⁹ vtiles sunt amici ad subseruiendum propter defectus corporales. naz quia senes deficiūt in suis operationib⁹ propter debilitatem virtutū naturaliū requirūt amicos in adiutoriuz. Illis etiam qui sunt in pfecta etate vtiles sunt amici ad bonas actiones exequendas. nam quādo duo ꝓueniūt illi sunt potentiores in opere intellectualis speculatōis q̄ vnus solus. quia vnus videt qđ alius videre non potest. & etiā in ope exteriozis actiōis in quo vnus auxiliat alteri Et in signū omnium p̄dictoz̄ dr̄. ve soli. q̄ si ceciderit nō habet subleuantē se. Tercia rō est de illo qđ est bonū innatū habet moralis phus determinare. cum de omni bono morali moralis phus se intermittat. sed amicicia est bonum naturaliter inatum. ergo. Minor patz in volatilib⁹. videmus em̄ q̄ multo tpe studiū adhibent ad educatōem prolis. & idē etiam est in alijs animalib⁹. et hoc est ex amicicia tanquā ex quodam bono naturaliter innato Similiter inter eos qui sunt vnius gentis & nationis est quedam naturalis ad inuicem amicicia inq̄tum cōicant in moribus & quictu et maxime est naturalis amicicia illa que est omnium hominū ad inuicem ꝓpter similitudinē nature speciei. & ideo laudamus philantropos. id est amatores hominū. quasi implentes id quod est homini naturale. qđ maxime patz ex erroribus viarum vbi quilibet reuocat alium etiā ignotum et extraneū. quasi omnis homo sit familiaris & amicus omni homini. Quarta ratio est. de illo habet moralis considerare qđ maxime intendūt legislatores. q̄ tota talis phia videtur ordinari ad bonum ciuile. sed amicicia est huiusmodi. ergo ꝛc̄. Minor probatur. quia ad hoc q̄ ciuitates ꝑseruent amicicias legislatores maxime studēt ad amicicias inter ciues magis etiam q̄ ad iusticiā quā q̄nq̄ ptermittunt. puta in penis inferendis. ne dissentio oriatur. Etiā probat minor. q̄ ꝛcordia maxime assimilatur amicicie. sed legislatores appetūt ꝛcordiam & expellunt ꝓtentionē ciuili quasi inimicā salutis ciuitatis. ergo minor est vera. Quinta rō est. moralis hz de iusticia considerare. vt patuit supra. ergo a fortiori de amicicia. Tenet ꝑsequētia. q̄ vbi est iusticia ibi est amicicia. sz nō ecō̄tra. nam aliqui sunt amici qui in nullo egent iusticia saltem proprie dicta. quia habent omnia tanq̄ ꝑmunia. cuz amicus sit alter ipse. sed si aliqui sint iusti adhuc indiget amicicia adinuicem. q̄ iustum est ꝑseruatiuū & reparatiuum amicicie. Sexta rō est. de omni bono humano honesto habet moralis determinare. quia tale bonū est maximū inter bona. sed amicicia est hmōi. ergo. Minor patet. q̄ laudamus philophimos. id est amatores amicicia rum. et philophimia. id est multoz̄ amicicia. q̄ videtur esse bonū honestū & laudabile in tantū q̄ aliqui estimant idem esse viros bonos & viros amicabiles. ergo amicicia nō solum est bonum vtile. sed etiam bonum laudabile et honestum

Conclusio secūda. de amicicia non pauca dubitātur Probatur. quia de ea fuerūt diuerse opiniones. eo q̄ sm̄ quosdā ipsa est qdam similitudo. eo q̄ plures sint sibi inuicem amici. Ad qđ adducūt hoc ꝓncipiuz. q̄ sile suū simile nō odit. vt coloyne ad coloynū. que sunt quedam aues gregales. Sed sm̄ alios amicicia magis est ꝓtrarietas q̄ similitudo. q̄ figuli ꝓtrariantur sibi inuicē inq̄tum vnus impedit lucrū alterius. vbi veritas est q̄ simile est per se amabile. sed habetur odio per accidens inq̄tuz scz est impedimētū ꝓprij boni. Et sic patz q̄ diuerse fuerunt opiniones de amicicia in reb⁹ humanis. Fuerūt em̄ diuerse opiniones de eadem re in reb⁹ naturalib⁹. sicut empedes dixit q̄ terra desiccata indiget pluuia q̄si amans sibi ꝓtrarū. scz celuz venerabile qđ implerum pluuia desiderat cadere in terram pluuiā emittendo. qđ est contrarium eius altitudini. Eraclitus etiam dicit q̄ ꝓtrarium ꝑfert contrario sicut homini calefacto conferunt frigida. Sed ꝓtrariū illius dixerunt alij vt empedocles. q̄ dixit q̄ simile appetit suū simile. Et soluitur hec dubitatio sicut precedens. nam simile per se est delectabile & naturaliter amabile. sed per accns desiderat suū ꝓtrariū inq̄tuz est cōferens & medicinale. sicut de delectationibus eoz̄ pozalibus supra patuit

Dubitatur primo

Que dubitatōes sint determinānde de amicicia. Respōdet textus q̄ naturales sunt relinquēde. q̄ nō sunt ꝑsentis intentiōis. sed ille q̄ ptinēt ad mozes & actus humanos sunt determinānde. vt scz si possit esse amicicia i oib⁹ hominib⁹. vel vtrū non possit esse in malis. vel vtrū sit vna spēs amicicie vel plures.

Dubitat secūdo vnde mouētur dicentes vnā solam amicicie speciem Respō. dē ex eo q̄ omnes spēs amicicie sunt ꝑparabiles sm̄ magis & minus. puta cum dicimus q̄ maior est amicicia honesti q̄ vtilis. Sed philosophus hunc errorem excludendo dicit q̄ tales non crediderunt sufficienti signo. quia etiam ea que differunt specie suscipiunt magis & minus. inq̄trum scilz conueniunt in genere. puta si dicamus q̄ album est coloratius nigro vel sm̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

analogiam: puta si dicamus q̄ actus est melior potentia et substantia accidente.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur q̄ in brutis non est vera amicicia quia ibi nō est beniuolentia que p̄cedit ex voluntate quam bruta non participant. ſz est ibi amicicia ſm quid ſcilicet quidam naturalis amor. de quo in libro de animalibus determinatur.

Ad ſecundam dicitur q̄ differenter hic ⁊ in politicis determinatur. quia hic determinatur vt bonum relatuz ad perſonam determinatam ⁊ particularem. ibi autē vt eſt bonum relatum ad totam bonitatem communitatis politice. Ad terciam dicitur q̄ hec amicicia de qua determinatum eſt in quarto huius. et ea de qua hic differūt quia illa conſiſtit in affectu quo vnus alium dirigit. ⁊ poteſt conſequi quamcunq; virtutem. Alia autem conſiſtit in ſolis exterioribus verbis vel factis ſm quam quis decenter ſe habet ad alias cum quibus cōuerſatur. ⁊ ſm talem amicicia homo ordinatur ad multos. puta ad notos et ignotos. ſed ſm illam de qua hic ad paucos

Forte autem vtiq; de ipſis fiet manifeſtum cognito amabili videtur enim non omniamari ſed amabile. hoc autem eſſe bonum vel delectabile vel vtile. videbitur autem vtiq; vtile eſſe per quod fit bonum aliquod vel delectatio quare amabilia vtiq; erunt et bonum delectabile vt fines. Vtrum igitur bonum amant vel quod ipſis bonum. diſſonant enim quandoq; hec. ſimiliter autem ⁊ circa delectabile ipſum. Videtur autem et quod ipſi bonum amare vnuſquiſq; et eſſe ſimpliciter quidem bonum amabile vnicuiq; autez quod vnicuiq;. Amat autem vnuſquiſq; non ens ipſi bonum ſed apparens. differt autem nihil. erit eñ amabile apparēs. Tribus ãt entibus per que amantur inanimatorum quidem amatione non dicitur amicicia. non enim eſt reamatio neq; voluntas illorum boni. Ridiculum enim foze vino velle bonum. ſed ſiquidem ſaluari vult ipſum vt ipſe habeat. amico autem aiunt oportere velle bonum illius gratia. Volentes autem ſic bona beniuolos dicunt ſi non idem ⁊ ab illo fiat. beniuolentiã enim in contrapaſſis amicicia eſſe Vel apponendum non latentē. multi eñ ſunt beniuoli quibꝫ non videntur. exiſtimant eñ epieykes eſſe vel vtiles. hoc autē idem. et ſi aliquis illoz patiat ad hunc. beniuoli quidem igitur iſti videntur ad inuicem. Amicos autē qualiter vtiq; aliquis dicat latentes vt habent ſibipſis. Oportet ergo beneuelle ad inuicem. ⁊ velle bona nō latentes, ppter vnū aliquod dictorū.

Querit ſecūdo Vtrum diffinitio amicicie in textu poſita (qua dicitur eſt beniuolentia ſuipſius gratia qua bonū volumus alteri mutua ⁊ nō latens) ſit ſufficiens.

Arguit q̄ nō. q⁊ ſi p amicicia vellemus alteri bonuz ſuipſius gratia. vel vellemus ei bonū honeſtum delectabile aut vtile. Nō p̄mū. q⁊ pater diligit filiū etiaz ſi ſit prauus Nec ſecūdū. q⁊ ſepe filius (que pater amat) damnificat ⁊ nihil vtilitatis infert ſibi. Nec tercū. q⁊ talis iſert patri triſticiã. ergo illa diffinitio nō ꝓuenit amicicie quaz habet pater ad filiū. Secūdo ſic. ipſa nō ꝓuenit ei quã ꝓiūcti adinuicē habēt. q⁊ tales qui ſunt ſeparati nō volūt ſibi mutuo aliquod bonū vel honeſtū. q⁊ poſſibile eſt neutrum eſſe bonū vel delectabile nec vtile. q⁊ tūc ipſis ſeparatis amicicia ceſſaret. qd̄ eſt falſum. Pater ꝓma. q⁊ poſt ſeparatiōem nō ꝓferūt ſibi mutuo nec delectationez nec vtilitatem. quibꝫ tamen ceſſantibꝫ ceſſant ille amicicie. vt dicit phūs. ergo ⁊c. Tercio ſic. alia eſt bona diffinitio ab iſta. puta eſt amor beniuolus mutuus ⁊ manifeſtus. ergo p̄ſens eſt ſuperflua In oppoſitū eſt phūs.

Sciendum p̄imo

Q̄ poſtq̄ phūs ꝓhemialiter oſtēdit q̄ de amicicia eſt hic determinandū. ⁊ que de ipſa ſunt determinanda. Conſequenter incipit de ea determinare. Et p̄imo quid ſit. ⁊ quot ſint eius ſpecies. ⁊ hoc in iſto libro. et deinde in nono de eius p̄rietatibꝫ. Ad oſtendendū aūt quid ſit amicicia inueſtigat ordinem ſm quatuor particulas in diuiſione ipſius poſitas. Quarum p̄ima eſt ex parte obiecti amatiōis a qua dicit amicicia. rōne cuius ōr textus q̄ ex p̄dictis q̄ſtionibꝫ fieret aliquid manifeſtū ſi cognoſcamꝰ qd̄ ſit amabile. Seda aute particula in qua ōr (ſuipſius gratia) ptinet ad q̄litatē amatōis. Tercia pticula qua ōr (mutua) ptinet ad viciſſitudinem amandi. Quarta ſcz (non latens) ſumitur per ꝓditōem mutui amoris. Pro quoz omniū declaratiōe

Sciendū ſecūdo q̄ amor ⁊ amicicia differūt. q⁊ amor eſt paſſio quedam appetitus ſenſitiui. vt dictum eſt in ſecūdo huius. ſed amicicia eſt quidam habitus. Amor autem eſt duplex. ſcz amicicie quo quis vult bonum illius quod amat. Alius eſt amor concupiſcētie quo q̄s amat aliquid gratia ipſius amantis ⁊ non gratia amati. ſicut ſortes amat ſuum equū. et iſte amor licet fundetur in voluntate. tñ incipit in appetitu ſenſitiuo Sed amor amicicie licet quandoq; incipiat in voluntate. tamen perficitur in appetitu ſenſitiuo. quia nullus poteſt habere amorem abſq; tranſmutatione corporali virtutis appetitiue. Patet ergo ex iſtis quid ſit genus amicicie. quia eſt beniuolentia qua alteri bonum volumus. Sed aliquis vult alteri bonuz dupliciter. Uno modo ſuipſius gratia. Alio modo gratia beniuolentie. ſicut dictum eſt de amore con-

UVA. BHSC. IyR_098_1

cupiscentie. ideo amicicia additur beniuolentie quod est suipsius gratia. nullus dicitur amicus illius quem amat gratia volentis et non gratia amati. Et inanimata nō habent amiciciam nec bruta. qz sui gratia non amant. Sed adhuc dupliciter aliquis vult alteri bonuz suipsius gratia. Uno modo cum redamatione mutua. Alio modo sine ea. ideo amicicia addit beniuolentie q sit mutua. naz dicimus amiciciam esse beniuolentiā z contra passuz. Sz adhuc dupliciter contingit redamationez fieri. Uno modo q sit latens. Alio modo q sit probata opibus. iō amicicia addit beniuolentie q sit non latens. verūtamen ista conditio difficulter habetur. quia vt dicit Seneca omnia sunt discutienda cum amico. sed primo discutiendus est amicus. Ex quibus omnibus colligitur predicta diffinitio amicicie.

Conclusio prima

Obiectum amationis est bonū. Probatur qz malū fm q hmōi non amatur. ergo quod amatur est bonū. z potest esse p se bonum. scz honestum. delectabile et vtile. sed vt dicit textus vtile est p quod venitur ad bonum honestum et delectabile. quod est p se amabile sicut finis sz vtile est amabile propter alterum scz finem. Conclusio secunda. predicta diffinitio est sufficiens. Probat primo q sit beniuolentia ipa amicicia qua alteri bonum volumꝰ ex precedenti conclusione. nam omnis amicicia est gratia alicuius boni honesti vel delectabilis. ergo omnis beniuolentia est amicicia. Secunda particula probatur. quia in illa amatione qua quis dicitur amare inanimata. vt vinum seu aurum non dicitur amicicia: ergo amicicia debz esse suipsius gratia. scz amati. Ans probat textus dupliciter. Primo quia in tali amatione non dicitur esse redamatio. que requiritur ad amiciciam. non em vinuz amat hominem sicut homo vinum. Secūdo patet idem. quia non sicut amamus inanimata vt insit nobis voluntas boni illorum. nam ridiculum est dicere q aliquis vellet vino bonū. sed hoc bonum quod est vini vult sibi. nec p hoc q homo amat vinum homo est beniuolus vino sed sibi ipsi. Tercia particula. pbatur sic in textu. qz si aliqui velint sibi bona alicui illius gratia dicimꝰ ipsos beniuolos sz nō dicimus eos amicos nisi idē fiat ab illo vt scz amatus velit bonum amati eius gratia: qz amicicia z beniuolentia sunt in pertransibilis scilicet q amās amet scom quandā cōmutationē amoris ad modū cōmutatiue iusticie. g amicicia est beniuolentia mutua. Quarta pticula. pbat a pho qz multi multi beniuoli sunt aliq̄bus quos nunq̄ videruntinquantū ex auditu eos estimāt ypotes. i. virtuosos vel vtiles sibi. sed tales non sunt amici. cum lateat eos q̄liter se habeāt ad inuicem. et ad cōplendā rōem amicicie requritur q sit beniuolentia mutua et non latens. Et ideo finaliter cōcludit pbus q ad rōnem amicicie requiritur q p eam aliqui sibi inuicem bene velint. et q hoc non lateat eos. et q hoc sit propter aliquod predictoz bonoz. s. propter honestum. delectabile. seu vtile.

Dubitatur primo

Utrum hoies ament id qđ est bonum simpliciter. vel id qđ est bonū ipsis. hec em ad inuicē q̄nq̄ dissonāt. sicut philosophari est bonū simpliciter. non tamen indigenti necessarijs. Et eadem dubitatio est circa ipsum delectabile. nam aliquod est delectabile simpliciter. sicut dulce quod nō est delectabile habēti gustū infectū. Respondet textus. q quilibet amat qđ est sibi bonum. qz omnis potentia ferit in obiectū sibi proportionatū. vt visus cuiuslibet videt qđ est sibi visibile. ita simpliciter amabile est id qđ est sibi bonū. Et si dicat q hō non solum amat id qđ est sibi bonū. sed etiā qđ appareat sibi bonū. nam appetitus non fertur in aliq̄d nisi p⁹ est apprehēsum. ergo nō vnicuiq̄ est amabile id quod est sibi bonū. Respondet textus q hō nihil dicit ad propositum. qz cum amat aliq̄d apparens bonum. amat ab aliquo vt sibi bonū. ideo etiam potest dici q amabile est apparēs bonū.

Dubitat scōs vtrū verū sit qđ dictū est. scz homo nō vult vino bonū. Uidet q nō. qz hō vult vt vinū p⁹seruet in esse. ergo vult vino bonū. Respōdet textus q hō vult vinū seruari vt ipse habeat illud. z ita nō vult salutez esse intrinsecum est bonū vino. sed intrinsecus est bonū suipsius qđ est p⁹tra rōnem amicicie. qz oportet amicuz velle bonum gratia ipsius z non propter bonū amantis.

Ad rationes

Ante oppositū. Ad primā dr q pater naturaliter diligit filiū propter bonū delectabile et iā si filius sit prauus. qz vt dr nono huiꝰ. Sentire filiū viuere delectabile est. sed qsi viuit in filio. sunt em filij qsi parentes. Unde in isto octauo dr q parētes diligūt filios quasi seipsos. z ideo sentire filiū viuere est delectabile patri. et sup hoc fūdatur amicicia patris ad filiū. Ad secūdam dr q nutriti ad inuicē sunt multoz morum similiuz vt dicit seneca mores sumūtur a p⁹uersationib⁹. qui autem sunt consimilium morum sunt ad inuicez delectabiles. propter quod super bonum delectabile fundatur amicicia simul p⁹ nutritoz. Dicitur vltra q ipsis separatis remanet amicicia habitualis fm quam delectarent se inuicem si iterum p⁹uenirent. et etiā aliqñ inter eos separatos remanet amicicia actualis. nā delectātur actu de se inuicem propter memoriam bonoz̄ preteritoz. Ad terciā dr q illa diffinitio nō differt a p̄senti nisi in verbis.

Jfferūt autē hec ad inuicē specie z amationes. ergo et amicicie. tres em species amicicie equales numero amabilib⁹. Scom vnūqđq̄z em est redamatio non latens. amantes aūt ad inuicem volunt bona ad inuicem sic fm q amant. Qui quidem igitur propter vtile amant ad inuicem non fm seipsos amant sed fm q sit aliquod ipsis ad inuicem bonū. Similiter autem et qui propter delectatiōem. Nō enim in equales quosdam esse diligunt eutrapelos. sed quoniam delectabiles sibi ipsis. Qui propter vtile amant propter sibi ipsis bonum diligunt. et qui propter delectatiōem propter sibi ipsis delectabile. z nō fm q amatus est sed fm q vtilis vel delectabilis. et fm accidens

UVA. BHSC. IyR_098_1

vtiqz amicicie he sunt. non em̄ ſm q̄ est amatus quicūqz sic amatur. sed ſm q̄ tribuūt. hi q̄dem bonū aliquod. hi aūt delectationem. Facile solubiles vtiqz tales sunt non ꝓmanentibꝫ ipsis similibꝫ. Si em̄ non adhuc delectabiles vel vtiles sunt quiescunt amantes. vtile autem non ꝓmanet. sed alꝫ fit aliud. Dissoluto ergo ꝓpter qđ amici erant dissolnitur z amicicia vt existente amicicia ad illa. Maxime autem in senibꝫ talis videtur amicicia fieri. non em̄ in delectabile tales persequūtur sed vtile. Et eoz qui in adolescentia et iuuenum quicūqz ꝓferēs persequūtur. Non omnino autem tales neqz ꝓiuunt ad inuicem. quandoqz em̄ neqz sunt delectabiles neqz vtiqz indigent tali societate. si em̄ vtiles sint in tantum em̄ sunt delectabiles inquantum speciem habēt boni Jn has aūt z peregrinam ponūt. iuuenū autē amicicia ꝓpter delectationem esse videtur ſm passionem em̄ isti viuūt z maxime ꝓsequūtur delectabile ipsis z presens Etate autem trāscendente et delectabilia fiunt altera. ꝓpter qđ velociter fiunt amici z quiescunt. simul em̄ cum delectabili amicicia transcinditur. talis autem delectionis velox transmutatio Et amatiui autē iuuenes ſm passionem em̄ z ꝓpter delectatōem q̄ multum amatiue ꝓpter quod amant et cito quiescunt multotiens eadē die transcindentes ꝓmanere aūt per diem z ꝓiuere isti volunt. fit em̄ ipsis qđ ſm amicicia sic

Querit tercio. Vtrū amicicia (q̄ est inter personas equales) bene diuidit in amicicia ꝓpter honestum. vtile. z delectabile tanqz in spēs amicicie. Arguit q̄ non. qz mēbra illius diuisionis coincidūt. nam bonuz honestum est vtile z delectabile. quia maꝰ includit minus. ergo zc̄.

Secūdo sic. amicicie ꝓpter vtile et delectabile sunt per accidens. vt dicit textus. et amicicia ꝓpter honestū est per se. sed ens per accidens cum ente per se non ponit in numero specierum. quia species equaliter debent contineri sub genere. ergo zc̄. Tercio sic. amoz conuenienter diuidit in amozem concupiscentie z amicicie. sed amatio ꝓpter delectabile est ipsius concupiscentie. ergo nō ꝓtinetur sub amoze amicicie que est idem cum amicicia. Jn oppositum est pbs in textu.

Sciendum primo

Q̄ pbs ſm triplex genus boni triplices distinguit amicicias. eo q̄ bonum est obiectuz amicicie z habitus distinguūtur actiꝫ et obiectis. Postqz̄ ergo pbs ostendit qđ est amicicia. cōsequenter distinguit eius spēs. Et primo distinguit spēs amicicie que est equalium ꝓsonaruz. Et deinde spēs amicicie que inter equales seruatur ꝓsonas Et adhuc primo distinguit species amicicie. Secundo de eis determinat p ꝓparationem ad actum z obiectum. Circa primum

Sciendū secūdo. q̄ oīs amicicia est gratia alicuiꝰ boni. Qđ patz qz amicicia est gratia amabilis. sed nihil est amabile nisi sit bonū. eo q̄ voluntas z appetitus sensitiuus nō ferūtur nisi in bonū. Ex quo ptz q̄ ſm spēs boni diuersificāde sunt spēs amicicie. Qđ qdem bonū est triplex. vt patuit. qz bonū hz ordinē ad appetituz. appetitus aūt ferf in duo. scz in finē z ad ordinata ad ipsum. ordinatum aūt in finē vocaf vtile. Sed finis est duplex. Unus in quē fertur appetitus sensitiuꝰ. z vocaf bonū delectabile. Alius est in quē ferf appetitus intellectiuus. z vocaf bonū honestū. qđ ſm Tullium sic diffinif. Est qđ sua vi nos trahit z sua dignitate nos allicit.

Conclusio prima

Triplex est amicicia. Probaf. qz tria sunt amabilia. scilz honestum. delectabile. z vtile. que distinguuntur specie. vt dicit textus. non tamen sicut tres species diuidentes aliquod genus. sed ſm prius z posterius. sed per distinctionem illoꝝ diuersificanf actus. ergo amationes ſm hec tria differūt specie. vt scz amicicia sit vna spēs amationis qua amatur aliqđ ꝓpter honestū. sed actus amicicie est amatio. ergo tres sunt spēs amicicie equales numero amabilibꝫ. scz amicicia ꝓpter bonum honestum. quod est est bonum simpliciter. et ꝓpter vtile amicicia. similiter et ꝓpter delectabile. Jtem pbatur. quia ſm vnūquodqz horum trium potest esse redamatio non latens amātes. talis aūt est amicicia. ergo ꝛclusio vera. Scōm autem hec tria possunt amantes velle bonum sibi inuicem ſm q̄ se amant. puta si amant se ꝓpter virtutem volūt sibi inuicē bonū virtutis. si autem ꝓpter vtile volūt sibi inuicem vtilia. si aūt ꝓpter delectabile volunt delectabilia. Ex dictis sequitur q̄ amicicia bene diuiditur in predictas tres amicicias non tanquam in proprias species. sed tanqz in cōmune analogum. Patet qz ipsa per prius dicitur de illa que est ꝓpter honestum q̄z de alijs. quia verius ꝓuenit illi diffinitio amicicie. z similiter prius ꝓuenit amicicie ꝓpter delectabile q̄z ꝓpter vtile ꝓpter eandem ratōez Et inter predictas amicicias philosophus primo determinat de amicicia vtilis z de ea que est delectabilis que per posterius rationem amicicie participant. et secundo determinat de amicicia honesti. quod est bonum simpliciter cui primo et per se conuenit ratio amicicie quasi procedendo de imperfecto ad perfectum. Circa duas primas amicicias ponitur

Conclusio secunda. amicicie ꝓpter vtile et ꝓpter delectabile sunt amicicie imperfecte. Probat textus du-

UVA. BHSC. IyR_098_1

pliciter Primo quia tales sunt amicicie per accidens ergo sunt imperfecte. Antecedens patet. quia in talib⁹ vn⁹ non amat alteruz ꝓpter seip̄m sed fm q̄ ab altero accipit sibi aliquod bonum Et simile est de his qui se amant ꝓpter delectationem. non em̄ vnus amat alteruz ꝓpter hoc q̄ est taliter dispositus. scilz eutropelus. sed solum in quantum est sibi delectabilis vel vtilis. z sic patet q̄ tam amantes ꝓpter vtile amant ꝓpter bonum quod eis prouenit q̄ etiam amantes ꝓpter delectabile amāt ꝓpter delectationem quam participant. et ita non amant amicum fm q̄ ipe in se est vtilis vel delectabilis. ergo huiusmodi amicicie non sunt p se sed p accidens. q̄ ab ipis non amat homo nisi fm q̄ exhibet sibi vtile aut delectabile Secundo probatur conclusio. quia huiusmodi amicicie sunt de facili solubiles. ergo imperfecti. Antecedens patet quia tales sunt ꝓpter aliquid quod accidit hominibus qui amantur. sed in illo non pmanent homines sem per sibi similes. sicut non semper idem homo est vtilis et delectabilis. quando igitur illi qui amantur desinunt eē delectabiles et vtiles amici eorum quiescunt ab amando. et hoc maxime manifestum est in amicicia vtilis. non em̄ idem est semper vtile homini. sed aliud et aliud fm diuersa tempora z loca. sicut in egritudine vtilis est medicus. in nauigando autem nauta z sic de alijs. quia igitur amicicia non habebatur ad illum hominez fm se. sed fm vtilitatem que ab ipso erat separabilis sequitur q̄ dissoluta causa amicicie etiam soluitur amicicia. Et simile est circa amiciciam delectabilis in signum cuius amici delectabilis vel vtilis sepe eodem die ꝓtendunt et in amicicia cōuiuunt Quantū ad secundū.

Dubitatur primo

Quibus hominib⁹ conuenit amicicia vtilis. Respondet textus q̄ tribus hominū generibus scz senibus. qui non querunt delectabile ꝓpter delectabilitatez calozis z senium. sed querunt vtile inquantū indigent vt subuenia⁹ tur nature deficienti. Conuenit etiam adolescentibus et iuuenibus. qui etiam querunt vtile. et hi non mutuo se amant neq̄ conuiuunt adinuicem. quia quandoq̄ nō sūt sibīnuicem delectabiles nec vnus indiget alterius societate. nisi solum ꝓpter vtilitatem. in tantū em̄ mutua societas est eis delectabilis inquantū per se habent aliquam spem boni in quibus fit eis vtilis talis societas Et sic dicit textus q̄ ad has amicicias quas habent ꝓpter vtilitatem reducantur amicicie peregrinozum qui se inuicē amare videntur ꝓpter vtilitatem quā habet vnus ab alio in sua peregrinatiōe Dubitatur secundo. quibus hominibus conuenit amicicia delectabilis. Respondet textus q̄ maxime cōuenit iuuenibus qui viuūt fm q̄ ducuntur a passionibus nondum roboratis in eis iudicio rationis quo passiones ordinantur. z quia omnes passiones ordinantur ad delectationem et tristiciam: ideo iuuenes sequuntur id quod est eis delectabile fm presens temp⁹ passiones em̄ pertinent ad potentiam sensitiuam. que maxime respicit psens amare aliquid aut ꝓpter hoc quod est factum delectabile in futurum iam accedit ad rationē vtilis. Et vt dicit textus amicicie horum iuuenum sunt facile mutabiles Probatur dupliciter. Primo ex parte delectabilium. quia crescendo fiunt eis alia delectabilia. non enim eadem sunt in quibus delectant pueri adolescentes z iuuenes. z ideo tales de facili fūt amici. z de facili cessant ab amicicia. quia trāsmutato delectabili est velox transmutatio animi. eo q̄ tota eius natura in quadā transmutatione consistit. Secūdo ostendit idem ex parte amantium. quia iuuenes sunt amatiui. id est prompti et vehementes in amatione. quia scz amant non ex electione. sed ex passione. inquantum concupiscunt delectationem. ideo vehementer et intense amant. et quia passio faciliter recedit et faciliter aduenit. inde est q̄ tales faciliter amare incipiunt. et ita de facili ab amatione quiescunt. et multotiens eodem die amiciciam mutant et dissoluunt. sed q̄diu amicicia durat volunt tales per totam diem commorari z conuenire inquantum sunt sibi mutuo delectabiles

Ad rationes.

Ante oppositum Ad primam dicitur q̄ licet omne bonum honestum habeat aliquid virtutis annexum et sibi ꝓueniat manifestare ista bona. tamen alia est ratio formalis istorum bonorū. et ab illa sumitur distinctio specierum amicicie. Et similiter bonum delectabile et honestum si cōmuniter sumerentur non distingueren tur ab inuicem realiter. Nam bonum honestum dicitur aliquid fm q̄ est in se perfectum et appetibile. sed delectabile dicitur fm q̄ in eo quiescit appetitus. et sic non sumitur hic. sed verum bonum hominis dicitur q̄d cōuenit ei fm rōnem. delectabile vero q̄d est ꝓueniens fm sensum Ad secūdam dicitur q̄ licet tales amicicie nō sint vera species amicicie. tamen possunt cōtineri sub amicicia tanq̄ sub ꝓmuni analogo. Ad terciam dz q̄ capiendo amiciciam antonomatice pro principali eius significato amicicie ꝓpter vtile z delectabile non sunt amicicie. sed potius sunt amores ꝓcupiscentie

Perfecta est autem bonorum amicicia z fm virtutem similium. Isti em̄ bona similiter ad inuicem volunt fm q̄ boni. boni autem sunt fm seipsos. Volentes autem bona amicis illorum gratia maxime amici. ꝓpter seipsos enim sic habent et non fm accidens. Permanet igitur horum amicicia vsquequo vtiq̄ boni sunt. virtus autem mansiuum. Et est vterq̄ simpliciter bonus z amico. boni enim et simpliciter boni z ad inuicē vtiles similiter autem z delectabiles. boni enim et simpliciter delectabiles et ad inuicem. vnicuiq̄ enim fm delectationem sunt proprie actiones. et tales bonorum autem tales aut similes. Tales autem amicicia mansiua rationabiliter est. copulat enim in ipsa omnia quecunq̄ oportet amicis existere. omnis enim amicicia ꝓpter bonum est vel ꝓpter delectatiōem vel simpliciter vel

UVA. BHSC. IyR_098_1

amanti ⁊ ꝑm similitudinem quandam. Huic autem oīa existunt dicta ꝑm seipsos. hac eīm similes ⁊ reliqua. quodcz simpliciter bonum ⁊ delectabile simpliciter est. Maxime hec vtiqz amabilia. ⁊ amare autem ⁊ amicicia in his maxime et optima. Raras autem verisimile tales esse. pauci enim tales. Adhuc aūt indiget tempore ⁊ consuetudine. ꝑm prouerbium enim nō est scire ad inuicem antedictos sal consumere. neqz acceptari oportet prius. neqz esse amicos anteqz vteroz vtriqz appareat amabilis ⁊ creditur. Qui autem cito ad inuicem amicabilia faciunt. volunt quidem amici esse. non sunt autem si non ⁊ amabiles. ⁊ hoc sciant. voluntas quidem igitur velox amicicie fit. amicicia autem non. Hec quidem igitur ⁊ ꝑm tempus ⁊ ꝑm reliqua perfecta est. et ꝑm hec omnia hec fetet simul vteroz ab vtroqz quod oportz amicis existere.

Queritur quarto

Vtrum perfecta amicicia sit soluz inter virtuosos Arguitur ꝓmo qꝫ non. quia perfecta amicicia est inter illos q̄ diligūt se ꝓpter se. ⁊ non per accidens eis commune. ſz virtuosi diligunt se per accidens eis commune. ergo eoz nō est perfecta amicicia. Tenet ꝯsequētia. quia ex illo cōcludit philosophus amicicias ꝓpter vtile ⁊ delectabile nō esse perfectas. Secundo sic. similitudo causat perfectam amicicia. sicut eīm studiosi in virtute sunt similes in virtute. sic turpes ⁊ improbi sunt similes turpitudine et improbitate. ergo perfecta amicicia reperitur etiam inter turpes ⁊ improbos. Tercio sic. ꝑfecta amicicia est intrāsmutabilis. sed amicicia virtuosorum est trāmutabilis. nam genita est ergo corruptibilis. vt patet ex primo celi. ergo perfecta amicicia nō est inter virtuosos In oppositū est ꝓbs in textu dicens. ꝑfecta est aūt bonoz amicicia ⁊ ꝑm virtutem similium.

Sciendum primo

Qꝫ postqꝫ ꝓbs determinauit de amicicia vtilis ⁊ delectabilis que ꝑ prius rōnem amicicie participat. hic ꝓnter determinat de amicicia honesti. cui ꝓmo ⁊ ꝑ se competit ratio amicicie. ⁊ est amicicia principalis. cum sit propter bonum virtutis. Et ꝓmo ostendit hmōi amicicia esse ꝑfectam dicēs. qꝫ tercia amicicia est que est bonorum simili um ꝑm virtutem. ⁊ hec est ꝑfecta amicicia. Deinde. ꝓbat hmōi amicicia esse ꝑfectam Sciēdum secūdo. qꝫ ꝓmus actus amicicie est cōuiuere delectabiliter vt oportz. qꝫ amicicia est mutua benivolentia non latens. sed in solo cōuictu benivolentia oīditur. igit cōuiuere delectabil'r est ꝓprius actus amicicie. Ex quo sequitur: qꝫ conuiuere vt oportet est via amicicie Et causa est. qꝫ habitus generat ex actu eius. Cuius eīm actus ꝓueniens virtutē sit sequēs tamen est eam perficiens

Conclusio prima

Licet amicicie ꝓpter vtile et delectabile deficiant a vera ratione amicicie. et reperiantur inter bonos ⁊ pravos. tamē amicicia que est ꝓpter honestū solum reperitur inter bonos et virtuosos Prima ꝑs ꝓbatur. qꝫ tales nō amant se ꝑ accidens sui. sed grā vtilis ⁊ delectabilis. quib' solutis ⁊ eoz solutur amicicia Si aūt diligant se cum ꝓmanēte cā permaneat effectus ipis ꝓmanentib'. quibuscūcz alijs corruptis ꝓmanebit eoz amicicia Scōa ꝑs patet. quia cōtingit bonū esse ⁊ vtile ⁊ delectabile Tercia ꝑs ꝓbatur. qꝫ ꝑfecta amicicia reperitur inter illos qui sunt amabiles simpliciter ⁊ ꝑm se. sed soli virtuosi sunt hmōi. improbus aūt vt sic nō habet vnde amabilis sit. nam homo est hō ꝑ intellectum ⁊ voluntatē. improbus aūt sic est depravate voluntatis Scōo ꝓbatur hoc idem. qa ꝑm Tullium hec lex in amicicia santiat id est situz habeat. vt neqz rogem' turpez. neqz rogari faciamus. sed hoc sine virtute esse nō potest. ergo solum virtuosorum est amicicia vera Tercio ꝓbatur. quia amicicia generatur ⁊ dissoluitur et in obliuionem ducitur ex defectu conuictus Sed solum virtuosi possunt intransmutabiliter conuiuere: mali aūt quemadmodū ad inuicem dissentiunt sic graues sunt alijs Ex predictis patet qꝫ virtuosi diligunt se ꝓpter se inquantū sez sunt homines Conclusio scōa. amicicia ꝓpter bonū honestum est perfecta Probat. quia ipsa est gratia honesti. ⁊ sic est ꝑ se et non per accidens precedens. igitur ⁊c. Aīcedens probat ꝓbus. quia similes in virtute volunt sibi bona inquantū sunt boni ꝑm seipsos. nam virtus habentem ꝑficit. et opus eius bonum facit. ergo tales volūt sibi bona ꝓpter seipsos. ⁊ ꝑ consequēs eorum amicicia est ꝑ se Ex quo infert philosophus qꝫ talis amicicia est maxima. quia quod per se est potius est eo quod est per accidens. sed illa est ꝑ se ⁊ alia est ꝑ accidens. ergo virtuosi q̄ volunt bona amicis ꝓpter eos ⁊ non ꝓpter aliquod qō eis ex ipsis proueniat sunt maxime amici. ⁊ eorum amicicia est maxima Scōo ꝓbatur conclusio. quia huiusmodi amicicia est diuturna ⁊ ꝑmanens. ⁊ de difficili solubilis. sed quanto aliquid est magis ꝓpetuum tanto est magis perfectum ergo conclusio vera. Maiorem probat. quia tales mutuo se amant ꝓpter hoc qꝫ sunt boni. ergo eorum amicicia permanet quouscz sint boni ⁊ non de facili transiens. ergo talis amicicia est diuturna. Secundo ꝓbatur conclusio. quia tali amicicie nihil deest Sed ꝑ hoc constituitur ratio ꝑfecti. vt patet tercio phisicorum ergo talis amicicia est perfecta ⁊ honesta Maiorem probat ꝓbus in textu. quia illa amicicia continet in se q̄ sunt in alijs amicicijs. Et adhuc super hoc addit. quia in ista amicicia vteroz amicorum est bonus non solum quo ad se. sed etiam per comparationem ad suum amicum. quia illi qui sunt virtuosi sunt simpliciter boni et vtiles sibiinuicem. Et hoc ideo est. quia vnicuicz delectabiles sunt sue ꝓprie actiones. vt dicit textus. Et etiam actiones suis ꝓprijs actionibus similes: Ex dictis iterum concludit philosophus. qꝫ talis amicicia est diuturna et permansiua et non de facili transiens siue deficiens. quia in

UVA. BHSC. IyR_098_1

ea ꝯiungunt omnia q̄ reꝙruntur ad amicos. nam in eis est amicicia ꝓpter bonū vel ꝓpter delectatōem. z hoc simplr. puta id quod amatur est simplr bonū z delectabile amāti. z hoc est esse bonū z delectabile ſm ſilitudinē quādam ſolū ad id quod est vere bonuz z delectabile. in hac aūt amicicia oīa predicta exiſtūt ꝙ ſe vera. illi q̄ ſunt ſikes ꝓpter hanc amicicia hñt virtutes z alia bona. qz qđ est simplr bonū est etiā delectabile. z ſic quia hmōi amicicia habet oīa bona q̄ ad amicicia reꝙruntur nō de facili diſſoluitur. Illud eiꝰ ꝓtermittit ꝙſueuit in quo defectus aliqs inuenit. Quarto probatur ꝓclusio. qz in ꝗbus ꝯiungūtur oīes rōnes amandi ſunt maxime amabilia. ſed talia ſunt bona honeſta. que z ſunt bona simplr z delectabilia z vtilia. ergo amicicia boni honeſti est maxima et pfectiſſima. Quinto probatur ꝓclusio. qz amicicia ꝓpter honeſtum est rara. ſed ꝫ est signū pfectionis. nam pfecta in quolibet genere rarius inueniūtur. ergo talis amicicia est pfecta. Maiorem probat ꝓbs dupl'r. ꝓmo ꝙa hec amicicia est virtuoſoꝝ. ſed pauci ſunt virtuoſi ꝓpter difficultatem attingendi medium. ergo tales amicicie ſunt rare. Secūdo qz talis indiget lōgo tempore z diuturna experiētia. z etiam mutua ꝙſuetudine vt ſeinuicē poſſint cognoſcere z ꝓtuoſos z amicos. qz ſm q̄ dr in prouerbio Non ꝓtingit q̄ aliqui ſeinuicem ꝓgnoſcāt anteꝫ ſimul comedant modium ſalis. vt dr textus. Non autem oportet q̄ vnus acceptet alium ad hoc q̄ ſit amicus ſuus. anteꝫ vnus ſit alteri amandus. z tamen debet ita eſſe. Sz ſecundo modo ꝓtingit q̄ aliquis per lōgitudinem z diuturnitatem temporis poſſit de amicicia cum alīs experiri. ergo tales amicicie honeſte ſunt rare. Et hec de ꝓmo Quantum ad ſecundum.

Dubitatur ꝓmo.

Vtrum amicicia ꝓpter honeſtum ſit rara vt dictū est Et videt q̄ nō. quia aliqui fiunt cito amici ꝓpter talez amiciciam. Reſpondet textus. q̄ qui cito exhibent ſibi opera amicicie mutuo oſtēdunt ſe eſſe amicos. nō tamē adhuc ſunt quouſq̄ ſciant q̄ ſunt amabiles ſibiꝫinuicem. Et ſic patet q̄ cito fit in hoīe voluntas amicicie. ſed non ita est de ipa amicicia. Dubitatur ſecundo. vtrum verū ſit illud quod dictū est. q̄ vnicuiq̄ est delectabile quod ſibi est bonum z amabile. Et videtur q̄ nō. quia amicus nō diligit alterum gratia ſui. ſed gratia illius boni. Reſpondetur q̄ omne honeſtū est bonum ſimpliciter z bonū vnicuiq̄. Tunc igitur ꝓtuoſus cum ſit de numero honeſtoꝝ ſectur q̄ ꝓtuoſus diligens ꝓtuoſum diligit ipſum propter ſe z etiā diligit id quod est ſibi bonum.

Ad rationes ante oppoſitum. Ad ꝓmaz dr. q̄ licet ꝓtus ſit accūs. tū radix ꝓtutis est hoī propria voluntas. z ideo q̄ diligunt ſe in ꝓtute propter bonum honeſtum diligūt ſe in eo ꝓpter quod homo est homo. ſ. ꝓpter bonū voluntatis et intellectus. nō aūt propter aliqđ bonū accītale. ſ. propter pulchritudinem corporalez aut propter diuitias aut ꝓpter aliqua hmōi bona. Et ideo diligēs ꝓtutem diligit ꝑncipium ꝓtutis. Sed ꝓpter ꝑncipium ꝓtutis hō ꝓtuoſus est homo. ergo diligūt ſe ꝓpter ſe. Ad ſcām dr q̄ non est pfecta ſilitudo in habitu ꝓtuoſo ſicut in habitu virtutis. qz nō est ꝓtrarius nature. z ſibi fetet vt poſtea dicetur Ad terciam dr. q̄ licet perfecta amicicia ſit trāſmutabilis. non tamen cito z faciliter

Que aūt ꝓpter delectabile ſimilitudinē huius habet. etenim boni delectabiles ad inuicem. ſil'r autez z que ꝓpter vtile. etiā tales ad inuicem boni. Maxime autem in his amicicie pmanent. cum equale fiat ad inuicem puta delectatio. z nō ſolū ſic ſed z ab eodē. quale eutrapelis z nō vt amatori z amato. non enim in eiſdez delectant iſti. ſed hic quidem videns illum. hic autem famulatū recipiēs ab amatore. Finiente autem hora q̄ñq̄ z amicicia finit huic quidem enim non est viſio delectabilis. huic autem nō fit famulatus: Multi aūtrur ſus pmanent ſi ex ꝙſuetudine mores diligant ſimilis conſuetudinis exiſtentes. Qui autem non delectabile cōmutant. ſed vtile iamabilibus. z ſunt minus amici z pmanent. Qui aūt ꝓpter vtile exiſtentes amici ſimul cum confe/rente diſſoluunt. non enim ad inuicem erunt amici. ſed vtilis. Propter delectationē quidez igit z ꝓpter vtile z prauos contingit ad inuicem amicos eſſe. z epieykes prauis. z neutruz quodcūq̄ ꝓpter ſeipſos autem palā. quia ſolos bonos. mali aūt non gaudent ſeipſis ſi nō aliqua vtilitas fiat. Et ſola autem bonoꝝ amicicia intranſmutabilis est. non enim facile nulli credere de eo qui in multo tpe ab ipſo pbatus est. z credere in his z nunq̄ vtiq̄ inuiſtum facere z quecunq̄ alia in ea que vt vera amicicia dignificantur: in alīs autem nihil p hibet talia fieri. Quia enim homines dicunt amicos z propter vtile quemadmodum ciuitates: videntur enim cōpugnationes ciuitatibus fieri gratia conferentis. z eos qui propter delectationem ad inuicem diligunt. quemadmodum pueri. Forte quidem oportet dicere z nos amicos tales.

Querit quinto vtruz amicicia ꝓpter delectabile ſit maior et permanentior ea que est ꝓpter vtile. Arguitur

UVA. BHSC. IyR_098_1

primo q̄ nō. quia amicicia ꝓpter vtile maxime ꝙuenit se/nibus z minus iuuenibus vt patuit. sed amicicia senum est ꝑmanentior amicicia iuuenum. qz .s. ꝓpter excessum tp̄is fortificatur. Econtra aūt amicicia remittit quando aduenit senectus. igit̄ zc. Scō sic. illa est ꝑmanentior cuius obiectū est minus mutabile. sed vtile est min⁹ mu/tabile q̄ delectabile. quod patz. qz in omni etate sunt vti/lia. puta pecunie. vestimēta. domus. agri z filia. sed in alia et alia etate altera z altera sunt nobis delectabilia. igitur

Tercō sic. amicicia ꝓpter delectabile fit ꝓpter pas/sionem cito variabilem. vt etiam dicit textus. quia iuue/nes (qui cito ꝓsequunt delectabile) minime manēt in amicicia. Cuius signū est. qz modo ludunt modo irascū/tur. modo odiū modo pacē modo amicicia seruāt. In oppositum est ph̄s in textu.

Sciendum primo

Q̄ post q̄ ph̄s determinauit de tribus spēbus amicicie h̄ ꝑnter ꝓparat eas ad inuicē. ꝓmo ostendēs in quo alie spēs amicicie sint siles ꝑfecte. de quo in ꝓmo articulo. se/cūdo ostēdit in quo differāt. de q̄ in scō. Est ꝓmo oñdit si/litudinem aliarum amiciciarū ad ꝑfectā quātū ad cām amādi. dicēs q̄ ea que est ꝓpter delectabile habet silitudi/nem cū perfecta inquātum virtuosi sunt sibīmuicem de/lectabiles. z sil̄r amicicia ꝓpter vtile. inquātum ipi sunt sibi mutuo vtiles. Et sic habent ille silitudinem ad inui/cem quātum ad ꝑmanentiā amicicie

Sciēdum secūdo q̄ duobus mōis amicicia vtil̄ z de/lectabilis sunt ꝑmanētes in quo h̄nt silitudinem cū ami/cicia ꝑfecta. Primus est. cum idem z equale sibīmuicem cor̄espōdent. puta delectatōem ꝓ delectatōe. Est ꝗa fm diuersa delectabilia sunt diuerse delectatōes spē z q̄n/titate differētes. opz q̄ ad ꝑmanentiā amicicie nō solū re/petat delectatio. sed etiam ab eodem delectabili. sicut ac/cidit in eutrapolis q̄z vn⁹ delectat̄ in ludo alterius. non aūt opoz sic esse sicut accidit inter duas ps̄onas se aman/tes amore venereo. qz quādoq̄ tales nō delectant in eis/dem. nā q̄n̄q̄ vnus delectat̄ in videndo aliuz ꝓpter eius pulchr̄itudinem. Sed amator delectat̄ in eo q̄ recipit ser/uicium ab amatore. q̄bus cessantibus quandoq̄ cessat amicicia. dum scz ex vna parte cessat visio. z ex alia parte cessat seruicium Scōs modus. si vnus diligat mores al/terius. sicut si vnus luxuriosus diligat mores alteri⁹ lu/xuriosi. vel vn⁹ cupidus lucri mores alteri⁹ cupidi lucri nō q̄ tales mores fm se sint delectabiles. sed ex ꝙsuetu/dine. inquātum scz ambo sunt similes in ꝙsuetudine. Si/militudo aūt est q̄ se cā amicicie. nisi q̄ accidēs impediat ꝑ/uatum bonū. Cū igitur sint mores ꝙsuetudines acq̄site seq̄tur q̄ talis amicicia est ꝑmansiua

Conclusio prima.

Licet amicicia vtilis z delectabilis sint quodammodo ꝑmansiue. tamē quādoq̄ deficiūt in ꝑmanēdo in sua ami/cicia. Prima pars patz ex dictis. Scōa ꝓbatur. qz q̄n̄q̄ amici in illa amicicia nō recōpensant delectabile ꝓ delec/tabili. sed tales deficiūt in ꝑmanēdo in sua amicicia. z ꝓ/ter hoc minoꝛ h̄nt silitudinē cum ꝑfecta amicicia

Conclusio secūda z respōsiua. amicicia ꝓpter dele/ctabile ꝑmanentior est amicicia ꝓpter vtile. Probat̄ a simili. qz illi qui sunt amici ꝓpter vtile sepantur ab ami/cicia vtilitate cessante. qz non suīpsorum grā sed vtilitatis amici erāt. Sed delectatio magis ꝙuenit ab ipo amato fm seipm q̄ vtilitas. q̄ est q̄n̄q̄ fm aliquā rem exteriorē. g̃ amicicia q̄ est ꝓpter delectabile est permanētior ea q̄ est ꝓpter vtile Scō ꝓbatur ꝙclusio. qz illa amicicia est ꝑma/nentior z potior quā magis q̄runt boni. sed delectabilis est hmōi. vñ q̄n̄q̄ indigēt delectationib⁹ si vellent cōuiue/re alijs. nō āt indigēt vtilib⁹. g̃ Tercio ꝓbat̄ ꝙclusio. ami/cicia patris ad filios vel fratrū inter seipsos vel cōnutrito/rū est ꝓpter delectabile Sed iste sunt valde ꝑmansiue ni/si aliq̄n impediant ꝓpter bonū vtile. igit̄ zc. Quarto ꝓba/tur ꝙclusio. qz illa est ꝑmanentior et potior q̄ est potior̄s amabilis. sed delectabile est potius q̄ vtile. tuz primo ꝗa bona fortune siue vtilia sunt magis mutabilia z magis fortune subiecta q̄ bona delcābilia. tū secundo. qz bonuz vtile hz rōem amabilitatis nō tanq̄ ordinatū in finem. sz delectatio est ipsius finis que est potior in ip̄m ordinata. Quinto ꝓbatur ꝙclusio. qz amicicia illa potior est z per/manentior q̄ fundat̄ sup naturā q̄ illa que fundat̄ sup in/digentiā: quia nullus querit eā nisi indigeat. aut fm rem aut fm eius opinionē. igit̄ zc. Sexto ꝓbatur cōclusio. illa est potior et ꝑmanētior in qua pauciores fiunt accusatio/nes z querele q̄ odiū efficiūt z amicicia dissoluunt. sz ami/cicia delectabilis est hmōi z non vtilis. igitur zc.

Quantū ad secundū

Dubitatur primo

de dr̄ia inter istas duas amicicias et ꝑfectā. Rñdet tex/tus q̄ dupl̄r differunt. qz fm illam hoies cuiuscunq̄ cō/ditionis ꝑnt fieri amici. scilz mali malis: boni bonis. mali bonis: et hīj q̄ nec virtuosi sunt nec vicioſi Sed fm per/fectam amicicia non ꝑnt fieri amici nisi boni. quia in ma/lis non inuenitur aliquid vñ possent seinuicem hac amici/cia amare aut in se delectari Scō differūt. qz amicicia p/fecta est de se intrāsmutabilis. quod ptz. qz amicicia trans/mutatur maxime p hoc q̄ vnus amicoꝝ inuenitur in ali/quo quod amicicie ꝓtrariat̄. sed hoc non ꝑt contingere in amicicia bonoꝝ. qz hō de facili non credit aliquod malū de eo quē longo tp̄e. ꝑbauit. z quē nunq̄ inuenit facere in iustū. et in quo inuenit omnia que reputant̄ digna ad ve/ram amicicia. tum qz est p se et non p accūs. tū qz est ꝑfec/ta cōtinens in se oia que ad verā amicicia req̄runt̄. et rō/nes sunt supra posite. Tum etiā qz non cōpetit impedi/mentū amicicie fm q̄ tunc in rōne inducitur. Sz in alijs amicicijs nihil ꝓhibet q̄ vnus inīustū faciat alteri. ideo fm has amicicias ꝓprie non sunt aliqui dicendi amici. Sed qz hoies consueuerūt tales vocare amicos qui ꝓ/pter vtile se amāt. sicut dr̄ esse amicicia inter ciuitates ꝓ/pter vtilitatē cōpugnationis ꝙtra inimicos Sil̄r etiā in/ter eos q̄ diligunt seinuicē ꝓpter delectationē. sicut ptz de ꝓauis. ideo insequēdo cōsuetudinē cōiter loq̄mur tales vocando amicos Ex oib⁹ dictis ꝙcludit ph̄s q̄ tales sz̄ spēs amicicie. s. amicia bonoꝝ inquantū boni. sunt z alie due que dicunt̄ secm̄ similitudinē amicicie ꝑfecte: nā dele/ctabile videt̄ esse quod dā bonū amatori delectationum. Et amicicia delectabilis hz silitudinez illius amicicie q̄ est ꝓpter bonū simpl̄r. et eadem est rō de amicicia vtili. non tn̄ semp ꝙiunguntur ille due amicicie vltime. vt scz sint idem ꝓpter vtile et delectabile. qz ea que sunt p acci/dens non semp ꝙiunguntˉ Patet etiā cā quare in predic/tas spēs diuidāt. mali em̄ ꝑnt sibīmuicem esse amici. ꝓ/ter delectationē vel vtilitatē. quā ab inuicem habēt. boni

UVA. BHSC. IyR_098_1

vero ꝓpter seipsos. s. inquãtum sunt boni sunt simpliciter amici propter similitudinem. s. inquãtum assimilantur bonis Dubitat secundo. vtrum verum sit quod dictum est. s. q̃ nullus q̃rat amicitiam vtilis nisi propter indigentiam. Et videt q̃ non. diuites em̃ eam querũt qua nõ indigent. Respondet q̃ diuites sepe sunt indigentes t vere paupes. quia fm̃ Senecam nõ est pauper qui parum habet. sed q̃ plus cupit. Et ph̃s dicit in ꝓmo rethorice. q̃ dupliciter sunt indigentes. aut em̃ vt necarium sicut egentes. aut vt excessus vt diuites.

Ad rationes ante oppositum Ad ꝓmam dr̃ q̃ vna persona potest alteri esse delectabilis dupl'r. vno modo ꝓpter ꝓuenientiam eorum in materia vel in aliquo alio. vt sunt amici ꝓsanguinei. t ꝓpatriote. maritus vxor. connutriti. coetanei. que quidem omnes amicicie fundantur sup̃ delectabile. licet aliquando t sepe concurrat vtilitas. Alio modo q̃ exhibitõem alicuius actus desiderati vnius ab altero. t sic fiunt delectatões iuuenũ ꝓpter exercẽdos actus venereos. sicut amasij t amasie ad act⁹ suos. sicut in choreis t luctis t ꝓsimilibus. t non solum iuuenes fiunt amici isto modo. sed etiam differentes in statibus vt iuuencule senibus luxuriosis. t histriones diuitibus ociosis aut propter alias causas. Et cã propter quã primo modo q̃sone fiũt amici t sibĩ inuicẽ delectabiles est pmã siua. cũ ipsa sit ꝓuenientia quedam habitualis. aut ꝓpter naturam aut ꝓpter mores. Sed cã propter quã q̃sone fiunt sibĩ inuicẽ delectabiles secũdo modo nõ est diuturna cũ ipsa sit actus q̃dam trãsitorius vel passio variabilis. q̃ bus tediũ cito seq̃tur t tristicia. t sic patz q̃ amicicia ꝓpter delectabile fm̃ primũ modũ est permanentior amicicia ꝓpter vtile. Dicitur q̃dem adhuc q̃ vtraq̃ istarum amiciciarum est valde trãsitoria. vna propter accusatões cõtingẽtes t voluntatẽ fortune. alia vero propter variationem actuũ t passionũ t propter mutatõem q̃sonarũ delectantiũ. t sic impossibile est talia pfecte t articulatim cõparare. q̃ fm̃ q̃ circũstantie variant. sic t vna est labilior alia t ecõuerso Ad scdam dr̃ q̃ ipsa ꝓcedit ex delectabili secũdo mõ accepto t nõ ꝓmo modo. Et q̃ idem solũuntur alie. dõm est em̃ q̃ pecunie t vestes licet in omni tpe sint vtiles. tamẽ sepe ꝓtingit variatio in hoc q̃ q̃sone inhiantes ad pecunias acq̃rendas deficiũt t mutãt.

Spes aũt amicicie plures. t ꝓmo quidem t principal'r bonorum fm̃ q̃ boni. reliquas autem fm̃ similitudinẽ. fm̃ q̃ em̃ bonũ aliq̃d t simile aliquid. sic amici etenim bonum aliquod delectabile amatoriꝫ delectationũ. Non omnino aũt hec copulãtur. neq̃ fiunt amici ꝓpter vtile t delectabile. Non em̃ omnino ꝓiunguntur que fm̃ accidens. In has autẽ species amicicia distributa. praui quidem erunt amici propter delectatõem vel vtile sic similes existentes. boni aũt propter seipsos amici. fm̃ q̃ em̃ boni. Isti q̃dem igitur simpl'r amici. illi autem fm̃ accidẽs t in assimilari bis. Quemadmodum autẽ in virtutibus hĩ quidem fm̃ habitũ. hĩ aũt fm̃ operatõem boni dicuntur. sic t in amicicia. hĩ q̃dem em̃ conuinentes gaudent ad inuicẽ t tribuunt bona. hĩ autez dormientes vel locis nõ opantur q̃dem. sic aũt habent vt opari amicabil'r. loca em̃ nõ dissoluũt amicicias simpl'r sed opatõem. Si aũt diuturna absentia fiat t amicicie videt oblionem facere. Unde dictum est multas vtiq̃ amicicias nõ appellatio dissoluit. Nõ videntur em̃ neq̃ senes neq̃ seueri amatiui eẽ. breue em̃ in ipsis quod delectationis Nullus aũt potest p̃ diem ꝓmoꝛari cum tristi neq̃ cum non delectabili. maxime em̃ natura videtur triste quidem fugere. appetere autem delectabile. Qui autẽ recipiunt ad inuicẽ nõ ꝓfuientes aũt beniuolis assimilantur magis q̃z amicis. Nihil em̃ sic est amicorũ vt conuiuere. vtilitatem quidẽ em̃ indigentes appetũt Cõmoꝛari autem sil̃ p̃ diem t beati. solitariꝫ quidez em̃ esse hĩs nequaq̃ ꝓuenit. Cõuersari aũt ad inuicem non est non delectabiles exĩtes neq̃ gaudẽtes eisdẽ. quod ꝓnutritiua videtur habere. Maxime q̃dẽ igit est amicicia que bonoꝛ quẽadmodũ multotiens dictũ est Videt em̃ amabile q̃dem t eligibile quod simpl'r bonuz vel delectabile. Unicuiq̃ autẽ quod ipsi tale. bonus autem homo ꝓpter ambo hec.

Queritur Sexto. vtrum amicicia bonorũ sit maxima Arguit ꝓmo q̃ nõ qr̃ ipsa ẽ variabil' t corruptibil' sicut alie. ergo nõ est aliis maioꝛ. Añs patz. qr̃ corruptis amãtibus t eorum amicicia corrũpitur. Secundo sic. ipsa per diuturnam absentiam amicorum dissoluitur. sicut t alie q̃ absentiaz bonorum t delectabiliũ dissoluunt. ergo ipsa non est maioꝛ aliis. Añs patet. qr̃ actus amicicie est delectabil'r ꝓuiuere. g̃ cum hoies q̃ absentiã nõ ꝓuiuãt seq̃tur q̃ eoꝛ amicicia dissoluitur Tercio sic. amicicia bonorũ habet ꝓtrarium. s. odiũ. sed qđ hz ꝓtrariũ est facil'r corruptibile. ergo amicicia bonoꝛ est facil'r corruptibilis. t per ꝓns nõ est maioꝛ nec ꝑmanẽtioꝛ aliis duabꝫ amicicijs In oppositum est ph̃s in textu.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sciendum primo

Q; postq; phus distinxit spēs amicicie.hic pter de eis determinat p ppatōem ad actū proprīū. Et primo distinguit amicicīā t habitum.secōo ostēdit quō quidā puātur amicicia p actus defectū. Et respō dendo ad quesitū ostēdit amicicīam bonorū maximā esse ex ratōe actus amicicie. Dicit igitur primo.quia sicut est in alijs virtutib; q ꝙdam dicunt bonī fm habitū.etiā quādo actuz ꝑfectis nō exercent.t ꝙdam fm q actu exercēt actum virtutis. Ita etiam est in amicicia.q ꝙdam dicunt actu amici inq̄ntum ꝙiuuunt delectatōe ad inuicē.t sibīnuicem benefaciūt.t hec duo ptinēt ad actum amicicie. Alij autem nō exercēt opera amicicie fm actum.tn sic sunt dispositi fm habitū vt inclinētur ad operādum hmōi opa virtutis.sicut patz de amicis quādo dormiūt.vel quādo ab inuicē per locuz sepantur.nō em simplr dissoluitur amicicia p locorum distātiam.sed dissoluitur sola operatio. Et sic patet q amicicia remanet in habitu etiam operatione cessante.

Sciēdum secūdo q in q̄busdaz deficit amicicia propter defectum actus.qō ostēdit phs circa tria genera hominū.primo circa illos q diu ab inuicē separātur.ꝑpter qō dicit q si absentia amicorū ab inuicem sit diuturna videt facere oblionē precedētis amicicie.t alij habitus p dissuetudinem operādi debilitant t tādem destruunt.sicut em habitus p operum ꝙsuetudinem acq̄runtur.sic etiam per idem ꝙseruant.nam vnūquodq; ꝙseruat per suā causam. Et ideo prouerbialr dr q multe amicicie dissoluuntur p hoc q vnus alium nō appellat.i.p hoc q vnus alteri nō colloq̄tur neq; conuiuit.t hoc dr textus. Multas igitur amicicias non appellatio dissoluit. Secūdo autez circa senes t seueros.i.inuistos dicēs.q neq; seueri in verbis t conuictu videntur esse amatiui. Et hoc est ideo.qa non sunt apti ad actum amicicie qui est ꝙiuere.nam parum inuenitur in eis de delectatōe t ideo non possunt de facili ꝙiuere alijs.quia nullus potest per longum tēpus ꝙmorari cū tristi vel cum illo qui cum alijs nō vult delectari.maxime em naturale est hoibus t alijs animalib; q fugiant tristiciam t appetāt delectationem que est appetitus in bono desiderato. Tercio ostendit idem circa tercium genus hominum.qui recipiunt seinuicem in hoc sz q vnus acceperat mores t ꝙuersatōes alterius.t tamē propter aliam causam nō ꝙueniunt.qui sunt magis similes beniuolis q̄ amicis. Ex predictis patet q licet amicicia fm habitum nūq; vel cum difficultate cesset.tn aliq̄n cessat inq̄ntum ad vniformem t frequētem ꝙuictum t integrum bonorum exteriorum

Conclusio prima

Conuiuere req̄ritur ad habitum amicicie t ad amicicīā sicut actus eius proprius Probat textus.q nihil est ita ꝓprium amicis sicut conuiuere.ergo ꝙuiuere req̄ritur ad amicicīam sicut actus proprius eius.licet cū hoc ptineat ad amicicīaz retribuere bona ad inuicē.hoc est ꝑferre vtilitatem amico.tamen iste secundus actus est minus pncipalis.qō patz.q nō omnes in amicis q̄runt vtilitatez sed solum indigētes.Sltr ꝓmorari sīl cum amicis p longum tempus appetant.hoies etiaz bti q̄busq; ꝙuenit q nō sint solitarij.nec pnt sīl ad inuicē hoies ꝙuersari si nō sint sibi mutuo delectabiles.t si nō gaudeant in eisdem q̄ duo inueniunt in amicicia ꝙnutritorum.t sic patz q prīcipuus actus amicicie est ꝙiuere amico. Cōclusio secunda t rīsiua.amicia bonoꝝ est maxima. Probat textus:q hoc est amabile t eligibile fm se t simplr qō ē fm se t simplr bonū t delectabile Sed vnicuiq; est amabile t eligibile qō est bonū quantū ad ipm. Sed bonus et virtuosus est amabilis t eligibilis alteri vtroq; mō.qa sz vterq; est bonus t delectabilis simplr. Et vterq; est delectabilis alteri.q virtuosi siue boni pnt maxime delectabilr adinuicem ꝙiuere.sed ille actus pcipuus est amicicie.igit tc. Quantū ad secundū.

Sciendum primo

de modis q̄bus amicicia cessare pt mō pdicto. Rndetur q tribus mndis Primo ꝓpter sublimitatē status. vt si ad papatū vel prelaturā alīcs amicoꝝ assumatur.tūc em inter amicos etiā bonos cessat bonoꝝ cōicatio integritas t vniformitas.qz amplius non decet sic cōunicare sicut prius.nō decet subditū se eqparare pncipi. sed decet sp ei debitā impēdere reuerentiam. Secōo potest cessare amicicia pdicto mō p impotentiā senectutis t egritudinis ꝓpter cām dictam Tercio potest fieri p diuturnā amicoruz absentiā.qui tunc nec cōuiuunt nec sua bona pfecte ꝙmunicare pnt.imo impossibile est q post longam moram reuertant insimul.ita q perfecte possint conuenire.qz potest rōnabiliter ad alios cōtrahere amicicias cōuicinales t ꝙmutatiuas Dubitatur secūdo circa primam rōnem ante oppositum.vtrum amicicia bonorū t etiam alie virtutes morales erunt in patria. Et videtur q non.qa hoies erunt similes substantijs sepatis.sed ridiculū est in substantijs sepatis ponere amicicias. vt habetur decimo huius.igitur tc. Rndetur q in hmōi virtutibus est aliquid quasi formale.t aliquid quasi materiale Unde materiale est inclinatio ptis appetitiue ad passiones vel opationes fm aliquem determinatū modum fm q iste modus determinat a ratione. Ideo formale in oībus virtutibus est ipse ordo positionis. Est ergo dicendū q virtutes nō manent in patria q̄tum ad mātriale in eis.qz nō habebūt locū cōcupiscentie t delectationis cibor t venereorū.neq; timores t audacie piculoruz mortis.neq; etiā distributiones rerum.q̄ contingūt in vsu pntis vite. Sz q̄tum ad formale manebunt in beatis pfectissime.inq̄ntum ratio vniuscuiusq; rectissima erit circa ea que ad ipsum ptinent circa statum illum. t vis appetitiua omnino regulata fm rōnis ordinem in his que ad statum illuz pertinent Unde erit prudentia sine vllo periculo erroris.fortitudo sine omni molestia tollendoruz malorum.temperātia sine repugnantia libidinis De iusticia aūt manifestuz est q actum ibi habebit.sz esse subditum deo. Et etiā in hac vita ad iusticiam ptinet esse subditum.

Ad rationes Ante oppositum Ad primam patet solutio ex dictis in secundo dubio Ad secundam dicitur.q licz diuturna absentia tollit amicicīam quantum ad habitū. Et hoc est quod dicit textus.q loca non dissoluunt amicicīam simpliciter sed operationem.licet enim aliqui amici non possunt seinuicez visitare. tamen ambo remanent boni. et faciunt se esse tales. et ideo amant se et bene volunt sibi.licet forte exterius non possunt sibi esse benefici

Ad terciā dicit.q odium non habet introitū inter perfectē bonos.t ideo non est corruptiuus amicicie eorum. sed inter alios toties corrūpit amicicia q̄tiens gñatur odium

UVA. BHSC. IyR_098_1

Questiones versoris

Assimilatur aūt amatio quidem passioni. amicicia autem habitui Amatio eñ non minus ad inanimata est. redamāt aūt cum electōne. electio autem ab habitu. Et bona volunt amatis illorū gratia. non ſm passionez. sed ſm habitum Et amantes amicum quod ipsis bonum amant. bonus autem amicus factus bonum fit cui amicus. Uterq; igit amat et quod ipsi bonum et equale retribuit volūtati et speciei. dicitur eñ amicicia equalitas. maxime ita q; ei que bonor hec existūt. In seueris autem et senibus minus fit amicicia. quanto magis discoli sunt. ⁊ minus colloquijs gaudent. hec enim maxime videntur esse amicabilia ⁊ facti ua amicicie. propter quod iuuenes quidem fiunt amici cito. senes autem non. non eñ amici quibus vtiq; non gaudēt. Silr autez neq; sueri. sed tales beniuoli quidē sunt ad inuicem volunt enim bona ⁊ obuiant ad necessitates Amici aūt non omnino sunt propter nō commorari. neq; gaudere ad inuicē que vtiq; maxime esse videntur amicabilia.

Queritur Septimo. vtū amicicia sit ꝑtus Arguit̄ ꝓmo q; sic. qz qō ponit mediū circa aliquā passione(circa quā ꝓtingit abundare ⁊ deficere) est ꝑtus vt ptz p diffinitōem ꝑtutis secūdo huiꝰ positā. sed amicicia est hmōi. g̃ ⁊c. Hinor patz. qz amo est passio. sed ꝓtingit amare minus q̄z oportet. sicut patz de illo q̄ parētes interficit. in quo nullū patz amicicie vestigiū Scōo sic. amicicia tribuit vnicuiq; q̄d suum est. ⁊ ad hoc q; suū vnicuiq; tribuat̄ inclinat amicicia g̃ amicicia est q̄dam iusticia. sed iusticia est virtus. ergo ⁊ amicicia. Tercio sic. nullus habitꝰ est magis necār⁹ et opus cōiter ciuili q̄z amicicia. qz ipsa est magis opꝰ q̄z iusticia q̄ est q̄dam ꝑtus. g̃ ⁊ amicicia Et h̄ idem videtur sentire Eustratiꝰ Seneca Tulliꝰ ⁊ scūs Thomas. qui dicit in ꝓncipio pñtis capli. q; sicut in alijs ꝑtutibus qui dā dicūtur boni ſm habitū ⁊ q̄dam ſm actum. ita etiam ꝓtingit in amicicia. Et Eustratiꝰ dicit. q; amicicia ē vna virtutū. Et Tullius in libro de amicicia prefert eam omnibus bonis humanis. Sed nullus habitꝰ (qui nō est virtus) prefertur omnibus bonis humanis. igit ⁊c. Similr Seneca in epla ad Lucillum vocat amicicia virtutem. dicens q; sapiens vult exercere amicicia ne tanta virtus pereat. In oppositū arguit. qz phs in ꝓncipio octaui dicit q; amicicia aut est virtus vel cū virtute. ibi cōiter dicūt expositores. q; amicicia nō est virtus. sed ꝓsequitur virtutes. Primo igitur videbitur de quesito. scōo erunt dubia. Quantum ad primum.

Sciendum primo

Q; postq̄ phs distinxit amicicia p habitum ⁊ actum. h ꝓnter. pbat q̄d supposuerat. s. q; amicicia nō solum dr ſm actum sed etiā ſm habitū. dicēs q; amor videt importare passionē. sed amicicia habitū. Et q; est silis habitib⁹ probat textus dupl̄r. primo qz amatio simpler pōt esse ad inanimata. sicut dicimur amare vinū vel aurū. Sed redamatio q̄ ptinet ad electionē est solū rōnalium. Quod aūt est ex electōe nō fit ex passione. ſz magis ab habitu. g̃ amicicia est habitus. Scōo patz. qz hoies sunt volētes bona amici propter ipos amicos ſm amicicia. sed amare alios eor grā nō est ex passione. qz passio nō excedit ꝓprium bonum amātis cū pertineāt ad appetitū sensitiuū. ergo hoc fit ſm habitum. ⁊ sic amicicia est habitꝰ. Sed qz dictū est supra q; amabile est vnicuiq; quod sibi est bonū ꝓtra q̄d videtur eē q; hō amat amicū illius grā. Rñdet phs q; ille(qui amat amicū) amat id qō est bonū sibijpsi. nam q̄ ille qui est bonus in se factus est alicui amicus fit amico suo. ⁊ sic vterq; dum amat habitū amat id quod est sibi bonum. ⁊ vterq; retribuit equale amico suo. ⁊ q̄ntum ad voluntatē inquātum vult ei bonum. ⁊ q̄ntum ad speciez volūtatis inquātum vult ei bonum non sui sed illiꝰ gratia. quia amicicia est q̄dam equalitas inquantum requirit mutuam amationem. ⁊ hoc videtur amicicie addere bonum ꝑtutis. nam in omni virtute sufficit actus virtuosus. sed in amicicia nō sufficit actus vnꝰ. sed opz ꝓcurrant actus duor mutuo se amātium. Et ī non dr phs supra q; amicicia sit ꝑtus. sed accidit cum ꝑtute. qz videt aliquid addere supra rōem ꝑtutis. Quia igit phs dicit hic q; amicicia est habitus. ⁊ supra dr q; est ꝑtus vel cum virtute. ⁊ ideo videat̄ que pars illius disiunctiue sit vera et quis habitus sit amicicia: mota est questio pñs. Pro cuius declaratōe Sciendum secundo. q; amicicia multipl̄r accipitur. vno modo pro passione appetitus. ⁊ sic se cūdo huius inter passiones enumerātur amicicia ⁊ odium Et idem apparet scōo rethorice. vbi sic amicicia diffinit Amicicia est passio appetitus inclinās ad bene viuendū et bñfaciendum amico Et hec amicicia non est virtus. qz vt dr scōo huius passiones nō sunt ꝑtutes neq; malicie. Alio mō capit̄ amicicia pro omni habitu refrenāte istas passiones que sunt inimicicia ⁊ odium. ⁊ inclināte ad ea que rō circa ea diffinit. ⁊ sic amicicia potest vocari motus Tercio mō capitur pro excellētissimo ⁊ maximo actu virtutis qui est se ꝺonare totaliter amico in ipm ꝓfecte sumam voluntatem trāsferendo ſm dictamen recte rōis. vt exinde fiat omnino idem velle ⁊ nolle amicor. ⁊ sic amicicia nō est habitꝰ sed assimilat̄ habitui. quia ꝓuenit ab habitu virtutis. sicut amatio ꝓuenit ex impetu passiōis. ⁊ ideo amatio assimilatur passioni. Unde quādo ille actus ē se ꝺonare amico ⁊ se trāsferre in amatū ꝓuenit ex impetu passionis. s. quādo ꝓuenit ex habitu virtuoso ⁊ ſm dictamen recte rōis ꝓprie vocatur amicicia. ⁊ amicicie sic accepte videntur ꝓuenire ꝺditiones quas assignat phs in hoc octauo. Ad hoc autem q; recta ratio dictet se totaliter ꝺdonādum esse amato ⁊ ſm voluntatem ⁊ ſm operationem necesse est q; amatus sit plenus virtute. ⁊ q; remaneat in amante. Et q; hoc sit vtiq; manifestum. et ꝓ longum tempus. ⁊ per conuictum ⁊ per experimentum

UVA. BHSC. IyR_098_1

als esset periculū se sic cōdonare amico. et sic patet q̄ phūs in isto octauo libro sepe loquitur de amicicia accepta pro tali actu. z sic amicicia non est virtus

Conclusio prima

Amicicia secōdo modo accepta est virtus moralis. Probatur cōclusio. q̄ circa has passiōes que dicunt amicicia et odiū ꝓtingit superabundare et deficere et mediocriter se habere ꝑm dictamen recte rōnis. sicut ꝓtingit circa alias passiones. ergo circa ipsas oportet esse aliquam virtutē moralem predictarum passionū impetus refrenantē z ad ea que recta ratio discernit incitantem. q̄ hec est tota ratio quare circa alias passiōes ponitur virtus moralis. z hec virtus est amicicia. Ans patet. quia plures visi sunt propter nimiū amorem fletum emittere indecenter. vel gestū vel modum amittere tanq̄ modo impetu passionis absorbentem vsum rationis. Et interdum visi sunt propter amorem fuisse ipsis per modum desperatōis causa mortis. ergo circa amorem contingit superabūdare Sed q̄ cōtingat deficere patet. quia aliqui citius q̄ debeant extranei ad amicicias recipiunt. z tamen sepe decipiuntur. et idem patet circa odium Et ista conclusio ponitur ꝑm buridanum Sed ꝑm alios amicicia nullo modo est virtus. sed est effectus virtutis. Et huius opinionis videtur fuisse sanctus Thomas qui in principio huius octaui dicit. q̄ amicicia super virtutem fundatur. Et in pñti capitulo dicit. q̄ amicicia addit aliquid supra rationem virtutis. z q̄ phūs non dicit q̄ amicicia est virtus sed addit aliquid vel est cum virtute. ex quo videtur sctūs thomas velle q̄ amicicia non sit virtus.

Conclusio secunda. amicicia primo et tercio modo accepta non est virtus. patet de primo. quia dicitur secūdo huius. passiones non sunt virtutes. sed de amicicia tercio modo accepta Patet. quia illud non est virtus cuius generatio presupponit omnes virtutes. sed generatio amicicie illo modo accepte presupponit generationem omnium virtutum Minor patet. quia presupponit aliquas virtutes morales scz prudentiam ergo omnes. qđ patet p connexionem virtutum moralium et prudentie. vt patet in sexto Ans autez amicicia tercio modo capta presupponit aliquas virtutes morales Patz. quia dicit textus q̄ nec acceptare oportet prius. nec esse amicus anteq̄ appareat amabilis z credatur. sed non sunt amabiles perfecte et proprie nisi virtuosi vt supra dictum est. Secundo probatur conclusio. quia nulla virtus moralis aufertur ab aliquo propter vitium in altero: Sed amicicia sic accepta si amabilis factus fuerit vitiosus aufertur. quia amicicia perfecta est solum bonorum. Tercio probatur conclusio. quia nulla virtus moralis subest fortune: Sed amicicia sic accepta subest fortune vt dictum est. quia ille ad quem est amicicia possibile est per casum fortune mori. Et ꝑm hoc dicitur. q̄ predicta disiunctiua Aristotelis habet veritatem pro secunda parte scilicet q̄ amicicia sic accepta non est sine virtute Item philosophus hic determinat de amicicia sic accepta seorsum postq̄ de omnibus virtutibus determinauit. Item secundo magnorum moraliuz. anteq̄ philosopuus determinauit de amicicia ipse dixit se iam de singulis virtutibus determinasse. Item probatur auctoritate Tullij dicentis Vos autez hortor vt istam virtutem voceris sine qua amicicia non potest vt ipsa excepta. ergo amiciciam prestantiam putetis quasi diceret amicicia non est virtus sed post virtutē est prestantissimum bonum. Item alibi in eodem libro dicit tullius de amicicia. vna em est amicicia in rebus humanis. de cuius vtilitate vno ore ꝓsentiūt a multis ipsa virtus contemnitur. Item probatur. quia cum ratio est pfecta p habitū virtutis z passiones sunt refrenate suis habitibus. tunc homo est liber vt non gratia amantis. sed gratia amati aliq̄d diligat. ergo amicicia sequitur virtutem. et per consequens non est virtus. sed effectus virtutis. Si tñ aliqs p illas auctoritates tam allegatas voluerit probare q̄ amicicia nullo modo sit virtus quod ē ꝓtra ꝑmam ꝓclusionem. Rñdet ꝑm buridanuz ꝓmo q̄ de amicicia tractat phūs post tractatum de alijs virtutibus. eo q̄ ipsa non erat posita ab omnib⁹ q̄ esset virtus. vel quia tractatus de ea egebat longiori processu q̄ alia rum virtutum. ideo dicit q̄ sic intelligitur dictum aristotelis secūdo moralium. Ad auctoritatem tullij dicit. q̄ nō intendit simpliciter omnem virtutem excipere sed sapientiam tm̄ vel virtutes intellectuales tm̄. Ad aliam et⁹ auctoritatem dicit q̄ vna virtus potest esse effectus alterius. vt sapientia vel prudentia quodāmoda generat in nobis alias virtutes. Pariformiter soluent rationes alie adducte. et tantuz de primo articulo

Dubitatur primo

Vtrū amicicia sit distincta a iusticia. et videtur q̄ nō. qz dicit phūs sexto huius. q̄ circa eadem est amicicia z iusticia. ergo. Item ꝓprium videtur iusticie esse ad alteruz. sed hoc ꝓuenit amicicie. ergo ꝛc.

Sciendum Ans si amor accipiatur specialiter pro affectione. non ad pecunias delectatōes z honores. nec ad aliquid qđ redūdat in nos vel in nostros tunc est passio generalis. Sed si capiatur pro affectione ad aliū vel ad alios ipsius gratia. tūc est passio spēalis circa quam ꝓprie est virtus amicicie. de qua principaliter tractatur in isto octauo. vt dicit buridanus. Tunc respondetur ad dubium. q̄ licet amicicia multum conueniat cum iusticia. tamen est ab ipsa distincta. Primum patet. quia amici student cōmunicationem et mutuam reconpensam amoris quod fit in iusticia. In signum cuius contemptio z lis oritur quando vnus amicus non redamat tantum q̄tum alter amat. Et quia signū dilectionis est operis exhibitio. ideo quādo non fit mutua exhibitio inter amicos oritur pugna z contentio. Secūda pars patet. quia iusticia est quando fit mutua exhibitio boni per modum debiti. amicicia autem quando hoc fit per modum gratuiti. Tunc ad primam rationem dubij dicitur. q̄ licet amicicia et iusticia sunt circa eadem obiecta materialiter. scz circa quecunq̄ bona que potest alter alteri impendere. tamen habent diuersa obiecta formaliter. quia sunt circa passiones diuersas et diuersorum modorum. Et per idem patet solutio ad secundam.

Dubitatur secundo vtrum amicicia distinguatur a liberalitate. Arguitur q̄ non. quia libera est proprius actus liberalitatis. sed hoc maxime pertinet ad amicum ergo ꝛc. Item est amicicie amico subuenire non per modum commutationis bonorum quod pertinet ad mercatores extraneos. sed magis eis bona propria ꝑmuni-

UVA. BHSC. IyR_098_1

ratio. sed hoc pertinet ad liberalitatē. q ipsa est circa affectum ad pecunias. sed amicicia est circa affectum ad alias personas amatas. ergo sunt circa obiecta diuersa. ergo ꝛc. Ad primam rationem dubij dicitur. q licz amicicia et liberalitas concurrunt ad eundem actum extrinsecum. non tamen habent eundem actum proprium et immediatum siue intrinsecum. vnde beneficiare est sm liberalitatem inquantum per eam modificata est affectio circa pecunias. Et est sm amicicias inquantum relata est affectio circa personam. Et per idem patz solutio ad secūdam rationem dubij

Ad rationes Ante oppositū Ad primaz dicitur. q arguit. p prima ꝯclusione. si tamen aliquis tenere voluerit q amicicia nullo modo est virtus. potest dicere q amicicia propzie est in volūtate subiectiue. quia obiectum principale eius est bonū vniuersale. Temperantia aūt ꝛ alie virtutes refrenant passiones appetitus sensitiui. et ideo non oportet amicitiam esse virtutem eo q etiam refrenet passiones virtutis appetitiue sensitiue Ad secūdam dicitur q licet amicicia habeat magnam conuenientiam cuz iusticia. non tamen est iusticia. vt dictum est. quia iusticia exhibet alteri quod suum est per modum obligati ꝛ debiti. amicicia aūt hoc facit per modū gratuiti Ad terciam dicitur q etiam arguit pro prima conclusione. sed tenendo aliam opinionem dicitur q ista ratio arguit pro secunda conclusione. nam interdum phūs solet vocare effectum virtutis virtutem.

Multis autem esse amicum sm perfectam amiciciam non contingit quemadmodū neqz amare multas simul. Assimilatur enim superhabundantie tale autem ad vnum natum est fieri. Multas autem simul placere eidem valde non facile. forte aūt neqz bonuz esse. Oportet autem ꝛ experientiam accipere ꝛ in consuetudine fieri qs omnino difficile. Propter vtile autem et delectabile multis placere contingit multi em̄ tales et in pauco tempore ministrationes. Quorum autem magis videtur amicicia propter delectabile cum eadem ab ambobus fiant ꝛ gaudeant ad inuicem vel eisdem quales sunt amicicie. Magis em̄ in his quod liberale. que autem propter vtile negociatoz Et beati autem vtilibus quidem nihil indigent delectabilibus autem. conuenire enim volunt aliquibus. triste autem paucum quidem tempus ferunt. continue aūt nullus vtiqz sustineret neqz ipsum bonum si triste ipsi erit

Propter quod amicos delectabiles querunt. oportet autem forte et bonos tales existentes et adhuc sibīpsis. sic em̄ ipsis existimant que cūqz oportet amicis

Querit octauo. Vtrum possibile sit eūdez esse amicū pluribz sm pfectā amiciciā Arguitur pmo q sic. q amicicia perfecta est ꝓpter virtutem. sed virtus potest in pluribz inueniri. ergo possibile est eundem esse amicū pluribus sm perfectam amiciciam Secūdo arguitur bonum est suipsius diffusiuum. sed amicicia est ꝓpter maximū bonū. ergo plurū Tercio arguit. dicit phūs in nono. q nullus eligeret vtiqz sine amicis viuere. et nō dicit sine amico. g̃ possibile est eundem esse amicum plurium

In oppositum est phūs qui postqz distinxit diuersas species amicicie. hic consequenter de eis determinat per comparationem ad subiectum quod sunt ipsi amici. Et primo agit de aptitudine ꝛ ineptitudine ꝗrundā ad amiciciam. et post de amicorum multitudine. Et per illud videtur ad quesitum.

Sciendum primo

Q3 senibus quantominus amicicia. tanto magis sunt discoli. Causa est. quia tales de se presupponentes sensuz sequitur. et ideo cum alijs cōmunicari non possunt. ꝛ minus gaudent colloquijs aliorū. tamen quia sibīpsis intendunt propter suspitionem quam de alijs habent. Ista autem sc̃z colloquia et ꝯcordia amicorum maxime sunt amicicie operatiua ꝛ causatiua Ex quo patet q iuuenes cito fiunt amici. quia multum in colloquijs gaudent et de facili alijs assentiunt. Sed senes non cito fiunt amici. quia non possunt esse amici illis de quorum conuictu et colloquijs non gaudent. Et eadem est ratio de seueris q̃ sunt litigiosi ꝛ mordaces eorū que ab alijs agūtur Tales em̄ senes et seueri possunt esse benivoli inquātuz alijs bona volunt in affectu. ꝛ etiam in effectu subueniūt. non autem possunt esse amici propter hoc q non conueniunt neqz gaudent in societate amicorum Ex quo patet q ille persone sunt aptiores ad amiciciam que magis sufficiunt gaudere de eisdem. Vnde qui non gaudent de eisdem non possunt conuiuere. quia quod vni est delectabile alteri est triste. et propter hoc soluitur conuictus. propter quod virtuosus non potest pravo conuiuere. nec pravi vt in pluribus possunt ad inuicem conuiuere. non em̄ omnes pravi gaudent eisdem. imo plures diuersis. sed oēs boni eisdē gaudent. Ex quo pz vltra q senectus est inepta amicicie. nam senes sunt tristes nam gaudiū euenit ex effusione spirituū a centro cordis. humidi autem ꝛ calidi est se dilatare et ebullire. sicci autem et frigidi est se contrahere. Cum igitur senes sm etatem sunt sicci ꝛ frigidi. sequitur q sint tristes. et sic impeditur eorum conuictus et amicicia. nam natura maxime fugit triste ꝛ appetit delectabile. Ex eadem ratione seueri ꝛ discoli sunt inepti amicicie sicut sunt melācolici et a natura sicci. omnis em̄ siccus a natura ꝓpter dictam causam est tristis. Sanguineus autē et iuuenis a natura ꝛ etate est calidꝰ et humidus vndiqz effluens ꝛ ebuliens. ideo amatiuus est. Ex eodē fundamēto ꝯcluditur q iuuenes sunt largi et liberales. senes vero illiberales et auari quod maxi-

UVA. BHSC. IyR_098_1

me mirum est q̄ senex quasi in termino existens tot ⁊ tanta optet

Conclusio prima

Non contingit eundem esse multis amicum fm perfectam amiciciam que est propter bonū virtutis. Probat textus tribus rationibus. quarum Prima est. q̄ amicicia perfecta ⁊ maxima habet similitudinem cuiusdam superabundantie. sed amor superabundans non est natus fieri ad multos: sicut patet in amore veneris fm quem contingit q̄ vnus non simul amat multas mulieres superabundanter. ergo perfecta amicicia bonorum non potest haberi ad multos. Et debet maior illius rationis intelligi considerando quantitatem amoris. ⁊ non rationē amandi. non enim conuenit virtuoso ab alio virtuoso q̄ virtute ordinat suos effectus nimis amare. Vel potest ratio sic formari. quia perfecta amicicia ex perfecto conuictu generatur et acquiritur. sed non contingit aliquez in actionibus et sermonibus se distribuere pluribus pfecte. quia perfecta distributio contingit solum in habundantia que est solum ad vnum. Secunda ratio fm perfectaz amiciciam amici sibijmuicem valde placent. sed non est facile q̄ eisdem simul multi compleant. quia non inueniuntur multi in quibus non inueniatur aliquid quod displiceat homini aliqualiter affecto propter multos defectus hominum et contrarietates eorum ad inuicem. Ex quo contingit q̄ dum vnus multuz vni placet alijs multum placere non potest: et forte etiam non esset expediens q̄ vni homini multa placerent valde. quia dum multis conuiueret non posset sibijpsi intendere. ergo fm perfectam amiciciaz non sunt multi amici. Tercia ratio. in amicicia perfecta ex assuefactione causatur experientia de amico sed hoc est valde difficile. et sic non potest in multis cōtingere: fm ergo perfectā amiciciam non sunt plures amici. Quarta ratio posset addi. quia perfecti amici est congaudere gaudenti. ⁊ condolere dolenti. ergo si vnius eēnt perfecte plures amici. quorum vnus gauderet et alius doleret oporteret hominem perfecte fm plures amicos gaudere et dolere simul. hoc probatur. quia amabilis est similis actui amicicie. sed amatio que est passio appetitus sensitiui non est ad multos simul.

Conclusio secunda. contingit eundem esse amicum pluribus propter vtile et delectabile. Probat textus dupliciter. quia multi inueniuntur tales qui possunt esse vtiles ⁊ delectabiles. Secundo. quia ad tales amicicias nō requiritur experientia longi temporis. Sed sufficit q̄ in pauco tempore sibijmuicem subministrent delectationem et vtilitatem. Item potest probari. quia homo indiget multis viribus propter defectum. gratia cuius dicitur primo metaphisice q̄ natura humana multipliciter est ancilla et etiam indiget variis delectationibus propter nature permutationem. ergo expedit eundē habere multos amicos vtiles tales defectus instaurantes.

Dubitatur primo

Que amicicia inter duas vltimas est perfectior. Respondet textus q̄ inter amicicias predictas maior ⁊ perfectior est ea que est propter delectabile si tamen idem sit ab ambobus ⁊ vterq; alteri exhibeat delectationez. quia sic in eisdem gaudent. quod est proprium amicicie. Est enī signum q̄ eorum que in eisdem est vna voluntas ꝛgaudent sed hoc non est quando ex vna parte exhibetur delectatio ⁊ ex alia vtilitas. Q̄ autem amicicia delectabilis sit maior et perfectior ea que est vtilis probat philosophus duabus rationibus. Prima est. quia in ea amici magis literaliter se amant q̄ in alia. Antecedens patet. quia in vtili amicicia requiritur recompensatio lucri. et hec amicicia videtur esse quedam negotiatio. Consequētia tenet. quia amicia perfecta est maxime liberalis inquātum fm ipsam propter se amati amantur. ergo amicicia delectabilis est sibi similior q̄ vtilis. ⁊ sic est potior. Secūda ratio. quia homines bonis habūdantes non indiget vtilibus amicis. quia sunt sibi sufficientes. sed indigent delectabilibus. quia oportet q̄ aliquibus conuiuant. qō non potest fieri sine delectatione. ergo amicicia delectabilis est potior vtili. vputa pluribus ⁊ melioribus necessaria. Hec autem conclusio superius multis alijs medijs probata est. Secundo dicitur ad dubium. quia illa amicicia est perfectior inter delectabiles amicicias que est inter amicos delectabiles in eodem delectabili fm speciem conuenientes q̄ illa que est inter tales amicos in eodem bono fm speciem non conuenientes. sicut diuturnior est amicicia pulcri ad pulcrum. q̄ pulcri ad fortem ⁊ sic de alijs. Patet. quia amicicia est propter conuenientiam in bonis. ergo quanto maior fuit conuenientia tanto maior ⁊ potior erit amicicia. Et ratio est. cum ambo gaudeant in pulcritudine ⁊ fortitudine diutius in amicicia colligantur q̄ si fortis gaudeat in pulcritudine ⁊ pulcer in fortitudine. Ex dictis infert philosophus q̄ oportet amicos propter virtutem esse delectabiles ad inuicem. oportet etiam insuper q̄ sicut sint boni in se. ita etiam sint boni sibi inuicem. sic enim habebunt que requiruntur ad amiciciam

Dubitatur secūdo. vtrum contingat eundem esse beniuolum multis virtuosis. Respondetur q̄ sic. ⁊ etiam contingit plures eisdem esse beniuolos. Patet. quia multi possunt participare virtutem. sed virtuosi sunt beniuoli. ergo contingit eundem esse beniuolum pluribus virtuosis. Veritamen perfecta amicicia requirit perfectam virtutis experientiam que non potest haberi ad plures. et ideo tales non habent ad se amiciciam. Vnde ad perfectam experientiam non sufficit semel aut bis esse bene passum ab amico. quia dubiuz est si quis hoc faceret gratia amati. aut gratia sui ipsius. et ideo sicut multi irundines faciunt ver. sic diuturnus conuictus causat experientiam. et quia perfectus est ad vnum tantum. ideo nō contingit eundem esse pluribus amicum fm perfectam amiciciam. hoc tamen non obstante vtile est ⁊ bonū vnū habere fm virtutem duos amicos ita q̄ bonum est amicicias esse inter tres q̄uis non potest esse eque perfecte ad quemlibet eorum. Secūda pars probatur ex coclusione precedente. Sed prima pars probatur. quia oportet disponere ad amiciciam vt non sit totaliter subiecta fortune. sed si esset ad vnuz solum subiaceret fortune. facile enī vnum mori propter etiā cursum fortune hoc est vtile amanti In infortunijs enī omnes estimamus refugium esse ad amicos. Non enim est facile vt tres distinctos fm generationem inuadant fortunaz. ideo expedit habere duos amicos. vt si vnus succūbat infortunijs ad alterum accipiatur recursus.

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur q̄ virtus

UVA. BHSC. IyR_098_1

non est tota causa amicicie. sed etiam requiritur experientia longi conuictus. z ideo perfecta amicicia est ad vnum tantū. Conceditur tm imperfectam amiciciam z vniuersalem noticiam esse ad plures. Ad secundam dicitur q bonum se diffundit inquantum potest. z sic diffundit se in vnum perfecte z in plures imperfecte. Ad terciaz dicitur q ꝓbus in ista auctoritate loquitur de amicicia vulgariter accepta. quia nondum ostenderat que sit vera z perfecta amicicia

Qui autem in potestatibꝫ diuersis videntur vti amicis. alij em ipis sunt vtiles et alteri delectabiles. ambo em idem non omnino Neqꝫ em delectabiles cum virtute querunt neqꝫ vtiles in bona sed hos quidem eutrapelos delectabile appetentes. hos autem dei nos operari quod preceptum est. hec autē omnino fiunt in eodem. Delectabilis autem z vtilis simul dictum est qm studiosus sed superexcellenti non fit talis amicus si non et virtute superexcelletur. si autem. non adequat fm anologum superexcessus. non omnino autem cōsueuerūt tales fieri. Sunt autem igitur dicte amicicie in eqlitate eadem em fiunt ab ambobus et volunt ad inuicem vel alterum pro altero commutāt puta delectationem pro vtilitate. Quoniā autem et minus sunt bee amicicie z manent dictum est. videntur autem z ꝓpter similitudinez eiusdem et esse z non esse amicicie Scōm similitudinem em eius que fm virtutem videntur amicicie. hec quidem em delectabile habz hec autem vtile. hec autem existūt z illi. Jn eo autem quod est banc impermutabilem et mansiuam esse. has autē velociter transcidere alijs qꝫ differre multis non videnť amicicie propter dissimilitudinem illius

Queritur nono Vtrum similitudo causet et saluet amiciciam Arguitur primo q non. quia figulus odit figulum et medicus medicum. et etiam rethozem rethoz et sic de alijs. ergo similitudo non saluat amiciciam. sed potius eam dissoluit: Secūdo sic. differentibus sonis fit optima ermonia et differentibꝫ saporibꝫ optima salsa et ex ꝓtrarijs elemētis mixtū. Et sitr ex differentibꝫ ꝓsonis fit optima cōmunicatio domestica. sed amicicia in cōicatione ꝓsistit. g dissimilitudo magis causat amicicia qꝫ similitudo. Tercio sic. amicicie est succurrere amico sed similis simili non succurrit. imo dives pauperi indigēti seruitio. ergo tc. Et confirmatur. quia amicicie non est destruere amicum. sed fm medicos contrarium est contrarij conseruatiuum. et simile est similis destructiuum. Nam vt dicunt contraria contrarijs curantur z simile simili appositum facit ipsum furere. igitur tc

Jn oppositum est philosophus qui postqꝫ determinauit de aptitudine z ineptitudine quozūdam ad amicicia et etiam de multitudine amicozum. Consequenter determinat de diuisione amicozum dicens. q homines in potestatibꝫ ꝓstituti vtuntur diuersis amicis. ita scz q ali qui amicozum sunt eis vtiles. aliqui delectabiles. nō em contingit de facili q eidem homines sint eis amici vtroqꝫ modo. Qz autem potētes habeant diuersos amicos ꝓbat philosophus. qui ipsozum nullus querit delectationem ꝓpter virtutem. neqꝫ querunt vtiles ad bona honesta. sed ad delectationem appetunt quosdaz eutrapelos. id est lusozes puta histriones. Causa vero vtilitatis amicos industrios ad exequendum quecūqꝫ precepe rint siue sint bona siue mala. Sed industria z ioculanitas non sint in eodem. quia homines industri non dant se iocis sed seriꝫs. ergo potētes habent amicos diuersos. Et quia aliquis posset dicere q eidem sunt amici vtiles et delectabiles potentibus. eo q virtuosus est similiter vtilis z delectabilis. Jdeo ad hoc respōdet philosophꝰ dicens. q virtuosus non fit homini superexcellenti in potentia vel diuitijs amicis. non etiam virtuosus superexcellitur a potentiozi qui est superexcessus in virtute. aliter em non reconpensaret virtuoso fm proportionem. vt patet. quia sicut virtuosus defert ei vt potentiozi. ita ipse deferat ei vt meliozi. Plerūqꝫ em homines inquātum excedunt in potentia z diuitijs. tanto existimāt se meliozes inueniri tales potentes qui etiam in virtute excedāt. aut etiam virtuosis deferant tanquā meliozibꝫ

Notandum secūdo. q predicte amicicie in equalitate cōsistunt. et quia de amicicia que est ꝓpter bonum hoc est manifestū. Jdeo hoc ꝓbat phūs tantū in amicicia vtilis. et hoc sic. qz tales amici vel eadem volūt z faciunt sibi recompensantes delectatōem delectatōi aut vtilitatē vtilitati. vel ꝓmutare alterum ꝓ altero. scz vtilitatem ꝓ delectatiōe vel econtra. Ex predictis ꝓcludit phūs. q iste due amicicie minus sunt amicicie z minus ꝑmanent qꝫ amicicia ꝑfecta que est bonozum fm eius similitudinem et dissimilitudinē ille videntur esse amicicie z non esse Jn quantum em habent similitudinem ad perfectam amiciciam videntur esse amicicie ꝓut scz vna earū hz delectabile et alia vtile. et perfecta habet vtrūqꝫ. Sed qtum ad alia sunt dissimiles. put scz perfecta amicicia est immutabilis z ꝑmāsiua. z alie velociter transmutātur. Differūt etiā in multis alijs vt ex ꝓdictis pz. et ꝓpter hāc dissimilitudinē nō videtur esse ꝑfecte z vere amicicie

Conclusio prima

Similitudo persone causat amiciciā. Probāt. qz quanto aliq sunt similiozes in virtute tanto magis sunt amici Jtem vera amicicia est inter solos bonos sed boni sunt similes ad minus fm aiam. licet non fm corpa exteroza Sūt em ambo prudētes. z ꝑ ꝓsequēs singulis virtutibꝫ mozalibꝫ habituati. z sic sunt consimilium mozū. nō em

UVA. BHSC. IyR_098_1

vnus deficit ꝛ alter excedit vt cõtingit in vicios⁹. sed oēs ad mediū rediguntꝰ Sūt etiā cõsimilū volūtatū. ꝗa oīne qđ est turpe fugiūt ꝛ spnantꝰ. et oīne qđ est honestū volūt et amplexantꝰ. Jtē ꝓbatur ꝛclusio. qꝛ ad verā amiciciam requiritꝰ delectabiliter cõuiuere multo tpe. sed hoc non pt ꝛpetere hñtib⁹ mozes dissimiles. ḡ veri amici sunt sil⁹ et p ꝛñs similitudo saluat amicicia Concedendū est tamē amicos veros non esse similes ſm cõditiones corpales. vel ſm diuitias cū altero amicozū habundante in bonis exteriozib⁹. alterum necessarijs indigere. qꝛ ꝓpriū est amici bene velle et bene facere ad amicum

Conclusio secunda. similitudo per accidens dissoluit amicicia. qꝛ illa similitudo aliqñ priuat alterū amicozum aliquo bono: nam ex eo ꝙ aliquis ſm hꝫbitum artis magis ꝓcticat cꝫ alter. ideo acquirit sibi bona vtilia ꝗbus alter indiget. ergo ꝑ accñs similitudo dissoluit amiciciam scz ꝑ hoc ꝙ per opus similitudinariū in aliqua arte lucrū alterius diminuitur. Quantū ad scām

Dubitatur ꝓma

Utrum amicicia fundetur tm̃ supza similitudinem Respondetur ꝙ perfecta solum fundatur sup̃ simile ꝑ se sicut patet in ꝓma conclusione. sed amicicia ꝓpter vtile vel delectabile potest fundari sup̃ valde dissimiles et iam rõne dissimilitudinis ꝓpter quod inter tales et inter amiciciam ꝓpter honestū talis est differentia quia amicicia ꝓpter honestum fundatur sup̃ perfectionem. quia super virtutem quaꝓpter tales amici magis intendunt bene facere cꝫ bene pati et malunt ꝙ amico bene faciant cꝫ vt ab amico bene recipiant Sed alie amicicie fundantur super defectum et indigentiam. ꝛ ideo tales magis ꝓncipaliter et ꝓmo non volunt bñ facere sed vt eis bñ fiat possibile est igitur ꝙ tales amici eiusdez indigent: et ꝙ ista possint assequi ꝑ se inuicem coadiuuando sibi in eadem ꝙtiõe verbi gratia si nauigatozes lucro indigeant quod lucrū nati sunt assequi ꝑ nauigium quod vnus solus exercere non pt sed sil' possunt. in tali casu amicicia fundaꝫ supza similitudinem et sup̃ eisdem indigentꝫ ꝛ idem sibi tribuere. vel ad ipsum ꝓcurandum cooperari potentes Sed in alio casu possibile est ꝙ amici nõ eisdem sed diuersis alijs indigeant. ꝛ ꝙ vterꝗ id quo alter indiget potest sibi conferre. verbi gratia diuites rõne diuiciarum indigent seruitozibus et pauperes nati sunt hoc eis conferre. pauperes vero econtra indigent victu et quibusdam alijs que consequi non possunt non recipientes a diuitibus. Similiter forte vir antiquus et diuos concupiscit venerea et puppuuencula pulchra et formosa concupiscit pecunias ꝛ pulchras vestes. inter tales potest contrahi amicicia. ꝛ sic talis amicicia fundatur supza dissimiles. sed inter amicos tales reqritur debita ꝓpoꝛtio que scz est inter actiuum et passiuū. Nam actiuū oꝛ esse natuꝫ tribuere id quo passiuum indiget. Reqritur etiam ꝙ ꝓdicta ꝓpoꝛtio sit reciꝓroca vt scz vnus amicozuꝫ se habeat in vno passiue ad alium Si quis aūt talem ꝓpoꝛtionez actiui ad passiuum vellet attendere ſm similitudinē potentialē actiui ad passiuū ꝓpter qđ passiuū est in poña ad formā actiui. tunc posset concedi ꝙ talis amicicia fundaꝫ supza similitudinē nõ tm̃ actualē sed potentialē. ꝛ ita vlr dici pt ꝙ omnis amicicia fundaꝫ supza similitudinem Dubitaꝫ scđo. vtrum amicus sit alter ipe. Rñdetur ꝙ sic. patet. qꝛ amoꝛ est trāsformatio amantis in amatum. sicut em̃ caloꝛ trāsformat ferrum in ignem vt amplius ferrum non videatur ferrū sed ignis. sic etiam amoꝛ quodām odo transformat amātem in amatum et econtra vt sint vnum videlicet in affectu ꝛ animo licet corpoze differant. et per hunc moduꝫ est alter ipse. quemadmodum ꝫomo diligit se ita amicus diligit eum ex quo in affectu sit amicus sicut alter ipse

Ad rationes Ante oppositum Ad primam patet solutio Ad secūdam dicitur ꝙ miscibilia ex excellentijs suis nõ vniūtur per mixtionem. sed oportet ea prius ad mediuꝫ temperatum reduci. et sic elementa habent medium indigetie. sic em̃ calidum indiget frigiditate et frigidum calido. et ita diues et pauper ſm ꝙ se inuicem indigent vniuntur in amicicia. Ad terciā oꝛ ꝙ amici amicicia vera non amant vt eis succurratur nec illa fundatur super indigentia. Dicitur vltra ad confirmationem ꝙ homo sanus per simile nutritur ꝛ saluatur. Sed ꝫomo lapsus ꝑ egritudinem indiget ꝓtrario reducente complexionē ad temperamentum medium. Non enim de sana complexione sed de egritudine verum est illud ꝙ simile simili appositum facit ipsum furere. ergo amicicia perfectozum q̄ sanis comparatur fundatur supza similitudinem. Sed amicicia indigentiū que lapsis assimilaꝫ super talia per q̄ fit possibile indigentijs subuenire

Ltera autem amicicie est speciesꝰ q̄ ſm superhabundantiam. puta patet ad filium et totaliter seniori ad minozem. viroꝗ ad vxorem ꝛ omni imperanti imperatum. Differunt autez he ab inuicem non em̃ eadem parentibus ad filios ꝛ imperantibus ad imperatos. sed neꝗ patri ad filium et filio ad patrem. neꝗ viro ad vxorem ꝛ vxori ad virum. Altera enim vnicuiꝗ horum virtus ꝛ opus. Altera autem ꝛ ꝓpter quea manent. altere igitur ꝛ amatiões ꝛ amicicie. Eadem quidem vtiꝗ neꝗ sunt vtriꝗ ab vtroꝗ neꝗ oportet querere cū autem parentibus q̄dem filij retribuunt que oportet generantibus parentes autem filijs mansiua talium et epieykes erit amicicia. Analogon autez in omnibus ſm superhabūdantiam existentiby amicicijs ꝛ amationez oportet fieri puta meliozem magis amari cꝫ amare ꝛ vtiliozem et aliozum vnūquodꝗ similiter. Cum enim ſm dignitatem amatio fiat tunc fit aliqualiter equalitas quod vtiꝗ amicicie esse videtur. Non similiter autem equale et in iustis ꝛ in amicicia vi

UVA. BHSC. IyR_098_1

detur habere. est enim in iustis quidem equale primo quod fm dignitatem. quod autem fm quantum secundo. In amicicia autem quod quidem fm quantum primo. quod autem fm dignitatem secūdo. Manifestū autem si multa distantia fiat virtutis vel malicie vel habundantie vel alicui alterius. non em̄ adhuc amici sunt sed neq; dignificant. Manifestissimum autem hoc in dijs plurimum em̄ isti omnibus bonis superexcellunt. Manifestum autez t in regibus. non enim his dignificant esse amici qui multum defectiores neq; optimis vel sapientissimis qui nullo digni. Certa quidē igitur in talibus nō est diffinitio vsquequo amici. Multis enim ablatis adhuc manet. multum autem separati. puta a deo non adhuc. Unde et dubitatur ne forte non volunt amici amicis maxima bonoruz puta deos esse. nō enim adhuc amici erunt ipsis. neq; vtiq; bona amici. amici enim bona. Si bene dictum est quoniā amicus amico vult bona illius gratia manere vtiq; bonis oportet qualiscūq; est ille homini autē volet maxime esse bona. Forte autez non pre omnibus sibijpsi enim maxime vnusquisq; vult bona. multi autem videntur propter amorem honoris velle amari magis q̄ amare. Propter quod amatores adulationis multi superexcessus enim amicꝰ adulator vel fingitur talis et magis amare q̄ amari amare autem prope esse videtur ei quod est honorari quod vtiq; multi appetunt. Non propter seipsum autem videntur desiderare honorem sed fm accidēs gaudent em̄ multi ab his qui in potestatibꝫ honorati propter spem. Existimant enim adipisci ab ipsis quo indigent vtitaq; signo bone passionis gaudent honorare ab epieykibus autem et scientibus appetētes honorem firmare. propriam opinionem de ipsis appetunt. gaudēt vtiq; q̄ sint boni credentes dicentium iudicio. In amari autem fm seipsum gaudent. Propter quod videbit vtiq; melius esse eo quod est honorari et amicicia fm seipsam eligibilis esse. Videtur autem magis in amare q̄ in amari esse. Signum autem matres eo quod est amare gaudētes. quedam enim dant filios suos nutriri et amāt quidem scientes redamari autem non querunt sed vtraq; non contingant sed sufficiens ipsis videtur esse si videant bene operantes et ipse amant ipsos. et si illi non possunt matri (que conueniunt) tribuere propter ignorantiam.

Querit decimo. Utruz amici velint amicis suis maxima bona. puta esse deos reges virtuosissimos.

Arguitur primo q̄ non. quia illud non debz amicus velle amico per quod dissolvitur amicicia. sed per hoc q̄ alter amicorum acquirit maxima bona dissolueret amicicia. ergo tc̄. Minor patet dupliciter. Primo quia amicicia saluatur in quadam similitudine. sed ex hoc q̄ maxima bona aduenirent vni amicorum tolleretur similitudo inter eos. et sic dissolueretur amicicia. et ita volēdo maxima amico amici perdent maxima bona. scz ipsos esse amicos. Item probatur eadem minor. quia dicit philosophus q̄ si magna distantia fiat virtutis vel malicie non adhuc amici sunt. Secūdo arguit. ei (quem magis diligimus) maiora bona volumus. sed quilibet magis tenetur seipsum diligere q̄ alterum. ergo amicus nō amico. sed sibi vult maxima bona. Tercio arguitur. si aliquis velit amico suo maxima bona. sequitur q̄ erit pusillanimus. quod est falsum. Patet consequentia. quia ille est pusillanimus qui existens dignus priuat seipsuz bonis quibus dignus est. sed hoc faceret amicus si amico vellet maxima bona. ergo tc̄

In oppositum est philosophus qui postq̄ distinxit species amicicie que in equalitate consistunt. Consequenter distinguit species amicicie q̄ est inter equales prosonas primo tractans in cōmuni ea que ad distinctionem talium amiciciarum faciunt. deinde determinat de illarum distinctione. Et adhuc primo agit de amicicijs excedentis ad excessum. sicut patris ad filium. viri ad vxorem et sic de alijs. Et deinde etiam determinat de amicicia contrariorum ad inuicem. Et adhuc primo distinguit huiusmodi amicicias a precedentibus amicicijs dicēs

UVA. BHSC. IyR_098_1

tens. q̃ p̃ter p̃dictas amicicias q̃ in eq̃litate ꝓsistũt. eo q̃ sunt similiũ ſm virtutẽ vtilitatẽ vel delectatõem. Est etiam q̃dã alia ſpes amicicie q̃ est ſm supabũdãtiã ingntuz vna ꝑsona excedit aliã. sicut est hec q̃ est patris ad filiũ. ſenioris ad iuniorẽ. viri ad vxorẽ. z vl̃r cuiuslibet h̃ntis imperiũ ad illũ sup quẽ hz impiũ q̃ dr̃ãt ab inuicẽ. vt ôt text⁹ dupl̃r Primo ſm diuersas relatões h̃ndas. nã alia ẽ amicicia patris ad filiũ. z alia impantis ad subdituz. z h̃ ſm diuersam relatõez excedẽtis z excessi. nõ em̃ est eadẽ amicicia pr̃is ad filiũ z ecõuerso nec eadẽ viri ad vxorẽ. z ecõtra Qz aũt iste amicicie p̃dicte sint dr̃ntes ꝑbat text⁹ duabus rõibus. Prima. qz amicicia ôt ſm actũ z ſm habitũ. g̃ necẽ est q̃ cũ amico insit q̃dã habitual' virt⁹ ad exq̃dũ ea q̃ sunt amico. z etiã ipm op⁹ amicicie Sz in singulis p̃dictarũ nõ est idẽ opus amicicie. puta patris ad filiũ. z viri ad vxorẽ. aut etiã filij ad patrẽ. ergo nõ est eadez ꝑtus. z p ꝑs sunt diuerse amicicie. Scda rõ. qz in p̃dictis amicicijs inueniunt diuerse rões ꝓpter q̃s amãt. nam alia ratione pater amat filiũ z filius patrem z vir vxorez sed ſm diuersas rões amandi sunt diuerse amatões. z p consequens diuerse amicicie.

Stendum Qz p̃dicte amicicie saluãtur p hoc q̃ sibijnuicẽ exhibẽt ea q̃ opz ſm amare z amari. quod ꝑbat ꝑbs. qz in istis amicicijs nõ fiunt eadẽ ab vtraq; parte amicoz. nec etiã oportz req̃rere que q̃s facit sicut filius non debet a patre req̃rere reuerẽtiam quam ei exhibeat sicut in predictis amicicijs ꝓ declaratõe req̃rebatur delectatio. z p vtilitate vtilitas. Sz quãdo filij exhibent parentib⁹ q̃ oportet exhibere p̃cipijs suis g̃nãtuis. z parẽtes exhibẽt filijs q̃ oz exhibere a se genitis. Tunc talium amicicia erit permansiua et diurna z virtuosa. Qualiter aũt exhibeatur in istis virtutibus id quod oportet ostendit philosophus dicens q̃ in ommbus amicicijs que sunt ſm superabundãtiam vni⁹ persone ad aliã amatio fit ſm ꝓportõem vt scz melior plus ametur q̃ amet. Simile est de vtiliori vel delectabiliori vel qualitercũq; excellentiori. Cum enim ametur ſm dignitatem. tunc fiet quedam equalitas ꝓportiõis et vt dicit textus hoc diuersimode ꝙuenit iusticie z amicicie. qz circa iusticiã primo attendit̃ ſm ꝓportõem. z tũc fit ꝙmutatio ſm equalitatem. Sed in amicicia econtra attendit̃ ꝑmo equalitas inter ꝑsonas mutuo se amãtes et illud exhibet̃ vtriq; hoc est ſm dignitatẽ. Et huius diuersitatis rõ est. qz amicicia est quedã vnio siue societas amicorum que nõ põt esse inter multũ distãtes sz oportz q̃ ad equalitatem accedãt. ideo ad amicicia pertinet eq̃litas iam constituta ea equaliter vti. Sed ad iusticiam pti net inequalia ad equalitatem reducere Equalitate autẽ existente cessat opus iusticie. z ideo equalitas est vltimuz in iusticia at p̃ncipiũ in amicia Et hoc quod dictũ est manifestat p signũ. s. q̃ eq̃litas requiratur primo in amicicia quia si sit multa distãtia vel litis aut malicie non remanent homines amici. neq; etiã dignum reputatur' q̃ aliq̃ habeant amicicia cum istis que multum a se distãt. Et de istis que dicta sunt ponit ꝑbs tria signa. Primuz est de istis q̃ plurimũ superexcellũt hoies in oibus bonis qui non habẽt amicicia cũ oibus. vt scz ꝙuersentur z cõuenirent cũ eis. Et h̃ ꝑbs vocat substãtias separatas deos moientiũ. Scõm exemplũ est de regib⁹ quoz amicicia illi se reputant dignos qui multum ab eis deficiunt. Tercium exemplum est de optimis z sapientissimis viris quib⁹ nõ fiũt amici illi q̃ oio digni sũt Sz qz posset aliqs q̃rere in q̃nta distãtia posset amicicia saluari z in q̃b⁹ non iõ ôt ꝑbs q̃ in talib⁹ nõ p̃t dari certa determiatio. sz in generali hoc sufficit. qz multis ablatis ab vno q̃ insunt altera adhuc remanet vera amicicia. sed si multũ distẽt sicut hoies a deo nõ remanet amicicia de q̃ est hic sermo. Deinde mouet ꝑbs questionem p̃sentem

Conclusio prima

Inter bona q̃ stz innata hoib⁹ amic⁹ vult maxima bona amico exĩte hoi et nõ tanq; translatio ad deos. Probat ꝑbs dupl̃r Primo. qz amicus vult bona amico eius gratia g̃ ipe debet supponere q̃ habitis bonis ipe remanet q̃ liscunq; est añ. g̃ maxima bona vult scz enti hõi. z nõ tanq; translato ad deos. Scõo. quia amicus vult bona amico non magis q̃ alijs: quia vnusquisq; vult maxime sibi ipsi bona. g̃ non oportet q̃ velit amico illa bona p q̃ ipe p deret amicum quod est magnũ bonum. Item ꝑbat. qz amicicia est quedaz benuolentia. ergo amic⁹ vult amico maxima bona. dũ tñ non sint talia q̃ ipsis habitis perdat amicicia Probatur etiã aliter. quia amicus vult sibijpsi maxima bona. sed ipse est alter ipe ꝓpter transformationem similitudinis. g̃ etiam vult suo amico maxima bona dummõ tñ non soluatur amicicia Primus em̃ amor hominis est ad seipsum. ideo amicus vult ꝑmo sibi saluari amicũ. z postea vult sibi maxia bona. ipo tñ hoie amico p manente. al's em̃ amicicia dissolueretur.

Scda cõclusio. amicus ver⁹ z bonus nõ vult amico maximũ bonũ simpl̃r. s. ipm esse deuz. ꝑbatur. qz amicus reputat hoc impossibile. g̃ non vult hoc amico neq; vult hoc sibijpsi. cum vtriq; reputet impossibile Sed fatui solum amicicias q̃rentes ꝓpter vtile vellent amicos illos a quib⁹ amari putãt esse deos vt sibi maiores vtilitates cõferrent. sed de hoc non est curandũ qz q̃renda sunt non que fatui. sed que prudentes z boni volunt

Dubitatur primo

Que stz illa maxia bona q̃ vult amic⁹ amico. Rñdet q̃ stz bona virtutũ z ipsaz opa inter q̃ summuz est felicitas ipa. tũ ſm reputatiõe vulgariũ maxima bona sunt bona corꝑis z bona exteriora vt diuitie dignitates amici z huiusmõi Et ſm alios bestitiliores ſm gustum et tactum. Qz aũt talia bona sunt bona virtutũ patet. qz illud vult amicus amico ꝓpter q̃ ipm amat. sed h̃ vult ꝓpter bonũ virtutis igit Dubitat scõo: vtrum amicus verus ſm virtuosam amicicia velit amico maxia bona corꝑis et maxia bona sensualis delectationis. Rñdetur q̃ sic. quia vult ei q̃cunq; ꝑsunt ad opandũ ſm virtutẽ eodẽ modo quo ad h̃ ꝑsunt. sed bona exteriora isto mõ sunt maxima bona quo mõ ꝑsunt ad opa virtutũ. nõ em̃ sunt bona vt ordinãt ad opa virtuosa vel vt ipsa ductiua sunt ab operibus virtutũ Ex illo tñ nõ sequit̃. q̃ amicus velit amico maximas pecunias mundanas prãtes vel delectationes sensibiles. quia ista sunt corꝑis maxime bona vt patet septimo politice. sed amicus vult bene amico moderate ista predicta z hec de secundo.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primam dicitur q̃ amicicia ꝑfecta non est ꝓpter bonũ tpale. sed ꝓpter bonũ virtutis ideo q̃uis amici sint dissimiles in bonis temporalibus adhuc possunt remanere simules in bonis virtutis

UVA. BHSC. IyR_098_1

Perfecta enim amicicia est maxima in virtute ⁊ minima in statu tempozali. ideo stat delectum a statu tempozali esse similem ei cui accidit euforunium. Ad secundam dr q nō est idez penitus velle amico maxima bona ⁊ velle eas sibi. qz vt dicit philosophus. licz amicus velit amico maxima bona. tū nō vult ei ea pre omnib⁹. maxime fieri magis q̄ sibijpsi Ad terciā dr q amicus sic credidit se dignum assumet sibi bonum citius q̄ alteri relinq̄t et sic potest se preferre in benuolentia nisi credat amicum esse magis dignum. sed ex hoc non sequitur. q non velit amico maxima bona vt dictum est.

Magis autem amicicia existente in amare ⁊ amari laudatis amicoz virtus amare videtur. quare in quibus hoc fit fm dignitatem isti mansiui amici et taliū amicicia. sic autem vtiq̄ ⁊ inequales maxime autem amici equabuntur enim vtiq̄. equalitas autem et similitudo amicicia. Et maxime quidem eozum que fm virtutem similitudo. mansiui enim existentes fm seipsos ⁊ ad inuicem manent et neq̄ indigent prauis neq̄ ministrant talia. sed vt dicere ⁊ prohibent. bonozum enim neq̄ ipsos peccare neq̄ amicis concedere ministrare. Mali autem firmum quidem non habent. neq̄ enim sibijpsis permanent similes existentes In paucum enim tempus fiunt amici gaudentes ad inuicem malicia. Utiles autem et delectabiles in plus permanent. Usq̄ enim vtiq̄ tribuant delectationes vel vtilitates ad inuicem Ex contrarijs autem maxime quidem videtur propter vtile fieri amicicia. puta pauper diuiti indisciplinatus scienti. Quo enim existit aliquis indigens est hoc appetens redonat aliud. Hic autem vtiq̄ aliquis attrahit et amatum et amatozem et pulchrum et turpe. Propter quod videntur amatozes ridiculi quando q̄ dignificantes amari vt amant. sed tamen amabiles existentes equaliter forte dignificādum. nihil autem tale habentes ridiculū. Forte autem neq̄ appetit contrariuz. contrarium fm seipsum sed fm accidēs. appetitus autem medij est. hocē bonum. puta sicco non humidum fieri. sed ad mediuz venire. et calido ⁊ alijs similiter. Hec quidez igitur dimittantur etē est magis alienum

Queritur undecimo.

Utrum amare sit melius q̄ amari Arguitur primo q̄ non. quia illud est melius quod est appetibilius. sz amari est appetibilius q̄ amare. vt patet per philosophum. videtur enim multis magis amari q̄ amare. Arguit secundo. sicut se habet amans ad amatum. ita amare ad amari. sed amatum est melius amante. eo q̄ amatum habet ratōem finis. amās vero rationem agentis. sed finis est quid optimum. igitur. Arguitur tercio. amare ad amari se habet. sicut honozare ad honozari. sed honozari est melius q̄ honozare. eo q̄ liberius est melius seruiliozi quia seruus tenetur dominum honozare ⁊ non econtra

In oppositum est philosophus qui postq̄ ostendit q̄ amicicia que est inequalium personarum saluatur penes hoc quod est amare ⁊ amari Consequenter ostendit qualiter amare et amari se habeant ad inuicem. Et primo q̄ amare est magis propinquum amicicie q̄ amari. de quo in primo articulo videbitur. Secundo ostendit q̄ per hoc quod est amare ⁊ amari proportionabiliter conseruatur amicicia. de quo in secundo articulo videbitur. Et ad hoc primo ostendit quare aliqui magis volunt amari q̄ amare. hoc enim est quia sunt amatozes honozis. maz ad excellentiozes quibus debeatur honoz pertinet q̄ magis amentur q̄ ament. Et hoc quod dictum est probat philosophus per signum. nam ex hoc q̄ multi volunt magis amari q̄ amare. puenit q̄ multi sunt amatozes adulationis. qui scilicet delectantur in hoc q̄ aliquis eis adulatur. Adulatoz enim in rei veritate est amicus super excessus. quia minozis est adulari. Unde adulatio est cum aliquis fingit se talem q̄ magis amet. ergo ametur. Qz autem propter honozem contingat q̄ aliquis velit magis amari q̄ amare. exponit philosophus dicens. q̄ amari videtur esse propinquum ei quod est honozari. sed honozari desideratur a multis. honoz enim est quoddam signum bonitatis eius qui honozatur. amatur enim vnū quodq̄ quod est vel apparet bonum. Sed circa comparationem eius quod est amari ad id quod est honozari

Notandum secundo. q̄ homines videntur cupere honozem non propter ipsum honozem. sed per accidens Duobus enim generibus hominum homines maxime q̄runt honozari scilicet potentibus non propter quem accipiunt inde. Estimant enim ab istis a quibus honozantur se adepturos esse aliquod quo indigent. ⁊ ita gaudēt de honoze quasi de quodam signo bone affectiōis. honoz autem est ad eos. Alij autem volūt honozari a virtuosis et scientibus. qz per hoc appetunt firmare propriā opinionem de sua bonitate. ⁊ ita p se gaudēt de eo q̄ sunt boni q̄ si hoc credentes iudicio bonozum qui videnr eos esse bonos q̄ ipsos honozant.

Conclusio prima

Amari est melius q̄ honozari. Probatur. quia amicicia est fm se eligibilis. nam homines gaudent de eo q̄ amantur. Etiam fm seipm. quia hoc ipsum quod est

UVA. BHSC. IyR_098_1

habere amicos videtur esse precipuum inter bona exteri
ra. honorare autem est bonum per accidens. igitur.

Conclusio secunda. frus amicicie magis consistit in amare q̄ amari. z sic amare est melius q̄ amari. Probat philosophus. quia amicicia dr per modum cuiusdam habitus vt dictum est supra. sed habitus determinatur ad operatões. Et amare est bene operari. amari autem potius bene pati. ergo magis propinquum est amicicie amare q̄ amari. Probatur etiam per signum. quia matres q̄rum est vehemens amicicia ad filios magis delectantur in hoc q̄ amant filios q̄ q̄ amentur ab eis. Quedaz em̄ matres dant filios suos alijs ad nutriendum z scientes eos esse filios amant eos. non tamen multum querũt q̄ ab eis reamentur si hoc fieri non potest. sed videtur eis sufficere vt videant q̄ bñ se habeant. z ita ipse amãt filios q̄uis filij non possint matri retribuere q̄uenientẽ amorez eo q̄ ignorãt illã esse matrem.

Dubitatur primo.

Qualiter amicicia est permansiua fm hoc quod dictuz est amare proportionabiliter. Respondet philosophus primo. q̄ amici laudantur ex hoc q̄ amant. z non ex eo q̄ amantur. sed vnusquisq̄ laudatur fm propriam virtutẽ ergo virtus amicozum attenditur fm hoc quod est amare. ideo omnes remanent amici quibus conuenit amare amicos fm proportionem dignitatis eozum. z taliũ amicicia est perseuerans. sic enim dum seinuicem amant fm suam dignitatem. Etiam illi qui sunt inequales conditione poterant esse amici. quia per hoc equabuntur dñ vnus eozum magis deficit a bonitate aut in quacunq̄ excellentia eo plus amat. z ita habundantia amoris recõpensat delectum conditionis vbi per quandam similitudinem z equalitatem que proprie pertinet ad amicitiam fiunt z perseuerant amici. Secundo comparando ad diuersas species amicicie fm p̄dicta ostendit philosophus que amicicia est maxime permansiua dicens. q̄ similitudo (que est amicicie factiua z conseruatiua) est inter virtuosos qui permanent similes in seipsis. quia non de facili mutantur de vno in aliud. z permanent etiam in amicicia ad inuicem. z hoc ideo quia vnus ipsozum non indiget q̄ pro eo alius faciat prauum et neuter eozum deseruit alteri de aliquo prauo. Sed si querit dici q̄ inter virtuosos sit aliquod prauum magis vnus eozum prohibet alterum prave operari. nam ad bonos pertinet q̄ neq̄ ipsi placent neq̄ sustineant q̄ aliqui eozum amici peccent et sic amicicia virtuosozum est maxime permansiua. sed econtra amicicia malozum est minime permansiua. quia non habent firme z stabile fundamentum in seipsis. quia malicie cui insunt fm se est odibil' oportet q̄ per diuersa affectus eozum varietur dum nihil inueniunt in quo affectus eozum quiescere possit. z ita neq̄ sibijpsis diu pmanent stabiles. sed bonum volunt contraria eozum qui plus voluerunt. z sic ad paucum tempus sunt amici q̄diu sz sunt gauisi in malicia in qua concordãt amici. Amici autem vtiles z delectabiles medio modo se habent. nam tales magis permanent sibijpsi similes in amicicia q̄ mali. quia vtilitas z delectatio in se habent vnde amentur. et ergo tam diu durat talium amicicia q̄ diu sibijmuicem tribuunt mutuo vtilitates et delectationes. Secus autem est de illis qui sunt amici propter maliciam. que fm se nihil habet amabilitatis.

Dubitatur secundo circa amicitiam contrariozuz ad inuicem in qua specie amicicie contingit q̄ inter contrarietates amicozum maxime videntur esse propter vtilitatẽ inquantum scilicet vnus amicorũ appetit ab alio id quo ipse indiget vt redonet ei aliquid aliud: sicut pauper appetit consequi diuitias a diuite pro quibus impendit ei obsequium pro illis. Hoc etiam potest pertinere ad amicitiam delectabilis. Probat philosophus dicens. q̄ ad hunc modum amicicie potest etiam trahi amozum venereum quo amator amat amasiam. Est enim quandoq̄z ibi contrarietas sicut inter turpe et pulchrum. In amicicia autem que est propter virtutem contrarietas hoc modo non habet locum. quia in tali amicicia est similitudo. vt supra patuit. Ex dictis infert philosophus vnum corelarium dicens. q̄ quia inter amatorem z amatum est quandoq̄z contrarietas: sicut inter turpe et pulchrum

Inde est q̄ quandoq̄z deridendi sunt amatores qui reputant se dignos vt tantum amentur quantum adamant quod est quoddam dignũ. et si equaliter sint amabiles sed si nihil habeãt quo sint digni rñ amari ridiculum est si querant. Deinde ostendit philosophus quomodo contrarium appetit suum contrarium dicens. q̄ hoc non est fm se sed fm accidens. Per se enim non appetitur medium quod est bonum subiecto quia afficitur p vnum contrarium in excessu. puta si corpus amici hominis sit valde siccum nomine bonum est appetibile fieri siccum per se loquendo. Sed venire ad medium quod accidit supueniente humido. z eadem ratio est de calido et de alijs contrarijs. Et quia hoc magis pertinet ad phisicam cõsiderationem. ideo est hic ꝑtermittendum.

Ad rationes ante oppositũ.

Ad primã dicitur q̄ vulgares intendunt amicitiam propter vtile z delectabile principaliter. ideo magis intendunt amari q̄ amare. sed sapientes aliter volunt.

Ad secundam dicitur. q̄ fm commentatorem secundo celi duplex est finis. scilicet fm primam intentionem. z ille est alijs melior. sic enim deus est finis aliorum. Alius est finis fm secundam intentionez. et ille non ẽ alijs nobilior. et sic sumus fines dei.

Ad terciam dicitur q̄ honorare est melius et liberius q̄ honorari si potest aliquis ignotus z ignorans honorari. Sed honorare est volentis et libere eligentis. verũ tamen honor desiderat in honorato meliorem statum vel nobiliorem conditionem q̄ in honorante propter qõ minor debet honorare maiorem. sed p hoc non comperatur status vnus ad statum alterius

Idetur autem quemadmodum in principijs dictum est circa eadem et in eisdem esse et amicicia et iustum: In omni enim communicatione videtur aliquod iustum esse amicicia autem. Appellant igitur vt amicos cõiugatores z cõmilitones Silr aũt z eos q̄ in alijs cõmunicatio

UVA. BHSC. IyR_098_1

nibus ſm quantum autem communicant in/ tantum eſt amicicia etenim iuſtum Et prouer bium.communia que amicorum recte in com municatione enim amicicia.Sunt autem fra tribus et connutritis omnia communia. alijs autem diſcreta.z hijs quidem plura. hijs au/ tem minora.etenim amiciciarum hec quidem magis.hec autem minus. Differunt autem z iuſta.non enim eadem parentibus ad filios z fratribus ad inuicem neqz ethayris.neqz z ci/ uibus. ſimiliter autem et in alijs amicicijs. Altera itaqz et iuſta ad ſingulos horum. Et augmentationem accipiunt in magnos ami/ cos eſſe. puta pecunijs priuare ethayrum du rius qz ciuem et non iuuare fratri qz extraneo z percutere patrem qz quemcunqz alium Aug mentari autem natum eſt ſimul amicicie et iu ſtum vt in eiſdem entia et ad equale pertingē/ tia.Communicationes autem omnes parti/ culis aſſimilantur politice. conueniunt enim in aliquo conferente et acquirentes aliquid eo rum que ad vitam ſed et politica communica tio conferentis gratia videtur et ex principio cō uenire et permanere.hoc enim et legiſpoſito/ res conjectant et iuſtum aiunt eſſe.quod com muniter conferens. Alie quidem igitur com/ municationes ſm partes conferentes appe/ tunt.puta nauigatores quidem quod ſm na/ uigium ad operationem pecuniarum vel ali/ quid talium.commilitones autem quod ſm bellum ſiue pecunias ſiue victoriam ſiue ciui/ tatem appetentes.Similiter autem et contri/ bules et plebegij. Quedam autem communi cationum propter delectationem videnť fieri conchoreantium z eranistarum.hec enim gra tia ſacrificij et connubij.

Queritur duodecimo.

Utruz ſit aliqua ſpecies amicicie patris ad filium z ecō tra.z principantis ad ſubditum z econuerſo.z viri ad vx orem z viceuerſa. Arguitur primo q non.quia ſimi/ litudo eſt cauſa amicicie.ſed inter predictos non eſt ſimi litudo.igitur. Secundo ſic.filius nūqz ſolet vocare pa trem amicum vel ſubditus dominum.igitur. Tercio ſic.amici condonant ſeinuicem cum amicus ſit alter ipſe ſed dominus non ſe condonat.igitur zc.

In oppoſitum eſt philoſophus.qui poſtqz tetigit di/ uerſas ſpecies amiciciarum que ſunt inequalium perſo/ narum.hic conſequenter diſtinguit eas ſm rationes pro/ prias.primo oſtendens q ſpecies huiuſmodi amiciciarū conſequuntur politicas communicationes. Deinde di ſtinguit ſpecies amiciciarum ſm diſtinctionem policiarū Circa p̄mum intendit talem rationem quia omnis ami cicia in communicatione quadam conſiſtit.ſed omis cō/ municatio reducitur ad politicam.ergo omnes ſpecies amicicie ſunt accipiende ſm politicas communicationes

Notandum ſecundo.omnem amiciciam in commun catione conſiſtere probat philoſophus tripliciter Primo quia circa eadem ſunt iuſticia z amicicia.ſed iuſticia conſi ſtit in communicatione.eſt enim iuſticia ad alterum.vt in quinto dictum eſt.ergo amicicia in communicatione con/ ſiſtit.Secundo idem oſtendit ex vſu loquendi.quia ho/ mines ꝓſueuerunt appellare amicos illos qui ſm aliquā ꝓmunicationem ſibi ꝓmunicāt.puta nauigatores in naui/ gatione z ꝓmilitares.qui ſcz ꝓmunicant in milicia.z eadē ratione eſt in alijs communicātibus.quia tantū eſt ami/ cicia inter aliquos inquantum ſic communicant.quia etī am ſm hoc eſt inter eos iuſticia.Tercio probat per com mune prouerbium.nam in prouerbio dicit q ea que ſunt amicorum ſunt ꝓmunia.z hoc recte dr.quia amicicia in communicatione conſiſtit.

Concluſio prima.

Eſt q ſm diuerſas communicationes differunt amici/ cie.Probat textus.quia fratribus et perſonis cōiunctis ſunt omnia communia.puta domus menſa z alia huiuſ modi.Alijs autem amicis ſunt quedam et plura qui/ buſdam.z quibuſdam paucioza.ergo ſm hoc amicicie quedam ſunt maiores.ſcilz inter illos qui habent plura communia.quedam vero minores. qui ſcz paucioribus communicant.Et quo ſequitur q ſi nulla eſſet commu/ nicatio.tunc nulla eſſet amicicia.

Concluſio ſecunda.aliqua eſt amicicia patris ad fi/ lium z econtra.principantis ad ſubditum z econtra.et vi ri ad vxorem z viceuerſa.Probatur concluſio.quia ami ci eſt bene velle et bene facere alteri.ergo inter illos eſt amicicia inter quos illa duo inueniuntur.ſed ſic eſt in pre dictis.igitur zc.Et horum amicicie ſunt diuerſe quoruz operationes ſunt diuerſe.z bona ſibijnuicem impēſa ſunt diuerſa.ſed ſic eſt de predictis amicicijs.qz patris eſt im/ pendere filio nutrimentum.z viri eſt vxori ſe ꝓdonare.et principis eſt ſubdito ſecuritatem tribuere.Sz in alijs cū ſint minores nō hñt ſe ſm modū p̄dictum ad iſtas tales operationes.ſed eoz eſt iſtis impēdere beneficiū z honores

UVA. BHSC. IyR_098_1

nō tamē eūdem honorem.q̄ honorare ꝑsonam non est aliud q̄ magnificare eam vel seip̄m respectu eius qui fica re ꝓpter qō ꝑm aliū modū excellentie ⁊ magnificētie ꝑsone detetur ei honor.patris aūt magnificētia sup filium est in potestate benefaciendi.sed viri sup vxorem est in respectu regendi.Impartis aūt sup impartī est in potētia dñandi Oportet ergo q̄ he opatōes sint diuerse.

Dubitatur primo.

Vtrū amicicia diuersificet ꝑm diuersitatem cōicationuz quēadmodū ⁊ amicicia.Rūdet textus q̄ sic.q̄ non eadē sunt iusta inter patres ⁊ filios ⁊ fratres ad inuicem.⁊ sil'r aliud est iustum inter coetaneos ⁊ nutritos.⁊ inter ciues q̄sibi aliqua mutuo tanq̄ debita exhibent.⁊ eadem ratio est in alijs amicis.⁊ ita ꝓz q̄ altera iusta sunt inter singu los ꝑdictorū.Q̄ aūt iusticia diuersificet ꝑm dñam ami/ cicie ostēdit ꝓbs q̄ iusticia ⁊ iniusticia accipiūt augmen/ tū ex hoc q̄ sunt ad magis amicos.q̄ sc̄z benefacere ami co est iustius ⁊ eidē nature est iniusti⁹.sic q̄ aliquis ꝑ fur/ tum aut ꝑ raptum ꝑuat hominem pecunijs sibi familia rem est durius ⁊ iniustius q̄ ꝑuaret aues.Et similiter si subtraheret auxilium fratri q̄ si subtraheret extraneo. et si percutiat patrem q̄ si percutiat quemcunq̄ alium. Q̄ aūt simul augetur iusticia et iustum procedit ex hoc q̄ in eisdem existunt.⁊ vt patet pertinent ad equali tatem quandam communicationis

Secundū dubium.vtrū oēs ꝯmunicatōes ad poli ticā cōicatōem reducant.Rūdet textus q̄ sic.circa qō ꝑ mo ostendit q̄ omnes communicationes habent similitudi nem cum politica.quia videmus q̄ omnes ꝯueniunt in aliquo vtili in hoc q̄ acquirunt aliquid eoz̄ que sunt vi/ ta vite.sed hoc habet etiam politica communicatio. ḡa ꝓpter vtilitatem videntur ciues conuenisse a principio et in hoc perseuerant.quod patet ex duobus. Primo ḡa legislatores maxime ad hoc videntur intendere vt pro/ curent vtilitatem ꝯmunem.Secundo quia homines di cunt hoc esse iustum in ciuitatibus quod communiter ci/ uibus confert.Tunc ad propositum quia omnes com/ municationes ꝓter politicam intendunt aliquod par/ ticulare conferens.puta nauigantes intendunt acquire/ re pecuniam si sint mercatores vel aliquid huiusmodi. si cut ciuitatem aliquam si sint bellatores vel illud ꝓpter quod est bellum siue sit pecunia vel sola victoria.siue do/ minium alicuius ciuitatis.Et sic etiam illi qui sunt vni us vbis vel plebis ad aliquod bonum particulare con/ ueniunt. Sil'r communicatōes que fiunt ꝓpter delec/ tationes fiunt ꝓpter particulare aliquod.sicut ꝯoreā tium.i.eoz̄ q̄ simul cantāt in chozo chorea vel eranista rum.i.illoz̄ q̄ vtūtur sonis eoz̄ instrumentoz̄.pu/ ta tubis vel simbalis ⁊ huiusmodi ꝯmunicatōes ꝯsue/ uerunt fieri causa sacrificij vt ibi delectabil'r detinerentur et causa ꝯuiuij ⁊ nuptiarum.vt vir ⁊ vxoz magis se amēt cum in tanta iocunditate ꝯueniant.Patet igitur ex dic/ tis q̄ omnes communicationes sub politica ꝯtinentur. quia omnes intendunt particulare bonum.Politica au tem non intendit bonum ꝓsens tm̄.sed etiam quod est vtile per totam vitam.Et hoc specialiter ostendit ꝓbs circa ꝯmunicationem delectationū ⁊ maxime de sacrifi/ cijs de quibus minus videtur q̄ illi qui faciunt sacrificiū intendunt honorem attribuere deo ⁊ sibijpsis acquirere requiem cum aliqua delectatione quod videtur ad vti/ litatem vite. Vnde apud antiquos post collectionem fructuum fiebant sacrifica et congregationes hominum puta ad soluendum primicias hoc erat tempus aptū ad hoc q̄ homines vacarent.tum vt quiescerent a precedēn/ tibus laboribus.tum quia suppetebat eis copia victua/ lium.⁊ sic patet q̄ omnia subduntur ordinationi politice quasi pertinentia ad vtilitatem vite. Ex quibus omni/ bus inducit philosophus communicationem intentam videlicet q̄ omnes communicationes continentur sub po litica sicut quedam pars eius inquantum illa ordinatur ad quedam particularia cōmoda.politica autez ad com/ munem vtilitatem Et quia amicicie communiter se ha/ bent ad tales cōmunicationes .sequitur q̄ amiciciarum distinctio attenditur ꝑm politicā

Ad rationes

Ante oppositum dicitur.q̄ amicicia inter quoscunq̄ fuerit si sit virtuosa fit in eis ratione similitudinis in moribus.scilicet amicicia in patre et filio inquantum exigit diuersas operationes.et inquantum hec dicitur paterna.et illa filialis non fit ra/ tione similitudinis formalis.nec exigit equalitatem .sed ꝑm proportionem dignitatum ratione debite proportio/ nis.et hoc sufficit.

Ad secundam dicitur q̄ licet patrem filius non vocet amicum.nec econtra.ymmo nominibus sibi debitis ꝑm proportionem adinuicem.tamen filius confitetur ama re patrem et econtra.et hoc sufficit

Ad terciam dicitur.q̄ si nomen amicicie capiatur pro prie non reperit ipsa nisi inter pares.sed si amiciciam capi amus quantum ad manifestam amationem et redama/ tionem beniuolam et benificam ꝑm q̄ ratio iubet et per/ mittit ita bene inuenitur inter dominum et subditum et patrem et filium

Omnes autem hee sub politica consueue/ runt esse non enim presens conferens politica appetit.sed in omnem viam et sacrificia facien tes.et ita circa has congregationes honorez q̄ tribuentes dijs et sibijpsis requiem acqui/ rentes cum delectatione. Antiqua enim sacri/ ficia et congregationes videntur fieri post fru ctuum collectiones.puta primicie maxime cū in his vacabāt temporibus. Omnes aūt vbi q̄ cōmunicationes videntur particule politi/ ce esse. consequenter autem tales amicicie ta/ libus cōmunicationib⁹.Politice aūt sunt spe/ cies tres equales aūt⁊ trāsgressiones puta cor ruptiones ba⁊ sunt autem politice quidem re gnum et aristocracia. tercia autem quea pre/ cijs quā timocratiā dicere ꝯueniens videt po liticum aūt consueuerūt ipsam plures vocare

UVA. BHSC. IyR_098_1

Harum autem optima quidem regum. pessima autem timocracia. Transgressio autem regni quidem tyrannis. ambe enim monarchie. Differunt autem plurimuz tyrannus quidem enim sibipsi conferens intendit. rex autem qō subditorum. Non enim est rex qui non per se sufficiens et omnibus bonis superexcellens talis autem nullo indiget. Utilia igitur sibip si quidem non vtiqz intendet. subditis autem qui enim non talis erit. clerotes vtiqz quidem erit magis q̄z rex tyrannis autem ex contrarietate huic sibi enim bonum persequitur et manifestus in hac quoniam pessima. z pessimum autem contrarium optimo. transgreditur autem ex regno in tyrannidez. prauitas enim monarchie tyrannis malus autem rex tyrannus sit. Ex aristocracia autem in oligarchiam malicia principum qui tribuunt que ciuitatis preter dignitatem et oīa vel plurima bonorum sibipsis et principatus semper eisdem deplurimo facientes ditari pauci ergo principantur et mali pro bijs qui maxime epyeikes. Ex timocracia autem vtiqz in democraciam. Conterminales enim sunt he. Multitudinis enim vult et timocracia esse et equales omnes qui inhonoratione minimum enim precio autem malum est democracia in paruuz enim transgreditur politice speciem. Transmutant quidem igitur maxime sic politice. Manifestum enim sit et faciliter transgrediuntur. Similitudines autem ipsaruz et velut accipiat exemplum aliquis vtiqz et in domibus. Patris quidem enim ad filios communicatio regni habet figuram. filiorum enim patri est cura. hinc autem z Homerus iouem patrem appellat. paternus enim principatus vult regnū esse. In persis autem qui patris tyrannicus vtuntur enim vt seruis filijs tyrannicus autem et qui domini ad seruos. Domini enim conferens in ipso operatur. et hic quidem igitur rectus videtur persicus autez peccat. Differentium enim principatus differentes Viri autem et vxoris aristocraticus videtur fm dignitatem enim vir habet et circa hec que oportet virum. quecunqz autem vxori congruunt illi reddet. Omnium autem dominans vir in oligarciam transponitur preter dignitatez eī ipsuz facit z non q̄ melius. Quandoqz autem principantur vxores heredes existentes nō ita qz fiunt fm virtutem principatus. sed propter diuitias et potentiam quemadmodum in oligarchijs. Timocraticus autem videtur qui fratrum equales enim. tamen inquantum etatibus differunt propter quod si multum etatibus non adhuc fraterna amicicia fit. Democracia autem, maxime quidem in bijs que sine dominatione habitationum hic enim omnes ex equali z in q̄bus debilis qui principat z vnicuiqz potestas.

Queritur decimotercio

Utrum fm tres species politice distinguende sint tres species amicicie inter personas inequales. Arguitur primo q̄ non. quia in qualiber specie politice est habitudo principantis ad subditum. sed inter tales est dissimilitudo. igitur. Arguitur secundo. inter dominum z seruū non est amicicia. vt dr philosophus. sed principans se habet ad subditum sicut dominus ad seruum. igitur inter eos non est amicicia Arguit tercio. īm tres sunt species politice. sed multo plures sunt species amicicie. vt patris ad filium. viri ad vxorem. fratrum ꝯgnatorum z cōsanguineorum ad inuicem. igitur.

In oppositum est philosophus qui postq̄z ostendit q̄ species amicicie reducuntur ad politicam communicationem. Consequenter distinguit fm distinctionem politice communicationis. Et primo distinguit politicas cōmunicationes ab inuicem. de quo in presenti questione. 2c. Secūdo distingit fm eas spēs amiciciarū de q̄ in questione sequenti. Et adhuc distinguit primo spēs politice ꝯmunicatōis de quo in p̄mo articulo. secūdo ad earum

UVA. BHSC. IyR_098_1

similitudinē assignat spēs cōicationis yconomice de quo in scdo. Circa primū est Notandū scdo q tres st spēs cōicationis politice t totidem corruptōis siue trāsgressionis earū Spēs cōicationis politice sunt regnū qđ est ꝓncipatus vnius Aristocrasia que est ptās plurīū optimoꝝ eo q hmōi ciuilitas p virtuosos gubernat. Et tercia dicitur thymocrasia a pcijs nā thymos pciū dr. qz in hac policia prima dātur paupibus et dāna inferunt diuitib et nō ꝓueniunt ad publicas cōgregatōes Et hāc ꝓsueuerunt cōi nomine vocare policiā. eo q est cōis t diuitib et paupibus. t dicit inter eas optima et regnū et minus bona thymocrasia. media aūt aristocrasia Corruptio autē regni siue trāsgressio vocatur tyrannis quod manifestat phs. qz in genere conueniunt. nā ambe sunt monarchie et principatus vnius. tñ differunt multipliciter vt dr textus Ex quo ptz q sunt contraria. qz contraria plurimum distant in eodem gñe quā differentiam manifestat. dicens q tyrannus in suo regimine intendit vtile sibīpse rex vero subditis. quod probat. qz non potest dici vere rex q nō est per se sufficiens ad regendum. vt scz sit excellens in oībus bonis anime et corporis et exteriorū rerum. vt sit dignus t potens ad regendum. Cum autem talis sit nō indiget aliquo. Et ideo non intendit suam voluntatez qđ ptinet indigētibus. sed hoc q bene faciat subditis quod est supabundantia. ille em qui non est excellentior in oībus bonis potest dici celotes quasi forte assumptꝰ ad principandū cū rex. sed tyrānus se hz per contrariū ad regem qz querit bonum sibi Ex quo ptz q ista corruptio ē pessima et pessimū est contrarium optimo. Transgressio em alicuius ex regno in tyrānidem nihil aliud est q̄ priuitas monarchie. et rex q̄ sic malus est dr tyrānus. vt dicit textus. t sic tyrannis est pessima Transgressio autez aristocrasie vocatur obliarcha que est principatus paucorum t hoc ꝓpter malicīā eoꝝ. qz bona cōitatis nō distribuunt fm dignitatē. sed omia vel plura sibīpis vsurpant et ꝓpter principatū eisdem conferunt. t maxime intendūt vt ipi et eorū ditentur amici. Et ex hoc contingit q loco maxime virtuosoꝝ que psunt aristocrasie principant pauci et mali. Corruptio siue transgressio thymocrasie est in democrasiā que est ptās ppli ambe aūt policie sunt conciuiles. i. vicine. Assimilant em in duobus. Primo quia thymocrasia etiā que est preciosū et principatus multitudinis sicut et democrasia. Scdo qz vtraq hoīes in honoribus constituti sunt equales Differūt aūt. qz thymocrasia intendit cōiter bonū pauperū et diuitū. vñ minima puersitas est thymocrasie. puer em recedit a thymocrasia que est recte politice spēs Tunc sit

Conclusio prima

tīm sunt tres species cōmunicationis politice. et tres corruptiones siue transgressiones. qz in omni policia dicitur principans q̄ dirigit cōitatē ad bonū cōmune vl igitur est vnus tīm et talis policia vocatur regnum vel sunt plures et hoc dupliciter vel sunt virtuosi valde. et talis policia vocatur aristocrasia vel non sunt excellentes in virtute sed populares. et talis vocatur thymocrasia. naz populares volunt regnum vt percipiant precia debita regentibus. Secunda pars patet quia quedam est corruptio policie quando principes intendunt bonum proprīū t nō cōmune t hec vocat tyrānis. vnde qz princeps monarcha influit omibus eoꝝ ordinant ad alia habens ꝓstituere oēm particulare ꝓncipatū. vt duces comites ꝓpositos t iudices. ideo corruptus corrūpit totā policiā oīa trahēs ad ꝓprīū bonū. Alia est corruptio ex aristocrasia in obliarchiā fm quā pauci ꝓncipant. Et istis sibi et suis appropriant cōia t de facili ditant. et hec est minus praua tyrannide. Tercia corruptio est ex thymocrasia in democrasiā. Ibi in thymocrasia oēs volunt eq̄liter ptici pare honorē. vñ in democrasia solū intendit bona paperū. vñ nitūtur trahere bona a diuitib. Et quo ad secūdū deficit a vera pollicia

Conclusio secūda fm spēs cōicatiōis politice distinguende sunt spēs amicicie. Probat qz vbicunq reperit iusticia t iiusticia ibi repitur amicicia t inamicicia. sed in omni cōicatōe pollitica reperit iusticia t iniusticia. ergo. Et ideo in puerbio solet dici q oīs amicicia est in cōicatione siue in victu. t hec de primo. Quantū ad secūdum

Dubitatur primo

De diuisione cōicationū yconomicarū. Rādetur q phs eas distinguit fm p̄dictarū similitudines dicens. q similitudo predictarū policiarū potest accipi in rebus domesticis. et primo ostendit quid in his correspondeat regno et tyrannidi. Et primo de regno dicens q cōicatio(q̄ est inter patrē t filios)habet similitudinē regni. qz pater hz curam filioꝝ. sicut rex subditoꝝ. t inde est q homerꝰ appellauit iouem patrē ꝓpter regiā potestatez. principatus autē patris in domo est quasi quoddam regimen. Sed tyrānis in domib correspondet hoc q patres filijs vtūtur sicut seruis. vt dicit textus. apud vt personas se habent patres ad filios. Alius autē modus eius fm quem vtūtur dñi seruis intendēdo ad sui ipsoꝝ vtilitatem. Et differūt isti duo modi. qz scds est rectus t pmꝰ puersus oportet em q diuersis aliquis diuersimode ꝓncipetur. t ideo peruersuz est q aliquis principaf liberis sicut seruis Aristocrasie aūt in domib correspondet principatus q̄ vir t vxor dñant in domo. hic em vocaf ꝓncipatus aristocraticus. qz vir habet dominiū t circa ea curā que sibi ptinent fm eius dignitatez t dimittit vxori ptinentia ad eam. Sed opposito obliarchie ponit textus duos correspondentes. Vnus est qñ vir vult omnia disponere et nullius rei curam dimittit vxori. hoc em nō est fm dignitatem nec fm q melius est. Alius modus est quādo vxores totaliter ꝓncipantur eo q ipse sunt heredes. et iste principatus non fit fm virtutem. Thymocrasie vero in domo correspondet principatus quo fratres dominantur. talis em ꝓncipatus est thymocraticus. eo q fratres sunt equales. nisi inquātum differūt fm etatem t q̄uis multum differant non videtur fieri fraterna amicicia. sz quasi paterna. Eius autem oppositi scz democrasie quedam similitudo est in habitationibus que non habent domum. sicut sunt socij cōmorantes in hospicio. ibi em omnes sunt equales. t si aliquis principetur habet debilem ꝓncipatum sicut qui pfigitur ad expensas faciendas. et vnusquisq fortiorū habet potestatē in domo q̄si equali t ꝓncipes parum possunt.

Secūdo dubitatur vtruz principatus t subiectio sint de lege nature. t videtur q nō. qz natura equaliter omnes liberos facit. Oppositum dicit arestoreles. Respondetur ad dubium q sic. Patz quia ratio dominatur sensualitati. et ipse sensus natus est audire rationem. t ideo

UVA. BHSC. IyR_098_1

hoīes intellectu et rōne vigētes naturaliter sunt aliorum dñi et rectores eorꝫ. scꝫ qui sunt duri intellectus. ⁊ tales naturaliter aliorum sunt serui. licet tamen dominium et subiectio sint de iure naturali. modus tñ sic vel sic; domi nādi est de iure politico ⁊ ciuili. ⁊ tm̄ de secundo.

Ad rationes añ oppoᵐ q̄stionis. Ad primaꝫ dr. ꝙ in talib⁹ est aliqua similitudo licet non sit simpliciter similitudo: et iō inter eos non est amicicia Ad scdam dr ꝙ principans non habet se ad subditū sicut dñs ad seruuꝫ. qꝛ intendit bonū subditi. dñs aūt non intendit bonum serui. sed pro priū Ad terciam dicitur ꝙ ille amicicie reducuntur ad tres principales. et hoc sufficit.

Scdm aūt vnamquamqꝫ vrbanitatem ami/cicia videt̄ inq̄ꝫtum est iustuꝫ. Regi q̄dem ad subiectos in supabundātia beneficij. benefa/cit em̄ subditis siq̄dem bonus ens curā habet ipsorum. vt bene operētur quemadmodū pa/stor ouiū. vnde ⁊ homer⁹ agamennōa pastorē populorum dixit. Talis autem ⁊ paterna Dif fert autem magnitudine beneficiorum causa enim essendi quod putatur maximum existi/mari. maximi esse et nutrimenti et discipline. sed ⁊ progenitoribus hec attribuuntur Et na tura enim principatiuum. pater filiorum ⁊ pro genitores nepotum et rex subditorꝫ. In super excessu autem amicicie. hec propter qd ⁊ ho/norant̄ parentes. ⁊ iustū in his vtiqꝫ nō idem sed ꝑm dignitatem. sic enim vtiqꝫ ⁊ amicicia: Sed ⁊ viri ad vxorē eadē amicicia ⁊ in aristo crasia ꝑm virtutem. ⁊ meliori plus bonū. ⁊ cō gruens vnicuiqꝫ. sic autem ⁊ iustū. Quod au/tem fratrum et ayrclꝛe assimilatur equales em̄ et coetanei. tales autez vnius discipline ⁊ vni us moris. vt in multum assimilatur vtiqꝫ huic et que ꝑm timocrasiaꝫ. equales enim ciues vo lunt et epieylꝛes esse. In parte itaqꝫ principa/ri. et ex equali sic vtiqꝫ ⁊ amicicia. In transgres sionibus autem quemadmodum et iustum et paruum est sic et amicicia est. Et in pessima in tyrannide nihil aut paruum amicicie In qui/bus enim nihil commune est imperanti ⁊ im/perato. neqꝫ amicicia. neqꝫ em̄ iustum sed vult artifici ad organum. ⁊ anime ad corpus. ⁊ do mino ad seruum. Iuuatur q̄dem enim hec ab vtentibus ad vtilitatem. amicicia autem non est ad inanimata. neqꝫ iustuꝫ. sed neqꝫ ad equū vel bouē neqꝫ ad seruū ꝑm ꝙ seruus. nihil em̄ ꝯmune est. seruus enim animatum organum organum autem inanimatus seruus. Scdm ꝙ quidem igitur seruus non est amicicia ad ip sum sed ꝑm ꝙ homo. videtur em̄ quidā esse iu stum omni homini ad omnem potentem. com municare lege ⁊ compositiōe et amicicia vtiqꝫ ꝑm q̄ꝫtum homo. In paruum vtiqꝫ et in tyran nidib⁹ amicicie et iustum Que autem in demo cracijs in plurimum. multa enim cōmunia eq̄ libus existentibus

Queritur decimo quar-to vtrū amicicia ad subditos sit magis in superhabūdā tia beneficij Arguitur ꝙ non. qꝛ medium pertinet ad virtutem. superhabūdantia autem ⁊ defectus ad vicia. sed amicicia regis ad subditos debet esse ꝑm virtutem. quia vt dicitur secundo pollitice. princeps debet habere virtutem moralem. ergo amicicia regis ad subditos nō est in superhabundantia beneficij qui non est maxime be/neficiatus. sed amor regis ad subditos non est huiusmo di. ergo ⁊c̄. Minor patet. quia reges plus iniustificant in subditos nouos vsus imponentes q̄ꝫ subditi in princi/pem. Item amor patris ad filium est plus benefactiuus cum filius recipiat a patre nutrimentum ⁊ disciplinam. hoc non recipit subditus a rege. Item amor subditorum ad regem est maior q̄ꝫ econtra. quia rex a subditis recipit honorem ⁊ reuerenriam. sed honor est maximum bonū quod possumus impendere homini. ergo ⁊c̄. Secun/do sic. ad quem spectat magis amare ad eū pertinet ma gis benefacere. cum benefacere ⁊ beneuelle sint de ratione amicicie. sed ad regem non spectat magis amare q̄ꝫ ecō/tra. quia vt dicit philosoph⁹ auariciā in amicicijs opor/tet fieri. igitur ⁊c̄. Item amor cum sit actus appetitus cō uenit nobis propter indigentiam. ergo indigentes ma/gis debent amare. sed subditi. sunt magis indigentes re ge. ergo ⁊c̄.

In oppositum est philosophus qui postq̄ꝫ distinxit di uersas spēs pollitice ⁊ yconomice ꝯmunicationis. conse quenter distinguit species amicicie ꝑm predicta dicens. ꝙ ꝑm vnamquāqꝫ vrbanitatem ⁊ politice ordinem est q̄ dam species amicicie accipienda. eo ꝙ in vnaquaqꝫ po/licia est aliquod iustum. sed amicicia ⁊ iusticia quodam/modo circa idē sunt. igitur. Notandū secūdo ꝙ inter regē ⁊ subditos est amicicia supꝫhabūdātie bñficij sicut ē

UVA. BHSC. IyR_098_1

amicicia beneficiātis ad beneficiatū qđ oñdit textus: ꝯa ad regē ptinet bñfacere subditis. si em̄ sit bonus habeꝫ curā subditorū vt bñ operē. naꝫ intendit subditos facere virtuosos. ĩo notatur pastor. qz diligit subditos sicut pastor oues ꝓpter qđ homerus augmētatorē regez noiauit pastorē ꝓpor. Et vt ōt textus. amicicia paterna filis est regali. differūt tm̄ fm̄ magnitudinē bñficiorū. nam ꝙuis regis bñficiū sit maximū inquantū respicit tantā multitudinē. tm̄ ꝙ comparionē ad vnā ꝑsonam bñficium patris ē maius. qz pater est filio causatiuus magnoꝝ bonorū Primo em̄ generando est sibi causa essendi. qđ reputatur esse maximū. Secundo educando est sibi causa nutrimenti. Tercio instruendo est sibi causa disciplīe. Et hec tria non solum attribuunt patrib⁹ respectu filiorū. sed etiam ꝓgenitoribus. i. auis et ꝓauis. respectu nepotum ꝛ ꝓnepotum Oꝫ aūt amicicia paterna sit talis sicut ꝛ regalis ꝓbat ꝓ⁹ qz naturaliter pater principatur filijs. ꝛ progenitores nepotibus sicut et rex subditis. et ideo filij sunt in potestate patris. nepotes in potestate aui. sicut subditi in potestate regis Et deinde dicit ꝓ⁹ q ̄ iste amicicie cō ueniunt in duobus Primo qz omnes cōsistunt quodā modo in excessū vnius ad aliū. de ea q ̄ est in rege ꝛ subditis hoc est manifestū. et hoc solū manifestat circa patres ꝛ filios: qz patres honorant a filijs. g ̄ ꝓ esse ꝰuexcedens. tenet cōsequentia. qz honor debetur ꝰuexcellenti. vt in ꝓmo dictū est Et idem dicendū est circa ꝓgenitores. Secundo cōueniunt iste amicicie in hoc q ̄ hmōi amicijs nō est idem iustum ex vtraꝫ ꝑte. vt si rex faciat subdito qđ subditus regi vel pater filio quod filius patre. sed attenditur vtrobiꝫ iustum vt vteꝫ faciat alteri. quod dignū est fit amicicia inter eos vt vnus alterum amet fm̄ q ̄ dignum est Tunc sit

Conclusio prima

Tantū tres sunt species amicicie que est inter personas equales. ꝓbatur. qz tales distinguunt fm̄ species communicationis policie vt patuit in ꝓsenti questione. igit. Unde prima amicicia est inter regez et subditos de qua dictū est in notabili Secunda aūt species sumit fm̄ communicationē aristocraticaz. ꝛ huic assimilat amicicia viri ad vxorē. qz in amicicia fm̄ cōicationem aristocraticā ꝑficiuntur aliqui fm̄ virtutem ꝑfectam ꝛ ꝓpter eam iuuātur Et qz illi qui ꝑficiunt sunt meliores. ĩo attribuitur eis plus de bono inquantū. s. alijs ꝓferuntur. vnicuiqꝫ tū attribuitur illud quod ei conuenit Virtuosi em̄ in dignitatibus constituti non subtrahunt subditis bonum qđ eis congruit Et per hunc etiam modum saluatur iusticia ꝛ amicicia in aristocrasia. et ita etiam est in amicicia viri. et vxoris. nam vir quāuis est perfectior vxore nō tamē spernit ea que sunt vxoris. Tercia species sumitur fm̄ communicationem thymocraticam hoc est fratrum et coetaneorum adinuicem. sed fratres et coetanij sunt equales. et videntur esse vnius disciplīe et vnius moris vt in pluribus eo q ̄ mores consequuntur consuetudinem vite. Et quo patet q ̄ tali amicicie assimilatur amicicia vite q ̄ est fm̄ thymocraciam in qua ciues qui principātur sunt epitres id est virtuosi. Et ideo iustum est vt in parte ꝓ n cipentur. ita scilicet vt vnus non habeat totum principatum sed partem. ita q ̄ in principatu equenē. et sic etiā amicicia est inter eos. Et hoc etiam seruatur in amicicia fratrum coetaneorum ꝛ simul connutritorum. Cōclusio secūda ꝛ respōsiua. amicicia regis ad subditos est in sū phabūdantia ꝛ beneficij. Probaē rōne phi posita in principio secūdi notabilis. Secūdo ꝓbatur. qz amici est ꝛ bene velle ꝛ bene facere amico si ̄ pt. ergo in quo potentia bñfaciendi amico suphabūdat in illo suphabūdat ꝛ benefacere. sed in velle est suphabūdātia diuitiaꝝ. ergo ciuilis potestas suphabūdat in potentia ꝛ benefaciendi. Tercio ꝓbaē magis virtuosi est magis bñfacere. cū virtus sit potētia bñfactiua magnoꝝ. vt habeē ꝓmo rethorice. sed rex debz esse virtuosior subditis. g ̄ debet suphabūdare bñficijs ꝛ ꝓ ꝙsequēs amor regis ad subditos debet esse in suphabūdantia. ꝛ hec de ꝓmo. Quātū ad secūdū.

Dubitatur primo

Qualiter fit amicicia fm̄ politicas comparationes. Respondet textus q ̄ sicut in talibus policijs est parum de iusticia ita est parum de amicicia. que est quodammodo circa idem cum iusticia. sed vt dicit textus. minimum de amicicia est in pessima policiarum corruptarum. scilz in tyrannide in qua aut nihil aut modicum est de amicicia quod ꝓbat ꝓ⁹ qz in cōicatiōe ꝙsistit. nam si inter imperantem ꝛ imperatū nihil esset ꝓmune bonū. puta cum imperans intendit suū ꝓprium bonum. inter eos non esset amicicia. sicut neq ̄ iusticia esset inter eos. inq ̄tum imperans vsurpat sibi totū bonū qđ debeē imperato. sed hoc accidit in tyrānide. qz tyrānus nō intendit bonū ꝓmune sed ꝓprium. et ita se habz ad subditos sicut artifex ad instrumentū ꝛ anima ad corpus ꝛ dñs ad seruū. vtitur em̄ ipsis subditis vt seruis. hec em̄ tria iuuātur ab his q ̄ vtūtur eis inq ̄tum mouentur ab eis. scz serui a dño. corpus ab aia. ꝛ instrumentum ab artifice. non tamen est amicicia vtendū ad ea quib⁹ vtuntur. qz ꝙuis in aliquo ꝑfint eis. non tamen in hoc intendūt bonum eorū. nisi fm̄ q ̄ refertur ad ꝓprium bonum. Et hoc patet ꝓcipue de artifice in comparatione ad instrumenta inanimata. ad que non est amicicia neq ̄ iusticia. qz non ꝓmunicant in operatiōe humane vite. et similiter nō est amicicia. qz ad equū vel bouem non est amicicia. ꝛ ita etiā nō est amicicia domini ad seruū inq ̄tum est seruus. qz nō habet aliqđ cōmune. sed totū bonū serui est domini. sicut totū bonū instrumenti est artificis. seruus em̄ est quasi instrumentuz inanimatū. sicut econuerso instrumentum est quasi seruus inanimatus. Et sic ꝑ ꝙ in policia est minima amicicia. ideo videndum est in qua ipsarum sit plus de amicicia. Circa qđ dicit textus q ̄ in democracia est plus de amicicia ꝙ ̄ in alijs policijs corruptis. quia in ea (qui ꝓ n cipant in multis) intendūt ꝓmune bonū. inq ̄tum volūt equare populares insignibus intendentes ꝓncipaliter ad bonuz populariū Obligatio autem medio mō se habet. quia neq ̄ intendit ad bonum multitudinis sicut democracia. neq ̄ ad bonum vnius tm̄. sicut tyrannis. sed ad bonum paucorum.

Dubitatur secūdo vtrū inter dñm ꝛ seruum non sit amicicia. Videtur q ̄ nō. quia dicitur in principio huius q ̄ omniū hominū est amicicia. Respondetur q ̄ inq ̄tum dominus et seruus in aliquo pacto et promisso conueniunt non est amicicia inter eos. sed inquantum seruus est homo potest inter eos esse amicicia Et patet de tyranni de in qua principes vtuntur subditis vt seruis q ̄ paruz est de amicicia et iusticia

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur q̄ in virtute non est medium rei sed rationis. modo licet rex inter ceteros habūdat beneficijs. tamē ipse si sit virtuosus tenet semper medium rōnis solum faciens quod oportet Ad secūdam dicitur primo q̄ nunq̄ rex iniusticat sed nominati reges qui realiter sunt tyranni multas faciunt iniusticias in subditis. in hoc eī differunt rex z tyrannus. Secūdo dicit q̄ licet amore naturali pater plus diligat filios q̄ rex subditos. tamen amore virtuoso et morali rex magis amat subditos q̄ pater filios. quia ad meliorem magis spectat amare tali amore Ad terciaz dicitur q̄ amare amore amicicie magis z vniuersaliter spectat ad superiorem q̄ ad suos subditos. licet amore concupiscentie oppositum cōtingat. sed quia amor amicicie est maior q̄ concupiscentie. ideo simpliciter amor regis est maior subditorum. nam subditi amant vt beneficientur inde inferiores magis obligantur ad amandum superiores q̄ econtra. et hoc in vera policia. in qua superiores intendunt cōmune bonum. Et per idem soluitur alia ratio

A cōmunicatione quidem igitur omnis amicicia est quēadmodum dictum est. Diuidet aūt vtiq̄ aliquis cognatam z etayricam. Politice autem z que contribulium z que cōnauigantium z quecūq̄ tales ꝯmunicatiuis assimilantur magis. quasi enim fm ꝓfessionem quandam videntur esse. In has autem ordinabit vtiq̄ aliquis et peregrinam Sed z cognata videtur multifaria eē et dependere omnis ex paterna. Parentes quidem eī diligunt filios vt suūpsorum aliquid existentes filij autem parentes vt ab illis aliquid existentes. Magis autem sciūt parentes qui ex ipsis q̄ geniti quoniā ex his. Et magis quo approximatur quod a quo genito q̄ factum faciens. Quod eī ex ipso propinquum ei a quo puta dens vel capillus vel quodcūq̄ habenti illi autem nihil. quod a quo vel minus. Sed z multitudine temporis. hi quidem enim cōfestim natos diligunt. hi autem procedētes temporibus parentes intellectum vel sensum accipientes. Ex his autem manifestum propter que amant magis matres. Parentes quidem filios diligūt vt seipsos. qui enim ex ipsis velint alteri ipsi inseparati. filij autez parentes vt ab illis nati. Fratres aūt adinuicem in eisdem nasci. ad illa eī idemptitas ad inuicem idem facit. z propter quod aiunt idem sanguinem z radicem et talia sunt autem idem aliqualiter z in diuersis. Magnum autem ad amicicia z ꝯnutritum z quod fm etatem. coetaneus eī coetaneum z qui vnius moris etayri ꝓpter qō z fraterna etayrike assimilat. Nepotes autem et reliqui cognati ex his quo approximant In ab eisdem eī esse. fiunt autem hij quidem ꝓximiores. hi autem magis alieni in ꝓpe vel lōge producere esse. Est autez ad parentes quidem amicicia filijs z hominib ad deos vt ad bonum z superexcellens. bene eī fecerunt maxime essendi eī et nutriendi. causse autē natis eius qō est disciplinari. Habet eī z delectabile z vtile. talis amicicia magis alienoz q̄to et cōmunior vita ipsis est. Sunt autem z in fraterna que quidem z in etayrika z magis in his qui epeykes z totaliter similib q̄to ꝓximiores. et ex natiuitate existentes diligūt ad inuicem. z vt magis vnius moris ꝙ ex eisdem et cōnutriti z disciplinati. similiter z fm tēpus probatio plurima z firmissima. Analogū autē et in reliquis cognatoz amicabilia

Queritur decimoquinto vtrū parentes magis diligāt filios q̄ econtra z inter parentes matres magis q̄ patres Arguitur contra primum. qui magis recipit magis tenetur amare. sed filius magis recipit a parentibus q̄ econtra. igitur ꝛc.

Secūdo arguit ꝓtra secundum. pater est principium actiuum a quo descendit virtus formaliya. mater vero est quasi principium passiuum. ergo patres magis diligunt filios q̄ matres. Tercio sic. amor patris constātior est amore matris. quia vir est constantior muliere. ergo pater magis diligit filios q̄ mater

In oppositū est philosophus qui postq̄ distinxit species amicicie fm species politice z yconomice communicationis. Consequenter subdiuidit predictas species amiciciarum supponens principium distinctarum amiciciarum. scilicet q̄ omnis amicicia in communicatione consistit. deinde distinguit fm communicationem species amicicie de quibus minus videtur dicens q̄ fm diuersitatem communicationis potest aliquis distinguere

UVA. BHSC. IyR_098_1

ab inuicem et ab alijs amicicias cognatam. id est que est inter consanguineos et etharicam. id est inter connutri/tos. Cognati eñ communicant in origine. etheri autem in nutritione Sed vt dicit textus q alie amicicie habent aliam similitudinē cōmunicationis ꝑ cognata et etheri ca. vt sunt amicicie politice. id est que sunt inter conciues et amicicie contribulium id est homines eiusdem tribus Amicicie connauigantium id est inter eos qui simul na/uigant. et quecunq alie tales puta commilitantium vel constudentium Jn istis eñ amicicijs manifeste apparet q ratio amicicie est communicatio inter quas etiam po/test ordinari amicicia peregrinantium. sed amicicia cog/nata et etharica non est ad presens et permanens in quo communicatur. et ideo magis latet. Ostēdendo autem quomodo se habeat amicicia paterna ad alias consang/uineos dicit philosophus q licet sit multipharia propter diuersos gradus consanguineorum. tamen omnis talis dependet ex paterna sicut ex principio. Qꝫ autem paren tes diligunt filios. ostendit pbus esse rationabile. eo q fi/lij sunt aliquid parentum. nam ex semine parentum filij procreantur. Et ideo filius est quodammodo pars pa/tris ab eo separata. propter quod hec amicicia propinquissi ma est delectationi qua quis amat seipsum. a qua omis amicicia deriuatur. Et ideo amicicia paterna rationabi liter ponitur esse principium. filij autem diligunt parētes inquantum habent esse a b eis. sicut partes separate dili gunt totum a quo sepantur. Notandum secundo q duplex est amor. scz naturalis siue animalis qui fundatur in appetitu sensuum mediante cognitōne sensitiua. siue in appetitu naturali siue in cognitione. Et vocatur natura lis. quia non fundatur in libertate. sed insequitur naturā et est amor cuiusdam concupiscētie. Alius est amor gra tuitus amicicie siue rationalis virtuosus vel honestus. et iste procedit a ratione sm virtutem. vnde amor parentū ad filios z filiorum ad inuicem. et vniuersaliter consan/guineorum est naturalis. quia sicut a natura vnumquod q diligit se. ita amor fundatus in dilectione sui est natu/ralis. talis autem est amor parentum ad filios inquan/tum sunt aliquid parentum. Et ex quo patet q amor pa/rentum ad filios est secundus in genere amoris natura/lis. Filij autem amant parentes inquantum sunt ali/quid ipsorum parentum. ideo filij amantes se amant pa rentes qui est tercius gradus. Quartus vero amor est consanguineorum ad inuicem. Nam ꝓsanguineus amā do seipsum amat parentes. et amando parentes amat ea que sunt parentum. et per consequens amat suum consanguineum. Et ex quo patet q sm q maior vel mi/nor est distantia a radice consanguinitatis sm hoc remit titur vel intenditur amor naturalis consanguineorum.

Tunc sit

Conclusio prima

parentes magis diligunt filios ꝙ econtra. probatur tri/bus rationibus. Prima tanto magis aliquis diligit qn to magis cognoscit dilectionis causam. causa aūt q parē tes diligunt filios est. qz sunt aliquid eorz. filij vero paren tes amant. qz ab eis sunt. sed parentes magis pñt scire q sunt ex eis ꝙ filij ex quib sunt orti parentibus cum parē tibus nota fuit generatio. filij autem non dum erant. igit parentes prius amant filios quam econtra. Secunda ratio causa dilectionis in omni amicicia cognata est pro/pinquitas vnius ad alterum. sed generans est ꝓpinqui/or genito ꝙ econtra. eo q genitum est quasi quedā pars generantis separata et comparatur ad ipsum sicut pars separata a toto. puta dens vel capillus. sed huiusmodi partes separate a toto magnam propinquitatem habēt ad totum. quia totum in se continet ipsas non autē eō uerso. Tercia ratio. amicicia per diuturnitatem tempo/ris confirmatur. sed in maiore tempore parentes diligūt filios ꝙ econtra. quia diligunt eos statim natos. Sed filij diligunt parentes per successionem temporis. quan do capiunt vsum rationis vel ad minus sensum ad dis/cernendum parentes ab alijs. ergo parētes plus diligūt filios ꝙ econtra. tamen filij magis obligantur ad amā/dum parentes ꝙ econtra. quia obligatio fit ex dono ac/cepto a patre z non econtra. igitur zc

Conclusio secunda. matres magis diligunt filios ꝙ patres. Probatur quia matres magis possunt scire qui sint eorum filij ꝙ viri. ergo amor earum fundatur in cer/tiori ꝙ amor virorum. igitur zc. Secundo probatur cō clusio. quia prius tempore ex coniunctu matres accipiūt affectum amoris ad filios ꝙ patres. et sic diutius cōuer/santur matres cum filijs ꝙ patres. igitur zc. Item pro/batur conclusio. quia matres per quamcunq malicium nunquam vel raro derelinquūt filios. quod tamen faci/liter faciunt patres Eligit enim pater filium latronez oc cidi magis si viderit eum insanabilem a furto vel latro/cinio ꝙ vt euadat. timens autem turpis scandalum. hoc vero nunquam eligit mater. Verumtamen amor sm virtutem non sumitur sm generationem naturalem sed sm augmentuz virtutis. igitur si pater sit virtuosior ma tre propter constantiam patris amor eius est maior ad fi lium virtuosum ꝙ amor matris. Sed de hac amicicia non est hic sermo. Item potest probari conclusio. qz ami cicia fundatur in experientia. sed matres magis experiū tur beniuolentiam filiorum ꝙ patres. igitur ceteris pari bus matres plus habent de amore ad filios ꝙ patres. q autem parentes sint propinquiores ad filios ꝙ econtra manifestat philosophus ex eo q parentes diligunt filios suos sicut seipsos. Filij eñ qui ex parentib generantur sunt quasi ipsi parentes alteri ab eis existentes. in hoc so lum ab eis separantur. sed filij diligunt parentes non q/si aliquid ipsorum existentes. sed quasi ab eis nati. Quā tum ad secundum

Dubitatur primo

Utrum filij magis ament matres ꝙ patres. Respon/detur q sic. quia a principio filij plura signa beniuolentie sentiunt a matribus ꝙ patribus. Item amor insequitur conuersatiōem. sed magis cōuersantur cum matre ꝙ pa tre. igit zc. Verūtamen filius pfectus sm etatem pfectā pfectiora signa beniuolētie experit a patre ꝙ matre. ideo amor eius maior est ad patre ꝙ matrē.

Secundo dubitatur quare fratres amant seinuicem Respondet textus q est ex eo. quia ex eisdem nascuntur qui enim viuunt eisdem sunt eadem inter se quodāmo/do. Jdeo cum filij sint quodāmodo idē cum parentib et idemptitas filioz ad parētes facit eos esse quodāmodo idem sm sanguinem radicem z alia huiusmodi. Et ꝙ/uis sanguis parentum (qui est radix communis non sit idem) simpliciter. remanet tamen aliqualiter ista idēpti/

UVA. BHSC. IyR_098_1

tas etiam in filijs que diuiduntur a parentibus. Et etiam ab inuicem. Et vt dicit philosophus ostendens per quid fraterna amicicia confirmatur et multum confert ad fraternam amiciciam q̄ fratres sunt connutriti z propinqui fm etatem. quia naturaliter coetanei semuicem diligunt. et homines connutriti quasi sunt vnius moris. quod dilectionis vinculum. Inde est q̄ amicicia fraterna similis est amicicie connutritorum. cum itayrica. Determinando autem de amicicia aliorum consanguineorum: dicit philosophus q̄ nepotes z alij consanguinei approp̄inquant sibij nuicem propinquitate generis amicicie in quantum procedunt ex fratribus qui sunt filij eorundē parentum. Ex hoc enim dicuntur consanguinei q̄ ex eisdem procedunt. z huiusmodi dicuntur magis vel min⁹ propinqui inquantum sunt propinquiores vel remotiores a prima radice consanguinitatis Primum em̄ oportet accipere tanc̄ mensuram in omnibus

Ad rationes

Ante oppositum Ad primaz dicitur. q̄ bene probat q̄ filij tenentur plus amare parentes. si ex illo non sequitur q̄ plus ament.

Ad secundam et terciam dicitur q̄ procedunt. si cetera essent paria. modo sic non est: quia non est qualitas cognitionis

Viro autem et vxori amicicia videtur fm naturam existere: homo enim in naturam coniugale magis q̄ politicum et quanto prius. et necessarium magis domus ciuitate et filiorum procreatio communis animalibus: Alijs quidem igitur in tantum communicatio est. homines autem non solum procreationis filiorum gratia cohabitant: sed et eorum que in vitam. Confestim enim diuisa sunt opera. et sunt altera viri et vxoris: Sufficiunt igitur ad inuicem ad commune ponētes propria. Propter hoc autem et vtile esse videtur et delectabile in hac amicicia. erit autem vtiq̄ et propter virtutem si epiekes sint. est autem vtriusq̄ virtus. et gaudebunt vtiq̄ tali: Coniunctio autem filij videtur esse quod et citius steriles dissoluuntur. filij enim commune bonum ambobus. continet autem commune. Qualiter autem conuiuendum viro ad vxorem z toraliter amico ad amicum nihil alterū videtur queri q̄ qualiter iustum. non em̄ idem videtur amico ad amicum. neq̄ ad extraneum et etayrum et condiscipulum

Queritur decimosexto

Vtrum amicicia viri z vxoris sit fm naturam. Arguitur q̄ non. quia amicicia viri z vxoris est determinatio huius habentis et econtra. et non cuiuslibet ad quamlibet indifferenter. sed fm naturam vnus homo non est magis determinatus ad vnam mulierem q̄ ad aliā nec econtra. ergo illa amicicia sic determinans habentem ad illam z econtra non est fm naturam. Confirmatur. quia homo est naturaliter animal ciuile z communicatiuum. ergo non est fm naturam q̄ homo determinet se ad vnā et non ad aliā. Et maxime illud naturale est. per q̄ maxime finis nature (scilicet prolificatio) attingitur. sed maxime attingitur finis si vnus non determinaretur ad vnam. quia vnus vir potest fecundare plures mulieres. ergo amicicia determinans hunc ad illam non est naturalis. Secundo arguitur. quia vel hoc esset fm naturam generis vel speciei. non primum. quia in pluribus speciebus videmus vnum marem se non determinare ad vnam femellam. vt in canibus et porcis. et sic de pluribus alijs. Nec etiam potest dici secundū. quia homo inter omnia animalia est maxime communicatiuus. Etiam si sic sequeretur q̄ religiosi peccarent vouēdo castitatem. quia agerent contra naturam. ergo z̄c. Confirmat. quia illud non est a natura quod a voluntate libere elicitur fm q̄ vir amore coniugali amat magis hanc q̄ aliaz

Tercio arguitur sic. coniugium fit aliter z aliter et fm diuersas leges vnus non determinatur ad vnam. ſz naturale in omnibus fit similiter. ergo coniugium nō est naturale. igitur per consequens nec amicicia coniugalis est naturalis

In oppositum est philosophus qui postquam distinxit amiciciam coniugatam. consequenter assignat proprietates predictarum amiciciarum. et primo paterne. cuius duas ponit proprietates. Prima est q̄ filij habent amiciciam ad parentes sicut quoddam bonum superexcelles. quia parentes maxime benefaciunt his inquātum sunt eis causa essendi. nutriendi. et discendi. et talis est amicicia hominis ad deum. Secunda proprietas q̄ amicicia patris et filiorum habet delectationem et vtilitatem tantomagis q̄ amicicia extraneorum quantomagis cōmunem vitam gerunt. Ex quo prouenit q̄ sibijnuicem maxime sunt vtiles et delectabiles. Secundo ponit proprietatem amicicie fraterne dicens. q̄ in ea inueniuntur eadem que in amicicia connutritorum. vt si fratres sint virtuosi z totaliter sibi similes in omnibus moribus. tanto magis ex connutritione est inter eos amicicia quanto sunt sibijnuicem propinquiores. et hoc fm tria. Primo fm diuturnitatem temporis. quia statim nati sibi inuicē dilexerunt. Secundo fm perfectionem z similitudinem. quia qui ex eisdem genitis sunt videntur esse eiusdem moris et videntur habere similem dispositionem. et sunt simul nutriti et disciplinati a parentibus. Tercio fm experientiam amicicie. quia per spacium longi temporis vnus alterum expertius probare potest. ideo amicicia eorum maxima et firmissima est. Tercio ponit philosophus proprietates aliorum consanguineorum amicicie dicens. q̄ ea que ptinent ad maiorē ꝓsanguineorū amiciciā accipienda sunt fm ꝓportiōez amicicie fraterne. q̄ alij

UVA. BHSC. IyR_098_1

ꝯsanguinei diminuãtur a fratrib⁹. Notãdum scd̃o. ꝓ quesito. ꝙ naturale capit̃ multipl̃r. Uno mõ ꝓut distinguit̃ contra casuale. Alio modo ꝓtra violẽtum. Tercio mõ ꝓut distinguit̃ ꝓtra artificiale. Quarto mõ ꝓtra su ꝑnaturale. Quinto mõ ꝓtra aĩale vel volũtarium. ⁊ isto vltimo modo amicicia viri ⁊ vxoris nõ est fm naturam. qz nõ fit in appetitu nisi mediãte ꝯgnitõe. sed alijs mõis hec amicicia est naturalis. Tunc sit

Conclusio ꝓma.

Amicicia viri ⁊ vxoris est natural̃ mõ iaz declarato. probat textus. qz hõ natural̃r est aĩal politicũ. sed multo naturali⁹ hõ est aĩal ꝯiugale. igitur. Minoz ꝓbat dupl̃r. qz ea que sunt ꝑ ꝓa ⁊ magis necessaria ad naturã magis ꝑtinent. sed societas domestica ad quam pertinet amicicia viri ⁊ vxoris est ꝓioz cꝫ ciuilis. sicut pars toto. Etiaz est magis necessaria. quia ordinatur ad actus necessarios vite. s. ad generatõem ⁊ nutritõem. ergo homo ẽ aĩmal coniugale naturalius cꝫ politicum. Secunda ratio. quia ꝓcreatio filioz̃ (ad quam ordinatur coniunctio viri ⁊ mulieris) est communis alijs aĩalibus. ⁊ ita sequitur naturam generis. igitur homo naturalius est animal coniugale cꝫ politicum. Item ꝓbatur conclusio. quia ꝑ cohabitationem viri ⁊ vxoris attingitur finis eozum qui est ꝓlificatio. Sed illud per quod vniuscuiuscꝫ finis attingitur illud est naturale vnicuicꝫ. igitur Itẽ natura non deret minus esse sollicita de perfectioribus speciebus cꝫ de imperfectioribus. Sed ad spẽs bꝛutoꝝ ꝓcreandas natura inclinat masculum ⁊ femellam ad coniunctionem. ergo hoc idem facit in humana. igitur ꝛ. vltra ꝙ solemnitas coniugij in humana specie est naturalis ꝓmo ꝓpter ꝓlem que indiget educatõe diuturna ⁊ doctrina. ⁊ ad hoc vir sine muliere nõ sufficit. nec mulier sine viro. Item aliter bonum domesticum non saluaretur nam sine hac diuitie non aggregarentur. sed potius dispergerentur dum quilibet auferet alteri quod posset. Dicit̃ vltra ꝙ appꝛopꝛiatio viri ⁊ vxoris. ita ꝙ vnicus vnico coniugatur est naturalis. non quidem ratione generis. cum in multis speciebus videamus vni masculo multas femellas commisceri. Sed ratõe speciei. quia si plures viri essent coniuncti vni mulieri nesciretur cuius esset ꝓles ꝓpter quod periret sollicitudo requisita ad nutrimentum ꝓlis ⁊ ad doctrinam. Item vnus vir sufficit ad fecundandum vnam mulierem. Sed in superfluis abundare non est naturale. igitur illa appꝛopꝛiatio nõ est naturalis ⁊ conueniens. Dicitur vltra ꝙ dignioꝛ amoꝛe mas amat femellam cꝫ econtra. quia amoꝛ benefacientis ẽ maioꝛ amoꝛe bene passi. Sed vir benefacit vxoꝛi. qz sibi dat ꝓlem ⁊ recipit eam ab ipso. ita vir se habet ad vxoꝛem sicut excedens ad excessum. Ultra dicit̃ ꝙ maioꝛ ẽ amoꝛ naturalis masculi ad femellam in genere humano cꝫ in speciebus aliozum animalium. quia in alijs animalibus est solum amoꝛ in ꝓcreatione ꝓlis. sz amoꝛ in hominibus vltra hoc est ad vtilitatem. qz opa vxoris sunt naturaliter distincta ab operibus viri. Ex dictis infertur ꝓmo ꝙ ꝓma societas est in domo que est viri ad vxoꝛem Et secunda est in communitate ⁊ ciuitate. Infert secundo ꝙ in amoꝛe cõ trahendo cum aliquo maximum iuuamen est acceptio beneficij. Sz vt videat ꝓpꝛia rõ amicicie ꝯiugalis que est tm̃ in hoibus ponitur. Secũda cõclusio. amicicia coniugalis in hominib⁹ non solum est naturalis sicut in alijs animalibus. sed etiam yconomica ꝓbatur textus. qz in alijs animalib⁹ est cõicatio inter marem et femellam ad ꝓcreationẽ ꝓlis tm̃. Sed in hominibus mas et femina cohabitãt nõ solũ causa ꝓcreationis filioz̃. sed etiam ꝓpter ea que sunt necessaria ad humanã naturã vel vitam. Opz em̃ ꝙ opera humana que sunt necessaria ad vitaz sint distincta inter marẽ et femellam Item quedam conueniunt viro puta ea que sunt exterius agenda ⁊ ꝙdam vxoꝛi sicut nere ⁊ alia que sunt domi agenda et sic sibijnuicem sufficiunt dum vterꝙ redigit in coniugem. ergo amicicia coniugalis in hominibus non solum est naturalis. sicut in alijs animalibus ꝛpore ordinata ad opus nature quod est generatio sed etiam yconomica ꝛpote ordinata ad sufficientiam vite domestice. Ex dictis patet vt dicit textus ꝙ amicicia cõiugalis habet vtilitatem inquantum per eam fit sufficiẽtia vite humane Habet etiam delectationẽ in actu generationis sicut ⁊ cetera aĩmalia Et si vir ⁊ mulier sint virtuosi poterit eoꝝ amicicia esse ꝓpter virtutem. naz est aliq̃ virtus ꝓpꝛia vtriusꝙ ꝓpter quam iusticia redditur iocunda. et sic patet. ꝙ omnis amicicia potest esse ꝓpter virtutem vtile ⁊ delectabile. Quantũ ad scd̃m

Dubitatur ꝓmo

Per quid firmatur amicicia coniugalis Respondet textus ꝙ per filios ⁊ inde est ꝙ sterilis citius seperantur ab inuicem Fiebat enim antiquitus separatio matrimonij causa sterilitatis Et ratio est. quia filij sunt commune bonum ambozum quoꝝ coniunctio est ꝓpter ꝓlem Sz illud quod est cõmune conseruat amicicia. que in communicatione consistit Quantum ad scd̃m

Dubitatur secundo. Qualiter debent vir ⁊ vxoꝛ cõuiuere Respondet textus ꝙ querere hoc. nihil aliud est cꝫ querere qualiter se habeat illud quod iustum est inter virꝙ et vxoꝛẽ. Dicitur ergo ꝙ sic debent cõuiuere ꝙ vterꝙ seruet alteri quod iustũ est. Quod diuersificatur fm diuersos. non em̃ eidẽ videtur iustũ ad amicũ extraneum cõnutritum ⁊ discipulũ. ideo hmõi consideratio ꝑtinet ad ycomicã seu politicam

Ad rationes

Ante oppositz Ad ꝓmã dicitur ꝙ nõ est naturale ꝙ vnus homo magis determinet se ad vnam mulierem cꝫ ad aliam Sed ꝑter naturale est quod determinet se ad aliquã ⁊ accidit vel est voluntarium ꝙ sit hec vel illa. Ad confirmationẽ dicitur. ꝙ homo est animal naturaliter politicum. sed non quantũ ad omnes ⁊ quantum ad omnia sed ad aliquos que ⁊ quanta expediẽs est cõmunicare ad attingendũ finem humane vite. Dicitur vltrius ꝙ cꝫuis posset plures fecundare tamẽ omnino obest ꝙ non sufficerent ad debitam solicitudinẽ circa omnes

Ad scd̃am dicitur. ꝙ non est simile de bꝛutis ⁊ hominibus. quia in bꝛutis femine possunt fetus enutrire sine adiutorio viri quod non est in hominibus Dicitur vltra ꝙ homo est animal politicum quantũ ad aliquos horum Dicit̃ cõsequẽter. ꝙ natura dedit hominib⁹ virtutẽ gñatiuã ⁊ mẽbꝛa genitalia ad prolificandũ. sz non oĩmode. sz vbi ⁊ qñ esset consonum Uñ illud quod natura nõ dedit nobis ad indiuidui salutẽ sed ad spẽi conseruationẽ nõ opz in quolibet indiuiduo exerceri. sed sufficit ꝙ in talibus ⁊ tot exerciat̃ qõ finis possit sufficiẽter attingi Ad tercia ꝓz solutio ex secundo notabili

UVA. BHSC. IyR_098_1

Rinis itaq; existentib; amicicijs quem admodũ in ꝑncipio dictũ ẽ. ⁊ ꝑm vnam quãq; his quidem in equalitate amicis existẽtibus. his aũt ꝑm suꝑexcellentiã Etem̃ similiter boni fiunt amici ⁊ melior deteriori similiter autem ⁊ delectabiles ⁊ propter vtile equantes vtilitatibus ⁊ differentes eq̃les quidem ꝑm eq̃litatem opꝫ in amare et reliq̃s eq̃re inequales ꝑm analogum suꝑexcellẽtijs assignare. Fiunt autem accusationes ⁊ querele in ea q̃ ꝑm vtile amicicia vel sola. vel maxima rationabiliter Qui quidem em̃ propter virtutẽ amici existũt bene oꝑari ad inuicẽ ꝓmpti sunt. hoc em̃ virtutis ⁊ amicicie. Ad hoc aũt ꝯtendentiũ nõ sunt accusatões neq; pugne. Amantẽ em̃ ⁊ bñfaciẽtẽ nullus contristat. sed si gratus retribuit bñ operãs. suꝑexcellẽs aũt sortiẽs. qd̃ appetit non vtiq; accusabit amicũ. vterq; em̃ bonũ appetit Nõ oĩno aũt neq; in his q̃ propter delectationem sil' in ambob; fit quod appetunt si in commorare gaudẽt. Ridiculus aũt vtiq; videbit̃ ⁊ accusans nõ delectantẽ cũ possit non ꝯmorari Que aũt ꝓpter vtile accusatĩa In vtilitate em̃ vtentes ad inuicẽ semꝑ plura indigẽt ⁊ minus habere existimãt ꝯueniente. et conqueruntur qm̃ in quantis indigent tantis sortiunt̃ digni existẽtes. bñfacientes aũt nõ possunt sufficere ad tanta quãtis patiẽtes indigent. Videt̃ aũt quẽadmodũ iustũ est duplex. hoc q̃dẽ nõ scriptum. hoc aũt legem. ⁊ eius que ꝑm oportuniũ vtilitatis. hec q̃dem moralis. hec autẽ legalis esse. fiunt igitur accusationes maxime cuꝫ non ꝑm eadem cõmutabunt ⁊ dissoluunt̃ Est ãt legalis foralis q̃dem in dictis. hec q̃dem om̃ino venalis. ex manu in manũ. hec aũt liberalior in tẽpus. ꝑm ꝯfessionẽ aũt quid pro q̃. Manifestum aũt in hac debitũ ⁊ nõ ambiguũ amicatiuã aũt delectatõeꝫ hꝫ ꝓpter qd̃ apud q̃sdã horũ nõ sunt iusta. sꝫ existimant oportere diligere eos qui ꝑm fidẽ cõmutant Morales aũt nõ in dictis. sed vt amico donat vel cuicunq; alij reportare aut ferri aũt dignificat eq̃le vel pl9. vt nõ dans. sꝫ accõmodãs. nõ sil'r aũt ꝯmutãs ⁊ dissoluẽs accusabit ꝑ accidit propter velle. ꝙ om̃es vel plures bona eligere. eligere aũt vtilia bonũ aũt bñfacere nõ vt ꝯtrapatiat̃. vtile autẽ bñficiatũ esse. Potẽti aũt retribuẽdũ ꝑm dignitatẽ eoꝝ q̃ passus est ⁊ spõte. nolentẽ em̃ amicũ nõ faciendũ vt vtiq; peccãtẽ in ꝑncipio ⁊ bñ patientẽ a q̃ nõ oportuit. Nõ em̃ ab amico neq; ꝓpter ip̃m hoc oꝑante. quẽadmodũ igit̃ in dictis bñficiatũ dissoluendũ sꝫ ⁊ cõfiteri si potẽs reddere. Impotentẽ aũt neq; dãs dignificauerit vtiq; q̃re si potens reddendũ In principio intendẽdum a q̃ bñficiatur ⁊ in quo vt in his sustineat vel nõ. Dubitatõem aũt hꝫ. vtrũ oportet patiẽtis vtilitate mẽsurare ⁊ ad hãc facere redditõem vel oꝑantis bñficio. Patiẽtes q̃dez em̃ talia aiũt accipe a beneficijs q̃ parua erãt ill' ⁊ erãt ab alteris accipe ꝑuificantes. hij aũt ecõuerso maxima eoꝝ q̃ apud ipsos ⁊ q̃ ab alijs nõ erãt. ⁊ in pericul' vel talib; necessitatibus. Igit̃ ꝓpter vtile q̃dem amicicia exñte patiẽtis vtilitas mẽsura ẽ. Iste em̃ indigẽs ⁊ sufficit ip̃i vt eq̃lem. tantũ em̃ adiutoriũ q̃ntum iste iuuat̃. ⁊ reddendũ aũt ipsi q̃ntum acceperit ⁊ plus melius em̃ In his aũt q̃ ꝑm ꝟtutẽ accusatões q̃dẽ nõ sunt. mẽsure aũt assil'atur oꝑantis electio ꝟtutis em̃ ⁊ moris in electõe ꝑncipale.

Querit̃ decimoseptimo

Vtrũ inter oẽs sensus amicicie maxĩe accusatões ⁊ q̃rele sint in amicicia ꝓpter vtile Arguit̃ ꝑmo ꝙ nõ. qꝛ aĩcicia parẽtũ nõ ẽ ꝓpter vtile ⁊ tñ sepe accusãt filios ⁊ etiã penas eis infligũt Arguit̃ scd̃o. amicicia q̃ in venereis nõ est ꝓpter vtile. ⁊ tñ st̃ maxĩe q̃rele ⁊ accusatões in amicicia amasioꝝ. Tercio q̃rele fiunt qñ nõ fiunt retributões ꝑm ꝯdignum. sꝫ nõ solũ in amicicia ꝓpter vtile contingit condignum non retribuere. ergo non solum in amicicia propter vtile contingunt accusationes ⁊ querele. In op

UVA. BHSC. IyR_098_1

positū est phūs q̄ posteꝫ distinxit spēs amicicie. ꝓinter. oī dit quomō eis est via accusationis et q̄rele dicens. q̄ ſm tres ſpēs amicicie amici ſe ꝓ̄ habere ſm equalitate vel excellentiam. Pro cuius manifestatione

Sciendum Q̄ ſm amicicia ꝓtutis ꝓ̄ fieri amici eq̄liter boni. z etiaz melioz peioz. Et ſil'r in amicicia delectabilis possunt esse equaliter delectarões delectabiles vel in hoc ſm excellentiam z defectū se habere. z iterū in amicicia vtilis possunt amici in suis vtilitatib⁹ equari z etiā differre ſm magis et minus. Si igit amici sint equales ſm quālibet speciez amicicie opz q̄ equentur q̄ntum ad hoc qō est amare. vt sz vterꝫ ab alio diligaī z quātum ad aliqua. sicut sunt obsequia amicozum. Si autem sint inequales oportz q̄ vtriꝫ eozuz assignetur aliquid ſm proportionē excessus illius defectus. Tunc sit.

Conclusio prima

In amicicia ꝓpter honestum nō fiunt querele neꝫ accusationes. licet in amicicia delectabilis fiant tamen false. Prima pars probatur. q̄ amici ꝓpter virtutem promptī sunt sibiꝫmuicem bñfacere. z hoc q̄libet intendit vt obsequatur amico. ergo non ꝓueniunt accusationes z pugne Antecedens patet. quia bene operari ad amicuz vel amatum est ꝓpria ꝓtutis opatio amicicie. Item probaī aliuz q̄ nullus vult ꝓtristare eū qui se amat z sibi bñ facit. Sz si gratus est ille q̄ recipit bñficium studet ad retribuendū aliud bñficium. Sz in amicicia ꝓpter honestum alterum vterꝫ amat z sibi benefacit. igitur ibi non fiunt accusatōnes z q̄rele. q̄ sic vnus ꝓtristaret alium. Si autez detur q̄ vnus eozum nō sit superexcellens. cui⁹ nō tātum recipiat quantum impedit. tamen si sortitur illud quod appetit non accusabit amicum. hoc autem quod ab vtroꝫ appetitur est bonum honestum. z illud nō excedit facultatem amici. Itē probat. quia accusationes fiunt quādo non fit retributio equualens ſm condignum. Et virtuosi retribuunt ſm eozum potentiam vt recta ratio dictat et hoc sufficit virtuosis. ergo cessāt querele z accusatões Quia si amici pariter cōueniant in mutua societate gaudere debent. vterꝫ habet quod querit. sz delectationem ergo nullus est locus querele. Et si vnus ab altero delectationem non recipiat ridiculum est dicere q̄ ille alterum accuset. quia delectationem non exhibet cum in sua potestate sit cum illo non morari. Et sic patet q̄ in amicicia delectabilis non contingunt multum accusationes z q̄rele. Sed q̄ pauca contingant patet. quia delectationes corporales transitorie sunt. ergo contingit vnum amicorum velle delectari in aliquo quod est alteri triste propter quod oritur accusatio licet pauca.

Secunda conclusio. in amicicia propter vtile fiunt maxime accusationes z querele. Probatur. quia illud quo vtuntur seinuicem semper magis indigeret q̄ eis detur. et existimant q̄ minus recipiant q̄ indigent p̄sertim cū sint tātorum digni Econuerso autem benefactores dicūt q̄ non possunt ad tanta dāda sufficere quantis illi indigent qui ab eis bene patiuntur. Secundo probatur hec conclusio. in amicicia propter vtile (que est inter personas equales) quando scilicet non ſm idem fit commutatio vtilitatis est. puta cum vnus exigit vtilitatem ſm exigentiam bonozum mozum. Alteri vero exhibetur ſm exigentiam legis. et sic dissoluitur amicicia z fiunt accusationes z querele. Pro declaratione illius rationis textus Notandum est q̄ duplex est iustum. scilicet non scriptum. sed ſm rationem iudicum quod supius vocauit iustum naturale. Aliud ſm legez scriptam quod philosophus in quinto vocauit iustum legale. et similiter duplex est vtilitas que debet in amicicijs cōsequi. vna ē moralis. quia vnus exhibet alteri vtilitatem ſm q̄ ptinet ad bonos mozes z hec vtilitas corresponder iuri non scripto. Alia est legalis qua vnus exhibet alteri vtilitatem ſm quod est lega statutuz. Et in istis duabus vtilitatib⁹ manifestat philosophus quod dixerat primo in legali dicens q̄ iustum legis constat ex dictis. id est in conuentionibus que sunt ex dicto vtriusꝫ Et hec est duplex Quedam est formalis. id est per modum emptionis vel venditionis que scilicet est ex manu in manum cum aliquis statim accipit quod ei promittitur pro obsequio impenso Alia autem est liberior que habet temporis dilationem sed tamen determinatum est quid pro quo debeat. z manifestum est quid sit. Et tamen est hoc quidem amabilis delectationis quod debetur Et ideo apud quosdaz non oportet iusticiam talium per aliquem iudicem exhibere. sed fidelitatem seruant in commutationibus z estimant q̄ propter hoc sint diligendi Secūdo exponit que sit moralis vtilitas. dicens q̄ talis consistit in dictis. Sz consueuit aliquid gratis dari amico sicut vnus dat alij sine pacto foris expresso. Sed tamen quantum ad intētionem ille qui dat dignum reputat vt reportet aliquid equale vel maius. ac si non esset gratis dans. sed accommodans Si autem non fiat commutatio ille qui dedit accusabit recipientem et conqueritur de eo Et ommium predictozum assignat philosophus causam dicens q̄ hoc accidit q̄ ille qui gratis dat retributionem querit. Quia omnes vel plures volunt et probant honesta. Sed tamen in suis actibus eligunt vtilia ſm q̄ benefaciet alicui alteri Nam vt compatiatur restitutionem beneficij est honestum. nam vt homines sint alijs accepti volunt videri ergo benefacere Sed q̄ aliquis beneficia recipiat est vtile et ideo homines hoc eligunt cuius aliud ꝓtendant Quantum ad secundum.

Dubitatur prima

Qualiter querimonia sit vitanda. Respondet textus q̄ sic. quia ille (qui recipit beneficium) postea debet retribuere secōm dignitatem eozum que recipit. et hoc sponte. Quia non debet aliquis facere amicum inuoluntarium. vt scilicet velit gratis recipere ab eo qui voluit gratis dare. Sed in hoc peccat in principio ille qui beneficium accipit q̄ passus est ab eo a quo non oportuit. Non enim recipit beneficium a vero amico neꝫ homine cur contulit beneficium propter ipsum cui datuz sed propter vtilitatem inuicem paratum ille qui debet benficiū soluere danti sicut fit in cōmutationib⁹ que sunt ex dicto Et si potest reddere equualens ei quod recipit. debet confiteri scilicet protestando totum restituisse. Si vero non possit reddere neꝫ etiam ille qui accipit beneficium dignum reputet vt debeat ab eo exigi retributio est hoc obseruandum q̄ benefactori retribuet si possit. Sed a principio quando beneficium recipit debet attendere a quo recipiat vt scilicet ab amico gratis dante vl' recipiat ab eo qui retributionem querit Et similiter debet attendere vtrum possit recompensare vel non vt sic sustineat.

UVA. BHSC. IyR_098_1

se beneficiari. Ex dictis patet. q̄ in omni amicicia fiunt accusationes. in qua nō est retributio fm dignitatem eorū que quis recipit. z hoc si possibile sit amico retribuere Ex dictis patet ars saluandi amicicias. Primo enim requiritur possibile z non impossibile. Secundo q̄ fiat retributio eorum que quis passus est. immo debet plus amicus retribuere q̄z passus est. quia ille qui dedit ex electōe dedit non obligatus. ideo donatio eius maior est. Et magnitudo doni nō recompensanda est solum fm q̄ntitatem doni. sed etiam fm dignitatem electionis.

Dubitatur secundo. vtrum retributōnem fiendam oporteat mensurari fm vtilitatem eius qui recipit beneficium vel fm illum qui dedit beneficium. Et huius dubitationis causam assignat philosophus. quia illi qui accipiunt beneficia dicunt se talia recepisse ab istis quib⁹ erāt parua ad dādum. Econuerso ad benefactores volentes magnificare sua beneficia dicit se ꝓtulisse maxima eorū que habēt. et qualia non poterant ab alijs recipere. Et q̄ ea cōtulerunt in periculis z magnis necessitatibus Tūc respondet philosophus q̄ in amicicia vtilis mensura attendēda est fm vtilitatem quam percipit passus beneficium. Isti enim qui indiguit beneficio sufficit q̄ tēptet reddere equalem retributionem quantum fuit adiutorium benefactorum. z quātum recipiens fuit adiutus. z iō tāntum debet reddere quantū accepit de adiutorio. z si plus facit melius est. In amicicia autem virtutis non fiunt q̄rele. tamen in ea facienda est retributio. Et in hoc electio vel voluntas conferētis beneficium habet similitudinez mensure. quia mensura vniuscuiusq̄ generis est id quod est principale in genere suo. Virtutis autem mensura et moris consistit in electione. z ideo in amicicia fm virtutē debet fieri recompensatio fm voluntatē conferentis. etiam si parum aut nullum auxilium ex eo sit aliquis consequutus.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur. q̄ in talī amicicia non sunt accusationes. sed castigationes. Unde primo rethorice dicitur. q̄ castigatio est gratia patientis. prouincio vero facientis. Ad secundam dicitur. q̄ hoc est per accidens. inquantum scilz amasius timet priuari amasia. irascitur em̄ si alteri confabuletur nō ratione amicicie delectabilis. sed propter timorem amasiam perdēdi Ad terciam dicitur. q̄ bene probat q̄ in alijs amicicijs possunt fieri querele. nō aūt tantum sicut fuit in amicicia propter vtile.

Afferunt autem in his que fm superexcellentiam amicicijs. dignificat autem vterq̄z plus habere. cum autem hoc fiat dissoluitur amicicia. Estimat enim melior conuenire ipsi plus habere. bono enim tribuit plus. Similiter autem et vtilior Inutilem enim existentem non aiunt oportere equalem habere ministrationem enim fieri. z non amicicia. si non fm dignitatem operum erunt que ex amicicia. Estimant enim quemadmodum in pecuniarum communicatione plura accipiunt conferentes plura. sic oportere et in amicicia. Indigens autem et deterior econuerso. amici enim boni esse sufficere indigentibus. Quid enim aiunt vtile studioso vel potenti amicum esse nihil recepturum. Videtur autem vterq̄z recte dignificare et oportere vtriq̄z plus tribuere ex amicicia non ex eodem sed superexcellenti quidem honoris. indigenti autem lucri. Virtutis quidem enim et beneficij honor retributio indigētie autem auxilium lucrum. Sic autem habere hoc et in vbanitatibus videtur. non em̄ honoratur qui nullum bonuz communi tribuit. commune enim datur ei qui commune benefaciat autem commune. non enim est simul ditari a cōmunibus z honorari. In omnibus enim minus nullus sustinet. ei autez qui circa pecunias minoratur honorem tribuant et dona expectāti pecunias quod fm dignitatem enim adequat et saluat amicicias quemadmoduz dictuz est. Sic itaq̄z et in equalibus associandum et ei qui in pecunias vtilis est. vel in virtutem honorem reddendum retribuentem quod contingit. Possibile em̄ amicicia requirit. non quod fm dignitatez. Necq̄z enim est in omnibus quemadmodum in his qui ad eos honoribus z parentes. nullus enim fm dignitatem aliquādo vtiq̄z retribuet. In potentiam autē famulans epieykes esse videtur. Propter ꝟ vtiq̄z videbitur nō licere filio patrez. abnegare patri autem filium. Debentē enim reddenduz nihil autem faciens dignum eorum que subfuerunt operatus est. quare semper debet quibus autem debetur potestas dimittere z patri vtiq̄z Simul autem forte nullus aliquādo vtiq̄z recedere videtur non superexcellēte in malicia. sine enim naturali amicicia auxiliationē humanum non

UVA. BHSC. IyR_098_1

expelli. huic autem fugiendum sufficere malo existenti. bene pati eñ multi volunt. facere autem fugiunt vt inutile. De hijs autem in tantum dictum sit.

Querit decimooctauo.

Utrum in amicicia inequalium sit plus tribuendū maiori q̄ minori vel equali Arguitur q̄ non. quia amicicia non debet esse inutilis amico. sed pauperi inutilis est amicicia ad diuitem si debet tantum dare quantum recipit. Secundo sic. amici est amico bene facere si potest sed maior plus potest. igitur plus est tribuendum minori. Quid eñ prodesset pauperi amicus diues qui vellet tantū recipere q̄tum daret. Tercio sic. dona in amicicia sunt ordinata ad succurrendum indigentijs amicorū ergo magis indigenti magis est donandum. & per consequens plus est tribuendum minori q̄ maiori

In oppositum est philophus. qui post̄ ostendit qualiter facit accusatões in amicicia vtilis que est ſm equalitatem. Consequenter ostendit quomodo facit in amicicijs que sunt ſm superexcellentiam. que quidem amicicie fiunt ſm inequalitatem. Et primo ponit cōuersiua que in huiusmodi amicicijs fieri consueuit. dicens q̄ in talibꝫ amicicijs est quedam discordia inter amicos dum vterq̄ scz maior & minor reputat dignum q̄ ipse plus habeat Et si hoc non fiat dissoluitur propter hoc amicicia. Et huius discordie assignat philosophus duas rationes. Prima est. quia in amicicia virtutis melior estimat conueniens esse q̄ plus habeat. Nam quia bonum debetur bonis conueniens est q̄ meliori plus de bonis attribuatur. Et similiter in amicicia vtilis vtilior estimat q̄ plus debeat habere. non enim oporteret vt dicunt. vt inutilis equalia recipiat vtiliori. Nam esset quedam seruitus et non amicicia si commoda que ex amicicia proueniunt nō distribuerentur ſm dignitatem operum. vt scilicz ille qui melius operatur plus habeat. Estimatur enim q̄ sicut in mercatoribus ex communi pecunia plus recipiant illi qui plus posuerunt. ita etiam debet fieri in amicicia q̄ q̄ plura apposuit ad amicicium plura recipiat. Secunda ratio que mouet inferiores in amicicia virtutis est. quia ad amicum excellentem in bono pertinet q̄ sufficiēter p̄uideat amicis indigentibus. Nulla enim videretur vtilitas q̄ aliquis inferior esset amicus alicui virtuoso diuiti vel potenti si nihil recipere ab eo debeat. Deinde circa hoc ph̄s veritatem determinat. Pro quo.

Notandum secundo. q̄ vterq̄ scz superior & inferior videtur recte iudicare id quod dignū est. quia vtriq̄ oportet aliquid plus dare. non tamen de eodem. Sed ille qui superexcellit debet plus dare de honore illi qui indiget plus de lucro. fiat autem recompensatio honoris ad lucrum ſm dignitatem & saluabitur amicicia. Non eñ ei dē debetur honor & lucrum quemadmodū operans pro bono communi si petat pecunias non datur ei honor. sz si petat honorem non dabitur ei pecunia Et ita maior recipit honorem. Tunc sit

Conclusio prima

In amicicia inequalium superexcellenti debet dari plus de honore & indigenti plus de lucro Probat textus. da honor est propria retributio pro opere virtutis. & pro beneficijs prestitis. sed in istis maiores excedunt minores. Et ergo superexcellenti debet plus dari de honore. Sz q̄ indigenti detractur plus de lucro. patet quia per lucrū prestatur auxilium contra indigentiā quā patiuntur inferiores igitur. Secundo idem manifestat per exemplum Nam videmus in vrbanitatibus. id est dispositionibus ciuitatum sic accidere. quia in ciuitate non honoratur qui non tribuit aliquod bonum communitati Sed ei qui cōmunitati aliquod beneficium contulit bonum datur q̄ est honor non enim de facili contingit q̄ aliquis de communitate honores et diuitias recipiat. sed ei qui excedit et laborauit pro communitate qui non capit diuitias habebit honores. Non enim sustineret aliquis cum habere minus quantum ad omnia. scilicet quantum ad diuitias et quantum ad honores. sed ei qui diminutus est in pecunijs propter expensas quas in seruitium communitatis exposuit attribuunt pecunias. vt cum dictum est supra q̄ ſm dignitatem obseruatum et exhibitum facit eq̄litatem proportionabilem Quibusdam exhibent honores. quibusdam pecunias ſm eorum dignitatem. Sic faciendum est q̄n amici sunt inequales vt ei qui suo beneficio in pecunia exhibitione vtilis fuit vel qui opa virtuosa pegit reddatur honor. ita q̄ retributio fiat et si non de equiualenti tñ de illo de quo fieri potest Secunda conclusio In amicicia sufficit reddere quod conuenit. Probat textus. q̄ amicicia requirit id quod est possibile amico et non id quo esset dignus. igitur probat ph̄us. q̄ si q̄ esset possibile reddere id quod est dignum. nam non in omnibus beneficijs potest retribui cōdignus honor. sicz patet in honoribus qui exhibent de parentibus & magistris Quantū ad secundū

Dubitatur prima

Utrum patri possit fieri condigna retributio Arguitur ꝓmo q̄ sic. q̄ retributio condigna est que fit ſm dictamen recte rōnis. sed sic potest fieri patri retributio. igit. Minor p̄z. q̄ q̄ non fit ſm dictamē recte rōnis male fit Sed filius quandoq̄ bene retribuit patri. igitur. Oppositum dicit textus scz q̄ deo parentibꝫ & magistris nō p̄t reddi condignū Rñdetur q̄ patre se habente ſm cōmunem cursum filius non p̄t facere patri condignā retributionem se penitus absoluendo ab obligatione ad patrem Quia qui non tribuit benefactori tantū vel maius tenet adhuc sibi retribuere si ex parte vtriusq̄ et aliarum circunstantiarum opportunitas retribuendi superueniat sed casu posito filius non potest patri tm̄ vel equale tribuere igitur. Primo patet. quia filius recepit a patre bonū substantiale cui nullum accidentale nec extrinsecū est comparabile Scōo quia ſm cōmunem cursum et ordinem naturalem & dictamē recte rōnis filius recipit a patre nutrimentū & doctrinā q̄b̄ nihil est melius neq̄ eq̄ necārū ad vitā p̄sentem post esse subale. igit. Itē a deo & parentibꝫ habemus esse que ipsis retribuere non possumus

Ad rationes dubij dicitur q̄ retributio potest esse condigna tripliciter Primo modo quia est qualis debet esse ſm iudicium recte rationis et sic contendunt rationes. Secundo modo quia ab obligatione obligatum absoluit reddendo eum non obligatum benefactori

UVA. BHSC. IyR_098_1

Tercio modo quia est tanta vel maior quãta fuit dubitatio. ⁊ istis duobus vltimis modis patri non potest fieri condigna retributio a filio

Secundum dubium. vtrum filio liceat patrem abnegare. Videtur ꝙ non. quia que dedit pater filio non dedit ei propter retributionem. sed gratuite. ergo filius nõ tenetur ad retributionem. ⁊ per consequens licet filio abnegare patrem. Oppositum habet phs hoc correlarium ex dictis concludens. Respondetur ꝙ non. quod ꝓbat philosophus duabus rõibus. Prima est. quia filius cuꝫ sit cõstitutus debitor patri propter suscepta beneficia debet ei retribuere. nec potest aliquid dignum facere beneficijs receptis. ⁊ sic semper remanet debitor. igitur. sed illi (quibus debetur aliquid) habent potestatem dimittendi eos qui sibi debent. ergo habent potestatem dimittendi filium. Secunda ratio. nullus filiꝰ videtur recedere a patre abnegãdo ipsum nisi forte propter excellentem maliciam. quia propter naturalem amiciciam patris ⁊ filij humanum est ꝙ aliquis non expellat illum qui sibi auxiliatus est. ergo iniquum est ꝙ filius deneget patrem. Sed si filius sit malus pater debet fugere eum vel ad minus non dare opam magnã ad prouidendum ei sufficienter. quia per hoc in maliciã cresceret. Multi sunt em̃ q̃ bñ volunt pati ab alijs. sed fugiunt benefacere ac si esset inutile

Ad rõem dubij dicitur ꝙ filius non obligatur iure legali aut amicicia legali que est ex cõducto. sed obligatur iure naturali. quod non est ex conducto vel aliquo pacto Circa predicta considerãdum est. ꝙ patri nõ licet abnegare filiũ aũ annos discretõis filij. qꝛ ante illos ãnos filij non sunt sui. sed parentum. Sed post filiorum educationem hoc licet propter causam dictam

Ad rationes ante oppositum Ad primã dr. ꝙ pauperi inutilis esset amicicia si in pecunia vel mensuralibilibus ea deberet tãtum dare q̃ntũ reciperet. Sed quia pauper habet in potestate honorem exhibere maiori ꝑ quod saluat amicicia. ideo nõ est sibi inutilis amicicia. Ad secundã dicitur. ꝙ vtriqꝫ scꝫ tam maior q̃ꝫ minor bene facit magis sed vnus in eodem bono. sed vnus in honore ⁊ alter in lucro Ad terciam dicitur. ꝙ non omnis amicicia ordinatur ad succurrendum indigenti. immo p̃t esse amicicia ad manifestãdum excellentiã ꝑfectõis amici.

Et sic est finis huius octaui libri Ethicorum.

In oĩbꝫ autẽ dissilibꝫ amicicijs analogũ vtiqꝫ eq̃t. ⁊ saluat amiciciã. quẽadmodũ dictũ ẽ. puta vt ĩ politica coriario ꝓ calciamẽtis retributio fit ꝑm dignitatẽ. ⁊ textori ⁊ reliq̃s Hoc q̃dẽ igitur inuẽta ẽ cõis mẽsura. ⁊ ad h̃ vtiqꝫ oĩa referũtur ⁊ h̃ mẽsurãt̃ In amicicia ãt qñqꝫ q̃dẽ amator accusat qm̃ supamãs nõ redamat̃ nihil habẽs amabile si sic ꝯtingat. multotiẽs ãt amatꝰ qm̃ ꝑus repmittẽs oĩa. tũc nihil ꝑficit. Accidũt ãt talia cũ h̃ q̃dẽ ꝓpter delectõeꝫ amatum amet. h̃ ãt ꝓpter vtile amatorẽ. h̃ aũt nõ ãbobꝫ existũt. ꝓpter hec em̃ amicicia exñte dissolutio fit cũ nõ fiãt q̃ꝝ grã amabat. nõ em̃ ip̃os amabat. sꝫ exñtia nõ manẽtia entia. ꝓpter qd̃ tales ⁊ amicicie. q̃ ãt moꝝ ꝑm seipsã exñs manet quẽadmodũ dictũ est Cõtẽdũt aũt ⁊ cũ altera fiãt ipsis ⁊ nõ q̃ appetũt sil'e em̃ ei qd̃ ẽ nihil fieri cũ eo qd̃ appetit nõ potit̃. puta ⁊ citharedo repromittẽs ⁊ q̃ꝫto meliꝰ canerꝫ tãto plꝰ In mane ãt expetẽti ꝓmissiões. ꝓ delectatõe delectatiõem reddidisse dixit Si q̃dẽ igit̃ vtiqꝫ h̃ volebat sufficiẽter vtiqꝫ habuit. si ãt h̃ q̃dẽ delectatiõeꝫ. h̃ ãt lucꝝ. ⁊ h̃ q̃dẽ hꝫ. h̃ ãt nõ vtiqꝫ erit qd̃ ꝑm cõicatõeꝫ bñ q̃bꝫ em̃ indigẽs existit his ⁊ attẽdit ⁊ illiꝰ q̃dẽ grã hec dabit. Dignitatẽ aũt vtriusqꝫ ordinare ẽ añ dãtis vel p̃accipiẽtis Qui em̃ añ dat videt̃ ꝯcedere illi. qd̃ aiũt ⁊ pictagorã facere. cũ ei docerꝫ q̃cũqꝫ honorare discẽtẽ iussit. q̃ꝫto videt̃ digna scire ⁊ accipiebat tãtũ In talibꝫ ãt q̃busdã h̃ sufficit merces ãt viro Preaccipiẽtes ãt argẽtũ. deiñ nihil faciẽtes eoꝝ q̃ dixerũt ꝓpt̃ supabundãtias repmissionũ. ꝯueniẽter in accusatõibꝫ fiũt nõ em̃ ꝑficiãt q̃ ꝯfessi st̃. h̃ aũt forte facere sophiste cogũt̃. ꝓpt̃ nullũ vtiqꝫ dare argẽtũ ꝓ q̃bꝫ sciũt. isti igit̃ q̃dẽ q̃ꝝ accipiebãt mercedẽ nõ faciẽtes ꝯueient̃ ĩ accusatõibꝫ sunt

UVA. BHSC. IyR_098_1

In quibus autem nō fit ꝓpter ꝓfessionez mi/nistrationis.hi q̄dez ꝓpter seipsos ante dantes dictū est quoniam inaccusabiles. talis em̄ ſm virtutem amicicia.z retributionem faciendum ſm electiōem.hec em̄ amici z virtutis.sic autem videtur z ꝑhia ꝓmunicantib⁹ Non em̄ ad pecunias dignitas mensurat̄ preciūqz equeponderans non vtiqz fiet sed forte qđ sufficiēs quemadmodū ad deos z ad parentes contingens quod sufficiens. Non tali autem existente datione.sed in aliquo maxime quidem forte oportet retributionem fieri.visam ambob⁹ ſm dignitatem esse. si autem non hoc accidat nō solum necessariū esse videbit vtiqz ꝑhabētem ordinare.sed etiam iustū.Quātū em̄ vtiqz iste adiutus est vel quāto delectationē vellet vtiqz tantuz recipiens habebit ab hoc dignitatem etem̄ in emptionib⁹ sic videtur factum. Alicui autē sunt leges volūtariarū ꝙuentionum vin/dictas nō esse vt oportunū cui credidit dissol/ui ad hūc quemadmoduz ꝓmunicauit.cui em̄ confessum est hunc existimant iustius esse or/dinare concedente.multa enim non equali apreciantur habentes z volentes accipere.propria em̄ et que dant singulis videntur multo digna.sed tamen retributio fit ad tātum quantum vtiqz ordinant accipientes.Oportet au/tem forte non tanto appreciari quanto habenti videtur dignum.sed quanto ante habere apreciatus est.

Circa initiū noni libri

ethicoꝝ.Arestotelis Queritur primo vtruz retributio ſm analogum maxime saluet amiciciam dissimiliū ꝑsonarum ad inuicem Arguit̄ q̄ non. qz similitudo cauſat z saluat amiciciam. vt ꝑz octauo huius.g̃ retributio ſm idē magis saluat amiciciā q̄z retributio ſm analogū

Secūdo sic.retributio ſm analogū est ſm id q̄ recipit retributōes ſm idez i specie.sed differentiuz in specie nō est vna ꝓmunis mensura.ergo si retributio ſm analogū saluaret amiciciam.difficultas esset in tali amicicia quātum ꝓ quāto retribuendum esset. Tercio sic.talis estimatio aut̄ ꝑtinet ad dantem vel ad accipientem.non primū.quia quilibet appreciatur ſua maioza.z aliena minoza.nec secūduz.qz operatio magis ordinari debet ꝙ superiorem q̄z inferiorem.sed est superioz.ergo. In oppositū est ꝑhs in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄z ꝑhus in octauo ostendit q̄d est amicicia z de ſpeb⁹ eius. Conſequēter in isto nono determinat de eius ꝓprietatib⁹. Primo determinās ea q̄ ꝑtinēt ad ꝓseruationē z dissolutōem amicicie. Et deinde tractat de effectib⁹ amicicie. Et adhuc ponit primo id quod est amicicie cō seruatiuū. Secūdo ostendit quomodo per defectum huius turbatur amicicia.

Sciendū secūdo.q̄ qz manifestū est q̄ in amicicijs ꝓsonarū equaliū amicicia ꝓseruat̄ per hoc q̄ equalens reddit ſm dignitatē eoꝝ quā quis adeptus est. ideo restat tm̄ difficultas in amicicia dissimiliū vbi non est eadem ſpēs amicicie.z qualiter posset ꝓseruari talis amicicia. Rōne cuius manifestat hic ꝑhs qualiter posset ꝓseruari hmōi amicicia dissimiliū ꝑsonarū.puta patris z filij.regis ad subditum cū dicens q̄ in talib⁹ adequat z ꝓseruat amiciciā hoc qđ eis exhibetur analogum.id est qđ est ꝓportionale vtriqz. Quare sit.

Conclusio prima

Retributio ſm analogū maxime saluat amiciciā dissimiliū ꝑsonarū.Qđ ꝓbat ꝑhus.qz amicicia est semp iusticia sed iusticia maxime saluat̄ ſm analogum.i.ꝓportionabile.ergo retributio ſm analogū maxime saluat amiciciā dissimiliū ꝑsonarum.Minoꝝ ꝓbat textus. qz in iusticia politica cozcareo ꝓ calciamentis que dedit fit retributio eius quod necessariū est siue ꝓportionale.et est idem de textore z aliis artificib⁹. Ex quo patz q̄ difficulter hec amicicia saluatur z magis difficulter q̄z iusticia ꝓmutatiua. qz in iusticia ꝓmutatiua omnia mensurata sunt denario sed obsequia amicozum z effectus eozūdem non possunt appreciari pecunia.ideo dicit ꝑhs q̄ in ꝓmunicationib⁹ politicis inuenta est quedam mensura ꝓmunis .scz denarius ad quem sicut ad mensuram omnia ꝓmutabilia referuntur et eozum precium per denarium mensuratur. ideo certum est q̄ reddendū sit quid ꝓ quo.sed ea que ſm amiciciā ꝓmutant̄.puta effectus z obsequia amicoꝝ denario appreciari non possunt.

Conclusio secūda.retributio ſm analogū saluat amiciciam dissimiliū ꝑsonarū in trib⁹.Probat̄ ꝙclusio.qz donatio ſm amiciciā est facta ſm affectū interiorē z ſm obsequiū exterius.ergo ꝑmo reddendum est ꝓportionabile ſm interiorem amorē Secūdo reddendū est obsequium exterius quo ad exteriora dona. Et tercio reddendū est quod dā donū exterius ſm donū ꝓportionatū ei qui dat. Unde ꝓportionatū est qđ maxime ayiat diues inter ea que possibilia sunt retribuenti. Ex hac ꝙclusione sequtur q̄ defectū analogi in amicicia trib⁹ modis fiunt accusationes Primo si nō fiat recompensatio interioris affectus et q̄tum ad hoc oꝛ ꝑhus q̄ qñqz in amicicia contingit q̄ amator accusat amatū.eo q̄ cum superhabūdāter amat nō tantū redamat̄ ab eo quem amat.et qñqz ſua accusatio est iusta.puta si nō habeat in se vnde sit dignus amari Secūdo turbatur talis amicicia si nō fiat exterior retributio quantum ad exteriora dona vel obsequia.z q̄tum

UVA. BHSC. IyR_098_1

ad hoc dicit textus q frequēter amatus accusat amatorem. qz cū prius repromiserat sibi oīa tandem nihil pficit vt ōt textus Predicte mutue accusatōes inter amatorē et amatū accidūt qñ amator amat ꝓpter delectationem et amatus ꝓpter vtile. Nā qñq; accidit q amatus nō exhibet amatori delectationem nec amator amato vtilitatez et ideo fit dissolutio amicicie. cum nō ꝓmittant ea que ad amicicīā ptinent. non em̄ sibīnuicē amant ꝓpter seipos. sz ꝓpter delectationē et vtilitatē que nō ꝑmanent. ideo nec amicicie. sed amicicia propter bonos mozes est ꝑmanēs. qz amici fm ipsam seinuicem amāt propter seipsos. Tercio turbatur amicicia p hoc q non recompensatur id qō querebaf. sed aliud. cum em̄ aliquis non patf eo qō desiderat. simile est ac si ei nihil fieret. Et ponit pbs exemplum de quodam cytharista cui q̄dam promisit q quanto melius cantaret tanto plus ei daret. cum aūt post cantuz repromissionem pertisset. respondet ei repromissor q ei delectationem pro delectatione reddiderat. quia vsu vite in aliquo ei delectauerat. Vnde si repromissor querit delectationem et cytarista lucrum non est bene recompensatō facta. quia vnus eorum habet quod quesuit. alius autez non. et sic dissoluitur amicicia Ille em̄ qui exhibet aliquid attendit ad ea quibus indiget et horum gratia dat illa q̄ dat Contra autem predictas pturbationes amicicie docet pbs quedam remedia. ostendens primo q recompēsationis digna existimatio ptinet ad eum qui primo accipit beneficium. et etiam ad eum q̄ ante dedit. Sed tamē ille qui ante dedit videtur concedere iudicīū recompēsationis illi q̄ accipit. sicut dicitur de pitagora. qui cum docuit discipulos iussit q discipuli honorarent cum muneribus q̄tum sibi dignū videbaf dare de his que sibi docuerat. et tantum accepit ab vnoquoq; eorum Jn talib; enim amicicie obsequijs sufficit quibusdam q eis reddaf fm estimationem recipientīū beneficia. et sic videntur sufficienter in extremitate recipere. quia merces datur viro benefico. et non rei exhibite. et ideo sufficiens videtur esse merces que sufficit viro etiam si non equiparet beneficiū. Jtē perturbatio amicicie etiam prouenit ex defectu. eo q primo accipiunt pecunīā anteq̄ deseruiant et postea nihil faciūt eorum que promiserant. et sic conuenienter accusanf eo q non perficiunt promissa. Et ad hoc faciendū cogūtur sophistice. qz pro omnibus nihil darent ei si committerent arbitrio discentīū. sicut fiebat pictagoricis. eo q tota eorum scientia in quibusdā apparentibus et friuolis consistit. et sic illi conuenienter accusantur. qz non faciunt ea p quibus mercedem accipiunt

Dubitatur primo

Qualiter debeat fieri recompensatio in veris amicis. Respondet textus q non est collatio beneficij propter ꝓmissionem alicuius certi ministerij sicut in preditis fiebat sed sicut contingit in illis quandoq; qz illi qui ostendunt beneficia dant aliquibus propter ipsos accipientes intuitu alicuius recompensationis. Tunc tales sunt accusabiles. quia hoc pertinet ad amicicīam virtutis. in qua dicitur fieri retributio inspiciendo ad electionem siue affectum facientis. Electio autem pertinet maxime ad amicicīam et virtutem. et sicut hoc conseruatur in amicicia virtutis. sic etiam obseruandum est in cōmunicatione philosophie. puta inter magistrum et discipulum. non em̄ potest dignitas philosophie quam aliquis addiscit mensurari fm pecunīā. nec potest discipulus equiualens magistro p̄cium reddere. sed forte reddendū est illud qō sufficit et deo et parentib; vt dicit textus. Ex quo habef ista ꝓmunis autoritas. Dijs parentib; et magistris non ꝑt reddi equiualens. qz a deo habemus esse. a parentib; esse humanū. et a magistris scientīā.

Dubitur secundo. qualiter fit recompensatio in alijs amicicijs a vera amicicia. Respondet textus q nō fit talis datio q aliquis det amico suo ꝓpter seipsum. sed in aliquo recōpensanda est dantis intentio. et oportz q fiat retributio que sit digna danti et accipiēti. et si hoc nō ꝓtingat debet existimare dignā recompensatōem ille qui prius habuit beneficiū. ideo non solū est necessarīū sed etiam iustū. Et hoc qō dictū est probat pbs primo rōne. quia quātum aliquis est adiutus per beneficia amici in amicicia vtili. aut quantam acceperat delectationem in amicicia delectabili. tantū dignū est q recompenset. sicut etiam videtur fieri in emptorib; q sz q̄tum aliquis estimat rē esse pro tanto eam amat. quātum autem aliquis sit adiutus ex beneficio. vel quātum attemptet delectationem ipse maxime scire potest quis est adiutus vel delectatus ergo necessarīū et iustum est q eius estimationi cōmittat recompensatio Deinde idem ostendit pbs ex autoritate legis. quia in aliquib; ciuitatib; lege statuitur q non fiat aliqua vindicta circa voluntarias conuentiones. si aliquis postea deceptum se reputet quasi oporteat. vt si aliquis voluntarie tradidit alicui beneficium suum vel obsequium quod soluatur fm eius iudicium cui credidit fm modum ꝓme ꝓmunicationis existimant enim legislatores q ille cui a principio concessum est magis deberet ordinare recompensationem q̄ ille qui eis concessit et hoc ideo. quia multa sunt que appreciantur equaliter illi qui habet eam q̄ illi qui de nouo volunt eam accipere Videtur enim similiter q propria bona que dantur sint digna multo precio. sed tamen retributio debet fieri in tātum quantum estimant recipiētes. vt dicit philosophus tacite questioni respondendo. Ille qui recipit beneficium debet appreciari ipsum non fm hoc qō ei videtur dignum postquam habeat. nam homines solent appreciari bona adepta minus q̄ si nō haberent ea Rationes ante oppositū faciliter soluūtur ex eis q̄ predicta sunt

Dubitationem autem habent et talia puta vtrum oporteat omnia patri attribuere et obedire. vel laborantez quidem medico obediendum. ducem exercitus autem ordinandum bellicosum. Similiter autem amico magis vel studioso ministrandum. et benefactori reddendum gratiam magis. vel amico dandum si ambob; non contingit. Jgitur omnia talia certe quidem determinare non facile multas em̄ et omnimodas habent differētias et magnitudine et paruitate et bono et necessario. Quoniam autem non omnia eidem

UVA. BHSC. IyR_098_1

reddendum non ĩmanifestum. Et beneficia q̃dem retribuẽdum vt in multum magis q̃ꝫ donandũ amicis. ⁊ quẽadmodũ mutuum cui debet reddendum magis q̃ꝫ amico donandum Forte autem neqꝫ hoc semper puta liberali latronibus vtrum soluentem contra liberanduꝫ et vtiqꝫ quicunqꝫ sit vel non. Expetenti autez reddendum vel patrem liberandum. videbitur enim vtiqꝫ et seipso magis patrem. Quod igitur dictum est vniuersaliter quidẽ debitum reddendum. si autem superexcedat datio bono vel necessario ad hoc declinandũ. qñqꝫ em̃ neqꝫ est equale p̃existentiam retribuere cũ hic quidem studiosum sciens beneficiat. huic aũt redditio fiat quẽ quidem existimant maluꝫ esse neqꝫ em̃ accõmodanti qñqꝫ reaccõmodanduꝫ existimans. quidam enim lucrari accõmodauit epieykei existenti. hic autem non sperat lucrari a malo. Siue igitur veritate sic hꝫ non equalis dignitas. siue quidem habet non sic existimat aũt. non vtiqꝫ videbitur incõuenientia facere. Qd̃ quidem multotiens dictum est circa passiones et actiones et rationes. similit̃ habent determinatuꝫ his circa que sunt. Qm̃ quidem igitur nõ eadem omnibus reddendũ neqꝫ patri omnia. quẽadmodũ neqꝫ ioui sacrificantur nõ ĩmanifestũ. Quia aũt altera parẽtibꝫ ⁊ fratribus et amicis ⁊ benefactoribꝫ singulis ꝓpria ⁊ cõgruẽtia attribuendũ: sic autez et facere videntur ad nuptias. quidam em̃ vocant cognatos. his aũt cõmune genus ⁊ que circa hec vtiqꝫ actiones. et in ..dea autez maxime existimãt cognatos obuiare propter idẽ Videbitur autem vtiqꝫ nutrimento quidem parentibus oportere maxime sufficere vt debentes et causis essendi melius q̃ꝫ sibi ipsis in hoc sufficere ⁊ honorem autem quemadmodum dijs. Non omnem autẽ parentibus neqꝫ em̃ eundem patri ⁊ matri. neqꝫ rursus eum qui sapientis. vel eum qui ducis exercitus sed paternum similiter aũt et maternum. sed ⁊ omni seni honorem eum qui ꝑm etatem assurrectione ⁊ inclinatione et talibus ad amicos autem rursus et fratres confidentiam et omniuꝫ cõmunicationem. sed et cognatis ⁊ cõtribulibus et ciuibꝫ et reliquis omnibus semper temptandum. proprium attribuere cõparare que singulis existentia ꝑm proprietatem et virtutẽ vel vsum. Eorum quidem igitur qui vnius generis facile iudicium differentium autem difficilius. non tamen propter hoc quidem recedẽdum. sed ⁊ vtiqꝫ ꝯtinget sic determinandũ.

Queritur Secũdo. Vtrũ filij maxime debeant sufficienriam ⁊ obediẽtiã prebere parentibꝫ Arguit̃ p̃mo q̃ nõ. q̃a iustius p̃ceptũ ẽ magis obseruãdũ. sed homo virtuosus rõe ꝑtutis fit iustus ⁊ nõ rõne paternitatis. ergo filij nõ tenentur parentibꝫ maxime obedientiam prebere Secundo sic. dño superiori magis ẽ obediendũ q̃ꝫ domino inferiori. sed princeps est dominus superior patre. g̃ ⁊c̃ Maior patet primo. quia causa superior prior est ⁊ potior ⁊ magis influens in causatum q̃ꝫ inferior. Secũdo patet idem. qꝛ dominũ inferiorem oportet superiori obedire. Tercio patet idem. quia licet ab inferiori ad superiorem appellare ⁊ non econtra. ergo ⁊c̃. Tercio sic. bonum quanto cõmunius tanto diuinius et melius. sꝫ dominus superior magis intendit ad cõmune bonum q̃ꝫ inferior. cuiusmodi est princeps. ergo ⁊c̃. In oppositum est ph̃us in textu

Sciendum primo.

Qꝫ postq̃ꝫ ph̃us ostendit q̃ amicicia saluatur per recompensationem ꝓportionabilem. Consequenter mouet quasdam dubitationes circa beneficia amiciciaruꝫ et recõpensationes earũdem. Quarũ dubitationũ prima ẽ. vtrũ circa oĩa oporteat magꝫ exhibere bñficia patri ⁊ eidẽ obedire q̃ꝫ quibuscunqꝫ alijs ꝑsonis. vel circa quod sit magis obediendum alijs. puta q̃ infirmꝰ magis dꝫ obedire medico q̃ꝫ patri. ⁊ homo bellicosus magis debet obedire precepto ducis exercitus q̃ꝫ patris p̃cepto. Secũda dubitatio est. vtrum aliq̃s magis debeat exhibere ministerium amico suo q̃ꝫ homini virtuoso Tercia dubitatio est. vtrũ homo magis debeat retribuere benefactori pro gratia suscepta q̃ꝫ dare amico si ita sit q̃ hõ nõ valet vtriqꝫ satisfacere. Et vt dicit textus omnia ꝑ certitudinem determinare non est facile qꝛ circa p̃dicta potest attendi dr̃ña multipliciter ꝑm cõmunem modum ⁊ ꝑm magnitudinem ⁊ paruitatẽ. vel

UVA. BHSC. IyR_098_1

Questiones

fm q aliquis est virtuosus.amicus. benefactor multū vel parum. Et similiter qñq est differentia fm bonuz et necessariū. puta ministrare virtuoso vel amico. videtur essemelius amico.sed virtuoso videtur esse magis necessariū tñ in talibus non omnia sunt eidem exhibenda sed quedā his z qdā istis Sciendū secūdo. q obedientia recipit p̄ceptum. preceptū aūt pertinet solum ad dominos in istis z ad eos in quib z quos habēt dominiū. Exauditio autē magis respicit p̄ces z supplicationes. Preces aūt z supplicationes inferiores vel equales. Preces aūt z supplicationes inferiorz exaudimus.sed preceptis dominoz obedimus In ter tres aūt dubitationes predictas phus vltimo soluit primā. q quā etiam datur intelligi solutio secunde. Primo vero soluit terciā. Pro cuius solutione est.

Conclusio prima

Vt in pluribz magis debet hō retribuere bñfactori q̄ gratis dare amico si vtrūq fieri nō possit. Probat textus. qz eodē mō hō tenet fm moralem honestatem ad retribuendū beneficia sicut fm legalem iusticiā ad mutuū reddendū.sed vt in pluribz magis debet mutuū dari q̄ gratis dare amico. Et notanter dicit(vt in pluribus)qz vt dicit textus forte hoc non est semp obseruādum. Nam in casu quo aliquis potest liberari a latronibus potest esse dubiū quid hoz triū sit faciendū. Primū est vtrū homo debeat liberare de manu latronū illum qui qñq soluit eum de vinculis. Scōm est si benefactor nō sit captus z petat sibi in aliquo alio satisfieri quid retribuēdū sit ei. Terciū est vtrū homo debeat liberare patrem a latronib. z hoc tercium est priozib magis eligendū. videt em q hō magis debeat liberare patrem q̄ seipsum. Sed dicit phus vniuersaliter esse obseruandum q debitū est reddendūz magis q̄ gratis dandum.sed si gratuita donatio excedat in bono virtutis magis debz ad hoc declinari. puta si sit ministrādum alicui multū virtuoso. vel etiā si excedat in necessario. puta si imineat alicui liberare patrem .Qñq em cōtingit q non potest equiparari hoc qđ tribuit aliquis bñficijs p̄existentib. puta cū ex vna parte aliqs beneficiū pfert ei quē scit esse ptuosum. ex alia parte sit retributio ei quem aliquis estimat esse malū. nec est mirum si benefactori qñq non est tribuendū. qz etiam nec accōmodanti debet homo qñq reaccōmodare. Contingit em qñq q aliqs malus accōmodat ptuoso estimans se acq̄rere aliquod lucrū ex eo. virtuosus autē si mutuet malo non sperat lucrū. si igitur fm veritatem ille sit malus non est equalis dignitas que retribuat ei z qđ debetur bono. si aūt benefactor non sit malus sed ita existimet ille qui recipit beneficiū non facit inconueniens si magis det gratis studioso. Ex dictis infert textus q rationes existentes circa actiones z passiones humanas nō possunt habere aliquod determinatū fm certitudinem sicut nec ea circa que sunt. Et sic patet solutō ad terciā dubitatōem. Pro secūda dubitatione ponit

Conclusio scōa. licet non omnia sint patri exhibenda. tamen in pertinentibus ad sustentationem que ē p nutrimentū maxime sufficientiam z obedientiā debent filij p̄bere parentib. Primam partem probat textus qz apud gentiles non omnia sacrificabantur ioui. sed quedam alijs dijs. ergo a simili non omnia sunt patri exhibenda. sed alia debentur parentib. alia fratribus et alia amicis z benefactoribus. ideo singulis eorum sunt

versoris

attribuenda ea que sunt eis ꝓpria z ad eos ptinent. et eodem mō est de virtuosis. et hoc videnf homines obseruare. qz (vt dicit textus)ad nuptias fm quas ꝓpago quis vocāt homines cognatos quibus est cōmune genus. similiter z actiones que sunt circa nuptias vocantur cōsanguinei. z ꝓpter hanc causam estimant homines q cōsanguinei debeant occurrere in heredea. id est in conuentione. in qua tractatur de nuptijs agendis Secūdam partem probat phus sic. qz filij sunt debitores parentib sicut causis essendi per generationem. ergo circa pertinentia ad cōseruationem esse filij maxie debent subuenire z obedire parentibus. Similiter etiā parentib filij debent honorē sicut causis essendi. sicut z deo. non tñ omnem. sicut nec eundez patri z matri neq̄ fratri. debetur honor debitus sapienti vel duci exercitꝰ scz patri paternus z matri maternus. Similiter z cuilibet seni debet honor in assurgendo z inclinando ei z similibus. vt dicit textus. Amicis autem z fratrib debet homo fiduciam z cōmunicationem omniū. similit cōsanguineis. Et istis qui sunt vnius trib z ꝑciuib z singulis semp attemptandū est attribuere id quod est ꝓprium vnicuiq̄ z aptare singulis ea q̄ eis cōpetūt fm ꝓprietatem. puta sapientie z fm vsum officij. sicut duci exercitus. et (vt dicit textus)iudicium de talib in aliq̄ est facile. puta in his que sunt vnius generis. scz q magis subueniendum est consanguineo inter duos amicos. vel magis sapientiozi inter duos sapientes. Sed in alijs iudiciū est difficile. puta in differentib cui magis sit subueniendū sapientiozi vel cōsanguineo. Et q̄uis hoc difficile sit determinare. nō tñ oportet recedere ab huiusmodi proposito. sed determinandum est id qđ dictum est sicut fieri potest.

Dubitatur prima

Vtrū simpliciter sit magis obediendum patri vel p̄ncipi. Respōdetur q q̄tum ad opera ciuilia magis p̄ncipi est obediendum. sed q̄tum ad opera p̄cise domestica obediendū est patri in licitis et honestis eo modo quo habet dominium. Prima pars patet. qz princeps habet dominiū super omnes de ciuitate q̄tum ad opera ciuilia. non autem pater. Secunda pars patet. quia super opera domestica pater et non princeps dominiuz habet. Notāter dicitur (p̄cise) quia in aliquo casu domestica opera inauūt rōnes operum ciuilium. vt cum ciuitas est obsessa ab inimicis . tūc em fm exigentiā circūstantiarum princeps disponit de operibus domestiacis. et cogit arbores extirpare z similia que sunt domestica mandat Dubitatur secundo. vtrum magis obediēdum sit p̄ceptis patris q̄ sint audiende preces virtuosi amici. Respondetur q p̄cepto patris in licitis. et in istis in quibus pater p̄cipere potest. et in quib habet dominium magis est obediendum q̄ exaudiende sint preces amici virtuosi. Cuius causa est quia obligatio subditi est ad dominiū in virtute iusticie. ideo non obedire est iniusticiam facere. sed obligatio amici ad amicum est solum in virtute liberalitatis sed maior est peccatum contra iusticiam z generaliter cōtra alias virtutes cardinales q̄ ꝓtra liberalitatē et alias virtutes morales annexas.

Ad rationes

Ante oppositū Ad p̄mā dr q licet ꝓtuosus

UVA. BHSC. IyR_098_1

virtuosus sit iustus tamen si non sit dominus non potest precipere. licet possit precari ꝯsulere exhortari vel persuadere. sed in his in quibus dominium habet precipere potest Ad secūdam ⁊ ad terciaꝫ rationes ptꝫ solutio ex primo dubio.

Abet aūt dubitatōnem ⁊ de eo quod est dissolui amicicias vel nō. ad non permanentes vel ad eos quidem qui propter vtile vl propter delectabile amici existunt cum non adhuc hec habeant. nihil inconueniens dissoluitur. illorum enim erant amici quibus deficientibus rationabile non amare. Accusabit autē vtiqꝫ aliquis si propter vtile vel propter delectabile amans similet propter morem. Quod enim in principio diximus plures differentie fiunt amicis cū non similiter existimant et sint amici. cum quidem igitur decipiatur quis et suspicetur amari propter morem. nihil illo tale operante seipsum causetur vtiqꝫ. cum autem ab istius similatione decipiatur iustum accusare decipientem ⁊ magis q̄ꝫ eos qui nūmisma violant q̄ꝫto alterius malignitas circa honorabilius mala opatio. Si aūt acceptet vt bonū fiat aūt malum ⁊ videatur vtrū amandum vel non possibile. si q̄dem non omne amabile sed bonū. neqꝫ oportet amatorem mali enim nō oportet esse. neqꝫ assimilari prauo. dictum est autē qm̄ simili simile amicū. Utrū igitur cōfestim dissoluendum vel nō omnibus sed insanabilibus ꝓpter maliciam. directōem autē habentibus magis adiuuandum ad morem q̄ꝫ substātiā. quanto melius ⁊ amicicie magis propriū. videbit aūt vtiqꝫ dissoluens nihil inconueniens facere. non enim huic vel tali amicus erat. alteratū igitur impotens resaluare recedit. Si aūt hic quidem permaneat hic autē epieykes magis fiat ⁊ multum differat virtute. vtrum vtendum amico. vel non contingit. In magna autem distantia maxime manifestum fit. puta in his que ex puericia amicicijs. Si enim hic quidem permaneat puer ꝑm mētem. hic autē fit vir qualis optimus. qualiter vtiqꝫ erunt amici. neqꝫ placentes eisdem neqꝫ gaudentes ⁊ tristati. neqꝫ enim circa adinuicē hec existunt ipsis. sine his autem non erat amicos esse. conuiuere enim non possibile dictū est autem de his. Utrum igitur nihil alienus ad ipsum habendum q̄ꝫ si non factus esset amicus nunq̄ꝫ. Si aūt oporet memoriā habere facte cōsuetudinis ⁊ quemadmodū amicis magis q̄ꝫ extraneis existimamus oportere largiri sic ⁊ factis attribuendum aliquid propter antefactam amiciciam. cum non propter superhabundantiam malicie dissolutio fiat.

Queritur Tertio. Utrū dissoluenda sit amicicia eoꝝ q̄ nō ꝑmanēt eadem permanente cōditione ꝑm q̄ amicicia erat Arguitur primo q̄ non. quia amicus ē alter ipse. sed nullꝰ dissoluitur a seipso. ergo nec amicus ab amico dissoluit̄ permanente conditione ꝑm quam erant amici. Secundo sic. vt dicit Cicero omnes odiunt īmemorem accepti beneficij. ergo amico non manente in eadem conditione adhuc habenda est memoria beneficij accepti. ergo non erit dissoluenda amicicia Tercio sic vt dicit Therentius. amantiū ire amoris est reintegratio. ergo solutio amicicie auget conseruationem eius. quasi soluatur amicicia dissoluendo conseruatur. In oppositum est phs in textu.

Sciendum primo.

Q̄ postq̄ꝫ phs determīauit de istis q̄ pertinēt ad cōseruationem amicicie. Consequenter determinat ea q̄ ꝑtinent ad eius dissolutōem. Et primo querit̄ q̄uo debeat dissolui amicicia eoꝝ que mutant̄ a pristina cōditōne. De quo in primo articulo. Secūdo agit de solutōe amicicie eoꝝ q̄ i eodē statu ꝑmanent. de q̄ in primo dubio. Tercio agit qualiter se debeat habere homo ad amicum post amicicie dissolutionem. de quo in secūdo dubio. Circa primū primo ponit philosophus dubitationem motam in titulo questionis. ⁊ deinde solutionē eius. Et primo q̄ꝫtum ad amiciciam vtilis ⁊ delectabilis. de quo erit prima conclusio. Et deinde ponit solutionem eius q̄ꝫtum ad amiciciam propter virtutem de quo erit conclusio secunda.

Conclusio prima.

Amicicia delectabilis ⁊ vtilis rōnabiliter dissoluitur non manente cōditione ꝑm quam erāt amici. Probat textus. qꝛ cessante causa cessat effectus. qꝛ ꝑm has amicicias amici amāt amicos nō propter seipsos. ergo ⁊c.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Et isto patet modus experimẽtandi verũ amicũ qui enim arridente fortuna amicus est z amore delectabilis. z cessat amare mutata fortuna z amabili qđ erat in homine non erat verus amicus. Et ideo dicit phs q circa hmõi amicicias oriũtur accusatõnes. Nam iuste accusat aliquis illum. qui (cũ amat ꝓpter vtile z delectabile) assimilat se amare ꝓpter virtutem. nã plures sic amicicias differentie. ideo potest contingere q non fm eandem speciem amici se existimant esse. puta si sint amici ꝓpter vtilitatẽ z existiment esse ꝓpter virtutem. Et in illo casu q̃ existimat amare ꝓpter ꝓtutẽ decipiat ex seipso ita q ille qui eum amat nihil faciat ad hmõi deceptionem ille qui deceptus est debet irasci ꝓtra seipsum nec debet culpare aliũ in falsificatõne amicicie. sed quando ipse decipitur p alterius simulatõnem ita q ipse manet semp virtuosus z alter dissoluit amicicią. qz vtile et delectabile mutata sunt) iustum est q accusat decipientem. z multo magis q̃ eos qui rerũ falsificant nũmismata. qz deceptio illius qui simulat virtutem consistit in opatione existente circa rem honorabilẽ z honorabiliorem q̃ deceptio corrũpentis nũmismata. Nã honorabilior est multũ ꝓtus q̃ pecunia. ideo qui facile simulant virtutem maligniores sunt istis qui faciunt falsuz nũmisma. z sic magis puniendus est qui amicitiam dissoluit q̃ qui monetam corrumpit. eo q melior est amicicia q̃ pecunia. Conclusio secunda. non manente eadem cõditione. puta mutata virtute in altero amicoz amicicia virtutis dissoluit. et si insanabilis fuerit amicicia statim dissolui debet. Prima pars patet. quia virtuoso non est amabile quodcũq̃. sed solũ bonum honestum. ergo non est conueniens q ille (cuius malicia manifestatur) ametur a virtuoso. z per consequẽs amicicia dissoluitur. Et quo infert phs q non oportet eum q̃ factus est malus amare id qđ est vtile neq̃ decens. ꝯa non oportet q homo amet malum neq̃ q assimilet malo viro. sed hoc sequeretur q si seruaretur amicicia ad eum qui est malus. dictum est enim supra q sile sili est amicũ. z ideo nõ potest esse q diu seruetur amicicia ad malum nisi sit aliqua similitudo ad maliciam. Secundam partem probat phs ostendendo qualiter talis amicicia sit dissoluenda. dicens q amicicia ꝓtutis non est statim dissoluenda in omnibꝫ. sed solũ in illis qui ꝓpter magnitudinem malicie sunt insanabiles. id est nõ possunt defacili reduci ad statum virtutis. Quod patz quia non est spes de reditu ipsorum ad statum virtutis. ergo statim dissoluẽda est amicicia ad eos. Si autẽ aliqui sint qui accipiant directionem ad statum rectitudinis magis est eis auxilium ferendum ad recuperandum bonos mores q̃ ad recuperandum substantiam amissam inq̃tum virtus melior est pecunia z magis ꝓpria amicicie. cum autem soluit aliquis amiciciam ad eum qui factus est malus non facit incõueniens. quia non erat amicus huic vel tali scz vicioso. sed virtuoso z ideo non alteratur a prima dispositione amici. sed quia non potest eum reducere ad salutem conuenienter statim recedit ab eius amicicia.

Dubitatur primo

Si vn⁹ amicoz maneat in statu primo z alius fiat magis virtuosus. ita q fiat differentia magna virtutis inter vtrũq̃. verum qui profecit debeat vti eo qui non profecit vt amico. Respondet textus q non est possibile q proficiens seruet amiciciam ad non proficientem. Et hoc maxime patet in magna distantia amicorum. puta in amicicijs que sunt a puericia. si em̃ vnus manet puer fm mentem z alius fuerit optimus tũc tales nõ possunt manere amici. cum non cõplaceant sibi in eodẽ. nec etiam de eisdem gaudeant z tristentur. sine quibꝫ non potest seruari amicicia ad quã maxime requirit q amici ꝙueniant. sed non possunt amici ꝙuenire nisi eis eadem placeant z de eisdem gaudeant z tristentur. vt patuit supra. ergo patet. q manente eadem conditõe quodãmodo fm societatẽ in qua erãt amici manet amicicia ipsa tamen augmentata in altero amicoz dissolui potest amicicia. vt altero amicoz mutato in virum perfecte virtutis. z altero manente in puericia mentis. quia tales non gauderent eisdem. Dubitatur secũdo q̃liter aliquis se debeat habere post amicicie dissolutõez vtrum scz alienius vel familiarius se debeat habere ad amicum antiquũ quasi nunq̃ ꝓtius fuissent amici. Respondet q propter amiciciaz preteritã debet se magis exhibere homo sibi preter q̃ in vno casu. scz quãdo propter superabundantem maliciã facta est dissolutio. Primã partem probat phs. qz oportet habere memoriã preterite consuetudinis. ergo sicut estimamus q homo magis debeat exhibere amicis q̃ extraneis. ita etiã istis qui in preterito fuerunt amici propter amiciciam preteritam. nisi in casu peracto. et adhuc magis debet largiri ei z beniuolus esse ei qui fuit amicus q̃ ei qui non fuit amicus. ita supposito q dissolutio non fuerit propter excellentem maliciam. quia tunc est contemnend⁹ qui ante fuit amicus quemadmodum z ipsa malicia

Ad rationes

Ante oppositũ. Ad primam dicitur q amicus est quasi alter ipse manente amicicia. sed ipsa dissoluta non plus est quasi alter ipse. Ad secundã patet solutio ex secundo dubio. Ad terciam dicitur q hoc est verum de istis qui interdum dissentiunt manente eadem conditione in qua erant. Nam amici ad tempus separati quodammodo de separatione dolent et duplici de causa mouentur ad amandum se inuicem. Primo quia adhuc manet causa prioris amicicie. Secundo quia dolor separationis impellit eos ad amandum.

Hicabilia autem qua ad amicos z quibus amicicie determinantur videntur ex his que ad seipsum venisse. Ponunt enim amicum volentem et operantem bona vel apparentia illius gratia. Vel volentem esse et viuere amicum ipsius gratia quod matres ad filios passi sunt. et amicorum offensi. Vi autem conuiuentem et eadem eligentem vel condolentẽ et congandentem amico maxime aũt et hec circa matres accidunt horum aliquo et amiciciam determinant. Ad seipsum autem horum vnumquodq̃ epyeikei existit reli-

UVA. BHSC. IyR_098_1

quis aūt ꝑm q tales existimant esse. Videtur em̄ quēadmodum dictū est mensura vnicuiq; virtus z studiosus esse. Iste em̄ consentit sibi ipsi z eadē appetit ꝑm omnem animam. z vult vtiq; sibūpsi bona z apparentia z operatur boni enim bonū elaborare z suūpsius gratia. intellectiui em̄ gratia quod vnusquisq; esse videtur. Et viuere aūt vult seipsum z saluari et maxime hoc quo sapit. bonum em̄ studioso esse. vnusquisq; autez sibūpsi vult bona. factus autem alius nullus eliget omnia habere illud qō factum. habet enim et nunc deus bonum. sed ens quidem aliquando est. videbitur autem vtiq; intelligens vnusquisq; esse vel maxime Et conuinere talis sibūpsi vult delectabiliter enim facit ipsum. operatorum etenim delectabiles memorie. et futurorum spes bone. tales autem delectabiles z theoreumatib⁹ aūt abū dat mente. Condoletq; z cōdelectatur maxime sibūpsi. omniū em̄ ē idē z triste et delectabile. z nō aliud alij. Impēitentib⁹ em̄ vt dicere inexistere itaq; ad seipm singla boz epieykei.

Queritur quarto verum sint tm̄ tres effectus amicicie. scz exterior cōuictus. cordis electio. z letitia in eisdem. Arguitur primo q non. qz hō non potest conuiuere nisi cum illis q manent in eadem domo. igit conuictus exterior non est amicicie effectus. Dinor patet. qz inter manentes in eadē domo oportet vnū esse principantem z alium subditū alꝫ dissolueret policia yconomica. sed amici sunt equales. igit. Scdo sic. vnusquisq; eligit z appetit ea q sibi deficiunt. sed amicis diuersa deficiunt. ergo non elegunt eadē. z p ꝓns nec gaudēt nec tristant de eisdem.

Tercio sic. colloquiū est effectus amicicie. g sunt plures triby. qz amici sunt adeo delectabiles sibūnicē vt suis colloquijs vellēt diem deducere in noctem. igit zc

In oppositū est pbus in textu.

Sciendum primo

q postq; pbus determinauit de cōseruatione z dissolutione amicicie. Hic ꝓsr agit de eius effectiby. primo ponens effectus amicicie. scdo ostendit quō se hnt ad eas boni z mali. Primo adhuc ponit pbs originē effectuū amicicie dicens. q amicabilia. id ē amicicie opa (q̄bus alijs ad amicos vtitur z ꝑm q determinant amicicie) ꝓcedunt ex istis bonis q sunt ad seipm. nā sic videtur vnus hō amicus ad alterū. si eadē agit ad amicū que agere ad seipm. Scdo enumerat pbus hmōi effectus vel actus amicicie. Pro quo sciendū scdo. q tria sūt opera amicicie quoz primū cōsistit in volūtaria exhibitione beneficioz. Circa qd dicit textus. q hoies ponūt illum esse amicū qui vult z operatur ad amicum bona vl vera vel apparentia gra ipius. Et ōr (qui vult z opat) qz vnū sine altero ad amicitiā nō sufficit. Si em̄ vnus alteri benefaciat inuitus nō est amicabilis beneficētia vel si voluntatē ope explere negligat. Dicit etiam (vel bona vel apparentia) qz aliqñ aliquis ex amicicia exhibet alteri qd estimat el esse bonū q̄uis non sit. Dicitur etiā (ipsius gratia) qz si exhibuerit alicui alteri būficia nō intendens bonū illi⁹ sed suūpsius. nō esset ver⁹ amicus. sicut cū alicui equū ꝓpter suū ꝓmodū nutrit. Circa qd dicit textus. q amicus vult amicū suū esse z viuere gra sui amici z non ꝓpter seipm. vt scz q querat ex eo solum ꝓprium ꝓmodum. z hoc patiunt matres ad filios qz volunt eos viuere z esse. Et similiter amici cū interuenit aliqua offensa amicicie q̄uis nō velint ꝓpter offensam amicoz amicis ꝓuiuere. saltē volūt eos z esse z viuere. vñ opus amicicie ptinet ad ꝓcordiā. quod ꝓtatendi ꝑmo q̄tuz ad exteriorē ꝓuictū. scdo q̄tum ad electionem. z tercio q̄tum ad passiones ad quas sequunt gaudiū z tristicia. Ideo ōr pbs q illū determinat esse amicū qui ꝓuiuit q̄tum ad primū. z qui eadē eligit q̄tum ad scdm. z qui dolet z cōdolet q̄tum ad tercium. Et hec etiā considerand a matrib⁹ respectu filioz. z vt dicit per aliqd dictoz determinat amicicia. Existimāt enim homines inter illas esse amicicias in quibus aliq̄ quod hoz inuenitur.

Conclusio prima

Exterior cōuictus cordis electio z letitia in eisdē sunt effectus amicicie. Patet qz illos hoies dicunt amicos qui aliqd dictoz ad inuicē opant. Scdo pbat rōne qz amicicia ad alterum venit ex amicicia homīs ad seipm sed homo virtuosus q est mēsura z regula in genere humano vult ista tria sibūpsi. g vult amico suo q est alter ipse. Item ad amicicia ptinent vel interioza vel exteriora. si scdm sic est exterior cōuictus. si ꝑm hoc est duplicit aut se tenet ex pte sensus. z sic est de eisdem gaudere et tristari. aut ex pte intellect⁹ z sic est eadē eligere z velle

Conclusio scda. beneficentia respectu suūpsius dicit id qd pertinet ad beneficiū. ideo virtuosis intantū ꝓpdicta ꝓueniunt respectu suūpsoz inquantū estimant se esse virtuosos. Scdam ptem ꝑmo probat pbus q virtus z virtuosus sunt mensura vnicuiq; hoi. ergo vnusquisq; amicabilia patitur ad seipsum. ꝑm q estimat se virtuosum. Ans pbatur. qz in vnoquoq; genere habetur ꝓ mensura id quod est perfectum in illo genere. in quantū scz alia iudicat vel maioza vel minoza ꝑm ꝓpinquitatē vel remotionē a perfectissimo. Sed ꝓtus ē ꝓpria perfectio homis. z homo est ꝑfectus in specie humana. ergo ex hoc accipitur mensura in toto genere humano. Primā ptem probat pbus. quia virtuosus vult sibi bona ꝓtutis que sunt vera bona hois. ergo virtuosus maxime vult sibi bona z vera apparētia. Sed hoc ptinet ad beneficentiā. igit. Hec est huiusmodi voluntas vana in homine virtuoso. qz huiusmodi bona operatur ad seipsum. nam boni homines est laborare ad ꝑficiendum seipsum. sed virtus perficit hominem z op⁹ eius reddit bonū. Hoc etiā vult z operatur gra suūp;

UVA. BHSC. IyR_098_1

lius.i.gra ptis intellectiue que est ꝑncipalis in homine nam vnūquodq; maxime videtur esse id qđ est principale in eo. virtuosus autem semp tendit ad hoc q̄ opet id qđ est conueniens rōni. Et quib⁹ patz q̄ virtuosus semp vult sibi bonū ſm seipm. z etiam maxime vult sibūpsi cōuiuere. quia appetit bonū z virtutē partis intellectiue qua sapit. sed cōuiuere consistit in hoc qđ est velle bonū ei cui cōuenit. Similit ꝑtuosus eligit ea ad que eius natura impellit. qz virtus ꝓficit naturā. Optima em̄ z delectabilissima est vnicuiq; vita ſm intellectum. vt dicit Auerrois. q̄ viuens ſm intellectualē vitam sibi benivolus est. qui aūt non intellectualiter viuunt nō viuūt ſm id q̄ sunt homines. vt dicit idem. sed viuunt sicut bestie. qui cum voraces sint nō hoies sed lupi dicunt. Et hec de ꝑmo Quantū ad scōm

Dubitatur primo

Quomodo respectu suūpsius id cōuenit virtuoso qđ ꝓtinet ad benivolentiā. Rñdet textus. q̄ hoc cōuenit sic virtuoso. qz ipse vult maxime ꝓuiuere ſm seipm. z vult ꝓseruari in esse. z ꝓcipue q̄tum ad scōam ꝑtem amicicie cui inest sapiētia. Si em̄ homo ē virtuosus oportet q̄ velit id qđ est sibi bonū. sed bonū est virtuoso suū ee scz esse virtuosum. Si aūt contingeret q̄ hō fieret alius puta si ſm fabulas transformaretur in lapidē vel asinū nullus curaret an illud in qđ transformaret haberet omnia. z ideo vnusquisq; vult se esse inq̄tum conseruatur id qđ ipse est. Illud aūt qđ maxime conseruat in suo ee est ipse deus. qui non vult sibi aliqđ bonum quod nūc non habet. Sed nunc habet in seipso bonū perfectū. vt dicit textus. z ipse est semper. z nō aliqñ non est. quia ē immutabilis. Sed deo sumus maxime silles ſm intellectum q̄ est incorruptibilis z immutabilis. z ideo esse vniuscuiusq; hois maxime consideratur ſm intellectū ꝓter qđ ꝑtuosus q̄ totus ſm intellectū viuit maxime vult seipm esse z viuere. vult em̄ seipm esse z viuere ſm id quod in ipso ꝑmanet. Dubitat secundo. quō cōpetat virtuoso respectu suūpsius id qđ ꝓtinet ad concordiā. Rñdet textus q̄ qz ipse vult maxime cōuiuere sibūpsi. scz reuertendo ad cor suum z secum meditādo delectabiliter bona q̄ opatus ē. z hoc quātū ad memoriā ꝑteritoꝝ. qz memoria ꝑteritoꝝ quātū ad ea q̄ opata sunt sibi ē delectabilis. z etiā bona q̄ sperat opari in futuro meditādo. hec meditatio futuroꝝ ē sibi delectabilis. Tercio ꝓtingit hoc q̄tum ad cognitōnem pūtiū abundat em̄ virtuosus ſm mentē theoreumatib⁹. id ē ꝓsiderationib⁹ veris z vtilib⁹. Istud aūt est summe delectabile nature nō deprauate. ergo hō virtuosus ē maxime sibūpsi concors. immo ipse maxime gaudet z delectatur sibūpsi. vt dicit textus q̄tum ad ptem sensitiuā z intellectiuā est idē delectabile. z nō aliud alij. quia ps sensitiua in virtuoso roraliter est sibi subiecta. qđ sequitur ſm motū rōnis. vel saltem non vehementer cōtrauenit. Nō ōr em̄ ā passione ptis sensitiue. vt postea cessante passione poeniteat de eo qđ iam fecit ꝓtra rōnē Unde non de facili poeniteat de eo quod facit. z ita maxime ꝓsentit sibūpsi. nec in eo est distantia sensus z rōnis. Uñ exabundantia gaudij metalis redundat gaudium exterius z delectatio in sensum adeo vt ꝑe gaudio sensus q̄ñq; dissoluat in fletum. quod est summum gaudioꝝ. quia illi gaudio nulla est tristicia admixta sicut in gaudio eurpium viroꝝ. Concludit igit ꝓbus ex dictis q̄ predicta ꝓueniant virtuoso respectu suūpsius.

Rationes Ante oppositū. Ad qđmā dicit. q̄ ꝓuiuere non solum est in eadem domo manere. sed etiam est exteriora consentire Ad scōam dicit. q̄ amici conueniūt in fine virtuosi. z sic etiam conueniunt in ordinatis ad finem. ideo eligunt principalia eadem. minus aūt ꝑncipalia insequuntur magis principalia. Ad terciā dicit. q̄ colloquiū reducitur ad conuictum.

Ad amicum aūt habere quēadmodū ad seipm. est em̄ amicus alius ipse. et amicicia horū esse aliquid videtur. z amici quibus hec existunt. Ad seipsum aūt vtrum est vel non est amicicia relinquitur in presenti. Uidebitur autem vtiq; sic esse amicicia ſm q̄ est duo vl plura. aut ex dictis z qm̄ superabundantia amicicie ei que ad seipsum assimilatur. Uidentur aūt dicta et multis existere. q̄bus existentibus prauis. igit ſm q̄ placent sibūpsis z existimāt epieykes esse. sic z participant ipsis. quia z vale de prauoꝝ z nefarioꝝ nulli hec existūt sed neq; videntur. fere autem neq; prauis. Differunt aūt a seipsis. z altera quidem cōcupiscūt alia vero volunt puta incontinentes. Eligūt enim ꝓ eis que videntur sibūpsis bona esse delectabilia nociua entia. Hij autē rursus ꝑpter timiditatem z desidiam recedunt. ab operari que existimant ipsis optima esse. Quibus aūt multa z dura operata sunt z ꝑpter maliciā odiuntur. fugiunt viuere z interimunt seipsos Querunt itaq; mali cū quib⁹ cōmoreē. seipos autem fugiunt. recordantur autem multoꝝ et difficilium. z talia altera sperant ſm seipsos entes. cum alteris autem entes obliuiscuntur nihilq; amabile habentes nihil amicabile patiuntur ad seipsos. Neq; gaudent neq; condolent tales sibūpsis. Contendit enim ipsoꝝ anima. et hec quidem ꝓpter maliciam volet recedens a quibusdam. hec autem delectatur hec quidem huc. hec autem illuc trahit quem admodum discrepantia.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Si aūt non possibile simul tristari ꝛ delectari sed post parum tristatur qm̄ delectatus est et non vtiq; volebat delectabilia hec fieri ipsi penitudine eī prauī replenī. Non itaq; videtur prauus neq; ad seipsum amicabiliter disponi propter nihil habere amabile. Si itaq; sic habere valde est miserum. fugiendum malicīa intense et temptādum epieykeya esse. Sic eī ad seipsum amicabiliter vtiq; habebit. ꝛ alteri amicus fiet.

Queritur quinto. vtr̄ ꝓtuosus debeat se habere ad amicum sicut ad se ipsum Arguit primo q̄ nō. qz ad amicū hz hō amicīcīā. nō aūt ad seipm. qz circa eadē ꝛ in eisdē sunt amicīcia ꝛ iusticia. sz ad seipm nō est iusticia sz ad alterum. igit nec ad seipm ē amicīcia. g̃ ꝛc Sedo sic. amici est amico beneficia tribuere. sz nullus tribuit sibūpsi beneficia. g̃ nō habet se ad amicū sicut ad seipm. Hinor patz per Senecā in q̄rto de beneficīs dicentē. Quēadmodum vendere sit dare aut qd a se dimittere. sz null⁹ a se dimitteret qō sibūpsi daret. igit ꝛc Tercio sic. Tullius in libro de amicīcia reprobat tres opiniones corrodantes in hoc q̄ hō habeat se ad amicum sicut ad se ipsum. ꝛ phus in hoc libro ōt. q̄ bonus vir aliter habet ad seipm ꝛ aliter ad amicū. ꝓ ipo eī ad amicum pecunias ꝛ honores vt sibūpsi bonum ꝓtutis acquirat igit ꝛc. In oppositū est phs in textu.

Sciendum primo

Q; postq̄ phus ostendit q̄liter se habeat hō bon⁹ circa amicabilia in ordine ad se ipm. Hic ꝓ̄ ostendit q̄liter se habeat in ordine ad alterū. sz ad amicum dicens q̄ ꝓtuosus se hz ad amicum sicut ad seipm. qz amicus quantū ad effectū est quasi alter ipse. nā homo afficitur ad amicū sicut ad seipm. ꝛ sic videtur q̄ amicīcia consistat in aliquo p̄dictoꝝ que homies partiunt ad seipsos. Patet etiā q̄ illi sunt veri amici quib⁹ illa predicta ꝓuenīunt. Et qz aliquis quereret posset. vtrum sit amicīcia homīs ad seipm. dicit phus q̄ illa questio relinquēda est principio. qz magis ptinet ad nomē rei q̄ ad rei veritatē. nā amicīcia est inter quoscūq; ꝑm q̄ eis cōpetunt duo vel tria ex p̄dictis. Et cum abundanter ad alios amicīcīā habemus hoc assimilatur dilectioni. quā habet hō ad seipm. ideo cum alīs consueuit amicīcīā suam cōmendare ad alterū consueuit dicere. diligo eum sicut meipm. Uñ nō ōt quantū ad rei veritatē. vtrū amicīcie nomē dicat respectu sui ipsius. ꝛ quo ista res amicīcie abundāter cōperit homini ad seipm Pro maiori declaratōne hui⁹ Sciendū secūdo. q̄ homo ad seipsuz potest habere duplicem amorem. vnū sensualem. quo aliquis ꝑm impetum passionū assumit omne apparens vtile vel delectabile. ꝛ iste corrigitur p̄ prudentīā et per alias ꝓtutes. ꝛ est p̄ncipium rebellionis appetitus ad rōnem. que rebellio extinguit̄ p̄ ꝓsuetudinem ꝓparādi

ꝑm rōnem. quod fit per virtutes morales. Aliū amorem hz hō ad seipm factum in voluntate post ꝓsuetudinem insequendi operatōnem recte rōnis. Et isto amore volum⁹ nobis nō apparens vtile vel delectabile. sz verum bonum. scz ꝓtutis. quo amore respuim⁹ sensualia et laboramus pro rectis ꝛ p̄ cōmuni vtilitate vt nobis acquiramus bonuz rōnis. ꝛ hic amor ē effectus cōmunis sequēs ad virtutes morales. Et quib⁹ patz q̄ hō non habet illam (que est virtus) ad seipm. nec amicīcīā ꝓprie acquisitā. de qua in octauo hui⁹ est sermo. sz amicīciam illā que est virtutis q̄dam effectus'. ꝓsequenter in ordine ad amicum. ex quib⁹ vel ꝓsimilib⁹ virtus amicīcie generat cōseruatur ꝛ exterius innotescit. qui q̄dez effectus sunt beneficia benivolentia ꝛ ꝓcordia. de quib⁹ in p̄cedenti q̄stione. ꝛ quātum ad istos effectus hō bonus se habet vt amicus ad amicū. non quantū ad omnia. sed q̄tum ad p̄dictos effectus. malus autez homo nō ita se habet. Sed quia quilibet debet se habere ad seipm ꝛ ad amicū vt homo bonus. q̄ est mensura vnicuiq; q̄. vt dictū est. Et ideo simpl'r cōcedendū est q̄ homo debet se habere ad amicum sicut ad seipm.

Conclusio prima.

Et responsiua. hō ꝓtuosus se hz ad amicū sicut ad seipm. Probat ꝓclusio rōe tert⁹ habita. qz amic⁹ ē quasi alius ipe ꝑm affectū amici. g̃ ꝓtuosus afficit ad amicū sicut ad seipm. Itē pbat ꝓclusio. qz ille se hñt ad invicem qnoz ē oīm vnio ꝛ rez ꝛ ꝓsilioꝝ ꝛ voluntatum. Sed sic ē de amicis vt de seipso. vt dicit Tulli⁹ dicēs q̄ his sim̄ ilib⁹ vtendū arbitroꝝ. vt eī emēdati sint mores amicoꝝ cū sit inter eos oīm rez ꝓsilioꝝ ꝛ voluntatū sine vlla deceptōne cōtras. Itē pbat. qz dicit Seneca i epla ad Lucillū. Si aliquē amicum existimas cui non tantū vis quantū tibi. vehementer erras. igit cōclusio vera Conclusio secunda. ꝓtuosus nō se omnino habet ad amicū sicut ad seipm. sz ꝑm eundem gradum. Probat. quia ipse maiori affectu vult sibūpsi bonū q̄ amico. plus eī vult alterū quantūcunq; male agere q̄ seipm. igit Probat. qz bonus sibūpsi tribuit summū bonum. scz opus virtutis. sed hoc non potest alteri tribuere nisi forte persuasiue vel aliquo simili modo. igitur ꝛc Et hoc est qđ cōiter dicit. q̄ omnis caritas bene ordinata prius est ad seipm q̄ ad alterum. Et hec de p̄mo articulo. Quantū ad scōm.

Dubitatur primo

Utrum mali ad seinuicē habeāt predicta opera amicīcie. Circa illud dubium phus primo ꝓponit quod intēdit. dicens q̄ predicta videnī multis cōuenire propter seipsos q̄uis sint prauī. tamen prauī tm̄ participant ex predictis operibus inq̄ntum cōplaceant sibūpsis ꝛ estimant se esse virtuosos. Sed qui sunt valde prauī et nepharij non habent p̄dicta opa. sed nisi videntur ipsa habere. Quia vero nullis prauis videnī conuenire predicta opera. nam raro inueniunt homines prauī q̄ estiment se virtuosos esse suā malicīā cognoscētes. Tunc respondet phus primo ad dubium. q̄ non est respectu sui ipsoꝝ q̄ opus amicīcie ptinet ad beneficentīā. Probat phus. quia mali differunt a seipsis. inq̄ntum scilicz concupiscunt aliqua ꝑm sensum. et aliqua ꝑm rationez

UVA. BHSC. IyR_098_1

Sicut patet de incontinentib⁹ qui ꝓ illis quę iudicant ſm rōnem bona appetunt q̄ ſunt in eis nociua. Alij autem ꝓpter tarditatem t pigriciā pretermittunt opari ea q̄ ſm rōnē iudicāt ſibi bona. Ergo duplicit̄ mali carent bñficio ad ſeipſos. vno mō inq̄tū opant̄ ſibi nociua. alio mō inq̄tū vitant ſibi ꝓficua. ergo prauis nō conuenit reſpectu ſuiꝯ ꝓ beneficētia. Ex quo patz q̄ mali nō poſſunt ſibiꝯ nuicē ꝓuiuere. eo q̄ opantur ſibiꝯ ipſis nociua t vitāt ſibiꝯ ꝓficua t ꝓmoda. Scōo rñdet phs q̄ prauis nō cōuenit id qđ ptinet ad beniuolentiā Probat textus. qz illi nō volūt ſe eſſe t cōuiuere a qb⁹ facta ſunt multa mala t grauia ꝓpter qđ ab omnibus oduntur. ſed talīū vita eſt eis rediosa inq̄tū cognoſcunt ſe omnib⁹ eſſe graues. Ex ita fugiūt viuere ita q̄ q̄q̄ interficiūt ſeipſos. Sed ſic eſt de prauis. q̄ ipſi non volunt ſe eſſe t viuere ad inuicē. ſz hoc ptinet ad beniuolentiam. Tercio reſpondet phs. q̄ prauis nō ꝑt ꝑpetre opus qđ ptinet ad ꝯcordiā. t ꝓmo q̄ꝯtum ad ꝓuictū qz prauis nō ꝑt ꝓuiuere reuertendo ad coꝛ ſuū. ſz q̄rūt alios cum qb⁹ morent collo quēdo t coopando eis ſm exterioꝛa ꝓba t facta. Et hoc ideo eſt. qz ſtatim ſecum cogitādo de ſeipſis recoꝛdant multa mala que in principio cōmiſerunt. t ꝑſumūt talia ſe facturos in futuro. qđ eis doloꝛoſum eſt. Sed cū ſint cū alijs hoib⁹ diffundendo ſe exterius obliuiſcunt ſuoꝛ maloꝛ. t ſic cū nihil habeāt in ſeipſis qđ ſit dignū amari nihil amicabile ad ſeipſos patiunt. Scōo ꝓbat phs. q̄ mali nō habēt ſecū concordiā quantū ad gaudiū et triſticiā. quia tales nec̄ congaudent nec̄ ꝓdolent ſibiꝯ ipſis. Cuiꝰ rō ē qz aīa eoꝛ eſt in quadā ꝓtentione ꝓtra ſeipam in quātum ſenſus repugnat rōni. Ex ex vna pte dolet ſi rēcedat a delectationib⁹ ꝓpter maliciaz dominantē. q̄ cauſat hmōi triſticiā in pte ſenſitiua. Ex alia aūt pte talis delectat ſm rōem que iudicat mala eſſe vitanda. et ſic vna ps anime trahit malum ad vnam ptem. t alia ps ad ꝓtrariā ptem. acſi anima eius in diuerſas ptes diſſipatur t cōtra ſeipſam diſcreparet. t ſic ſequitur leſio quaſi acſi aīa q̄ mediū diuideret. Dum ꝯo tales ſunt ī ſocietatibus alia loquunt̄ t alia cogitāt. t ideo non ſentiunt murmur interioꝛis rōnis reuocātis a vicijs. Ex quo patet q̄ miſerū eſt eſſe vicioſum. t qz vita prauoꝛ eſt plena penitudine. igit̄ fugiēda ē malicia incenſa. Ulterius patet q̄ malus nulli eſt amicus. qz nō eſt ſibiꝯ ipſi amicus ergo nec alijs Dubitat̄ ſecūdo. vtrum prauus ſit̄ de eodē doleat t delectet̄. Rñdet phs q̄ q̄uis nō ſit poſſibile q̄ perfecte ſit̄ triſtetur t delectet̄. tamen paz poſt delectationē triſtatur de hoc in quo delectatus ē. t vellet q̄ hmōi delectabilia nō recepiſſet. hoīes eñ mali replent̄ penitentia. qz ceſſante impetu paſſionis vel mali qñ mala faciūt ſm rōnem cognoſcunt ſe male egiſſe. igit̄ dolent. Ex ſic ptz q̄ praui nō diſponūtur amicabiliter in ſeipſis ꝓpter hoc q̄ non hñt in ſeipſis aliquod dignū amicicia. vñ vult dicere q̄ prauus quātum ad ſenſum nō ſimul delectat̄ t triſtatur. tñ hoc poteſt ſibi conuenire q̄ꝯtum ad diuerſas ptes anime. Ex dictis cōcludit phs q̄ miſerrimū eſt ſic ſe habere abſq̄ amicicia de ſe. t ideo vehemēti ſtudio fugere debemus malicia. t conari ad hoc q̄ ſimus virtuoſi. Sic aliquis habebit ſe amicabiliter ad ſeipm. t fiet alijs amicus

Ad rationes Ante oppoſituz. Ad ꝑmam dicitur concedendo q̄ homo non habeat amicicia ad ſeipſum propriē acceptā. tñ hz ad ſeipm amoꝛē quē tres ꝑdicti effectus ꝓſequunt Ad ſcdam dz. q̄ hō ſibiꝯ ipſi ꝑt dare t maxima bñficia t maleficia. pura ꝓtutes t vicia t opa earū. Nec ē vr vez q̄ dare ſit aliq̄d a ſe a dimittere. quia deus oia dat t tñ nō minꝰ hz. nec doctoꝛ fundens ſcias in diſcipulū amittit illā. nec oporet illud (qđ dat) foꝛmaliter in ſe habere ſz ſufficit q̄ habeat ꝓtualit̄ t actiue

Ad terciā dz. q̄ ille autoꝛitates ſolū ꝓbant nō eodē modo quātū ad oia quō homo dz ſe habere ad ſeipm t ad amicū ſuū. t hoc cōceſſum eſt in concluſione.

Beniuolentia aūt amicabili quidem aſſimilatur. amicicia quidem videtur. nō tñ eſt amicicia. Fit enim beniuolentia t ad ignotos et latens. amicicia aūt non. et prius autez talia dicta ſunt. Sed nec̄ amatio eſt. non em̄ habet diſtenſionem nec̄ appetitum. amationem aūt hec ſequuntur. Et amatio quidez cū cōſuetudine. beniuolentia aūt t ex repentino. quēadmodum t circa agoniſtas accidit. beni uoli enim ipſis fiunt t cōplacent. coopabunt̄ aūt vtiq̄ nihil. q̄ em̄ diximus repente beniuoli fiunt et ſuperficialiter diligunt. Uidetur vtiq̄ principium amicicie eſſe. quēadmodum eiꝰ quod eſt amare ea que per viſum delectatioꝛ. Non enim predelectatus ſpecie nullus amat gaudens autem ſpecie nihil magis amat. ſed et cum abſentem deſideret et preſentiam concupiſcit. Sic vtiq̄ et amicos non poſſibile eē non beniuolos factos. beniuolentia nihil magis amant. Uolūt enim ſolū bona quibus ſūt beniuoli. cooperabuntur autē vtiq̄ nihil. nec̄ turbantur ꝓ ipſis. ꝓpter quod tranſferens dicet quis vtiq̄ ipſam occioſam eſſe amiciciā diuturnam autem et in conſuetudinem aduenientem fieri amiciciam. Non em̄ propter vtile nec̄ eam que propter delectabile. Non em̄ beniuolentia in his fit. beneficiatus quidem ꝑ quibus paſſus eſt retribuit beniuolentiam iuſta operans. Uolens aūt aliquam bene opari ſpem hñs abundātie ꝑ illū. nō videt̄ illi beniuolus eſſe ſed magis ipſi. quemadmodū nec̄ amicus. ſi curet ipm ꝓpter quēdā ipm vſū. to

UVA. BHSC. IyR_098_1

taliter aūt beniuolētia ꝓpter virtutem ⁊ epȳ eykeiam quandō fit. cum huic bonus ḡs appareat vel fortis vel aliq̄d taliū quemadmodū in agonistis diximus

Queritur Sexto. vtrū beniuolētia ad amicicią ꝑtinet tāḡ nō sit aliquid ab ea distinctū. ⁊ si sic vtrū sit virtus. Arguit̄ ꝓmo q nō distinguat̄ ab amicicia. q2 diuturnū ⁊ nō diuturnum ſm se nō variāt spēm. sed beniuolētia est diuturnior amicicia vt dr in textu. igit̄ beniuolētia nō est distincta ab amicicia

Secundo arguitur q sit ꝟtus. q2 amicicia est virt9 vt patuit in octauo huī9. sed beniuolētia est amicicia in contrapassis. ḡ Tercio sic. oīs habit9 laudabil' videt̄ eē ꝟtus. sed beniuolētia est habit9 laudabilis. ergo ⁊c. Maior ꝓz. quia dicitur ꝓmo rethorice q laus est sermo eluc̄idās magnitudinem virtutis. igitur ⁊c. Jn oppositū est philosophus in textu.

Sciendum ꝓmo

Q̄ postq̄ philosophus ostendit que sint opa amicicie ⁊ q̄bus ꝙueniāt. hic ꝙsequenter determinat de eis. ⁊ q illa reducunt̄ ad tria. ſ. ad beniuolentiā beneficētiam ⁊ cōcordiam. ideo de istis tribus per ordinem determinat. Et ꝓmo determinat de beniuolētia que consistit in interiori affectu respectu ꝑsone. ⁊ respectu eoꝝ bonoꝝ que sunt ꝑsone Et secundo de beneficētia q̄ ꝙsistit in exteriori affectu. Et circa beniuolētiam ꝓmo ostendit q necꝫ est amicicia necꝫ amatio que significatur per nomen passionis. et deinde ostendit beniuolentiam esse amicicie ꝓncipium.

Ꝓo declaratōe eozum que h̄ dicit ꝓhs cum Buridano est. Sciendū secūdo q beniuolētia potest accipi dupl'r. Uno modo ꝓo actu quo formal'r aliquis dr beniuolus. Alio modo ꝓo habitu quo inclinatur aliq̄s ad beniuolēdum. ꝓmo modo nō est necesse q beniuolētia ꝓcedat ab aliqua virtute. q2 voluntas ꝓpter eius libertatez in mal' potest bñ velle. licet hoc sit difficile ⁊ raro cōtingat. tamē ille actus nūḡ ꝓcedit ex malicia. sed in malis a simplici voluntate. Sed si accipiat̄ beniuolentia ꝑ habitu in voluntate vel alia potētia animo firmato inclinātē potentiam ad beniuolendum. tunc nō reperit̄ in malis. q2 generatur ex bonis operibus multiplicatis sibi cōuenientibus cū absentia operationum oppositarū. Si etiā beniuolētia capiatur cōiter ꝓo omi tali habitu inclinātē potētiā ad beniuolendū ⁊ determinātē eā. sic oēs ꝟtutes mozales possent dici beniuolētie. quia quelibet virt9 mozalis circa suā materiā inclinat ⁊ determinat ad beniuolendum. Tamen beniuolētia ꝓprie accepta restringit̄ur ad illos actus vel habitus qui fiūt ad personā ipsi9 grā. ⁊ sic restringūtur ad materiā circa quā versat̄ virtus amicicie. ⁊ illo modo determinat̄ hic de ipsa.

Conclusio ꝓma

ꝓbi cum Buridano. beniuolētia accepta ꝑ actu nō est ꝟtus. sed si sumatur ꝓprie ꝓ habitu tūc est ꝟtus. Primā ꝑtem ꝓbat. q2 ꝟtus est habitus permāsiuus. sed ille actus nō est pmāsiuus. sed cito trāsit. Secdam ꝑtem ꝑbat. q2 oīs habitus inclinās ad mediū rōis inter excessuz ⁊ defectum vituperabiles est ꝟtus. sed beniuolentia ꝓprie accepta ꝑ habitu est hmōi. q2 bñ velle est fm rōem recta. ⁊ hoc si medio mō fiat. sed si aliq̄s vellet alteri maiores diuitias q̄ exigat stat9 suus ⁊ sua discretio excedit in beniuolēdo. Et licet iste actus sit bona velle. nō tñ est bñ velle. q2 bñ velle est mediū ſp consonū rōni Si vero aliq̄s virtuosis viris ⁊ vicinis nulla bona vellet est defect9 vituꝑabilis in beniuolēdo Et fm Buridanū hec virtus hz se ad amicicią sicut totū in mō ad suā ꝑtem. Si tñ beniuolētia capiat̄ nō ꝑ actu beniuolēdi nec ꝑ firmo habitu ꝓdicto. sed ꝑ dispōne imꝑfecta ⁊ de facili trāseunte sic beniuolētia nō est virtus. q2 virtus pfectionē ⁊ firmitatē requirit. sed sic est h̄itus laudabilis se hñs vt bona dispō ad amicicią vt initiū virtutis Cōclusio scda cū textu. licet beniuolētia videat̄ esse aliq̄d sile amicicie. nō tñ est idez qđ amicicia. nec idem qđ amatio. Prima ꝑs ꝓz. q2 oēs oportet esse amicos beniuolos. ḡ beniuolētia est silis amicicie. Secdam ꝑtem ꝓbat textus dupl'r. Primo. q2 beniuolētia ꝑt fieri ad ignotos quoꝝ expientiam aliq̄s nō accepit cū eis familiariter ꝙuersando. sed hoc nō ꝑt esse in amicicią. ḡ beniuolētia nō est idē qđ amicicia. Secdo ꝓbat idez q2 beniuolētia ꝑt latere eū ad quē habemus. sed hoc nō ꝑt ꝓtingere de amicicia vt ꝓus patuit Sed hic dr Buridanus q nō est inrētio ꝓbi dicere q nulla beniuolētia ē amicicia ꝓprie dcā: sed vult dicere q beniuolentia et amicicia nō sunt idē cōuertibil'r. q2 beniuolentia est plus q̄ amicicia. eo q ꝑt esse ad ignotos. ⁊ ꝑt latere et trāsire ad aliq̄d repētine sine cōiunctu: Tercia ꝑtem ꝓbat ꝓbs. ſ. q benitio lentia nō est idem qđ amatio duplici rōne Prima est. q̄a ipsa nō hz dispōnem necꝫ passionē in apperitu sensitiuo. sed hoc accidit in passione amatōis et nō in beniuolentia q̄ cōsistit i simplici motu volūtatis. ḡ Scda rō. q2 amatō fit cū cōsuetudine. sed beniuolentia nō. ḡ nō est idē quod amatio. Minoꝝ ꝓz. q2 amatio imporat quendā vehemētū impetū animi: nā nō cōsueuit aīmus statim ad aliquā rem moueri. sed paulatim ꝑducitur. ḡ amatio crescit per quandā consuetudinē. Minoꝝ ꝓz. q2 beniuolētia imporat simplicē motū volūtatis. ḡ potest repente sine consuetudine fieri. sicut accidit in hoibus videntibꝰ pugnas agonistaꝝ. qui fiunt beniuoli ad alterū pugnantium. et placeret aspicientibus q hic vel ille vinceret: tñ nulla opera ad hoc est quia fiunt repente beniuoli. ⁊ diligunt superficialiter. i. fm solum motū volūtatis non ꝓrumpente in op9 Et hec de ꝓmo. Quantū ad secundū

Dubitatur ꝓma

Qualiter se habeat beniuolētia ad amicicią. exq̄ non est amicicia Rñ det textus. q est ꝓncipiū amicicie. sicut delectari in aspectu alicuius mulieris est ꝓncipiuz amationis nullus eīn incipit amare mulierem aliquā nisi ꝓius fuerit delectatus in ei9 pulchritudine. nec tñ statim congaudet in aspectu mulieris nisi eā amet Sed hoc est signum amationis. q̄n si sit absens desiderat eaz grauiter ferens eius absentiā ⁊ pñtiam cōcupiscens. Aliq̄ amici modo ꝓius facti fuerūt beniuoli. nec tñ ꝓpter hoc q sunt beniuoli volūt bona illis q̄bus sunt beniuoli. ita tñ q nihil ꝑ eis faceret necꝫ eoꝝ malis rurbarent. Jō posset dici translatiue loquēdo. q beniuolentia est amicicia ociosa. q2 sc3 nō hz opationē amicabilē adiunctaz. sed q̄diu homo durat in beniuolentia ⁊ consueuit bene velle alicui firmat̄ animus eius ad volenduz bonum. ita q voluntas non erat ociosa sed efficax. ⁊ sic fit amicicia

UVA. BHSC. IyR_098_1

Dubitatur secundo. cuius amicicie beniuolentia est principium. Respondet textus ꝙ beniuolētia propter cōsuetudinē ⁊ diuturnitatem nō perducitur ad amiciciam que est propter vtile ⁊ delectabile. Probat. quia beniuolētia nō transit in illam amiciciam in qua locum non habet sed nō habet locum in amicicia vtilis et delectabilis. eo ꝙ in amicicia delectabilis vterq; amicorum vult sibi ex altero amicorum delectationem. que quandoq; est cum malo alterius. ⁊ sic tollitur beniuolentia. Sed in amicicia vtilis potest esse beniuolentia quantum ad eum qui iam recepit beneficia. qui si iuste operetur tribuit eam saltez beniuolentiam pro beneficijs que recepit. Sed si aliquis de aliquo velit ꝙ bñ se habeat ⁊ bene operetur propter spem quam habet. vt per illum in bonis abundet non videtur esse beniuolus ad illum per quem sperat se abundare. sed magis ad seipsum. Sicut etiam nō videtur esse amicus alicuius qui aliquam curam apponit ad bonum eius ꝓpter sui vtilitatē. vt scz vtatur ipso. Et sic patet cuius amicicie beniuolentia non est principium. ideo videndum est cuius amicicie ipsa sit principium. Circa quod dicit philosophus ꝙ vniuersaliter beniuolētia est ad aliquam virtutem. cum scz alicui videatur ꝙ ille ad quem est beniuolus sit bonus aut fortis aut aliquid huiusmodi. propter que homines cōsueuerunt laudari sicut dictū est de agonistis q̄bus efficiunt̄ beniuoli ꝓpter fortitudinē que appet in eis. vel propter aliquid huiusmodi.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur ꝙ arguit pro cōtentis in prima conclusione ſm illos. sed ſm alios dicitur. ꝙ beniuolentia ſm se etiam si diuturna fuerit non est amicicia nisi per accidens. inquantum eadem ostēditur in omni tempore. Ad secundam patet solutio ex dictis. Ad terciam dicitur. ꝙ habitus laudabilis non semper est virtus. sed interdum est solum dispositio ad virtutem initiatam

Micabile autem ⁊ concordia videt̄ ꝓpter quod nō est omodoxia. hoc quidem enim ⁊ ignorantibus ad inuicem existet vtiq; Neq; circa quodcunq; cōsentientes concordare aiunt. puta eos qui de celestibus. nō em̄ amicabile de hijs concordare. Sed ciuitates aiunt cum de conferentibus consentiant et eadem eligant ⁊ operētur cōmuniter opinata circa operabilia itaq; concordant. Et horum circa que in magnitudine et contingentia ambobus existere vel omnibus. puta ciuitates cum omnibus videantur principatus eligibiles eē vel compugnare lacedemonijs vel principari putatum. quando et ipse voluit. Cum autem vterq; seipsum velit quemadmodum qui in p̄missis omissis contendunt Non enim est concordare sibijpsi vtrunq; bene velle quodcunq; sed quod in eodem. puta cum et plebs et epieykes optimos principari. sic enim omnibus fit quod appetunt. Politica autem amicicia videtur concordia. quemadmodum ⁊ dicitur circa conferentia em̄ est ⁊ que ad vitam conueniētia. Est autez talis concordia in his que epieykes. isti enim et sibijpsis concordant ⁊ ad inuicem in eisdem existentes vt dicere. talium em̄ manent voluntates. ⁊ non transfluunt. quemadmodum euripus. volunt itaq; iusta ⁊ conferentia: hec aūt ⁊ cōmuniter appetunt. Prauos autem non possibile concordare. tamē in parum. quemadmodum ⁊ amicos esse superabundantiam appetentes in vtilibus. in laboribus autem ⁊ ministrationib; deficientes sibijpsi. vnusquisq; aūt volens hec proximū ꝑscrutatur ⁊ perhibet. non em̄ seruantium commune ꝑditur. Accidit igitur ipsis contendere ad inuicem quidem cogentes ipsos autem nō volentes iusta facere.

Querit septimo. vtrū ꝯcordia sit virt⁹ ab amicicia distincta Arguit̄ p̄mo ꝙ non: qꝛ inter malos nō est virtus. sed inter malos q̄nq; est cōcordia: ergo cōcordia nō est virtus. Scd̄o sic. ꝯcordia vocatur amicicia politica. immo ciuitates cōcordes dicimus amicas. igit̄ concordia non distinguit̄ ab amicicia

Tercio arguit̄ ꝯtra ordinem ſm quē hic ph̄us ꝓcedit quia supius prius egit de beneficentia q̄ concordia. ergo hic male ꝑuertit ordinē prius determinās de concordia q̄ de beneficentia In oppositū est ph̄us

Sciendum primo ꝙ postq̄ ph̄s determinauit de beniuolentia. hic ꝯsequenter determinat de cōcordia. primo ostendendo q̄d sit. secundo q̄uo se habeat ad politicā amiciciā Circa primuz primo determinat genus concordie. dicens ꝙ concordia videtur ad genus amicicie ꝑtinere. quod pz. quia ad amiciciam pertinet ꝙ eam eligat. in quo etiam consistit ratio concordie. Ex quo patet ꝙ concordia non est omodoxia ꝑ quod designatur vnitas. quia illi qui seinuicem nō cognoscunt possunt esse eiusdem opinionis. Sed inter tales nō est concordia sicut nec amicicia. Sed circa illā concordiam primo ostendit ph̄us circa que non sit cōcordia dicens ꝙ non dicuntur proprie concordari circa quodcūq; sicut illi qui consonant sibijpsis in speculationib;. puta de istis q̄ ꝑtinent ad corpa celestia. qꝛ consentire his non ꝑtinet ad rationem amicicie. nam amicicia ex electiōe est. sed

UVA. BHSC. IyR_098_1

iudicium de omnibus speciebus est ex necessitate conclusionis. & ideo nihil prohibet eos aliquos amicos diuersa circa huiusmodi sentire et aliquos inimicos in istis consentire. ergo concordia que ad rationem amicicie pertinet non est circa speculabilia

Sciendum primo

q concordia est circa operabilia patet. quia ciuitates dicuntur concordare sibiinuicem qñ consentiũt circa vtilia ita q eadem eligũt & cõmuniter opant ea que opinant esse vtilia: g concordia est inter oia opabilia et non equaliter circa oia sed in speciali attenditur circa ea que hñt aliquã magnitudinem. & etiã circa ea que possunt cõuenire vtri q cõcordantium. vel etiã oibus siue ciuibus vnius ciuitatis siue oibus. Primũ pz. qz nõ tollitur concordia amicoz ex hoc q in aliquibus minimis dissentiunt. Scõm patet. quia si aliquis cõsentiat alicui q habeat illud quod nullus potest habere non multuz pertinet ad concordiam. Exemplũ est de ciuitatib in quibus dicit esse concordia quando omnibus ciuib idem videt. puta q principes assumant p electionem & nõ sorte. vel p successionem. Videtur athenien sibus q ineant societatem cuz lacedemonis ad simul pugnandũ contra hostes vel qñ oibus hominibus vel ciuibus videtur q talis homo puta pyndarus principet si tñ et ipse noluerit principari tunc em ꝺ hoc volunt ei concordant. Sed cum ꝺlibet vult seipsum principare tunc contendũt ciues sicut de quibusdam recitatur in quibusdam poematib. non em consistit concordia in hoc q vterq velit sibi bonum cuius videatur similitudo voluntatis fm proportionem. quia vterq vult bonum sibi quinimo hec est contentionis cã. Sed ad hoc q sit concordia requiritur q plures sentiant in vnũ numero sicut cuz in vna ciuitate tam populares q virtuosi cõcordant q optime principent in oibus sic illud desideratur quãdo in eodem omnes consentiunt

Conclusio prima

concordia non est amicicia. pprie dicta. pbatur conclusio. quia p amicicią hoies volũt sibiipsis beneficia impendere. sed in concordia hois volunt bona cõia & non mutua. vñ due ciuitates sunt concordes ꝺ volunt pacẽ et expugnare inimicos. licet vna non velit alteri bonum per se sed sibiipsi. Ex dictis sequitur q concordia est interior sensus circa vtilia magna possibilia eoz que vtriq conuenire cõsentiunt Conclusio secda cõcordia accepta p habitu primo ad materiã amicicie contractũ est virtus. & ista cõclusio ponit fm buridanũ. Probat. qz legislatores ad nihil magis intendũt q ad virtutes & opa earũꝺ. sed legislatores maxime intendunt ad concordiã ciuium. ergo concordia predicto modo accepta est virtus. Et circa hanc conclusionem rememoranda sunt ea que dicta sunt in precedenti questione de beniuolentia. q scz potest noiare actum vel habitum Quantum ad secundũ.

Dubitatur primo

qualiter se habeat concordia ad amicicią politicam. Rñdet phus q amicicia politica siue sit ciuium vnius ciuitatis adinuicem siue inter diuersas ciuitates videtur idem esse concordia. & ita consueuit dici q ciuitates vel ciues cõcordes hñt amicicią adinuicem. pz ex hoc qꝺ dictum est qr amicicia politica ẽ circa vtilia & circa ea que sunt ad vitã. circa ꝺ & ꝺlia dicim⁹ esse amicicią.

Secꝺo dubitaꝝ in qb inuenit concordia. Rñdet phs q in bonis & non in prauis. Primũ. pbat. qz boni sic se hñt q ꝺlibet eoz est sibi concors & etiã concordat sibi inuice mẽtum immobilit permanẽt in eisꝺẽ electionib & opib. vt contingit dicere qꝺ addit phs. qz nõ est possibile q hoies i hac vita oĩmodã imutabilitatẽ habeãt. Sz ad exponez subdit q ideo dicunt in eisꝺ existẽtes. qr volũtates taliũ hominũ manẽt fixe in bono & nõ trãsferũt de vno in aliuꝺ sicut euripus. i. qꝺã lacus marin⁹ in grecia in q aqua fluit et refluit. & hmõi hoies iusti volunt iusta & vtilia. & talia cõiter appetũt. Qz aũt in pueris nõ sit concordia. pbat phs qr volũt habũdare in bonis vtilib & volũt minus habere ꝺ labor ib ꝺ cõiter imminẽt sustinẽꝺi vel etiam in ministrat oĩb. i. in tributis vel seruitijs. et ꝺũ sibi vnusquisq vult hec indicit de. primo. sic q impellit ipm ad hoc ne adipiscat q ipe cupit. et ita ꝺũ nõ seruat bonum cõe qꝺ est iusticia destruit inter eos cõitas concordie. & sic accidit inter eos contentio ꝺũ vn⁹ cogit aliũ ad hoc q seruet ei id qꝺ ẽ iustum. sed tñ ipse nõ vult alteri iusticiã facere. sed vult sua habũdare in bonis & deficere in malis. qꝺ est contra eqlitatem iusticie. Et sic pz q in prauis nõ potest esse concordia nisi forte parũ sicut possunt esse amici.

Ad rationes

Añ oppositũ Ad primaz ꝺ q sicut actus bñfaciẽꝺi potest esse eqliter in malis. & ita actus concordãꝺi. p aliq tpe potest inter malos repiri. tñ habit⁹ firmus inclinãs firmiter ad concordãꝺũ nõ potest esse nisi inter bonos ꝺ q habitus virtuosos necessario concordat nihil aspicientes bonoz pugnabilium ad alios pertinẽtiũ. nam sicut omne verũ oi vero consonat. sic oẽ bonũ oi bono. Ad secꝺam ꝺ q amicicia politica nõ est amicicia pprie dicta. eo q est ad plures. imo ad oes in eadẽ policia commorantes qꝺ nõ conuenit amicicie. p pprie dicte Ad terciã ꝺ q hic determinat phs de concordia immediate post beniuolentiam. eo q ambe consistũt in interiori affectu. Beneficentia autem consistit in exteriori affectu.

Benefactores aũt bñficiatos videtur magis amare q bñpacientes operantes. & vt pter rõnem factũ queritur. pluribꝰ ꝺ igit videt qm hij ꝺem debent his aũt debet. quẽadmoꝺũ igit in mutuatiuis. debentes ꝺ volũt nõ esse quib debent accõmodates aũt & curat debentiũ salutem. sic & benefacientes velle esse patientes. vt lucrantes gratias. his aũt non esse curaz reddere epycarius ꝺem igit forte vtiq dicet hoc dicere ipsos ex malo videntes. assimilat aũt humano. immemores em multi & magis bñ pati q facere appetunt. Videbit vtiq & naturalior eẽ cã & nõ sil'is ei que circa accommodates. nõ em est amatio circa illos. sz eius

UVA. BHSC. IyR_098_1

quod est saluari voluntas lucri gratia. benefa/cientes autem amant et diligunt benepatientes et si nihil sunt vtiles neq; posterius vtiq; fiat. Quod et in artificibus accidit. omnis enim p̃ prium opus diligit magis q̃ diligatur vtiq; ab opere animato facto. Maxime autem for/te hoc circa poetas accidit. superdiligunt em̃ isti p̃pria poemata diligentes quemadmo/dum filios. tali vtiq; assimilatur et quod bene/factorum. benepassum em̃ opus est ipsorum hoc em̃ diligũt magis q̃ opus facientem. hu/ius autem causa quoniaz omnib; esse eligibile et amabile. sumus autem actu agere. In viue re em̃ et operari itaq; actu faciens opus est q̃/dammodo. diligunt itaq; opus. quia et esse. hoc autez naturale. Q̃ enim est potentia hoc actu opus nunciat. Simul autem et benefactori q̃/dem bonum quod fm actum. quare gaudet in quo hoc patienti autem nullus bonum in ope rante. sed si quod cõferens. hoc autem minus delectabile et amabile. Delectabilis autez est actus p̃sentis quidem. futuri autem spes. fac ti autem memoria. delectabilissimũ autez q̃d fm actum et amabile similiter. ei quidez igitur qui fecit manet opus bonũ em̃ diuturnũ pati/entiautez vtile transit. Et memoria bonorum q̃dem delectabilis. vtilium autẽ non omnino vel minus. expectatio autez econuerso habere videtur. Et amatio q̃dem factioni assimilat. amari aũt ei q̃d est pati supercellentib; autem vtiq; circa actuz sequitur amare et amicabilia Adhuc aũt qui laborioſe fiunt omnes magis diligunt puta et pecunias possidentes accipi/entib;. videt itaq; bene pati q̃dẽ illaborioſum esse. bñfacere aũt oposum. ppter hoc aũt et ma tres amatrices magis filiorum. laborioſior em̃ generatio et magis sciũt q̃m ipa. videbit aũt vtiq; hoc benefactoribꝫ ppriũ esse.

Querit octauo.

Utrum bñfacto/res magis debeãt amare bñficiatos q̃ econtra Arguit̃ p̃mo q; non q; acq̃rere diuitias est amabilius q̃ eas p̃sumere. sz bñ/factor in bñficiato p̃sumit diuitias et bñficiat⁹ ab eo acq̃/rit. g̃ ꝛc Secõo q; melius et excellẽtius magis dz ama ri. sed bñfactor est melior et excellẽtior bñficiato. g̃ bñficia ti magis debẽt diligere bñfactores q̃ econtra. Et p̃firma tur. q; appetit⁹ fit rõne indigẽtie. sed amor est act⁹ appe/titus. g̃ indigẽtior plus dz diligi et talis est bñficians.

Tercio illũ debem⁹ plus diligere a q̃ plura bona reci/pim⁹ q̃ a q̃ paucioza. sz a bñfactore plura bona recipim⁹ q̃ ipe recipiat a nobis. g̃. Et p̃firmat. q; magis amat̃ q̃ maioza bona tribuit. sed bñficiatus est hmõi. q; tribuit bñfactori honorẽ quo nõ est mai⁹ bonũ. vt patuit in q̃rto huius. g̃. In oppositũ est phs. qui post q̃ determinauit de benivolẽtia et p̃cordia. hic p̃ñter determinat de bñficẽ tia. primo ponẽs id qđ circa eã accidit. scilz q; bñfactores plus videntur amare bñficiatos q̃ econtra.

Notandũ secõo q; amare amore amicicie(vt patuit in octauo) ptinet ad meliorẽ et excellentiorez cuiusmodi vt dicit est bñfactor. sed amare amore cõcupiscentie magis spectat ad inferiorẽ et defectuosiorẽ. cuiusmodi est bñficia tus. vt sic. Et q; amare amore amicicie est magis et veri/us amare q̃ amare amore p̃cupiscentie. igit̃ ꝛc.

Conclusio prima

Et rñsiua. bñfactores simpl̃r magis amant bñficiatos q̃ econtra. Probat phs multiplicit̃. Primo rõne appa/renti. q; bñfactoribꝫ aliq̃d debeãt a bñficiatis. sicut et mu/tuatib;. sed in mutuis illi(q̃ debẽt) vellent nõ esse eos q̃b; debẽt. vt essent imunes a debito. accõmodantes aũt q̃b; debeãt curã gerũt debentiũ eis ne pdãt id qđ debeãt eis. Er go etiã bñfactores volũt esse et viuere illos qui ipsis de/bent. vt ab eis grãz acq̃rant actões. Sed q̃ bñficia rece/perũt nõ curant reddere gratias. sed potius vellent ab/solui ab debito. et ideo nõ multũ amãt benefactores. Et hanc rõnem q̃dã phs vel poeta approbans forte dicit q̃ hanc rõnem dicũt q̃dã p̃siderantes maliciã hominũ. nã assimilat̃ humane cõsuetudini q̃ apud plures inueniẽt. q; multi sunt imemores beneficioz et magis appetũt bñ re cipere ab alijs q̃ benefacere Deinde. pbat phs hãc p̃clu sionẽ veris rõib;. quaz p̃maz p̃fert rõni iam posite in h̃ q; cã eius qđ dictũ est naturaliorem est ea que nũc dz. q; assu mit̃ ab ipsa natura bñficij nec est sibi rõni assignare que sumpta est a pte accõmodãrũ. Nã accõmodantes non amãt illos q̃b; accõmodant. sed volũt eos manere in eẽ nõ est ex amore sed ꝓpter lucrum. sed benefactores amãt fm appetitũ sensitiuũ et diligũt fm electõem eos q̃ ab eis bona recipiũt etiaz si in nullo sint eis vtiles in p̃senti. nec etiã expectãt vtilitatẽ aliquã in futuro. Est igit̃ p̃ma rõ talis. ois artifex plus diligit p̃prium opus q̃ diligit̃ ab eo etiã si illud opus esset aiatum. sed beneficiatus est tanq̃ opus benefactoris. ergo ꝛc. Maiorez p̃obat de poetis q̃ superhabũdanter diligunt p̃pria poemata. sicut parentes amant filios. Poeta enim magis ad rationem fm quaz homo est homo respicit q̃ alia mechanica. igitur ꝛc. Ass/signat philosophus causam eiusdem maioris. quia esse est omnibus eligibile et amabile. et opus est quodam/modo esse opificis. quia esse nostrum est viuere et conse/quẽs operari. quia nõ est vita absq; operatione vite. ideo

UVA. BHSC. IyR_098_1

vniuſq; eſt amabile opari. vnde bñfaciens in actu quo/ dāmodo eſt ipm opus facientis. nam actus mouentis z agentis eſt in moto z in patiente. z iō artifices poete z benefactores diligunt ſuum opus. quia diligunt eſſe qđ eſt vniuſq; naturale. Et huius rō eſt. qz vnūquodq; dili/ gitſuum opus. qz diligit ſuuz eſſe z manifeſtat ſubdens qđ em eſt potentia hoc actu opus nunciat. nam hō eſt in quantū hz aiam rōnalem. ſed aia eſt actus pm⁹ corpis organici phiſici potentia vitam hñtis. i. q eſt in potentia ad opa vite. Si igitur pmū hois eſſe conſiſtit in hoc q habeat potentiam ad opa vite. tm z ipm opus quod hō facit exercendo actu opera vite denunciat reductionem huius potentie in actum. Scda ratio vnuſquiſq; na/ turaliter diligit pprium bonuz. ſed bonū z pfectum bene/ factoris eſt in beneficiato magis q̄ econuerſo. igit conclu ſio vera Minor patz qz bonum benefactoris conſiſtit in ſuo actu quo bñficia tribuit qui eſt actus virtutis. g̃ bñ factor delectat in beneficiato ſicut in eo in quo inuenitur eius bonū. ſed beneficiatus non habet aliquod bonū hō/ neſtū in benefactore. quia bñficia recipe ab alio nō eſt ac/ tus virtutis. ſed ſi habet aliquod bonum hoc eſt bonuz vtile quod eſt minus delectabile z amabile q̄ bonū hō/ neſtum. igit minor vera. Deinde probat phus duabus rōnibus id quod ſuppoſuit. ſ. q magis amabile z delec/ tabile eſt benefactori bonū honeſtū quod hz in beneficia to q̄ bonū vtile quod habet in benefactore. Prima ratio talis eſt. quia benefactor delectatur in eo cui benefacit. ſicut in preſenti ſuo bono. ſed beneficiatus delectat in be nefactore ſm memoriā pteriti. Utilitas aūt (quā pati/ ens recepit) defacili tranſit. ergo magis delectabile eſt be nefactori bonum quod habz in beneficiato q̄ econtra aſ ſumptum. Probatur. quia delectabile circa preſens eſt ipſe actus. circa futurum autem ſpes. circa pteritum au tem memoria. inter iſta tria delectabiliſſimū eſt ipſe act⁹ et ſimiliter amabilis magis eſt q̄ ſpes vel memoria. Sz benefactori maner honeſtas prop̃ij operis. quia bonuz honeſtum non cito tranſit ſed eſt diuturnum. ideo bene/ factor delectatur in beneficiato ſicut in preſenti bono.

Secunda ratio. memoria honeſtorum (que quis in p̃ teritis facit) eſt delectabilis. ſed memoria vtiliuz que ḋs aliquando habuit. vel omnino non eſt delectabilis pu/ ta cum quis circa eorum omiſſionem eſt contriſtatus vl̃ eſt minus delectabilis q̄ memoria honeſtoruz puta q̄n/ do aliquid ex eis remaneat. Circa vero expectationem futurorum oppoſituz accidit. quia magis delectabile eſt expectare vtilia q̄ honeſta. quia ignotum non delectat. ſed honeſta nullus cognoſcit que habet vl̃ habuit. ſz vti lia cognoſcuntur per pteterita z futura. ſed auxilium p̃/ teritorum iam tranſijt. Auxilium autem quod ex eis ex pectatur in futurum delectat quaſi remedium contra fu turas neceſſitates. ideo plus delectatur homo in ſpe vti lium q̄ in memoria eorundem vel in ſpe honeſtoz. ſed in memoria honeſtoz plus delectamur q̄ in memoria vti/ lium. ſed benefactor in beneficiato habet memoriam ho/ neſti. bñficiatus autem in benefactore habet memoriam vtilis. g̃ bñficiatus eſt delectabilioz z amabilioz benefa ctori q̄ econuerſo. Et iſte due rationes ab aliquib⁹ po/ nuntur principales rationes pmumonis. z ſic pbant cō cluſiones ſex veris rōnibus. z huius opinionis eſt Buri danus Tercia ratio. Excellentiori debet plus conue nire actus excellentioz. ſed amare eſt actus excellentioz amicicie et benefactor eſt excellentioz beneficiato. ergo benefactores artifices z poete magis amant z habent ea que ad amorem conſequuntur q̄ ipſi quibus faciunt vel que faciunt. Quarta ratio. que laboriose fiunt ab homi/ nib⁹ magis diligūtur. ſicut q̃ pprio labore poſſidet diuiti/ as magis amant q̄ qui acceperūt per ſucceſſionem pare tum vel ex gratuito dono alicuius. ſed beneficiatus acce pit ab alio beneficium ſine eius labore. Benefactor autē opera requirit z laborez. ergo benefactor magis amat be neficiatum q̄ econtra. Et hanc rationem cōfirmat phs per exemplum matrū que magis amant filios q̄ patres quia magis laborant circa eorum generationem portan do z procurando. ergo etiam benefactor magis amat be/ neficiatum q̄ econtra. inquātuz circa ipſum laborat.

Concluſio ſecunda. beneficentia nō eſt amicicia. Pro batur. quia nō eſt inter iequaliter ſe amātes. amicicia ve ro eſt inter equaliter ſe amantes. igitur cē. Maior patet vt patuit benefactor magis diligit beneficiatum q̄ econ/ tra. Quantum ad ſecūdum

Dubitatur primo

Qualiter ſe habeat amicicia ad beniuolentiam z benefice tiam. Reſpondetur q licet non ſint virtualiter amicicie tamen amicicia virtualiter continet ipſas. quia amici vo lunt ſibi inuicem bona vt beniuoli. et apparent conuiuere et eadem eligere. vt concordes. et oſtendunt appetitum exterius per operum exhibitionem. ſicut benefactores.

Dubitaſ ſecūdo quare prima ratio prime cluſionis ḋ apparens z nō vera ſicut alie Reſpōdeť q cā eſt. qz ex ignara volūtate pcedit. qz ex beneficio recepto obligat⁹ alteri velit abſolui a retributione z ex iniqua volūtate z iniuſtiſſima q bñficiatus velit damnū bñfactoris. z ip/ ſum non eſſe eius occaſione ſibi benefacit.

Ad rationes

Ante oppoſitū Ad pri/ mā ḋr q benefactor non pprie conſumit ſuam pecuniam benefaciendo. ſed ea vti/ tur ad finem ad quem ordinatur ſm dictamen recte ra/ tionis. quod eſt delectabile ſimpliciter. Ad ſecūdam pceditur q benefactor eſt amabilior beneficiato. ſicut de us homine. Sed ex hoc non ſequitur niſi q benefactor magis z meliori ſe amat amore q̄ beneficiatum. vel q be neficiatus magis obligatur ad diligendum benefacto/ rem q̄ econtra. Ad confirmationem dicitur q in imper/ fectis inquantum talis appetitus eſt ratione indigentie ſed in perfectis inquātum talia eſt appetitus ad benefaci endum Ad terciam dicitur q ipſe arguit de amore cō cupiſcentie vel de maiori obligatione ad amandum. Po teſt tamen dici q benefactor ſine cōparatione maiora bo na recipit a beneficiato q̄ econtra ſaltem occaſionaliter. ſcilicet honeſtum bonum virtutis. alius autem bonum vtile. Ad cofirmationem dicitur q iſte magis amat principaliter qui maiora bona tribuit ceteris paribꝫ. Et notanter dicitur (principaliter) quia beneficiatus aliquā do occaſionaliter tribuit maiora bona. Dicitur vltra q honor non eſt maximum bonum ſm ſe. ſed ſolum ſignifi catiue ratione virtutis honorati. quam virtutem benefi/ ciatus non dedit benefactori ſaltem principaliter.

Dubitatur autem vtrum oportet ama re ſeipſum maxime vel aliuz aliquem

UVA. BHSC. IyR_098_1

Increpant enim eos qui seipsos maxime di/ligunt et vt in turpi amatores sui vocant. Vi/deturq; prauus suipsius gratia omnia agere et quanto vtiq; deterior fit. tanto magis accu sant itaq; ipsum velut quoniam nihil a seipso agit. epyeikes autem propter bonum z quan/to vtiq; melior fit magis propter bonū z ami/ci gratia q autem suipsius preterit. Rationi/bus autem his opera dissonant non irrationa biliter aiunt eiꝫ oportere amare maxime ami/cum. amicus autem maxime qui vult cui ma/xime vult bona illi⁹ gratia. z si nullus sciet. hec autem existunt maxime ipsi ad seipsum Et re/liqua vtiq; omnia quibus amicus determina tur. dictum est enim quoniam ab ipso omnia amicabilia. et ad alios perueniunt. Sed et p/uerbia omnia consentiunt. puta hec vna ani/ma et communia que amicorum et equalitas amicicia. et genuribie propinquum. hec enim omnia maxime ad seipsum existunt. Maxime eiꝫ amicus sibipsi. et amandum itaq; maxi/me seipsum. Dubitatur autem conuenienter vtris debitum sequi ambabus habētibus cre dibile. Forte igitur tales oportet sermonū di/uidere et determinare inquantum vtiq; et a q̄ verum dicunt. si itaq; accipiamus amans sui qualiter vtiq; dicunt forte vtiq; fiet manifestū In opprobrium igitur quidem ducentes ipm amatores sui vocant ipsos qui sibipsis tribu unt plus in pecuniis et bonoribus et delecta tionibus corporalibus. hec enim multi appe/tunt et studet circa ipsa vt optima entia pro pter qō et circūpugnabilia sunt. circa hec vtiq; plus habentes largiuntur concupiscentiis z totaliter passionibus et irratiōabili anime. ta les autem sunt multi propter quod z appella/tio facta est a multū prauo existēte. Juste vtiq; sic philantus exprobratur.

Querit nono. Utrū hō fm rectā rōnem teneat maxi/me seipsum diligere Arguit q nō. qz amatores sui vi tuperamus tanq̄ turpes. z increpamus eos q̄si malos dicendo iste prauus oia facit ad suā vtilitatē. z nihil facit extra seipsum. i. qō fit ꝓpter bonū alioꝝ. sed virtuosi ma/gis agūt ꝓpter bonū honestū q̄ eoꝝ. igit. Secūdo sic. dilectio est respectu boni. ergo maxima dilectio debet eē respectu maximi boni. sed cōstat q aliquid sit magis bo/num q̄ ipsemet. igitur z̄c. Tercio sic. vt dicit textus virtuosus proiecit pecunias honores z alia bona. imo se ipsum pro salute cōmunitatis. igitur magis eam diligit q̄ seipsum Quarto sic. homo debet maxime amare eū qui est maxime suus amicus. sed hoc maxime cōuenit ho mini in ordine ad seipsum. igitur maxime debet amare se ipsum. Minoꝝ probat. quia ille est alicui maxime ami cus qui vult ei bonum gratia eius etiam si nullus alius sciret. sed hoc conuenit homini respectu suipsius. Ideo dictum est supra q omnia amicabilia (que consideratur in ordine ad alios) prouenium ex amicabilibus que pa/titur homo in ordine ad seipsum. Secūdo inducit phs quedam prouerbia ad idem probandum. quia prouer/bialiter dicitur vnam esse animam amicorum. Et q ea que sunt amicorum sunt cōmunia. et q amicicia est que/dam equalitas. z q amicus se habet ad amicuꝫ sicut ge nu ad tybiam. per que omnia intelligitur q amicicia in q̄ dam vnitate consistit. sed vnitas maxime est vnius ad se ipsum. ergo omnia predicta prouerbia maxime verifican tur de aliquo respectu suipsius. et per consequens ho/mo est maxime amicus suipsius. et sic debet se maxime amare. In oppositum est philosophus in textu. qui postquam ostendit de conseruatione et dissolutione ami/cicie et de operibus eius consequenter mouet quasdam dubitationes circa ipsam. Et primo ex parte amantis. secundo ex parte amati Et adhuc ex parte amantis pri mo soluit questionem de amore quem habet ad seipsum et deinde de amore quem habet ad alterum. Dicit ergo primo q dubitatio est vtrum aliquis maxime diligat se/ipsum tanquam se. vel alium magis. Et arguitur ad vtranq; partem. sicut argutum est ante oppositum. Po stea concludit dicens. q cōuenienter dubitatur quas ra tiones predictarum debitum est sequi. cum amīe ratio/nes habeant aliquid credibile. Sed vt dicit textus tales sermones habentes rationes probantes vtranq; par/tem oportet distinguere et determinare quid ex vtraq; verum dicatur et in quo. et sic si accipiamus qualiter ali quis dicatur amator sui et secundum vtranq; partez ob iectorum. tunc fiet manifestum illud quod quesitum est Pro quo ergo

Notandum est secundo q duplicia sunt bona circū/pugnabilia prout sufficit ad propositū. Quedam enim sunt que dicuntur particularia. quia non possunt nisi ab vno possideri. sicut sunt bona vtilia et bona delectabilia Nam ex quo aliquis aliquando possidet aliquas diuitī/as. aliquando eisdem priuatur. et quia nituntur eas pos/sidere oriuntur pugne et contentiones circa ipsas. ideo circumpugnabiles dicuntur. Alia sunt bona circum/pugnabilia q̄ sunt bona honesta q̄ sic se habēt q possessio vni⁹ circa talia bona nō excludit possessionez alteri⁹. vt sunt scia et virtus. Et ideo talia nō sunt circūpugnabi lia p se. licet p accūs ꝓpter bonū circūpugnabile ānexum

UVA. BHSC. IyR_098_1

et sic medicus odit medicū nō ꝓpter medicinā. sed ꝓ/ ꝓter lucrū annexū qđ nō ꝑt nisi ab vno possideri. Sol/ uit igit phs p̄dictā dubitatōez distinguēdo. Pro q̄ sit

Conclusio prima

Homo tenet sibi ꝑ maxime velle bona honesta. s. vir/ tutes scias et earundē opa. Probat. qz laudam⁹ illos q̄ maxie studēt bono ꝓtuz z opum ꝓtuosoꝝ igit. Se cūdo hō ē maxie su⁹ intellect⁹. vt patebit in q̄stiōe se/ quēti. g̃ magz dz sibi velle bona intellectualia q̄z sensua lia. z etiā magis sibi q̄z alijs. qz amicabilia ad alterꝝ ve nūt ex amicabilib⁹ ad seipm. z oīs caritas bñ ordiata incipit a seipo Cōclusio scōa hō nō tenet maxie vel/ le sibi ꝑ bona vtilia z delectabilia ptz. qz aliqñ sic ali/ qs vellet sibi ꝑ bona ꝓ ꝓtute iusticie. sz magz appeten da ē iusticia z bonū ꝓtuz q̄z qđcūq bonū circūpugna/ bile igit. Ista tñ dubitatio magz diffuse soluet i seqnti capło ꝑm ordinē text⁹. Quantū ad dubium.

Dubitatur prima

Quare amator suiꝑ⁹ vt i pluribz vitupat vel reprobatur. Rñdet textus q ideo. qz illi (q̄ opprobriū reputāt amare) se vocāt istos amatores sui. q̄ sibi ꝑ tribuūt plus in corporalibus. sez pecunijs. honoribz. delectatō/ nibz sensualibz. cibor. venereoꝝ. q̄ oia appetūt et ipa in/ tendunt ac si essent optima. ideo sunt circūpugnabilia. p/ pter causam dictā. Illi aūt qui circa talia habundant. habundātiā ipoz cōuertūt in satisfactōem ꝓcupiscētia rū z aliaꝝ passionū z p ꝓns irrōnalis ē ps ad quā pti/ nēt passiones. Ar igit sic ad ꝓpositū. illi q̄ dicta bo/ na appetūt amāt seipos ꝑm ptē irrōnalē aīe. nam mul/ titudo hoīm magis sequit sensum q̄z intellectū. g̃ ipsa appellatio amātis seipm. sumpta est ab eo qđ est pra/ uum qđ multis cōuenit. z sic phylant⁹ ꝑm hanc rōnez ꝑm quā in multis repit iuste reprobat. Dubitat se/ cundo q̄re multi cōsueuerūt illos dicere phylantos qui supabundant in p̄dictis ptinentib⁹ ad ptē aie irrōnalē Rñdet text⁹. qz si velit abundare in bonis rōnis que sunt opa virtutū. puta si velit maxime inter alios opari opa iusticie vel tpantie. vel q̄cunq alia opa ꝓtutū qđ sibi sp bonū honestū sit velit acq̄rere. nullus de predi/ cta multitudine vocabit eū phylantū. vel si quis sapi/ ens vocet eum phylantū hoc non facit in eius vitupe/ rium. g̃ a multitudine ille solus dicit phylantus qui su pabundat in bonis aīe ꝑti irrōnali ptinentibus.

Ad rationes Ante oppositū. Ad primam dz q̄ licet iste phylant⁹ vitupet q̄ amat se nimis i bonis circūpugna bilib⁹. Tamen ille phylantus nō vitupat q̄ amat se in bonis honestis quod raro reperitur. Ad secundam dicitur q̄ dilectio non est respectu boni simpliciter sed magis est respectu sui saltem primo. Ad terciam di citur q̄ homo virtuosus faciendo hoc acquirit sibi ma/ xima bona. sez bona virtutum propter que talia facit. ideo magis diligit seipsum q̄z cōmunitatem. quia pro/ pter quod vnūquodq̄ tale z illud magis. Rationes post oppositum sunt pro prima conclusione. sicut ante oppositum pro secunda.

Qm̃ aūt talia sibi ꝑ ipsis tribuentes cōsueuerūt dicere. multi phylantos nō imanifestū. si enim quid sp studet iusta agere ipe maxime omniuz vel tpata vel q̄liacūq alia. eoꝝ que ꝑm virtu/ tes et totaliter semp bonum sibi ꝑ ipsi acq̄rit. nul lus dicet phylantū hunc neq̄ vitupabit. Ui/ debit aūt vtiq̄ talis magis esse phylant⁹ Tri buit em̃ sibi ꝑ ipi optima z maxime bona. Et lar git suiꝑ ipsius principalissimo z oia huic obedi unt. Quēadmodū aūt z ciuitas principalissi/ mū maxime esse videt. z oīs alia cōstitutio. sic et homo et phylant⁹ vtiq̄ maxie hoc diligēs et huic z largiens. Et cōtinens vtiq̄ z incōti nens dicit in tenere intellectū vel non. vt hoc vnoquoq̄ ente. Et egisse videt ipsi z volūta rie que cum rōne maxime Qm̃ quidē igit hoc vnusquisq̄ est vel maxime non imanifestum z qm̃ epyeikes hoc maxie diligit ꝓpter qđ phy/ lantus maxime vtiq̄ erit. Scđm alterā speci/ em exprobrati z differens tm̃ q̄z tum ꝑm ratio/ nem. viuere aūt ꝑm passionem z appetere vel simpliciter bonum vel visum cōferre Circa bo nas quidem igit actōnes differenter studētes oēs recipiunt z laudāt. Qib⁹ aūt contenden/ tibus ad bonū z intendentib⁹ optima agere z cōmuniter vtiq̄ oīm erunt quibus indiget. et ꝓpria vnicuiq̄ maxima bonoꝝ siquidē virt⁹ tale est. Quare bonū quidem oportet esse phy lantū etem̃ ipse ūuabit bona agens. z alios ūu uabit. malū aūt non optet. ledit em̃ z seipsuz z ꝓximos prauis passionib⁹ sequēs. Malo qui dem igit dissonant que oportet agere z q̄ agit oīs em̃ intellectus eligit optimū sibi ꝑ ipsi. epyei/ kes aūt obedit intellectui. Uerū em̃ qđ de stu dioso z amicoꝝ gr̃a multa agere z pr̃ie z si op/ teat mori p̄ciet em̃ et pecunias et honores et totalit circūpugnabilia bona ꝓcurās sibi ꝑ ipsi bonū. Paucū em̃ tēp⁹ delectari valde magis eliget vtiq̄ q̄z mltū q̄te et viuere bñ ānū q̄z mlt

UVA. BHSC. IyR_098_1

tos annos qualitercūq; et vnā actionē bonaz et magnam ꝯ multas et paruas. moriētiby ãt hoc forte accidit. eligũt vtiq; magnũ bonum si bỹpsis. Et pecunias proiiciũt vtiq; ī quo plura recipient amici. fiunt enī amico quidē pecunie ipsi aũt bonũ maius aũt bonũ sibỹpi tribuit. Et circa honores aũt et principatus idem modus: omnia enī amico hic proiiciet bonuz enī ipsi. hoc z laudabile. cōuenīēter vtiq; videtur studiosus esse. p omnib9 eligens bonum. Contingit aũt z actiones amico ꝓsicere z esse melius eo qđ ē ipm operari causam amico fieri in omnibus itaq; laudabilibus studiosus videtur sibỹpi boni plus tribuens. Sic quidē igitur oportet phylantum esse quēadmodum dictũ est. vt autem multi non oportet.

Queritur decimo. vtz amare seipm ꝼm rōnē sit laudabile. Arguit ꝙ nō. qz ꝼm Senecā in epla ad Lucillũ oīa vicia nra oriũt ex hỹ ex hoc ꝙ nimis placem9 nobis. sz hoc ē nimis amare nos. ḡ amare seipm in hoie nō ē laudabile Secūdo amādo seipm nō curat bonũ amici vel reipublice qđ ē vitupabile. igit amare seipm nō ē laudabile. Tercio bonũ cōe ē melius ꝓprio vt patet ꝑmo hui9. sz amādo seipm hō negligit bonũ cōe. ḡ malũ est amare seipm

In oppositũ ē phs qui postq; oñdit qliter aliquis ē amatoz sui ꝼm ꝙ est exprobrabile. ꝯr ostēdit qualiter aliquis est amatoz suỹ ꝓpius ꝼm ꝙ est laudabile. Primo oñdens esse aliũ modũ a ꝓdicto quo ꝺs est amatoz sui ꝓpter qđ dicit ꝙ ille (qui studet in opibus virtutis excellere) magis videtur esse phylantus ꝯ qui tribuit sibi abundant bona tpalia qđ ꝓbat dupliciter. Primo qz tanto magis aliqs amat seipm ꝯ to maioza bona sibi tribuit. sed studēs superexcedere in bonis virtutis tribuit sibi optima bona scz honesta. ḡ talis maxime diligit seipm. Secūdo ꝓbat qz talis largit bona illa ei quod est principalissimũ in eo scz intellectui z facit omes ptes aīe intellectui obedire. sed tanto magis quis amat seipsum ꝯ tanto magis amat id qđ est principalius in eo. ḡ volēs superexcedere in bonis ꝼtutũ maxie amat seipm Qz aũt amās principalissimuz exñs in seipo maxime amet seipm. Probat phs tripliciter. Primo quia ciuitas videtur esse maxie id qđ est principalissimũ in ea. ideo illđ qđ faciũt rectores ciuitatis dicitur tota ciuitas fecisse. Et eadē rō est in oī alia re ex pluribz ꝓstituta. ḡ etiā a simili hō est maxie id qđ est principalius in eo scz rō vel intellectus. z p ꝯs diligēs intellectū z ei largiēs bona maxie dr esse phylant9 Secūdo ꝓbat qz aliqs dicitur cōtinens quasi se tenens. z incōtinens quasi se non tenens. sed hō incōtum hō retinet intellectū. retinendo iudiciū eius p ꝓtinentiā. vel non retinet p incontinentiam quasi vnusquisq; sit suus intellectus. ḡ ille vere se amat qui amat intellectum. Tercio illud (qđ hoies faciunt per intellectū maxime) videnť ipm met fecisse z voluntarie factum esse. qđ aũt hō facit p concupiscentiam vel iram quasi nō videt ipse fecisse ꝓpria rōe z voluntate. sed extraneo motu ductus. ḡ hō est pcipue id qđ est scdm intellectū z rōnez. z p ꝯs maxime se amat incōtum amat intellectū z rōnem. sed vt videatur cui cōperat ꝼm ꝓdictum modus esse amatorem sui. Notandum scdo cum textu ꝙ ꝼtuosus maxie ē amatoz sui ptz ex dictis. qz vnusq;q ē maxie suus intellect9 vl rō hoc ē formale z cōplemētū spēi hūane. sz ꝼtuosus maxime diligit intellectū z rōnē. qz totaliter ꝓseruat ipm z in oib9 obedit ei. Ideo ꝼtuosus maxie ē phylant9. id ē amatoz suỹpsius. hoc ē tamē ꝼm alterā speciē amandi ab eo qđ exprobrat vt dictū est. Inter quos modos assignat phs duas differentias Prima ē ex parte actōnis. quia virtuosus amat seipm incōtum viuit ꝼm rōnem. sed ille qui vitiatur non viuit ꝼm rōnem. sz ꝼm passiones irrōnalis partis anime. Scda differentia est ex parte finis. Nam virtuosus appetens quod ē simpliciter bonum amat seipsum. sed ille qui vitiatur amat se incōtum appetit bonum vtile vel delectabile cū sit nocium. Tunc sit.

Conclusio prima.

Amare se ꝼm intellectum z rationem sicut se amat ꝼtuosus est laudabile. probat. qa talis studet ad hoc vt superexcedat in virtutibus z earum operibus. sed omnes laudant eos qui student ad bonas actiones. ergo amare seipsum ꝼm rationem z virtutem est laudabile.

Conclusio scda. diligens se ꝼm virtutem z per rōez est vtilis sibi z alijs. Probat qz qui amat se ꝼm ꝼtutē studet superexcellenter bene agere. si enim omnes tendunt ad bonum. ita ꝙ vnusquisq; intenderet alium excellere in bonitate optima agendo. sequeretur ꝙ omes haberent communiter ea quibus indigerent. quia vn9 alteri subueniret et propria vniuscuiusq; fierent illa q̄ sunt maxima bonorum. scilicet virtutes. Ex dictis infert ꝓbus duo correlaria. Primum optimum est esse ꝙ bonus amat seipsum. quia bona agendo et alios iuuabit. sed non oportet ꝙ malus amet seipsum. quia sequendo prauas passiones z seipsuz lederet z primos seipsum priuando virtutibus. proximos priuando eos bonis sensibilibus. Scdm correlarium. malo homini sunt contraria que oportet ipsum agere. nam agit contra intellectum et rōnem. sed omnis intellectus eligit id qđ est optimũ sibỹpsi. Et ita malus nō agit que oportet ipsum agere. sed hoc non conuenit virtuoso qui ī oibus obedit intellectui. Quantum ad secundum.

Dubitatur primo

Utrum virtuoso conueniat id quod supositum est in accusatione amantis. scz ꝙ nihil faciat propter aliud. Respondet textus primo ꝙ non. imo virtuosus multa facit gra amicoz. z maxie inter oēs alios. z etiā si oporteat ipsum mori non deserit amicum. Pecunias vero et honores z oia bona exteriora circūpugnabilia ꝓsicit et cōtemnit ꝓpt amicū p q̄ oia ꝓcurat sibi bonuz honestū qđ est eminentius. ꝯ etiam in hoc magis amat se

UVA. BHSC. IyR_098_1

ipsum q sibi magis bonuz ꝓcurat. Q3 aūt virtuosus multū ſustineat ꝓter amicum. probat pⁿus dicens. q ideo facit. qz moziens ꝓo amico ꝓcurat sibi magis bonum. quia magis eligit ꝑ paucū tp̄s magis delectari in magno ope ꝓtutis q̄ ꝑ multū tp̄s ꝓtinue mediocriter delectari in mediocrib⁹ opib⁹ ꝓtutis z magis eligit excellenter bñ viuere ꝑ vnū annū q̄ ꝑ multos annos mediocriter. Et sic magis eligit vnā actōem bonam z magnam q̄ multas actiones bonas et paruas. Sz hoc accidit istis qui moziunt ꝓpter virtutem. qa licet minus viuant vna tm̄ sola actione (qua se ꝓ amico exponūt) maius bonū faciunt q̄ in alijs multis actionib⁹ z ita in hoc q exponūt se mozti ꝑ amicis virtuose agendo magis bonū sibi ipis acquirūt. Et quo sequitur q maxime se diligunt. Scdo manifestat qd dixit de contemptu exterioz bonoz. z primo q̄ tū ad pecunias dicens q ꝓtuosi cā amicoz ꝓiciunt z contemnunt siue spergunt pecunias ita scz q eoz amici plures pecunias ab eis recipiant q̄ sibi ipis acq̄rant. z in hoc magis etiam amant se ſm ꝓtutem dum em̄ alicḥs pecuniam mutuat amico sibi ipi acquirat bonum honestuz et sic magis bonum attribuat sibⁱ ipsi. z per ꝑs magz amat se. Deinde manifestat circa honores principat⁹ et dignitates que oīa de facili derelinquunt amicum eo q hoc est quodda bonuz ꝓtutis z laudabile z sic patet qd ꝓtuosus facit ꝓo omnib⁹. Tā loco exterioz bonoz eligit bonum virtutis qd̄ est maximū z sic magis diligit seipm̄. Deinde ostendit illud q̄ tum ad actiones ꝓtutis dicens. q virtuosus etiam actiones virtuosas cōcedat amico z per eum fieri vt per hoc laudetur et ꝓficiatur z tū in hoc etiam accipit sibi qd melius ē. Melius em̄ est q ipe sit amico suo causa benefaciendi q̄ etiā si ipse faciat p̄sertim cū sibi remaneat opoztunitas alijs talia vel maioza faciendi. Sic ergo patet q virtuosus plura bona q̄ tū ad oīa laudabilia tribuit z sic maxime amat seipm̄. Ex omnibus istis concludit pⁿus q opozter amatozem sui esse sicut dictum est de virtuoso z nō sicut dicūt multi qui scz nō sunt virtuosi z amāt se ipsos. Scdm dubium. vtrū virtuosus eligat mozi ꝑ amico. videtur q nō. quia moz̄s est ꝓuatio vite z malum vere z vltimū terribilium. vt dicit tercio huiⁿ. ergo ꝓ quocunq bono debet eligere mozi. Rñdetur q licet de per se nullus eligat mozi vt probat obiectio tū virtuosus tenetur per actum virtutis (que est in expectatione mozt̄is ꝑ republica) velle mozi. Datz q vult sibi maxima bona intellectualia z honesta. modo sumus actus virtutis est circa summū terribile quod est mozi. tū ꝓtuosus appetendo mozi ꝑ republica magis vult sib ipsi bonū q̄ reipublice.

Ad rationes Ante oppositoz Ad primā dz. q duplex ē amoz hois ad seipm̄. vnⁿ ē fundatⁿ in appetitu sensitiuo prudentia z alijs ꝓtutib⁹ nō regulato vl̄ ordinato. q labozam⁹ ad tribuendū ea q̄ sūt ſm sensum delectabilia Et ex hoc q hō amat se tali amoze oīa vicia oriūt. z tō dictū est q amantes se tali amoze vituperant. Alius est amoz hominis fundatⁿ in appetitu intellectiuo seu volūtate ꝑ cōsuetudinē inseq̄ndo rōnem quo amoze nitimur ad acquirendū nobis bona virtutū q̄ principaliozē p̄tē aie sup oīa ꝓficiūt z delectāt. de q̄ amoze est ſmo i illa questione. Et ꝑ idē ꝑz solutō ad alias duas rōnes,

Ubitat aūt z circa felicē si indigeat amicis vel non. Nihil enim aiunt opus esse amicis beatis. et ꝑ se sufficientibus. existūt em̄ ipsis bona per se. sufficientes igit entes nullo indigere. amicū aūt alterum ipm̄ entem tribuere que ꝑ seipm̄ nō ꝑt. Ad cū demon bñ det qd opus est amicis. Assimilatur aūt incōuenienti hec oīa attribuentes bona felici amicos non assignare. qd̄ videt exterius bonoz maximuz esse. Siq amici magis ē bñfacere q̄ pati z est boni z ꝓtutis bñfacere. melⁱ ãt facere amicis q̄ extraneis bñ passis q̄bus indigebit studiosus. Propter qd̄ z q̄rit. vtz in bonis fortunis magis opⁿ ē amicis vel infortunijs vt z infortunato indigente bñfacturus z bñfortunatis q̄bus benefaciēt. Incōueniēs aūt forte z hoc solitariū facere beatū nullus em̄ eligeret vtiq ſm seipm̄ oīa habere bona. politicū em̄ bō et cōuiuere aptⁿ natus. et felici itaq boc existit q em̄ natura bona hz. Manifestū aūt q cum amicis z his q̄ sūt epyeikes melⁱ q̄ cū extraneis z quibuscūq cōmozari. opus ē ergo felici amicis. Quid igit dicūt primi z quo verū dicūt. vel qm̄ multi amicos existimāt vtilis esse. talib⁹ quidē igitur non indigebit beatus. qz bona existūt ipsi. neq vtiq bis qui ꝓpter delectabile vel in pū delectabilis em̄ vita ens. nihil indiget supducta delectabile nō indigēs ãt talib⁹ amicis nō videt indigere amicis. Hoc ãt non est forte verum. In principio em̄ dictum est qm̄ felicitas operatio quedam est. operatio autem manifestum qm̄ fit z non existit quēadmodū possessio quedā. si autē felix esse est ivivere z opari. boni ãt opatō studiosa z delectabilis ſm seipam quēadmodū in principio dictū ē. Est ãt z ꝓpriū delectabiliū speculari ãt magis ꝓpios possum⁹ q̄ nosmetipos et illoz̄ actiones q̄ proprias. studiosoz vtiq actōnes

UVA. BHSC. IyR_098_1

Questiones

amicoꝝ entiũ delectabiles bonis. ambo ei habẽt q̃ natura delectabilia. beatis vtiq; amicis talibus indigebit. siquidẽ speculari eligit actõne studiosas ⁊ ꝓprias. tales aũt que boni amicis entis. Existimãt aũt oportere delectabiliter viuere felicẽ. solitaria quidẽ igit difficilis vita nõ facile eñ ꝑm seipz opari cõtinue cũ alteris aũt ⁊ ad alios facile erit. igitur opatio magis continua delectabilis ẽntis ꝑm seipsam quod oportz circa btm esse. studiosus eñ ꝑm qõ studiosus bis que ꝑm virtutez actionib gaudet bis aũt que a malicia tristatur quẽadmodum musicus bonis melodijs delectat. in prauis aũt tristatur. Fiet aũt vtiq; ⁊ asteſis quedã virtutis ex cõuiuere bonis. quẽadmodum ⁊ theogenis ait.

Queritur

vndecimo. Utꝝ felix indigeat amicis. Arguit primo q̃ non rationibus textꝰ. qz felices sũt p se sufficientes cũ felicitas sit statꝰ oĩm bonoꝝ aggregatõne ꝓfectꝰ. q̃ felices nõ indiget amicis. Tenet ꝓña. qz cũ oĩa bona felicibus existant nullo alio videnꝫ indigere. Amicus aũt videtur esse necessarius. qz cũ sit alter ipse retribuit ea que homo per se habere non potest. ergo per se sufficiẽs (sicut est felix) nõ indiget amicis. Scõo arguit textus quodam prouerbio qõ ꝛpe gentilium dicebatur scz cũ demon aliquod bonũ debet quid opus est amicia. igit felix non indiget amicis. Posuerunt enim gentiles et maxime platonici hunc de prouidentia ordinem q̃ res humane mediantibus demonibus per diuinam prouidentiam gubernarenꝫ. ⁊ illoꝝ demonum quosdam dixerunt esse bonos et quosdã malos. Est enim sensus prouerbij cum diuina prouidentia homini proueniant omnia sicut contingit felicibus non indiget homo hũano auxilio amicorum. Scõo arguitur. multi sunt vitam solitariã eligentes oĩno beate viuentes. ergo felix non indiget amicis. In oppositum. arguit phs. Primo q̃ amicicia est aliquod maximũ inter bona exteriora. sed felix habundat in bonis exterioribus ad sufficientiam. ergo indiget amicis. Secundo ad amicum magis ptinet benefacere q̃ benepati cum proprium sit virtutis benefacere. sed felicitas consistit in operatione ꝑm virtutẽ. ergo felix est virtuosus. ⁊ p ꝓña benefacit sed melioꝰ est benefacere amicis q̃ extrancis alijs paribus. ergo felix cum sit virtuosus indiget amicis quib benefaciat. Ex quibus cõcludit phs quandã dubitationẽ q̃ posterius soluet. scz vtꝝ homo magis indigeat amicis in bonis euforrunijs q̃ infoꝛrunijs in vtraq; eñ fortuna indiget homo amicis. Tercio homo est animal politicum querens sibi simile cui societur. sed felix habet ea q̃ sunt naturaliter homini bona. ergo felix hz cũ qbꝫ quiuat. sz meliꝰ ẽ ipm cõuiuere cũ amicis ⁊ ꝓtuosis q̃ extraneis. igit indiget amicis. Ad declarationẽ istius rõnis dicit phs q̃ incõuentes esset q̃ btus esset solitariꝰ. qz hoc esset ꝓtra electõem hois. nã nullꝰ hõ eligeret sp viuere ꝑm seipm. id est solus etiãsi oĩa alia haberet. Quantũ ad ꝑmũ.

Sciendum primo

Qꝺ postq̃ phs soluit q̃stionẽ ex pte amantis respectu sui ipsius. Consequenter soluit vnã ex parte amantis respectu alterius. dicens. Dubium est si felix indigeat amicis vel non. Et arguit ad vtraq; ptem q̃stionis.

Sciendũ secũdo. q̃ multi estimãt illos amicos qui sunt eis vtiles in collatione exteriorum bonoꝝ que solũ populares homines cognoscunt. Sed supponendũ ex octauo triplicem esse amicum. Tunc sit.

Conclusio prima

Felix non indiget amicis nec ꝓpter vtile nec ꝓpter delectabile. Primũ probatur. quia sufficit sibi in bonis exterioribus que habet. ergo ⁊c. Secõm pbarur. q̃ felix ẽ delectabilis ꝑm seipm. vt in primo patuit. q̃ non indiget superaddita delectatione ꝓpter quã amici sint sibi necessarij. Addit tñ phs. q̃ felix non indiget amicis ꝓpter delectabile nisi in paruũ qõ dicit inq̃tum in conuersatione humana necesse est q̃q; vti ludicris ad quietem. vt patuit in quarto. Scõa conclusio. Felix indiget amicis vt possit acquirere bonum honestũ. Probat phs tribus rõnibus moralibus de quibus videbitur in presenti questione. Secundo vna ratione magis naturali de qua in sequenti questione. Prima ratio moralis est. quia felix indiget vt possit perfecte considerare bonas actiones. Sed magis possimus considerare proximos q̃ nosipsos et actiones alioꝝ q̃ nostras. quia vniuscuiusq; iudicium in propijs deficit propter priuatum affectum quem habet ad seipsum. ergo felici delectabiles sunt actiones eoꝝ qui sunt ei boni ⁊ amici eius in quib inueniunt ambo que sunt ꝑm naturam delectabilia scz bonum et amicus. et per consequens felix indiget amicis virtuosis inq̃ntum querit considerare bonas actiones ⁊ appropriatas quales sunt actiones viri boni qui est amicus. quia ergo amicus homis est quasi alter ipe. actões amici sunt quasi ꝓpie. maioꝛ huius rõnis sic ꝓbatur in textu. quia felicitas est operatio que operatio autem consistit in fieri ⁊ non est quoddam existens ad modu permanentium. sicut si esset aliqua possessio qua habita esset homo felix. ita q̃ non oporteret eum operari aliquid scz esse felicem consistit in viuere ⁊ operari optime ⁊ continue. Oportet autem operationem boni viri esse delectabilem ꝑm seipam. qz est p se bona. sed opatio bona est inter delectabilia ⁊ est opus virtutis ꝓprium delectabile virtuoso. non eñ esset virtuosus qui non delectaretur in operatione virtutis. ergo ad felicem requiritur q̃ delectetur in opere virtutis ⁊ non possimus delectari nisi in eo quod cognoscimus. igitur maioꝛ vera. Secunda ratio. ad felicẽ pertinet continue viuere delectabiliter. quia delectatio ad felicitatem pertinet vt patuit in primo. Sed vita solitaria et difficilis. id est grauis. Quia delectatio

UVA. BHSC. IyR_098_1

viuētis vita solitaria q̄ ꝓsequitur opatōem de necessitate in terrūpit. nō em̄ de facili ꝓingit q̄ hō solitarie existēs ꝓtinue opetur. sed h̄ est facile si cū alijs existat. Tercia ratio pfecte viuere indiget virtuosa societate. talis aūt nō est sine amicis. g̃ ipsa est necaria cuilibz ꝓtuoso: sic etiā alia humana opa melio⁹ pficiūt in societate. Probat ph̄s ex testimonio cuiusdā poete. Quantū ad scm̄ dubiū.

Dubitatur ꝓmo.

Quare hoi cū alijs existēti facile est sua opera cōtinuare. Respōdetur q̄ causa est. qz dū hoies ad seinuicem bona opa operātur fit inter eos quedā vicissitudo operationū. et in hoc ꝓtinuatur eoꝝ delectatio. Si em̄ hō cum amicis ꝓmoretur opa eius que est delectabilis s̄m se. eo q̄ est ꝓtuosa erit magis cōtinua. z hoc oportz cōtingere circa beatum. vt scz ꝓtinue delectet in opibus virtutū. Virtuosus em̄ in q̄ntum huiusmodi gaudet in operibus siue a se siue ab alijs factis. z tristatur in operibus contrarijs q̄ ex malicia alicuius ꝓcedūt. sicut musicus in bonis melodijs gaudet z offendit in malis Secūdum dubiū. q̄liter loquitur h̄ ph̄s de felicitate. Respōdetur q̄ de ea que potest haberi naturaliter in hac vita ex ꝓncipijs naturalibus hominibus datis z nō de supernaturali. ad quā hō ex ꝓncipijs principijs puenire nō potest nisi iuuetur a ꝓmo p lumen glorie vel gratie

Ad rationes aū oppositū dr. Probāt q̄ felix nō indiget amicis ꝓpter vtile z sunt ꝓ ꝓma conclusione. Post oppositum probant q̄ indiget amicis ꝓpter bonū honestū siue virtutem. z sunt ꝓ secūda conclusione.

Naturalius aūt intēdentib⁹ videt studiosus natura eligibil' esse. natura em̄ bonū dictuz est q̄m studiosus bonū z delectabile est s̄m seip̄m. Viuere aūt determinat ad alib⁹ potentia sensus. boibus aūt sensus vel intellect⁹. potentia aūt ad opatōem reducitur. ꝓncipale autē in opatōe. videt aūt viuere esse ꝓncipaliter sentire vel intelligere Viuere aūt eoz q̄ s̄m se ipm bonoz z delectabiliū determinatū em̄. determinatū aūt ei⁹ q̄ boni natura. natura aūt bonū z eligibile. ꝓpter qd̄ videt oib⁹ delectabile esse Nō oz aūt accipe malā vitā z corruptā neq; tristicijs. indeterminata em̄ tal' quēadmodū existētia ipsi Jn habitis aūt de tristicia erit manifesti⁹ Si aūt ipm viuere z delectabile. videt aūt z ex eo qd̄ est oēs appetere ipm z maxime epieikes z btōs. his ei vita eligibilioz z boz btissima vita. Videt ãt q̄ videt sentit z audiēs q̄m audit z vadēs q̄m vadit. z i alijs sil'r ē ad sentiēs q̄m opamur. quare sentiens vtiq; q̄m sentimus et intelligimus. q̄m intelligimus hoc aūt quonia sentimus vel intelligimus q̄m sumus esse em̄ erat sentire vel intelligere. sentire aūt q̄m viuit delectabiliū s̄m seip̄m. natura em̄ bonuz vita bonum aūt existens in seipso sentire delectabile aūt viuere. z maxime bonis. q̄m esse bonū est ipsis z delectabile simul sentientes enim q̄ s̄m seip̄m bonū delectant. Ut aūt ad seip̄m hz studiosus z ad amicū alter em̄ ipe amicus est. quēadmodū igit seip̄m esse eligibile est vnicui q̄. sic amicum vel ꝓxime ee aūt eligibile erat ꝓpter sentire ip̄m bonū entis. talis aūt delectabilis s̄m seip̄m Consentire ergo opz: z amicū quoniā est. hoc aūt fiet vtiq; in ꝓuiuere z communicare sermonib⁹ z mente. sic em̄ vtiq; videbit ꝓuiuere in boibus dici z nō quēadmodū in pecorib⁹ in eodē pasci. Si ita q̄ beato ee eligibile est s̄m seip̄m bonū natura ens z delectabile ꝓximuz aūt z qd̄ amici est z amicus eligibiliū erit Qd̄ aūt est ipi eligibile hoc oportet existere ipsi vel sic indigens erit opus ergo erit felicitanti amicis studiosus.

Queritur duo decimo Utrum felici sit eligibile amicum habere Arguitur ꝓmo q̄ non. quia cōtentus est tanq̄ p se sufficiens. igitur Añs patet p senecam q̄ dicit sapiens content⁹ est sed felix est sapiens cum felicitas in opere sapientie consistat. vt patebit in decimo. Secundo. ad hoc indigemus amico vt auxiliet in istis in q̄bus non possumus p nos. sed hoc nō indiget felix cū habeat statum oim bonorum aggregatione pfectum. igitur Tercio felix habet in seipso delectatione pfectam in opere virtutis igitur.

Jn oppositum est ph̄s qui postq̄ assignauit aliquas rationes morales ex q̄bus apparet q̄ felix indiget amicis Consequenter idem ostendit per quandā rationem naturalem dicens. q̄ si quis velit considerare per rationez magis naturalem manifeste apparet q̄ virtuoso et felici amicus virtuosus naturaliter est eligibilis etiam magis q̄ alia exteriora bona.

Notandum Cum textu q̄ virtuoso naturaliter eligibile est esse z viuere z etiam sentire se esse z viuere. Primum ꝓbat. qz omne bonum naturaliter est virtuoso bonū z delectabile s̄m seip̄m Jpsum aūt esse z viuere naturaliter est bonū ipis viuentib⁹. g̃ esse z viuere est bonū delectabile virtuoso Qz o declaratione minoris manifestat. primo ph̄s ostendens in quo consistit viuere dicendo q̄ in oib⁹ animalib⁹ cōmuniter determinat viuere s̄m

UVA. BHSC. IyR_098_1

potentiã sensitiuã.in hominib⁹ aũt determinat viuere fm potẽtiam sensus q̃ntum ad id quod est cõe cum alijs aialibus.vel fm potentiã intellectus quãtũ ad id qõ est sibi ꝓprium. Et qz oĩs potẽtia reducit ad opatõem sicut ad propriã perfectõem.ideo illud qõ pfectum ꝓsistit in opatõe.z nõ in potẽtia nuda.actus em̃ est potior vt ptz nono metaphisice. Ex quo ptz q̃ pncipal'r viuere aialis vel hominis est sentire vel intelligere. Dormiens em̃ qui nõ actu sentit vel intelligit nõ pfecte viuit.sed hz dimidiũ vite vt patz in ꝓmo. Tunc probat phs minorẽ predicte rõis. qz sicut aliq̃d qñ est indeterminatũ est malũ.ita determinatũ inquãtum hm̃oi est bonũ. Sed viuere determinatũ est hm̃oi cũ pncipal'r in opatione ꝓsistat. ergo viuere ẽ eligendum bonis. Minor patz.qz potẽtia quãtũ est de se indeterminata est.qz hz se ad multa z determinat̃ p actũ sicut patz in materia z forma.ergo potẽtia sine actu est potẽtia cũ ꝓpatione.sed ꝓpatio hz rõem boni.ergo maior vera. Ex dictis infert phs q̃ virtuosoz natural'r delectabile ẽ viuere. ptz qz illud quod natural'r est bonum est virtuoso bonum cũ virtuosus sit in genere humano.sed viuere est naturaliter bonum.vt probatum est. Tamẽ vt dicit textus remouẽdo dubiũ.in eo q̃ dictum est q̃ viuere est naturaliter bonum z delectabile.non oportet accipere vitam malam z corruptã recedẽtem ab ordine nature.neq; etiam vitam qui est in tristicijs.qz talis vita in imperfectione consistit. sicut in ea que circa ipsam existũt.qz enim vnũquodq; determinatur per id quod in eo consistit.ideo si illud fuerit indeterminatum z ipsum indeterminatum erit. Puta si egritudo est indeterminata z corpus egrum erit indeterminatum. Et sic vita que est cum malicia z tristicia est indeterminata z mala sicut z ipsa malicia. Et hoc erit magis manifestum in sequentibus.in quibus agetur de tristicia. Ex dictis infert philosophus q̃ maxime ꝓtuosis z beatis est bonum z delectabile viuere.patz quia est naturaliter bonum z delectabile.vt patet ex ratione predicta. et etiã ex eo q̃ omnes appetunt ipsum.sed vita virtuosorum z beatorum est perfectissima z optima.igitur. Secũda ps probatur sic in tex.qz in hoc q̃ sentimus nos sentire z intellectum nos intelligere etiam intelligimus nos esse.qz esse z viuere hoĩs est pncipaliter sentire z intelligere.sed suum esse intelligibile est ꝓtuoso.igitur. Item ꝓbatur.qz viuere est fm se bonum vt patuit.sed q̃ aliquis sentiat bonum esse in seipso est sibi delectabile z eligibile Et sic patz q̃ viuere sit eligibile maxime in bonis quibus est bonum esse z delectabile.q̃ etiam percipere se sentire z intelligere est eis delectabile.quia simul cum hoc sentiũt id quod est in eis fm se bonum.scz esse z viuere.z in hoc delectantur. Tunc sit

Conclusio prima

Et responsiua.virtuoso z felici eligibile est amicum habere siue amicum esse Probat philosophus.quia virtuosus se habet ad amicum sicut ad seipsum.quia amicus ẽ quodammodo alter ipse.sed vnicuiq; virtuoso z felici est eligibile amicum esse.z q̃ amicum habeat z si non est eq̃liter. Minor probata est superiꝰ propter hoc q̃ ipe virtuosus sentit suum esse z viuere esse bonum. Talis autem sensus est delectabilis fm hoc q̃ aliquid sentit bonum sibi inesse. Sicut ergo aliquis delectatur sibi in suo eẽ z viuere sentiẽdo ipsum.ita ad hoc q̃ delectetur in amico oportz q̃ sentiat ipsum esse.quod contingit conuiuendo sibi fm communicationem sensuum z considerationem mentis hoc enim modo homines dicũtur ꝓpe sibi conuiuere. scz fm vitã que est hoĩ ꝓpria.z fm hoc q̃ simul pascant sicut contingit in pecoribus vt dicit textus. Ex quibus oĩbus concludit philosophus id quod supposuerat.s.qõ amicus felici z ꝓtuoso sit eligibilis.ptz qz bono est fm se eligibile suũ esse inquãtũ est natural'r bonum z delectabile.sed eẽ z vita amici sunt propinqua ꝓprie vite quãtuz ad affectum.igitur amicus est eligibilis ꝓtuoso z felici

Secunda conclusio.felici z ꝓtuoso necessarij sz amici Probatur quia quod est eligibile felici oportz ei ineẽ.alioquin remaneret indigentia.quod est contra rationem felicitatis.que requirit sufficiẽtiam.sed felici eligibile est habere amicos vt ẽt pñs cõclusio.q̃ felici necẽarij sunt amici virtuosi. Et loq̃tur h̃ phs de felicitate huius vite vt supꝑ patuit. Quantum ad secũdum.

Dubitatur primo.

Quare ẽt philosophus q̃ eligibile est virtuoso q̃ amicꝰ sit sicut z ipse.si nõ equaliter tamẽ ꝓpinque. Respõdet q̃ addidit propinque.qz maior vnitas est naturalis q̃ alicuius est ad seipsum q̃ vnitas affectus q̃ est ad amicũ.

Dubitatur secundo.vtrum in perfecta felicitate que erit in patria amici sint necessarij. Et videtur q̃ sic.qz talis felicitas frequenter in scripturis nomine glorie designatur.sed gloria in hoc consistit q̃ bonum hom̃is ad noticiã multorum deducatur.ergo zc. Item dicit Boetius nullius rei sine ꝓsortio iocunda est possessio.sed ad talem beatitudinem requiritur delectatio Item charitas in beatitudine perficietur.sed charitas se extendit ad dilectiõez dei z proximi.ergo ad predictam beatitudinem requiritur societas amicorum. Respondetur q̃ ad hãc beatitudinem supernaturalem (que erit in patria) non requirit societas amicorum de necessitate aliqua.quia homo habet totam plenitudinem sue perfectionis in deo.sz tamen ad bene esse illius beatitudinis facit societas aliquorum. Ad primam rationem dubij ẽt q̃ homo querit gloriam que est eẽntialis beatitudini apud hominẽ.sed soluz apud deum. Ad secundam ẽt q̃ illud ꝓbum intelligitur quãdo in illo bono non est plena sufficientia.quod in proposito dici non potest.quia omnem sufficiẽtiam habet homo in deo. Ad terciam ẽt.q̃ pfectio charitatis est eẽntialis beatitudini quãtum ad dilectionẽ dei.nõ aũt proximi. iõ si essz vnus solus amicus fruẽs deo beatus eẽt nõ habẽs primum quẽ diligerz. Sz supposito proximo seq̃tur dilectio eius ex pfecta dilectõe dei.iõ q̃si ꝓcomitãter se habet amicicia ad amicicią pfectã.z hec de secõdo.

Ad rationes ante oppositum.

Ad pmã ẽt. q̃ sapiẽs seipso ꝓtẽtus est ad beate z bene viuẽdum.non tamẽ ad inuãdũ Virtus em̃ q̃ homo viuit sancte z bñ non querit extrinsecus instrumẽta. Vel sic intelligitur sapiẽs seipso contentus est.nõ vt velit eẽ sine amico.sz vt sine eo sufficiẽter z bñ viuere possit Ad secundam ẽt.q̃ felix indiget amicis nõ propter vtilitatem cum sit p se sufficiẽs.nec propter dilectõem ꝓtutis.sz ꝓpter bonã operationẽ.vt scz eis benefaciat z vt eos videns bñfacere delectet.z vt etiam ab eis bñfaciẽdo coadiuuet. Indiget em̃ homo auxilio amicoz ad bñ operandum.tam in opibus vite actiue q̃ speculatiue. Et p idem soluitur tercia ratio.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Trũ igit̃ ꝯplurimos amicos faciẽdũ vt̃ quẽadmodũ in peregrinatõne prudẽter dictũ esse videt̃. neq; multũ peregrin⁹ neq; nõ pegrin⁹ nocet ⁊ in amicicia congruet. neq; nõ amicũ cẽ. neq; rursus multũ amicũ ꝑm supab/undãtiã. His q̃dẽ igit̃ q̃ ad oportunitatẽ ⁊ oĩno videbit̃ ꝓgruere qđ dictũ est. multis em̃ re/ministrare laborioſuz ⁊ nõ sufficiẽs vita ipsi ℔ agere. plures vtiq; ꝯ q̃ ad ꝓpriã vitã nimis distractui ⁊ impeditiui ad bñ viuere Nihil ergo op⁹ est ipsis. Sz ⁊ q̃ ad delectatõem sufficiũt pauci quẽadmodũ in cibo delectamẽtũ. Studioſos aũt vtrũ plures ꝑm numerũ vel est quedam mẽſura ⁊ amicabil̃ multitudinis quẽad modũ ciuitatis. neq; em̃ ex decẽ hoĩbus vtiq; ciuitas. neq; ex decẽ miliadib⁹ adhuc ciuitas est. quãtũ aũt est forte vnũ aliq̃d. sed oñe inter mediũ q̃rundã determiat. Et amicoz vtiq; est q̃dã multitudo determinatoz ⁊ forte qm̃ plu/res cũ q̃bus vtiq; poterit q̃s ꝯuiuere. hoc em̃ videbatur amicabilius eẽ qm̃ aũt nõ possibile multis ꝯuiuere ⁊ distribuere seip̃m nõ imma/nifestũ. Adhuc aũt ⁊ illos oz amicos ad inuicẽ esse. si debẽt oñes ad inuicẽ ꝓmoueri. ℔ autẽ operoſuz in multis existere. difficile fit ⁊ ꝓgau dere ⁊ ꝓdolere familiariter multis Verisil̃e em̃ ꝓcidere sil̃ huic q̃dẽ ꝓdelcãri. huic aũt ꝓtristari Forte igit̃ bñ hz nõ q̃rere vt mltũ amicissimũ esse. sed tot quot in ꝯuiuere sufficiẽter. neq; em̃ ꝓtingere videbit̃ vtiq; multis esse amicũ val/de ꝓpter qđ neq; amare plures. supabũdãtia em̃ q̃dã esse vult amicicie. hec aũt ad vnũ ⁊ val de vtile vtiq; ad paucos Sic aũt videt̃ hrẽ ⁊ in reb⁹ nõ sunt em̃ amici multi ꝑm ⁊ hayricã ami ciciã ymmisare ãt in duob⁹ dicunt̃ polifili aũt ⁊ oĩb⁹ familiariter patiẽtes nulli vident̃ amici tñ politici q̃s vocãt placidos Politice q̃dẽ igit̃ in multis esse amicũ ⁊ nõ placidũ entem. sed vt vere ep̃yeikeia ꝓpter virtutem aũt ⁊ ꝓpter seipsos non est ad multos amabile aũt et pau cos inuenire tales

Quæritur Utruz aliq̃s debeat sibi facere ꝯ plurimos amicos. Arguitur primo q̃ non rõnibus textus ꝑmo. quia in prouerbio de peregrinatione dicitur prudenter neq; multũ peregrin⁹ neq; non peregrinus ⁊ non dicat̃ de me q̃ nimis discur/ram ꝑ diuersas terras etiam q̃ nunq; extra domũ meaz etiam causa peregrinationis. ergo consiliter congruit esse circa amicicíam. vt sz neq; aliquis nulli sit amicus neq; etiam sit multis amicus ꝑm habundantiã Scõo argui tur. quia nimis laborioſuz esset hominibus multis obse qui. sed hoc est oportunũ si multos quis habeat amicos igitur Tercio si sic tunc oporteret q̃ homo intenderet eorum negociis. sed hoc esset sibi nociuuz. quia sic nõ pos/set sibi debite prouidere. ergo nullus debet sibi prouidere ꝯ plurimos amicos. In oppositum est philosophus. quia postq̃ prosequutus est quasdam dubitationes cir ca amicíciam ex parte amantium Hic consequenter pro sequitur alias ex parte amatorum Prima est questio p̃/sens de numero amicoz. Scõa de necessitate ipsorum. Et tercia de ꝓuictu eoz. Pro solutione p̃ntis questiõis

Notanduz q̃ ipsa est intelligibilis tripl̃r ꝑm triplicem amicíciã. ⁊ ꝑ queri an melius sit quanto quis plures ha beat vt oporteat quandã adhibere mensurã circa multi/tudinẽ amicoz. sicut de multitudine ciuitatis patet. q̃ ne/q; constat ex decem hominib⁹ tñ. Et si constat ex decem miliaribus. id est centũ milibus. nam milias idez est q̃ de cem milia iam ꝓpter multitudinẽ non erit ciuitas sed q̃ dam regio Quanta autem multitudo sit necessaria ad ci uitatem non est determinatum ꝑm aliquã vitam: quia ꝑ esse ciuitas maior ⁊ minor. Sed possunt accipi duo extre ma que quidẽ medium possunt determinare vt congru/ens multum ciuitatis Tunc sit

Conclusio prima

In amicicia vtilis vel delectabilis nullus debet sibi face re supfluam multitudinem. probat philosophus. Et pri/mo de amicicia vtilis rõnibus ante oppositum factis. q̃ si homo habeat multos amicos a quibus recipiat obse/quia opz etiam q̃ eis obsequatur. sed hoc est valde labo/rioſum totaliter tñ ad hoc non sufficeret tempus vite ho minis: Itẽ si sint plures amici vtiles ꝯ necessarij sint ad vitã hoĩs nimis distraherent vt eũ impedirẽt a bona vi ta que consistit in opatione q̃ dum homo supflue intẽdit negociis alioz consequens est q̃ non posset debitam cu/ram gerere de seipso. g̃ non est opus homini habere plu/res amicos vtiles. Secunda pars conclusionis probat. q̃ delectio exterior q̃ p tales amici habetur in via hũana est sicut quoddã delectamentũ in cibo qđ etiã si puum sit sufficit. g̃ a simili etiã pauci amici sufficiunt homini ad de lectationem vt cum eis recreatur ꝑ aliquod tempus.

Conclusio secunda. In amicicia que est ꝓpter honestũ non oportet immensam esse multitudinem amicoruz. sed debet esse determinata Probat tribus rõnib⁹ Prima lz in amicicia q̃ est ꝑm virtutẽ sint plures cũ q̃bus hõ posset conuiuere tamen non est possibile q̃ homo conuiuat imo derate multitudini ⁊ q̃ distribuat se inter multos. igitur

UVA. BHSC. IyR_098_1

Secõ oportet amicos ad inuicẽ ꝓuiuere. ergo si aliqs habet multos amicos oportz etiam q illi sint amici ad inuicẽ. aliter nõ pñt ad inuicẽ ꝓmoueri. z p ꝑs necz ꝓuiuere amico. sed difficile est seruare in multis q sint amici ad inuicẽ. igit nõ est possibile q vn⁹ hõ habeat plures amicos Tercio amic⁹ ꝓgaudet z ꝓdolet amico. sed difficile ẽ q aliqs ꝓgaudet z ꝓdoleat multis. Nã sic accidit q oz cũ vno delectari z cũ alio tristari qđ est impossibile. g nõ est possibile habere plures amicos. Ex dictis ꝓcludit pbus q nõ bñ se hz q homo querat fieri amatissimus multis. Sed sufficit q sit amic⁹ tot quot sufficiunt ad ꝓiunctuz sicut etiã neczm amorẽ libidinosum vn⁹ hõ nõ amat plures mulieres intenso amore. quia perfecta amicicia in quadam superabundãtia amoris consistit qui nõ potest obseruari nisi ad vnuz vel p[illegible]s valde. illud em qđ sup abundat paucis competit. q[illegible] nõ potest in multis ꝓtin gere q ad summã perfectõem deueniat ꝓpter multipli ces defectus z impedimẽta. Deinde pbat pbs ꝓclusio nẽ p experientiam. q ita videmus accidere q vnus ad pau cos habeat amicitiam. Non enim multi inueniuntur esse amici vnius m amicitiam athayriam. id est sodalitũ vel cõnutritorum. quod probat ex quodam prouerbio nihil repñtare in duobus. Cõsuetum est enim vt in pluribus q iuuenes incedant vniti socialiter cantantes polipholij id est amatores multoruz. que scz omnibus familiariter ponuntur non videtur esse veri amici alicui. quia diu nul li conuiuunt. sed pertranseunt. z habent se familiariter ad vnumquẽczm. Sed tales amicicie vocantur politice. id est quod est consuetum in ciuitatibus in quibus amicicia ex talibus applausibus z familiaritatib⁹ iudicatur. hos aũt qui sic sunt amici multorum vocãt hoies placidos quod sonat in vicium superabundãtie in ꝓdelectando. sicut in quarto dictum est. Quantum ad secũdum.

Dubitatur primo.

Secõm quã amicitiam aliqui dicuntur esse amici multo/rum. Rñdet pbs. q hoc est m amicitiã politicam. nõ ta men eodem modo sicut nũc dictum est. q placidus ẽ ami cus multorum. sed hoc etiam potest competere alicui ve re ꝓtuoso. qz vt dictũ est supra politica amicicia videtur esse idem quod ꝓcordia. sed virtuosus cum multis cõ/cordat in his que pertinent ad vitam politicã. igitur Nõ tñ ꝓtingit q virtuosus habeat amicitiam ad multos ꝓ ter virtutem. ita q diligat eos propter seipos z tamẽ nõ propter vtile vel delectabile. immo multũ debet eẽ ama/bile hoi z charum. si tales paucos amicos possit inuenire scz propter virtutem z m seipsos.

Dubitatur secõ. qđ sit melius vel amare amicuz vel inimicũ Videtur scõm. qz illud est melius ad quod ẽ ma ior conatus. sed maiorem conatum oportet hominez ha/bere ad amãdum inimicum. quia difficilius est. igitur zẽ Rñdetur q iste dilectões dupl⁹ compari possunt. Uno mõ ex parte proximi qui diligitur. Alio modo ex pte rõ/nis propter quam diligitur qui est ipse deus. Primo mõ delectatio amici ꝑminet delectatõi inimici. quia amicus melior est z magis iunctus. iõ est in amicicia ꝓuenien/tior dilectõi. Et propter hoc actus dilectionis sup hanc materiam trãsiens est melior. Nã eius oppositum est de/terius. nã peius est odire amicũ ꝙ inimicũ. Secũdo aute modo dilectio inimici ꝑminet propter duo Primo. quia dilectõis amici potest esse amicicia cã z alia ꝙ de⁹ Sz di lectõis inimici solus deus est rõ. Secõ quia supposito q vterczm ꝓpter deũ diligatur. tamẽ fortior ostendit dei dile ctio. que animũ hois ad remotiora extẽdit. scz ad dilectõ nem inimici. sicut virtus ignis tanto est fortior quãto ad remotiora se extendit. tanto etiaz ostenditur predicta di/lectio esse fortior quanto per ipsaz difficiliora implemus sicut et virtus ignis est tanto fortior quãto potest combu rere materiam min⁹ combustibilem. sed sicut idem ig/nis fortius agit in propinquiora ꝙ in distantiora. ita etiã charitas feruentius diligit coniunctos ꝙ remotos. Et quantum ad hoc dilectio proximorum m se considera/ta est feruentior z melior dilectione inimicorum. Ad rationem dubij dicitur. q procedit ex parte eorum q dili guntur. Rationes ante oppositum solubiles sunt ex dictis faciliter.

Utrum autez in bonis fortunis amicis opus est magis vl in infortunijs. in am bobus aũt requrunt. etem infortunati indigent auxilio. z fortunati ꝓuuentibus z qbus bñfa ciant volũt em bñ opari. Necessarium magis qdem vtiqz in infortunijs. propter quod vtili/by hic opus est. melius aũt in bonis fortunis propter qđ z eyeikes grunt. hos em eligibili/bus bñficiare z cũ his ꝓuersari Est em z pñtia ipsa amicoz delectabilis et in bonis fortunis z in infortunijs. Alleuiant em tristari ꝓdolen tib⁹ amicis. propter qđ z si dubitabit aliquis vtz quẽadmodũ graue trãssumũt. vel h qdem nõ pñtia aũt ipsoz delectabil' exñs z intellect⁹ eius qđ est ꝓdolere minorẽ tristiciã facit Siq dem igitur ꝓpter hoc. vl' propter aliquid aliud alleuiantur dimittatur Accidere autem igitur videtur quod dictũ est. Uidetur autem presen tia mixta quedam ipsorum esse ipsum quidẽ em videre amicos delectabile aliterqz z infortuna to. z fit quoddam auxilium ad non tristari. con solatiuum enim amicus z visione et sermone si sit epidixius. Nouit enim morem z in qbus delectatur et tristatur. tristatum autem sentire in ipius infortunijs triste. omnis em fugit tri/sticie causa esse amicis. Propter quod viriles qdem m naturam reuerent cõtristari amicos ipsis. z si nõ suptendat in nõ tristicia eã q illis

UVA. BHSC. IyR_098_1

fit tristiciam non sustinent totaliterqz in com/plorantibus non complacet propter neqz esse ipse ploratiuus muliebriter autem t tales vi/ri t coangustiatis gaudent. et amant vt ami/cos t condolentes. Imitari autem in omnib oportet vide meliorem. In bonis autem fortu nis amicorum presentia et conuersationem de lectabilem habet t intelligentiam. quoniã de/lectatur in ipsis bonis. Propter quod videbi tur vtiqz oportere ad bonas fortunas quidem vocare amicos prompte beneficium em̃ opor tet esse bonum. ad infortunia autem pigritan/tem. tradere enim vt minimum oportet malo rum vnde hoc sufficienter ergo infortunas ma xime autem ad vocandum cum debeant pau ca facta magna ipsum iuuare. Ire autem ecõ/uerso forte congruit ad infortunatos quidẽ nõ vocatum prompte. amici em̃ benefacere t ma xime his qui in necessitate. hoc non in digni fi cantibus. ambobus em̃ melius t delectabi/lius ad bonas fortunas autem coopantem q/dem prompte. Ad hec em̃ necessitas amicorũ ad bonam autem passionem quiete. non enim bonum promptum fieri iuuari opinione autẽ indelectationis immorari forte reuerendum. Quandoqz em̃ accidit presentia ita qz amicoꝝ in omnib vtiqz eligibilis videtur.

Queritur Vtrum magis sit opus amicis in bonis fortune q̃ in malis.

Arguitur primo q sic. quia tunc magis sunt amici quando sunt nobis meliores siue quando melius est no/bis conuersari cum ipsis. sed hoc est in bonis fortune. ꝙ

Secundo sic. quando magis est opus amicis tũc ma gis vocandi sunt. sed eufortunati magis vocant amicos q̃ infortunati. ergo: Tercio sic. tunc magis est opus amicis quando vita est minus secura. sed quanto ma/ior est fortuna tanto vita est minus secura. nam dies mi/nus secure viuit. nam ei magis inuidetur eo q multa pos sidet que alij aliquando desiderant. ergo t̃c. In oppo/situm est phus qui postqz soluit dubitationem de multi/tudine amicorum. consequenter soluit vnã aliã dubitati onem de necessitate. dicens q in vtraqz fortuna scilz tam prospera q̃ aduersa reqrunt amici. Nam in infortunijs reqrunt amici qui homini ferũt auxilia. in fortunijs autez hoies egent amicis q̃bus ꝙuiuãt et beneficiant. si em̃ vir tuosi sint volũt bene opari. qz ergo in vtraqz fortuna op⁹ est amicis. ideo q̃rit in quib magis opus sit amicis.

Conclusio prima

Habere amicũ est hoi magis necãriuz in malis fortunis q̃ in bonis. Probat qz in ipsis indiget hõ auxilio qõ fit p ipsos amicos. nõ aũt tantũ in eufortunio. ergo. Et inde est q hõ in tali statu hz opus amicis vtilib q ei auxiliuz ꝙferant. sed tñ (vt dt textus) in bonis fortunis est meli⁹ id est honestius habere amicos q̃ in malis fortunis. et h̃ ꝓbant due ꝓme rõnes ante oppositũ. Et inde est q in h̃ statu querũt hoies amicos virtuosos. qz eligibilius est talib benefacere t cũ eis ꝙuersari.

Conclusio secũda. opus est amicis in vtraqz fortuna in tantũ q pñtia amicoꝝ est delectabilis. Probat phs ꝓ mo in mala fortuna. qz hoies existentes in tristicia alle/uiationẽ quãdã sentiũt ex pñsentia amicoꝝ eis ꝙdolentiũ ergo pñtia amicoꝝ est delectabilis in mala fortuna. Alñs ꝓbat phs dupl̃r. Primo exemplo illoꝝ qui portãt aliqd̃ pondus graue quoꝝ vnus alleuiatur socierate alterius onus illud secũ ferentis. ergo a sili videt q onus tristicie melius ferat vnus amicoꝝ si alius idem secũ ferat. Se/cũdo pz idem. qz q̃libet delectatio supueniens minuit tri/sticiam. sed amicus pñs existens t ꝙdolens delectati/onẽ ingerit dupl̃r. Uno mõ qz cũ intelligit eũ sibi ꝙdole re delectar in eius tristicia t sic minorar. Et qz hoc est pre ter ꝓncipale ꝓpositũ subiũgit textus q ad pñs dimittẽ dum est inqrere vtrũ ꝓpter hoc qd dictũ est vel aliud alle uietur hois tristicia ex pñsentia amicoꝝ ꝙdolentiũ. mani/feste tñ pz accidere hoc qd dictũ est. Et vt dicit textus p̃ sentia amici ꝙdolentis hz quãdam tristiciam delectatio ni annexã. Q aũt habeat delectatõnem declarat phus primo qz ipsa visio amicorum est delectabilis in fortuna to. qui ab amico coadiuuatur ad hoc q nõ tristet inqtuz amicus ꝙsoletur suũ amicum. t etiã ex sermone si sit ido neus ad ꝙsolandũ. Cognoscit etiã vnus amicus mores alterius. t in quib ipse delectar t tristar. t sic potest ei cõ ueniens remediũ exhibere ꝓtra tristiciã. Et sic pz ꝓ quez modũ pñtia amici ꝙdolentis est delectabilis. sed ex alia parte est tristis inqtum homo sentit amicũ tristari in in/fortunijs. quilibet em̃ hõ bene dispositus fugat inqtũ ꝑt esse cãm tristicie ab amicis suis. Ex ꝓdictis infert phus q homines virilis animi naturaliter verentur t cauent ne amici eorum ꝓpter ipsos tristent. Est autez de natura amicicie q amicus velit benefacere amico. nõ autez est ei causa alicuius mali. ideo virtues nullo modo sustinent su os amicos ꝓpter eos contristari nisi superexcedat auxili/um qd ab illis amicis ꝑcrez ad nõ ꝓtristandũ tristiciam amicoꝝ. sustinent em̃ p modicam tristiciã amicorũ suoꝝ tristiciã subleuari. t vniuersaliter virilib hoib nõ placet habere ꝓploratores. qz nõ sunt ploratiui. Sunt aũt q̃dã viri muliebriter dispositi (vt dicit textus) qui delectãtur in hoc q habent secuz aliquos simul angustiatos t amãt eos qui sibi ꝙdolent. sed in hac diuersitate homine imita ri oportet meliores q̃tum ad oia. Secũda pars ꝓclusio nis probatur. quia talis presentia amicorum primo con/seruat amicos inqtum est delectabilis cuz amicis. Itez per hoc q homo intelligit amicos suos delectari delecta tur etiaz in ꝓprijs bonis. querit enim vnusquisqz ami/cis suis esse causa delectationis et inquantum potest co/natur eis auxilium prestare

UVA. BHSC. IyR_098_1

Dubitatur primo

Utrum similitudo de alienatione ponderis ⁊ tristicie sit conueniens Arguitur q non qz non est eiusdem tristicie in numero quam quis patitur dum alius partem sibi assumit vt ex ꝫ alterius tristicia minuat. sicut ꝓtingit in pōdere Rūdetur q licz silimitudo nō congruat ꝯtum ad ipam tristiciā in se. tū ꝑt cōgruere ꝯtum ad cām tristicie puta si aliquis tristat ex damno qđ passus est. dum amicus ptem damni assumit minuit damnū alterius. ⁊ p cōsequens tristicia Dubitatur scđo de documentis moralib⁹ in textu positis circa naturam amici quot ⁊ q̄ sint. Respondetur q sunt duplicia in genere. quedam ptinet ad eos que conuocant amicos. ⁊ quedā ad eos que sponte ad amicos accedunt Circa primum ponunt tria documenta moralia Primū est. q delectabile est q hō intelligat amicos suos in ꝓprijs bonis delectari. ⁊ q homo prompte vocet amicos suos ad suas bonas fortunas. ꝯ ergo q homo bonus benefaciat amico suo. Secundū documentū est. q homo tarde ⁊ q̄dam pigricia vocet amicū suū ad suā malaz fortunam. naz hō debet tarde amico suo quantū ꝑt ostendere infortumiū suū. ⁊ ad hoc adducit quoddā prouerbiū cuiusdā dicentis Sufficienter ego in fortunans. quasi diceret. sufficit q ego infortuniū patiar. Tercū documentū est. q tunc sunt maxime amici ad infortunia vocandi quando cū pauca sua ꝓturbatione pūt amico magnum iuuamē prestare Deinde ponit alia tria documenta ex parte sponte eumtium ad amicos. Primū est q ad amicos in infortunijs existētes oportet prompte ire aliquem etiam non vocatum. quia amici est benefacere amicis ⁊ maxime hꝭ qui sunt in necessitate. ⁊ qui dignificant. id est dignum ducunt hoc requirere ab amico. sic em̄ dum auxilium prestatur non requirenti ambob⁹. sz prestanti et non requirenti sit melius. quia ille qui dat magis facit opus virtutis. quia videtur magis sponte dare et ille qui recipit virtuose agit nolendo amicum grauare Est etiam ambobus delectabilibus. quia recipienti ꝓtitur a verecundia quam quis patitur in requirendo amicum. ⁊ dans magis delectatur q ex seipso non prouocatus facit opus virtutis. Secunduz documentum est q ad bonas fortunas prompte debet se homo offerre ad cooperandum ei cum necesse fuerit. quia ad hoc homo indiget amicis vt ei cooperetur Tercium documentuz est q ad hoc q homo bene patiatur ab amico bene fortunato debet homo accedere quiete. i. remisse ⁊ non de facili. nam non est bonū q hō reddat se promptū ad suscipienduz iuuamen ab amico. sed debet vereri ⁊ cauere opinionez indelectatōis . i. ne hoc incurrat q non sit delectabilis amico. ⁊ caueat onerosum esse. id est q ꝓpter hoc se non reddat amico onerosum. quod manifestum est aliqñ accidere. nam dum aliqui nimis se ingerunt beneficijs recipiendis tunc reddunt se onerosos ⁊ indelectabiles suis amicis. Vel ꝑm aliam litteram debet homo cauere ⁊ vereri opinionem delectationis in mora. i. neꝯ amicus eius opinetur de eo q delectetur immozari circa ipm ꝓpter bñficia Ex qbus omnibus concludit ꝓbs q ꝓtia amicoꝝ in omnibus videtur esse eligibilis

Ad rationes Ante oppositū Ad omnes dz q bene ꝓbant. q in bonis fortunis magis opus est amicis quantū ad boniratem. sed non ꝓbant quin in fortunijs sit magis opus amicis ꝯtum ad necessitatē. Et differūt in ꝓposito necessitas ⁊ bonitas. qz hoīs necitas attendit hic q̄ ad salutez corꝓris et ad sustentatiōem vite. sed bonitas attendit ad virtutes ⁊ ad eoꝝ opera.

Truz igitur quēadmodum in amantib⁹ videre dilectissimum est ⁊ magis eligunt hunc sensum ꝯꝫ alios vt ꝑm hūc maxime amore ente ⁊ facto sic ⁊ amicis eligibilissimum est ꝓuiuere. cōmunicatio em̄ amicicia. et vt ad se ipsum habet. sic ⁊ ad amicum. Circa seipsum autez sensus quoniā est eligibilis. ⁊ circa amicum vtiqꝫ. operatio aūt sit ipsius in conuiuere quare conuenienter hoc appetunt. Et qñ aliquādo est singulis esse vel cuius gratia eligūt viuere in hoc cum amicis volūt cōuersari. propter quod bi q̄dem ꝓpetāt. bi aūt colludūt ad aleas. alij aūt ⁊ coexercitantur ⁊ ꝓuenantur ⁊ ꝓphilosophantur singuli in hoc cōmorantes quodcūqꝫ maxime diligūt ipsoꝝ que in vita cōuenire em̄ volentes cum amicis hoc faciunt ⁊ his ꝓmunicant quib⁹ existimāt ꝓuiuere. Sic ergo prauoꝝ q̄dem amicicia mala. ꝓmunicāt em̄ prauis instabiles entes. ⁊ mali autez fiunt assimilati adinuicem. Que aūt eoꝝ qui epiey kes coaucta colloquūs. videntur em̄ ⁊ meliores fieri operantes ⁊ dirigentes ad inuicem recipiūt em̄ ab inuicem quib⁹ ⁊ complacent vnde bona quidē em̄ a bonis De amicicia q̄dem igit̄ in tantū dictum sit. Sequēs autem vtiqꝫ erit ptransire de delectatione.

Queritur decimoquinto

Utrū delectabilissimū sit amicis inuicem ꝓuiuere.

Arguit ꝓmo q non. qz virtuoso nihil est delectabilius felicitate. sed amici vera amicicia sunt ꝓtuosi. ergo eis nihil delectabili⁹ felicitate est. sz felicitas nō est ꝓuiuere. g̃. Secūdo arguit q amicus sibi p̄eligeret esse delectabili⁹ sed amicus peligeret amicū suū esse sanū ⁊ bene fortunatum absentē ꝯꝫ esse ꝑsentē egrū ⁊ infortunatuz. g̃ amicus plus diligit virtutes ꝓprias ꝯꝫ necessitates amici. g̃ plura sunt delectabiliora amicis ꝯꝫ ꝓuiuere ad inuicē.

In oppositū est ꝓbus qui posteꝯ tractat q̄stiones de multitudine ⁊ de neēcitate amicoꝝ. ꝓsequēter inquirit de necessitate eoꝝ. ꝓponēs q̄stionē ꝑsentē que fundat in qua-

UVA. BHSC. IyR_098_1

dam assimilatōe amicicie ad amatiōem libidinosam. in qua videmus q̄ amātib⁹ est maxime delectabile videre amicicias z magis diligūt visum q̄z alios sensus exteri/ res. qz p visionē incipit fieri maxima passio amoris z fm eā dē ꝓseruar. nā fm talē talis amor. vocar. ꝑcipue a pul/ critudine quā visus ꝑcipit. Est ḡ q̄stio cōiter ꝓpotōabi/ lis visiōi in amicicia. vtrū ipm̄ viuere delectet amātes in viuctu mutuo. Vel possz dici q̄ hoc nō inducit p mo dum q̄stionis. sed p modū ꝓclōis. que seq̄tur ex hoc qđ dictū est q̄ ꝑsentia amicoꝝ in oib⁹ est delectabilis.

Sciendum

Q̄ intentio ꝓphi hic est q̄ in ter actus ab amicicia ꝓcedē tes viuere est amicis delectabilissimū z eligibilissimum act⁹ eiꝰ. ꝓprie ꝓsequētes amicicia sunt ꝓcurare. bñ velle bene facere. z viuere amico. Bene velle em̄ includit in se ꝓcurare. qz q̄cūq; vult bonū alteri vult idē q̄ z ipse. Et similiter benefacere claudit in se bene velle. qz licet q̄s bonus facere posset male volendo. tñ ꝓprie nō bene facit nisi hoc faciat modo benivolo. Et vltra viuere in amicicia bona claudit in se benefacere amico. Amico em̄ viuere est ip/ sos in hoc cōicare fm q̄ sunt boni ꝑ virtutē. ideo ipsos viuere est ipsos cōicare in ꝓbis z in opib⁹ ꝓtuosis. et hꝫ hō ꝓmo sibi facere z secūdo amico. Tūc sit

Conclusio prima

Conviuere est maxime ꝓprium z delectabile in amicicia Probat phūs trib⁹ rōnib⁹. Prima est. qz amicicia in cōi catiōe ꝓsistit. vt patuit in octauo huiꝰ. Iz amici maxime sibi inuicem cōicant in viuctu. ḡ viuere est maxime ꝓ/ priū z delectabile amicis. Secūda rō est. sicut se hz hō ad se ita ad amicū. sed ita se hz hō ad se q̄ est sibi delectabile z eligibile sentire se esse. ḡ hoc est sibi delectabile circa ami/ cum. sed hoc fit in viuendo. qz p mutuas opatōnes q̄s vident se inuicē esse sentiūt. ergo viuere amici appetūt se inuicē viuere. Tercia rō sumit ex experimento. qz vide mus q̄ hoies volūt cū suis amicis ꝓseruari fm actionē in qua ꝑncipaliꝫ delectant. quā reputant suū esse z cuius gratia eligūt suū viuere. z q̄si ad hoc totam suā vitā dis ponūt. Et inde est q̄ qdam cū amicis suis volūt potare qdam exercitari. vt in coreamentis. luctationib⁹. z alijs hmōi. qdam aūt ludere ad aleas. vel venari. vel philoso/ phari. ita q̄ singuli in illa actiōe volūt morari cū amicis. et hoc maxime diligūt inter oīa huius vite. et hmōi acti/ onem faciūt quasi volentes viuere cuz amicis. eo q̄ in hmōi actōe maxime delectētur in ipsis reputantes ꝓsi/ stere totā vitam suā. ergo viuere est delectabile z eligi/ bile in amicicia. Itē posset sic ꝓbari ꝓclusio. ille actus est delectabilis z eligibilis amicis qui ceteros actus amici/ cie includit vel formaliter vel virtualiter. sed cōviuere est hmōi. vt patuit in scōo notabili. ergo ꝛc. Itē posset ꝓbari ex dictis in ꝓmo notabili. qz viuere in amicicia cōparat videre in amore libidinoso. sed videre in amore libidino so est delectabile se tali amore amātib⁹. ergo cōviuere est delectabile in vera amicicia. Maior patz sicut visus cer/ tius iudicat et plures rerū differētias amabiles in ama/ to demōstrat. ita viuctus certitudine singulas ꝓprieta/ tes amabiles in amico demonstrat.

Conclusio secūda. Prauoꝝ amicicia est mala. bono/ rum vero z virtuosoꝝ bona. Primā partē ꝓbat phūs q̄z mali cōicantes in prauis opib⁹ fiunt ꝓtinue peiores z potentiores ad mala faciēdū. ḡ. Praui em̄ delectantur in prauis opatōib⁹ z in illis sibi inuicem cōicant. z cuz sint instabiles semp̄ de malo in peius ꝓcedūt. qz vnus efficit malus accipiendo societatem malicie alterius. Secūda pars ꝓbat. qz boni semp̄ bonis colloquijs in virtute co/ augentur. ergo amici sunt meliores in hoc q̄ simul operā tur z seinuicem diligūt. vnus em̄ ab alio accipit exemplū virtuosi operis in quo sibi ꝓplacet. Et ideo in ꝓuerbio dicit q̄ omnia bona sunt in nobis

Dubitatur prima

Vtrū possit sustineri q̄ delectabilissimū z eligibilissimuz sit amicis viuere. Videt q̄ nō ꝓpter rōnem ante oppo/ sitū dictū. Rñdent aliq̄ q̄ multa sunt amicis delectabi/ lia magis q̄z viuere. z sic dicūt q̄ viuere nō sit delecta/ bilissimū amicis. intelligendo ꝛba fm ꝓprietatē sermōis tūc viuere vt dicūt est eis multū delectabile. et hoc so/ lum dicit phūs respondendo questioni ꝑsenti. licet in q̄/ stione grat vt tū sit eis delectabilissimū. sed vt dicit Bu/ ridanus si phūs z doctores ipm̄ exponētes inueniātur loqui aliqñ in suplatiuo dicēdo q̄ viuere est magis de/ lectabilissimū. debet dici q̄ est locutio rethorica mō tra/ gelico. vbi ad laudē exprimit plus q̄z sit in illo. z illo mo/ do loquēdi capit sepe suplatiuus pro positiuo habēte no tabile magnitudinē. Quem modū obseruāt nūc moder ni ꝑdicatores exaltantes laudes sanctoꝝ. regū. z aliorū ꝑncipū. Sed debet dici ad dubiū sicut dictū est q̄ non in/ telligit q̄ viuere sit delectabilissimū simpliciter amicis. sed inter actus ꝑdictos ꝓsequentes amicicia viuere est delectabilissimū. Et sic pt sustineri cōclusio. licet Aresto. soluendo q̄stionē solū affirmet q̄ conviuere est delectabi lissimū amicis.

Dubitat secūdo. vtrū verū sit q̄ amātes se amore li/ bidinoso maxime delectentur in visu. Et videt q̄ non. qz in tactu videtur delectatio libidinosa esse maior q̄z in vi/ su. ergo temperātia maxime fm tactū attenditur. Respō detur q̄ duplicit potest attendi amor libidinosus. Vno modo fm bestialem ꝑcupiscentiā ꝑcise. z ita in tali amo/ re tangere est delectabilissimum. nam bestia femella capit quēcunq; masculuz siue turpem siue pulcrum. Alio mo/ do attendi ꝑt fm humanū viuctū quem amor hominuz hz vltra amorē bestiarū. z sic in amore libidinoso ipsuz vi dere est delectabilissimū

Ad rationes

Ante oppositū. Ad pri/ mā dz q̄ vnicuiq; eligi/ bilissimū est felicitas. sed illa nō est ꝓprie z ꝑncipalissime fm virtutem amicicie. sed fm aliam virtutem Ad se/ cūdam dicitur q̄ viuere amicoꝝ simpliciter non est in in firmitate coꝛporali ipsoꝝ vel infortuneo vel aliq̄ alio quocūq; impedimento ipsoꝝ ab operatiōe fm quam sunt principaliter amici. et ideo tale cōviuere non est nisi diminutiuū z fm quid. viuere em̄ simpliciter amicoꝝ est ꝓmunicare fm virtutes z mensurare sine impedime/ to. z includit sanum esse z sufficienter fortunatum. ideo vt sic amicis delectabilissimū est viuere Ad terciam patet solutio ex dictis

Finitur nonus Ethicoꝝ

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ost hec aũt de delectatione seq̃/
tur ꝓtransire Maxime autez vi
detur coapꝓpari generi nostro
ꝓpter q̃ eruditi iuuenes ora
lysantes delectatione z tristicia. Videtur au
tem z ad moris virtutem maximũ esse gaude/
re quibus oportet: z odire quibus oportet pro
tendunt eĩ hec ꝑ omnem vitã z inclinatõem
habentia z potentiã ad virtutem z felicem vi/
tam delectabilia quidẽ eĩ eligunt: tristia au/
tem fugiunt. pro talib; aũt nequaq̃ videbitur
eligendũ esse. Aliter q̃z multã habentib; du/
bitationẽ hi q̃dem eĩ bonũ delectationez di/
cunt. hi autem ecõtrario valde prauũ. hi qui/
dem forte psuasi sic z habere. hi aũt existiman
tes esse melius ad vitam nostraz enunciare de
lectationem prauoz. z si non est. Inclinare eĩ
multos ad ipsam et seruire delectationib; pro
pter quod oportere in contrarium ducere. ve/
nire eĩ vtiq̃ sic ad mediũ. Ne forte aũt nõ be
ne hoc dicitur de his eĩ qui in passionibus z
actiones sermões minus sunt credibiles ope/
ribus. Cum igit̃ pissonent his que ſm sensum
ꝓtempti z verũ cointerimũt. vituperãs eĩ de
lectationẽ visus aliquando appetens inclina/
re videtur ad ipsam vt talem existentem omnẽ.
determinare eĩ non est multorum. videnť igit̃
viri sermonũ non solũ ad scire vtilissimũ esse.
sed z ad vitam. conuenientes enim entes ope
ribus creduntur. propter quod prouocant in/
telligentes et viuere ſm ipsos: talium quidem
igitur sufficienter dicta autez de delectatione
superueniamus.

Circa initium decimi

libri ethicorum. Queritur primo vtrum in hoc libro de
terminandũ sit de delectatione tanq̃ adiuncta felicitati
vel ad felicitatem req̃sita Arguitur ꝓmo q̃ nõ. q̃ qđ
est ꝑ se sufficiens nõ indiget alio. sed felicitas est hmõi. g̃
Confirmať q̃ oportet operationẽ virtutis non esse impe
ditam. sed delectatio impedit operatõem intellectus. g̃ z̃
Secũdo sic. delectatio est q̃dam passio. vt ꝓz in septi/
mo huius. sed oĩs passio est in sensibilib;. vt ꝓz septimo
physicoꝝ. felicitas aũt nõ est circa sensibilia. g̃ z̃. Confir
matur. quia delectatio est quedam generatio sensibilis
ſm naturam in qua non est felicitas. ergo z̃. Ter/
cio sic. q̃ dr Auicenna sexto moralium. delectatio simpl'r
est tantũ in tactu. in alijs aũt sensibilib; est ſm quid. hoc
aũt nõ ꝓuenit felicitati. g̃ z̃. Confirmatur. q̃ qđ nõ req̃
ritur ad operationem virtutis non req̃ritur ad felicitatẽ
sed ad operationem virtutis non requiritur delectatio.
vt patet quarto huius de opatione fortitudinis. ergo z̃
In oppositũ est phs in textu.

Sciendum primo

Q̃ postq̃ philosophus determinauit de virtutib; mo/
ralib; intellectualib;. scz ꝓtinentia z amicicia. que habent
quãdam affinitatem cũ virtute. Consequenter determi
nat de ipso fine virtutis. Et ꝓmo de delectatõe. que a q̃/
busdam ponitur esse finis virtutis. Deinde de felicitate
que ſm omnes philosophos est finis virtutis. Et ꝓmo
adhuc prohemialiter ostendit q̃ determinandum est de
materia delectationis dicens. q̃ ꝓueniens est vt ꝓtransi/
atur. id est breuiter de delectatione determinetur. licz eĩ
superius tractauerit de ea inq̃ꝝtum est materia continen
tie z incõtinentie rõne cuius sua intentio ibi potentissime
versabatur circa delectationes sensibiles et corporales.
tamen nunc iterum determinat de delectatiõe ſm q̃ ad
iungitur felicitati. et ideo hic precipue determinat de de/
lectatione intellectuali z spũali.

Sciendũ secũdo q̃ aliq̃d quadrupl'r req̃ritur ad alte
rum. Uno mõ sicut pambulũ z ꝓparatoriũ ad ipsum
sicut disciplina ad sciam. Alio mõ sicut pficiens aliud. si
cut aĩa req̃ritur ad vitã corporalẽ. Tercio modo sicut ali
q̃d extrinsecuz coadiuuans. vt aĩalia req̃runť ad aliquid
agendũ. Quarto mõ sicut aliq̃d ꝓcomitans. vt si dica/
mus q̃ ad ignem requiritur calor.

Conclusio prima

Ad felicitatem req̃ritur delectatio hoc vltimo mõ Pro
bať. q̃ delectatio causať ex hoc q̃ appetitus q̃escit in bo
no adepto. sed felicitas est adeptio summi boni. ergo nõ
potest esse sine delectatõe

Conclusio secũda. De delectatõe agendũ est in mo/
ralib; z spẽaliter in hoc libro ꝓpter cãm dictam. Probat
phus tribus rõnib;. Prima est. quia delectatio maxime
videtur appropriari humano generi. sed moralis philoso
phia de rebus humanis ꝓsiderat. ergo ad moralem per
tinet de ipsa ꝓsiderare. Maiorem probat phus. q̃ gu/
bernatores domoꝝ maxime eruditi pueros per delecta
tionem z tristiciam. nam volentes eos prouocare ad bo
num z declinare a malo quando pueri bene agunt solent
delectare eos aliquib; munusculis. et dum male agũt so
lent ꝓtristare verberib;. ergo z̃. Secũda ratio est. ad vir
tutem moralem maxime pertinet gaudere in quib; opor
tet. z ꝓtristari in eis in quib; oportunũ est. sed ad moralẽ
philosophũ pertinet ꝓsiderare de virtute morali. ergo z
de delectatione z tristicia. Maiorem probat philosoph'
quia virtus moralis precipue ꝓsistit in ordinatione ap/
petitus. qui cognoscitur per ordinatõem delectationis z

UVA. BHSC. IyR_098_1

triſticie que cõſequũtur omnes motus appetitiuos. vt patuit in ſecundo huius. Ideo dicit textus q̃ delectatio et triſticia protenduntur ad oĩa que ſunt humane vite. z hũt magnã poteſtatẽ ad hoc q̃ homo ſit felicit viuens z virtuoſus. qõ non poteſt eſſe ſi inordinate delectetur z triſtetur. hoĩes em̃ frequẽter eligunt delectabilia etiam mala. z fugiunt triſtia etiam bona. Homo aũt qui vult eſſe virtuoſus et felix non debet eligere delectationẽ z fugam triſticie per hoc q̃ incurrat aliquas malas operationes. vel q̃ careat operib̃ virtutis. Et etiã ecõuerſo poteſt dici q̃ nõ eſt eligendũ facere mala bona aũt vitare p̃ delectabilib̃ accipiendis z triſticijs fugiendis. Tercia rõ eſt. de illo in morali p̃hia cõſiderandũ eſt qõ habet multã dubitationẽ in morali p̃hia. ſed delectatio z triſticia in moralib̃ multam habẽt dubitatiõem. qõ patet ex diuerſitate loquentiũ de eis. nã quidam dicunt delectationẽ eſſe quoddã bonũ. q̃dam aũt ecõuerſo dicunt eam eſſe quoddã valde prauũ. Et hoc diuerſimode. nam quidã hoc dicũt quia ſuaſum ẽ eis q̃ ita ſe habeant z ita credũt ſe bñ viuere. Alij p̃o licet non credant delectationem eſſe quoddã prauum tamen exiſtimant melius eſſe ad vitã noſtrã enunciare q̃ delectatio ſit quoddã prauũ cuius non ſit niſi ad retrahendũ hoĩes a delectatione ad quã multi inclinant et ideo oportet (vt dicũt) homines in contrariũ ducere. ſcz q̃ abhorreant delectationes enunciando eas eſſe prauas. ſic em̃ puenitur ad medium virtutis. ſcz vt homo moderate delectabilibus vtatur.

Dubitatur primo

Vtrum homines debeant falſe enunciare delectationes eſſe malas ad hoc vt hoĩes retrahant ab eis. Reſpondet p̃s q̃ non. q̃ circa actiones z paſſiones humanas minus creditur ſermonib̃ q̃ operibus. ſi em̃ aliquis operetur qõ dicit eſſe malum plus prouocat exẽplo q̃ doceat verbo. Cuiꝰ rõ eſt. q̃ vnuſquiſq; videt eligere id qõ ſibi videtur eſſe bonum in particulari. circa quod ſunt paſſiones et operationes humane. Quãdo ergo ſermones alicuius diſſonant operibus ſenſibilibus in ipſo apparentib̃. tales ſermones interimunt verũ qõ per eos dr. z ita accideret in p̃poſito. ſi em̃ vituperans omnẽ delectatõem videret aliq̃n in aliqua delectatõne delectari. daret intelligere q̃ omnis delectatõ eſſet eligenda. nam multitudo vulgaris non poteſt determinare diſtinguendo hoc eſſe bonum z illud malũ ſed indiſtincte accipit eſſe bonũ qõ in vno bonum apparet. Sic igitur ſermones veri non ſolum videntur eſſe vtiles ad ſcientiam ſed etiam ad bonã vitam. creditur em̃ eis inq̃tum concordant cũ bonis operibus. z ideo tales ſermones prouocant eos (qui intelligunt) ad veritatem ipſoꝝ vt ſm eas viuant. Dubitaꝫ ſecundo de diffinitionib̃ delectatõis. Reſpondet q̃ delectatio eſt operatio p̃prij z naturalis habitus non impedita. ſz Michael effectus dicit q̃ eſt diffuſio nature in cõceptu z actu p̃prie z naturalis operationis. Et in idem redit qõ dicit cõmentator q̃ delectatio eſt ſupflozitio nature p̃prij habitus naturalis in operatione. Et dicitur (p̃prij) quia delectatio eſt hominis inq̃tum homo et non inq̃tum animal. Vel dr. p̃prij ad dr̃iam delectationis egritudinalis. que ſubuertit naturam ex prava conſuetudine. ſicut quibuſdam delectabile eſt cõmedere carbones. Hec aũt ſuperflozitio non eſt aliud q̃ diffuſio z quietatio anime in tali operatione. Et q̃ felicitas eſt operatio ſm p̃rium z naturalem habitũ hominis non impedita. ſequit q̃ in ipſa operatione in qua conſiſtit felicitas ſit maxima delectatio.

Ad rationes Ante oppoſitum. Ad primam dicitur q̃ ſolutio eius ſatis patet ex ſecundo notabili z ſecunda concluſione. Et ad confirmationem dicitur q̃ delectatio p̃pria conſequens operationem intellectus non impedit ipſam ſed magis confortat vt dicetur infra. nam que delectabiliter facimus attentius et perſeuerantius operamur. ſed delectatio extranea bene impedit operationẽ intellectus quandoq; ex digreſſione intentionis. z quãdoq; ex contrarietate. Ad ſecundam dicitur. q̃ paſſio corruptiua ſiue alteratiua inuenitur in ſenſibilibus. ſed paſſio methaphiſice dicta (que dicitur perfectiua) bene inuenitur in ſpiritualibus. ſm q̃ dicitur tercio de anima q̃ intelligere eſt quoddam pati. z in genere huius paſſionis eſt delectatio felicitatis. Et ad confirmationem eius dicitur q̃ Plato loquitur de delectatione que eſt vera operatio. que reperitur in ſenſibilibus. et ideo in ſeptimo huius reprobat eum Ariſtoteles. eo q̃ dictum ſum non eſt vniuerſaliter verum. Ad terciam dicitur q̃ Auicenna intendit comparare delectationes ſenſibiles ad inuicem. et ita non excludit delectationem ab intellectu. Ad confirmationem dicitur. q̃ licet operatio fortitudinis ſm ſe non ſit delectabilis. eſt tamen delectabilis operatio ſm q̃ p̃iungitur fini.

Eudoxius igitur delectationẽ per ſe bonum exiſtimabat eſſe propter videre omnia deſiderantia ipſam z rationalia et irrationalia. In omnibus autem eſſe eligibile epieykes et maxime potentiſſimum. omnia autem ad idem ferri vt omnibus optimum nunciat vnumquodq; enim ſibiipſi bonum inuenire quemadmodum z cibum. omnibus igitur bonum et quod omnia appetunt bonũ eſſe. Credebant autem ſermones propter moris virtutem magis q̃ propter ipſos. differenter enim videbatur temperatus eſſe non vtiq; vt amicus delectationis videbatur hoc dicere. ſed ſic habere ſm veritatem. Non minus autem exiſtimabat eſſe manifeſtum ex cõtrario triſticiam enim ſm ſeipſum omnibus fugiendum eſſe. Similit igit̃ p̃trariũ eligibile. Maxime aũt eligibile eſſe qõ non ppter alterũ neq; alterius gratia eligimus. tale autem confeſſum ẽ

UVA. BHSC. IyR_098_1

esse delectationem. nullū em̄ interrogare cuiꝰ gratia delectatur vt fm̄ seipsam existentē eligibilem delectationem. Appositamq; cuicunq; bonorū eligibilius facere. puta ei quod est iusteagere z tempatum esse augeri vticq; bonum ipsi. Videtur aūt sermo bonoꝝ ipsam enūciare et nihil magis altero. oīe em̄ cū altero bono eligibilius q̄ solitariū. Tali vticq; ratione et plato interimit. quoniā non est delectatio p se bonū. eligibiliorē em̄ esse cum prudentia delectabile vitā q̄ sine. Si autez mixtū melius nō esse delectationē p se bonū. nullo enim apposito ipsi per se bonum eligibilius fieri. Manifestū aūt q̄ necq; aliud per se bonū vticq; erit qđ cum aliquo fm̄ seipsum bonorū eligibilius sit. Quid igitur tale est quo nos cōicamus tale enim querit. Instantes aūt q̄ non bonū qđ omnia appetunt non nihil dicunt. qđ em̄ oīb videt hoc esse a'mus. Interimens aūt banc fidē non oīno credibiliora dicit. siquidē enim que sine intellectu appetunt ipsas erit vticq; aliqđ qđ dicitur si autez et que sapiunt qualit dicent vticq; aliqđ. forte aūt et in prauis est aliqđ naturale bonū melius q̄ fm̄ seipsa quod appetit, pprium bonū. Non videtur aūt necq; de cōtrario bene dici. nō enim aūt si tristicia malū est delectatōem bonū esse. opponi em̄ z malo malū et ambo ei qđ neutrum. dicentes hoc aūt non male. non tm̄ in his que dicta sunt verum dicentes. ambobus em̄ entibus malis et fugienda oportuit ambo esse. neutris autez vel alterū vel sil'r. Nunc aūt videntur banc q̄dem fugientes vt malum. banc aūt eligentes vt bonum. sic vticq; et opponuntur.

Queritur Utrū delectatio sit mensura et regula boni z mali moralis.

Arguit q̄ nō. qz oia mensuranť p̄mo sui generis. vt ꝟz qrto metaphisice. sz delectatio nō est primū in genere maloꝝ. qz amoꝝ z desideriū p̄cedūt ipam. g̃. delectatio nō est mensura vel regula bonitatis z malicie in moralibus. Scđo sic. mensurā oportet esse vniformē. sed delectatio ē varia cū quedā sit bona z alia mala. g̃ z̄c. Maioꝝ pbat. qz motus maxime vniformis est mensura z regula omniū motuū. vt ptz quarto phisicoꝝ. g̃ z̄c

Tercio sic certius sumit iudiciū de effectu p̄ eām q̄ econtra. bonitas vel malicia opatōnis est cā bonitatis vel malicie delectationis. qz bone delectationes sunt q̄ p̄sequūtur bonas opatōnes. male vero que malas. vt in hoc decimo patet. ergo delectatio nō est mensura boni z mali in moralibus Jn oppositū est pḣus.

Sciendum p̄imo

Qꝫ postq̄ pḣs ostendit q̄ esset determinandū de delectatione. p̄sequenter hoc p̄sequitur p̄imo p̄sequēdo opiniones alioꝝ circa eā. Scđo de ipa determinat veritatē. Et p̄mo ponit rōnes cuiusdā phi qui vocat Eudoxius dicentis delectationem esse de genere bonoꝝ

Sciendum secundo q̄ bonitas z malicia moralis p̄incipaliter in voluntate p̄sistit sicut dictū est septimo huius. Utrū aūt volūtas sit bona vl mala p̄cipue ex fine cognoscit. illud aūt habet p̄o fine in quo volūtas quiescit. quies aūt voluntatis z cuiuslibet appetitus in bono est delectatio. z ideo fm̄ delectationem voluntatis humane p̄cipue iudicat homo bonus vel malus. etenim bonus z virtuosus gaudet in operibus virtutū malus autem in operibus malis. Delectationes autē appetitus sensitiui nō sunt regula bonitatis vel malicie nam cōmuniter est delectabile fm̄ appetitū sensitiuum bonis et malis. sed voluntas delectatur in eis fm̄ conuenientiā rōnis quam non curat voluntas maloꝝ.

Conclusio p̄ima.

Et responsiua. Delectatio voluntatis siue appetitꝰ intellectiui est regula vel mensura bonitatis z malicie in moralibus. Probatur ꝟclusio ex secundo notabili.

Conclusio secunda. delectatio est de genere bonoꝝ Probatur rationib⁹ Eudoxi positis in textu. Prima est. qđ omnia tam rationalia q̄ irrationalia desiderāt delectationem. sed quod est apud omnes eligibile est bonum z maxime potens in bonitate. cum possit trahere ad se omnem appetitum. ergo z̄c. Ex quo patet q̄ omnia feruntur ad idem scz ad delectationem. z sic denunciant q̄ delectatio non solum est bonum sed etiam quoddam optimū. nam id quod vnūquodq; querit inuenire est sibi bonū. sicut cibus qui ab omnibus animalibus appetitur est omnibus animalibus bonus. Et vt dicit textꝰ Eudoxius in ista materia credebat loq̄ fm̄ moralem virtutem quam p̄pter efficaciam suoꝝ sermonum quasi excellentius alijs diceret. sed cum laudabat delectationes non visus est hoc dicere quasi amicus delectationis. sed quia fm̄ rei veritatem sic se habet. Secunda ratio Eudoxi sumitur ex parte contrarij delectationis scz tristicie. quia tristicia fm̄ se est ab omnibus fugienda. sed contrarium eius scz delectatio videtur ab omnibus eligendū tanq̄ bonū. Tercia ratio ostendit q̄ delectatio non solum sit bona. sed q̄ sit etiam quid optimū. z est talis. Illud videt maxime eligibile z maxime bonū quod non eligit̄ per alterum qđ ei accidat necq; gratia alicuius sicut finis. sed

UVA. BHSC. IyR_098_1

delectatio est hmōi. nam nullus querit ab alio cui⁹ gra velit delectari. qñ delectatio sit fm seipsam eligibilis. g̃ delectatio est maxime bona. Quarta probat idem qđ tercia. z est talis. id qđ omnib⁹ additum auget bonitatem est quid optimū. sed delectatio est hmōi. igit. Sed (vt ōr phs) hec rō est defectuosa. qz de omni bono verum est dicere q additū alteri reddit ipm melius. igit rō non concludit q delectatio sit quid optimuz. Et sic patz q iste rōnes plures nō approbant. sed đd veritatis habeāt patebit infra. Quantū ad scām.

Dubitatur primo

Qualiter obuiabit Plato p̄ dictis rōnib⁹. Rñdet textus q rāe imediate ꝓposita. Plato oppositū arguit sic. Delectatio ē eligibilior si adiungit prudētie. z sic altera adiuncta ē melior. g̃ nō est p se bonū. Tenet ꝓña. qa qđ est p se bonū nō est eligibilius p appositōnē alterius

Circa qđ notandū. q Plato p se bonū noiauit essentiā bonitatis. sicut p se hoiem ipsam hois essentiā. Ip si aūt essentie bonitatis nihil pt apponi qđ sit alio mō q̃ participando essentiā bonitatis. z sic fm Platonē per se bonū nō fit melius aliq̄ addito. z sic fm eū delectatio nō erat bona. Sed hūc ꝓcessum Platonis improbat Aresto. qz fm hāc rōem nihil aliud erit in rebꝫ hūanis per se bonū. cū quodlibet bonū hūanū fiat melio⁹ z eligibilius additū alicui p se bono. Nō em̄ pt inueniri aliqđ in cōicatōnē vite hūane veniens qđ sit tale. scz vt non fiat melius p appōnem alterius. sed tale aliqđ hic q̄rit qđ scz veniat in cōicatōem vite humane. Qui aūt intendūt delectatōem esse bonū dicūt eā esse quoddā humanū bonū. z nō esse diuinū bonū. qđ est essentia bonitatis. Scđo platonici obuiab āt secūde rōni Cudoxi. q̄ sumitur ex parte delectationis interimendo istam bonū est qđ oia appetūt. Qđ improbat Aresto. dicēs q tales nihil dicere vident. quia quod videtur omnibus dicimus ita se habere. z habet quasi ꝓncipiū. quia nō est possibile q naturale iudiciū in om̄ib⁹ fallat. Sed cum appetitus nō sit nisi eius qđ videt bonū. et quod ab omnib⁹ appetit videt bonū omnibus. z sic delectatio q̄ ab omnib⁹ appetit est bona. illud aūt qđ omnibus creditur interimit. non dicit totaliter credibiliora. posset em̄ sustineri illa q̄ dicunt. si ea (que sine intellectu agunt sicut bruta z hoies ꝓpaui) tm̄ appeterēt delectationē. qz sensus nō iudicat bonū nisi vt nunc. z sic non dicit delectationem esse bonā simplr. sed solum vt nūc Sed si etiā sapientes appetant aliquā delectationem omnino nō vident aliquid verū dicere. z tunc omnia q̄ agunt sine intellectu appeterēt delectationē. adhuc eēt pbabile q delectatio esset quoddā bonū. quia in ꝓpaui⁹ hoibus est quoddā verum bonū inclinans appetitū in bonū cōueniens. z hoc naturale bonū est meli⁹ q̃ mali homies inq̃tum hmōi. sicut ꝓtus est pfectio nature. z ꝓpter hoc ꝓtus moralis est melior naturali virtute vt patuit in sexto hui⁹. Ira cum malicia sit corruptio nature bonū naturale est melius. sicut integrum est melius corrupto. fm enim id qđ ad maliciam ptinet ꝓpaui homines diuersificant. qz sunt malicie ꝓprie. z ideo id (fm qđ hoies ꝓpaui ꝓueniūt. scz delectationē appetere) videtur magis ptinere ad naturā q̃ ad maliciaz.

Tercio obuiabant platonici rōni sumpte ex parte tristicie. dicētes q nō sequitur si tristicia est malū q delectatio sit bonū. qz malum non solum opponit bono. sed etiā malo. Sicut audacia non solum opponit fortitudini sed etiā timiditati. z ambo scz bonū z malum opponunt ei qđ nec est bonū nec malum. Sicut extrema opponunt. z reperitur aliqđ tale fm suā speciē ꝓsideratum vt leuare festucā a terra vel aliqđ hmōi. Ad istam obiectionē respondet Aresto. q est ꝓuenies q̃tum ad oppositionem mali ad malū. Sed tm̄ nō est cōueniēs in ꝓposito. qz tristicia delectationi nō opponit sicut malum malo. naz si ambo essent mala oporteret q ambo essent fugienda. sicut enim bonū inq̃tum bonum est appetibile. ita malum inq̃tum hmōi est fugiendū. Vel sit⁹ se habere circa vtrūq̃. scz nō omnes vident fugere tristiciam tanq̃ malum. z appetere delectationem tanq̃ bonū. et sic tristicia z delectatio opponunt ad inuicem. sicut bonum ad malum.

Ad rationes Ante oppositum. Ad primā dicitur. q amor et desideriū sunt prioza delectatione via generationis sed delectatio est prioz ipsis fm rōnem finis qui in opabilibus habet rōnem principij a quo maxime sumit⁹ iudiciū sicut a regula vel mensura. Ad scām dicitur. q ois delectatio in hoc est vnifomis q̄ est quies in aliquo bono. z fm hoc potest esse regula z mensura. nā ille bon⁹ ē cui⁹ volūtas quiescit in vero bono. malus aūt cui⁹ voluntas quiescit in malo Ad terciā ōr q cum delectatio ꝓficiat opationē p modū finis. opatio autez nō potest esse perfecte bona. nisi etiā assit delectabilis in bono. nā bonitas rei dependet ex fine. z sic q̄dammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in opatione.

Non tamen si non qualitatum et delectatio. propter hoc neq̃ bonoz. neq̃ enim virtutis operationes qualitates sūt neq̃ felicitas. Dicunt autem bonum quidem determinatuz esse. delectationē autē indeterminatā esse. qm̄ recipit magis et minus. Siquidem igit ex delectari hoc iudicant z circa iusticiam et alias virtutes. fm quas manifeste aiunt magis et minus quales existere. et fm virtutes erit idē Justi em̄ sunt magis z fortes. est autem iuste agere et temperate agere magis et minus. Si autem in delectationibus neq̃ forte nō dicūt causam q sint he quidē immixte. he aūt mixte đ aūt ꝓhibet. quēadmodum sanitas determinata existens recipit magis et minus. sic z delectationem. Non em̄ eadez cōmensuratio

UVA. BHSC. IyR_098_1

ſm omnibus eſt. neq; in eodem vna q̃dam ſp. ſz remiſſa permanet vſq; ad q̃d. et differt in magis et minus. Perfectũq; per ſe bonũ ponentes. motiones aũt et generationes imperfectas delectationẽ motionem et generationem enũciare temptant. Non bene aũt videnť dicere neq; eſſe motionem. omniũ em̃ ꝓprium eſſe videtur velocitas et tarditas. Et ſi non ſm ſeipſum puta quod mundi ad aliud. delectationi autem horũ neutrũ exiſtit delectatũ fuiſſe. quidem em̃ eſt velociter. quemadmodum iratum fuiſſe. delectari aũt non neq; ad alterum. Ire aũt ac augeri ⁊ omnia talia tranſponere q̃dez igitur in delectationẽ velociter ac tarde ẽ operari aũt ſm ipſam velociter nõ eſt. dico autem delectari. Et generatio qualiter erit vtiq; videtur enim non ex quocunq; qõcunq; fieri. ſz ex quo fit in hoc diſſolui. et cuius generatio delectatio. huius triſticia corruptio. Et dicũt autem triſticiã quidẽ defectũ eſſe eius qõ ſm naturam. delectationẽ autẽ repletionẽ. hec autez corpales ſunt paſſiones. Si igiť eſt eius (qõ ſm naturam) repletio delectatio in quo repletio. hoc vtiq; ⁊ delectabitur. Corpus ergo nõ videtur autem. non eſt ergo repletio delectatõ ſed facta quidem repletione delectabitur vtiq; aliquis. et inciſus triſtabitur. Opinio autem hec videtur facta eſſe ex his que circa cibum triſticiq;s et delectationibus. indigentes enim factos ⁊ preterſtatos delectari repletiõe. Hoc aũt non circa omnes accidit delectationes. ſine triſticia em̃ ſunt mathematice. et eaꝝ q̃ ſm ſenſus et per olfactum. ſed et auditiones et viſiones. Multe aũt ſunt et memorie et ſpes cuius igitur he generationes erunt. nullius em̃ defectus facti ſunt cuius vtiq; fiat repletio. Ad proferentes autez probroſiſſimas delectatõnũ dicet quis vtiq; qm̃ nõ ſunt hec delectabilia. Non em̃ ſi male diſpoſitis delectabilia ſunt hec. eſtimandũ ipſa et delectabilia eẽ ſimpliciter. niſi in his qu emadmodũ neq; laborãtibus ſana vel dulcia vel amara. neq; rurſus alba que videntur patientibus obtalmiam. Uel ſi dicetur qm̃ delectationes quidem eligibiles ſunt. non tamen ab his. quẽadmodum et ditari. prodenti aũt non ⁊ ſanũ eſſe. non tñ quodcunq; comedenti. Uel ſpecie dr̃ñt delectationes. altere aũt que a bonis ab his que a turpibus. et non eſt delectari ea que iuſti non entem iuſtum. neq; ea q̃ muſici nõ entẽ muſicũ ſilr aũt ⁊ in alijs Manifeſtare aũt videť ⁊ amicus alter ens ab adulatore non exiſtentem bonum delectationem vel differentes ſpecie hic quidem ad bonum colloqui videtur hic autez ad delectationem. et hic quidem vituperatur. hic aũt laudatur vt non ad altera colloquẽtem. Nulluſq; vtiq; eligeret viuere pueri mẽtẽ hñs ꝓ vitã delectatus. in quibꝫ pueri vt exiſtimant maxime. neq; gaudere faciens quidem turpiſſimoꝝ nequaq; debens triſtari. Et circa multa ſtudiũ faceremus vtiq; ⁊ ſi neq; vnã inferant delectationem. puta videre. recordari ſcire virtutes habere. Si autem ex neceſſitate ſequuntur his delectationes nihil differt. eligeremus em̃ vtiq; hec. et ſi non fieret vtiq; ab his delectatio. Qm̃ quidem igiť neq; ꝓ ſe bonũ delectatio. neq; oĩs eligibilis manifeſtum videtur eſſe. ⁊ qm̃ ſunt quedaz eligibiles ſm ſeipſas dr̃ñtes ſpecie vel a quibus. Que q̃dem igitur dicuntur de delectatione ⁊ de triſticia ſufficienter dicta ſint.

Queritur tercio. vtrũ delectatio ſit de genere bonorum Arguitur ꝓmo q; non rationibus platonicorum. quibus arguunt contra poſitionem Endoxi. Prima eſt. bonum pertinet ad genꝰ q̃litatis. nam querenti quale eſt hoc rñdemus bonum. ſz delectatio nõ eſt qualitas. ergo ⁊c.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Secdo sic. omne bonū est determinatū. sed delectatio ē indeterminata. vt dicunt z probāt ex eo q̄ suscipit magis et minus. igitur. Tercio sic. oīe bonum est quoddā p̄fectum. sed delectatio est quoddā impfectum. eo q̄ oīes generatōes sunt impfecte. cū motus sit actus impfectus vt dr tercio phisicorū. sed vt dicūt delectatio est motio et generatio. ergo. In oppositum est phs.

Sciendum primo

q̄ postq̄ phs remouit obuiatōes platonicoꝝ contra opinionē Eudoxi. hic p̄ter ponit rōes eorū p̄tra eandem positōem ostendēdo q̄ falsum p̄cludūt Et secūdo ponit rōes ad ostendendū q̄ delectatio nō sit p̄ se bonū. Vnde tres p̄me rōes sunt posite ante oppositū. z quarta ponet in secūdo articulo. Ad p̄mam rōem dicit Aresto. q̄ non sequitur q̄ si delectatio nō sit de genere q̄litatis. q̄ ꝓpter hoc nō sit de genere bonorū. q̄ operatiōes virtutū z felicitas sunt de genere bonorū. z tn̄ nō sunt q̄litates. Bonuz em̄ non solū dr in q̄litate. sed etiā in omni genere. vt patuit in p̄mo huius Pro solutōe secūde rōis

Sciendū secdo. q̄ aliq̄d suscipit magis z min⁹ dupl̄r. vno modo in cōcreto. alio modo in abstracto. Semp em̄ dr magis z minus p̄ accessum ad aliquod vnū. vel per recessum ab eo. Quādo igit̄ id qō est vt subiectuz est aliqō vnum z simplex. tunc ipsum in se nō suscipit magis z minus. igitur nō dr magis z min⁹ in abstracto. sed pōt dici magis z minus in ꝯcreto. eo q̄ subiectū fm magis z minus ptcipat hmōi formā. sicut patz in luce que nō dr fm magis z minus. sed corpus dr magis vel min⁹ luciduz eo q̄ pfecte vel min⁹ pfecte ptcipat lucē. Quādo igit̄ est aliqua forma q̄ in sua rōe importat quandā ꝓportionem multoꝝ ordinatoꝝ ad vnū. talis forma fm ꝓpriam rōem suscipit magis z min⁹. sicut pz de sanitate vel pulchritudine. quoꝝ vtrūq̄ importat ꝓportōem nature eius ꝑueniēte. quod dr pulchrū vel sanū. Et q̄ hmōi ꝓportio potest esse magis z minus ꝑueniens. ideo ꝓpria pulchritudo vel sanitas in se ꝯsiderata dr fm magis vel min⁹ Ex quo patet vnitas fm quam aliq̄d est determinatū. causa est q̄ aliquid nō recipit magis vel minus. Quia g̃ delectatio recipit magis z minus videbit esse aliquid indeterminatū. z per ꝯsequens nō esset de genere bonoꝝ Huic igitur obuiādo dr Aresto. q̄ si platonici iudicēt delectatiōez esse aliq̄d indeterminatū. ex eo q̄ suscipit magis z minus in ꝯcreto. erit idē dicere circa iusticiā z alias virtutes fm quas dicimur esse eq̄les fm magis vel minus. vt magis vel minus fortes vel iusti. Et idem accidit tūc circa actiones. q̄ sez aliq̄s agat magis vel min⁹ iuste. z sic ꝓtutes non erunt de genere bonorum. vel predicta ratio non cōcludet. Si vero dicant delectatōem suscipere magis vel minus ex parte ipsarum delectationum: interimendum est ne forte eorum ratio referatur ad oīes delectatōnes Sed assignant causam q̄ quedam sunt delectatōes simplices z immixte. puta delectatio que sequit cōtēplatōez veri. quedā aūt delectatōes sunt mixte. puta que sequuntur ꝓremplatōem sensibilium. vt armonia sonorum aut ꝓmixtio colorum z saporꝝ. Est em̄ manifestū q̄ delectatō simplex fm se nō recipit magis z minus. sed solum mixta que potest esse magis vel minus cōueniens nature illius qui delectatur. Sed tamē nec etiā delectatōes q̄ recipiunt magis z minus ratione sue mixtionis oportet non esse determinatas nec bonas Nihil em̄ prohibet q̄n delectatio suscipiens magis et minus sit determinata. sicut et sanitas. Talia em̄ possunt dici determinata inquantum aliqualiter id (ad qō ordinant) attingant. licet possint ꝓpinquius attingere. sicut ꝓmixtio humoꝝ habet rationē sanitatis ex eo q̄ attingit cōueniētiā humane nature. Et ex hoc arguit determiata quasi ꝓpriuz terminū attingens. sed cōplexio (q̄ nullo mō ad hoc attingit) nō est determinata. sed est procul a rōne sanitatis. Iō aūt sanitas fm se recipit magis z minus. qz non est eadem cōmensuratio humoꝝ in oibus hominib⁹. nec̄ in vno. z nō semp est eadem in eodē. sed etiā si remittatur ꝓmanet rō sanitatis vsq̄ ad aliquē terminū. z sic differt sanitas fm magis z minus. Et eadem ratio est de delectatōe mixta. Et sic patz solutio ad secdam rōem

Conclusio prima

Delectatio nō est p̄ se bona z vlr. Probat phs tribus rōnibus. ꝓma est. aliud est delectatio z aliud bonum. g̃ delectatio nō est p̄ se bonum. Tenet ꝓña. quia sic bonuz esset idem essentialr cum delectatione. Añs ꝓbat phs qz amicus colloquitur amico ꝓpter bonuz. Adulatoz autem ꝓpter delectationē. sed adulatoz vituperatur. amicus aūt laudatur. Ergo ꝓpter diuersa loquunt. z p̄ ꝓñs delectatio z bonū sunt aliud et aliud. Ideo dr phs q̄ delectatio non sit bonū per se. vel q̄ sint diuerse spēs delectationis. quaꝝ q̄dam sunt bone z alie sunt male. Manifestat hoc dicta que est inter amicū z adulatorē. Secunda ratio est. si delectatio esset per se bona tūc quelibet delectatio esset eligenda. ꝓsequēs est falsum. igit̄. Minorem ꝓbat phs. qz nullus eligeret p̄ totā vitaz suā habere mētem pueri q̄ semp delectaret. in quib⁹ pueri delectantur quia tn̄ estimant maxime delectari. Nec̄ etiam aliquis eligeret gaudere faciendo turpissima per totam vitā suā etiam si nunc̄ deberet tristari. Quod posuit ꝓta epicuros. qui posuerunt turpes delectatōes non esse vitādas nisi ꝓpter q̄ inducūt maiores tristicias. Tercia ratio est. illud qō est p̄ se bonū est tale q̄ sine ipso nihil est eligibile. vt patet de felicitate. sed delectatio nō est hmōi igit̄ Minorē ꝓbat phs. quia multa sunt ad que homo stu det. etiam si nulla delectatio ex illis seq̄retur. sicut videre recordari. scire. virtutes habere. Nihil em̄ differt ad ꝓpositum si ex istis sequerent delectationes. qz etiā p̄dicta eligerent nulla delectatione ex istis sequente

Conclusio secda. licet delectatio nō sit p̄ se bona. tn̄ q̄dam sunt eligibiles et bone. que vel fm seipsas differūt specie a malis. vel fm ea a quibus causantur. Patet conclusio ex dictis in septimo huius. z dicendis in isto decimo. Ex isto sequitur q̄ non omnis delectatio est bona simpliciter Quantum ad secōm

Dubitatur prima

Quō phs soluit tercia rōem añ opposituz. Rūr q̄ dupl̄r ꝓmo em̄ negādo delectatōem esse motionē. Cōtra quaz arguit sic. ois motio videt esse velox vel tarda. nō tn̄ fm seipam. sz p̄ respectū ad aliud. sicut motꝰ diurnus dr velox p̄ respectuz ad alios motus. qz velox est qō in pauco tpe multū mouet. tardū aūt qō in multo tpe parū mouet. multū aūt z parū dicunt adaliq̄d vt pz in p̄dicamētō q̄ti tatis. sed delectationi nec conuenit velocitas nec tarditas. igitur ipsa non est motio. licet em̄ aliquis ꝓueniat velociter vel tarde ad tristiciam. non tn̄ dicitur velo

UVA. BHSC. IyR_098_1

citer vel tarde delectari. nec etiã p respectũ ad alterũ. sicut aliqs ōr velociter agere vel ire. ꝛ sic si ꝓtingat q aliqs tarde vel velociter trãsponat p aliquẽ motũ ad aliquã delectatõem. tñ nõ ꝓtingit velociter opari fm delectatiõez. qz delectatio est in facto esse magis q̃ in fieri. Secũdo soluit phs eãdem rõem negãdo delectatõem esse generatõem Cõtra quod arguit. nõ esse ex quolibet generab. sed vnũ quodq; resoluit in hoc ex quo generab. g̃ opz q si delectatio sit generatio q eius tristicia sit corruptio cuiꝰ delectatio est generatio. Hoc asserũt platonici dicẽtes q tristicia est defectus eius qõ est fm naturã. nã ex sepatiõe illius qõ naturaliter vnitur sequit dolor. Et silr dicunt q delectatio sit repletio. qz cũ apponit aliqd alicui quod ꝓmuniter ei ꝓuenit fm naturã sequit delectatio. sed hoc improbat phs. qz sepatio ꝛ repletio sunt corpales passiones. si igitur repletio eius quod est fm naturã sequit illud delectari in quo est repletio. sic sequit q corpus delectet. qõ est falsum. cum delectatio sit passio anime. ergo delectatio nõ est ipsa repletio seu generatio. sed quoddã consequens ad hoc. nam facta repletiõe aliqs delectatur. sicut facta incisione aliqs dolet ꝛ tristatur. vt dicit textus Hec opinio que ponit delectatõem esse repletõem ꝛ tristiciam sepationem prouenit ex tristicijs ꝛ delectatõibus q̃ sunt circa cibum. nam qui prius fuerunt tristati propter indigentiam cibi postea delectantur circa omnes delectationes. inueniũtur em quedã delectatões in quibus non est repletio alicuius determinati. nam delectationes existentes in ꝓsimilibus magnis nõ hñt tristiciã oppositã. ꝛ igitur nõ sunt ad repletõem determinati. Et idem est de delectationibus que sunt fm sensuz. sunt em multe species et memorie delectabiles. ꝛ tamẽ nõ potest assignari cuiꝰ generationis sint hmõi delectatões. quia non inueniunt aliqui determiati pcedẽtes quoz fiat repletio p hmõi delectatões. Dictum est aũt q cuius generatio est delectatio. eius corruptio est tristicia. cõ si aliq delectatio inuenitur respectu tristicie. sequtur q nõ omnis delectatio est generatio. Dubitatur secundo de quarta rõe platonicorum quã ponũt ad ostendendũ q delectatio nõ sit de genere bonoz. Rñdetur q talis est. qz quedã sũt delectationes turpes ꝛ opprobriose. vt adulterioz ꝛ ebrietatũ. ideo ꝓcluserunt delectatões nõ esse de genere bonoz. Isti rõi tripliciter obuiat Aresto. ꝓmo vt dicatur q hmõi turpia nõ sint simpliciter delectabilia. nõ em sequtur. aliqua sunt delectabilia male dispositis. ergo sunt delectabilia simpliciter. sicut etiam neq; sunt sana que sunt sana infirmis. neq; etiã sunt simpliciter dulcia vel amara que videntur talia habentibus gustum infectum. neq; etiam sunt simpliciter alba que videntur talia patientibꝰ obtalmiã Et hec solutio ꝓcedit fm q delectabile ōr homini simpliciter id qõ est ei delectabile fm rõem. quod nõ ꝓtingit de hmõi turpibus. q̃ius sint delectabilia fm sensum. Et sic fm istã solutõem negandũ est aũs illius rõis. Secũdo obuiat phs dicens. q põt dici q omnes delectatões sunt eligibiles. nõ tamẽ omnibus sicut etiã ditari bonũ est. nõ tñ est bonũ q ille ditetur qui est ꝓditor patrie. qz sic posset magis nocere simpliciter Etiam esse sanũ est bonũ. nõ tamẽ ei q̃ comedit nociuum. sicut serpẽs comestus qñq; curat lepzosum. licet perimat sanũ. Silr etiã delectatões bestiales bestijs sunt appetibiles. nõ aũt hoibus. Tercia obuiatio est. q delectationes specie differũt. nã aliqne sunt fm spẽm delectabiles causate ab opibꝰ bonis. ꝛ aliq sũt causate a turpibꝰ opibꝰ. qz passiones dñt fm obiecta. Et ita nõ iustus nõ ꝓt delectari ꝓpria delectatõe iusti. nec nõ musicus delectatiõe musicꝰ ꝛ sic de alijs. Rõnes ante oppositũ patent ex dictis.

Uid aũt est vel q̃lequid manifestius fiet vtiq; a ꝓncipio resumentibꝰ Videt enim visio q̃dẽ fm quod cũq; tps pfecta esse Nõ em est indigẽs nullo qõ in posterius factuz ꝓficiat ipius spẽm. tale aũt videt ꝛ delectatio Totuz em quoddã est. ꝛ fm nullũ tps accipiet q̃s vtiq; delectationẽ. cuius in plus tps facte pficiet spẽs. Propter quod neq; motus est: in tpe em oĩs motus ꝛ finis alicuius. puta edificatiua pfecta cũ faciat qõ appetit. vel in omni tpe vtiq; vel hoc in ptibꝰ aũt tpis oẽs imꝑfecte. ꝛ altera specie a tota ꝛ ab inuicem. Lapidũ em ꝓpositio altera a columne virgatione. ꝛ hec a tẽplificatione. ꝛ templi q̃dem pfecta. nullo em indigens ad ꝓpositũ. Fundamẽti ãt trisculpti imperfecta. ptis em vtraq; specie. igitur differũt et non est in quocũq; tpe accipe motum perfectum specie. sed siq̃dem in oĩ. Similr autẽ ꝛ in ambulatione ꝛ reliqs. si em est latio motus vñ quo ꝛ huius dñtie fm spẽs. volatus. ambulatio. ꝛ saltatio ꝛ talia Non solum autez sic sed ꝛ in ipsa ambulatione. Hec em vnde q̃ nõ idem in stadio ꝛ parte ꝛ in altera ꝛ altera parte Neq; pertransire lineam hanc ꝛ illam non solum em lineã ptransit sed ꝛ in loco existentem in altero aũt hec ab illa Per certitudinẽ q̃dem igitur de motu in alijs dictũ est. Videt autem non in omni tpe pfectus esse. sed multi imperfecti ꝛ dñtes spẽ. siq̃dem q vñ quo specificuz delectationis aũt in quocunq; tpe pfecta spẽs Manifestũ igitur q altere erunt ab inuicez et totoꝝ aliqd ꝛ pfectoꝝ delectatio. Videbit aũt vtiq; hoc ꝛ ex non cõtingere moueri non tpe. delectari aũt quod em in ipo nũc totum aliqd Ex his aũt manifestũ ꝛ quoniã nõ bene dicũt motũ vel generationẽ esse delectationẽ. nõ em

UVA. BHSC. IyR_098_1

ōmniū hec dicunt. sed partibiliū z non totoꝝ neq; em̄ visionis ē generatio. neq; puncti. neq; vnitatis. neq; hoꝝ nihil motus. neq; vtiq; delectatōis totum erit quoddā

Quæritur Quarto. vtruꝫ delectatio sit in tpe. Arguit q sic. qz ipsa est q dā motus vt arguit ꝑmo rethorice. Sz ois motus est in tē poze. vt ōz q̄rto phisicoꝝ. Scōo sic. diuturnū z mozo sum ōz aliqd ꝑm tēpus. Sz aliq delectatōes dicūt mozose. igit Tercio sic. passiōes debēt esse vni⁹ gñs. Sz aīe passi ones sūt in tpe. q z delectatio Jn oppositū est phs

Sciendum primo

Q; postq; phs determinauit de delectatōe ꝑm opinio nē alioꝝ. hic ꝑñr de ipsa determinat ꝑm veritatē. ostēden do ꝑmo delectatōem nō esse motū seu generatōem. sicut platonici dixerūt. secūdo determinat eius naturam z ꝓ prietatem. Circa ꝑmum ostendit modū agendi q̄ mani festius fiet dicēs. q manifestius fiet ꝓ sequēria q̄d sit dele ctatio ꝑm genus. aut ꝑm q̄le q̄d sit. i. bona vl mala. si a ꝑn cipio resumamus ꝓsiderata de ipsa. Deinde exequit ꝓ positum suum ꝑmo premittens quoddam principium ostendēdum. de quo est mota questio presens. Pro q̄

Sciendum secūdo q aliqd ꝓtingit esse in tempoze du plr. ꝑmo ꝑm se. sicut sunt illa de quoꝝ rōe est successio seu aliquid ad successionem ptinens. sicut sunt motus lo cutio z alia hmōi. Alio modo aliqd est in tēpoze ꝓ aliud et q̄si p accidēs. sicut sunt illa de quoꝝ rōe nō est aliq successio. sed tamen alicui successioni subiacēt. sicut eē ho minem de sui ratione non habet successionem. quia nō est motus. sed terminus motus vel generationis. Sz quia esse humanum subiacet causis transmutantibus. z ꝑm hō esse hominem est in tempoze.

Conclusio prima

Et respōsiua. licet quandoq; delectatio per accidens sit in tempoze. tamē ꝑm se nunq; est in tempoze Prima ps ꝓ batur. qz bonū adeptū (in quo est delectatio) q̄z subiacz trāsmutatōi. z tūc per accns est in tpe. Scōa ps ꝓbatur qz ipsa est in bono adepto qđ est q̄si termin⁹ motus. igit. Ite ꝓbat rōe textus. sicut visio statim in momento ꝑfi citur. ita z delectatio. igit. Ans ꝓbat de visione. qz ipa ē perfecta ꝑm quodcūq; tempus. nā nō indiget aliquo po sterius adueniente ꝑficiente eius spēs. sed hoc non est nisi qz visio implet in ꝑmo instanti tpis. Si em̄ req̄reret ad ꝓplet ōem eius tēpus nō quodcūq; tēpus sufficeret. Sz re q̄reretur determinatū sicut in alijs que fiunt in tēpoze q̄ rū generatio certa tpis mēsura est determinata Scōo patz idē ans de delectatōe. qz delectatio est quoddā totum. i. ꝓpletum in ꝑmo instanti in quo incipit esse. ita q nō pōt accipi aliqō tps in q̄ est delectatio req̄rens amplius tem pus ad ei⁹ spēm ꝑficiēdam. sicut ꝓtingit in his q̄z gene ratio est in tpe. nō em̄ potest sumi aliqō tps generatōnis humane qō req̄rat spēm humanā ꝑficiēdam.

Cōclusio scōa. delectatio nō ē motus neq; generatio ꝓbat duab⁹ rōib⁹. ꝑma est. ois motus ꝑficitur in deter minato tpe. in cui⁹ pte nō dū motus est ꝑfectus. sed hoc nō accidit circa delectatōez. g̃ non est motus nec genera tio Et hui⁹ rōnis ꝑmo ponit phs ꝓclusionē ꝓcludēs ex pdicto ꝓncipio in quo virtualr tota ista rō cōtinet. Deiñ maiorē ponit quā ꝓbat ꝑmo circa generationē artificiati qz ars edificatiua ꝑficit suā opationē q̄n ꝑficit id qō intē dit. s. domū. qđ facit in determiato tpe. in cuius ptib⁹ oēs generatōes sūt ꝑfecte z dñt spēa tota generatōe ꝑfecta. et etiā ab inuicē Et sic pz q non est accipe q spēs motus ꝑficiat in quocūq; tpe sed ꝑficit in toto tpe Scōo manife stat idē in motu locali. qz ipse spēs diuersificant ꝑm diuer sitatē terminoꝝ. nā volatus q̄ ꝓuenit auib⁹. ambulatus q̄ ꝓuenit gressibilib⁹. saltatio q̄ ꝓuenit locustis sunt diuer se spēs motus in aīalib⁹ dñtes ꝑm diuersa principia mo uentia. qz aīe diuersoꝝ aīalium nō sunt eiusdez spēi. Nec solū pdicto mō diuersificant spēs motuū localiū. sed etiaz in vna dictaz specierū. s. i ambulatōe diuerse spēs inueni unt. nam in motu quo ambulat stadiū z quo aliquā par tem eius nō est idem terminus a q̄ et terminus ad quez Et est idē de motib⁹ q̄bus alijs ambulat hāc vel illaz ptem stadij. qz nō sunt eiusdē termini. nā nō est idem ꝑm spēm transire hāc lineā vel illam. z q in alio loco est vna li nea ab alia. z ita ꝑm diuersitatē terminoꝝ tot mot⁹ dñr spē a singulis ptib⁹. ita tū q tot⁹ habeat ꝑfectam spēm. p tes aūt habeant spēm impfectā. Et qz ad manifestatio nem pdictoꝝ requirit plenius cognoscere naturā motus subiūgit phs q in alijs libꝛis sc; phisicoꝝ determinatuz est de motu p. certitudinē. sed hic sufficit dicere. q motus nō est ꝑfectus omni tpe. Sed sunt multi motus impfec ti z specie dñtes in diuersis ptibus tpis. eo q termi mo tus ipm specificant Deinde manifestata maiore subiun git minorē. sc; q delectatio est ꝑfecta in quocūq; tpe. Jdo cōcludit q delectatio z generatio sunt altere ab inuicem. qz delectatio est aliquid de numero totoꝝ z perfectoꝝ sed in omni pte tpis delectatio habet complementum sue spēi Secunda rō talis est. non ꝓtingit moueri in non tpe vt patz in sexto phisicoꝝ. sed delectatio ꝓtingit in nō tpe ergo delectatio non est motus. Sed est cōsideranduz q dña ex qua ꝓcedit hec rō est causa differentie ex qua ꝓxi ma rō ꝓcessit. ideo em̄ spēs delectatiōis est ꝑfecta in quo cunq; tpe. non aūt spēs motus. qz delectatio est in instan ti. omnis aūt motus est in tempe Vlt ōz ꝑbus q delecta tio est quoddā totum. qz contingit etiam delectari in nūc hoc em̄ ōz totum quod statim in nūc habet complementū Et q̄bus infert. q male dicunt dicēres delectationē esse motū vel generationē. qz ratio motus z generatiōis non pt euicūq; attribui. sed solum diuisibilibus q̄ non sunt to ta. i. non hñt statim cōplementū. Non em̄ pt dici q gene ratio sit visionis. ita q visio successiue compleat. sicut etiā non potest dici de puncto z vnitate. que non generant sed sequuntur generationem quoꝝundā. Et sil⁹ non potest istis attribui motus. ergo nec etiam delectationi que est quoddā totum. i. in indiuisibili ꝑfectionem hñs Ex qui bus potest dici tercia rō ad conclusionē que talis est. illō non est motus qō statim habet suū ꝓplementū. sed sic est de delectatione igitur zc. Et hec de ꝑmo

Quantum ad secundū.

Dubitatur primo

circa dicta in ꝑma rōne secūde cōclusionis Quare gña tiones ꝓtiū dñt spēa gñatione tota. s. cōpleta z ab inuicē Rñdetur q causa est. quia generatio respicit speciem ꝑm formā que est finis generationis Sed alta est forma tō

UVA. BHSC. IyR_098_1

tius. ⁊ alie sunt forme partiũ singularium. ideo generationes differunt specie ab inuicẽ. Si em̃ aliquod templũ edificetur in aliquo tempore determinato. in aliqua parte illius componũtur lapides ad parietes. in alia ꝟo parte tp̃is virgant̃ columne. i. ad modũ virgarũ sculpũtur. sꝫ in toto tp̃e ꝯstruitur ip̃m templũ. ⁊ hec tria scꝫ lapidũ cõpositio. virgatio columnarũ. ⁊ edificatio templi differunt specie Considerandũ est. ꝙ sicut forma totius templi ẽ ꝑfecta. forme autem ꝑtiuꝫ sunt imꝑfecte. ita etiam constructio templi est generatio ꝑfecta. nullo em̃ exteriori indiget ad ꝓpositũ edificatõis ꝯplendũ. Sꝫ generatio fũdamenti ⁊ columnarũ est imꝑfecta. Ergo pꝫ ꝙ ꝑdicte generatões toti⁹ imꝑfecte sunt ꝑtiũ specie drñtes

Dubitatur secũdo. vtrũ verũ sit ꝙ nõ est idẽ transire hanc lineam ⁊ illam. Et arguitur ꝙ non. quia omnes linee sunt eiusdem speciei ergo idem est pertransire hanc ⁊ illam. Respondetur ꝙ q̃uis omnes linee inquãtum huiusmodi sunt eiusdẽ speciei. tamẽ ꝟm ꝙ accipiunt̃ vt in certo situ ⁊ loco constituunt̃ accipiunt̃ vt spẽ differẽtes. Vñ diuersitas locoꝝ attenditur ꝟm diuersum ordinem ad ꝑmum continens Ille em̃ qui pertransit lineam nõ solum ꝑtransit lineam. sed lineam in loco. ideo non est idem pertransire hanc lineam ⁊ illam

Ad rationes ante oppositum. Ad ꝑmam dr̃ vt in tercio de anima. ꝙ motus dupliciter dicitur. Vno modo quia est actus imperfectus qui est actus entis in potentia inquãtum huiusmodi. ⁊ talis est successiuus ⁊ etiam in tempore. Alius est motus existẽtis in actu. sicut intelligere sentire velle delectari. ⁊ sic de alijs. ⁊ ille non est in tempore per se. nec est successiuus Ad secundam dicitur ꝙ delectatio est diuturna vel morosa. ꝟm ꝙ ꝑ accidẽs est in tẽpore Ad terciam dr̃. ꝙ alie passiones nõ habent pro obiecto bonum adeptum. sicut delectatio est bonum adeptũ. ideo plus habent de ratione motus imperfecti q̃ delectatio. ⁊ per consequens magis cõuenit delectationi non eẽ in tp̃e q̃ alijs passionibus

Ensus autem om̃is ad sensibile operãtis. perfecte autẽ bene dispositi ad pulcherrimuꝫ sub sensu iacentium. tale em̃ maxime videtur esse perfecta oꝑatio. Ipsum autem dicere operari. vel in quo est. nihil differat ꝟm vnũquodqꝫ optima est operatio optime dispositi ad potentissimum eoꝝ que sub ipsam. Hec autem vtiqꝫ perfectissima erit ⁊ delectabilissima. ꝟm omnem em̃ sensum est delectatio Similiter autem ⁊ intellectum et speculationem delectabilissima autem perfectissima. ꝑfectissima autem que bene habẽtis ad studiosissimũ eorũ que sub ipsam. Perficit aũt operationem delectatio. non ꝟm autem eundem modum. ⁊ delectatio perficit ⁊ sensibile ⁊ sensus. studiosa entia. quemadmodum neqꝫ sanitas ⁊ medicus silr̃ causa est eius quod est sanari. Scd̃m autẽ vnũquemqꝫ sensum quoniaꝫ fit delectatio manifestum. aimus em̃ visiones ⁊ auditiones esse delectabiles. Manifestum autem ⁊ quoniam maxime cum et sensus sit potentissimus et ad tale operetur. talibus em̃ entibus et sensibili ⁊ sensato semper erit delectatio existẽte quidem faciente et patiente. Perficit aũt operationem delectatio nõ sicut habitus qui inest. sed vt superueniens quidaꝫ finis velut iuuenibus pulchritudo Vsqꝫquo autem sensibile vel intelligibile sit. quale oportꝫ ⁊ discernens ⁊ speculãs erit in operatione delectatio. Similibus em̃ entibus ⁊ ad inuicem ꝟm eundem modum habentibus ⁊ passiuo ⁊ factiuo idem aptum natum est fieri. Qualiter igitur continue nullus delectatur vel laborat. omnia enim habentia corpora non possunt continue operari. non sic vtiqꝫ igitur delectatio. seq̃tur em̃ operatõnem Quedam aũt delectant noua entia. posterius autem non silr̃. propter hoc primũ quideꝫ em̃ per desideria inclinata est mens ⁊ intense circa eadem operatur. quemadmodũ ꝟm visum aspicientes. postea nõ fit talis oꝑatio. sed neglecta. propter quod ⁊ delectatio obscuratur. Appetere aũt delectationes existimabit q̃s vtiqꝫ om̃es. qm̃ ⁊ viuere om̃es appetũt. vita autem operatio quedã est. ⁊ vnusquisqꝫ circa hec ⁊ in his operatur. que ⁊ maxime diligit. puta musicus quidẽ auditu circa melodias. amator aũt discipline mente circa theoreumata Sic autẽ ⁊ reliquorum vnusquisqꝫ. delectatio autem ꝑficit operatões. ⁊ viuere autem quod appetũt. Rationabilr̃ igitur ⁊ delectationem appetunt perficit em̃ vnicuiqꝫ viuere eligibile ens Vtrũ autem propter delectationem viuere eligimus vel ꝓpter viuere delectatõem dimittat̃ in pñti

UVA. BHSC. IyR_098_1

Queritur Vtrū delectatio perficiat operationem Arguitur q̄ non. qz omnis humana operatio ab vsu rationis dependet. sz delectatio impedit vsum rationis. ergo non perficit operationem. Secundo sic. nihil est perfectiuum sui ipsius vel sue cause. sed delectatio est operatio. vt hic dicit philosophus. z etiam in septimo huius. quod vel intelligit essentialr vel causalr. ergo delectatio nō perficit operationē Tercio sic si delcātio ꝑficeret operātē vel h̄ faceret sicut finis. vl foꝛa vl efficiens. Nō ꝑmū. qz operatiōes nō ḡruntur ꝓpter delectationē. sed magꝭ econuerso. nec secundū. qz delectatio non perficit operationez sicut habitus quidā vt dicit textus. ergo nec vt foꝛma. nec tercium. quia delectationis operatio est magis causa efficiens q̄ ecōuerso ergo nullo modo delectatio perficit operationem.

In oppositum est p̄hus in textu.

Sciendum p̄ma

Q̄ postq̄ p̄hus ostendit delectationem non esse in genere motus. consequenter ostendit ꝓpꝛietates eius. p̄mo ostendens quid sit. scō ostendens differentiā delectationū. Et p̄mo ostenso quid sit. secūdo ex hoc determinat ꝓpꝛietates eius. de quib⁹ in secundo articulo. p̄mo ostendendo quid sit etiam ostendit q̄ est quedā operationis perfectio. z deinde manifestat quedaz que dixit Et adhuc p̄mo ostendit quid sit perfecta operatio. dicens q̄ perfecta operatio sensus est illa que a sensu pꝛogreditur in comparatione ad suū sensibile Naz operatō cuiuslibet sensus est alicuius opantis in respectu ad sensibile qđ est obiectū ipsius sensus. ad hoc aūt q̄ opatio sit ꝑfecta requiritur optima dispositio sensibilis. ideo dꝛ rectus q̄ tunc sensus perfecte operatur quando est operatō sensus h̄ne dispositi ad aliquid operandū pulcherrimuz id est conuenientissimū eoꝝ que sensui subiacent. et quia nunc dicit p̄hs sensum esse operantē. et in de anima p̄mo dixit q̄ aīa non opatur sed hō ꝑ aīam. ideo subiūgit q̄ nihil differt ad ꝓpositum vtrū sensus vel hō vel aīmal operetur in quo sensus est. qz quicquid hoꝝ dicatur operari manifestū est q̄ vnūqđq̄ optīa opatōe optie dispositū est p respectum ad alterū quod est potissimū inter ea que subiacent virtuti talis operantis. Ex istis em̄ duobus videtur maxime dependere ꝑfectio opationis. scilz ex p̄ncipio actiuo z obiecto. Sciendū scō q̄ dupliciter potest intelligi q̄ delectatio ꝑficiat opationem. Primo mō ꝑ modū finis. non q̄dem p̄m q̄ finis dicit id propter quod est aliud. sed p̄m q̄ omne bonū cōpletiue supueniens potest dici finis. Scō mō potest intelligi ex p̄te cause efficientis. Et hoc adhuc dupliciter. vno modo directe. alio modo indirecte.

Conclusio p̄ma

Delectatio ꝑficit opationē ꝑ modum cause efficientis indirecte. Primā ꝓtem ꝓbat p̄hs. qz opatio (quam diximus ꝑfectissimā) est etiā delectabilissima. nam vbi in aliquo reꝑitur opatio ꝑfecta cognoscens. ibi etiam reperitur opatio delectabilis. sed delectatō non est solum p̄m tactū z gustū. sed etiā circa speculationē intellectus inq̄ntum speculatur aliquod verū p̄m certitudinē. Et inter hmōi opationes sensus z intellectus illa est delectabilissima q̄ est ꝑfectissima. sed perfectissima est que est sensus vel intellectus bene dispositi in ꝓpatione ad obiectum. Tunc sic arguit. opatio ꝑfecta est delectabilis z ꝑfectissima est delectabilissima. ergo operatio inquantū est ꝑfecta est delectabil. z ꝑ consequens delectatio est opatōnis ꝑfectio. Scōam ꝓtem ꝓbat. qz delectatio nō eodē mō ꝑficit opationē sensus sicut obiectū. nec etiā eā ꝑficit sicut p̄ncipiū actiuū. sed illa ꝑficit eā ꝑ modū cause efficiētis directe. ḡ ꝛc. Itē ꝓbat p̄hs idē. qz delectatio nō perficit operationē sicut medicus sanari. sed sicut sanitas. sed sanitas ꝑficit sanari ꝑ modū forme. medicus aūt ꝑ moduz agentis directe. ḡ delectatio ꝑficit opationē ꝑ modū forme z nō ꝑ modū directe agentis Operationē aūt sensus ꝑficit sensus bñ dispositus sicut mouens motuz. sed sensibile cōueniens ꝑficit eam sicut mouens non motum. et eadem rō est circa intellectū. Ex dictis infert p̄hs q̄ p̄m vnū quēq̄ sensum fit delectatio. Et hoc declarat p̄hs ꝑ hoc nos dicim⁹ delectabiles esse visiones. puta pulchrarum foꝛmaꝝ z etiā auditiones suaues. puta suauiū melodiaꝝ. Scō infert q̄ omnis opatio sensus maxime delectabilis est q̄n sensus est potentissimus siue vigens in sua virtute z q̄n opatur respectu obiecti ꝓportionatissimi. z q̄ diu in tali dispō ne manet ipm aīal habens sensum z sensibile. taz diu manet delectatio. sicut in alijs apꝛaret q̄ q̄ diu manet eadem dispositio agentis z patientis rā diu manet idem effectus. Tercia pars ꝓclusionis ꝓbatur qz inquantū agens delectaꝭ in sua operatione vehementius attendit ad ipsam z diligentius opatur. ergo delectatio ꝑficit opationē ꝑ modū cause efficientis

Conclusio scōa. delectatio ꝑficit opationē ꝑ moduz finis modo iam dicto. Probat p̄hs. qz ꝑficit eam sicut bonū supueniens hoc bonū qđ est opatio. nā delectatio impoꝛtat q̄dam operationez appetitus in bono p̄supposito. ergo delectatio ꝑficit operationē ꝑ modū finis p̄m q̄ omne bonū ꝓpletiue supueniens alicui ꝓt dici finis eius. Et ideo dꝛ p̄hs q̄ delectatio ꝑficit opationē non sicut habitus. q̄ est nō sicut forma intrans essentiam rei. sed sicut q̄dam finis. i. impfectio supueniens. Est em̄ duplex ꝑfectio foꝛmalis rei. Vna extrinseca q̄ ꝓstituit rem. Alia aūt supueniens rei in sua specie constitute. sicut pulchritudo supuenit nō sicut existens de essentia iuuenturis. z similiter delectatio sequitur bonā dispositionē causaruz in operatione Quantum ad secundū

Dubitatur p̄ma

De duratione delectatiōis Rñdet q̄ tam diu durat q̄ diu ex vna parte sensibile vel intelligibile (quod est obiectum) durat. et ex alia parte operans quod est discernēs ꝑ sensum vel speculans ꝑ intellectū manens in eadē dispositione. Et huius rō est. qz q̄ diu in actiuo z passiuo manet eadē dispositio z eadē habitudo ad inuicem. tam diu manet idem effectus. z ideo si bona dispositio potentie cognoscitiue z obiecti est cā delectationis eadem durante necesse est durare delectationē. Scō dꝛ ad dubiū q̄ delectatio nō ꝓt esse continua. qđ ꝓbat qz vnusqsq̄ laboꝛat in opatione quā seq̄tur delectatio. z sic operatio efficitur non delectabilis. Cuius cā est. qz qui habēt coꝛpoꝛa passibilia nō ꝑnt ꝓtinue operari. eo q̄ coꝛ coꝛpoꝛa imutant a sua dispone ꝑ motū q̄ adiungitur operationi Cuilibet aūt operationi rei hūtis coꝛp⁹ coꝛpus aliq̄liter seruit vel immediate sicut opatio sensus. q̄ per oꝛganū coꝛpoꝛeum expletur. vel mediate sicut opatio intellec

UVA. BHSC. IyR_098_1

rus que vtitur opationib⁹ sensitiuis. sicut igitur ex quo opatio nō ꝑt esse cōtinua. ita nec delectatio ꝑt esse continua. nam delectatio opationem seq̄tur. Tercio dr ad dubiū q̄ q̄dam sunt q̄ sunt noua delectant. postea aūt nō sic delectant. Cuius ratō est. q̄ a p̄ncipio mens inclinatur studiose circa hm̄ōi ꝓpter desideriū ⁊ admirationem et ita intente ⁊ vehementer circa hm̄ōi opatur ex quo se q̄tur delectatio vehemens. sicut patet de illis q̄ studiose aspiciunt aliquid quod p̄us non viderūt ꝓpter admiratiōnē. postea aūt q̄ ꝓsueti sunt videre non fit talis operatio vel sez ita attente videant. vel sic opentur aliq̄d sicz p̄us. sed negligēter opantur. ergo talis delectatio obscuratur. i. minus sentit. Dubitaf secūdo circa appetitus delectationis. quare ipa ab hoib⁹ appetit. Rūdet textus q̄ cā est. q̄ hoies naturaliter appetūt viuere. vita aūt fm vltimā pfectionē in q̄dā opatione ꝓsistit. ⁊ inde est q̄ vnusquisq̄ maxime circa delectabilia opat. ⁊ istis opationib⁹ insistit. q̄s maxime diligit. sicut musicus maxime insistit ad audiendū melodias. ⁊ amator sapiētie maxime nititf ad hoc q̄ mēte theozeumata. i. ꝓsideratōes speculet. Delectatio ergo cum pficiat opationē pficit ipm viuere. q̄ oīes appetunt. Sic ergo pz q̄ oīes appetunt delectationem eo q̄ pficit viuere. q̄ est oibus eligibile Et si q̄ritur vtrū homines appetant vitā ꝓpter delectationē vel econtra. Rūdet p̄bs q̄ ista dubitatio dimittenda est ad p̄sens. q̄ ista duo ita ꝓiunguntf q̄ nullo mō separātur. non em̄ fit delectatio sine opatione. nec ꝑt esse pfecta operatio sine delectatione. operatio tū videt esse principalior delectatione. q̄ delectatio est quies appetitus in re delectāte qua quis ꝑ opationē patit. nō aūt aliquis appetit q̄ tem in aliquo nisi inquantum existimet sibi cōueniens. ⁊ ideo ipsa opatio que delectat sicut quoddā ꝓueniens ꝑ p̄mus appetit q̄ delectatio.

Rationes Ante oppositū. Ad p̄mam dr q̄ nō ois delectatio impedit actū rōnis. sed soluz corpalis. q̄ non ꝓsequitur actū rōnis. sed actū appetitus ꝓcupiscibilis q̄ ꝑ delectationē augef delectatio aūt q̄ ꝓsequitf actū rōnis cōfortat vsum rōnis. Ad secūdam dr. q̄ cause sunt sibi inuicē causa. ita q̄ vnū sit cā efficiens alterius. ⁊ aliud sit cā finalis eiusdem. ⁊ ꝑ hunc modū delectationē causat opatio sicz cā efficiens. delectatio aūt pficit opationē ꝑ modū finis Ad tertiā patz solutio ex dictis.

Conungi q̄dem em̄ hec videf ⁊ sepationem nō recipe. sine opatione em̄ non fit delectatio. Unde videf ⁊ specie differre. altera enim speciē ab alteris existimamus perfici: sic enim videnf ⁊ naturalia ⁊ que ab arte: puta aīmalia et arbores ⁊ picture et ymagines et domus et vas. Similr aūt ⁊ opationes differentes specie a differentib⁹ spē pficiūt dr aūt ē q̄ mentis ab his q̄ fm sensus. ⁊ he ipse fm spēm ⁊ perficientes itaq̄ delectationes. Apparebit autez vtiq̄ hoc ⁊ ex eo appropriari delectationē vnāquāq̄ operationi quā perficit. coaugeat em̄ operationem p̄pria delectatio magis em̄ singula iudicant et certius exquirunt cum delectatione operantes. puta geometrici fiunt gaudentes. eo q̄ est geometrisare ⁊ intelligunt singula magis. Similiter aūt ⁊ amantes musicā ⁊ amantes edificatiuam ⁊ aliozum singuli augmentant ad ꝓpriū opus gaudentes ipso coaugent autem delectatōes. coaugentia autem ꝓpria alteris aūt specie ⁊ p̄pria altera specie Adhuc autē magis vtiq̄ hoc apparebit ex eo q̄ est ab alteris delectatiōes impeditiuas operationib⁹ esse. amantes em̄ fistulas nō possunt sermonib⁹ attendere. si audiant fistulantez magis gaudentes fistulatiua q̄z p̄senti operatione. fm fistulatiuam igitur delectatio eaz que circa sermonem operationem corrumpit Similiter autē hoc et in alijs accidit cuz simul circa duo operetur. delectabilior enim alteraz expellit et si multum differat fm delectationem magis. vt neq̄z operatur fm alteram ꝓpter q̄ gaudentes quocunq̄ vehementer non operamur alterum et alia faciamus alijs quiete placentes. puta et in theatris legumina comedētes. cum praui agonisantes sunt tunc maxime ipsum operantur. Quia autem quidez p̄pria delectatio ꝓfirmat operatiōes ⁊ diuturniozes et meliozes facit. aliene aūt officiunt. Manifestum q̄ multū distant. Fere em̄ aliene delectationes faciūt q̄ ꝓpriē tristicie. corrūpūt em̄ operationes ꝓpriē tristicie puta si huic scribere indelectabile ⁊ triste vel ratiocinari hic quidē non scribit. hic autē nō rōcinatur tristi existente operatiōe Accidit itaq̄z circa opatiōes ꝓtrariū a delectationib⁹ et tristiciꝫ ꝓpriꝫ. ꝓpriē aūt sunt que in operatione fm seipsam fiūt Aliene aūt delectatōes dicte sunt. q̄m ꝓmū q̄d tristicie faciūt. corrūpūt em̄ tū non similiter

UVA. BHSC. IyR_098_1

Querit Sexto. Utrum delectationes differant specie ab inuicem Arguitur primo q non. quia omnia specie differentia includunt inter se contrarietatē cū dr̃ne constitutiue specierum differētium sint contrarie. sed delectationes non contrariātur. quia tm̄ vnum vni cōtrariatur. sed delectationi contrariatur tristicia. ergo non delectatio Secūdo sic. passiones animę specient recipiūt p̄m obiecta. sed talia nō differunt specie. ergo r̄c. Minor ꝓbatur. quia obiectum delectationis est bonum. sed bonū non differt specie a bono. quia bonum non contrariatur bono. vt p̄z in predicamentis. ergo r̄c Tercio arguit. si sic hoc esset p dr̃nam eorū in quib⁹ aliquis delectatur. quia talis dr̃na est materialis. specifica aūt ē formalis. ergo delectationes nō differunt specie In oppositum est ꝓbus in textu

Sciendū Q̄ postq̄ ꝓbus ostendit naturam et ꝓprietates delectationis consequenter tractat de eorū differentijs. Et primo ostendit dr̃nam ex parte opationū. secundo ex parte subiecti. Et adhuc primo ostendit q̄o delectationes differunt specie p̄m dr̃naz operationū Secūdo q̄o differūt in bonitate et malicia de quib⁹ in sequenti questione. Sciendū secūdo q dr̃na specie p̄ficiūtur p̄fectōib⁹ specie differentibus. qđ est manifestum vt dr̄ textus circa perfectiones essentiales speciem constituentes Et idē est in alijs consequentibus perfectiones ꝓprias que consequūtur ex eēntialib⁹ p̄cipijs speciei Et hoc declarat ꝓbus circa naturalia. quia alia est perfectio animaliuz. q̄ consistit in ꝓspicacitate sensus. et alia arborum que consistit in earum fecunditate Circa artificialia ꝓo q̄ alia est perfectio picturarum vt sint delectabilibus coloribus distincte. et alia imaginum vt bene repr̄sentent ea quorum sunt imagines. et alia domus. vt sit firmū receptaculum. et alia vasis. vt sit bone capacitatis

Conclusio prima

Delectatiōes ab inuicem specie differūt. Probat ꝓbs ratōne et signis Rōne quia delectatio est operationis perfectio ergo sicut operationes differunt specie ita r̄ delectationes quia dr̃na specie perficiūtur perfectionibus specie differentibus. sed operationes intellectus differūt specie ab operationibus sensus et similiter differunt specie inter se. cum diuersificentur secundum obiecta et p̄m potentias quę sunt operationū principia ergo delectationes ab inuicem specie differunt Secūdo probat signo quia delectatio p̄ propriā operationem augetur sicut q̄libz natū ē augeri p id q̄ē sibi r̄ ꝓforme videm⁹ eīm q illi (q̄ delectabilit operant q̄cūq; opus ratōis) magis p̄nt singula dīudicare et p certitudinē exq̄rere ea q̄ delectabilit negotiant. sicut geometri q̄ delectant in ꝓsideratōib⁹ geometricis magis possūt intelligere singula hui⁹ ꝓsideratōis Et eadē rō ē de omib⁹ alijs circa eoz opa r̄ p̄ q aliq̄s gaudet in suo ope magnū augmētū facit ad ꝓpriuz op⁹ Tūc arguit sic. delectatōes augēt opationes. ea aūt que augēt sunt ꝓpria istis q̄ augent. g̃ diuersa diuersis augent. sz opatiōes (q̄ augent p delectatōes) specie differūt. ergo r̄ delectatōes. Aliud signū adducit ꝓbus sumptum ab impedimento qđ affertur operātib⁹ p extraneas delectatōes. p qđ magis manifestat ꝓpositum. qz hoc (qđ ē delectatōes augere) posset attribui cōrationi delectationis. non aūt ꝓprie huius delectationis p̄m quā differūt delectatōes ab inuicez. sed manifeste p̄z q delectatiōes specie differunt dū inuenitur q ꝓpria delectatio auget opatōem. r extranea impedit. Videmus eīm (vt dicit textus) q amatores sonitus fistularuz non possunt attendere sermonib⁹ qui eis dicunt qñ audiunt aliquem fabulantē. ex eo q magis gaudent in ope fistulatiue artis q̄ in auditiōe sermonū sic dictorum. Et sic p̄z q delectatio (que fit p̄m opatōem fistule) p corrumpit opatōem p̄m sermonē. Et ita est in alijs. cum aliquis simul opat circa aliq̄ duo. nā delectabilis operatio vnius excludit aliā. in tantum q si sit magna differētia in excessu delectatōis homo totaliter omittit operari p̄m operationem minus sibi delectabilem. Et inde est q qñ vehementer delectamur in aliquo nō possumus opari. sed qñ aliqua placent nobis remisse r q̄ete possumus q̄dā alia facere. sicut p̄z de istis qui in theatris id ē in spectaculis ludorum parum delectant. qui possunt intendere ꝓmeditioni liguminum. que nō est multum delectabilis. r hoc (vt dicit textus) maxime faciunt homines qñ inspiciunt aliquos nō bene pugnātes in agone. Tunc sic arguit. qđ vna delectatio iuuat alia impedit. ergo specie differunt. Alius p̄z. qz propria delectatio cōfirmat opatōes ex quibus ꝓsequitur. vt. s. vehementius homo eis intendat r faciat eas diuturniores. vt sz homo magis in eis p̄seueret r faciat eas meliores. hoc est p̄fectius finem attingētes. et cum he delectatōes sz aliene (que ꝓsequunt quasdaz alias p̄fectiones) nocent ergo r̄c. Et vt magis appareat delectationū dr̃na ꝓparat ꝓbus alienas delectatōes tristicijs dicens. q fere eundem effectum habet delectatio aliena circa aliquā opationē. r tristicia ꝓpria p̄m quā q̄s tristat de aliq̄ operatione. nam tristicia de aliqua opatōe corrūpit ipsam. sicut si alicui sit non delectabile rōcinari. neq; scribet neq; ratiocinat. ꝓpter tristiciam sibi ꝓuenientem ex tali opatōe. g̃ circa operationē ꝓtrariorū effectuū habēt delectationes proprie r tristicie proprie. que sz ex ipsis opationibus causantur. Aliene autem delectationes sunt que causant ex alijs opationib⁹. r extranee delectationes faciunt aliquid ꝓpinquum tristicie. nā ex vtra q̄ corrūpit opatio. nō tm̄ similiter sed magis p tristiciam p priam. que directe r p̄m se delectationi cōtrariat Aliena vero delectatio ꝓtrariat ꝓprie delectatōi p̄m aliud. s. p̄m opatōem Conclusio secūda. ꝓtingit in affectibus aie duas delectationes esse contrarias ad inuicem. Probatur. qz delectatio in affectib⁹ anime ꝓportionatur quieti in corporib⁹ naturalibus. sz duas quietes ꝓtingit esse cōtrarias. que sz sunt in contrarijs terminis. sicut quies sursum ei que est deorsum.

Dubitatur primo

Utrū gaudiū sit p̄cipue idez q delectatio. Videt q sic q passiones aie distinguunt p obiecta. sed idē est obiectū gaudij r delectationis g̃ r̄c. Rñ detur q p̄m auicennam gaudiū est quedā spes delectationis. quia nomen gaudij nō habet locū nisi in delectatione ꝓsequēte rōnem. tō gaudium non attribuitur bruris sicut delectatio Ad rationem dubij dicitur q cū obiectum appetitus aialis sit bonū apprehensuz. diuersitas apprehensionis p̄tinet quodāmodo ad diuersitatem obiecti. et sic delectatōes animales (que etiam dicuntur gaudia) distinguuntur a delectationib⁹ corpalib⁹ q̄ dicunt solum delectationes.

Dubitat̄ sc̄o vtrū operatio sit ꝓpria et prima causa delectatōis. Et videt q nō. qz delectatio potissime cōsi

UVA. BHSC. IyR_098_1

stit in fine adepto. sed non semp opatio est finis sed qñq; ipm operatū. ergo operatio nō est ꝓpria causa delectationis. Rūdet q omnis delectatio aliquam operatōem cōsequitur. Patet q; ad delectatiōem duo requiruntur scz cōsecutio boni cōuenientis. z cognitio huius adeptionis. sed vtrūq; in quadam operatōne consistit. nam actu alis cognitio est quedaz operatio z bonum conueniens adipiscitur aliqua opatione. ergo zc. Ad rōnem dubij dicitur q etiā in illis (in quibꝫ opatōes nō sunt fines sz operata) ipa opata sunt delectabilia inq̄tuz sūt habita vel facta que referuntur ad aliquē vsum vel operatōem

Ad rōnes Ante oppositum. Ad primam dicitur q delectatō se habet in affectibus anime sicut quies naturalis in corporibus. tristicia autem se habet sicut quies violenta. quieti autem naturali opponitur quies violenta eiusdem corporis et quies naturalis alterius. ideo delectationi opponitur delectatio z tristicia Ad secūdam dicitur q verbum illud phi intelligitur fm q bonum z maluz accipiuntur in ꝓtutibus z vicijs. nam inueniūtur duo vicia cōtraria. nō aūt due ꝓtutes ꝓtrarie. in alijs nihil prohibet duo bona esse contraria. sicut calidum z frigidū quoruz vnū bonū est igni. z alterū aq. z per hunc moduz delectatio potest delectationi esse contraria. z ab ipa differre fm spēm. sed hoc in bono ꝓtutis esse nō potest. qz bonū virtutis accipit p conuenientia ad aliquid vnum scz ad rationem. Ad terciam dicit. q ea (in quibꝫ delectamur) cū sint obiecta delectationis nō solū faciūt differentiam materialem. sed etiam formalem si sit diuersa ratio delectabilitatis. diuersa eñ obiecta diuersificant spēs actus vel passiones.

Differentibꝫ aūt opationibꝫ epieykia et prauitate et his quidem eligibilibꝫ existentibꝫ his aūt fugiendis his aūt neutris similes habent et delectationes et fm vnāquāq; operationem propria delectatio est. que quidē igitur studiose ꝓpria epieykes. que aūt praue mala Eremōcupiscētie bonorum quidem laudabiles turpium aūt vituperabiles. Magis autem proprie operatōibꝫ que in ipsis delectatiōes cōcupiscētijs. he quidē eñ discrete sunt et temporibus et natura. he aūt ꝓpinque opatiōibꝫ et indiscrete sic vt et habeat dubitationem si idem est opatio delectationi: nō tñ videtur quidem delectatio mens esse neq; sensus. inconueniens eñ sed propter non separi videtur idez quibusdam. quēadmodum igitur opatiōes altere z delectatōes. Differt aūt visus a tactu puritate et auditus et olfactus a gustu. Similiter vtiq; differūt et delectatiōes et ab his q̄ circa mentem z vtreq; ab inuicem. Videtur autem esse vnicuiq; animali z delectatio ꝓpria quēadmodum z opus. que enim fm operationem et in vnoquoq; autem speculanti hoc vtiq; apparebit. altera enim eque delectatio et canis et hominis quemadmodum Eraclitus ait asinum vtiq; fenum eligere magis q̄ aurum. delectabilius enim nutrimentum auro asinis. Que quidem igitur diuersorum specie differunt specie. eas autem que eorundem indifferentes rōnabile esse. Differunt autem nō paz in hominibus. eadem enim hos quidem delectant hos autem contristant. z his quidem tristicia z odibilia sunt. his autem delectabilia z amicabilia. et in dulcibus autem hoc accidit. Non enim eadem videntur febricitanti z sano neq; calidum esse debili z bene habenti. Similiter autem z in alteris hoc accidit. Videt autem in omnibus talibus esse quod videtur studioso. si autem hoc bene dicitur quēadmodum videtur. z est vnūscuiusq; mensura virtꝫ et bonus fm q talis. et delectationes erūt vtiq; que huic videntur et delectabilia quibus iste gaudet. Que autez huic tristicia si huic apparēt delectabilia nihil admirabile. multe eñ corruptiones et nocumenta homini fiunt. delectabilia autem non sunt. sed his et sic dispositis. confessas quidem igitur turpes manifestum q non dicendum delectationes esse preter q̄ corruptis. Earum autem que epieykes esse videntur quale vel quā dicendum homis esse vel ex opationibus manifestum his eñ sequūtur delectatōnes. Siue igit vna ē siue plures que perfecti et beati viri bas perficientes delectationes principaliter dicuntur vtiq; hominis delectationes esse. relique aūtē secūdo et submultiplr quēadmodū opationes.

Querit Septio vrz vnicuiq; rei insit ꝓpria delectatō sic z ꝓpa opatō. Arguit p

UVA. BHSC. IyR_098_1

mo q nō. qz sit sic. vel hoc esset qz operatio esset propria z ꝑma cā delectatōnis. sed hoc non. qz dicit primo rethorice. delectari in hoc ꝓsistit q sensus aliqd patiatur. et ad delectatōem pereqrit cognitio. sed obiecta hoza sūt operationib. g operatio nō est ꝓpria z ꝑma cā delectatōis

Scdo sic. ociū z qes sūt p cessatōem operatōis. q nō sunt delectabilia. vt dicit pmo rethorice. g operatio nō est prima causa delectatōnis. z sic nō oportet q vnicuiq rei insit ꝓpria delectatio per hoc q ei⁹ est ꝓpria opatio. Tertio sic. omis operatio in motu firmatur. sed motus nō est cā delectatōis. g nec operatio. Minor ꝑbat dupl'r. pmo qz motus labore z lassitudine iportat operātib. sed qd est laboriosum z lassans nō est delectabile sed poti⁹ aflictiuū. ergo motus nō est causa delectatōis. Item motus importat quādā innouatōem q opponit ꝓsuetudini. sed ꝓsueta sūt nobis delectabilia. vt dr pmo rethorice et secūdo metaphisice. ergo motus non est cā delectationis. In oppositum est phus in textu.

Sciendum primo

Q̄ postq̄ phus ostendit delectatōes differre sm differentiam operationū. ꝓsequēter idē ostēdit sm drām operationū in bonitate et malicia. rōne cui⁹ dr q cū operationes differāt sm epiekem z prauitatem. hoc est sm virtutem z malicia. ita q̄dā operatōnes sunt eligibiles scz virtuose. quedā vero fugiende. scz vitiose. quedā vero neq suā spēm neutro modo se habent. sed possunt ad vtrūq trahi. ita etiā se habet circa delectatōnes. qz cū vnicuiq operationi sit aliq̄ delectatio propria. illa q̄ est virtuose operatōis est ꝓtuosa. z que prave prava. et sic vult phus q sicut operatōes sunt altere sm ꝓbitatē z malicia. ita ꝺz etiā delectatōem. qd probat rōne sumpta ex parte ꝓcupiscentiarū. qz cōcupiscentie quib⁹ aliqua bona ꝓcupiscuntur sunt laudabiles. z turpiū vituperabiles. sed delectabiles sunt magis ꝓpinque z proprie operationib. q̄ ꝓcupiscētie. ergo sicut operatōes sunt altere sm ꝓbitatem z malicia ita etiā et delectatōes Et vt dicit textus ꝓcupiscētie distinguuntur ab operationib. tempore z natura. Tēpore q̄dem. qz prius ꝓcupiscimus aliquid operari q̄ operemur illud. Natura quidē. qz operatio est actus ꝑfecti. ꝓcupiscētia aūt imperfecti z nōdum habentis perfectōez et qz delectatōnes sunt etiā actus imperfecti. ideo sunt ꝑpinque operationib. Sunt etiā delectationes indistincte sm tempus. qz si duduz aliquis aliquid operabatur in tali operatōe nō delectat. eo delectatio est rei ꝓsentis sed ꝓcupiscentia est rei absentis z future. Et vt subdit textus intantū ꝓpinqua est delectatio operationi q dubitatur vtrū operatio sit idem delectationi. qđ nō est dicendū. qz delectatio est in operatione sensus vel intellect⁹ qui sine cognitione delectari non possunt. sed delectatio non est idem q operatio sensus vel intellectus. qz magis pertinet ad appetitiuam

Sciendum secundo. q vt dr̄ textus ponendo drām delectationū q̄tum ad bonitatē naturalem delectationes differūt sm puritatē z impuritatem. qz opatōes sensuum sm puritatem differunt. qz purior est operatio visus q̄ tactus auditus z olfactus. z dicitur operatio purior que est immaterialior. ideo operatio visus est purissima inter omnes operationes sensus z etiam obiectuz eius sit sensibile in actu p lumē diriuatū a corpe celesti z etiā in eadē operatōe visus sola trāsmutatōe spūali immutat. Propter eadē cās operatio tactus est maxime materialis qz eius obiecta sunt cum ꝺditōib⁹ materie passibilia. medium etiam ipsius nō est extraneum. Et eadē differentia puritatis attenditur inter delectatōnes sensuum ad inuicem. Operationes aūt z delectationes intellect⁹ sunt puriores opationib. z delectatōib. sensus. s. magis immateriales. Sed vt magis videatur differētia delectationum ex parte subiecti ponitur

Conclusio prima

Et respondeo. Unicuiq rei ineſt ꝓpria delectatio sicut z ꝓpria operatio. Probat qz delectatio sequtur opationem vt patuit. ergo. Q̄z aūt sit ꝓpria operatio vnuscuiusq rei patz qz operationes insequuntur formas rez sm quas specie differunt. Q̄z autem singularium sit ꝓpria delectatio patet. qz alia ē equi alia canis et alia hominis sicut Eraclitus dicit q asinus magis diligit fenū q̄ aurum. Ex quo patet q differentium specie sunt delectationes specie differentes. sed indifferentium specie rationale est vt sit indifferens delectatio cōsequens naturam speciei. Et sic patet differētia delectationū q̄tum ad animalia diuersarū specie. Sed vt videat drīa delectationum in hoib⁹ ponitur Conclusio secūda. Licet in aliis ab hoīe indifferentiū specie sit indifferēs delectatio. tū in hoib⁹ multū differūt delectationes sicut z operationes. Probatur ꝓclusio. qz opationes z delectationes aliox animaliū cōsequunt inclinationem naturalem que est eadem omnib⁹ animalib⁹ eiusdem speciei. sed delectatio z operationes hominū ꝓueniunt a ratione que non determinantur ad vnum. ergo conclusio vera. Secundam ꝓtem probat qz eadem delectant quosdam homines z quosdam ꝓtristant. z quibusdam quedam sūt odibilia z tristia que alijs sunt delectabilia z amabilia. que quidem se consequūtur quia vnusquisq in eo quod amat delectatur. et hoc accidit quia quidam sunt melius vel peius dispositi sm rationem. et idem accidit in gustu. quia non eadem videntur dulcia febricitanti habenti gustū infectū. z sano habenti gustū bene dispositum. et ita est de alijs. Et idē non videt calidum habēti debilem tactū. z ei q sm tactū bene se habet.

Dubitatur primo

Que delectationes humane sunt potiores. Respondet textus q virtuosarum. qz in omnib⁹ pertinentib⁹ ad passiones z opationes humanas illud est verius quod apparet virtuoso qui habet rectum iudiciū circa talia. sicut sanus circa dulcia. qz virtus est sm quā iudicatur de oīnib⁹ humanis rebus iō ille sunt vere delectationes que sunt virtuose. et illa vere sunt delectabilia quib⁹ virtuosus gaudet. si aūt illa de quib⁹ tristatur virtuosus appareant alijs delectabilia nō est est mirandum vt dicit textus. qz hoc dicit ꝓpter multas corruptiones z multiplicia hominuz nocumenta quibus ratio et appetitus pervertunt. Et sic que repudiat ꝓtuosus non sūt simplicit delectabilia. sed solum male dispositis. Ex quo pz q ille delectationes quas omnes cōfitentur esse turpes non sunt dicende delectabiles nisi cū corrupt⁹ hoib⁹

Dubitat secūdo vtrum delectationum virtuosi vna sit potior alia. Respondet textus q sic. z hoc dicit manifestum esse ex operationib⁹ ad quas sequunt delectationes. siue em sit vna operatio siue plures q̄ sunt ꝑpe hois perfecti. z sic bñ manifestum est q delectationes confe

UVA. BHSC. IyR_098_1

quentes has operationes sunt principales. relique vero secūdarie ⁊ min⁹ ꝑncipales. sicut circa opatiōes accidit

Ad rationes Ante oppositum Ad primam dicitur. ꝙ obiecta operationū nō sunt delectabilia nisi inq̄tum ꝯiungūtur nobis ꝑ cognitionem solum. sicut cum delectamur in speculatione vl' consideratione. vel quocunq̄ alio modo cum cognitione sicut cum quis delectatur in hoc qđ cognoscit se habere diuitias vel honores. que non essent delectabilia nisi apprehenderentur vt habita. quia sicut dicitur secundo politice magnam partem delectationū habet praue aliquid si propriumq̄ procedit ex naturali amore ad seipsum. habere autem hmōi nihil aliud est q̄ vti eis vel posse eis vti. hoc est per aliquam delectabilem operationem ideo omnis delectatio in operationem reducitur sicut in causam. Ad secūdaz đr ꝙ operationes sunt delectabiles inq̄tum sunt proporcionate et cōnaturales opationi. cum autem virtus humana sit finita ꝑm aliquam mensuram operatio est sibi proportionata. ideo si excedat illā mensuram iam non erit sibi ꝓportionata nec delectabilis. sed magis laboriosa ⁊ attedians. ⁊ ꝑm hoc ociū ludus ⁊ alia ad requiē ꝑtinētia delectabilia sunt inq̄tum auferunt tristiciam ex labore ꝓueniente Ad terciā đr ꝙ mot⁹ laborē ⁊ lassitudinez inducit ꝑm ꝙ trāscendit habitudinē naturalē. sic aūt motus nō est delectabilis. sed ꝑm ꝙ ꝑ ipm remouent cōtraria habitudinis naturalis Scđo đr ꝙ illlud qđ est ꝯsuetum efficit delectabile inq̄tuz est naturale. nā ꝯsuetudo est q̄si altera natura. motus aūt est delectabilis. nō q̄dez quo recedit a ꝯsuetudine. sed magis ꝑm ꝙ ꝑ ipm impeditur corruptio naturalis habitudinis. q̄ potest prouenire ex assuefactione alicuius operis. ⁊ eadem causa conuaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis ⁊ motus

Ictis autez his que circa virtutes et amicicias et delectationes. reliquum autem de felicitate typo pertransire. quia finem ipsam ponimus humanorum. resumentibus autez predicta compendiosior enim erit sermo. Diximus autem qm̄ non est habitus. etem̄ dormienti per vitam existeret vtiq̄ plante viuente vitam et infortunato maxime. si vtiq̄ hec non placent sed magis in opationem quandam ponendum. quēadmodū in his que prius dicta sunt. Operationum autem he quidem sunt necessarie et propter altera eligibilis. he autem ꝑm seipsas. Manifestum qm̄ felicitatem earum que ꝑm seip̄as eligibilium aliquam ponendū. et nō earum que propter aliud nullo em̄ indigens felicitas. sed ꝑ se sufficiens ꝑm seip̄as aūt sunt eligibiles a quib⁹ nihil queritur preter operationem. Tales autem esse videtur que ꝑm virtutes actiones. bona em̄ et studiosa agere eorum que propter seipsam eligibilium. sed et ludorum delectabiles. non enim propter altera ipsos eligunt. leduntur em̄ ab ipsis magis q̄ iuuantur negligentes corpora et possessionem. Refugiunt autem ad tales conuersationes felicitantium multi ꝓpter quod apud tyrannos approbantur in talibus conuersationibus eutrapeli. que em̄ appetunt in his retribuunt seipsos delectabiles. Indigent aūt talibus. videntur quidem igitur felicitiua hec esse ꝓpter eos qui in potentatibus his vacare. Nullum aūt forte signū tales sunt nō em̄ impotentē esse virt⁹ neq̄ intellectus a quibus stupiose opationes: neq̄ si ingustabiles isti existentes dilectionis sincere ⁊ liberalis ad corporales refugiunt. propter hoc has existimandū eligibiliores esse. etem̄ pueri que apud ipsos preciosa optima existimant esse rōnabile vtiq̄ quemadmodum pueris ⁊ viris altera videntur preciosa'. sic ⁊ prauis ⁊ his qui epieykes quēadmodū igit̄ multotiens dictuz est et preciosa et delectabilia sunt que studioso talia entia. vnicuiq̄ autem que ꝑm proprium habitum eligibilissima operatio et studiosa autem ꝑm virtutem. non in ludo ergo felicitas. Etenim inconueniens finem esse luduz ⁊ negociari ⁊ malum pati ꝑm vitam omnem ludendi gratia. omnia em̄ vt est dicere alterius gratia eligimus preter felicitatem. finis enim hec. Studere ⁊ laborare ludi gratia. Insipiēs videtur ⁊ valde puerile. ludere autē vt studeat ꝑm anatarsem recte habere videtur. requiei enim assimilatur ludus. Impotens autem continue laborare requie indigent non vtiq̄ finis requies. fit enim gratia operationis. Videtur autem felix vita ꝑm virtutem esse. hec

UVA. BHSC. IyR_098_1

autem cum gaudio: sed non in ludo meliora q3 dicim⁹ studiosa eē ridiculis et cū ludo et melio ris semp particule et hominis studiosioꝛē ope ratio nem. que autem melioris melioꝛ et felici/ oꝛ. Jam potietur vtiq3 delectatōnibus coꝛpo ralibus quicunq3. et bestiale non minus opti/ mo. Felicitatem aūt nullus bestiali tribuit. si nō et vitam. nō em̄ in talibus cōuersationib⁹ felicitas. sed in his que ꝑm virtutē operationi bus quēadmodū et ꝓius dictū est

Querit octauo. vtrū felicitas sit operatio Arguitur primo q̄ non. quia vt dici/ tur secundo de consolatōne philosophie. felicitas est sta/ tus omnium bonoꝛum aggregatōe perfectus. ſz status nō nominat opationem. igitur felicitas non est operatō Secundo sic. felicitas significat aliquid in felice existens cum sit vltima ꝑfectio hominis. sed operatio non signifi/ cat aliquid existens in operante sed magis significat ali quid ab ipso ꝓcedens. ergo felicitas nō est opatio Ter cio sic. felicitas est vita eterna ꝑm apostolū ad Rhoma/ nos vi. sed vita nō est opatio sed ipsum esse viuentis er/ go felicitas nō est opatio. Jn oppositū est pⁿus

Sciendum primo

q̄ postq̄ pⁿs determinauit de delectatōne. hic ꝓsequē/ ter determinat de felicitate. ꝓmo ꝓtinuando ad ꝓceden/ tia narrans. Dictū est em̄ de virtutib⁹ a scōo libro vsq3 ad octauum. De amicicijs in octauo t nono. Et de de/ lectatione in prima parte huius decimi. Jdeo dōm est nunc de felicitate. de qua oꝛtet ꝑtransire. i. breuiter dice re. t typo. i. figuraliter. sicut de ceteris moralib⁹ ꝑtib⁹ dcm̄ est Sciendū secundo q̄ ideo de felicitate hic dicē dum est. qꝛ coꝛter hoies ponūt eam finem oīm humana/ rū opationū. finē aūt nō oꝛtz eē ignotū ad hoc q̄ sine er/ roꝛe opatōis dirigamur ad finē Et subdit pⁿs ponen do modū tractādi de felicitate dicēs q̄ oꝛtz resumere ea q̄ dicta sunt supⁿ in ꝓmo libro de ipa. qꝛ sic erit breuioꝛ ser mo si a ꝓncipio de ipa ꝑtractet Dem̄ exeq̄tur pⁿs ꝓposi tū suū. t ꝓmo manifestat genus felicitatꝫ Pro q̄ sit

Conclusio prima.

Felicitas nō est habitus. ꝓbatur qꝛ habitus remanet in doꝛmiente. si ergo felicitas esset habitus seq̄ret q̄ esset in doꝛmiente ꝑ totam vitam vel ꝑ maximā ꝑtem ejus. Sz hoc esset inconueniēs. qꝛ doꝛmiens nō habz opatōez nisi eam que ptinet ad animā vegetatiuā. que inuenit in plā tis. q̄bus felicitas nō ꝓuenit. Sensus em̄ et motus exte rioꝛes cessant in doꝛmiente. interioꝛes em̄ fantasie sunt inoꝛdinate t imperfecte. Silr si aliqua opatio intellect⁹ sit in doꝛmiēte est imperfecta. sole aūt ꝓres anime vege/ tatiue p⁹se sunt in doꝛmiente. Scōo ꝓbatur qꝛ in infoꝛtu natis manet habitus ꝑturis. opatōes aūt ꝑturū impe/ diūtur in eis ꝓpter infoꝛtunū. ḡ si felicitas, eēt hit⁹ seq̄ret q̄ infoꝛtunati eēnt vere felices. ſz h̄ ē ꝓtra cōez opinionē ho/ minū. q̄ estimāt infoꝛtunū repugnare felicitati. h̄ tū nō| h̄z stoici ꝓ incōueniēti dicētes exteꝛioꝛa bona nullo mō esse hois bona Et tō ꝑm ipos ꝓ infoꝛtunū nihil pt hoi de sua felicitate diminui Conclusio secunda. felicitas est ponēda inteꝛ opatōes sicut dcm̄ ē in ꝓmo hui⁹ Probatur ꝓclusio. qꝛ felicitas ē vltima hois ꝑfectio. ſz vnūq̄q3 p/ fectū ē inq̄ntū est in actu. qꝛ potētia sine actu ipfecta est. ḡ felicitas ꝓsistit in vltimo actu hois. ſz opatio ē vltim⁹ ac tus opantis. ideo in secūdo de aia vocat act⁹ secundus. qꝛ habēs foꝛmā pōt esse i poña opans. sicut sciens est po tentia ꝓsiderās. Ergo felicitas est opatio hominis.

Dubitatur primo.

Sub quib⁹ opationib⁹ cōpⁿdit felicitas Pro dubio est sciendū. q̄ (vt sufficit ad ꝓpositū) opatiōes q̄dā sunt necessarie ad aliud t eligibiles ꝓpter quedā alia. vt sunt ille q̄ nō nisi ꝓpter finē eligibiles sunt Alie sunt eligibiles ꝓpter seipas. qꝛ cuius nihil aliud ab eis supueniret tamē habēt i seipsis vñ appetant. Tūc rndetur ad dubiū cum textu q̄ felicitas ꝓtinet sub opationib⁹ ꝑm seipsas t sub alijs q̄ sunt eligibiles ꝓpter aliud. Patet qꝛ felicitas est ḡ se sufficiēs bonū nō indigens aliquo alio vt dictum est in ꝓncipio. Sed ille opationes ꝑm se eligibiles dicunt. ex q̄bus nihil aliud sequit̄ ꝑter ipsam opationē. quasi nul/ lo alio indigētes ad hoc q̄ sint eligibiles. t sic patet q̄ feli citas ē opatio ꝑm se eligibilis. Dubitatur scōo. vtrū sub qualibet opatione eligibili ꝓtineat felicitas. Pro dubio ꝓsiderandū ē cum textu. q̄ talium opationū ꝑm se eligibiliū quedā sunt opationes ꝑm virtutez t quedam ꝑm ludū. Causa ꝓmi ē. qꝛ hoc ē ꝑ se eligibile homini q̄ est ꝑ se bonū t honestū. ideo honestū a Tullio sic diffinit ē q̄ sua vi nos attrahit t sua dignitate nos allicit. Cau sa secūdi ē. qꝛ nō videt q̄ hoies eligāt opatiōes i ludo exi stentes ꝓpter aliquā vtilitatē. qꝛ cum per tales operatio/ nes magis ledantur q̄ iuuentur. nam per ludos hoies negligunt coꝛpoꝛa que laboꝛibus t ꝑiculis exponūt. et possessiones ꝓpter expēsas q̄ i ludo fiunt. Rndet text⁹ q̄ quibusdā videt felicitas esse in opatione ludi. et mouent ꝓpter hoc q̄ felices ꝓfugiunt ad tales ꝓuersationes que sunt i ludis. Et inde est q̄ tiranni approbāt i ꝓuersatio ne ludi eutrapelos. q̄ ꝓuenienter sciunt ludere. t hic vo/ cat philosoph⁹ hmōi tiranos potētes. qꝛ cōi vtilitati nō intendūt ſz ꝓprie delectatiōi q̄ i ludis ꝓuersāt. Jō aūt ti/ ranni hos vocant. qꝛ tales lusoꝛes exhibēt se tiranis dele ctabiles in illis q̄ tiranni appetūt. s. in delectationib⁹ ludi ad quas indigent istis. Sed hāc rationē excludit philo sophus dicēs. q̄ ex hmōi potētib⁹ nō pōt accipi signū suf ficiēs q̄ felicitas ꝓsistat i ludo. qꝛ in istis nō inuenit̄ excel lentia ꝓprie alijs hominib⁹ nisi ꝑm potentiā humanā. Ex quo nō sequit̄ q̄ eoꝛū opatiōes sint virtuose. qꝛ virtutes q̄ sunt ꝓncipia opationū nō ꝓsistūt in hoc q̄ aliqs sit po/ tens. ideo nō oꝑz q̄ opatiōes ludi (q̄b⁹ potētes vacant) sint optime. silr q̄ntū ad appetitū qui ꝑ virtutē rectificat. etiā nō oꝑoz q̄ potētes bene se habeant. t ḡ si potentes intentiōis gustu nō ꝓcipiant delectationē ꝓprie actiue vel speculatiue (que ē liberalis) fugiūt ad delectationes coꝛpales. inteꝛ quas cōpⁿdunt ludicra. Tū ꝓpter hoc nō ē dōm q̄ tales opatōes vl delectatōes sint alijs eligi biliores. q̄d patz qꝛ pueri eo q̄ carent intellectu t ꝓpter reputāt etiā quedā puerilia (in quib⁹ ꝓuersant) esse pre/ ciosissima t optima. q̄ tū nō sunt magni ponderis. nec a viris sapientib⁹ aliquid reputant. sicut igit pueris t viris ꝓfectis alia t alia vident ꝓciosa. ita etiā t ꝓbis t virtu/ osis. inteꝛ que etiam illa sunt vere ꝓciosa t delectabi/

UVA. BHSC. IyR_098_1

ta. q̄ talia reputant a ꝓfuoso. qui est regula humanorum actuum. sicut em vnicuiq; videtur maxime eligibile opatio sibi ꝙueniens ſm ꝓpriū habitū. Ita etiā virtuoso est maxime eligibilis opatio q̄ est ſm virtutem. Et ideo in tali operatōne est ponenda felicitas ⁊ non in operatōne ludi Et notanter dr q̄ speculatiue virtutis est sincera felicitas. qz est absq; coꝛruptōne eius q̄ delectat. Et q̄ est liberalis. qz est ſm rōnem ſm quā est liber in operando. Secundo respondet ad dubiū determinando veritatez q̄ in opatōne ludi nō est felicitas Probat duabꝰ rōnibꝰ ꝓma est. qz si sic sequꝛtur q̄ finis totius humane vite esset ludus. ita q̄ hō negociaret ⁊ oīa alia mala paterentur vt luderet solum ꝙñs est falsum. qz si homo studeat speculatōni ⁊ labor est in actōne ꝓpter ludum. videtur esse valde stultum ⁊ puerile. Patet tamen ꝙña. quia fere oīa alia eligimus alterius grā ꝓpter felicitatem que est vltimus finis Sed (vt dr phs) ecōuerso dom est ſm sententiam Anatrasis. licet aliqs ludat ad hoc q̄ postea diligēti⁹ studeat. qz in ludo est quedā relaxatio ⁊ reqes animi. sed hoies cum nō possent continue laborare indiget requie. ⁊ sic requies est finis vltimus Secunda ratio est quia aliqui ponūt felicitatē in ludo ꝓpter delectatōem in ludo. qz felicitas habet quādā delectatōez. eo q̄ ē opatio ſm virtutē que cū gaudio existit. nō tamē hoc est cuz gaudio ludi. Qd patet formādo istam rōem. qz felicitas in optimo ꝙsistit cum sit summū bonū homims. sed virtuosa que seriose agūtur sunt meliora q̄ ridiculosa q̄ fiūt in ludo. Ergo felicitas nō consistit in opatōne ludi Dicꝰ ꝓbatur. qz opatio est melioris particule anime. et que est ꝓpria homini est melior. ⁊ p ꝙñs felicior. sed opatio virtuosa est hmōi igit. Oppositi⁹ patz q̄ in dictis cōuersatōnibꝰ (inter quas ꝙputant delectatōes ludi) non ꝙsistit felicitas. sed solū in operatōnibꝰ que fiunt ſm virtutem. Patz qz declinatōnibꝰ coꝛpalibꝰ p̄r potiri q̄ncunq; hō. etiā nō minus bestialis q̄ optimus Sed bestiali hoi⁹ attribuit felicitatē. neq; etiā pti anime bzutali. sic nec attribuit ei vita. que ꝓpria est homini

Ad rōnes Ante oppositū. Ad primā dicitur. q̄ Boetius considerat ipsam cōmunem felicitatem que est quoddam bonum commune perfectum. ⁊ hoc significat predicta diffinitio Boetij. per quam nihil aliud significatur nisi q̄ felix est in statu boni perfecti Sed phs hic exprimit ipsam essentiam felicitatis ostendendo per quid homo sit in hmōi statu. qz p operatōem quandā Ad secdam dr. q̄ felicitas nō est opatio transiens ab opante in materiam exteriorē sed est opatio immanens in agente. qz est eius perfectio

Ad terciā dr. q̄ licet felicitas nō sit vita capiēdo vitam p esse viuentis. qz esse hois qualecūq; sit nō est eius beatitudo nam solius dei beatitudo est suū esse Tū felicitas est vita capiendo vitā. p operatōe viuentis ſm quā principiū vite in actū reducit. ⁊ ſm hoc vita nominat activa ꝓmplativa vl voluptuosa. Et hic vita eterna dicitur vltimus finis

Jaūt est felicitas ſm virtutē opatio. rōnabile ſm optimā Hec aūt erit vtiq; optimi. sive igitur intellectus hoc sive aliud quid quod vtiq; ſm naturam videtur ꝓncipari et dominari. et intelligentiam habere de bonis et diuinis. sive diuinum ens et ipm sive eorum que nobis diuinissimum huius operatio ſm propriam virtutem erit vtiq; perfecta felicitas. Quoniam autem est speculatiua dictū est. confessum autem hoc vtiq; videbitur esse et his que ꝓius et ipsi vero. Optima etenim hec operatio etenim intellectus eoꝝ que in nobis. ⁊ cognoscibilium circa que intellectus Adhuc autem cōtinuissima speculari. etenim possumus continue magis q̄ operari q̄cunq;. Estimamusq; oportere delectatiōem admixtam esse felicitati delectabilissima autem eaꝝ que ſm virtutē operationum: q̄ ſm sapientiā cōfessa est Videtur em̄ philosophia admirabiles delectationes habere puritate et firmitate. rationabile aūt scientibꝰ et querentibꝰ delectabiliorem cōuersationem esse

Querit nono. vtrum felicitas consistat in operatione sensus Arguitur. primo q̄ sic. quia nulla notitia in homine reperitur melioꝛ intellectiua. sed intellectiua in nobis dependet a sensitiua. vt patet tercio de anima. igitur. Secūdo sic. felicitas ēt status oīm bonoꝝ. sed quedam bona sunt sensibilia que attingimus ſm sensus operationē. igit &c. Tertio sic. felicitas est bonū vt patuit in ꝓmo huius. sed ipsa non est perfecta nisi ꝓficeret hoiem ſm oēs suas ptes. sed opatōes sensitive quasdā ptes aie perficiūt. q̄ opatio sensitiua ad felicitatem reqꝛitur Jn oppositū est phs in textu.

Sciendum ꝓmo

q̄ postq; phs ostendit q̄ felicitas est opatio ſm virtutem. hic consequenter ostendit cuius virtutis sit ipsa operatio. Et primo ostendit hoc in generali. de quo in presenti questione. secūdo in speciali. de quo in sequēti q̄stione. Circa primum dicit q̄ cum felicitas est operatio ſm virtutem rationabiliter sequitur q̄ sit operatio ſm virtutem optimā Sciendum secundo. q̄ aliquid potest ad felicitatem pertinere tripliciter. primo essentialiter. secūdo antecedenter. et tercio cōsequenter

Conclusio ꝓma

Licet operatōes sensus pñt ptinere ad felicitatē antecedenter ⁊ ꝙñter. nō tñ essentialiter. Prima pars ptz qz intellectus exigit opatōem sensus q̄ ad beatitudinē imperfectā que in hac vita habent pr. Secūda pars pz. qz post resurrectionē ex ipsa beatitudine aie (vt dicit Augustin⁹) fluet quedā influentia in coꝛpus ⁊ in coꝛporeos sensus vt in suis operationibꝰ perficiat. Ergo in ista perfecta beatitudine (q̄ expectat in celo) ꝙñter ptinere pt ad felicitatez opatio sensus. ⁊ nō antecedent. qz rūc operatio (q̄ mēs hūana deo ꝙiunget) a sensu nō dependet. Tertia ps ptz. qz hois pfcā felicitas ꝙsistit in ꝙiūctōne ipi⁹ ad bonum

UVA. BHSC. IyR_098_1

mcreatum quod est vltimus finis: Sed huic homo con iungi nō potest per operatōem sensus. igit̄ ꝛc. Item felici tas hominis nō ꝓsistit in corporalibus bonis sicut ostē sum est in ꝓmo huius. sed illa bona per oparōem sensus attingimus. igit̄ operatio sensus essentialiter nō ptinet ad felicitatem Conclusio secūda. felicitas est opatio hominis ſm virtutem optimam. Probat̄. quia ipsa est optimū inter omnia bona humana. cum sit omniū finis Sed melioris potentie est melior operatio. ergo opatio optima (que est felicitas) est opatio eius quod est in ho mine optimū Quantū ad scōm

Dubitatur primo.

Quid sit illud in homine optimū. Respōdet q̄ est intel lectus. sed quia circa hoc sunt aliqui diuersimode loqui ti. nec est locus talia discutiendi. ideo sub dubio ad pre sens relinquit phs vtrū scz optimū homis sit intellectus vel aliquid aliud Ponit tamen phs quedam signa ex q̄ bus cognosci potest q̄ intellectus est optimum eorum q̄ sunt in homine. Primo per ꝓparationem ad ea que infra intellectum sunt. quibus intellectus p̄ suam excellentiaz ꝑncipat̄ z dominat̄ respectu irascibilis z concupiscibilis quasi politico principatu p̄sidendo. quia in aliquo sibi re sistere pōt. dñatur aūt membris corporis que ad nutum obediunt rōnis imperio absq̄ contradictōne z ideo ip sis presidet q̄si ꝑncipatu dispotico. vt dō primo politice. Secundo ponit signa excellentie intellectus per cōpara tionē ad superiora z ad res diuinas. ad quas dupliciter cōparatur. Uno modo ſm habitudinem ad obiecta. so lus em̄ intellectus habet intelligentiam de rebus essenti aliter bonis que sunt res diuine. Alio modo ꝓpatur in tellect⁹ humanus ad res diuinas ſm materialitatē ad ipsas. diuersimode quidem ſm diuersorum sententias. nam quidam posuerunt intellectum humanum sp esse p petuū z separatū aliquid z ſm hoc ipse intellectus huma nus esset quoddam diuinum quia res diuine dicuntur que sunt sempiterne z separe. Alij vero posuerunt eū esse ꝓrem anime. sicut Aresto. z hoc nō essz simpliciter quod dam diuinum. sed esset dignissimū inter omnia que in no bis sunt ꝓpter maiorem ꝓuenientiam quam habz cū sub stantijs separatis. ſm q̄ exerceret eius operatōnem sine orgāno corporeo. Quocūq̄ aūt modo se habeat necesse est q̄ ſm predicta felicitas sit opatio huius optimi ſm ꝑ turem sibi propriam. quia operatio perfecta requisita ad felicitatem non potest esse nisi potentie perfecte per habitū qui est virtus ipsius. ſm quā redditoperatōnem bonam Dubitat̄ secundo. vtrum felicitas consistat in actu voluntatis. Et videtur q̄ sit. quia est summū bo num. sed bonum est obiectum nō intellectus sed volun tatis. igit̄ ꝛc. Item. primo mouenti correspondet vlti mus finis. sed primum mouens ad operandū est volun tas. que mouet alias potentias. igitur felicitas est nobi lissima operatio hominis. sed nobilissima operatio est di lectio dei q̄ est actus voluntatis. Rñr q̄ ad felicitatem duo requirunt̄. vnū est qō est essentia felicitat̄z sicut opa tio ei⁹. aliud qō est q̄si p accūs eius. s. delectatio et adiun cta. Quātuz aūt ad id quod est essentialiter ipsa felici tas impossibile est q̄ consistat in actu voluntatis. quia voluntas fertur in finem vt absentem cum ipsum desi derat. z vt presentem cum in ipso quiescens delectatur. Sed desiderū finis nō est ꝓsecutio eius. sed est mo tus ad ipsum. Delectatio aūt ꝓuenit ex hoc q̄ finis est presens z non econuerso. ergo oportet esse aliquid aliud. q̄ actum voluntatis. per quod ipse finis sit presens vo lenti. z hoc manifeste patet circa fines sensibiles. Si em̄ consequi pecuniam esset per actum voluntatis statim a principio cupidus consequutus esset pecuniam quando vellet eam habere. sed a principio est absens ei. consequi tur autem ipsam per hoc q̄ manu eaz apprehendit. z tūc delectatur in pecunia habita. Et sic contingit circa in telligibilem finem nam a principio volumus consequi ip sum. sed consequimur ipsuz per hoc q̄ fit presens nobis per actum intellectus. et tunc voluntas delectata quies cit in fine iaz adepto. z sic felicitas in actu intellectus es sentialiter consistit. ſm q̄ actus voluntatis (que est dele ctatio) consequitur felicitatem. Ad rationes dubij.

Ad primam dicitur. q̄ primus actus voluntatis nō est obiectum eius. sicut nec primum obiectum visus est vi sio sed visibile. et ideo ex hoc non sequitur q̄ felicitas per tineat ad voluntatem tanq̄ actus eius. Ad secundam dicitur. q̄ intellectus prius apprehendit finem q̄s volun tas. tamen motus in finem est a voluntate. et ideo in vo luntate dicitur id esse quod vltimo consequit̄ consequu tionem finis. scz delectatio vel fruitio Ad terciam di citur. q̄ delectatio preeminet cognitōni in mouendo. sed cognitio prior est delectatōne in attingendo. non em̄ di ligitur nisi cognitum. z ideo intelligibilem finem attingi mus per actionem intellectus. sicut et finem sensibilem ꝑ mo attingimus p̄ actionē sensus

Ad rationes Ante oppositum. Ad primam patet solutio. Ad secundam dicitur q̄ felicitas perfecta (qualis erit in futura vita) habet congregatōnem omnium bonorum per coniunctōnem ad vniuersalem fontem totius boni non q̄ beati indigeant singulis particularibus bonis. scz in hac beatitudine requiritur congregatio bonorum suf ficientium ad perfectissimam operationem huius vite.

Ad terciam dicitur q̄ perfecta felicitate perficitur to tus homo. sed in inferiori parte per redundantiam a su periori. in felicitate autem imperfecta huius presentis vi te econuerso proceditur a perfectione inferioris partis ad superiorem.

Et que dicit̄ alicarlzeya circa speculatiuam maxime vtiq̄ erit. Ad vinere quidem enim ne cessarijs et sapiens et iustus. et reliqua indi gent: talibus autem sufficienter largitis iust⁹ quidem indiget ad quos iuste operetur et cuz quibus: Similiter autem et temperat⁹ et for tis et aliarum vnusquisq̄. Sapiens autem ſm seipsum ens potest speculari et quando vti q̄ sapientior fuerit magis. Melius autem for te cooperatores habere. sed tamē̄ se sufficientissimus. Videbitur autem vtiq̄ ipsa sola propter seipsam diligi. Nihil enim ab ipsa fit preter speculari. Ab operabilibus autē. vel

UVA. BHSC. IyR_098_1

plus vel minus acquirimus preter actionem. Videturq; felicitas in vacatõne esse. non vacamus enim vt vacemus. et bellamus vt pacem ducamus. Practicarum quidem igitur virtutum in politicis vel bellicis operatões sunt que aũt circa hec actões videntur nõ vacantes esse. bellice quidem penitus. Nullus em̃ bellare eligit eius quod bellare est gratia neq; preparare bellum. videtur em̃ vtiq; omnino occisor violentus quis esse si amicos oppugnatores faceret. vt pugne et occisiones fierent Est autem et que politici nõ vacans. et preter ipsum ciuiliter conuersari. acquirens potentatus et honores. et magis felicitatem ipsi et ciuibus alteram existentem a politica. quam et querimus manifestum vt alterã existentẽ. Si vtiq; eas quidem (que fm virtutes) actiones politice et bellice et pulchritudine et magnitudine precellunt. He autem nõ vacantes et finem aliquem appetũt. et nõ ppter seipsas sunt eligibiles Intellectus aũt operatio studio differre videtur speculatiua existens. et preter ipsam nullum appetere finem. habereq; delectationem. hec aũt coauget operationem. et per se sufficiens vtiq; et vacatiuum vtiq; et illaborioſum vt humanum. et quecũq; alia beato attribuuntur fm banc operationem apparẽt entia. Perfecta igit felicitas hec vtiq; erit hominis accipiens longitudinem vite perfectam. Nihil em̃ imperfectum est eorum q̃ felicitatis

Queritur decimo vtrũ felicitas consistat in operatione intellectus speculatiui. siue in speculatõne veritatis. Arguitur primo q nõ. quia finis vltimus cuiuslibet creature consistit in assimilatõne ad creatorem. sed homo magis assimilatur deo per intellectum practicum qui est causa rerum intellectarum q̃ per speculatiuum. cuius scia accipit a reb⁹. Secũdo sic. felicitas est pfectum bonum hois sed intellect⁹ practicus magis ordinat ad bonum q̃ speculatiu⁹ q̃ ordinatur ad verum. Uñ et fm pfectõem intellectus practicus dicimur boni. nõ aũt fm pfectõem intelectus speculatiui sed fm eam dicimur scientes vel intelligentes. Tercio sic. felicitas est quoddam bonũ ipsius hominis sed intellectus speculatiuus occupatur magis circa ea que sunt extra hominem. practicus autem circa ea que sunt in homine. scz circa operationes et passiones eius In oppositum est phus in textu.

Sciendum primo

q postq̃ phs ostendit in generali cuius ꝑtis felicitas est operatio. hic ꝓsequẽter hoc ostendit in speciali. Et primo q in opatõe speculatiue ꝑtis ꝓsistit felicitas. Secundo cõparat felicitatem ad res exteriores. Et adhuc primo facit qđ dictum est. secundo prefert hanc felicitatẽ ei q̃ in opatione tali ꝓsistit. Et adhuc primo ostendit q felicitas ꝓsistit in opatõe speculatõis. Scdo qualiter se hz ad hoiem Sciendũ scdo. q (vt dicit textus) exterminatis in sexto hui⁹ ptz. q speculatiua opatio intellectus est fm ꝑtiam eius ꝑtutẽ. s. sapientiam. q̃ ꝓhẽdit intellectũ et sapientiã. Et q in tali opatione ꝓsistat felicitas videt esse cõsonũ eis que in primo libro dicta sũt de felicitate. et etiam est ꝓsonũ ipi veritati

Conclusio prima

Et respõ siua. felicitas ꝓsistit in opatione intellectus speculatiui. Probat sex rõnib⁹. prima q felicitas est optima opatio. sz optima opatõ inter humanas opatões est operatio speculatiue veritatis. igit Minor patz dupl̃r. primo ex pte potẽtie. q intellectus est optimũ eoz q̃ in nobis sunt. Scdo ex pte obiecti qđ dat spẽm. etiam opatio intellectus speculatiui est optima. quia inter omnia cognoscibilia intelligibilia sunt optima. et precipue diuina. et sic in eorum speculatione consistit perfecta felicitas Secũda ratio. felicitas est maxime continua et ꝑmanens. sz inter oẽs opationes humanas ꝓtinuissima est speculatio veritatis. ergo maxime inuenitur felicitas in speculatione veritatis. Minor ꝓbatur. quia magis continue potest homo perseuerare in speculatione veritatis q̃ in quacunq; alia operatione. quia ꝓpter laborem discontinuatur operatio nostra. quam non possumus continue ferre. sed labor et fatigatio accidit in operib⁹ nostris ꝓpter passibilitatem corꝓris. quod alteratur et remouetur a dispositione naturali. Cum ergo intellectui in sua operatione minime adueniat labor et fatigatio. que nulla esset si intellectus speculando non indigeret fantasmatibus existentibus in organis corꝓreis. Tertia ratio felicitati adiungitur delectatio. sed inter omnes operationes veritatis delectabilissima est contemplatio sapientie. igitur Minor est ab oẽbus concessa. quia phlosophia in speculatione habet delectationes admirabiles. et q̃tum ad puritatẽ et quãtuz ad firmitatẽ. que puritas attenditur ex eo q tales delectationes sunt circa res immutabiles. qui enim delectatur circa res materiales incurrit quandam impuritatem affectus. ex hoc q circa inferioza occupatur. Qui autem circa res delectabiles delectatur non potest habere firmam delectationẽ quia mutata re que delectationem afferebat mutatur et delectio. Speculatio autem veritatis est duplex vna quidem que consistit in inquisitione veritatis. et alia que consistit in ꝓtemplatione veritatis iam inuente. et hec ꝓfectior est. cum sit terminus et finis inquisitionis. Ideo est alia delectatio in consideratiõe veritatis iam cognite et inuente q̃ in inqsitõne. ppter quod qui sciunt veritatem habentes intellectum ꝓfectum q intellectuale virtutes delectatõnib⁹ quersant q̃ illi qui adhuc eam inquirunt

UVA. BHSC. IyR_098_1

Ex quo ꝑz q̄ pfecta felicitas non consistit in quacunq; speculatione. sed in ea tm̄ que est ſm̄ ꝓpriam virtutē intellectus Quarta rō. per se sufficiētia req̄rit ad felicitatē sed p se sufficiētia maxime repitur circa speculatiua operationē intellectus. ad quā homo nō indiget aliquoz nisi eoz que sunt necessaria omnib; ad communē vitam. indigent em̄ necessarijs vite taz sapiens q̄ iustus z reliqui hūtes virtutes morales q̄ pficiunt vitā actiuā. Si autē alicui dent sufficiēter necessaria vite. adhuc pluribꝫ indiget virtuosus ſm̄ virtutē. Nā iustus in suis operationib; indiget istis ad quos dz iuste agere. q̄ iusticia est ad alterum Scōo indiget aliquib; cum quib; operetur iusticiaz. ad qō indiget homo frequēter auxilio multoz. Et eadem ratō est de tēperato z alijs moraliter virtuosis. Sed non est ita de sapiēte speculatiuo qui potest speculari veritatez etiā si solus ſm̄ seipm̄ existat. q̄ contemplatio veritatis est operatio intrinseca ad exterius non procedēs. z tanto magis poterit aliquis solus exīs veritatē speculari quāto magis fuerit perfectus in sapiētia. q̄ ꝯ plura cognoscit indiget minus ab alijs instrui vel iuuari Quinta ratō felicitas est per se taliter appetibilis q̄ nullo mō appetitur ꝓpter aliud. sed quiescit in sola speculatōe sapiētie. scz q̄ ꝓpter seipsam diligat z non ꝓpter aliud. q̄ nihil hominī accrescit ex contēplatione veritatis ꝓpter ipsam contēplationē p se. licz bñ accidēs consequatur aliud. puta honorem aut grām cozā alijs. q̄ non acq̄rit ex sua speculatiōe nisi per accidens. inquantuz scz veritatē ꝓ tēplatiue alteri enunciat. quod iam ꝓtinet ad exterioꝝ actionē. ergo felicitas maxime cōsistit in contēplationis opatione.

Sexta ratō. omnia (q̄ solent attribui beato) existūt in homie ſm̄ operationē speculatiuā. s. q̄ sit per se sufficiēs et q̄ vacet q̄ tum possibile est homini morale vitam agēti. in qua vita hmōi non pñt perfecte inueniri. ergo in cōtēplatione (q̄ est opatio intellectus) maxime consistit hominis felicitas. dūmodo assit diuturnitas vite. q̄ requiritur ad bñ esse felicitatis. Circa istam rōem sic ꝓcedit pḥs. felicitas cōsistit in quadā vacatione. Vacatio em̄ dz quando non restat sibi aliquid faciendū vel agenduz quod cōtingit tam cum aliquis ad finem puenit. Ideo subdit textus q̄ non vacamus vt vacemus. hoc est laboramus operando. quod est non vacare. vt peruenīamus ad quiescendū in fine. quod est vacare. z hoc ostendit p exemplū bellantiū. quia ad hoc bella gerunt q̄ ad optatā peruenīant victoriam. Considerandū est. q̄ pḥus supra dixit requiē esse grā operationis. sz ibi loquitur de requie qua vtitur opatio añ consecutionē finis propter impossibilitatē continue opandi. ad quod requies ordinatur tanq̄ ad finē. Vacatio aūt est requies in fine ad quē ordinatur Conclusio secūda. felicitati maxime conuenit vacatio. Probatur. quia est vltimus finis. sed vacatio est quies in fine. igit̄ sibi maxime conuenit vacatio. q̄ non regitur in operatione virtutum practicaliū que ꝓcipue sunt ille que consistunt in rebus bellicis. quibus ipsum bonum commune defenditur contra hostes. Et tamē istis operibus non conuenit vacatio. quod de bellicis apparet. quia nullus eligit bella gerere aut p̄cipere gratia bellandi. q̄ō est vacatione habere in rebus bellicis. qa si quis finē suū constituereꝫ in rebus bellicis gerendis sequitur q̄ esset violentarius z occisor eo q̄ de amicis faceret oppugnatoꝛes ad hoc q̄ posset pugnare z occidere Q̄ autem in actionibus politicis nō sit vacatio. patz. q̄ ꝓter ipsam conuersationē ciuilem vult homo adhuc aliquid acq̄rere. puta potētatus z honoꝛes. vel quia in his non est vltimus finis. vel q̄ est magis decens q̄ p ciuilē conuersationē aliquis velit acq̄rere felicitatē sibijpsi z ciuibus. ita q̄ talis felicitas (quā intendat aliquis acquirere per vitam politicam) sit altera ab ipsa vita politica. Sic em̄ per politicam vitam querimus eam quasi alteram. hec em̄ vita speculatiua (ad quaz tota vita politica videtur esse ordinata) dum p pacem queritur p ordinationem vite politice statuitur. z datur hominibus facultas ꝓtemplandi veritatē. Ex dictis sequitur q̄ in operationib; virtutū moralium nō est perfecta felicitas. pz. q̄ inter omes actiones virtutū moraliū politice z bellice excellunt alias tam pulchritudine quia maxime sunt honorabiles. q̄ etiam magnitudine. q̄ sunt circa maximum bonum quod est bonū cōe. Sed hmōi operatiōes non habent in se vacationē. sed aguntur ꝓpter appetitum alteri⁹ finis. z non sunt eligibiles etiaz ꝓpter seipsas. ergo in operationibus virtutum moralium non consistit perfecta felicitas. Sed operatio speculatiua intellectus differt a p̄missis operationibus ſm̄ rōnem studij. quia homo vacat hmōi operationi propter seipsam. ita q̄ nullum aliuz finem propter seipsum appetat. Habet etiam huiusmodi operatio ꝓpriam delectationem agentem ipsam

Quantum ad secundū

Dubitatur primo

Quare pḥs dicit delectationes pḥie esse admirabiles. Respondetur q̄ hoc propter ꝛ inconsuetudinē talium delectationū apud multitudine hoim. q̄ in reb; naturalib; delectant. Dubitatur secōo. vtrum verū sit q̄ bonus in contēplatione veritatis non indigeat auxilio. Et videt q̄ nō. q̄ in octauo huiꝰ dictū ē. q̄ duo sil' cōuenientes z intelligere z agere magis possunt. Rndetur q̄ nō vult pḥus dicere q̄ in tēplante nulla iuuet societas. Sed vult dicere. q̄ licet sapiens ab alijs iuuetur. tñ inter omnes ipe sufficit ad operationē. Tamen (vt dr pḥus) melius est sapienti habere cooparatoꝛes. q̄ interduz vnus videt quod alteri licet sapientiozi non occurrit.

Ad rōnes Ante oppositū. Ad primā dicitur. q̄ similitudo ista intellectus practici ad deum est ſm̄ ꝓportionabilitatem. quia se habet ad suum cognitum. sicut deus ad suum. Sed assimilatio intellectus speculatiui est ſm̄ vnionem vel informationē. que est multo melioꝛ. Tamē dici potest. q̄ respectu principalis cogniti (quod est sua essentia) non habet deus practicā cognitionē. sed speculatiuā tm̄ Ad secōam dz. q̄ intellectus practicus ordinatur ad bonum quod est extra ipsum. sed speculatiuus habet bonū suuz in seipso. scz speculationem veritatis. Et si illud bonuz sit perfectum ex eo totus homo pficitur et fit bonus. qō quidem intellectus practicus non habet Ad terciam dicitur. q̄ ipsa procederet si homo esset met suus finis. tunc enim ordinatio z consideratio passionum z actuuz eius esset eius felicitas. Sz quia vltimus finis hominis est aliquod extrinsecum. scz deus. ad quem per operationem intellectus speculatiui attingimus. Ideo felicitas hominis magis consistit in operatione intellectus speculatiui q̄ practici.

Alis aūt vtiq; melioꝛ vita ſm̄ hominem non em̄ ſm̄ q̄ homo est sic viuet. sed ſm̄

UVA. BHSC. IyR_098_1

q̄ diuinū aliquid in ipso existit. Quāto autem differt hoc a composito tanto⁊ operatio ab ea que f̄m aliam virtutem. Si itaq; diuinum intellectus ad hominem. ⁊ que f̄m hunc diuina vita ad humanam vitam

Queritur Undecimo. vtrū hominis vera felicitas cōsistat in visione diuine essentie. Arguitur p̄mo q̄ nō. q⁊ f̄m Dyonisiū per id quod est supremū intellect⁹ homo p̄iungit deo sicut omnino ignoto. sed id quod videt q̄ essentiā nō est oīno ignotū. igit⁊ c̄. Secō sic. altioris nature altior est pfectō sed intellectus ad videndū diuinā essentiam nō p̄tingit. igit⁊ c̄. Tercio sic. vnūquodq; pficit f̄m q̄ in actū reducit sed intellectus humanus reducit in actū p̄ sideratōem creaturarum. igitur hominis felicitas non consistit in visione dei In oppositum arguitur. quia dicit textus. q̄ vacat speculationi veritatis felicissimus est. ergo qui vacat contemplationi veritatis supreme (que est deus) est simpl'r ⁊ vere felix Quantum ad primum.

Sciendum primo

Q̄ posteq̄ phs ostendit felicitatē p̄sistere in opatione speculativa. Hic p̄ter ostendit quomodo se h̄z talis opatio ad hoiem dicens. q̄ vita vacās p̄templationi est melior q̄ vita que est f̄m hominē. que dr vita moralis Cuius causa est. quia homo p̄positus est ex anima ⁊ corpe habēs sensitiuā naturam ⁊ intellectiuam. ergo vita homini commensurata p̄sistit in hoc q̄ homo f̄m rōem ordinet actōnes ⁊ opationes sensitiuas ⁊ corporales. talis aūt est vita moralis. Sed vacare soli speculationi intellectus est p̄ncipium superiorum substātiarū. in quib⁹ inuenit sola natura intellectiua quam participant f̄m intellectū. Ideo dr text⁹ q̄ homo viuēdo vacās p̄templatōi nō viuit vt homo qui est p̄positus ex diuersis. sed viuit f̄m q̄ aliq̄d diuinū in ipso existit. put f̄m intellectum p̄ticipat diuinam similitudinem. Ex quo patz q̄ quantum differt intellectus in sua potestate p̄sideratus a composito ex anima ⁊ corpore: tantū differt opatio speculativa a morali que fit f̄m virtutem moralem. que p̄cie est f̄m humanā naturā Ulterius seqūtur. q̄ sicut intellectus p̄ compatōem ad hominem quid diuinū est. ita vita speculativa que est f̄m intellectum compatur ad vitaz moralem. sicut diuina ad humanam. ⁊ sic vita speculativa melior est morali

Sciendum secō. q̄ a p̄dictis excludit phs errorem q̄rundam suadentium q̄ hō debeat intendere ad sapiēduz humana. ⁊ mortalis ad sapiēdum mortalia. qui error fuit Symonidis poete. vt ptz in phemio metaphisice Sz phs hoc dicit esse falsum. quia homo debet tēdere ad immortalitatem quantum potest. ⁊ totum suum posse facere ad hoc q̄ viuat f̄m intellectum. qui est optimum eorū que sunt in homine. qui quidem intellectus est immortalis ⁊ diuinus. Et cūius sit puus mole. tamē quātitate p̄turis ⁊ p̄ciositatis multum excedit omnia que sunt in homine. Q̄ aūt in virtute ⁊ potētia excellat oīa que sunt in homine patz. q⁊ per suas opationes superioribus conū igitur ⁊ inferioribus p̄ncipatur. Et ideo quodammō oīa p̄plectitur. Q̄ vero p̄ciositate excedat alia que sunt in homine p̄z. q⁊ est immaterialis simplex ⁊ incorruptibilis.

Conclusio prima

Totus hō dicit p̄t intellectus. Probat textus. q⁊ est p̄ncipalius ⁊ melius in hoie. sed vnūquodq; videtur esse id qd̄ est potentissimū in eo. q⁊ oīa alia st̄ quasi instrumēta illius. igit⁊ totus hō p̄t dici intellectus Ex quo p̄z q̄ duz hō viuit f̄m opationē intellectus viuit f̄m vitam maxime sibi p̄priam. Patet p̄sequēter q̄ illi incōuenienter suadent de isto errore q̄ homo nō debeat vacare speculationi intellectus. q⁊ inconueniens esset aliquez eligere viuere non f̄m vitam p̄priam suūpsius. sed f̄m vitam alicuius alterius. Patet p̄ter q̄ vita (que est f̄m intellectuz) est delectabilissima homini. ⁊ maxime sibi p̄pria. Probatur. q⁊ illud qd̄ est optimū in vnoquoq; est sibi maxime p̄priū Sed quod est p̄prium ⁊ optimū est delectabilissimuz. q̄a vnusquisq; delectat in bono sibi conuenienti. intellectus aūt est hmōi in hoie. cum hō sit maxime suus intellectus tanq̄ principalissimū. ergo vita (que est f̄m intellectuz) est delectabilissima hoim. Ex quib⁹ omnib⁹ finaliter p̄tet q̄ felicissimus est q̄ vacat speculationi veritatis quātum hō in hac vita felix esse potest Et si obiciatur. q̄ dictum est q̄ vita (q̄ est f̄m intellectū) nō est f̄m hominē sed supra hominem. ergo male dr q̄ sit maxime p̄pria homini. Rūdetur q̄ talis vita non est f̄m hominē quantuz ad naturaz p̄positam. sed est p̄priissime f̄m hominē quātum ad id qd̄ est p̄ncipalissimū in homine. qd̄ p̄fectissime repit in substātijs separatis. In hoie aūt imperfecte ⁊ q̄si p̄ticipatiue. sed tū illud paruū est maius hmōi alijs que in homine sunt Conclusio scōa ⁊ responsiua. vltima ⁊ p̄fectissima homis felicitas in visione diuine essentie consistit. Probat conclusio. q⁊ homo non p̄t esse p̄fecte felix q̄ diu restat sibi aliquid ad desiderandū ⁊ querendū. sed homini semp restat aliquid tale querendū quousq; diuinā essentiā videat. ergo c̄. Item vniuscuiusq; rei p̄fectio attendit f̄m id qd̄ est ratō sui obiecti. sed obiectum intellectus est essentia rei. ergo intantū p̄cedit p̄fectio intellectus inquantū cognoscit essentiā alicuius effectus. p̄ quā non possit cognosci essentia cause. ⁊ tunc non dicitur intellectus attingere ad causam simpl'r. Et per p̄sequens cum homo cognoscat effectū vt sciat ip̄m habere cām remanet natural'r homini desiderium. vt sciat de causa qd est. Sed intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus non cognoscit de deo nisi an est. ergo adhuc remanet ei naturale desiderium inquirendi causam. et sic non est p̄fecte beatus. ergo ad felicitatem p̄fectam requiritur q̄ intellectus p̄tingat ad ipsam essentiam p̄me cause. Quantum ad secundū.

Dubitatur primo.

Utrū vera ⁊ p̄fecta beatitudo hominis possit consistere in p̄sideratione scientiaz speculativaz. Et videt q̄ sic. q̄a felicitas est operatio hois f̄m virtutē p̄fectam. Sed non sunt nisi tres virtutes speculatiue. s. sapientia sciētia ⁊ intellectus. q̄ omnes p̄tinent ad considerationem speculativaz. ḡ. Item illud videt esse hois vltima p̄fectio qd̄ naturaliter ab omnib⁹ p̄pter seip̄m desideratur. sed talis est felicitas scientiaz speculativaz. igitur. Minor patet. q̄a (vt dr primo metaphisice) oēs hoies natura scire desiderant. Et post pauca subdit. q̄ scientie speculatiue p̄pter seipsas q̄runt. Rūr q̄ cūius p̄sideratio sciaz speculativarum sit q̄dam p̄sideratio vere et p̄fecte felicitatis. tū pet

UVA. BHSC. IyR_098_1

fecta felicitas in ꝓsideratione sciaꝝ speculatiuaꝝ ꝓsiste/re nō ꝑt essentialr ꝑz. qz ipa nō extendit se vltra ꝓncipia illius scie. qz in ꝓncipijs scie virtualr tota scia ꝓtinet. sed ꝓncipia sciaꝝ sunt ꝑ sensum accepta. vt patz ꝑmo meta/phisice ꝛ scdo posteriozꝝ. g̃ ꝓsideratio speculatiuaꝝ sciaꝝ nō ꝑt extēdi vltra cognitionē sensibiliū. sed in cognitione sensibiliū non ꝓsistit hois vltima felicitas. qz nihil pficit in inferiozi aliq̃ nisi fm q̃ in inferiozi est aliq̃ ꝓticipatio su ꝓioris. g̃ in ꝓsideratiõe sciaꝝ speculatiuaꝝ vltima felici tas hois essentialr ꝓsistere nō ꝑt sed sicut in formis sensi bilibꝫ ꝓcipiaꝝ aliq̃ similitudo supioꝝ subaꝝ. ita cõsideratio sciaꝝ speculatiuaꝝ est q̃daz ꝓticipatio veraꝛ pfecte felici tatis. Hic em̃ supponit q̃ duplex est felicitas. quedaz est pfecta q̃ ad pfectam attingit felicitatis rõem q̃ in hac vi ta haberi nō ꝑt. ꝛ de hac intelligit qđ nūc dictū est. Alia est imꝑfecta q̃ nō attingit ad rõem vere felicitatis. sed ꝓ ticipat quandā ꝓticulare similitudinem felicitatis. Et hec ꝑt haberi in hac vita ꝛ ꝓsistit in ꝓsideratione sciaꝝ specu latiuaꝝ. ꝛ ꝑ hoc soluit ꝓma obiectõ dubij Ad secun/dā dr q̃ naturaliter desiderat nō solū pfecta beatitudo sz etiā q̃liscunq̃ similitudo vel ꝓticipatio eius. Scdm du/biū vtꝝ vera hois felicitas possit ꝓsistere in cognitiõe substantiaꝝ separataꝝ. videtur q̃ sic. qz vltima pfectio rei est vt ꝓiūgat suo ꝓncipio. qz ex hoc circulus dr figura pfecta. sed ꝓncipiū cognitionis humane est a substātijs se paratis ꝑ quas homines (vt dr scūs Dyonisius) illuminā tur. g̃ pfectio humani intellectus est in ꝓtemplatõe substantiaꝝ separataꝝ. Ite vnaquaq̃ natura pfecta est q̃ cõ iungit supioꝝ nature sicut vltima perfectio corꝑis est vt cõiungat nature spūali. sed substātie separate sunt ordine natu/re super intellectū humanū. g̃ vltima pfectio intellectus humani est vt ꝓiūgat ꝑ speculationē substātijs separatis Rñdetur q̃ licet aliq̃lis felicitas imperfecta attendat in cõtemplatõe substaꝝ separataꝝ etiā altioꝝ q̃ in ꝓsideratiõe sciaꝝ speculatiuaꝝ. Tñ pfecta felicitas in illaꝝ contem platione nō cõsistit. qz pfecta hois felicitas consistit in eo qđ est ꝑ essentiā pfectio intellectus. sed perfectio vltima intellectus est verū ꝑ essentiam qđ soli deo cõuenit. g̃ so/lius dei cõtemplatio facit hoiem pfecte felicē ꝛ non con/templatio substantiaꝝ separataꝝ. pductaꝝ Ad primā rõnem dubij dr q̃ pfectio intellectus humani est ꝑ ꝓiun ctionē ad deum q̃ est primū ꝓncipiū ꝛ creationis ꝛ illu minationis anime. Substātia aūt separata illumīat tanq̃ minister. iō suo ministerio iuuat hoīem vt ad felicitatem pueniat. nec est humane felicitatis obiectū Ad scdam dr q̃ attingi supioꝛem naturam ab inferiozi cōtingit du pliciter. Uno mō fm quidditatez potentie ꝓticipantis ꝛ sic vltima perfectio hois erit in hoc q̃ attinget ad con templandū aliquid sicut sube separate contemplant. Alio mō sicut obiectuz coniungit potentie ꝛ sic vltima perfec/tio cuiuslibet potētie est vt attingat illud in quo plene in uenitur ratio obiecti.

Ad rōnes Ante oppm̃ q̃onis Ad ꝓmaz dicitur q̃ illud dictū bri Dyo/nisij intelligitur de cognitione illoꝝ q̃ sunt in via tenden tes ad felicitatem perfectam que est in patria Ad se/cundā dicitur q̃ finis potest accipi dupliciter. Uno mō quantū ad rem illam que desideratur. ꝛ sic idez est finis superiozis ꝛ inferiozis nature. Alio modo q̃tum ad cõ/secutionem vnius rei ꝛ sic diuersus est finis superiozis ꝛ inferiozis nature fm diuersam habitudinem ad talē rem

Et sic altioz est beatitudo fm essentiam intellectus ꝓpre hendentis q̃s hominis vel substantie separate videntis et non ꝓprehendētis. Ad terciaz dr q̃ ꝓsideratiõem creaturarū reducit intellectus noster aliquo mō in actuz nō tñ in vltimū ꝛ pfectissimū actum.

Oportet autez nō fm suadētes humana sa pere hominez entem neq̃ mortalia mortalem sed in q̃ctuz ꝓtingit ĩmortale facere. ꝛ omnia fa cere ad viuere fm optimum eoꝝ que in ipso Si em̃ ꝛ mole paruū est potentia ꝛ preciosita/te. multum magis omnibꝫ superexcellit. vide/bitur aūt vtiq̃ et vnūquodq̃ esse. hoc siq̃dem ꝓncipale ꝛ melius Incõueniens igit fiet vti/q̃ si nō suūpsius vitam eligat sed alicuius al/terius. qđ et dictū ꝑus ꝓgruet ꝛ nūc. ꝓprium em̃ vnicuiq̃ natura optimuz ꝛ delectabilissi/mū est vnicuiq̃ ꝛ homini vtiq̃ q̃ fm intellectū vita. si q̃dez maxime vtiq̃ hic homo. iste ergo felicissim9. Secūdo aūt qui fm aliā virtutem fm ipsam esse operatões humane Justa ꝛ for/tia et alia q̃ fm virtutes ad inuicez agimus in ꝓmunicationibꝫ ꝛ necessitatibꝫ et actionibus omnimodis et in passionibꝫ quod decet vni/cuiq̃ ꝓseruantes. hec aūt esse videntur omnia humana. q̃dam aūt ꝛ accidere a corꝑe viden tur ꝛ multuz coappropriari passionibꝫ moris virtus. Coniugata est em̃ ꝛ prudentia moris virtuti. et hec prudētie si quidem prudentie q̃/dem ꝓncipia. fm morales autē virtutes. rectū aūt moraliū fm prudentiam. Concopulate au tem hee et passionibus circa composituz vtiq̃ erunt composite autē virtutes humane ꝛ vita vtiq̃ que fm has et felicitas. que autem intel/lectus separata. tantum em̃ de ipsa dictum est certius em̃ dicere maius ꝓpositio est Uide/bit autem vtiq̃ et excellentiori largitione in paruuz vel in minus indigere morali. Neces/sarijs q̃dem em̃ ambobus opus fit ex equali. ꝛ si magis laborat circa corꝑ9 politic9 et q̃cunq̃ talia. paruū vtiq̃ q̃dē differt. ad opatiões aūt

UVA. BHSC. IyR_098_1

multũ differt. liberali q̃dem em̃ opus erit pecu
nijs ad agere liberalia. ⁊ iusto vtiq; ad redditi/
ones. volũtates em̃ immanifeste. similãt em̃ ⁊
nõ iusti iuste agere velle. forti aũt potẽtia si q̃/
dem ꝑficit aliq̃d eorũ q̃ ꝑm virtutez ⁊ tẽperato
potestate. q̃liter em̃ erit manifestus vel iste vel
alioꝝ aliq̃s. Queritur aũt q̃dem vtrũ ꝑncipalis
virtutis electio vel actiones vt in ambobꝫ exi/
stentes. ꝑfectũ vtiq; manifestuz qđ in ambabꝫ
vtiq; erit. ad actões autẽ multis opus est ⁊ q̃ꝫ/
to vtiq; maiores sunt ⁊ meliores pluribꝫ Spe
culantia nullo taliũ ad operatõnem necessitas
sed vt dicere ⁊ impedimẽta sunt ad speculatio
nem ꝑm autẽ ꝙ hõ est ⁊ pluribꝫ ꝯuiuit. eligitq;
ꝑm virtutẽ agere opus. habebit igitur talibꝫ ad
humaniter ꝯuersari. Perfecta aũt felicitas qm̃
speculatiua q̃dam est operatio. ⁊ huic vtiq; ap
parebit deos em̃ maxime suspicati sum⁹. bea/
tos ⁊ felices esse actiones aũt q̃les attribuere
debitũ ipsis. vtruz iustas vel ridiculi appare/
bũt ꝯmutãtes ⁊ depositiões dantes. ⁊ q̃cunq;
alia talia. Sed fortes sustinentes terribilia. ⁊
periclitãtes. qm̃ bonũ. vel liberales cui autem
dabũtur. Incõueniens autẽ ⁊ si erit ipsis nũ/
misma vel aliq̃d tale. Si aũt tꝑati q̃dem vtiq;
erũt vel onerosa laus qm̃ nõ habent prauas cõ
cupiscentias. ꝑtranseũtibꝫ aũt ⁊ oĩa apparebũt
vtiq; q̃ circa actiões parua ⁊ indigna dijs. sed
tñ viuere oẽs suspicati sunt ipsos ⁊ operari. er
go nõ em̃ oportz dormire quẽadmodum eudy
miona viuenti vtiq; ab agere ablato. Adhuc
aũt magis a facere qđ relinq̃tur preter specula
tionẽ. quare dei operatio beatitudine differẽs
speculatiua vtiq; erit ⁊ humanarũ vtiq; q̃ huic
cognatissima felicissima. Signũ aũt ⁊ nõ par
ticipare reliqua aĩalia felicitate tali oꝑatiõe ꝑ
uata ꝑfecte dijs. q̃dẽ em̃ oĩs vita beata. hoĩbꝫ
aũt inq̃ꝫtum sil̃itudo q̃dam oꝑatiõis alis exi/
stit. aliorũ aũt aĩaliũ nulluz felix est. qꝛ nequaq̃ꝫ
cõicat speculatõe. Inq̃ꝫtum vtiq; ꝓtendit spe
culatio ⁊ felicitas ⁊ q̃bꝫ magis existit speculari
et felices esse nõ ꝑm accñs. sꝫ ꝑm speculatiõem
hec em̃ ꝑm seipsaz honorabilis. quare erit vti/
qꝫ felicitas speculatio q̃dam

Queritur duodecimo

Vtrũ felicitas speculatiua sit potior actiua. Arguit
ꝑmo ꝙ non. qꝛ felicitas est premium virtutis. sed ꝓ ope/
ribus virtutum omnibꝫ equale dibitur premiũ. ergo ⁊c.
Minor patz Mathei. xx. qꝛ oẽs operarij in vinea accepe
runt singulos denarios. Dicit Gregorius equalẽ vicez
in retributione sortiti sunt. igitur. Secundo sic. felicitas
est summũ bonũ. sed summo bono non potest esse maius
igitur. Tercio sic. cũ felicitas sit ꝑfectũ ⁊ ꝑ se subsistẽs
bonũ desiderium hominis quietat. sed nõ quietatur ho/
minis desideriũ si aliquod bonũ desit quod suppleri pos/
sit. si autẽ nihil deest quod suppleri possit non potest esse
aliquod aliud maius bonum. ergo vel homo non est felix
vel si felix est nõ ꝑt alia felicitas esse maior.

In oppositum est ꝑhus qui postq̃ꝫ ostendit perfectaz
et principalem felicitatem esse ꝑm intellectus speculatio/
nem. ꝯsequenter determinat de quadaz alia felicitate se/
cũdaria. que ꝯsistit in operatõe moraliũ virtutum. Et ꝑ
mo ꝓponit intentũ dicens. ꝙ cũ ille (qui vacat speculati/
oni intellctus) sit felicissimus. secũdario ille est felix q̃ vi/
uit ꝑm aliam virtutem. scilz ꝑm prudentiam. que dirigit
omnes virtutes morales.

Notandũ secũdo ꝙ sicut felicitas ꝑfecta attribuit sa/
pientie que ꝯprehẽdit in se alios habitus speculatiuos
tanq̃ꝫ ꝑncipalior existens. ita etiã felicitas actiua q̃ est ꝑm
oꝑatões virtutũ moraliũ attribuit prudẽtie q̃ est ꝑfectis
sima omniũ moraliũ virtutũ. Tũc sit.

Conclusio prima

Et responsiua. felicitas speculatiua maior est et potior
actiua. Probat philosophus quatuor rõnibꝫ Prima est
quia quod est separatum ⁊ diuinuz potius est eo qđ est
compositum ⁊ humanum. sed felicitas est vita specula/
tiua que est propria intellectus ⁊ substãtie separatiue Di
uina autem vita et felicitas q̃ est ꝑm prudentiaz ⁊ mora
lem virtutez (que actiua dicitur) est humana. ergo felici
tas speculatiua maior est actiua que in hac vita consistit
Minor probatur. quia felicitas actiua est circa operati
ones humanas. igitur est humana. Antecedens patet.
quia talis primo est circa res exteriores que in vsum ho/
minis veniunt. sicut opera iustitie fortitudinis ⁊ aliarum
virtutum (que ad inuicem agimus) consistunt in com/
municationibus prout ꝑm iusticiam homines ad inui/
cem sua bona communicant. Est etiam hec vita actiua
in necessitatibus prout vnus homo alteri subuenit in sua
necessitate. Existit etiam eadem vita in quibuscunq; ac
tionibus et passionibus humanis circa quas secũdum
virtutes morales cõseruatur ⁊ quodammodo conue/
nit vnicuiq;. Omnia autez que predicta sunt videntur esse

UVA. BHSC. IyR_098_1

quedam humana. Item quedam ptinentia ad virtutes videnť ptinere ad corpis et anime passiones. q̄bus ſm quasdam affinitates appropriantur. naz multe virtutes morales sunt circa passiones. Ex quo patet q̄ virtꝰ moralis. vita vel felicitas actiua est circa humana inquantū sunt circa exteriora. z circa bona corpis z circa aime passiones. morali aūt virtuti coniungitur prudentia intellectualis ſm quandam affinitatem z econuerso. quia principia prudentie accipiuntur ſm virtutes morales quarū fines sunt principia prudentie. Rectitudo aūt virtutum moralium accipitur ſm prudentiam. ſz virtutes morales z prudentia simul copulantur cum passionibus que sunt cōes toti cōiuncto ex anima et corpe cum ptineant ad ptem sensitiuam. z ideo tam virtus moralis q̄ prudentia sunt circa totuz compositū. sed virtutes morales sunt humane. inquantū hō est ꝓpositus ex aima z corpe ℈ vita actiua (que est ſm virtutes morales z prudētiā) dr humana. de vita aūt z felicitate speculatiua se excusat pbus dicens. q̄ ad pñs sufficit tantum dicere de ipa. q̄a per certitudinem explicare est maius q̄ ad psens pertineat propositū Secunda ratio speculatiua vita z felicitas videnť parū vel saltem minus q̄ moralis indigere q̄ homini largiantur bona exteriora. ergo felicitas speculatiua potior est actiua. vnde ambabus est necessarium habere necessaria vite. puta. cibum. potum. z alia huiusmodi. Et q̄uis circa corpus magis laboret actiuus. qz exteriores actiones p corpus aguntur. tamen quantum ad hoc non est magna differētia qm̄ vterq; indigeat eq̄liter necessarijs sed quantuz ad opationem virtutis magna est differentia. q̄a virtuosus multis indiget ad suas opationes. sicut liberalis pecunijs ad agendū liberaliter iustus vt reddat quod debet Et si obijciatur q̄ actꝰ liberalitatis est etiam velle dare et actus iusticie velle reddere. sed illa possunt esse sine pecunijs igitur. Respondz textus q̄ voluntates hominum non sunt manifeste sine operationiꝫ exterioribus. nam multi non iusti se similāt iuste velle. et hoc manifestum est si de aliquo q̄ sit fortis requirit aliquod extrinsecū nisi em̄ facultas assit operandi nō est fortis. nec; alius ꝓfuosus potest esse manifestꝰ. ideo vt dicit textus. potest queri vtrum actiones exteriores vel electio interior in virtute morali. tamen ad omnimodam pfectionem virtutis moralis non solum requiritur electio. sed etiam opatio exterior ad quā hō indigz multis. z tanto pluriꝫ quāto maiores sunt operationes et meliores. Sed vacans speculationi nullo talium indiget ad suam pfectionem. immo potest esse q̄ bona exteriora impediant hominē a speculatione ꝓpter sollicitudinem que ex eis ingerit homini. distrahens animū hominis ne totaliter possit speculationi vacare. sed si speculās indigeat bonis exterioribus. hoc erit inquantum est homo indigens bonis necessarijs z inquantū conuiuit multis hominiꝫ quod interdum oportet vacare. z inquantum contēplatiuus eligit viuere ſm virtutē moralem. et sic indigebit taliꝫ ad hoc vt humaniter conuersetur.

Tercia ratio inter opationes humanas ille (q̄ est simlior diuine speculationi) est felicior. sed vita cōtemplatiua vt speculatiua est hmōi. igit est potior actiua. Maior pz quia dīs. i. substātijs separatis conuenit maxime esse felices. igit. Minor pbat. qz dīs non attribuuntur actiones virtutū moraliū. nam deriſoriuz erit eis attribuere actus iusticie. puta q̄ facerent cōmutationes. vel q̄ sua bona apud alios deponant. Nec potest eis attribui actus virtutis fortitudinis. scz sustinere mala ꝓpter bona. nec; liberalitas. vanū em̄ eēt eos dicere vti pecunijs. si āt q̄s eis attribuit tpantiā huiꝰ laus erit magis ostēsa deo q̄ grata. qz non est laudabile deo q̄ non habet prauas ꝓcupiscentias. nam non est natus eas habere. Et sic patz q̄ actiones moraliū virtutum sunt indigentes medijs. sed rñ nō omnes opinātur q̄ viuant. z p ꝓsequens non ꝓuenit eis q̄ operanť sicut dormiētes. quemadmodū dr de quodam pho qui diu vixit dormiens. si aūt a vita diuina auferatur actio virtutū moraliū z prudentie z etiā actio artis. sequit q̄ deo solum relinquit semper actio speculationis. et sic operatio dei (que excellit multitudinem) est speculatiua. z per speculationem sapientie sue omnia fecit. Ex quibus patet q̄ vita contemplatiua est simlioz diuine vite. Quarta ratio. animalia bruta carentia felicitate sunt omnia priuata contemplatione sapientie. qz non habent intellectū quo nos speculamur veritatem. et hec aīa lia ꝓticipant operationes virtutuz moraliū. sicut in leone actus fortitudinis est literalitas. z in cyconia actus pietatis ad parentes. ergo signuz est q̄ felicitas sit quedam speculatio. Assumptum illius rōnis patet. qz in dīs. id est in substātijs separatis (quarū tota vita est beata eo q̄ habent solam vitam intellectualem) hoīes aūt in tantuz sunt beati inq̄tum in eis existit quedam similitudo talis operationis. scz speculationis. nullū aūt alioꝫ aīaliuz cōmunicat speculatōem. ergo nullū tale est felix. Et sic ptz q̄ tum se extendit speculatio tantū se extendit felicitas. et quiby magis ꝓuenit speculari. magis cōpetit esse felices. non ſm accns. sed p se ſm speculationem que est ſm se honorabilis

Secūda ꝓclusio. licet ex parte ipsius boni (qđ est beatitudinis obiectū z causa) vna felicitas nō est maior alia. tñ ex parte adeptōis vel fruitōis illius boni vna beatitudo est maior alia. Prima pars pz. qz nō est nisi vnū bonū scz deus. cuius fruitiōe hoies fiūt beati. igit. Secūda ps pz. q̄ q̄to magis aliquis hoc bono fruit tanto beatior est si ꝓtingit que perfectius frui deo q̄ alterum. eo q̄ est melius dispositus vel ordinatus ad suam fruitionez. igit ꝛc. Quātum ad secūdum

Dubitatur primo

Vtrum homo possit fieri beatus per actionem alicuius creature. Et videtur q̄ sic. quia quod est potentia potest fieri beatum per substantiam superiorem que est actu beata Item beatitudo consistit in operatione intellectus. sed substantia separata potest illuminare intellectum hominis. ergo potest hominem facere beatum Ad dubium rēspōdetur q̄ impossibile est q̄ p actionē alicuius creature conferatur beatitudo. loquendo de felicitate perfecta. patet. quia quod excedit naturam creatam non potest fieri per virtutem alicuius creature. sicut suscitatio mortui. et illuminatio ceci. sed beatitudo est bonum quoddā excedens creatam naturam. igitur ꝛc. Si autem loquamur de felicitate imperfecta. sic eadem est ratio de ipsa z de virtute in cuius actu ipsa consistit Ad primam rationem dubij dicitur q̄ quando aliqua forma est in aliquo ſm esse perfectum z naturale. tunc potest esse principium actiōis in alterum. sed si forma existit in aliquo imperfecte et in esse debili non potest esse principium communicationis sui in alterum. sicut patet de intentione colozis in pupilla. Lumen autem glozie (sub quo deus vi-

UVA. BHSC. IyR_098_1

detur esse in deo pfecte ⁊ fm eē naturale. In oīm ãt creatura est impfecte ⁊ fm esse ⁊ similitudinariū vel ptcipatū. ⁊ iō nulla creatura btā pt cōicare suā btitudinē alteri

Ad scdam dr q angelus btūs illumīat intellectū ho minis vel etiā angeli sub eo exītis q̄ tū ad aliqs rōnes diuinoꝝ opeꝝ non aūt quantū ad visionē diuine essentie Ad eā em videndā oēs illuminant a deo. Scdm dubiū. vtrū oēs appetant felicitatē. ⁊ videt q nō qz null⁹ appetit qđ ignorat. sed multi sunt q̄ nesciunt qđ sit beatitudo. qz qdam posuerūt eā in voluptate corpis. quidam in ꝑtute aie. Jtē essentia felicitatis est visio diuine essentie sed aliqui opinant impossibile esse deuz posse videri per essentiā ab hoīe. ⁊ sic nō appetūt hoc igit. Respondetur q beatitudo pt dupliciter considerari. Uno mō fm rōnem beatitudinis cōem. et sic oēs eam appetunt. Ratio aūt cōis beatitudinis est vt sit bonū pfectū. Sed perfectum bonum alicuius est quod totaliter voluntati ei⁹ satisfacit. ⁊ iō apperere beatitudinē nihil aliud est q̄ appetere vt voluntas satiet quod oēs volūt. Alio mō possumus loqui de beatitudine fm speciale rōem eius. ⁊ sic nō oēs appetunt ipsam beatitudinē qui non sciunt cui rei cōueniat rō cōmunis beatitudinis. Et per hoc soluit̄ prima rō dubij Ad secundam dicit̄ q cum voluntas sequat apprehensionē rōnis. sicut aliquid idem fm rem qđ tamē est diuersum fm considerationē rōnis. ita aliqđ est idem fm rem. ⁊ tamē vno mō appetit̄. ⁊ alio mō nō Beatitudo igit̄ potest considerari sub rōne finalis boni ⁊ perfecti que est cōis rō beatitudinis. ⁊ sic naturaliter ⁊ ex necessitate voluntas in ipsam tendit. Potest etiam considerari fm alias speciales considerationes vel ex pte potentie operantis vel ex parte obiecti. ⁊ sic non ex necessitate voluntas tendit in ipsam

Ad rōnes añ oppositū. Ad primā dr q vnitas denarij significat vnitatē beatitudinis ex pte obiecti. sed diuersitas mansionuz ꝓcat diuersitatē beatitudis. sed diuersitatē beatitudinis fm diuersum gradū fruitionis Ad scdam dr q felicitas dr eē summū bonū inq̄ntū est summi boni pfecta possessio siue fruitio. Ad terciā dr q nullo brō deest aliqđ bonū desiderandū cū ipm habeat infinitū. qđ est bonum ois boni. sed dr aliqs beatior alio ex diuersa eiusdez boni pticipatōe. Additio aūt alioꝝ bonoꝝ nō auget beatitudinē. ideo dr Augustinus qui te ⁊ alia nouit nō propter illa beatior. sed propter se tm beatus.

Opus aūt erit ⁊ ex exteriori psperitate hōi enti. non enim per se sufficiens natura ad speculari. Sed oportet ⁊ corpus sanum esse. ⁊ cibum ⁊ reliquum famulatū existere. Non tamē existimandum multis ⁊ magnis indigere futurum felicem si non ꝓtingit sine exterioribz bonis beatū esse. non enim in superbabundantia per se sufficiens. neq̄ iudicium neq̄ actio possibile autem ⁊ non principes terre ⁊ maris agere bona etenim a moderatis poterit vtiq̄ aliquis agere fm virtutem. hoc autem est videre manifeste. ydiote em̄ potentibz non minus videntur studiosa agere. sed et magis sufficiēs autem tanta existere. erit em̄ vita felix fm virtutem operantis. Et solon aūt felices forte enunciauit. benedicēs moderate his que extra datos agentes autez optima existimabat. ⁊ viuentes temperate. contingit enim moderata possibilitates agere que optet. Uidet autem et anaxagoras nō diuitem neq̄ potentem existimare felicem dicens. quoniā non vtiq̄ admirabitur si quis incōueniens appareat multis. Isti em̄ iudicant bis que extra hoc sentientes solum. Consonare itaq̄ rōnibz videnť sapientum opiniones. fidem quidem igit̄ opiniones ⁊ talia habent q̄dam. verū autem in operabilibz ex operibz ⁊ vita iudicatur. in bis em̄ dominans. Intendere aūt predicta oportet ad opera et vitam inferentes. et consonantibz q̄dem operibus acceptandum dissonantibz autem sermones suspicandum

Queritur decimotercio

Utrū corp⁹ requrať ad felicitatē. Arguit̄ pmo q non qz corp⁹ est q̄dā corpale. sed felicitas non ꝓsistit in corporalibz bonis. vt in pmo ostēsum est Scdo sic. felicitas hoīs ꝓsistit in visione diuine essentie. sed ad istā operationē corp⁹ nihil ꝓfert. igit̄ Tercio sic. q̄to intellect⁹ est magis abstract⁹ a corpore. tāto pfectius intelligit. sed felicitas ꝓsistit in pfectissima operatōe intellectus. igit̄ ⁊c

In oppositū est pbs. qui posteā ostēdit q̄d sit felicitas ꝓsequēter ostendit quō se habeat ad exteriora. Et pmo ostendit quō felix se habeat ad inferiora bona. Secundo quomodo ad deū. de quo in sequēti q̄stione. de pmo autē in p̄senti Notādū secūdo. q duplex est felicitas impfecta quā hō p sua naturalia ꝓsequi pt q̄lis in hac vita haberi pt. Alia est pfecta. et ad hāc dixerūt q̄daz naturalem dispositōem corporis requiri. imo fm eos requiritur vt omnino aīa a corpore sit separata. Un̄ dicit Porphir⁹ q ad hoc q beata sit aīa omnino corpus fugiendum est sed hoc est incōueniens. quia naturale est anime corpori vniri. ergo pfectio aīe nō excludit naturalez perfectionez corporis. Jdeo ponitur.

Conclusio prima

Et respōsiua. tam ad felicitatē impfectā̄ę etiā pfectam requirit̄ bona corporis dispositio ⁊ antecedenter ⁊ ꝓsequenter. Prima pars patet. qz talis fm pbm consistit in operatione fm ꝓtutem pfectā. sed p̄ inualiditatem homo

UVA. BHSC. IyR_098_1

impediri potest in omni operatiõe virtutis. ideo õr phs q̃ hominẽ ad speculandũ necesse est habere sanũ corpus qz p infirmitatẽ corporis debilitant vires sensitiue quib hõ vtit in speculando. z etiã distrahit intentio mentis ab actiõe speculatõis. Secũda pars pz. qz fm Augustinũ corpus iam nõ erit aiale sed spũale z angelis adequabit et erit ad gloriã qõ sarcine fuit. g̃ antecedenter ad felicitatem oib modis pfectã requirit bona dispositio corpis. Sed q̃ reqratur psequẽter pz. qz p beatitudinẽ aĩe fit redũdantia ad corpus vt ipm sua pfectiõe potiat.

Conclusio secũda. licet felix felicitate psentis vite indigeat exterioribus bonis. nõ tñ indiget magnis. Prima pars pbat. qz felix cũ sit hõ habet opus exteriori prosperitate. requiritur etiam corpus. ideo õr phs q̃ humana natura non est p se sufficiens ad speculari. indiget etiam hõ felix cibo ad nutritionem corporis. indiget insup reliquo famulatu. vt scz ministrent oia alia que sunt homini necessaria ad vitã humanã. Secũd ã partẽ declarat Aristotelẽs. qz ad felicitatẽ requirit q̃ homo sit p se sufficies sed hoc nõ psistit in suphabũdantia diuitiarũ. nam paucis indiget natura. igit. Minorẽ probat phs. qz suphabũdantia facit minus sufficiens. nam hõ indiget multorũ auxilio ad custodiendas z gubernãdas suphabũdãtias diuitiarũ. Similiter rectitudo iudicij tam rõnis speculatiue q̃ practice z exterior actio virtuosa p̃t esse absq; superhabũdantia diuitiarũ. qz vt dicit textus possibile est homines non existẽtes principes maris z terre quasi in diuitijs nõ suphabũdantes bene operari. si em aliqs moderate haberet de bonis exterioribus. potent opari fm virtutem. qõd patz experimento. qz hoies idiote populares et priuatã vitã habentes agunt virtuosa non minus q̃ potentes. sed etiam magis. quia potentes impediuntur a multis virtuosis actibus. tum ꝓpter nimias occupationes z sollicitudines. tum etiam ꝓpter superbiam quam superhabũdantia diuitiarum adducit Ex dictis patet q̃ ad felicitatem sufficit homini tantũ habere de exterioribus bonis q̃ possit virtuosa agere. qz si aliquis operetur fm virtutem vita eius erit felix. cum felicitas in operatione virtutis consistat. Deinde ꝓfirmat phs quod dictũ ẽ per dictum sapientum. Primo per dictum salomonis qui illos enũciauit felices qui moderate sunt diuitati quantum ad exteriora bona. quia tales maxime reperiũtur operari bona z viuere temperate. nam aliqui moderatas diuitias possidentes possunt agere qõd oportet. a quo impediũtur tam superhabũdantes in diuitijs ꝓpter nimiam sollicitudinẽ. q̃ etiam deficientes in talibus quos oportet nimis sollicitare circa victũ querendum Deficit etiam in pluribus oportunitas beneficiendi. Idez etiã probat testimonio anaxagore cui videbat q̃ neq; diues neq; potens p̃t esse felix. nec mirabatur si hoc videbatur inconuenies multis. qz multitudo hominũ iudicat fm exteriora bona que sola cognoscit et bona rõnis ignorat que sunt vera bona hominis fm q̃ aliquis est felix Et istis dictis sapientũ ostendit phs in hac materia eẽ acquiescendũ ꝓcludens q̃ opiniones sapientuꝫ ꝓsonãt rationibus. ideo habent quãdam fidem. sed in operabilibus iudicatur magis verum circa dictũ alicuius ex operibus z modo viuendi ipsius q̃ ex ratiõe. qz dominans et principari circa operabilia consistit in istis operibus z modo viuendi. non em circa ipsa talia principatur cognitio. sed opus. Et ideo que dicta sunt oportet considerare per comparationem ad opera et vitam sapientuꝫ z ea quib opera sapientum ꝓsonãt sunt acceptanda. scitz q̃ suphabundantes diuitie non requirũtur ad felicitatẽ quas diuitias sapientes non querunt. Si vero dissonãt opera suspicandum est q̃ sint soli sermones veritatẽ nõ habentes. sicut patet de sententia stoycorum dicentiũ exteriora bona nullum bonum hominis esse. cuius ꝓtrariũ patet in operib eoꝝ. qz appetunt ea z querunt tanquam bona. Quãtum ad secũdum.

Dubitatur primo

Vtrũ ad felicitatẽ (que ꝓsistit in visione dei) requirãtur etiam bona exteriora. Et videt q̃ sic. qz fm Boetiũ felicitas est omniũ bonoꝝ status. sed exteriora sunt aliq̃ hois bona. g̃. Itẽ dñs Mathi qnto õr. Merces vestra magna est in celis. sed esse in celis significat esse in loco. g̃ saltẽ locus exterior reqritur ad beatitudinẽ pfectam. Item q̃ in pmium sanctis ꝓmittũtur ad felicitatem perfectam pertinent. sed sanctis ꝓmittũtur in scripturis bona exteriora. vt cibus potus. diuitie. z regnũ. g̃. Respondet q̃ licet ad felicitatem ipfectam reqrantur bona exteriora. non tñ quasi de essentia. sed tanquaꝫ instrumenta deseruientia Tamen ad pfectam beatitudinem non requirũtur talia Patet qz omnia talia reqruntur ad sustentationem corporis hois vel ad aliquas operationes quas p animale corpus exercemus que humane vite conueniũt. sed felicitas pfecta vel erit in aia sine corpe vel in aia induta corpore iam nõ aiali sed spũali. g̃ exteriora bona nullo modo reqruntur ad felicitatem pfectam. Ad pmã rõnez dubij dicit q̃ ista bona deseruientia vite humane nõ pertinũt vite spũali. in qua beatitudo ꝓsistit. tñ in illa beatitudine erit omniũ bonoꝝ aggregatio. qz quicqd boni inuenitur in istis totũ inuenit in summo fonte bonoꝝ. Ad secũdam õr q̃ merces sctoꝝ nõ õr esse magna in corporeis celis. sed p celos intelligit altitudo spũaliuꝫ bonoꝝ. nihilominus tñ locum scz celũ empirreum habebũt beati nõ ꝓpter necessitatem beatitudinis. sed fm quãdam congruentiam z decorem Ad terciã õr q̃ omnes pmissiones que in sacra scriptura ꝓmittũtur sunt metaphorice intelligende fm q̃ in scripturis spũalia per corporalia solent intelligi et significari. vt ex notis ad desiderandum ignota consurgamus. et p diuitias sufficientia. p regnum exaltatio hois vsq; ad cognitõem eĩ deo.

Dubitatur secũdo. vtrum amici sint necessarij ad beatitudinem. videtur q̃ sic. quia futura beatitudo sepe in scripturis nomine glorie designatur. sed gloria hominis consistit in hoc q̃ bonum hominis ad multorum notitiã deducitur. ergo ad beatitudinem perfectaꝫ requiritur societas amicorum. Item fm boetium nullius rei sine cõsortio iocunda est possessio. sed ad beatitudinem requiritur delectatio. ergo ꝛc. Item charitas in beatitudine perficietur. sed charitas extendit se ad dilectionem dei et proximi. ergo ꝛc. Respõdetur q̃ in felicitate presentis vite felix indiget amicis. vt patuit nono huius. non propter felicitatem cum sit per se sufficiens. neq; propter delectationem. quia habet in seipso delectationem perfectã in operatione virtutis. sed propter operationem bonam vt scz eis beneficiat. et vt eos inspiciens benefacere delectetur. et vt etiam ab eis in beneficiendo iuuetur. Tamẽ in perfecta beatitudine (que erit in patria) non requiritur de necessitate societas amicoꝝ. qz homo totam plenitudinem sue beatitudinis habet in deo. Sed tamẽ

UVA. BHSC. IyR_098_1

ad bene esse beatitudis bñ facit societas amicoꝝ. Ad primã rõnem dubiũ ꝺr ꝙ gl'a essentialis beatitudinis est illa quã hõ non apud homines. sed apud deum querit

Ad scꝺam ꝺr ꝙ verbũ illud veruꝫ est qñ in illo bono (quod habet) nõ habet plena sufficiẽtia qõ in ꝓposito dici non ꝑt. qz hõ habet in deo sufficientiã omis boni. Ad terciaꝫ ꝺr ꝙ ꝑfectio caritatis est essentialis beatitudini q̃tum ad dilectionẽ dei. nõ aũt q̃tum ad dilectionẽ ꝓximi. Vñ si esset vna sola aia fruens deo adhuc esset beata non habens ꝓximũ quem diligeret. sed suppõito ꝓximo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione dei. ideo quasi concomitanter se habet amor ꝓximi ad beatitudinem perfectam

Ad rationes Añ oppositũ Ad ꝓmã dicitur. ꝙ in corꝑali bono non cõsistit beatitudo sicut obiecto beatitudinis. sed tamen corꝑale bonum potest facere ad decorem beatitudinis vel eius perfectionem. Ad secundam dicitur ꝙ si corpus nihil conferat ad illam operationem intellectus qua dei essentia videtur. tamen posset ab hac impediri. et ideo requiritur perfectio corꝑis vt non impediat eleuationem mentis. Ad terciam dicitur ꝙ ad perfectam operationem intellectus requiritur abstractio ab hoc corruptibili corꝑe quod aggrauat animam non autem a corꝑe spirituali. quod erit totaliter spiritui subiectum

Scõm intellectum aũt opans ꝛ hunc curãs ꝛ dispositus optime ꝛ dei amãtissimus videt esse. Si em q̃dã cura humanoꝝ a dijs sit quẽadmodũ videt. ꝛ erit vtiq; rõnabile bene ꝛ gaudere ipsos optimo conatissimo. hoc aũt vtiq; erit intellectus ꝛ diligentes maxime hoc ꝛ honorantes beneficare vt de amicis ipis curãtibus ꝛ recte ꝛ bñ opantes. Qm̃ aũt hec omia sapiẽti maxime existunt nõ imanifestum. deo amantissimus ergo eundẽ. igit verisile ꝛ felicissimũ q̃re. ꝛ sic erit sapiens maxime felix

Queritur decimoquarto vtruꝫ homo possit consequi felicitatem

Arguitur primo ꝙ non. quia sicut natura rationalis est supra sensibilem. ita intellectus supra rationalem Sz bruta habentia sensibilem naturam tantum nõ possunt peruenire ad finez rationalis nature. ergo nec homo qui est natura rationalis potest peruenire ad finez nature intellectual'que est felicitas Secundo. vera felitas consistit in visione dei qui est veritas pura. sed connaturale est homini veritatem intueri in rebus materialibus. idõ per species intelligibiles in fantasmatibus intelligit. vt dicitur tercio de anima. ergo homo consequi non potest felicitatem que consistit in adeptione summi boni. sed aliquis non potest peruenire ad summum bonuꝫ nisi trãscendat media. inter deum autem ꝛ hominem mediant substantie separate quas homo transcendere non potest ergo hõ non potest felicitatem adipisci. In oppositum est ꝓbs qui postq̃ ostendit q̃liter se habeat felix ad bona inferioꝛa. ꝓsequeter ostẽdit quo se habeat ad bona superioꝛa. scz ad deũ. dicẽs ꝙ felix felicitate speculatiua videt esse optime dispositus ꝛ deo amantissimus. Cuius cã est. qz ipse opatur ꝑm intellectũ ꝓ templãdo veritatẽ ꝛ curã suã apponit bonis intellectis. ꝛ sic excellit in eo qõ est optimũ hoĩs. ideo est optimus ꝛ deo amantissimus

Notãdũ secũdo ꝙ modũ suppõnis. qz deus hz curã ꝛ puidentiã de oĩbꝫ rebꝫ humanis. rõnabile est tunc ꝙ deo lectet circa hoĩes de hoc qõ est optimũ in eis. ꝛ quod est cognatissimũ hoc est simillimũ deo. ꝛ hoc est intellect⁹. vt patz ex dictis. Ex quo infert ꝓbs ꝙ rõnabile est deũ honefacere istis q̃ amant intellectũ ꝛ ipm honorant. bonuꝫ intellectus oĩbꝫ ꝓferentes quasi veri dij curent de ipsis q̃ sunt eis amici. Rõnabile est etiã ꝙ beneficia ꝓferant his q̃ bene ꝛ recte operantur. Tunc sit

Conclusio prima

Sapiens est deo amantissimus ꝛ maxime felix. Probat qz oia ꝓdicta ꝓueniũt sapiẽti. nã sapiens diligit ꝛ honorat maxime intellectum. sed intellectus maxime amat a deo inter res humanas. sapiens etiã bene recte opat. ergo est deo amantissim⁹. Sed ꝙ sit felicissim⁹ ꝓz. qz ille est felicissimus qui est deo amantissimus. sed felicitas hominis ꝺr esse ꝑ hoc ꝙ ipse maxime amatur a deo. ergo sapiẽs est felicissimus. Ex quo ꝓz ꝙ vltimã felicitatẽ ponit ꝓbs in operatione sapiẽtie. de qua in sexto determinat. ꝛ nõ in ꝓparatione ad intellectum agentem. vt quidam fingũt Patet etiam ꝙ in hac vita nõ ponit ꝑfectam felicitatem sed talem qualis potest ꝓpetere humane ꝛ mortali vite. ideo supra in ꝓmo ꝺr. beatos autem vt hoĩes

Conclusio secũda ꝛ responsiua. homo potest felicitatem ꝓsequi. Patet. quia felicitas nominat adeptionez ꝑfecti boni. ergo quicũq; est capax ꝑfecti boni potest ad felicitatem puenire. sed homo est hmõi. Minoꝛ patz. quia intellectus hominis potest apprehendere vniuersale ꝛ ꝑfectum bonũ. et eius volũtas potest illud bonũ appetere Item homo est capax visionis diuine essentie. sed in huiusmodi bono perfecta beatitudo ꝓsistit. igitur ꝛc. Quãtum ad secundum

Dubitatur primo

Vtrum in ista vita possit haberi perfecta felicitas. Videtur ꝙ sic. quia dicitur in psalmo. Beati imaculati in via: qui ambulant in lege domini. sed hoc in ista vita contingit. igitur ꝛc Item hoĩes possunt in ista vita cognoscere summũ bonuꝫ. ꝛ cognoscendo amare. ergo possunt in hac vita esse beati perfecte Item quod a pluribꝫ dicitur non potest totaliter esse falsum. sed plures ponũt felicitatem in hac vita. Respondetur ꝙ licet aliq̃s participatio perfecte felicitatis possit in ista vita haberi. Tamẽ perfecta et vera felicitas nõ potest haberi in hac vita Patet quia cum felicitas perfecta dicat perfectum et sufficiens bonum. omne malum excludit et omne desiderium implet. sed hoc nõ ꝑt esse in hac vita. Nam ꝓsens vita multis malis subiacet q̃ vitari non pñt. vt ignorantie ex parte intellecus ꝛ inordinatis affectibꝫ ex ꝑte appetit⁹. ꝛ multiplicibꝫ penalitatibꝫ ex ꝑte coꝛpis. Similiter etiam de

UVA. BHSC. IyR_098_1

sideriū boni in hac vita saciari nō pōt. qz naturaliʒ hō desiderat pmanentiā boni quod hz. sed bona pñtis vite trāsitoria sunt. cū z ipsa vita trāseat quā naturaliʒ appeti mus. z eā ppetuo pmanere vellemus. ideo impossibile ē verā z perfectā beatitudinē in hac vita habere. Scdo ptz idem. qz talis felicitas consistit in visione diuine essentie q̄ nō potest homini puenire in hac vita Ad pmam rōez dubij dr q̄ in hac vita aliqui dicunt beati vel ꝓpter spēm beatitudinis adipiscēde in futura vita. vel ꝓpter aliqualē ꝓticipatiōem. vel sm aliqualem summi boni fruitiōem

Ad secundā dr q̄ participatio summi boni pōt esse p fecta dupliʒ. Uno mō ex pte ipsius obiecti beatitudinis. qđ sm suam essentiā non videtur. z talis impfectio tollit rationem perfecte beatitudinis. Alio mō ex pte pticipantis. z talis imperfectio nō tollit perfectā ratiōem perfecte beatitudinis. quia cū felicitas sit operatio quedā vera ratio beatitudinis. considerat ex obiecto quod dat spēm actui z nō ex subiecto Ad terciam dr q̄ homines reputant in hac vita esse aliqualem beatitudinem ꝓpter similitudinez pfecte beatitudinis. z sic nō ex toto in sua estimatione deficiunt

Secundum dubiū. vtz hō per sua naturalia possit vera beatitudinem cōsequi. Uidet q̄ sic. quia natura nō deficit in necessarijs. sed nihil est homini tam necesse sicut felicitas. igitur. Item hō est sufficientioz irrationalibus. sed alia ab homine per suam naturam possunt consequi suos fines. ergo multomagis homo per sua naturalia suum finem qui est felicitas potest consequi Item felicitas perfecta sm pōm est operatio. sed eiusdem est inicere rem z eam perficere. Cum ergo operatio imperfecta que est quasi ꝓncipium in operibus humanis subdatur naturali potestati hois qua suoz actuū dominus est. videtur q̄ per naturalem potentiaz possit pertingere ad operationem perfectam. que est felicitas. Respondet q̄ licet felicitas imperfecta que in hac vita haberi potest ab homine per sua naturalia acquiritur eo modo quo ꝓtus in operatione consistit. Tamen perfecta beatitudo hominis (que in visione diuina consistit) nō potest ab homine per naturalia adipisci. Patz quia videre deum est supra naturam hominis vt etiam alterius creature. ideo nec homo nec alia creatura potest cōsequi beatitudinem vltimam per sua naturalia Ad primam rationem dicitur. q̄ sicut natura non deficit homini in necessarijs q̄uis non dederit sibi arma z tegumenta sicut alijs animalibus tamen dedit sibi rationem z manus quibus potest hoc sibi acquirere. ita non deficit homini in necessarijs. q̄uis non dederit sibi aliquod ꝓncipium per quod possit beatitudinem perfectam adipisci. quia hoc erat impossibile. sed dedit ei liberum arbitrium quo potest conuerti ad deum qui eum facere pōt beatum. que enim per amicos possumus per nos aliqualiter possumus. vt ptz tercio huius

Ad secūdam dicit. q̄ nobiliozis conditionis est natura potens consequi perfectum bonum cum auxilio illa q̄ ꝓsequit bonū quoddā imperfectū sine exteriozi auxilio. sicut dicitur secundo celi. sicut melius dispositus ad sanitatem potens consequi perfectam sanitatem exteriozi auxilio medici. q̄ qui solum potest consequi sm se imperfectam. sic creatura que potest consequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc auxilio diuino est pfectioz irrationali qđ hmōi non est capaz. sed q̄ddam impfectuz ꝓsequit rōne z virtute sue nature Ad terciam dicitur q̄ qū pfcm z impfcm sit̄ eiusdē spēi ab eadez virtute cāti pñt. nō aūt hoc est necesse si sint diuersaz spēz. nō em q̄ quid pōt causare vltimā dispōnem materie pōt vltimā perfectionem conferre. Impfecta autē operatio que subiacet naturali potestati hominis non est eiusdē spēi cum operatione illa pfecta que est hominis beatitudo operatiōis spēs ex obiecto dependeat.

Ad rōnes Aū oppositū q̄stionis Ad pmā dr q̄ aliter rōnalis natura excedit sensitiua z aliter intellectualis rōnalem. Naz rationalis excedit sensitiuam quantū ad obiectū cognitionis. qz sensus non cognoscit vle. cuius ratio est cognitia sed intellectualis excedit rōnalem q̄tum ad modū cognoscendi eandem intelligibilē veritatē. nam intellectualis natura statim intelligit veritatem ad quā rationalis natura p inquisitionem rōnis attingit. Et tō ad id qđ intellectus statim apprehendit ratio perquendam motum attingit. ideo rationalis natura perfectionem z beatitudinem consequi pōt que est pfectio intellectualis nature. tū alio modo q̄ natura intellectualis. nam intellectualis statim consequuta est eam post ꝓncipiū sue cognitionis. homines per tempus ad ipsam gueniunt. sed sensibilia ad hanc nullo peruenire possunt Ad scdam dr q̄ homini sm statum pñtis vite est cōnaturalis modus cognoscendi veritatem intellectualem p fantasmata. sed post huius vite statum habebit alium statum supernaturalem Ad terciam dicitur. q̄ homo non potest transcendere substantias sepatas gradu nature. vt scz sit eis natura superioz. tamē potest eas trāscēdere per operatiōē intellectus duz intelligit aliquid esse supra eas quod homines beatificat quod cū perfecte consequitur brūs erit.

Trum igitur si z de his z de virtutibus adhuc autem de amicicia z delectatione sufficienter dictum est in typis finem habere existimandum electionem vel quemadmodum dicitur non est in operabilib⁹ finis speculari singula z cognoscere. sed magis operari ipa. Nihil igitur de virtute suficiens scire sed habere et vti temptandū vel si aliqualiter aliter boni efficiamur. Siquidem igitur essent sermones p se sufficientes ad facere studiosos multas vtiq̄ mercedes z magnas iuste ferrent sm theagium z oportet vtiq̄ has tribuere. Nunc autem videntur prouocare q̄dem z mouere iuuenum liberales posse ꝓmones z morem mobilem z vt vere amantē bonum facaz hoabymū ex virtute. mꝭtos aūt nō posse ad bonitatē puocare. non em nati sunt verecūdie obedire sed timori neq̄ re

UVA. BHSC. IyR_098_1

cedere a prauis ꝓpter turpe. ſꝫ ꝓpter penas passione eñ viuentes proprias delectationes ꝓsequũtur per ꝙs ipse erũt fugiũt aũt opposi/tas tristicias boni autez ꝛ vt vere delectabilis neqꝫ itellectũ hñt. neqꝫ gustatiui exñtes. tales aũt quis vtiqꝫ sermo transformaret. non enim possibile vel nõ facile que ex antiquo ꝓsuetudi nibus cõprehensa sermone transmutare Amabile aũt forte est si oĩbus exñtibus ꝑ que eꝫei kes videmur fieri accipiam⁹ virtutem. fieri aũt bonos existimant. hij ꝺem natura. hij aũt cõ suetudine. hij aũt doctrina. Quod ꝺez igitur nature manifestũ. ꝙ non in nobis existit. sed ꝑ aliquam diuinam causaz vt vere bñ fortunatis existit. sermo aũt ꝛ doctrina nequando non in omnibus potest. sed opus est ꝓparatã esse con suetudiniby auditoris animã nõ bene gaudere ꝛ odire quẽadmoduz terrã nutriẽtẽ semen. nõ eñ vtiqꝫ audiet sermonẽ ꝓmouentem neqꝫ in/telligit. qui ſm passionem viuit. sic aũt hñtem ꝙliter possibile persuaderi totaliter aũt nõ videtur sermoni cedere passio. ſꝫ violẽtie. oportz ita qꝫ morem ꝑexistere aliꝙliter proprioz virtutis diligẽtem bonum ꝛ aspernãtem turpe. Ex iuuene aũt ductõe recta sortiri ad virtutẽ diffici/le. Non aũt a talibus nutritũ legibus tpate eñ viuere ꝛ perseueranter nõ delectabile multis aliterqꝫ iuuenibus. Propter quod oportet le/gibus ordinatam esse nutritionem ꝛ adinuentiones. nõ eñ erunt tristicia consueta facta. Nõ sufficiens aũt forte iuuenes existẽtes nutritiõe ꝛ cura sortiri recta. sed quia ꝛ virum factũ oportet adinuenire ipsa ꝛ assuefieri ꝛ circa hoc indigebimus. ꝛ totaliter vtiqꝫ circa omnem vitam Multi eñ necessitati magis qꝫ sermoni obe/diunt. ꝛ iacture qꝫ bono.

Querit decimoquinto.

Utrum legis sit homines facere bonos Arguitur ꝓmo ꝙ non. quia homines sunt boni per virtutem. Sed ꝑtus inest homini a solo deo qui in nobis sine nobis virtutem facit. igitur. Secundo. lex non prodest homini nisi ei obediat sed homo obedit ei ex bonitate. ergo bonitas requiritur ad legem. Tercio. lex ordinatur ad bonum commune. sed quidam bene se habent ad bonũ commune qui tamen in proprijs non bene se habent.

Oconfirmatur. quia quedaz leges sunt tyrannice. vt dicitur in politicis. sed tyrannus non tendit ad beatitudinem subditorum. sed solum ad vtilitatem. igitur

In oppositum est ꝓbus qui postꝙ determinauit de premio virtutis considerato in ipso homine que est delectatio vel felicitas. Oconsequenter determinat de alio fine qui accipitur ꝑ compationem ad commune bonũ oĩ dens ꝙ preter dictam doctrinam moralium necesse est esse aliam legis positiuam que intendit ad bonum. Et primo ostendit necessariam esse legis positionem. Secũ do necessarium esse aliquem legis positiuũ. Et cuz hoc quomodo ꝓt fieri legispositiuus Primo inquirit ꝓbus vtrum sufficiat sicut dictũ est de ꝙtinentibus ad felicitatem typice ꝛ figuraliter scz de virtutibus. de amicicia et delectatione. vel existimandũ sit ꝙ electio nostra habeat finem determinatum ꝛ completum. vel adhuc sit aliqd supaddendum. Et intelligit de electione qua eligim⁹ tractare de bono humano Ad quam questionem respõdet ꝙ adhuc aliquid aliud requiritur primo ostẽdens ꝙ requiritur aliquem fieri bonum. ꝛ secũdo ꝙ ad hoc ꝙ aliquis sit bonus requiritur bona cõsuetudo. Et tercio ꝙ ad hanc consuetudinem habendam requiritur legispositio Sciendum. ꝙ finis scientie existentis circa operabilia non est cognoscere ꝛ speculari singula sicut in scientijs speculatiuis. sed magis ea facere. Et quia ſm virtutem sumus boni ꝛ opatores bonoꝝ non sufficit ad scientiam que intendit ad bonum humanum ꝙ aliquis cognoscat virtutem. sed rẽptandum est ꝙ habeat eã ſm actum vtendo ea. vel si aliquis estimet ꝙ ꝑ aliuz moduz homo possit fieri bonus qꝫ ꝑ virtutem temptandũ est illum habere Ubi ponitur

Conclusio prima

Ad hoc ꝙ aliquis sit bonus non sufficit solũ sermo persuasiuus. sed etiam requiritur bona consuetudo Primã partem probat textus. quia si sermones ꝓsuasiui ꝑ se sufficerent ad faciendum homines studiosos multe ꝛ magne mercedes deberentur alicui ſm artem ad persuadendũ ad bonum. ꝛ esset necesse ꝙ magne mercedes retribuerentur ꝓsuasoribus. hoc autem non videtur verũ ꝙ sermones persuasiui possunt prouocare iuuenes ad bonuz qui non sunt subiecti vicijs ꝛ passionibus habentes nobiles mozes inquantum sunt apti ad operationes virtutis. Et qui vere amant bonum possunt fieri repleti virtute et honore. Tales enim bene dispositi ad virtutem ex bonis persuasionibus prouocantur ad perfectionem virtutis Item probat textus. quia multi homines non possunt per sermones prouocari ad bonitatem. quia non obediunt verecundie qui non timent turpitudinẽ. sed magis coercentur timore penaruz. quia nõ recedunt a prauis operibus propter prauam eorum turpitudinem. sed propter penas quas timent. quia eniz vi unt ſm passiones et non scõm rationes proprias passionum delectationes prosequuntur per quas passiones

UVA. BHSC. IyR_098_1

proprie magis in eis crescunt et fugiunt delectationes contrarias suis delectationibus. que per penas eis infe/runtur. nō aūt intelligunt id quod est vere bonū ⁊ delec/tabile. neq; etiam dulcedinem eius gustu ꝓcipere possunt tales autem homines nullo sermone trāsmutari possunt Nam ad hoc q aliquis sermone trāsmuteturꝫ requiritur q ei proponaꝫ aliquod quod accipiat. ille aūt qui nō sapit bonum honestum. sz inclinaꝫ ad passiōes nō acceptat q̄c quid proponatur sermone inducente ad virtutem. ideo nō est facile q aliquis per sermonem possit transmutare hominem ab istis que per antiquam consuetudinem cō prehendit sicut in speculatiuis nō potest faciliter reduci ad veritatem qui firmiter adheret contrarijs principijs quibus in operabilibus proportionantur fines. Se/cundam partem conclusionis sic declarat philosophus. quia per consuetudinem homo acquirit modum propri um virtutis. vt scilicet diligat bonum honestum ⁊ abhor reat turpe. ergo ad hoc q sermo mouentis aliquo modo habeat efficaciam oportet preexistere consuetudinē. Qui/ca quam rationem dicit textus q non debemus esse con tenti solis sermonibus ad acquirendum virtutem. sed de bet etiam esse charum nobis. si etiam habitis omnibus per que homines videntur fieri consequuntur virtutem Circa quam triplex est opinio. Nam quidam dicunt q homines fiunt boni per naturam. puta ex naturali com plexione celesti. Alij q per impressionem ⁊ exercitiū. Alij q per doctrinam. quia tria aliqualiter sunt vera. Nam ⁊ naturalis dispositio proficit ad virtutem. ideo in sexto di citur q aliqui mox nati videtur fortes vel temperati fm quandam naturalem inclinationem. sed hec naturalis dispositio est imperfecta. vt ibidem dicit. et quod ad eius perfectionem exigitur q superueniat perfectio intellectus Et propter hoc exigitur doctrina que non sufficit. quia virtus non consistit in solo intellectu. vt dicit Socrates Sed vltra requiritur consuetudo per quam appetitus inclinatur ad bonum. eo q ad virtutem requiritur recti/tudo appetitus. sed id quod ad naturam pertinet nō est in potestate nostra. sed prouenit ex aliqua diuina causa. puta ex aliqua impressione celestium quantum ad corp⁹ humanum ⁊ a deo. qui solus est supra intellectum quan/tum ad hoc q mens hominis moueatur ad bonum Et ex hoc homines sunt vere fortunati q per diuinam cau/sam inclinātur ad bonum. Dictum enim est supra q ser mo ⁊ doctrina non habent efficaciam in omnibus. Sed ad hoc q efficaciam habeant in aliquo requiritur q ani/ma auditoris ex multis bonis consuetudinibus sit pre/parata ad gaudendum de bonis ⁊ ad odiendum mala. Sicut etiam oportet terram bene esse cultam ad hoc q nutriatur semen per terram sparsum. Sic enim se habet sermo auditus in anima sicut semen in terra. Ille em qui viuit fm passiones non libenter audit sermonem moza/litatis nec etiam intelligit. ita scilicet q iudicet illud bonū esse ad quod inducitur. ita non potest ab aliquo persuade ri. Et ita q̄diu passio que est per consuetudinem firma/ta in homine dominatur non credit soli sermoni. sz opor ret adhibere violentiam. vt scz homo compellatur ad bo num Secunda conclusio. legis est facere bonos quib⁹ datur. vel simpliciter vel fm quid. Probatur quia ipsi/us est inducere subditos ad propriam virtutem. sed vir/tus bonum facit. igit. Maior ptz. qz lex est dictamē rōis in p̄sidēte qui subditos gubernat. Sed subditoꝝ virtus est vt bene subdantur ei a quo gubernant. Et ꝺ notan ter (vel simplr vel fm quid) qz si intentio ferentis legem tendit in verū bonū qđ est bonū cōmune fm iustitiā di/uinā regulatā tunc hoīes efficiuntur boni simpliciter Si aūt intentio ferentis solū ferat in id qđ est vtile vel delec/tabile. vel repugnans iustitie diuine tunc lex facit homi/nes bonos solum fm quid scilicet in ordine ad tale reg num Hanc conclusionē. phat ꝓbus quantū ad iuuenes qz iuuenibus non est delectabile viuere temperate ⁊ nō recedere a bono. ꝓpter labores ⁊ tristicias. ergo oportet q nutritores puerorum ⁊ adiutores eorum ⁊ adinuentio/nes ⁊ applicationes ad operandū (quas homines inue/niunt) sint ordinati vel leges bonas quibus iuuenes cō pellantur assuescere ad bona quib⁹ quando iam in cōsue tudinez veniunt non erit tristicia. ideo dicit textus q dif ficile est aliquem a iuuentute manu duci ad virtutē fm bonas consuetudines nisi nutriatur sub bonis legib⁹ per quas inducitur homini necessitas ad bonum Secun do ostendit philosophus idem quo ad alios homines. di/cens. q non sufficit q homines solum in iuuētute nutriā tur fm leges ⁊ bona cura de eis habeatur. sed etiaz post/q̄ aliquis factus est vir oportet q aduenias vias hone/stas ad operandum ⁊ q in talibus consuescat. sed ad hoc indigemus legibus ⁊ non solum a principio. sed etiā per totam vitam hominis. multi enim sunt qui magis obe/diunt damno quod incurrūt per penas q̄ honestati sue

Tercio ad idem adducit quoddam signum dicens. q qz ad bonā vitā hoīs requiritur necessitas inducta p legem inde est q quidā legislatores estimant q oportet homines aduocare ad virtutes ita scz qđ virtuosi q̄ pro/pria sponte obediunt reb⁹ honestis per precedentes con suetudines prouocentur ad bonū puta ostendendo eis eorum honestatem que proponuntur. Sed in obedienti bus ⁊ mores degeneres habentib⁹ apponunt penas cor porales. puta flagella ⁊ diuersas punitiones vituperando eos ⁊ in propriis rebus damnificando. Illos aūt (qui sunt totaliter insanabiles) exterminant sicut cum suspen dunt latrones. Quantū ad scm

Dubitatur primo

Quare legislatores diuersimode inducunt homines ad bonum. Respondet textus q causa est. quia virtuosus suam vitam ordinat ad bonum. soli sermoni obediendo quo ei bonum proponitur. sed prauus (qui appetit) de/lectationem debet puniri per tristiciam ⁊ dolorem sicut subiugale. id est azinus ducitur flagellis. Et tamen vt dicit textus oportet tales tristicias talib⁹ adhibere que maxime cōtrariantur suis delectationibus. puta si quis inebriauit se q detur ei aqua ad bibendum

Dubitatur scdo. Utrū hoīes sine lege possunt fieri congrue boni. Respondet textus q lex necessaria est ad hoc q hō fiat bonus. Probat dupl̄r. primo q oz eum q̄ est futurus bonus bñ nutriri ⁊ cōsuescere ⁊ progredi. ⁊ fm adinuentōnes rectaz viaz. ita q abstineat a prauis siue ꝓpria voluntate. siue etiā ꝑ tra ꝓpriam voluntatē coactꝰ sed hoc non cōtingit nisi vita hominis dirigaꝫ p aliquem intellectū q̄ habeat rectū ordinē ad hoc q ducat ad bonū et habeat fortitudinez hoc est vim coactiuam ad hoc q compellat violantes quā quidem vim non habet p̄cep/tum paternum neq; cuiuscunq; alterius hominis psua/dētis qui non sit rex. vel in aliquo alio statu constitutus Sed lex hz coactiuā ptātem incipitur. pmulgata a pnci/

UVA. BHSC. IyR_098_1

pe. ⁊ est sermo ꝓcedens ex aliqua prudētia intellectū diri gente ad bonū. ergo lex necessaria est ad faciendū hoīes bonos. Secūdo hoīes volētes ꝯtrariari moribꝫ alicuius habētur odio ab eo cui ꝯtrariātur. ⁊ si recte hoc faciāt esti mant ꝙ hoc faciunt ex aliquo malo zelo. sed lex que preci pit honesta non est onerosa. hoc est grauis vl' odiosa. quia communiter preponitur. ergo lex est necessaria ad facien/ dum homines bonos.

Ad rationes ante oppositum questio/ nis Ad primam dr̄ ꝙ operum assuefactio aliq̄d facit ad ꝟtutem acquisitam et infusam. sed diuersimode. quia acquisitam causat. ad in/ fusam disponit. ⁊ eam iam habitā conseruat Et quia lex ad hoc datur vt dirigat actus humanos inquantū actus humani operant̄ ad virtutem. in tantum lex facit homi/ nes bonos. ideo dicitur secūdo politice ꝙ legislatores as/ suefacientes faciunt hoīes bonos Ad secundam dicit̄ ꝙ nō semper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta vir/ tutis. sed quādoqꝫ ex timore pene. ⁊ quandoqꝫ ex solo dic tamine recte rationis quod est quoddā virtutis ꝑncipiū

Ad terciam dr̄ ꝙ bonitas cuiuslibet partis considera tur in proportione ad suū totum ꝑm totum. vñ ꝑm Au/ gustinum. turpis est om̄is pars que sui toti non congru/ it. Cum igitur quilibet homo sit pars ciuitatis null⁹ est bonus nisi sit in proposito bono. qm̄ nec bonum pōt cōsi stere nisi ex partibꝫ sibi proportionat̄. iō bonū commune ciuitatis nō bene se hꝫ nisi ciues sint virtuosi ad minus il/ li quibus cōuenit ꝑncipari. Sufficit aūt ad bonū cōmu/ nitatis ꝙ alij tantū sint virtuosi ꝙ principū mādatis obe diant. ideo dicit ph̄s tercio politice ꝙ eadeꝫ est virtus bo ni principis ⁊ boni viri. non autem est virtus cuiuslibꝫ ci uis ⁊ boni viri eadem Ad confirmationem dicitur ꝙ lex tyrannica cū nō sit ꝑm rōem nō est simpliciter lex. sed magis est peruersitas quedam legis

Propter quod existimāt quidam posito res legis oportere quidem aduocare ad virtutez ⁊ prouocare boni gratia vt obediētibꝫ his qui epyeikes ꝯsuetudinibus ꝑcedentibus Inobedientibꝫ aūt ⁊ degenerioribꝫ existentibꝫ ⁊ penas ⁊ punitōes apponere Insanabiles au tem totaliter exterminare epyeikeia q̄dem em̄ ⁊ ad bonū viuētē sermoni obedire. prauū autem delectatōem appetentē. tristicia puniri quēad/ modū subiugale. proter qd̄ ⁊ aiūt oportere fie/ ri tales tristicias que maxīe ꝯriātur amatis de lectatōibꝫ. Siq̄dem igitur quemadmodū dic tum est futurum bonum nutriri oportet bene ⁊ assuefieri deinde sit ⁊ in adinuentōnibus stu diosus viuere ⁊ neqꝫ volentem neqꝫ nolentem agere praua. hec autem fient vtiqꝫ viuentibus ꝑm quēdam intellectū ⁊ ordinem rectū hn̄tem fortitudinem. paterna q̄dem igitur ꝑceptio nō habet forte neqꝫ coactum neqꝫ vtiqꝫ total'r que vnius viri nō regis existētis vel alicuius talis lex autem coactiuā habet potestatez sermo ens ab aliqua prudentia ⁊ intellectu Et hominum quidam odiunt contrariari motibus ⁊ si recte ipsum operētur. lex aūt non est onerosa ꝑcipi/ ens epyeikes. In sola autē lacedomorum ci/ uitate cum paucis legispositor curam videtur fecisse nutritionis ⁊ inuentionuꝫ. In pluribus autem ciuitatum neglectum est de talibus ⁊ vi uit vnusquisqꝫ vt vult cyclopice disponens de pueris ⁊ vxoribus optimū quidē igitur fieri cō munem curam ⁊ rectam ⁊ operari ipsum posse ꝯmuniter autem negligentibus vnicuiqꝫ vide bitur cōuenire vtiqꝫ suis filijs ⁊ amicis ad ꝟtu tem conferre vel eligere q̄dem. maxime autem vtiqꝫ hoc posse videbit̄ ex dictis legispositiu⁹ factus. Cōmunes quidem em̄ cure manifestū qm̄ ꝑ leges fiūt. epyeikes āt q̄ ꝑ studiosas scrip tas aūt vel nō scriptas. nihil vtiqꝫ videbit̄ dif/ ferre. neqꝫ ꝑ quas vn⁹ vel plures erudient̄. quē admoduꝫ neqꝫ in musica ⁊ exercitatiua ⁊ alijs erudimētis. quēadmodum em̄ in ciuitatibus potestatem habēt legalia et mores. sic ⁊ in do mibus paterni sermones ⁊ mores. ⁊ adhuc ma gis propter cognatōem ⁊ beneficia. preexistūt em̄ diligentes et facile nature obedientes. Ad huc autem ⁊ differunt ꝑm vnūquodqꝫ discipli ne communium quemadmodum in medicina li. Uniuersaliter quidem enim febricitanti con fert abstinentia ⁊ quies. alicui aūt forte non. ⁊ pugil forte nō omnibus eandem pugnam cir/ cūponit certius aūt agere. videbitur vtiqꝫ vnū cūqꝫ propria cura facta. Magis enim ꝯueniē te potitur vnusq̄sqꝫ. Sed curabit q̄dem optīe ꝑm vnū ⁊ medic⁹ ⁊ exercitatiu⁹ ⁊ oīs alius vl'

UVA. BHSC. IyR_098_1

sciens qđ cõiter oĩbus vel talib⁹ aũt ꝓgruit. cõmunis em̃ scie z dicunt z sunt nõ solũ. sz vni⁹ alicuius nihil forte ꝓhibet bñ curare. z nõ sciẽtem entem. ꝓsideranteꝫ aũt diligẽter accẽtia in vnoquoqꝫ ꝓpter experientiã quemadmoduꝫ z medici q̃dam videntur suũ ꝓsorũ optimi eẽ. alteri nihil vtiqꝫ potẽtes sufficere. nihil autẽ minus forte volenti artifici et speculatio fieri ad vniuersale. videbit eundẽ esse vtiqꝫ z illud cognoscendũ vt cõtingit. dictũ est em̃ quoniã circa hoc sciẽtie. Forte aũt vtiqꝫ z volenti ꝑ curã meliorẽ facere siue multos legispositiuũ tẽptandũ fieri si ꝑ leges fiamus boni vtiqꝫ quãcunqꝫ em̃ igit z ꝓpositã disponere bñ non est cuiuscũqꝫ. sed siq̃dem alicuius scientis quemadmodũ in medicinali z reliquis quorum est cura aliqua et ꝓdentia.

Queritur Decimosexto. vtrum necesse sit aliquem hominem esse legispositiuum. Arguitur ꝓmo qꝫ non. quia omnis legis intentio est vt homines per eam efficiantur boni. sed homines magis fiunt boni voluntarij per monitiones. qꝫ tracti per leges. igitur Secundo. ad iudicem sufficiũt homines sicut ad iustum animatum. vt dicitur secũdo huius. sed iusticia animata melior est qꝫ inanimata que in legibus continetur. ergo melius fuisset vt executio iusticie cõmitteret arbitrio iudicum qꝫ q̃ semper hoc lex aliqua ederetur. igitur. Tercio. omnis lex est directiua actuũ humanorum. sed ea que ad directiõem humanoꝝ actuũ ꝓtinet sufficiẽter assignari nõ ꝓt. nisi ab aliquo sapiente q̃ inspiciat singula. ergo melius fuisset actus hũanos dirigi arbitrio sapientũ qꝫ aliqua lege positiua. ergo nõ fuit necẽ leges ab hominibus poni

In oppositũ est ph̃us. qui postꝫ ostẽdit qꝫ legispositio necessaria est ad hoc qꝫ homes fiant boni. Cõsequẽter ostẽdit qꝫ necesse est hoiem esse legispositiuũ. dicens qꝫ suis legispositio necessaria sit ad nutritiões z operationes hominum. tñ in sola ciuitate lacedemoniorũ cum paucis alijs legislator videtur habuisse curam vt legibus ordinaret nutritiões puerorum z vias inuentas ad operãdum. sed in pluribus ciuitatibus talia sunt neglecta in quib⁹ vnusquisqꝫ viuit sicut vult disponens de filijs z vxore sm suã voluntatem ad modum quarundam gentium barbarorum nõ vrentium legibus qui vocãtur cyclopes Notãdum qꝫ valde ꝓueniens fuit qꝫ habeatur recta cura de nutritionibus puerorum z ꝑtuosis actionib⁹ ciuium sm publicam autoritatẽ. vt hõ instruat vt posset hec idonee operari. sed cum hoies negligũt in communi. qꝫ sz nõ exhibent ad hec curam publicam cõueniẽs est vnicuiqꝫ ꝑuate persone vt ꝓferat suis filijs z amicis aliquid ꝑ quod sint virtuosi. vel si non potest conferre qꝫ saltem eligat per q̃ hec bñ possint fieri qꝫ maxime ꝑt fieri sm predicta. si aliquis sit legispositiuus. i. acquirat vel doceat tẽ q̃ posset condere rectas leges Et sic legispositiuus principaliter competit persone publice secundario. tamen conuenit ꝑsone ꝓuate Tunc sit

Conclusio ꝓma

Necesse est hoies ab alio sortiri disciplinã ꝑ quã ad virtutem ꝓueniant. Probat cõclusio. qꝫ homini naturali⁹ ineſt q̃dam aptitudo ad virtutem. tñ ipsa virtus necessario homini aduenit ꝑ aliquã disciplinã sicut videmus qꝫ ꝑ ailquã industriã subuenimus homini in suis necessitatibus. puta in cibo z vestitu in q̃bus initia quedã habẽt a natura sz rõnem z manus. Sed ad hanc disciplinã non de facili inuenitur homo sibi sufficiens. quia pfectio virtutis consistit in detrahendo hominem ab indebitis delectationibus ad quas homines sunt ꝓni z maxime iuuenes circa quod efficatior est disciplina. ergo oportet qꝫ homines sortiantur ab alio huiusmodi disciplinã per quam ad veritatem peruenitur. Et quantũ ad illos iuuenes que sunt ꝓni ad actus virtutum ex dispositione nature vel consuetudine sufficit disciplina paterna que est per monitiones. Sed quia inueniuntur quidam ꝓterui ad vicia ꝓni qui verbis de facili moueri non possunt necessarium est vt per vim et metum cohibeantur a malo vt saltem sic male facere desistentes z alijs quietam vitam redderent z ipsi tandem ꝑ huiusmodi assuetudinem ad hoc ꝓducerentur vt voluntarie facerent que ꝓius metu implebant z sic fierent virtuosi. et quia huiusmodi disciplina cogens metu pene est disciplina legum. ideo sequitur. Conclusio secunda et responsiua ad pacem z virtutem hominum necesse fuit vt leges ab hominibus ederentur. Probatur ex iam dictis. Et triaꝫ patet. quia vt dicitur in ꝓmo politice. sicut homo (si sit perfectus virtute) est omnium animaliũ optimum. et si sit separatus a lege z iusticia est pessimũ omnium. Quia homo habet arma rationis ad comprimendas concupiscentias z seuitias que non habent alia animalia. Itẽ probatur. quia sicut Isydorus in libro ethimologiarũ dicit facte sunt leges vt eoꝝ metu humana coherceretur audacia. Tutaqꝫ sit inter ꝓbos ab improbis innocentia et in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocẽdi facultas. sed hec sunt necessaria homini. ergo necesse fuit ab hominibus leges institui. Item probatur ꝓclusio duabus rõnibus textus. Prima est. qꝫ cõmunes cure (que fiunt per ꝑsonas publicas quaꝫ est leges condere) fiunt per leges. sed hmõi cure cõmunes sunt necessarie. igitur. Item textus dicit qꝫ huiusmodi ꝑsone publice de aliquibus curant inquantũ sup̃ istis leges statuũt. et si cure sint bone fiunt bonas leges. Nec differt ad ꝓpositum vtrũ hoc fiat ꝑ leges scriptas quibus vnus instruit aut plures. sicut patet in musica z exercitatiua et in alijs eruditionib⁹ in quibus non differt. vtrum documentum ferat⁹ cum scripto vel sine scripto Nam scriptura adhibetur ad conseruationem memorie in futurũ. Similiter non differt vtrum in talib⁹ documentũ ꝓferat vni tm̃ vel pluribus. Et ex quo patet qꝫ eiusdem rationis est. si paterfamilias instruit filium suũ vel paucos domesticos sermone ammonitorio sine scriptura. Et qꝫ ꝓnceps ferat legem scriptam ad ordinandum totam multitudinem ciuitatis. quia sicut se hũt leges publice et mo-

UVA. BHSC. IyR_098_1

res p eas introducti in ciuitatib⁹ sic se habēt paterni fmo/nes in domib⁹ z mores p eos introducti Inter q̄ hec sola dr̄ia est. qz paternus sermo nō habet plenariā coactiuā sicut sermo regius vt dicit textus q̄ntum ad aliqđ h̄ ma/gis ꝓpetit ꝑuate persone. s. patri q̄ publice. s. principi. Et hoc ex ꝓgnatione z bñficijs ꝓpter que filij diligūt parē/tes. z de facili obediūt naturali amicicie que est filiorū ad patres. Pro secunda rōe considerādū cum textu. q̄ dis/ciplina (que est vtilis in cōmuni) aliquam differentiā ha/bet circa aliquod particulare. sicut patz in arte medicinali qz in vniuersali febricitantib⁹ vtilis est abstinētia z quies vt natura nō grauet p habūdātiaz cibi vt calor nō excite/tur per motum. Sed forte alicui febricitāti hoc non expe/dit. qz abstinentia nimis debilitaret virtutem. z forte ali/quis febricitās indiget motu ad hoc q̄ resoluantur grossi humores. Et idem ptz in granistis. quia pugil nō eodez modo vtitur arte pugnādi cōtra vnūquemq̄. Ex q̄ ptz q̄ certius videbit ꝑceđ in opatōne alicuius artis actiue si adhibeat ꝓpria cura circa vnūquodq̄. qz sic vnuſq̄sq̄ magis potiatur eo quod sibi conuenit. sed tamē bñ adhi/bebit cura ad aliquid faciendū si medicus z exercitatiuus et oīs alius artifex opatiuus cognoscat vniuersale. puta quid communiter omnib⁹ conferat. qz scientie st̄ de com/munib⁹. Ex quo ptz vlterius q̄ optime curare poterit q̄ ex scia vniuersali ꝓcedit ad curandum de aliquo parti/culari. non tamē solum hoc potest medicus curare. s̄z etī/am quantū ad curatiōem alicuius ꝑticularis hois nihil ꝓhibet q̄ bene curet. etiam si nesciat communia dum per experientiam consideret diligenter accidentia cuiuscūq̄z ꝑticularis hois. Et q̄dam sunt optimi medici suip̄sorū qz experientiā h̄nt ꝓpriorum accidentiū. non tamē suf/ficiunt ad curādum alios. cuius enim aliqui sine scia vni/uersali possunt operari circa aliquod ꝑticulare. nihilomi/nus tamē ille qui vult fieri artifex debet tendere ad ꝓgni/tionem vniuersalis aut aliquo modo illud cognoscat. si/cut ei qui vult esse speculatiuus etiā est necārium. qz scia et ars sunt circa vniuersalia. z ita se habent etiam in alijs qui curam adhibent vt faciant bonos Tunc sic arguit licet sine arte z scia aliquis possit hunc z illum hominem facere bonum ꝓpter experientiam quam habet de illo. Tamen si aliquis velit per curam suam aliquos facere meliores siue multos siue paucos debet temptare vt per/ueniat ad sciam vl'em eorum per que quis fit bonus. s̄z h̄ est esse legis positiuum siue scire artem qua leges bñ po/nantur. cum per leges boni fiamus. q̄ em aliquis possit be/ne disponere per quācunq̄z bonam dispositionem ipsam inducendo. z oppositum remouendo non est cuiuscunq̄z sed solum scientis. vt patet in arte medicinali z in omni/bus alijs rebus adhibetur cura z prudentia humana. qz occurrere possunt aliqua que comprehenduntur sub sci/entia vniuersali que non currunt sub cognitione singulari/um accidentium Sed Dubitatur. quis sermo potest magis super aliquos. an paternus vel regius. Respon/detur q̄ regius magis per viam timoris: Paternus ma/gis per viam amoris. que q̄dem via est efficatior in his q̄ nō sunt totaliter male dispositi Tunc

Ad rationes questionis Ad ꝑmā dicitur q̄ homines meli/us inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs q̄z coactiue. sed quidam male dispositi non ducuntur ad virtutem nisi cogantur. Ad scđam dr̄ q̄ melius est or/dinare oīa lege q̄z ꝓmittere iudiciū arbitris. z hoc ꝓp/ter tria. Primo. quia faciliꝰ est inuenire paucos sapientes sufficientes ad rectas leges ꝓponendas q̄z multos q̄ rec/rentur ad recte iudicandum de singulis. Scđo qz illi qui leges ponūt ex lōgo tempore ꝓsiderāt quid lege ferendū sit. Sed iudicia de singularib⁹ factis fiunt casibus subi/to exortis. Sed facilius potest hō videre ex multis cōsi/deratis quid verum sit q̄z soluz ex aliquo vno facto. Ter/cio. quia legislatores iudicāt in vniuersali z de futuris. s̄z hoies iudicijs presidentes iudicant de presentibus ad q̄ afficiuntur amore vel odio aut aliqua cupiditate. z sic eoz deprauat iudiciū. qz igit iusticia animata in iudice non in multis inuenitur. z qz flexibilis est ideo necesse fuit in q̄/busc̄q̄z est possibile leges ꝓdere z per eas determinare q̄d iudicandū sit z pauc̄issima arbitris hoīm cōmittere. Ad terciā dr̄ q̄ quedam singularia sunt que nō possunt lege comprehendi. iō necesse est ꝓmittere iudicibus. vt dicit philosophus. puta de eo quod est falsum esse vel nō esse. z sic de alijs huiusmodi

Situr post hec intendendum vnde z q̄/liter legi positiuus fiet vtiq̄z q̄s vel quē/admodum in alijs a politicis. particula enim videbatur politice esse. Vel nō simile videt in politica z reliqs scientijs z potentijs Jn alijs quidem enim ꝺ̄dem videntur z potentias tra/dentes z operantes ab ipsis. puta medici scrip/tores. politica autem repromittūt quidem do/cere. agit autem ipsorum nullus. s̄z ciuiliter cō/uersantes. Qui videbuntur vtiq̄z potētia qua/dam hec agere z experiētia magis q̄z mēte Ne/q̄ em scribētes neq̄z dicētes de talib⁹ vident q̄z/nis melius erat forte q̄z sermones iudicatiuos z ꝓcionatiuos. neq̄z rursus politicos faciētes suos filios vel aliquos amicoz alios. Irratio/nabile autē erat siquidem poterant. neq̄z enim ciuitatibus nihil melius relinquerēt vtiq̄z ne/q̄z sibi ꝑsis existere eligerēt vtiq̄z magis tali po/tētia. neq̄z vtiq̄z amicissimis. Nō tñ puum vi/detur expientia cōferre. non em̄ vtiq̄z fierent p politicam ꝓsuetudinem magis politici. prop/ter q̄ desiderantib⁹ de politica scire opus esse videt expientia Sophisticarū aūt repromittē/tes valde vident longe esse a doctore totaliter aūt neq̄z quale quid est neq̄z circa qualia sciūt. Non enim vtiq̄z eādem retboʒice neq̄z dete/ri/

UVA. BHSC. IyR_098_1

orem ponent. Necꝫ vticꝫ existimarent facile esse leges ponere congreganti approbatas legū eligere enim esse optimas. quemadmodū ne/cꝫ electionem existentem intellectus et iudica/re recte maximum quemadmodum in his que ſm musicam. experti eñ circa singula iudicāt recte opera per que vel qualiter perficiuntur intelligunt oportet ꝛ qualia qualibus concor/dant. inexpertis aūt amabile non latere vel be ne vel male fiat opus quēadmodum in scriptu ra. leges aūt politicis operibus assimilantur Qualiter ergo ex his legispositiuus fiet vticꝫ aliquis vel optimas iudicare. non enim vi den tur necꝫ medicatiui ex conscriptionibus fieri. q̄uis temptent non solum dicere curationes sed vt sanentur vticꝫ. et vt oportet curare sin/gulos diuidentes habitus hec autem exper/tis quidem vtilia esse videntur. nescientib⁹ au tem inutilia. Forte igitur et legum et policia/rum congregationes potentibus quidez spe culari et iudicare que bene vel contrarium vel qualia qualibus congruunt vtilia erunt vticꝫ his autē que sine habitu talia pertranseunt iu dicare q̄ bene non vticꝫ existit. si non ſm casū intelligibiliores autez ad hec forte vticꝫ fient Relinquentibus igitur priorib⁹ imperscru/tabile qđ de legispositione ipsos intenderem magis melius forte et totaliter vticꝫ de poli/cia vt ad potentiam que circa humana philo/sophia perficiatur. Primum quidem igitur si quid ſm partem dictum est. bene a progeni/toribꝫ temptemus pertrāsire. Deinde ex con gregatis policijs speculari qualia saluant et corrumpunt ciuitates et qualia singulas po/liciarum. et propter quas causas. hec quidem bene. hec autm contrarium ciuiliter agunt Consideratis eñ his forte vticꝫ magis con/spicienus et qualis policia optima et qualiter vnaquecꝫ ordinata et quib⁹ legibus et consue tudinibus vtens dicamus igit incipientes.

Queritur decimoseptimo ꝛ vltimo vtꝫ sit aliqua lex humana ex rōne humana procedens. Arguitur primo q̄ non. qz lex naturalis est participatio legis eterne. sed per legē eter nam omnia sunt ordinatissima. ergo lex naturalis suffi cit ad omnia humana ordinanda ergo nō est necesse q̄ sit aliqua humana. Arguitur secundo. lex habet rō nem mensure. sed ratio humana non est mensura reruꝫ sed potius econuerso. vt dicit decimo metaphisice. er/go ex rōe humana nulla lex procedere potest Arguit tercio mensura debet esse certissima. vt dicit decimo me taphisice. sed dictamen rationis humane de rebus agē dis est incertum. ergo ex ratione nulla lex procedere po test. In oppositum est ph̄s. qui post q̄ ostendit q̄ ne/cessariū est homini q̄ fiat legispositiuus. Consequenter inquirit qualiter potest fieri legispositiuus. Concludēs ex dictis q̄ oportet determinare vnde aliquis fiat legis positiuus. vtrum ex consuetudine vel doctrina ꝛ quali ter per istum vel per illum modum. Deinde exequen/do propositum suum ostēdit q̄ ea quibus priores vte/bantur non erant sufficientia ad hoc q̄ aliquis fiat le/gispositiuꝰ. Et finaliter ꝓcludit hoc sibi tractandū ee.

Notandum secundo. q̄ q̄uis videretur rōnabile qđ similiter esset in legispositiua siue politica ꝛ in alijs ta/men non obseruatur simile circa politicam et circa ali/as artes ꝛ potentias que dicuntur scientie et potentie Scientie quidem q̄tum ad id quod habent cognitio/nis. Potentie vero inq̄tum sunt opationis principia qz in alijs opatiuis artib⁹ eidem tradet hmōi artes do centia eas ꝛ opando ſm ipsas sicut medici ꝛ medicina operantur. Et eadem ratio est de scriptoribus ꝛ de qui buscūcꝫ alijs ſm artem cōpantibus. Sed circa politi cam aliter esse videtur. quia quidem scz sophiste profi/tentur se docere legispositiuam tm̄. et tamen nullus eo rum agit eam sed quidam alij qui ciuiliter conuer/santur vtuntur ipsa politica.

Conclusio prima

Utricꝫ predictoꝝ tam sophiste q̄ ciuiliter cōuersan/tes sufficienter dixerunt. Probat ph̄us et primo de ci uiliter conuersantib⁹ q̄ in hoc sufficiunt quia opa ciui/lia que exercent magis faciunt ex quadam potentia q̄ ex quodam habitu per consuetudinem acquisito et ex quadā experietia q̄ ex veritate vel scientia. qđ probat duplici signo. Primo. qz illi (qui agunt ſm sciam) pos sunt tradere scripto vel verbo rationes eorum q̄ agunt q̄ ciuiliter conuersantes nequiūt igitur nō agunt ex sci entia. Scōm signū. quia qui agunt ex scientia possūt alias facere operationes instruendo eos. Sed ciuiliter conuersantes non faciunt politicos aliquos nec filios nec amicos quod non facerent si possent. quia nihil me lius possent prestare ciuitatibus suis q̄ relinquere post eos (si aliquos facerent) politicos bonos. necꝫ etiam amicis suis possent aliquid vtilius conferre. Sed quia aliquis propter dicta possit credere q̄ experientia con/uersationis ciuilis esset inutilis. Ad hoc remouendum dicit ph̄us q̄ q̄uis nō sufficiat nō tñ parum aliq̄d con fert ad hoc q̄ homo fiat politicus. alioquin alij non fie/

UVA. BHSC. IyR_098_1

rent magis politici p consuetudinē vite politice. Et tō isti (qui desiderant aliquid scire de politica) necessaria ē experientia vite politice. Deinde ostendit defectū sophistarū dicens. q. pmittentes se docere politicā sophiste sunt valde longe ab hoc doceant. nam ignorant et qualis scia sit politica. z circa qualia consistat. Primū pbat per signū. quia si hoc scirent non ponerent politicam eandem cū rethorica. vel potius peiorē rethorica. quia rethorica pōt persuadere tam circa laudes z vituperia alicui⁹ plone q̄ in cōsiliis q̄ etiam in diuitijs ꝑm triplex gen⁹ cause. scz deliberatiuū. demonstratiuū. z iudiciale. sed ꝑm istos politica ē solū psuasiua in iudicijs. Reputant em illos esse bonos politicos qui sciunt inducere leges aut aliqō iudiciū. Scōm pbat p signum. nam si scirent circa qualia esset politica non estimarēt q facile esset ponere leges ꝑm legispositiuā q̄ est principalis pars politice. per hoc q ad ponendū leges sufficit cōgregare diuersas leges approbatas. z eligere optimas eaz. et illas instituere. in quo dupliciter peccant. Primo q̄tū ad h̄ q ponūt q aggregare leges. z eligere optimas sit sufficiens ad hoc q aliqs sit legis positiuus. quia ad legispositiuā ptinet nō solū iudicare de inuentis legib⁹. sed oīa inueniri debent noue ad similitudinē aliaz optimaz artiū. Nam medicus non solum iudicat de remedijs adinuentis. sed etiā noua remedia adinuenire potest. Alio mō peccant. q nō est facile eligere optimas leges sine electōne non ptinente ad solū intellectū z iudicio recto existente quodā maximo. sicut patet in musica. Nam qui sunt exꝑti circa singularia hūt rectū iudiciū de opib⁹. z intelligūt p quas vias hmōi opa perfici possunt. z qualia q̄libz ꝑsonis vel negocijs cōcordent. Sed rōnabile est inc̄tū inexpros lateat. vtz bn̄ vel male fiat opus ꝑm q inueniūt traditū in scriptura nam licet applicatio ad opus illius qō in scriptura inueniunt leges ante institution ē assikank operib⁹ politicis q instituunk quasi regule politicoz opum. Ideo nesciētes q̄lia sint opera cōuentia nō possunt scire q̄les sunt leges cōuenientes. Ex quo patet q ex legib⁹ cōgregatis nō ꝑt aliqs fieri legispositiu⁹ vel iudicare q̄les sint optimi nisi habeāt experientiā. sicut etiā hoies nō bn̄ iudicāt p sola scripta remedia. cuius tradenk in scripturis illa remedia conenk ponere nō solū causas. sed etiam modos sciēdi. z q̄liter oporteat distribuere remedia ad singulas hoīm habitudies. Sz tū hec oīa necāria sunt solū exꝑtis. sz nescientib⁹ singularia ꝓpter inexperientiaz ip̄a sunt inutilia. Ex p̄missis ꝓcludit ꝑhs exclusiōe cuiusdā erroris q̄ aliqs possit opinari. q ꝓgregatio legum istaz esset oīno inutilis dicēs q sicut dz esse circa medicinalia remedia ꝓscripta. Ita etiā in ꝓposito. q cōgregare leges z policias hoc est ordinatōnes diuersaz ciuitatū ē inutile illis q̄ꝓter cōsuetudinē pūt cōsiderare z iudicare in illis vtz opa vl leges bn̄ vel male se habeant. z q̄lia q̄libus cōgruūt. Sz illi q nō hūt habitum per consuetudinem acquisitū. z volunt conscriptōnes pertransire non possunt de talibus bene iudicare p hoc q transponūt leges et politicas conscriptas. Conclusio secunda. Et rn̄siua alique sunt leges humane ex humana rōne ꝓcedentes. Probat q lex est quoddā dictamen practice rōnis. sed similis ꝓcessus reperitur in rōne practica z speculatiua. q. vtraq ex quibusdā principijs ad quasdā conclusiones ꝓcedit. q sicut in rōe speculatiua ex ꝓncipijs ꝑducunt cōclusiones diuersarum sciaz quaz cognitio non est nobis naturaliter indita. sed per industriā rōnis adinuenta. ita etiā ex preceptis legis naturalis quasi ex quibusdam ꝓncipijs cōib⁹ z indemonstrabilib⁹ necesse est q rō humana ꝓcedat ad aliqua magis ꝑticulariter disponenda. sed ista particulariter disponenda dicūtur leges humane seruatis aliis cōditionib⁹ ad rōnem legis ptinentibus.

Dubitatur primo

Utrū ad ꝑhm ptineat determinare quō aliqs fiat legispositiuus. Rn̄det ꝑhs q sic. q. vltimo determiat de policia cui⁹ ps est legispositiua qō faciet in libris politicoz. z vt sic ꝑficiat ꝑhi doctrina z potentia hoc est sua opatiua que est circa humana quā solū hoc vltimo tradere videt. Scōm dubiū. quo ordine ea que dicta sūt executurus est ꝑhs. Rn̄det q ꝓmo repetabit ptranseunt tangere si aliquid in parte benedictū sit circa politicam a ꝓgenitoribus hoc est a prioribus ꝑhis z sapientibus. z hoc faciet secūdo politice. Deinde ex diuersis policijs considerabit quales saluāt ciuitates. scz recte regnū aristocracia z tymocracia z que corrumpunt scz peruerse que sunt tyrannis obligarcia z democracia. Et iterū cōsiderandū est qualia conseruāt z corrūpāt singulas potentias. z ꝓpter quas causas quedā ciuitates bene agunt ciuiliter. quedā aūt male z hoc in tertio politice faciet vsq ad septimū. Ubi post predicta incipit cōspicere qualis sit optima policia. z q̄liter debeat esse ordinata quibus legib⁹. z consuetudinib⁹. Et ans tex̄ hoc oñ dat ponit q̄dā ꝓncipia politice in ꝑmo libro a quib⁹ dicit se incepturū. Et hec est cōtinuatio hui⁹ libri ethicoz ad librum politicoz.

Ad rationes ante oppositū questiōis Ad ꝑmā dz. q ratio humana non potest ꝑticipare plenū dictamen rōnis diuine. sz suo modo z imꝑfecte. Et ex parte speculatiue per naturalē ꝑticipatōem diuine sapientie inest nobis cognitio quorūdā ꝓncipioz cōium nō aūt cuiuslibet veritatis ꝓpria cognitio. sicut in diuina sapientia cōtinet Ita etiā ex ꝑte rōnis practice naturaliter hō ꝑticipat legem eternā ꝑm quedā cōia ꝓncipia. non aūt ꝑm particulares directiones singuloz. sicut in eterna lege cōtinenk. et ideo necessarium est q ratio vlterius ꝓcedat ad quasdā ꝑticulares sanxiones legum.

Ad scōam dz. q ratio humana ꝑm se non est regula sed principia naturaliter indita sunt quedā regule generales z mensure oīm eoz que sūt p hoiem agenda. quorum ratio naturalis est regula z mensura. licet non sit mensura eoz que sunt a natura. Ad terciam dicitur q ratio practica est circa res que sunt circa singularia z contingentia. non autem circa necessaria. sicut rō speculatiua. et ideo leges humane non possunt illam infallibilitatem habere. quā habent conclusiones demonstrate. Nec oportet q omnis mensura sit omnino ineffabilis. et certa in illo genere.

Explicium questiones magistri Johannis versoris per optime correcte super decem libros Ethicoz Aristotelis cum textu eiusdem. Impresse p Henricū Quentel. Ciuem alme ciuitatis Coloniensis. Anno domini Millesimo cccc. xciij. xē.

UVA. BHSC. IyR_098_1

Tabula questionum

Qui eduxit riuos de petra durissima z te cibauit Deutro. viij. Pro cuius introductione sciendum. q fm communem nature cursuz fontes de terra erumpere consueuerunt iuxta verbuz genesis tercio scriptum. Ascendebat fons e terra irrigans vniuersam superficiem eius. Seminalibus itaqz naturarum rationibus contrarium z preter nature communis cursum fuit ex duro saxo aquam scaturire in sitientiuz refrigerium. Cuius petre duriciei non sine comparationis applicatione istius libri ethicorum Aristotelis textus comparari valeat. cum oculis addiscentium ita intricatus est vt ex eo nude contemplato nullius sententie perfectionem exhaurire poterint inexperti. Quem ingeniosus magister Johannes versor iuxta sui nominis interpretationem vertendo atqz arando luculenter cuz diligenti inquisitione exposuit. Juxta verbum Judicum. xiij. scriptum. si non arassetis in vitula mea non inuenisset is propositionem hanc. Jnuenit vtiqz huius materie q stiones ordinatas quas z declarat. terminando in naturali hominis felicitate. in qua omnis summa quies est z delectatio fm dictum Sapientis prouerbiorum octauo scriptum. delectabar per singulos dies ludens cuz ea omni tempore. z ludens in orbe terrarum ex bonorum morz compositione conuiuere hominibus volentibus necessariorum. que in hoc libro plenissime traduntur. qui animarum (quibus iuxta verbum thematis nutriuntur) sunt cibi. Sunt ergo hi subsequentes questionuz tituli. Quorum primus primi libri est iste

Utrum de moribus humanis posset esse vna sciẽtia practica folio primo
Quomodo diuiditur scientia moralis eodem
Utrum omia bonum appetunt eodem
Utrũ omnia sunt bona vna bonitate ij.
Utrũ in reb⁹ humanis sit vn⁹ vltimus finis eodem
Utrum desideratio optimi finis pertineat ad ciuilem scientiam iij
Quo est procedendũ in hac scientia eodem
Qualis debet esse auditor huius scientie iiij
Utrũ felicitas hois consistit in voluptate eodem
Utrum sit ponenda vna cois ydea v.
Utrũ bonũ cõe separatũ zc. vi.
Utrum felicitas sit maximũ bonũ eodem
Utrũ diffinitio felicitatis sit bona vij.
Utr opationes ꝓtuose sic delectabiles fm se viij.
Utrũ felicitas insit homi a cã diuina ix
Utrũ hõ posset hic dici vere felix x.
Utrũ fortune redundãt in amicos eodem
Utrum felicitas sit de numero bonorum honorabilium xi.
Utr honor sit de genere bonor honorabiliũ eodem
Utrum appetitus sensituus aduersetur rõni xij.

Sequunt questiones scdi libri ethicor. Prima est

Utrũ virtutes morales insint nobis a natura xij.
Utr virt⁹ moralis ex opatoib⁹ posset gnari xiij
Utr ois virt⁹ sit circa delectatões z tristicias eodem
Utr virtutes hũane sunt passiones zc. xv
Utrum virtus moralis ꝓsistit in medio xvi.
Utrũ diffinitio virtutis sit sufficiens fo. xvij.
Utrũ in omnib⁹ sit reperire mediũ eodem
Utrũ sint tm. xij. ꝓtutes morales xviij.
Utrũ extrema vitia plus ꝓtrarietur ad inuicẽ xix

Sequũtur questiones tercij libri ethicor. Prima est

Utrũ violentia causat inuolũtariũ xx
Utrũ ignorantia causat inuolũtariũ xxi
Quid est inuolũtarium eodem
Utrũ electio sit actus volũtatis xxij.
Utrũ opinio p̃cedat electõem eodem
Utrũ ꝓsiliũ sit requisitio zc xxiij
Utrũ volũtas sit boni apparentis eodem
Utrũ aliqs est malus volens xxiiij.
Utrũ fortitudo sit virtus mozalis xxv
Utrũ tpantia sit virtus xxvij
Utrum intemperantia sit indifferenter circa oẽs delectationes gustus z tactus eodem

Sequũtur questiones quarti libri ethicor. Prima est

Utrũ literalitas sit virtus xxix
Quis est potior actus literalitatis xxx
Utrũ ꝑdigalitas sit minus vitiũ xxxi
Utrũ ꝑdigus magis peccet eodem
Utrũ magnificentia sit virtus xxxij
Quot sunt ꝓprietates magnifici eodem
Utrũ magnanimitas sit virtus xxxiij
Que sunt ꝓprietates magnanimi eodem
Utrũ circa honores sit aliqua virtus xxxiiij
Utrũ mansuetudo sit virtus xxxv
Utrũ amicicia sit circa tristicias xxxvi
De ꝓprietatib⁹ eiusdem eodem
Utrũ veritas sit virtus xxxvij
Utrũ eutrapelia sit virtus eodem
Utrũ verecũdia ꝓueniat virtuoso xxxviij

Sequũtur questiones quinti libri ethicorũ. Prima est.

Utrũ iusticia sit virtus mozalis xxxix
Utrũ iusticia legalis sit oĩs virtus xl
Utrũ ꝑter legalem sit alia iusticia eodẽ
Quo ꝓueniũt ille due xli
Justicie ꝑticularis sunt due spẽs eodem
De modis ꝓmutationũ eodez
Quo mediũ accipit in eis xlij
Utrũ iustum sit ꝓtrapassum xliij
Utrũ iusticia sit mediũ eodem
Utrũ iustũ politicũ bene diuidat xlv.
Utrũ aliquis dicat iniustus xlvi
Utrũ volens patit iniustum xlvij
Utrũ epieykeia sit virtus xlviij
Utrũ sibiꝑsi quis faciat iniustum eodem

Sequũtur questiones sexti libri ethicorũ. Prima est

Utrum ratio diuidatur in intellectum speculatiuum z practicum xlix

UVA. BHSC. IyR_098_1

Tabula questionum

Quō ꝓportionātur rō ⁊ appetitus eodem
Utrum sunt tres habitus intellectus speculatiui ab inuicem distincti .l.
Utrū ars ⁊ ꝓudentia sint virtutes distincte eodez
Utrū sapia sit maxima virtus intellectualis .li.
Utrū ꝓudētia monastica sit eadē cū yconomica liij
Utr eubulia sit ꝑtus ꝓudētie adiūcta liij.
Utr synesis ⁊ gnomi sunt ꝑtutes distincte eodem
Utrū ꝓudētia sit neccāria ad bene viuēdū lv.
Utrū ꝓudētia posset esse sine ꝑtute mozali eodem

Sequūtur questiones septimi libri ethicozum Prima est

Utrum post virtutes mozales ⁊c. sit determinandum de ꝓtinentia in ethicis lvi.
In quo ꝓsistit quersitas enūciatōis eodem
Utrum virtus heroica et bestialis sint habitus possibiles homini eodem
Quot modis causat bestialitas eodem
Utrū ꝓtinētia sit virtus lvij
In quo ꝓuenit ꝓtinētia cū virtute eodem
Utrū ꝙs posset incōtinēter opari ꝓtra sciam lviij
Utrum aliquis posset firmius adherere debili opinioni ꝙ alter firme scientie lix
Utrum continentia ⁊ incontinentia sunt circa concupiscentias delectationum ⁊c eodem
Quō differūt peccatū ⁊ malū lx
Utrū incōtinētia sit melioz intpantia eodem
Quot sunt genera delectabiliū eodem
Utrum continentia ⁊ incontinentia sunt circa delectationes humanas lxi
Que incōtinētia dr simplr incōtinētia eodez
Utrū incōtinētia ire sit peioz ꝙs ꝓcupiscētie lxij
Utrū adducta exēpla sint ꝙuenientia eodē
Utrū incōtinētia bestialis sit minus mala lxiij
Utrū bestie possunt dici temperate eodem
Utrū ꝑseuerantia sit virtus eodem
Quō differūt ꝓtinētia ⁊ incōtinentia ⁊c lxiij
Utrū mollicies opponat ꝑseuerātie eodez
Qualiter se habet delicia ad molliciem lxv
Utrū intpatus sit peioz incōtinente eodez
Quot modis ꝙueniūt incōtinēs ⁊ intpatus lxvi
Utrū incōtinēs sit imansiuus rōni eodez
Quare accipiēs fel loco mellis ⁊c eodē
Utrū ꝓtinacia sit vicium lxvij
Utrū aliquis posset a rōne discedere eodem
Utrū ꝓtinētia sit subiective in appetitu eodem
Quare incōtinentia est ꝓtraria ꝓtinētie lxviij
Utrū incōtinens ꝑt esse ꝓudens eodē
De ꝓparatōe incōtinentiaꝫ ad inuicē eodē
Utrum ad mozalem philosophum pertinet determinare de delectatione lxix
Quot sunt opiniones de delectatione eodē
Utrū aliq delectatio sit bona lxx
Utrū aliqua delectatio sit optima lxxi
Quare ꝙdā opināt delectatōem nō esse bonū eodē
Utrū delectatōes cozpales sunt bone eodē
Quare cozpozales delectationes multis videntur esse eligibiliozes lxxij
Utrū delectatiōes ſm tactū sunt maiozes eodem
Utrū iuuenes maxime indigent delectatione eodem
Utrum delectatio sensus sit maioz delectatione intellectus lxxiij.
Idem nō ꝑt esse hoi semp delectabile eodem

Sequūtur questiones octaui libri ethicozum Prima est

Utr mozalis phs hz tractare de amicicia lxxiiij
Quō dubitatōes de amicicia st determināde eodē
Utrū diffinitio amicicie sit bona lxxv
Utrū hoies amāt bonū simpliciter eodez
Utrū amicicia inter eqles bene diuidat lxxvi.
Quibus ꝙuenit amicicia vtilis eodē
Utrū ꝓfecta amicicia solū est inter ꝑtuosos lxxvij
Utrū amicicia ꝓpter honestū sit rara eodē
Utr amicicia ꝓpter delectabile sit melioz eodē
De dña inter istas amicicias lxxviij
Utrū amicicia bonoꝝ sit maxima eodē
Quib modis cessat amicicia lxxix
Utrū amicicia sit virtus eodē
Utrū amicicia ⁊ iusticia sunt distincte lxxx
Utrū vnus ꝑt esse amicus pluriū eodē
Que amicicia est ꝓfectioz lxxxi
Utr similitudo accusat amicicia eodē
Utrū amicicia fundat sup similitudine lxxxij
Utrū amici volūt amicis maxima bona eodē
Que sunt illa maxima bona lxxxiij
Utr amare sit melius ꝙ amari eodē
Qualiter amicicia est ꝑmansiua lxxxiiij
Utrū sit aliq spes amicicie patris ad filiū eodez
Utr alia sit amicicia in diuersis cōicatoib lxxxv
Utrū ſm tres spes pollicie sunt amicicie eodem
De diuisione cōicationū yconomicaꝝ lxxxvi
Utrū amicicia sit ad subditos eodem
Qualiter sit amicicia ſm ꝓpatōes pollíticas lxxxvij
Utrū parentes magis diligāt filios eodem
Utrū filij magis ament patrē lxxxviij
Utrū amicicia viri ⁊ vxoris sit ſm naturam eodem
Per qd firmat amicicia ꝓiugalis lxxxix.
Utrū q̄ relepter vtile sint inter amicos eodem
Qualiter querela sit vitanda xc
Utrū in amicicia ineqliū plꝰ tribuat supioꝝ xci
Utr patri posset fieri ꝓdigna retributio eodē

Sequūtur questiones noni libri ethicozum Prima est

Utr retributio ſm analoguz maxime saluat amicitiam inequalium personarum xciij.
Qualit dz fieri vera recōpensatio in amicis eodē
Utrum filij maxime debeant sufficientiam ⁊ obediētiā prebere parentibus xciij
Utrū magis sit obediendū patri vel ꝑncipi eodē
Utrum dissoluenda sit amicicia per variationem conditionis xciiij.
Utrū sint tm tres effectus amicicie xcv
Quō virtuosus ad seipsum est benivolus eodē
Qs ꝑtuosus se hz ad amicū vt ad seipm xcvi
Utrū inter malos sint opa amicicie eodē
Utrū benivolētia ꝓpineat ad amicicia xcvij
Qualiter benivolētia se habeat ad amicicia eodē
Cuius amicicie ꝑncipiū est benivolentia eodē

UVA. BHSC. IyR_098_1

Tabula questionum

Qualiter se habeat ꝓcordia ad amicicią. xcviij.
Utrum benefactores magis debent amare beneficiatos ꝙ econuerso eodem
Qualiter se habeat amicicia ad beniuolentiam xcix
Utrum homo teneat seipsum diligere. eodez
Quare amator sui vituperatur folio.c.
Utrū amare seip̄m fm rationem sit laudabile. eodē
Utrum virtuoso ꝓueniat qđ suppositū est. eodē.
Utrum felix indigeat amicis. .ci.
Quare cū alio exn̄s faciliter ꝓtinuat opera sua. eodez.
Utrum felici sit eligibile amicū habere. cij.
Quare dicit ph̄s eligibile est virtuoso ꝛc eodem
Utrum aliquis faciat plures amicos. .ciij.
Scōm quā amicicią aliqs est amicus multoꝝ eodem
Utrū magis sit opus amicis in bonis fortune ciiij
Utrū silitudo de alienatōe pōderis sit bona eodē.
Utrū delectabilissimū sit conuiuere eodē.
Utrum hoc sit delectabilissimum cv

Sequuntur questiones decimi libri ethicoꝝ. Aresto. ꝓma est

Utrū in hoc libro sit determinādū de delectatōe cv.
Utrū falsē dōm est delectatōes esse malas cvi.
Utrū delectatio sit mensura boni eodem
Qualiter plato obuiat rationibus dictis cvij.
Utrum delectatio est de genere bonoꝝ eodez
Q̄o soluitur tercia ratio in oppositum cviij.
Utrum delectatio sit in tempore. cix
Utrū delectatio ꝓficiat operationem cx
De duratione delectationis eodem.
Utrū delectatōes differant ab inuicem specie cxi
Utrum gaudiū ꝛ delectatio sunt idem eodez
Utrum vnicuiq; rei insit delectatio. eodem.
Que delectatōes humane sint potiores. cxij.
Utrum felicitas sit operatio cxiij.
Sub quib; opatōibus comp̄hendit felicitas eodem.
Utrum sub qualibet operatione eligibili contineatur felicitas eodem
Utrum felicitas ꝓsistat in operatōe sensus eodem
Quid est optimum in homine. cxiij.
Utrum felicitas sit in actu voluntatis eodez
Utrum felicitas ꝓsistat in operatōe intellectus speculatiui. siue in speculatōe veritatis eodē.
Quare mirabiles sunt delectatōes ph̄ie. cxv
Utrum vera felicitas hominis ꝓsistat in visione diuine essentie eodem
Utrū vera ꝛ perfecta hoīs beatitudo possit ꝓsistere in cōsideratōe sciarum speculatiuarum eodē.
Utrum vera hoīs felicitas cōsistat in cognitione substātiarum separatarum cxvi.
Utrum felicitas speculatiua sit potior actiua eodem
Utrum homo possit fieri beatus per actionem superioris creature. eodez
Utrum omnes appetant felicitatem eodē
Utrum corpus requirat ad felicitatem cxviij
Utrum ad felicitatem (q̄ consistit in visione essentie) requirant etiam bona exteriora. eodem
Utrum amici sint necārij ad felicitatem eodem
Utrum homo possit conseq felicitatem eodē
Utrū in ista vita possit haberi pfecta felicitas eodē.
Utrum homo per sua naturalia possit consequi veram felicitatem. cxix
Utrum lex faciat homines bonos eodem
Quare legislatores diuersimode ducunt homines ad bonum cxx.
Utrum hoīes sine lege possint fieri boni eodem
Utrum necesse sit aliquē hoīem esse legispositiuū cxxi
Utrum sit aliqua lex exr̄one humana ꝓcedens cxxij.
Utrum ad philosophum spectat determinare qualiter fiat legispositio eodem

Quo ordine ea que dicta sunt exequuntur a philosopho ad honorem ipsius qui est benedictus in secula seculoruz Juxta verbū ꝓma ad Thimotheū scriptum. Regi autem seculoꝝ immortali inuisibili ꝛ soli deo honor ꝛ gloria in secula seculorum A M E N

Finis tabule

UVA. BHSC. IyR_098_1

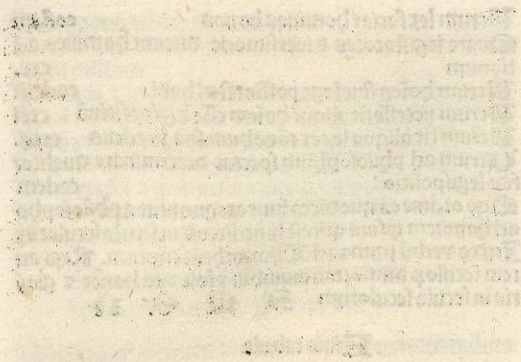

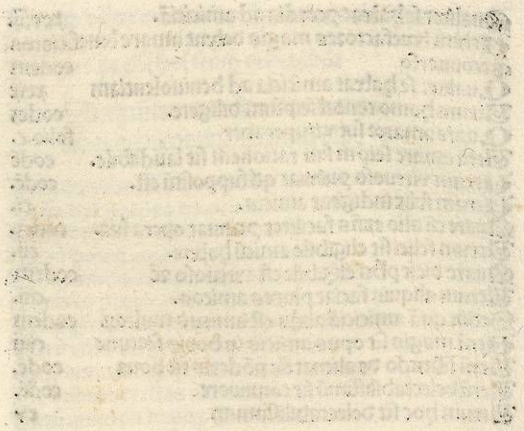

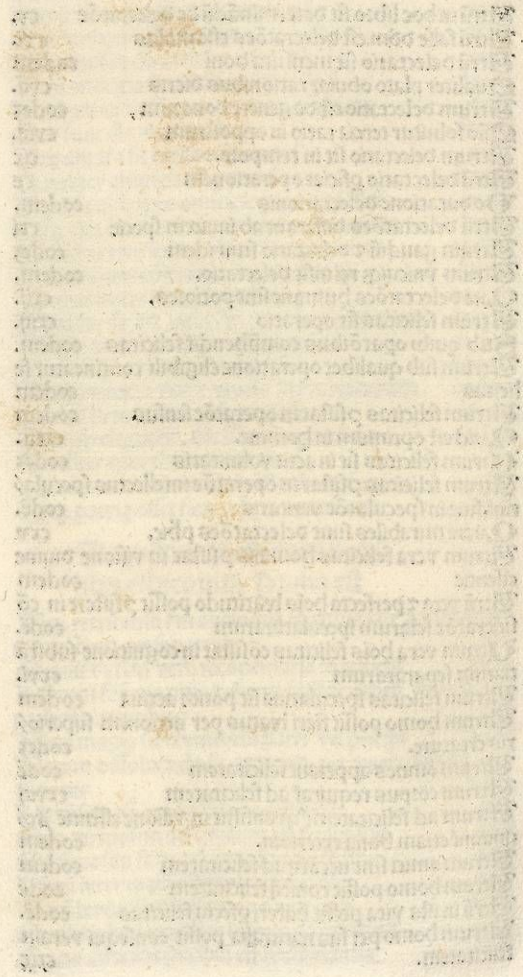

UVA. BHSC. IyR_098_1

UVA. BHSC. IyR_098_1

UVA. BHSC. IyR_098_1